PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na roky 2021-2030

INŠTITÚT ROZVOJA

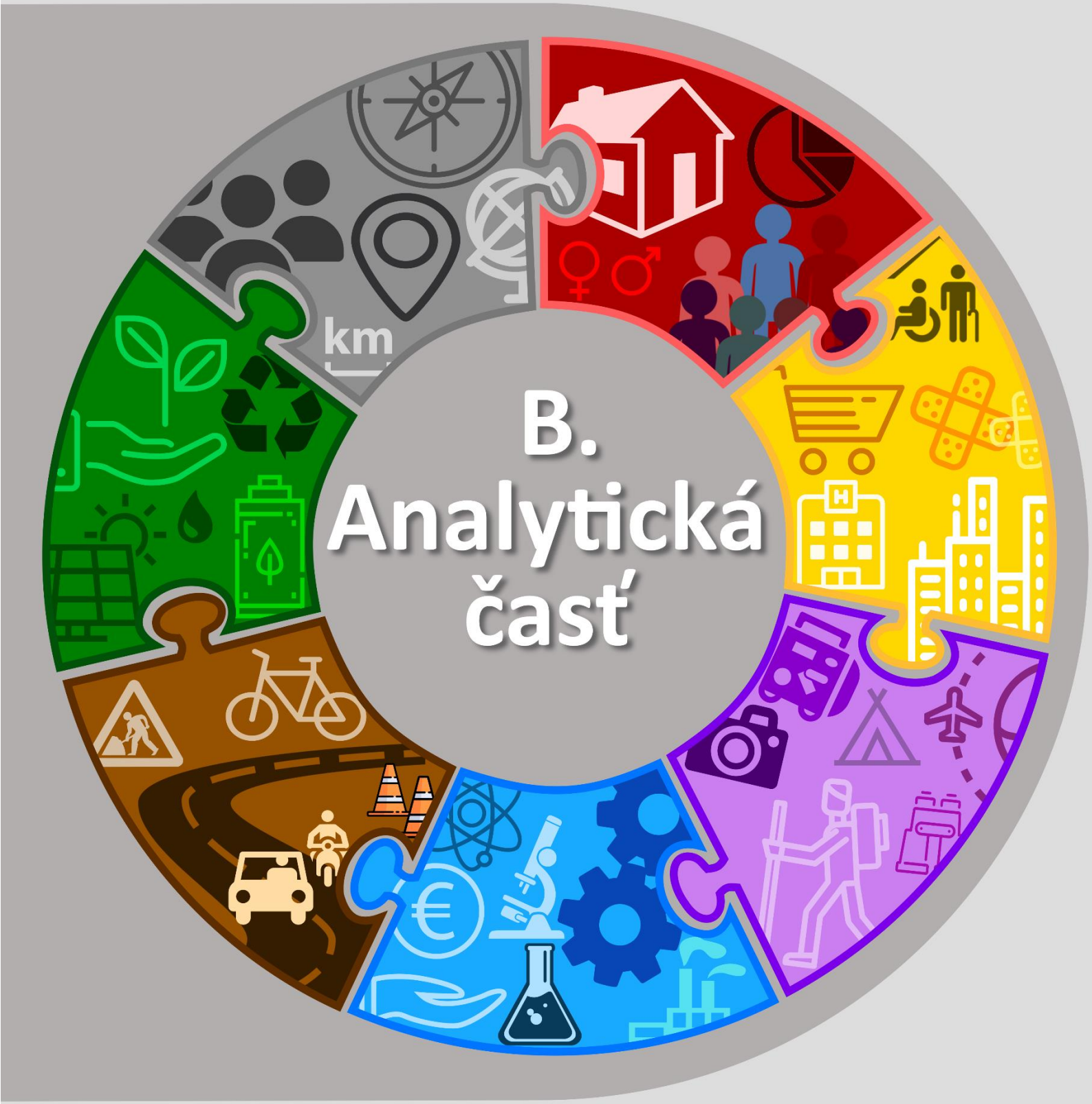

B. Analytická časť

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu

ÚVOD

Identifikačné údaje

Spracovateľ

Názov	Prešovský samosprávny kraj
Sídlo	Námestie mieru 5043/2, 080 01 Prešov
IČO	37870475
DIČ	2021626332
Web	po-kraj.sk
Predseda	PaedDr. Milan Majerský, PhD.
Zodpovedný riešiteľ	PaedDr. Martina Slivková, PhD., MBA

Zoznam kľúčových riešiteľov zo strany spracovateľa

Gestor spracovania:
PaedDr. Martina Slivková, PhD., MBA
Vedúca Odboru strategického rozvoja úradu PSK

Hlavný koordinátor:
RNDr. Bibiána Miščíková, PhD.
Oddelenie Inštitút rozvoja

Odborní garanti Prešovskej univerzity v Prešove (externí experti):
prof. Kamil Kardis, PhD.
Mgr. Miloslav Michalko, PhD.
Doc. Ing. Peter Adamišin, PhD.

Hlavní spracovatelia analytickej časti PHRSR z Odboru strategického rozvoja Úradu PSK

Oblasť	Meno riešiteľa
Analytická časť	
Identifikácia územia	Mgr. Kristián Rychvalský Mgr. Jakub Kovář Mgr. Mário Popper
Demografická analýza	Mgr. Nora Fabianová
Analýza občianskej vybavenosti	Ing. Mgr. Barbara Baloghová, PhD.
Analýza cestovného ruchu a kultúry	Mgr. Kristián Rychvalský Mgr. Jakub Kovář
Ekonomická analýza	Mgr. Mário Popper
Územno-technická analýza	Mgr. Kristián Rychvalský Mgr. Jakub Kovář Mgr. Mário Popper
Prírodno- environmentálna analýza	Mgr. Nora Fabianová Ing. Stanislav Sendek, Ph.D

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Spoluriešitelia analytickej časti PHRSR z Odboru strategického rozvoja Úradu PSK

Oblasť	Meno spoluriešiteľa
Analytická časť	
Identifikácia územia	-
Demografická analýza	RNDr. Tadeáš Gavala
Analýza občianskej vybavenosti	RNDr. Tadeáš Gavala PhDr. Kristián Micheľ, MBA PhDr. ThDr. Marián Bednár, PhD.
Analýza cestovného ruchu a kultúry	Mgr. Tünde Dzurov Vargová, PhD. Mgr. Lenka Smetanková Ing. Marianna Jenčíková Mgr. Mário Stehlík
Ekonomická analýza	PhDr. ThDr. Marián Bednár, PhD. Ing. Mária Barvirčáková Mgr. Matúš Kipikaša Mgr. Natália Balaníková
Územno-technická analýza	Mgr. Janette Dugasová Ing. Ingrid Hrindová Mgr. Natália Balaníková
Prírodno- environmentálna analýza	Mgr. Janette Dugasová Mgr. Adela Majerčinová Mgr. Natália Balaníková

Poďakovanie

Autori ďakujú kolegom z ostatných odborov Úradu PSK, predstaviteľom štátnej, regionálnej a miestnej samosprávy, socio-ekonomickým partnerom z územia, ktorí k tvorbe dokumentu prispeli svojimi odbornými vstupmi a pripomienkami.

V Prešove
2022

Dokument bol podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Harmonogram spracovania analytickej časti

Všetky časti dokumentu PHRSR PSK na roky 2021-2030 boli spracované v logickej nadväznosti a postupnosti. Tvorba dokumentu začala spracovaním analytickej časti, ktorá bola následne pripomienkovaná odbornou ale aj laickou verejnosťou a socio-ekonomickými partnermi. Pomocou dotazníkových prieskumov a na stretnutiach pracovných skupín, sa tak k príprave tejto časti dotknutá verejnosť mohla vyjadriť, pričom spracovatelia dokumentu sa pokúsili zapracovať čo najviac poskytnutých (relevantných) pripomienok. Výsledky podrobných analýz tematických oblastí, SWOT analýz či stromy problémov a cieľov, ktoré boli vytvorené v rámci tejto fázy, následne poslúžili ako vstupy k príprave strategicko-programovej časti dokumentu. Aj do prípravy tejto časti dokumentu bola zapojená verejnosť, ktorej sa v úzkej súčinnosti so spracovateľmi dokumentu podarilo v rámci tejto fázy stanoviť hlavný cieľ, priority, strategické a špecifické ciele kraja, pre programové obdobie 2021-2027. Práve stanovenie priorít a cieľov v rámci tejto časti dokumentu bolo základom pre tvorbu integrovaných projektových balíkov (IPB), ktoré poslúžia ako opatrenia k ich dosiahnutiu. Podrobnejšie rozpracovanie IPB sa premietlo vo finančno-realizačnej časti dokumentu. Finálna verzia dokumentu bola schválená zastupiteľstvom PSK.

Tabuľka 1: Harmonogram spracovania analytickej časti PHRSR PSK 2021-20230

Rok	2021					2022									
Mesiac	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Tvorba analytickej časti dokumentu	x	x	x	x	x	x									
Zapracovanie pripomienok k analytickej časti							x	x	x						
Tvorba strategicko-programovej časti dokumentu										x	x	x	x		
Tvorba finančno-realizačnej časti dokumentu														x	
Schválenie dokumentu zastupiteľstvom PSK															x

Zdroj: vlastné spracovanie, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Použité skratky

ADOS – Agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti
AMN – Absolventská miera nezamestnanosti
AOTP – Aktívne opatrenia na trhu práce
API - Aplication programming interface
APVV – Agentúra na podporu výskumu a vývoja
ARK – Atlas rómskych komunít
BBSK – Banskobystrický samosprávny kraj
BIOG – Biogas - Bioplyn
BIOGP – Biogas plants – Výrobňa bioplynu
BIOR - Residues from biogas production other than biogas - Zvyšky trávenia pri výrobe bioplynu
BPEJ – Bonitové pôdno-ekologické jednotky
BR – Biosférická rezervácia
BRKO – Biologicky rozložiteľný komunálny odpad
CDB – Cestná databanka
CR – Cestovný ruch
CSRÚ – Centrálna správa referenčných údajov
CuRI – Catching-up Regions Initiative – zaostávajúce regióny
CVTI – Centrum vedecko-technických informácií
ČOV – Čistiareň odpadových vôd
DCOM – Dátové centrum obcí a miest
DEUS – DataCentrum elektronizácie územnej samosprávy Slovenska
DHZ – Dobrovoľný hasičský zbor
DODS – Informačný systém pre zariadenia sociálnych služieb
DPMP – Dopravný podnik mesta Prešov
DSZS – Dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
EAO – Ekonomicky aktívne obyvateľstvo
ECDI - The Economic & Community Development Institute – Európske centrum digitálnych inovácií
ECDL – European Computer Driving Licence – Európsky vodičský preukaz na počítače
EEN – Enterprise europe networks
EFRR – Európsky fond regionálneho rozvoja
EHS – Európske hospodárske spoločenstvo
EĽRO – Európske ľudové remeslo
EMN – European microfinance networks
ENK – Environmentálne normy kvality
EO – Ekvivalentní obyvatelia
EP – Európsky parlament
ES – Európske spoločenstvo
EŠIF – Európske štrukturálne a investičné fondy
EUROSTAT - Statistical Office of the European Communities - Štatistický úrad Európskej komisie
EÚ – Európska únia
EZ – Environmentálna záťaž
EZÚS – Európske zoskupenia územnej spolupráce
FVE – Fotovoltaická elektráreň
FVT TUKE – Fakulta výrobných technológií, Technická univerzita v Košiciach

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

GPŽP – Geologický prieskum životného prostredia
GV – Geotermálne vody
HaZZ – Hasičský záchranný zbor
HDP – Hrubý domáci produkt
HPH – Hrubá pridaná hodnota
HN – Hmotná núdza
CHA – Chránený areál
CHKO – Chránená krajinná oblasť
CHVÚ – Chránené vtáčie územie
ICDL – International Computer Driving Licence – Medzinárodný vodičský preukaz na počítače
IDS – Integrovaný dopravný systém
IT/IKT – Informačné a komunikačné technológie
ILO - International Labour Organization – Medzinárodná organizácia práce
INEKO – Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy
ID-SK – Jednotný dizajn manuál elektronických služieb a webových sídiel
IoT – Internet of Things
IPB – Integrovaný projektový balík
IPC – Inovačné partnerské centrum
IPK – Inovatívny potenciál krajov
IROP – Integrovaný regionálny operačný program
IR ÚPSK – Inštitút rozvoja Úradu Prešovského samosprávneho kraja
ISM – International school of management Slovakia – Vysoká škola medzinárodného podnikania
IS SOS – Informačný systém sociálnych služieb
ISVS - Informačný systém centrálnej správy referenčných údajov verejnej správy
JIS – Jednotka intenzívnej starostlivosti
KEGA – Kultúrna a edukačná grantová agentúra
KO – Komunálny odpad
KOCR – Krajská organizácia cestovného ruchu
KSK – Košický samosprávny kraj
KURS – Koncepcia územného rozvoja Slovenska
MANU – Unprocessed manure – Nespracovaný hnoj
MAS – Miestna akčná skupina
MBÚ – Mechanicko-biologická úprava
MF SR – Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MHD – Mestská hromadná doprava
MH SR – Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MIRRI SR – Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR
MOPS – Miestne občianske poriadkové služby
MRK – Marginalizované rómske komunity
MSP – Malé a stredné podniky
MŠ – Materská škola
MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MVE – Malá vodná elektráreň
MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MZ SR – Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

MŽP SR – Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
NAPANT – Národný park Nízke Tatry
NBS – Národná banka Slovenska
NEIS – Národný emisný informačný systém
NFP – Nenávratný finančný príspevok
NKP – Národná kultúrna pamiatka
NP – Národný park
NPP – Národná prírodná pamiatka
NPR – Národná prírodná rezervácia
NRO – Najmenej rozvinuté okresy
NR SR – Národná rada Slovenskej republiky
NSRV – Národná sieť rozvoja vidieka
NUTS – Spoločná nomenklatúra územných jednotiek
NV SR – Nariadenie vlády Slovenskej republiky
OOCR – Oblastná organizácia cestovného ruchu
OP – Operačný program
OPKZP – Operačný program kvalita životného prostredia
OPĽZ – Operačný program ľudské zdroje
OP VaI – Operačný program Výskum a Inovácie
OR – Okresné riaditeľstvo
ORKO – Oblasť riadenia kvality ovzdušia
OSN – Organizácia spojených národov
OUŽP – Obvodný úrad životného prostredia
OZ – Občianske združenie
OZE – Obnoviteľné zdroje energie
OZP – Osoby so zdravotným postihnutím
PAS – Poruchy autistického spektra
PHRSR – Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
PIENAP – Pieninský národný park
PLZ – Prírodný liečivý zdroj
PMZ – Prírodný minerálny zdroj
PO – Prioritná os
PP – Prírodná pamiatka
PPV – Pracovisko praktického vyučovania
PR – Prírodná rezervácia
PSK – Prešovský samosprávny kraj
PU/UNIPO – Prešovská univerzita
PUM SR – Plán udržateľnej mobility Slovenskej republiky
PÚ SR – Pamiatkový úrad SR
PZ – Policajný zbor
PZS – Pracovná zdravotná sieť
RCUE – Regionálne centrá pre udržateľnú energetiku
REZ – Register environmentálnych záťaží
RPIC – Regionálne poradenské a informačné centrum
RSP - Registrovaný sociálny podnik

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SAD – Slovenská autobusová doprava
SAPTI – Slovenská asociácia podnikateľských a technologických inkubátorov
SARIO – Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu
SAV – Slovenská akadémia vied
SEP – Socio-ekonomické partnerstvá
SHMÚ – Slovenský hydrometeorologický ústav
SIEA – Slovenská inovačná a energetická agentúra
SIRONA – Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou
SNR – Slovenská národná rada
SODB – Sčítanie obyvateľov, domov a bytov
SOP – Stredisko odbornej praxe
SOŠ – Stredná odborná škola
SOVVA – Slovenská organizácia pre výskumné a vývojové aktivity
SP – Sociálna práca
SPF – Slovenský pozemkový fond
SPR – Strategicko-plánovací región
SPŠE Prešov – Stredná priemyselná škola elektrotechnická Prešov
SPV – Stredisko praktického vyučovania
SPVS – Spišsko-popradská vodárenská sústava
SR – Slovenská republika
SS – Sociálne služby
SSC – Slovenská správa ciest
SŠ – Stredná škola
SŠŠ – Stredná športová škola
SÚC – Správa a údržba ciest
SZŠ – Stredná zdravotnícka škola
ŠGÚDŠ – Štátny geologický útvar Dionýza Štúra
ŠH – Školské hospodárstvo
ŠIOV – Štátny inštitút odborného vzdelávania
ŠPS EZ – Štátny program sanácie environmentálnych záťaží
ŠR – Štátny rozpočet
ŠŠ – Špeciálna škola
ŠÚ SR – Štatistický úrad Slovenskej republiky
ŠVPS SR – Štátna veterinárna a potravinová správa Slovenskej republiky
ŠZ – Špecializované zariadenie
ŠZ PAd – Špecializované zariadenie, ktorého cieľová skupina sú fyzické osoby s Parkinsonovou chorobou, Alzheimerovou chorobou alebo demenciou rôzneho typu etilógie
TANAP – Tatranský národný park
TEN-T - The Trans-European Transport Network – Transeurópska dopravná sieť
TEŽ – Tatranské elektrické železnice
TP – Trh práce
TZL – Tuhé znečisťujúce látky
ŤZP – Ťažko zdravotne postihnutý
UMR – Udržateľný mestský rozvoj
UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

UoZ – Uchádzači o zamestnanie
ÚEV – Územie európskeho významu
ÚGKK SR – Úrad geodézie, kartografie a katastra SR
ÚKD – Úroveň kvality dopravy
ÚPN PSK – Územný plán Prešovského samosprávneho kraja
Ú PSK – Úrad Prešovského samosprávneho kraja
ÚPSVaR – Úrad práce sociálnych vecí a rodiny
ÚSVRK – Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity
VA – Výskumná agentúra
VaV – Výskum a vývoj
VdN – Vodná nádrž
VEGA – Vedecká grantová agentúra
VHD – Verejná hromadná doprava
VK – Verejná kanalizácia
VLD – Všeobecný lekár pre dospelých
VLDD – Všeobecný lekár pre deti a dorast
VN – Vodná nádrž
VSD – Východoslovenská distribučná spoločnosť
VŠ – Vysoká škola
VŠ Za SP – Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce
VšZP – Všeobecná zdravotná poisťovňa
VÚC – Vyšší územný celok
VÚVH – Výskumný ústav vodného hospodárstva
VVS – Východoslovenská vodárenská sústava
VZPS - Výberové zisťovanie pracovných síl
ZMOS – Združenie miest a obcí Slovenska
ZS – Zdravotná starostlivosť
ZSS – Zariadenie sociálnych služieb
ZSSK – Železničná spoločnosť Slovensko
ZŠ – Základná škola
ZZL – Základné znečisťujúce látky
ZZO – Zdroj znečisťovania ovzdušia
ŽSR – Železnice Slovenskej republiky

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Obsah

B.1 IDENTIFIKÁCIA ÚZEMIA 12
B.1.1 Základná charakteristika územia 14
B.1.2 Spádovosť územia (centrá osídlenia) 25
B.1.3 Územný plán kraja 27
B.1.4 Európske zoskupenia územnej spolupráce (EZÚS) 28
B.1.5 Medzinárodná spolupráca 29
Zhrnutie kapitoly B.1 30
B.2 DEMOGRAFICKÁ ANALÝZA 31
B.2.1 Analýza ľudských zdrojov a demografická analýza 33
B.2.2 Sociálna inklúzia 73
Zhrnutie kapitoly B.2 91
B.3 ANALÝZA OBČIANSKEJ VYBAVENOSTI 92
B.3.1 Sociálna starostlivosť 94
B.3.2 Školstvo 127
B.3.3 Zdravotníctvo 155
B.3.4 Šport 176
Zhrnutie kapitoly B.3 185
B.4 ANALÝZA CESTOVNÉHO RUCHU A KULTÚRY 186
B.4.1 Cestovný ruch 188
B.4.2 Kultúra 207
Zhrnutie kapitoly B.4 220
B.5 EKONOMICKÁ ANALÝZA 221
B.5.1 Ekonomika a hospodárstvo 223
B.5.2 Výskum, vývoj a inovácie 264
B.5.3 Digitalizácia a informatizácia 277
B.5.4 Analýza financovania samospráv v Prešovskom kraji 285
Zhrnutie kapitoly B.5 297
B.6 ÚZEMNO-TECHNICKÁ ANALÝZA 298
B.6.1 Dopravná infraštruktúra 300
B.6.2 Technická infraštruktúra 327
B.6.3 Bezpečnosť 348
Zhrnutie kapitoly B.6 353
B.7 PRÍRODNO-ENVIRONMENTÁLNA ANALÝZA 355
B.7.1 Ochrana prírody 357
B.7.2 Odpadové hospodárstvo 368
B.7.3 Ovzdušie, voda, pôda 383

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.7.4 Klimatické podmienky a dopady zmeny klímy 405
B.7.5 Energetická efektívnosť budov 414
Zhrnutie kapitoly B.7 422
B.8 Prílohy 423
B.8.1 Zoznam použitej literatúry 423
B.8.2 Zoznam tabuliek 434
B.8.3 Zoznam grafov 439
B.8.4 Zoznam máp 443
B.8.5 Zoznam obrázkov 446

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na roky 2021-2030

INŠTITÚT ROZVOJA

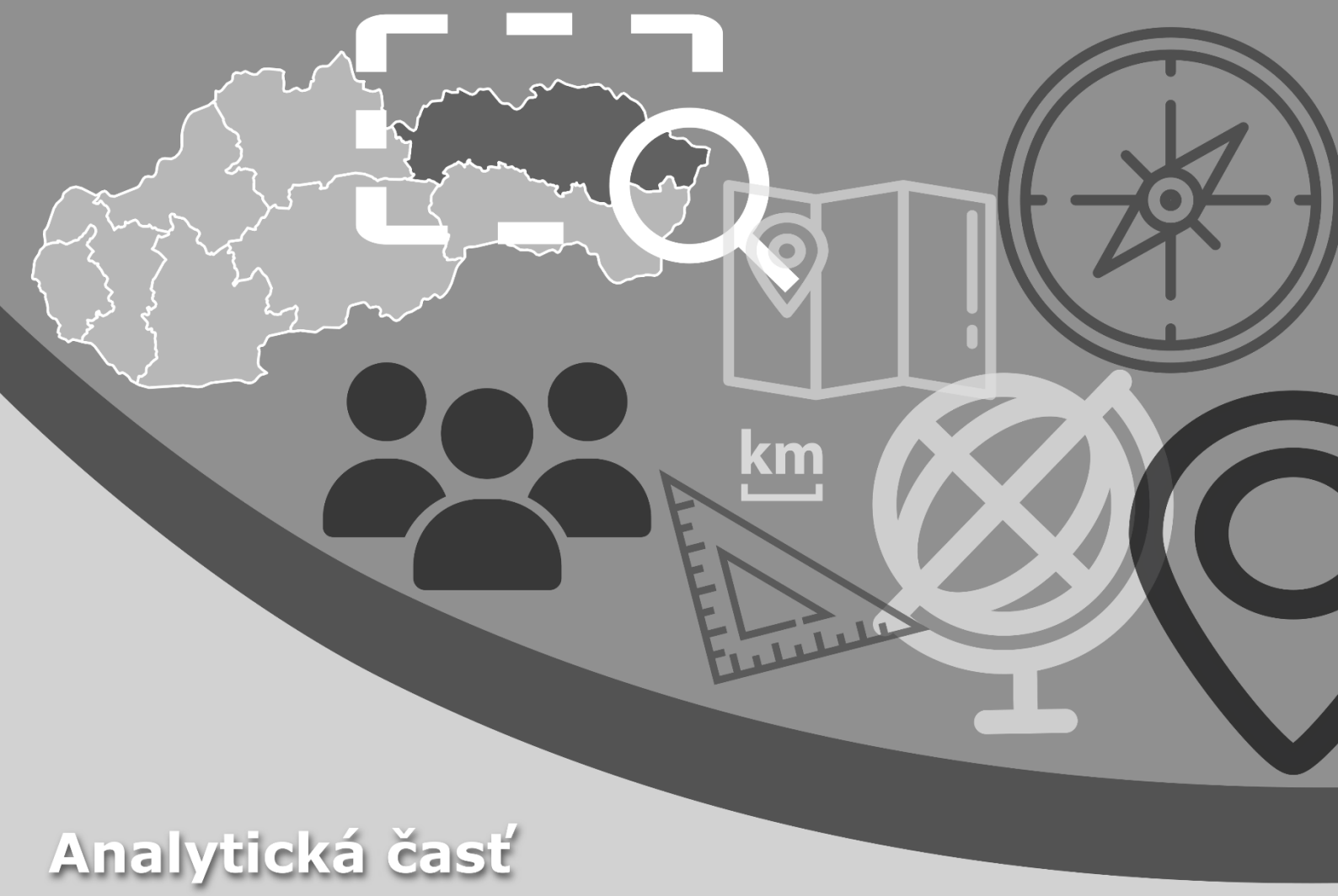

Analytická časť

B.1 Identifikácia územia

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu

IDENTIFIKÁCIA ÚZEMIA

Prvá kapitola analytickej časti PHRSR PSK na roky 2021-2030 sa venuje základnej **identifikácii územia**. Kapitola najskôr ponúka pohľad na vymedzenie **geografickej polohy** sledovaného územia Prešovského kraja a následne popisuje vnútorné **administratívne členenie** kraja aj s jeho historickým vývojom. Súčasťou kapitoly sú aj základné štatistické prehľady o celkovej výmere, počte obyvateľov, hustote zaľudnenia alebo počte obcí a miest, na krajskej a okresnej úrovni, pričom je znázornené aj priestorové rozmiestnenie sídelnej štruktúry podľa veľkostných kategórií obcí. Načrtnutý tu je aj nový medzistupeň administratívneho členenia pre strategické plánovanie – strategicko-plánovacie regióny (SPR). Ide o jednotky medzi lokálnou úrovňou (obce) a regionálnou úrovňou (kraje), ktoré boli definované pre potreby tvorby adresnejších stratégií a efektívnejšie riadenie územia. Ďalšia časť kapitoly sa venuje **fyzicko-geografickej charakteristike** sledovaného územia. Okrem základných informácií o povrchu, jeho členitosti, najnižších a najvyšších bodoch, je v kapitole prehľadne spracovaná aj geologická a geomorfologická stavba územia a krajinná pokrývka (podľa Corine Land Cover). Kratšími popismi je územie zaradené aj do klimatických oblastí a k úmoriam. V kapitole sa ďalej rozoberá spádovosť územia a centrá osídlenia podľa KURS 2001 a časová dostupnosť do centier udržateľného mestského rozvoja (Poprad, Prešov a Humenné). Na túto časť nadväzuje podkapitola o **územnom plánovaní v kraji**. Posledné dve podkapitoly sa venujú pohľadu na **spoluprácu Prešovského kraja v rámci EZÚS** (Európske zoskupenia územnej spolupráce) a zvyšným **medzinárodným spoluprácam**.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.1.1 Základná charakteristika územia

Geografická poloha územia

Územie Prešovského kraja sa rozprestiera na severe východného Slovenska. Severnú hranicu zdieľa s Poľskom, na východe susedí s Ukrajinou, na juhu s Košickým krajom a na západe so Žilinským a Banskobystrickým krajom. Najsevernejší bod v kraji sa nachádza v katastri obce Becherov, najjužnejší v obci Sečovská Polianka, najzápadnejší v obci Vysoké Tatry a najvýchodnejší v obci Nová Sedlica. Svojou rozlohou 8972 km², zaberá približne 18 % rozlohy štátu a predstavuje tak druhý najväčší kraj na Slovensku.

Mapa 1: Geografická poloha Prešovského kraja

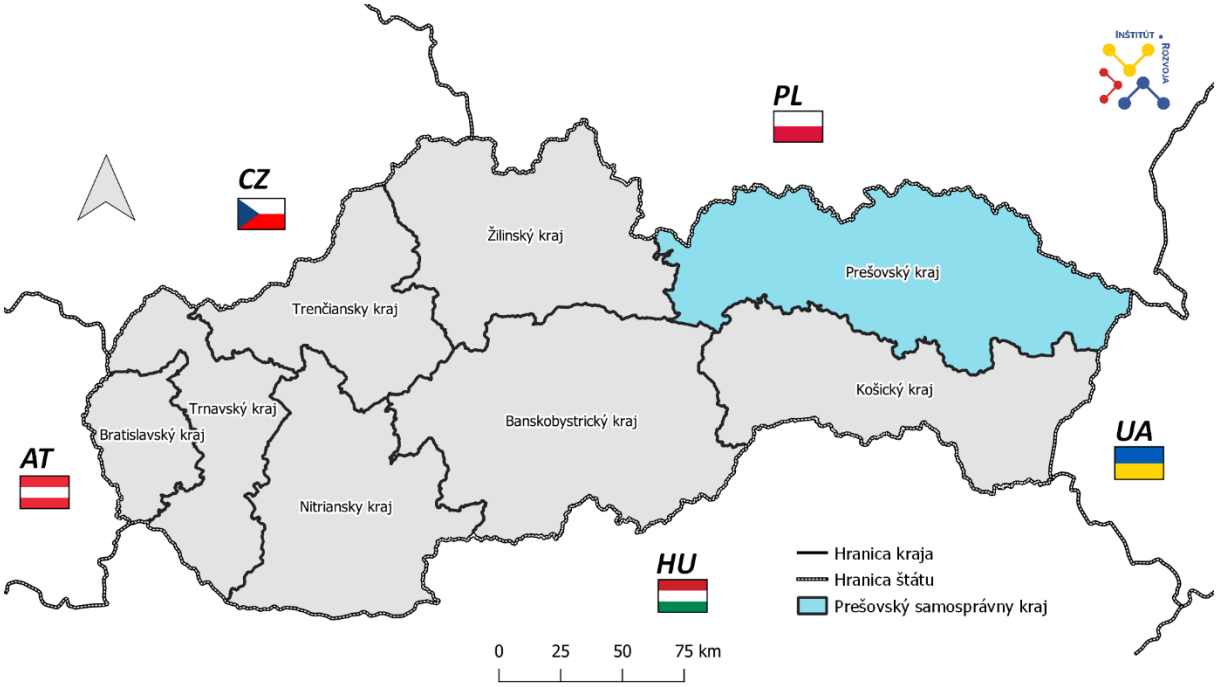

Zdroj: geoportal.sk, 2021

Prešovský kraj je vytvorený z historicky formovaných regiónov a to horného Spiša a časti stredného Spiša, z horného Zemplína a takmer celého Šariša. Osídlenie v týchto regiónoch sa formovalo na základe prírodných daností, ekonomických výrobných podmienok a v priamych súvislostiach na európske obchodné trasy prepájajúce balkánske krajiny s pobaltskými.

Administratívne členenie

Prešovský kraj pozostáva z 13 okresov, v ktorých sa nachádza 665 obcí, z toho je 23 miest. Rozlohou najväčším okresom je okres Poprad s rozlohou **1 104,4 km²** a najmenším je okres Stropkov (388,9 km²). Z hľadiska počtu obyvateľov je Prešovský kraj s 827 028 obyvateľmi najľudnatejším krajom na Slovensku. Jeho najväčším okresom je okres Prešov s počtom obyvateľov **176 781** (k 31.12.2020) a najmenším okres Medzilaborce s počtom obyvateľov 11 708. Prešovský kraj má spomedzi krajov najnižší podiel mestského obyvateľstva (46,4 %). Najviac obyvateľov žije v krajskom meste Prešov (88 464), ktoré je zároveň tretím najväčším mestom Slovenska. Počet obyvateľov vyšší ako 50 tis. má okrem Prešova aj Poprad. V týchto dvoch mestách žije takmer 17 % obyvateľov kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 2: Základné údaje o okresoch Prešovského kraja – stav k 31.12.2020

Okresy	výmera v km²		počet obyvateľov k 31.12.2020		hustota obyv.	počet obcí		z toho miest
	abs.	%	abs.	%	obyv. /km²	abs.	%	abs.
Bardejov	935,90	10,43	77 666	9,39	82,99	86	12,93	1
Humenné	754,20	8,41	61 398	7,42	81,41	62	9,32	1
Kežmarok	629,80	7,02	76 165	9,21	120,94	41	6,17	**3**
Levoča	421,00	4,69	33 730	4,08	80,12	33	4,96	2
Medzilaborce	427,20	4,76	**11 708**	**1,42**	**27,41**	**23**	**3,46**	1
Poprad	**1 104,60**	**12,31**	105 015	12,70	95,07	29	4,36	**3**
Prešov	933,90	10,41	**176 781**	**21,38**	**189,29**	**91**	**13,68**	2
Sabinov	545,40	6,08	61 072	7,38	111,98	43	6,47	2
Snina	804,70	8,97	35 833	4,33	44,53	34	5,11	1
Stará Ľubovňa	707,80	7,89	54 054	6,54	76,37	44	6,62	2
Stropkov	**388,90**	**4,33**	20 366	2,46	52,37	43	6,47	1
Svidník	549,60	6,13	32 334	3,91	58,83	68	10,23	2
Vranov nad Topľou	769,20	8,57	80 906	9,78	105,18	68	10,23	2
Prešovský kraj	**8 973,00**	**100**	**827 028**	**100**	**92**	**665**	**100**	**23**

Zdroj: ŠÚ SR, 2021

Mapa 2: Veľkostné kategórie obcí Prešovského kraja v roku 2020

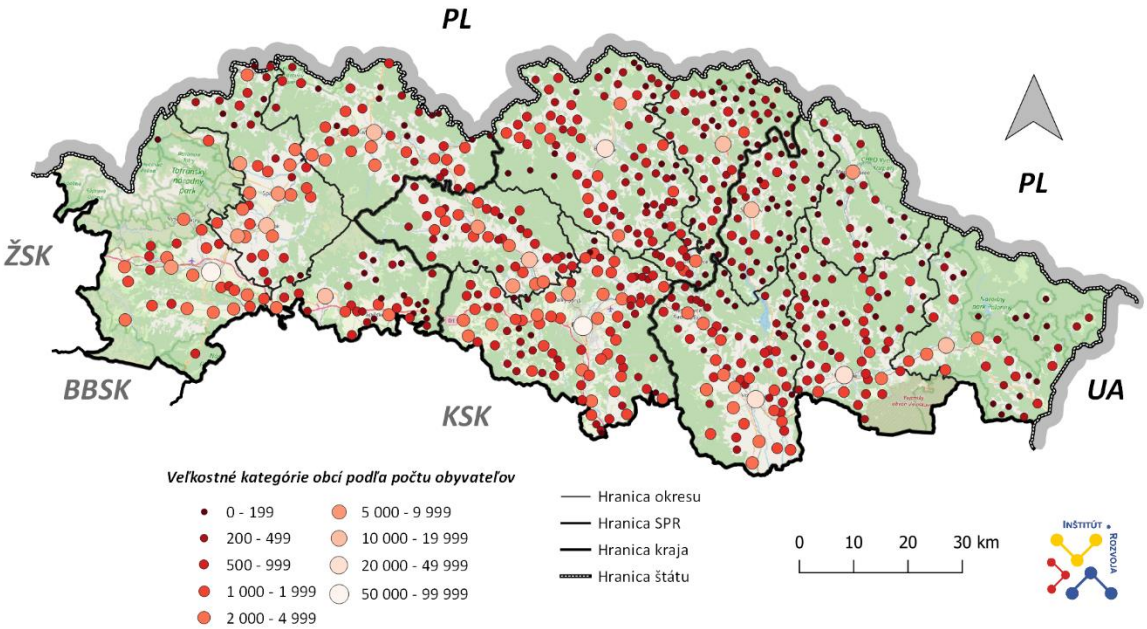

Zdroj: ŠÚ SR, 2021

V sídelnej štruktúre dominujú sídla do 1999 obyvateľov, ktoré tvoria až 90 % z celkového počtu sídel. V Prešovskom kraji prevládajú malé vidiecke sídla, ktoré sú najčastejšie situované v horských a podhorských oblastiach. Veľký počet malých obcí je typický najmä pre severovýchodnú časť kraja, ktorá sa rovnako vyznačuje aj nízkou hustotou obyvateľstva.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 3: Počet obcí podľa veľkostných skupín v Prešovskom kraji – stav k 31.12.2020

Spolu	0-199	200-499	500-999	1000-1999	2000-4999	5000-9999	10 000-19 999	20 000-49 999	50 000-99 999
665	170	187	153	86	49	8	7	3	2

Zdroj: ŠÚ SR, 2021

Vývoj územno-správneho členenia

Územné a správne usporiadanie Slovenskej republiky obsahuje delenie územia štátu na územné celky a správne celky, postup pri vykonávaní územných zmien, určovaní názvov obcí, častí obcí, ulíc a iných verejných priestranstiev, problematiku číslovania stavieb, správne členenie Slovenskej republiky podľa územných obvodov úradov miestnej štátnej správy, smernice, pokyny a usmernenia pre orgány miestnej (územnej) štátnej správy a obce pri vykonávaní týchto činností.

Územné a správne usporiadanie Slovenskej republiky, realizácia územných zmien a ďalšie súvisiace činnosti sú v súčasnosti upravené najmä:

- v zákone NR SR č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov,
- v zákone SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov,
- v zákone NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov,
- v zákone NR SR č. 281/1997 Z. z. o vojenských obvodoch a zákon, ktorým sa mení zákon NR SR č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- v zákone NR SR č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín,
- v zákone č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) v znení neskorších predpisov,
- v zákone č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- v nariadení vlády SR č. 258/1996 Z. z., ktorým sa vydáva Zoznam obcí a vojenských obvodov tvoriacich jednotlivé okresy v znení neskorších predpisov,
- vo vyhláške MV SR č. 31/2003 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o označovaní ulíc a iných verejných priestranstiev a o číslovaní stavieb,
- v Metodickom pokyne na prípravu a vykonávanie územných zmien č. SVS-233004-2009/06739 z 5. mája 2009, uverejnenom v Operatívnych pokynoch pre obvodné úrady MV SR, čiastka 3 zo 14. 5. 2009.

Podľa týchto právnych predpisov sa na výkon štátnej správy územia vytvorili územné celky a správne celky. Územnými celkami sú obce a územné obvody **vyšších územných celkov** – samosprávne kraje, ktorých územný obvod je zhodný len s územným obvodom kraja. Správnymi celkami sú kraje, okresy a vojenské obvody. Ak má byť **návrh územno-správneho členenia optimálny**, musí vychádzať z jasne definovaných kritérií, ale **musí nadväzovať aj na členenia**, ktoré sa na území doposiaľ vyskytovali v minulosti. Aj vyčlenenie územia Prešovského kraja prebehlo počas histórie etapami, ktoré sformovali jeho hranice do súčasnej podoby.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 3: Vývoj územno-správneho členenia Prešovského kraja od roku 1918 po súčasnosť

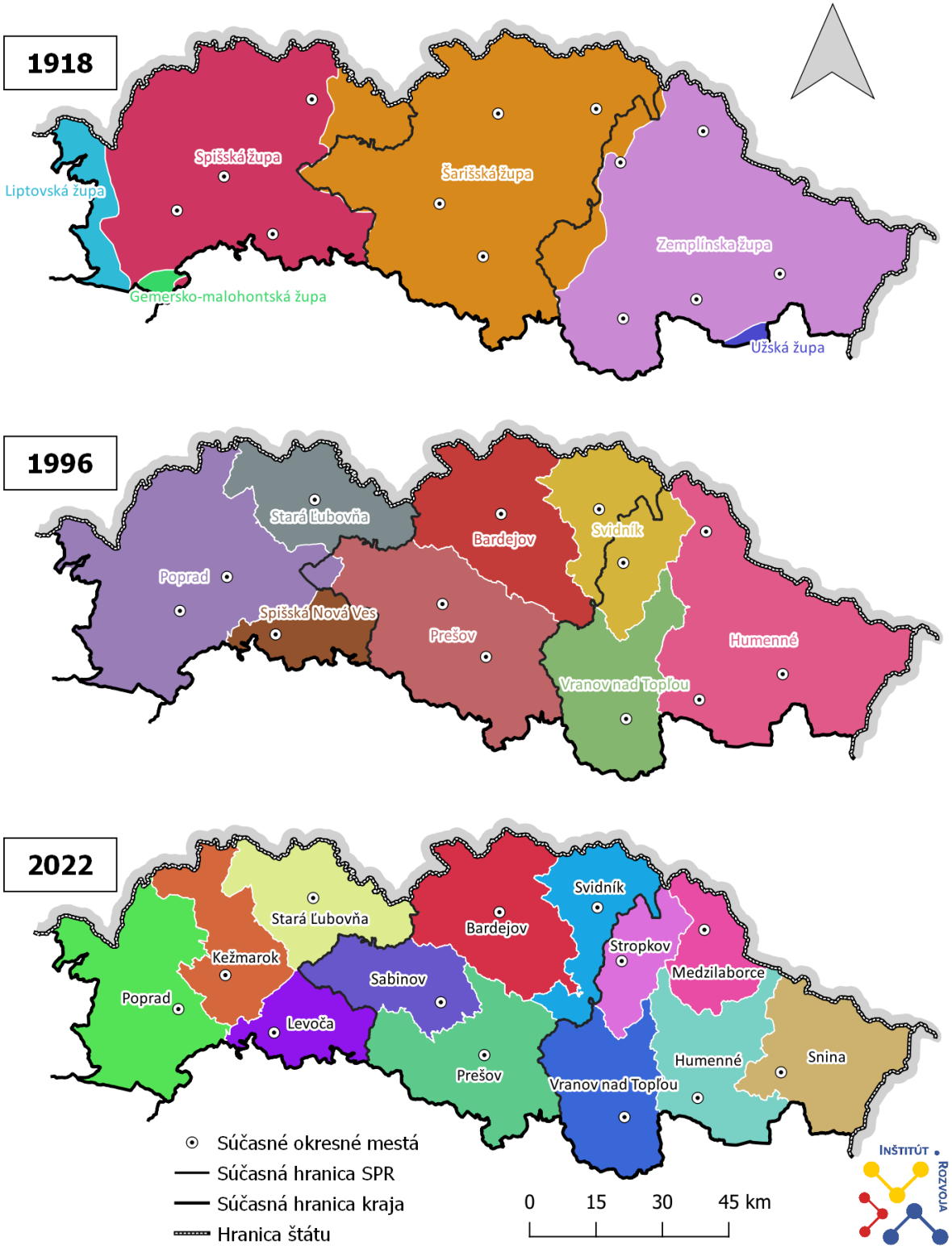

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa MV SR, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 4: Okresné mestá Prešovského kraja počas II. vojenského mapovania Uhorska (1819-1869)

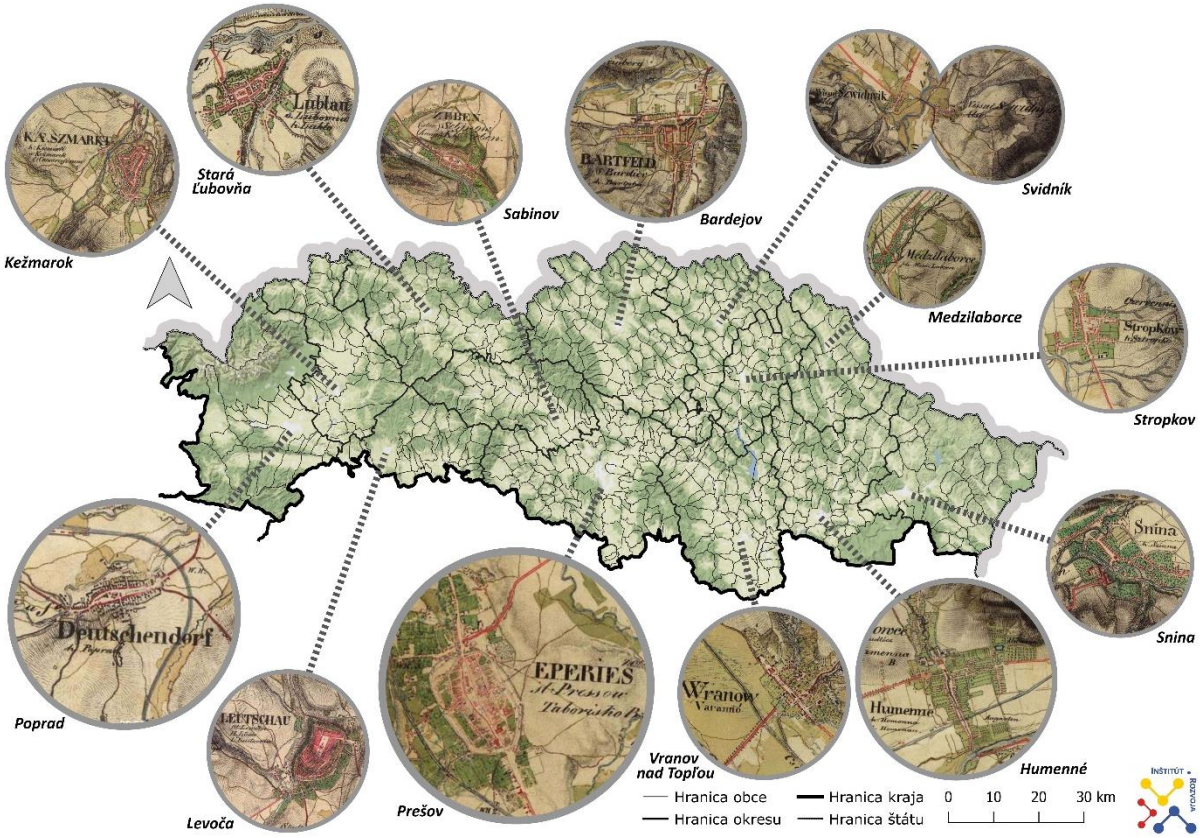

Zdroj: Spracované podľa II. vojenského mapovania (1819 až 1869), 2021

Novinkou v administratívnom členení kraja je, že sa do strategického plánovania pridáva medzi lokálnu úroveň (obce a mestá) a regionálnu úroveň (kraj) nový „medzistupeň". Nový medzistupeň predstavujú tzv. **strategicko-plánovacie regióny (ďalej SPR).** Cieľom definovania SPR v novom programovom období 2021 – 2027 je vypracovanie adresnejších stratégií, zohľadňujúcich špecifickosť jednotlivých regiónov, ako aj efektívnejšie riadenie, rozhodovanie, plánovanie a financovanie v území, a to cez integrované projekty.

Inštitút rozvoja Úradu PSK navrhol na základe historicko-geografických faktorov, sídelnej štruktúry a štruktúry obyvateľstva, dopravnej infraštruktúry, ekonomických a ďalších faktorov rozdeliť územie PSK na tri strategicko-plánovacie regióny:

1. **SPR Spiš** - okresy Poprad, Kežmarok, Stará Ľubovňa a Levoča.
2. **SPR Šariš** - okresy Prešov, Sabinov, Bardejov a Svidník.
3. **SPR Horný Zemplín** – okresy Humenné, Vranov nad Topľou, Stropkov, Medzilaborce a Snina.

Okrem toho boli v PSK boli z národnej úrovne identifikované **3 územia udržateľného mestského rozvoja (UMR)** – mestá Prešov, Humenné a súmestie Poprad - Svit - Kežmarok.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 5: Strategicko–plánovacie regióny v kontexte územného členenia Prešovského kraja

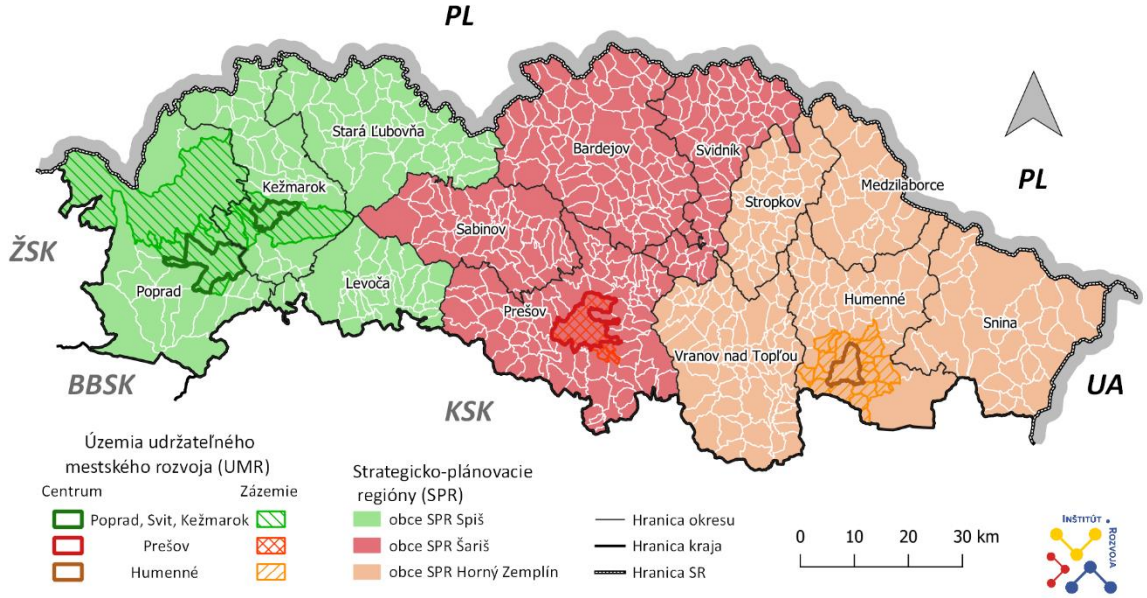

Zdroj: IR ÚPSK, 2021

SPR majú približne rovnakú rozlohu, pričom najväčšiu výmeru má SPR Horný Zemplín. Počtom obyvateľov, oproti zvyšným dvom SPR, vedie **SPR Šariš** s celkovým počtom obyvateľov **347 853,** čo predstavuje **42,06 %** z celkového počtu obyvateľov kraja. Tento jav bol výrazným spôsobom ovplyvnený veľkosťou okresu Prešov, ktorý má z hľadiska počtu obyvateľov 1. miesto na celom Slovensku. Vysoký počet obyvateľov vplýva aj na hustotu obyvateľstva, kde opäť má **SPR Šariš** najvyšší počet obyvateľov na 1 km² **(117,34 ob./km²).** Rovnako tak má prvenstvo SPR Šariš aj v počte obcí v porovnaní s ostatnými SPR, kde celkový počet obcí v **SPR Šariš** je **288.** Najmenej obcí z troch SPR má **SPR Spiš** (147), avšak z hľadiska počtu obcí so štatútom mesta, ich má najviac **(10).**

Tabuľka 4: Základné údaje o strategicko – plánovacích regiónoch Prešovského kraja – stav k 31.12.2020

SPR	výmera v km²		počet obyvateľov k 31.12.2020		hustota obyv.	počet obcí		z toho miest
	abs.	%	abs.	%	obyv. /km²	abs.	%	abs.
Spiš	2 862,79	31,91	268 964	32,52	93,95	147	22,11	10
Šariš	2 964,58	33,04	347 853	42,06	117,34	288	43,31	7
Horný Zemplín	3 144,15	35,05	210 211	25,42	66,86	230	34,59	6
Prešovský kraj	**8 972**	**100**	**827 028**	**100**	**92,10**	**665**	**100**	**23**

Zdroj: ŠÚ SR, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Fyzicko-geografická charakteristika územia Prešovského kraja

Povrch kraja je výrazne členitý, s vysokou relatívnou členitosťou reliéfu od rovín až po veľhornatiny ako sú Vysoké Tatry. Najväčšie plochy kraja zaberajú celky Vonkajších Karpát: Spišská Magura, Podtatranská brázda, Spišsko-šarišské medzihorie, Levočské vrchy, Bachureň, Šarišská vrchovina, Pieniny, Ľubovnianska vrchovina, Čergov, Busov, Ondavská a Laborecká vrchovina, Beskydské predhorie a Bukovské vrchy.

Mapa 6: Povrch Prešovského kraja

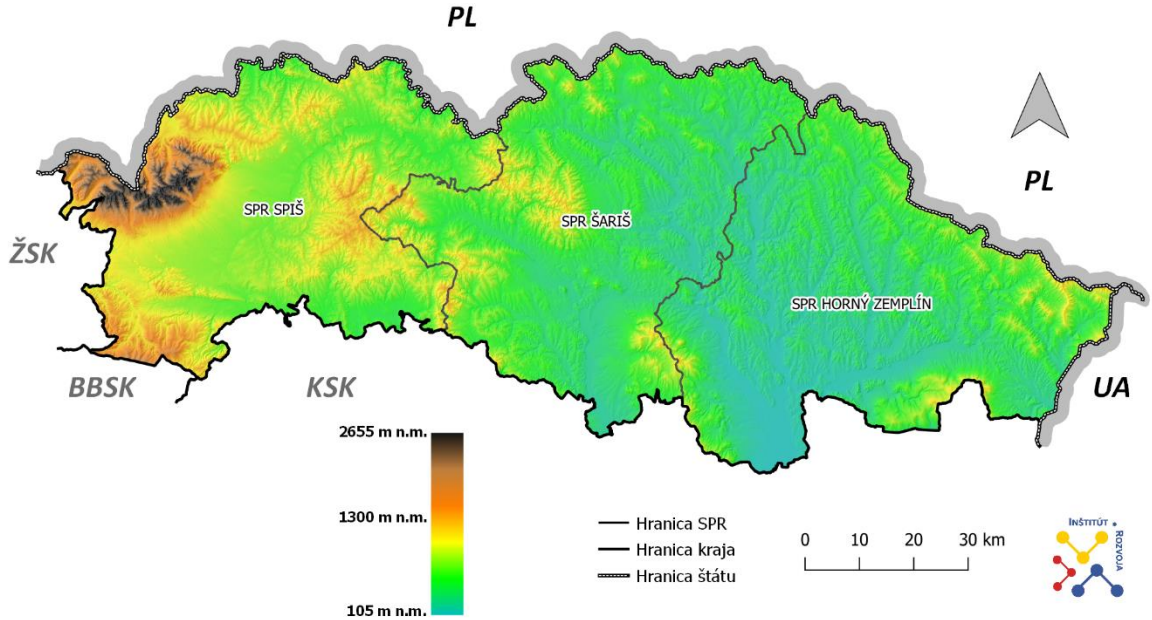

Zdroj: geoportal.sk, 2021

Do kraja zasahujú aj celky Fatranskotatranskej oblasti: Tatry, Podtatranská kotlina, Kozie chrbty, Nízke Tatry, Hornádska kotlina a Branisko. Zo Slovenského Rudohoria je na území kraja Slovenský raj a Čierna hora, severnými okrajmi do kraja ešte zasahuje aj Košická kotlina, Slanské vrchy a Vihorlatské vrchy. Najvyšším bodom kraja, ktorý je zároveň najvyšším bodom Slovenska, je Gerlachovský štít (2655 m n. m.), najnižšie položené miesto je pri výtoku rieky Ondava z kraja na území obce Nižný Hrušov (105 m n. m.). Relatívny výškový rozdiel predstavuje 2 551 m.

Geologická stavba kraja je pestrá. Celky Vonkajších Karpát sú paleogénneho flyšu so striedajúcimi sa vrstvami ílovcov a pieskovcov, miestami s prímesou zlepencov. Fatransko-tatranské celky a celky Slovenského Rudohoria tvoria granodiority, diority, staré kryštalické bridlice a usadeniny rôzneho veku, predovšetkým druhohorné vápence a dolomity. Slanské a Vihorlatské vrchy pozostávajú z andezitov a ich tufov. Košická kotlina je vyplnená neogénnymi sedimentmi pokrytými sprašou. V Podtatranskej kotline prevažujú ľadovcovo-riečne sedimenty.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 7: Geologická stavba Prešovského kraja

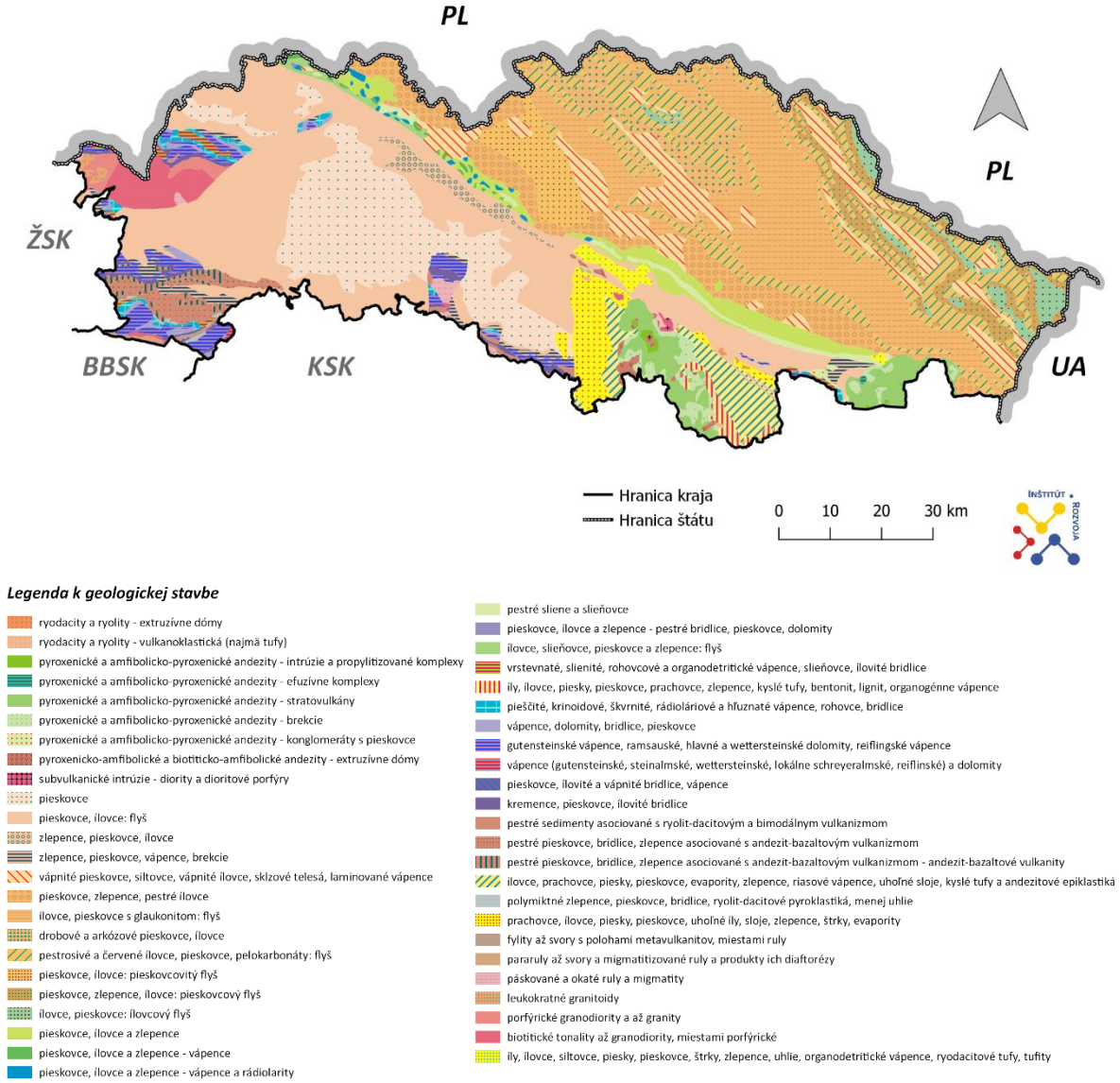

Zdroj: ŠGÚDŠ, 2021

Geomorfologicky patrí Prešovský kraj do Alpsko-himalájskej sústavy, podsústavy Karpaty a Panónskej panvy a provincií Západných Karpát, Východných Karpát a Východopanónskej panvy. Najväčšie plochy kraja zaberajú celky Vonkajších Karpát: Spišská Magura, Podtatranská brázda, Spišsko-šarišské medzihorie, Levočské vrchy, Bachureň, Šarišská vrchovina, Pieniny, Ľubovnianska vrchovina, Čergov, Busov, Ondavská a Laborecká vrchovina, Beskydské predhorie a Bukovské vrchy. Do kraja zasahujú aj celky Fatranskotatranskej oblasti: Tatry, Podtatranská kotlina, Kozie chrbty, Nízke Tatry, Hornádska kotlina a Branisko. Zo Slovenského Rudohoria je na území kraja Slovenský raj a Čierna hora, severnými okrajmi do kraja ešte zasahuje aj Košická kotlina, Slanské vrchy a Vihorlatské vrchy.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 8: Geomorfologické členenie Prešovského kraja

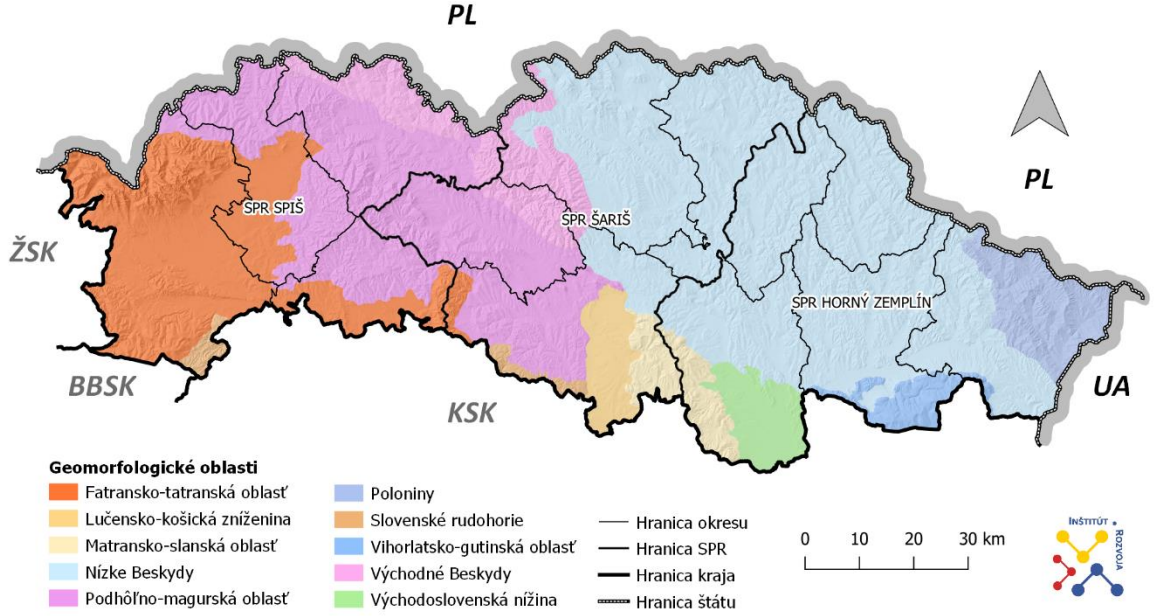

Zdroj: ŠGÚDŠ, 2021

Vplyvom rozdielnej nadmorskej výšky a členitosti povrchu je územie kraja rozdelené do troch klimatických oblastí, a to chladnej, mierne teplej a teplej.
Vodné toky na území kraja patria k úmoriu Čierneho a Baltského mora. K úmoriu Baltského mora patria povodia riek Dunajec a Poprad. Všetky zvyšné rieky na území kraja patria do úmoria Čierneho mora. Medzi najvýznamnejšie toky v kraji patrí rieka Hornád, Poprad, Torysa, Topľa, Ondava a Laborec. Hydrologicky sú významné aj vodné nádrže Starina a Veľká Domaša. V Prešovskom kraji je veľký počet zdrojov prírodných liečivých vôd. Najvýznamnejšie z nich sú v Bardejovských Kúpeľoch, v obci Cigeľka, vo Vyšných Ružbachoch, prírodné zdroje minerálnych stolových vôd v lokalitách Lipovce – Salvator, Baldovce a pramene minerálnych vôd napr. Sivá Brada, Hôrka, Gánovce, Nová Ľubovňa a Šarišský Štiavnik.

Na území kraja sa nachádzajú chránené územia v rámci národnej sústavy chránených území (veľkoplošné, maloplošné chránené územia, ochranné pásma, jaskyne a prírodné vodopády), územia v rámci európskej sústavy chránených území NATURA 2000 (chránené vtáčie územia a územia európskeho významu), ako aj územia resp. lokality národného, regionálneho a lokálneho významu (mokrade). Na území kraja sa nachádzajú resp. tu zasahujú národné parky – TANAP, NAPANT, PIENAP, NP Slovenský raj, NP Poloniny, chránené krajinné oblasti – CHKO Východné Karpaty a CHKO Vihorlat, 11 chránených vtáčích území, niekoľko desiatok území európskeho významu a ďalších menších chránených území.

Na základe CORINE Land Cover z roku 2018 je územie Prešovského kraja rozdelené na viacero kategórií krajinnej pokrývky, resp. využitia zeme. V rámci metodiky Corine Land Cover, ktorá bola použitá pri mapovaní krajinnej pokrývky, je za najmenšiu mapovanú jednotku považovaná plocha, ktorá má rozlohu minimálne 25 ha alebo šírku minimálne 100 metrov. Na základe tejto metodiky boli vytvorené štyri kategórie krajinnej pokrývky na území Prešovského kraja, z ktorých zaberajú lesné a poloprírodné areály 56,5 % územia, poľnohospodárske areály 38,5 % územia, urbanizované a technizované areály 4,8 % a vodné plochy 0,2 % územia.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Z hľadiska zastúpenia tried krajinnej pokrývky v okresoch Prešovského kraja, zaberajú urbanizované a technizované areály najväčšiu plochu v okrese **Prešov (8652 ha).** Táto plocha má taktiež najvyšší percentuálny podiel **(9,26 %)** zastúpenia urbanizovaných a technizovaných areálov na celkovej výmere okresu spomedzi všetkých okresov na území kraja. Rovnako tak poľnohospodárske areály zaberajú najviac hektárov spomedzi všetkých okresov, práve v okrese **Prešov (45 476,03 ha)**, avšak najvyšší percentuálny podiel poľnohospodárskych areálov na celkovej výmere okresu má okres **Kežmarok (50,74 %).** Lesné a poloprírodné areály majú najväčšie plochy v okrese **Poprad (80 305,04 ha)**, zatiaľ čo najvyšší podiel týchto areálov sa nachádza v okrese **Snina (74,68 %).** Vodných plôch je najviac v okrese **Vranov nad Topľou (940,01 ha),** najmä vďaka prítomnosti väčšej časti vodnej nádrže Domaša. Rovnako tak je v tomto okrese najvyšší podiel vodných plôch **(1,22 %)** z celkovej výmery okresu v porovnaní s ostatnými okresmi kraja.

Tabuľka 5: Kategórie krajinnej pokrývky v okresoch Prešovského kraja

Kategórie krajinnej pokrývky*	Urbanizované a technizované areály		Poľnohospodárske areály		Lesné a poloprírodné areály		Vody**		Celkový súčet	
Okresy	výmera (v ha)	%	výmera (v ha)	%	výmera (v ha)	%	výmera (v ha)	%	výmera (v ha)	%
Bardejov	3 937,91	4,21	40 145,18	42,90	49 494,84	52,89	0	0	93 577,93	100
Humenné	3 820,26	5,06	23 969,25	31,78	47 641,35	63,16	0	0	75 430,86	100
Kežmarok	2 556,41	4,06	31 951,32	**50,74**	28 433,33	45,15	31,73	0,05	62 972,78	100
Levoča	1 822,74	4,33	18 935,05	45,00	**21 320,88**	50,67	0	0	42 078,67	100
Medzilaborce	**1 186,32**	**2,78**	**12 967,22**	30,36	28 557,02	66,86	0	0	42 710,56	100
Poprad	4 848,94	4,39	25 260,51	22,87	**80 305,04**	72,71	26,32	0,02	**110 440,81**	100
Prešov	**8 652,34**	**9,26**	**45 476,03**	48,69	39 275,23	**42,05**	0	0	93 403,61	100
Sabinov	2 985,69	5,47	24 603,91	45,10	26 959,91	49,42	0	0	54 549,49	100
Snina	2 377,01	2,95	17 723,48	**22,02**	60 098,69	**74,68**	279,41	0,35	80 478,59	100
Stará Ľubovňa	2 269,41	3,21	29 758,11	42,04	38 741,41	54,73	18,26	0,03	70 787,18	100
Stropkov	1 362,74	3,50	14 916,17	38,35	22 242,04	57,19	370,31	0,95	**38 891,25**	100
Svidník	2 252,38	4,10	22 027,59	40,10	30 647,03	55,80	0	0	54 927,01	100
Vranov nad Topľou	4 920,79	6,40	37 365,01	48,59	33 678,07	43,79	**940,01**	**1,22**	76 903,87	100
Prešovský kraj	**42 992,92**	**4,80**	**345 098,81**	**38,50**	**507 394,83**	**56,50**	**1 666,03**	**0,20**	**897 152,58**	**100**

* ak je plocha akejkoľvek kategórie menšia ako 25 ha, je automaticky priradená k ploche kategórie, ktorá na danom mieste zaberá najväčšiu rozlohu

** väčšina vodných plôch a tokov nespĺňa kritéria rozlohy v metodike Corine Land Cover, a preto bola ich plocha priradená k iným kategóriám

Zdroj: ŠÚ SR, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 9: Krajinná pokrývka Prešovského kraja

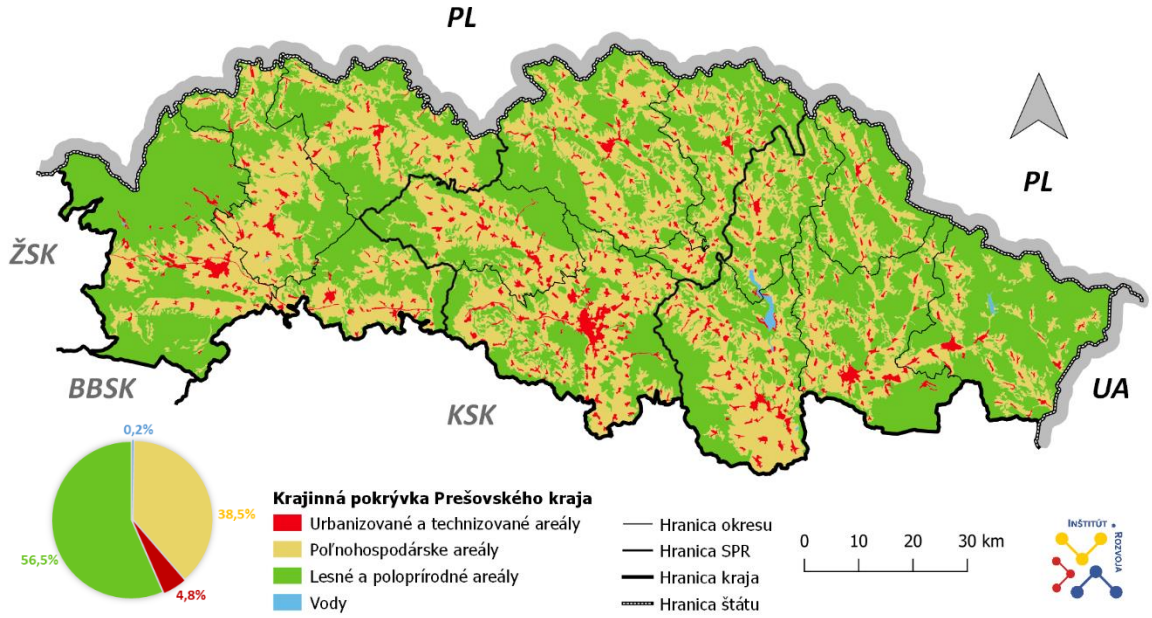

Zdroj: Copernicus Corine Land Cover 2018, 2021

Na úrovni SPR zaberajú urbanizované a technizované areály najväčšie plochy v **SPR Šariš (17 828,32 ha).** Výrazne na to vplýva prítomnosť okresu krajského mesta Prešov, ktorý sa podieľa takmer na polovici výmery urbanizovaných a technizovaných areálov v SPR Šariš. Najmenšie plochy urbanizovaných a technizovaných areálov má SPR Spiš, čo je ovplyvnené najmä značnou členitosťou územia, resp. prítomnosti horských oblastí. Poľnohospodárskych areálov je rovnako tak najviac v SPR Šariš **(132 252,71 ha)**. Lesné a poloprírodné areály tvoria väčšinovú časť územia vo všetkých troch SPR. Najviac lesných a poloprírodných areálov sa nachádza v **SPR Horný Zemplín (192 217,17 ha).** Vodné plochy, sú najmä vďaka vodným nádržiam Veľká Domaša a Starina, najviac rozšírené v **SPR Horný Zemplín (1 589,73 ha).**

Tabuľka 6: Kategórie krajinnej pokrývky v strategicko – plánovacích regiónoch Prešovského kraja

Kategórie krajinnej pokrývky*	Urbanizované a technizované areály		Poľnohospodárske areály		Lesné a poloprírodné areály		Vody**		Celkový súčet	
SPR	výmera (v ha)	%	výmera (v ha)	%	výmera (v ha)	%	výmera (v ha)	%	výmera (v ha)	%
Spiš	11 497,50	4,02	105 904,99	36,99	168 800,66	58,96	76,31	0,03	286 279,44	100
Šariš	**17 828,32**	**6,01**	**132 252,71**	**44,61**	146 377,01	49,38	0,00	0,00	296 458,04	100
Horný Zemplín	13 667,12	4,35	106 941,13	34,01	**192 217,17**	**61,13**	**1 589,73**	**0,51**	**314 415,13**	100
Prešovský kraj	**42 992,94**	**4,80**	**345 098,83**	**38,50**	**507 394,84**	**56,50**	**1 666,04**	**0,20**	**897 152,61**	**100**

* ak je plocha akejkoľvek kategórie menšia ako 25 ha, je automaticky priradená k ploche kategórie, ktorá na danom mieste zaberá najväčšiu rozlohu

** väčšina vodných plôch a tokov nespĺňa kritéria rozlohy v metodike Corine Land Cover, a preto bola ich plocha priradená k iným kategóriám

Zdroj: ŠÚ SR, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.1.2 Spádovosť územia (centrá osídlenia)

V súlade s vývojom spoločnosti, a najmä úrovni produkčných činností, sa historicky z jednotlivých obcí vyvinuli určité typy obcí. Niektoré z nich špecificky zabezpečovali vybrané činnosti aj pre ostatné obce. Popri vytvorení **centier osídlenia** sa vyvíjali aj obslužné centrá. Pre vyhodnotenie centier boli vybraté všetky obce, ktoré na návrh vlády vyhlásila Národná rada SR podľa § 22 ods.1 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení ako mestá. Systém nadväzuje na hierarchickú štruktúru terciárnych centier osídlenia v KURS 2001 v znení KURS 2011 – zmien a doplnkov č.1 KURS 2001 do piatich skupín:

1) Do prvej skupiny je možné zaradiť obce, ktoré sú rozlíšiteľné v dvoch podskupinách:
   a. V prvej podskupine sa nachádza **najväčšie mesto**, ktoré plní aj funkciu krajského mesta. Ide o centrum medzinárodného a celoštátneho významu – **Prešov.**
   b. V druhej podskupine je mesto s počtom **50 tis. až 70 tis. obyvateľov**, ktoré plní funkciu okresného mesta. Ide o centrum celoštátneho významu - **Poprad.**
2) Do druhej skupiny je možné zaradiť obce, ktoré sú tak isto rozlíšiteľné v dvoch podskupinách
   a. Prvú podskupinu tvoria mestá, ktoré sú všetky sídlami súčasných okresov a ich veľkosť sa pohybuje v rozmedzí **25 tis. až 50 tis. obyvateľov.** Sú to mestá, ktoré sú v zásade nadregionálneho až celoštátneho významu, často podporené špecifickými funkciami medzinárodného významu - **Bardejov, Humenné.**
   b. Druhú podskupinu tvoria tak isto všetky obce, ktoré sú sídlami súčasných okresov s veľkosťou v rozmedzí **20 tis. až 30 tis. obyvateľov.** V zásade ide o mestá nadregionálneho významu: **Kežmarok, Vranov nad Topľou**.
3) Do tretej skupiny sú zaradené mestá v dvoch podskupinách, nasledovne:
   a. V prvej podskupine sú mestá, ktoré sú sídlami súčasných okresov a možno ich tiež charakterizovať ako centrá regionálneho až nadregionálneho významu s veľkosťou v rozmedzí **12 tis. až 25 tis. obyvateľov: Levoča, Stará Ľubovňa, Snina, Svidník.**
   b. V druhej podskupine sa už začínajú prejavovať špecifické podmienky jednotlivých miest, čo je následne zrejmé aj v ostatných skupinách. Mestá tejto podskupiny možno vnímať ako centrá regionálneho významu s tým, že niektoré zabezpečujú špecifické funkcie až celoštátneho, resp. medzinárodného významu, vyplývajúce z ich špecifických daností. Ide o mestá – **Medzilaborce, Sabinov, Stropkov, Svit, Vysoké Tatry.**
4) Do štvrtej skupiny sú zaradené obce **s počtom obyvateľov do 12 tis.** bez ďalšieho členenia, ktoré v zásade plnia funkciu regionálneho významu **– Giraltovce, Lipany, Spišská Belá, Spišské Podhradie.**
5) Do piatej skupiny sú zaradené obce s počtom obyvateľov do 12 tis., ktoré v zásade plnia funkciu subregionálneho významu - **Hanušovce nad Topľou, Podolínec, Spišská Stará Ves, Veľký Šariš.**

V rámci Prešovského kraja, pôsobí jeho krajské mesto Prešov dominantne, ako z ekonomického, tak aj sociálneho hľadiska. Prejavuje sa to sústredením vyššieho počtu obyvateľstva v porovnaní s ostatnými centrami osídlenia v kraji. V tomto kontexte môžeme mesto Prešov považovať aj za najvýznamnejšie ťažisko osídlenia v kraji.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 7: Veľkosť miest v Prešovskom kraji

Mesto	Počet obyvateľov v roku 2011	Počet obyvateľov v roku 2020	Zmena
Prešov	91 815	88 464	-3,8%
Poprad	52 910	51 235	-3,3%
Humenné	35 099	32 834	-6,9%
Bardejov	33 719	32 293	-4,4%
Vranov nad Topľou	23 240	22 245	-4,5%
Snina	20 788	19 520	-6,5%
Kežmarok	16 854	16 346	-3,1%
Stará Ľubovňa	16 317	16 327	0,1%
Levoča	14 837	14 722	-0,8%
Sabinov	12 707	12 700	-0,1%
Svidník	11 758	10 752	-9,4%
Stropkov	10 939	10 438	-4,8%
Svit	7 598	7 923	4,1%
Spišská Belá	6 380	6 733	5,2%
Lipany	6 437	6 542	1,6%
Medzilaborce	6 815	6 531	-4,3%
Veľký Šariš	5 230	6 426	18,6%
Giraltovce	4 185	4 089	-2,3%
Vysoké Tatry	4 279	4 009	-6,7%
Spišské Podhradie	4 082	3 985	-2,4%
Hanušovce nad Topľou	3 731	3 782	1,3%
Podolínec	3 272	3 155	-3,7%
Spišská Stará Ves	2 267	2 230	-1,7%

Zdroj: ŠÚ SR, 2021

Mapa 10: Časová dostupnosť obcí k centrám udržateľného mestského rozvoja (UMR)

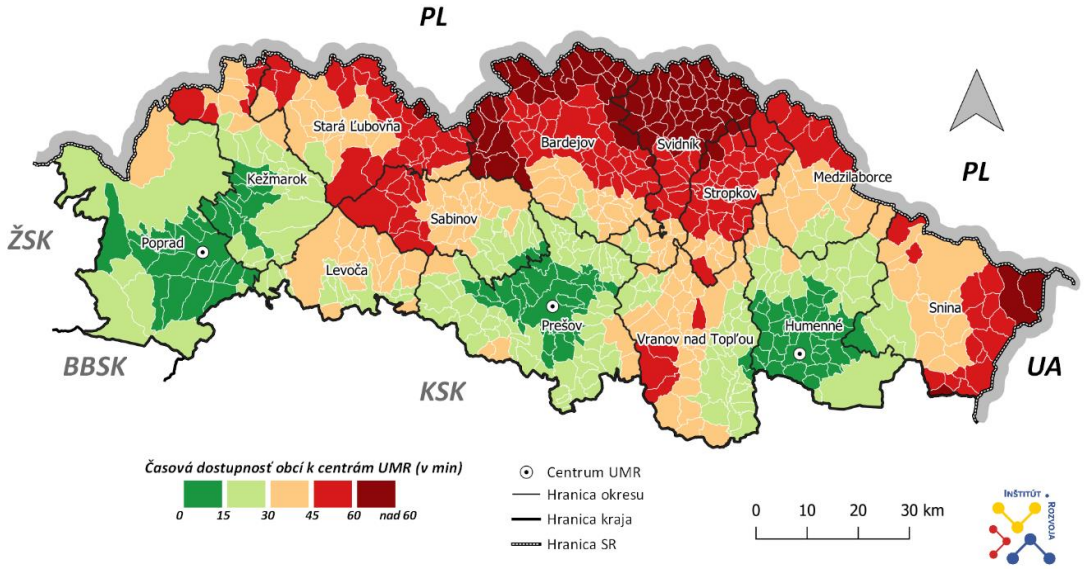

Zdroj: geopresovregion.sk, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.1.3 Územný plán kraja

Územný plán Prešovského samosprávneho kraja spracovala spoločnosť Slovak Medical Company, a.s. Územný plán bol schválený Zastupiteľstvom PSK v roku 2019 a zohľadňuje najaktuálnejšie špecifické rozvojové zámery a návrhy na vykonávanie činností, ktoré výrazne ovplyvnili priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia kraja.

Hlavným cieľom ÚPN PSK je riešiť priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia samosprávneho kraja v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja.

Základnou úlohou územného plánu regiónu je tvorba koordinačných podmienok a vytvorenie dostatku údajov, zásad a regulatívov pre spracovanie územných plánov obcí a strategických regionálnych rozvojových dokumentov samosprávneho kraja.

Účelom územného plánu regiónu je záväzné určenie zásad a regulatívov štruktúry osídlenia samosprávneho kraja, priestorového usporiadania a funkčného využitia jeho územia, zabezpečenie požiadaviek územného systému ekologickej stability, tvorby krajiny a ochrany životného prostredia. Súčasťou je zabezpečenie optimálneho vzťahu k ochrane národných kultúrnych pamiatok, pamiatkových rezervácií, zón a priestorov.

Vo vzťahu k územným plánom obcí významnou úlohou tohto územného plánu regiónu je riešenie verejného dopravného a technického vybavenia samosprávneho kraja a vymedzenie verejnoprospešných stavieb a chránených častí krajiny.

Mapa 11: Obce Prešovského kraja s vypracovaným územným plánom

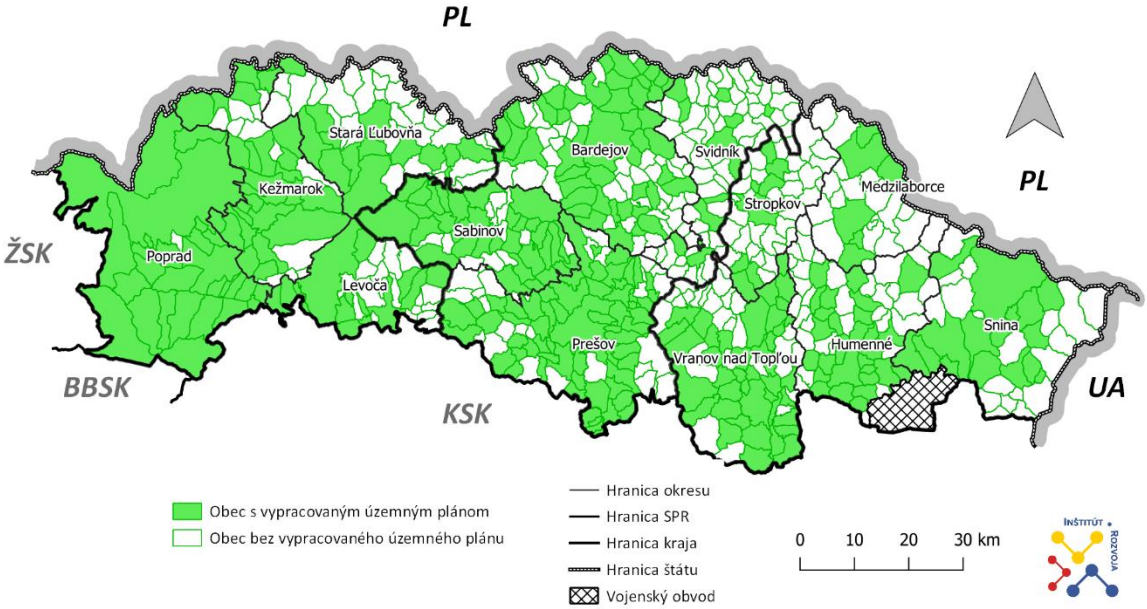

Zdroj: inforeg.sk/upd, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.1.4 Európske zoskupenia územnej spolupráce (EZÚS)

Európske zoskupenia územnej spolupráce (EZÚS) boli zriadené s cieľom uľahčiť cezhraničnú, nadnárodnú a medziregionálnu spoluprácu medzi členskými štátmi a ich regionálnymi a miestnymi orgánmi. EZÚS umožňujú týmto partnerom realizovať spoločné projekty, vymieňať si odborné vedomosti a zlepšovať koordináciu priestorového plánovania.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006 z 5. júla 2006 o Európskom zoskupení územnej spolupráce (EZÚS). Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1302/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1082/2006 o Európskom zoskupení územnej spolupráce (EZÚS), pokiaľ ide o vyjasnenie, zjednodušenie a zlepšenie zakladania a fungovania takýchto zoskupení.

Cieľom EZÚS je uľahčovať a podporovať územnú spoluprácu najmä medzi svojimi členmi, vrátane jednej alebo viacerých oblastí cezhraničnej, nadnárodnej a medziregionálnej spolupráce, a to s cieľom posilniť hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť v EÚ.

Úlohy EZÚS sú vo všeobecnosti v súlade s cieľmi uvedenými vyššie. Úlohy môžu zahŕňať osobitné činnosti v oblasti územnej spolupráce medzi členmi s finančnou podporou alebo bez finančnej podpory Únie. EZÚS môžu byť poverené vykonávaním programov spolufinancovaných Európskou úniou z Európskeho fondu regionálneho rozvoja, Európskeho sociálneho fondu a/alebo Kohézneho fondu, alebo iných projektov cezhraničnej spolupráce, ktoré môžu alebo nemusia využívať finančné prostriedky EÚ. Medzi príklady takýchto činností patrí prevádzkovanie cezhraničných dopravných zariadení alebo nemocníc, vykonávanie alebo správa cezhraničných rozvojových projektov a výmena odborných znalostí a osvedčených postupov.

EZÚS TATRY s r.o.

Európske zoskupenie územnej spolupráce TATRY s r.o. je nová inštitúcia cezhraničnej spolupráce, založená dňa 14. augusta 2013 Združením Región „Tatry" na slovenskej strane a Zväzkom Euroregión „Tatry" na poľskej strane, ktorá má právnu subjektivitu podľa práva Európskej únie, je právne spôsobilá a má najširšiu právnu spôsobilosť, aká sa priznáva podľa vnútroštátneho práva členského štátu právnickým osobám. Dňa 20. septembra 2013 EZÚS TATRY získal právnu subjektivitu zapísaním do registra vedeného ministrom zahraničných vecí Poľskej republiky.

Doterajšia spolupráca medzi Zväzkom Euroregión „Tatry" a Združením Región „Tatry" fungovala na základe dohody z roku 1999, zriaďujúcej neformálny Cezhraničný Zväzok Euroregión „Tatry", ktorý nemal právnu subjektivitu.

EZÚS TATRY má štatutárne sídlo v Nowom Targu, preto bolo registrované v Poľsku. Výber lokalizácie štatutárneho sídla má významné právne následky. Na tomto základe sa určuje najmä rozhodné právo, ktoré dodatočne platí v prípade fungovania EZÚS, výkladu Dohovoru a Stanov, a určujú sa tiež orgány zodpovedné za jeho kontrolu. Týmto právom je v prípade EZÚS TATRY s r. o. poľské právo.

Zoskupenie sa môže podieľať na riadení a implementácii programov alebo časti programov financovaných Európskou úniou, najmä poľsko-slovenských cezhraničných mikroprojektov a sieťových projektov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.1.5 Medzinárodná spolupráca

Samosprávny kraj môže uskutočňovať medzinárodnú spoluprácu len na základe dohody, ktorá musí obsahovať názov a sídla účastníkov zmluvy, predmet zmluvy a určenie času, na ktorý sa uzatvára. Dohoda musí byť uzatvorená písomne a musí byť vopred schválená nadpolovičnou väčšinou všetkých poslancov zastupiteľstva a vopred schválená územným celkom alebo orgánom iného štátu.

Dohoda o spolupráci, alebo členstvo v medzinárodnom združení nesmie byť v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky a s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná a nesmie byť v rozpore s verejným záujmom.

Samosprávny kraj v zmysle zákona o samospráve vyšších územných celkov môže v rozsahu svojej pôsobnosti spolupracovať s územnými a správnymi celkami alebo s úradmi iných štátov, vykonávajúcimi regionálne funkcie; má právo stať sa členom medzinárodného združenia územných celkov alebo územných orgánov. **Prešovský samosprávny kraj má v súčasnosti podpísané dohody o spolupráci s desiatimi regiónmi.**

Mapa 12: Partnerské regióny Prešovského kraja v roku 2021

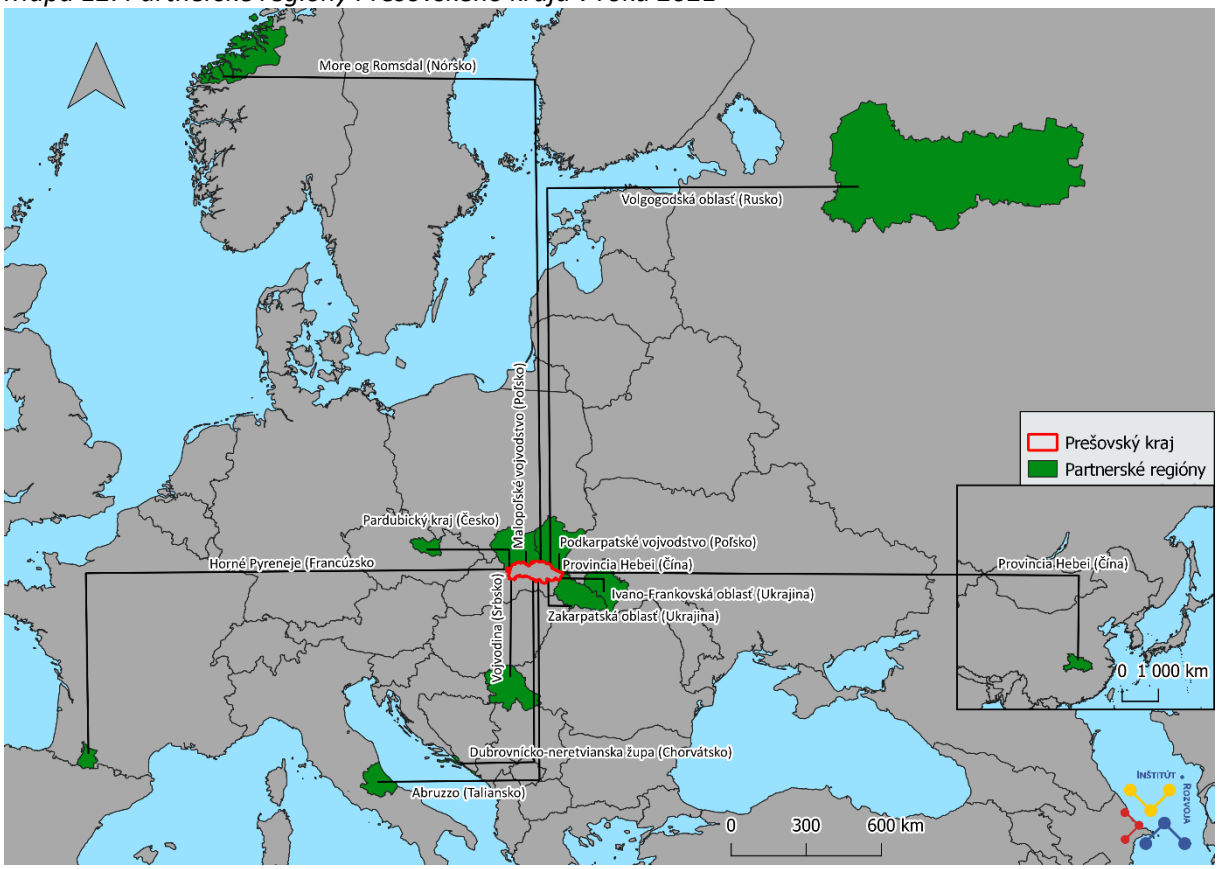

Zdroj: Ú PSK, 2021

S inštitucionálno-organizačnou analýzou súvisia aj **miestne akčné skupiny (MAS)** na území kraja, ktoré sú spracované v tematicky bližšej kapitole Cestovný ruch a **cezhraničné programy Interreg a ENI**, spracované v kapitole Analýza financovania.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zhrnutie kapitoly B.1

Z hľadiska **rozlohy** je Prešovský kraj druhým najväčším (8 972 km²) v rámci ostatných krajov a z hľadiska **počtu obyvateľov** mu patrí prvenstvo (k 31.12.2020 v kraji žilo 826 244 obyvateľov). Prešovský kraj má aj **najviac obcí** spomedzi krajov (665 obcí z ktorých je 23 miest), 90 % z nich však patrí medzi **malé obce** s počtom obyvateľov do 2 000. Rozdrobenosť týchto obcí a celková veľkosť územia je jedným z problémov kraja, ktorý bráni obciam v ich rozvoji a strategickom plánovaní. Menšie obce častokrát nemajú vo svojom rozpočte dostatok finančných zdrojov na vypracovanie územno-plánovacej dokumentácie alebo zapájanie sa do projektov, pri ktorých je potrebné spolufinancovanie. Práve úroveň SPR bola navrhnutá na to aby sa stala akýmsi „mediátorom“ pre spájanie obcí, ktoré by v rámci SPR riešili spoločné problémy. Všetky tri vyčlenené SPR (SPR Šariš, SPR Horný Zemplín a SPR Spiš) majú svoje tri prirodzené centrá v ktorých sa najviac sústreďuje osídlenie a zároveň sú aj hospodárskymi centrami – územia udržateľného mestského rozvoja (UMR Prešov, UMR Humenné a UMR Poprad-Spiš-Kežmarok).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
Prešovského samosprávneho kraja
na roky 2021-2030

INŠTITÚT ROZVOJA

Analytická časť

B.2 Demografická analýza

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu

DEMOGRAFICKÁ ANALÝZA

Kapitola prináša pohľad na **súčasný stav Prešovského kraja v oblasti analýzy ľudských zdrojov a demografickej analýzy a zároveň porovnáva stav za poslednú dekádu, pričom vývoj sleduje a popisuje pomocou medziročných zmien.** Venuje sa základným demografickým ukazovateľom ako vývoj počtu obyvateľov, hustota zaľudnenia, prirodzený, migračný a celkový pohyb obyvateľstva, veková štruktúra, vzdelanostná, národnostná a religiózna štruktúra a prognóza vývoja počtu obyvateľov, Rómovia a príslušníci rómskych komunít a sociálna inklúzia. Kapitola podáva celkový obraz o obyvateľstve v Prešovskom kraji, v ktorej index rastu počtu obyvateľov sleduje vývoj počtu obyvateľov za poslednú dekádu. Dôležitým ukazovateľom je jednoznačne prirodzený prírastok obyvateľstva, ktorý sleduje rozdiel živonarodených a zomretých v danej územnej jednotke. Rovnako dôležitý je aj migračný pohyb obyvateľstva. Obyvateľstvo z daného územia odchádza (emigrácia) alebo do neho prichádza (imigrácia), migračné saldo vyjadruje prisťahovaných a vysťahovaných v danom území. Zhrnutím prirodzeného a migračného prírastku obyvateľstva je celkový prírastok obyvateľstva. Časť kapitoly je venovaná vekovej štruktúre obyvateľov, ktorá sa podľa ekonomickej aktivity delí na predproduktívny vek, produktívny vek a postproduktívny vek. Index starnutia populácie je jedným z nástrojov, ktorý vyjadruje počet osôb v predproduktívnom veku pripadajúcich na 100 osôb v predproduktívnom veku. Index vitality vyjadruje presný opak indexu starnutia. Vzdelanostná štruktúra úzko súvisí s doteraz spomenutými demografickými ukazovateľmi a venuje sa všetkým stupňom najvyššieho dosiahnutého vzdelania u obyvateľov Prešovského kraja ako na úrovni kraja tak aj na úrovni SPR či okresov. Národnostná štruktúra zahŕňa majoritnú Slovenskú národnosť a minoritné najviac zastúpené národnosti v Prešovskom kraji, ktorými sú Rómska, Rusínska, ostatné, iné a nezistené národnosti. Kapitola sa taktiež venuje religióznej štruktúre, v ktorej sú uvedené najviac zastúpené vierovyznania v Prešovskom kraji. Prognóza počtu obyvateľov je časť kapitoly, v ktorej je uvedený predpokladaný vývoj počtu obyvateľov v Prešovskom kraji, ale aj v Európe všeobecne prioritne do roku 2035, s výhľadom do roku 2060.

Následne sa kapitola venuje Rómom a príslušníkom rómskych komunít na území Slovenskej republiky všeobecne, v jednotlivých krajoch, okresoch a obciach. Kapitola sa venuje zhrnutiu aktuálnemu stavu Rómov v Prešovskom kraji, ale rovnako aj prognóze do roku 2030.

Kapitola sa uzatvára problematikou sociálnej inklúzie, ktorá sa venuje riziku chudoby u obyvateľstva alebo ich sociálneho vylúčenia, zdravotne postihnutým občanom a marginalizovaným rómskym komunitám. **Kapitola analýzy ľudských zdrojov a demografickej analýzy je prierezovou kapitolou, ktorá súvisí so všetkými kapitolami v celom PHRSR, preto je potrebné prepájanie dát a faktov naprieč kapitolami v celom strategickom dokumente.**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.2.1 Analýza ľudských zdrojov a demografická analýza

Demografický vývoj veľmi úzko súvisí s vývojom podmienok v spoločnosti, rovnako aj demografická situácia je odrazom spoločenskej situácie. Pre pochopenie závažnosti a intenzity zmien v demografickom správaní populácie je nevyhnutné zamerať sa na základné demografické procesy spolupodieľajúce sa na reprodukcii obyvateľstva, ktorými sú pôrodnosť, úmrtnosť a migrácia. Spracovaná časť sa okrem spomenutých procesov venuje aj vývoju počtu obyvateľov, hustote obyvateľstva, štruktúre obyvateľstva podľa pohlavia, vekovej, vzdelanostnej, národnostnej a religióznej štruktúre obyvateľstva a prognóze vývoja počtu obyvateľov.

Vývoj počtu obyvateľov podľa okresov

V Prešovskom kraji sledujeme za sledované desaťročné obdobie nepretržitý rast počtu obyvateľov. K 31.12.2020 bol počet obyvateľov v Prešovskom kraji 827 028, čo predstavuje o 11 222 obyvateľov viac ako v roku 2011 (815 806) k 31.12.2011. Prešovský kraj má najvyšší počet obyvateľov zo všetkých krajov na Slovensku. V jednotlivých okresoch Prešovského kraja za obdobie 2011-2020, pribudlo najviac obyvateľov v okrese Prešov (6 953 osôb) a najväčší úbytok vykazuje okres Humenné (-2 946 osôb). V siedmich okresoch Prešovského kraja pozorujeme prírastok obyvateľstva, avšak v šiestich okresoch badáme jeho úbytok. Nepretržitý úbytok obyvateľov sledujeme najmä v okrese Snina, Medzilaborce, Humenné, Svidník a Stropkov.

Tabuľka 8: Vývoj počtu obyvateľov v okresoch Prešovského kraja za obdobie 2011-2020 (k 31.12.)

Sídelná štruktúra	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Poprad	104 002	104 297	104 411	104 494	104 468	104 596	104 711	104 837	104 990	105 015
Kežmarok	70 845	71 389	71 947	72 570	73 110	73 756	74 408	74 937	75 533	76 165
Stará Ľubovňa	53 034	53 140	53 271	53 379	53 471	53 617	53 849	53 949	53 958	54 054
Levoča	33 309	33 372	33 444	33 391	33 396	33 553	33 668	33 696	33 708	33 730
Prešov	169 828	170 532	171 202	171 778	172 536	173 457	174 286	175 038	176 181	176 781
Bardejov	77 907	77 841	77 858	77 830	77 806	77 742	77 704	77 777	77 765	77 666
Sabinov	58 073	58 450	58 721	58 969	59 341	59 694	59 995	60 378	60 659	61 072
Svidník	33 181	33 143	33 094	32 997	32 941	32 845	32 800	32 644	32 484	32 334
Vranov nad Topľou	79 891	80 046	80 227	80 508	80 464	80 497	80 607	80 692	80 841	80 906
Humenné	64 344	64 109	63 905	63 614	63 204	62 845	62 561	62 198	61 773	61 398
Snina	38 083	37 920	37 739	37 451	37 197	36 945	36 610	36 358	36 123	35 833
Stropkov	20 901	20 824	20 787	20 744	20 630	20 644	20 623	20 622	20 442	20 366
Medzilaborce	12 408	12 319	12 310	12 252	12 133	12 119	12 004	11 896	11 787	11 708

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube (om7102rr)

Za jednotlivé SPR dochádza k najväčšiemu úbytku obyvateľstva v SPR Horný Zemplín.

Tabuľka 9: Vývoj počtu obyvateľov v SPR Prešovského kraja za obdobie 2011-2020 (k 31.12)

Sídelná štruktúra	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
SPR Spiš	261 190	262 198	263 073	263 834	264 445	265 522	266 636	267 419	268 189	268 964
SPR Šariš	338 989	339 966	340 875	341 574	342 624	343 738	344 785	345 837	347 089	347 853
SPR Horný Zemplín	215 627	215 218	214 968	214 569	213 628	213 050	212 405	211 766	210 966	210 211
Prešovský kraj	**815 806**	**817 382**	**818 916**	**819 977**	**820 697**	**822 310**	**823 826**	**825 022**	**826 244**	**827 028**

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube (om7102rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Za sledované obdobie pribudol najvyšší počet obyvateľov v SPR Šariš, v okrese Prešov a Sabinov a v SPR Spiš v okrese Kežmarok. Najnižší počet obyvateľov badáme v SPR Horný Zemplín, v okresoch Medzilaborce, Stropkov a Snina.

Mapa 13: Index rastu počtu obyvateľov v okresoch Prešovského kraja za obdobie 2011-2020 (k 31.12.) v porovnaní s počtom obyvateľov na Slovensku a jednotlivých krajoch (k 31.12.2020)

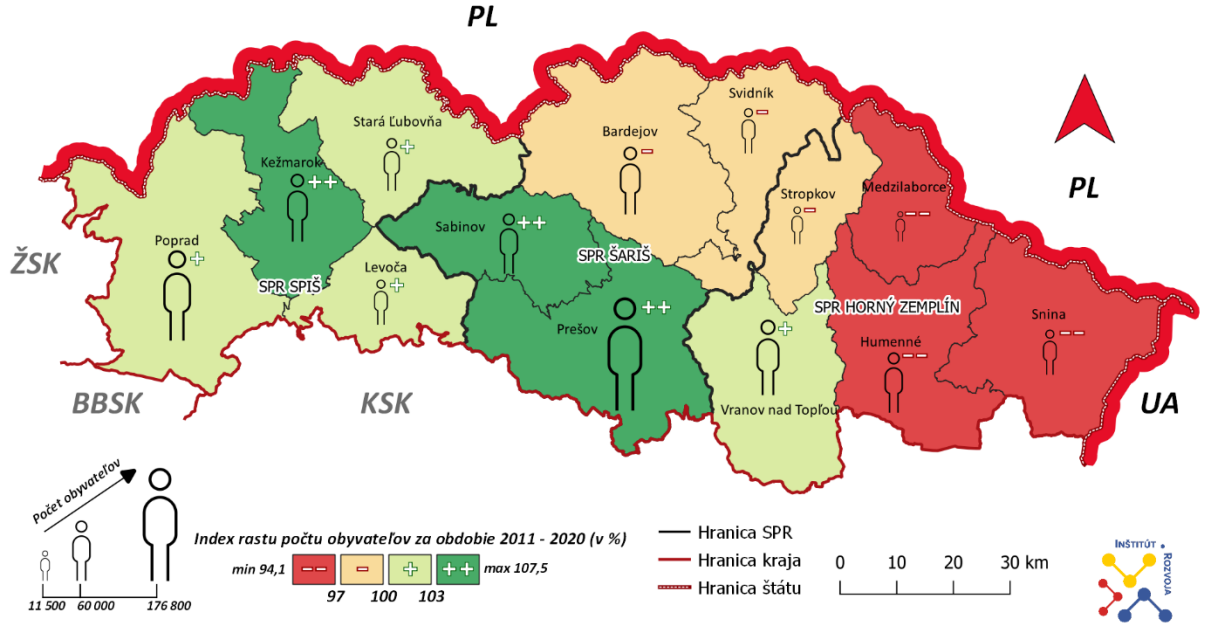

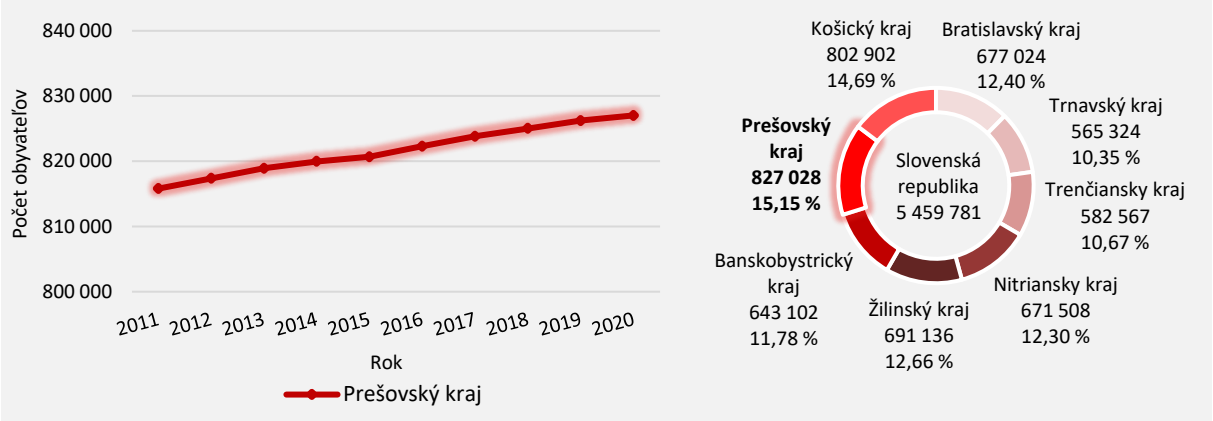

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, vlastné spracovanie (om7102rr)

Index rastu[1] počtu obyvateľov udáva pomer počtu obyvateľov za sledované obdobie. Na území Prešovského kraja sa nachádzajú oblasti, kde je viditeľná koncentrácia obyvateľstva či už je spôsobená prisťahovaním, alebo prirodzeným prírastkom. Z toho vyplýva, že toto územie je atraktívne pre život, najmä z dôvodu blízkosti väčších miest, ktoré ponúkajú viaceré možnosti zamestnania a celkovo vyššiu životnú úroveň. **V Prešovskom kraji sledujeme celkový prírastok obyvateľov na celom území SPR Spiš a v južnej časti SPR Šariš.** Najmä v okrese Prešov, na východe okresu Sabinov a v okrese Kežmarok. Najvyššiu hodnotu dosiahla obec Dulova Ves (191,5 %). Negatívom je, že rovnako sú v kraji územia, kde dochádza k vyľudňovaniu, čo je spôsobené predovšetkým starnutím populácie alebo jej vysídľovaním. Okresy, v ktorých za posledných desať rokov klesol počet obyvateľov sú najmä zo SPR Horný Zemplín,

[1] Index rastu počtu obyvateľov – vyjadruje počet obyvateľov na konci sledovaného obdobia k počtu obyvateľov na začiatku sledovaného obdobia (v %). Hodnoty pod 95 % predstavujú veľmi nízke hodnoty, a teda pokles (regresiu) počtu obyvateľov. Hodnoty nad 110 % predstavujú nárast (progres) počtu obyvateľov. Hodnoty medzi predstavujú ustálené (stacionárne) hodnoty.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

a to Snina, Medzilaborce, Humenné, Stropkov a zo SPR Šariš severné okresy Bardejov a Svidník. Obec s najnižšou hodnotou je Nechválova Polianka (61,1 %). **V Prešovskom kraji tak vznikla hranica medzi severovýchodnou a juhozápadnou časťou kraja, pričom pre juhozápadnú časť je príznačný nárast obyvateľov, naopak pre severovýchodnú časť kraja je príznačný úbytok obyvateľov.**

Mapa 14: Index rastu počtu obyvateľov v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020

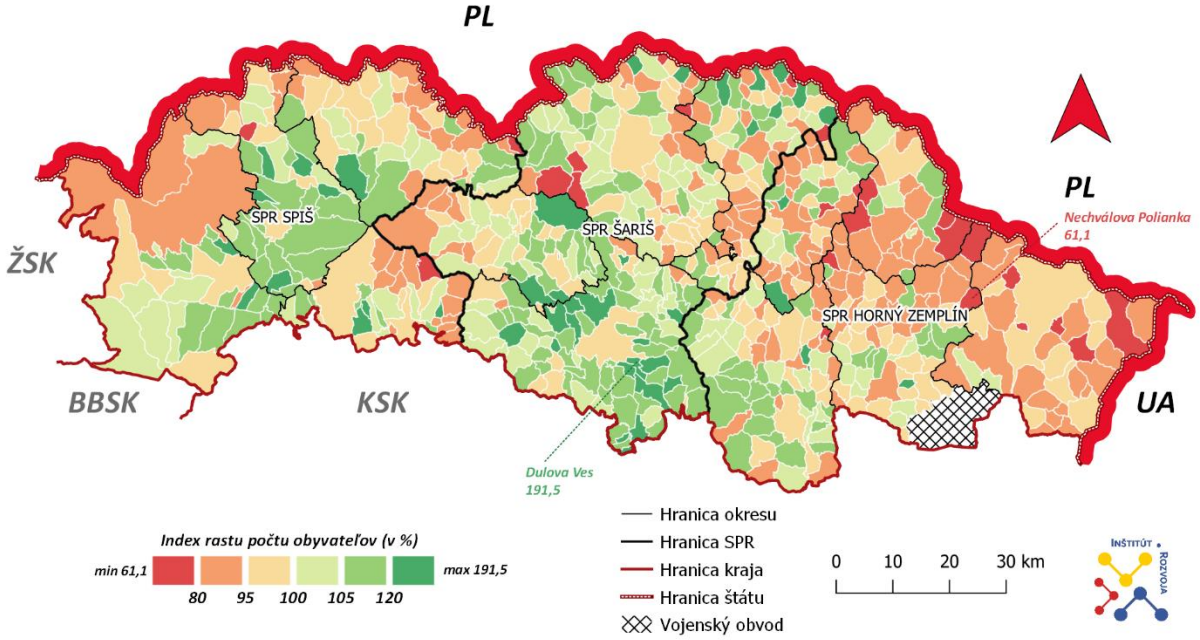

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, vlastné spracovanie (om7102rr)

Graf 1: Index rastu počtu obyvateľov na Slovensku a v jednotlivých krajoch za obdobie 2011-2020

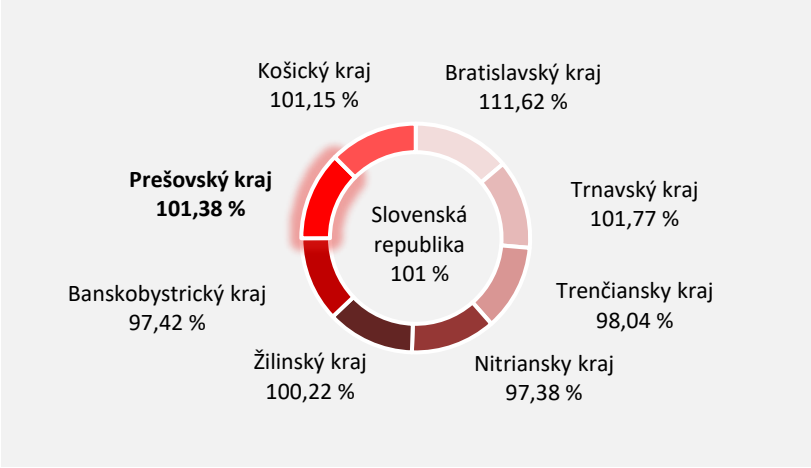

Index rastu počtu obyvateľov sa na Slovensku spolu s krajmi Slovenska nachádza v ustálených hodnotách. Výnimkou je Bratislavský kraj, ktorý má progresívnu hodnotu (112 %), a teda počet obyvateľov tam pribudol.

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, (om7102rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Hustota obyvateľstva

Hustota obyvateľov v Prešovskom kraji (92,13 obyv./km^2) bola v roku 2020 pod celoslovenským priemerom (111,33 obyv./km^2). **Prešovský kraj je druhým najmenej zaľudneným krajom v rámci celého Slovenska, ale zároveň aj krajom s druhou najväčšou rozlohou po Banskobystrickom kraji**. Najvyššiu hustotu zaľudnenia spomedzi všetkých krajov má Bratislavský kraj (328,02 obyv./km^2). V rámci jednotlivých SPR v Prešovskom kraji je najvyššia hustota zaľudnenia v SPR Šariš v okrese Prešov (188,96 obyv./km^2) a najnižšia v SPR Horný Zemplín v okrese Medzilaborce (27,50 obyv./km^2). Najnižšia hustota zaľudnenia za rok 2020 je v rámci Prešovského kraja, ale rovnako aj v rámci celého Slovenska v obci Príkra (1,29 obyv./km^2), ktorá sa nachádza v okrese Svidník v SPR Šariš. V Prešovskom kraji sa nachádzajú aj ďalšie obce, ktoré majú v rámci celého Slovenska nízku hustotu zaľudnenia. Sú to obce ako napríklad Havranec (1,7 obyv./km^2) v okrese Svidník v SPR Šariš alebo Šarbov (1,96 obyv./km^2) rovnako v okrese Svidník. Najvyššiu hustotu zaľudnenia má v Prešovskom kraji mesto Svit (1767,05 obyv./km^2) v okrese Poprad v SPR Spiš. Vysoká hustota zaľudnenia je spôsobená malou rozlohou mesta v prepočte na počet obyvateľov. Mesto Svit má po väčšine mestských častí miest Bratislava a Košice najvyššiu hustotu zaľudnenia v rámci celého Slovenska. **Najvyššia koncentrácia obyvateľstva v Prešovskom kraji je predovšetkým v okresných mestách a v ich zázemí. Výnimkou sú okresné mestá Snina a Medzilaborce, kde badáme viditeľne chýbajúcu koncentráciu obyvateľstva v ich zázemí.**

Mapa 15: Hustota obyvateľstva v Prešovskom kraji za rok 2020

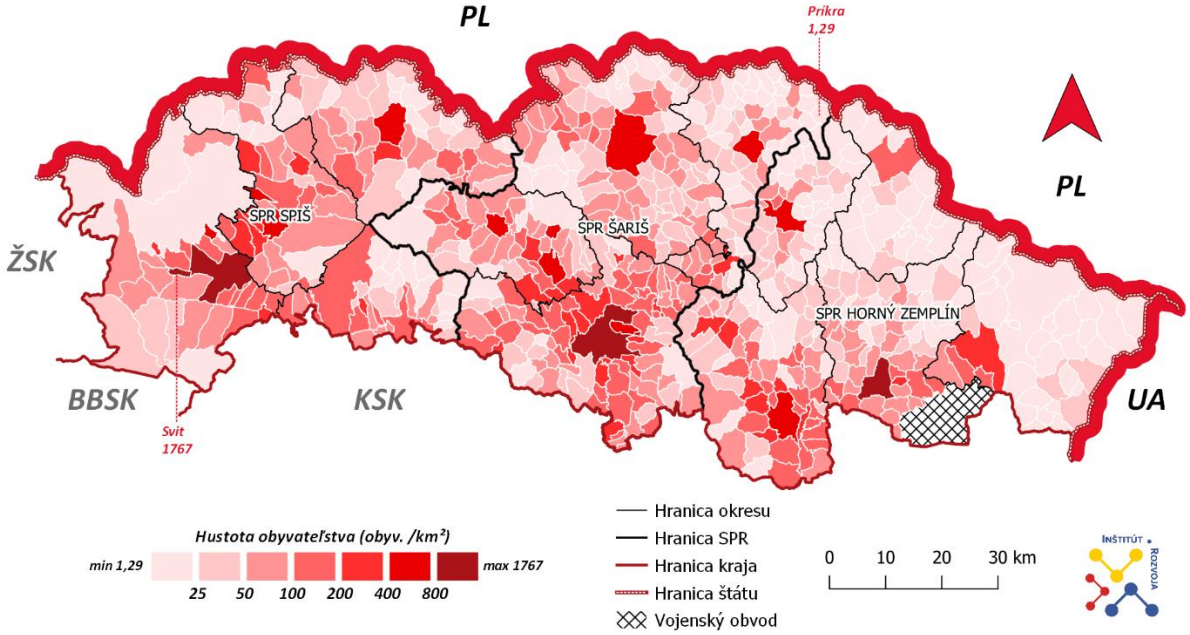

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, vlastné spracovanie (om7014rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Veková štruktúra

Obyvateľstvo Prešovského kraja z hľadiska vekovej štruktúry za poslednú dekádu starne. V porovnaní začiatočného roku a koncového roku sledujeme pokles natality v kraji. Aj napriek tomu má Prešovský kraj v porovnaní so Slovenskom najvyšší podiel predproduktívneho obyvateľstva a najnižší podiel postproduktívneho obyvateľstva. Podiel osôb v produktívnom veku je v Prešovskom kraji takmer totožný s celoslovenským priemerom.

Graf 2: Štruktúra obyvateľstva podľa ekonomickej aktivity v Prešovskom kraji za období 2011-2020

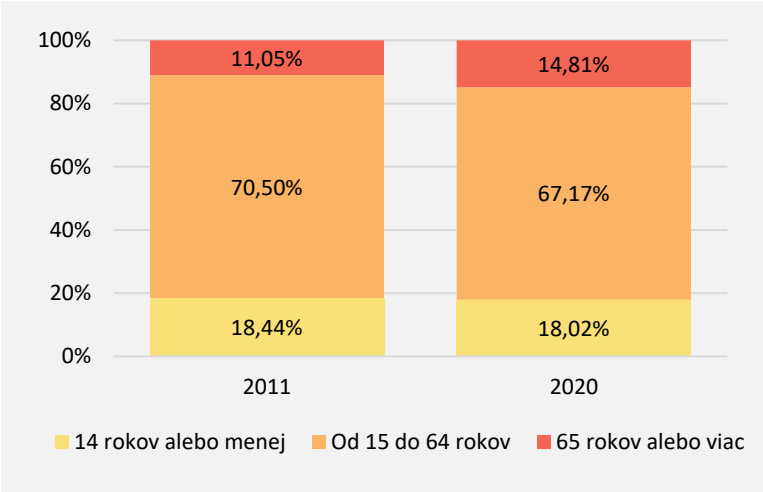

Štruktúra obyvateľstva sa podľa ekonomickej aktivity rozdeľuje do troch vekových skupín (predproduktívny vek - 0 – 14 rokov; produktívny - 15 – 64 rokov; postproduktívny – 65 a viac rokov). Pri porovnaní roku 2011 a roku 2020 vykazuje Prešovský kraj nárast postproduktívnej zložky obyvateľstva a pokles predproduktívnej a rovnako produktívnej zložky.

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube (om7007rr)

Z pohľadu jednotlivých SPR je (k 31.12.2020) regiónom s najvyšším podielom predproduktívnej zložky obyvateľov SPR Spiš, okres Kežmarok (23,63 %) a najnižším SPR Horný Zemplín, okres Medzilaborce (13,25 %). Podobne sú na tom aj okresy Snina a Humenné. Podiel osôb v produktívnom veku je najviac v SPR Horný Zemplín, v okrese Snina (70,21 %) a najmenej v SPR Šariš, v okrese Sabinov (65,28 %). Najvyšší podiel postproduktívnej zložky je v SPR Horný Zemplín, v okrese Medzilaborce, kde obyvateľstvo vo veku 65+ tvorí takmer 20 %. Okres Kežmarok má najnižší podiel osôb v postproduktívnom veku (10,82 %).

Veková štruktúra obyvateľstva sa v Prešovskom kraji za poslednú dekádu zmenila. Na základe prirodzenej reprodukcie podľa A.G. Sundbärka delíme populáciu na detskú (0-14 rokov), reprodukčnú (15-49 rokov) a postreprodukčnú (50 a viac rokov). Na základe tohto delenia vzniklo znázornenie pohlavno-vekovej štruktúry, veková pyramída. **Oproti roku 2011 sledujeme vo vekovej pyramíde v roku 2020 nárast postreprodukčnej zložky obyvateľstva. V dôsledku poklesu pôrodnosti a prevahy postreprodukčnej zložky patrí Prešovský kraj do regresívneho typu populácie. Čo znamená, že v kraji je prevaha obyvateľstva vo vyššej vekovej kategórii nad obyvateľstvom v nižšej vekovej kategórii.**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 3: Veková pyramída v Prešovskom kraji v rokoch 2011 a 2020

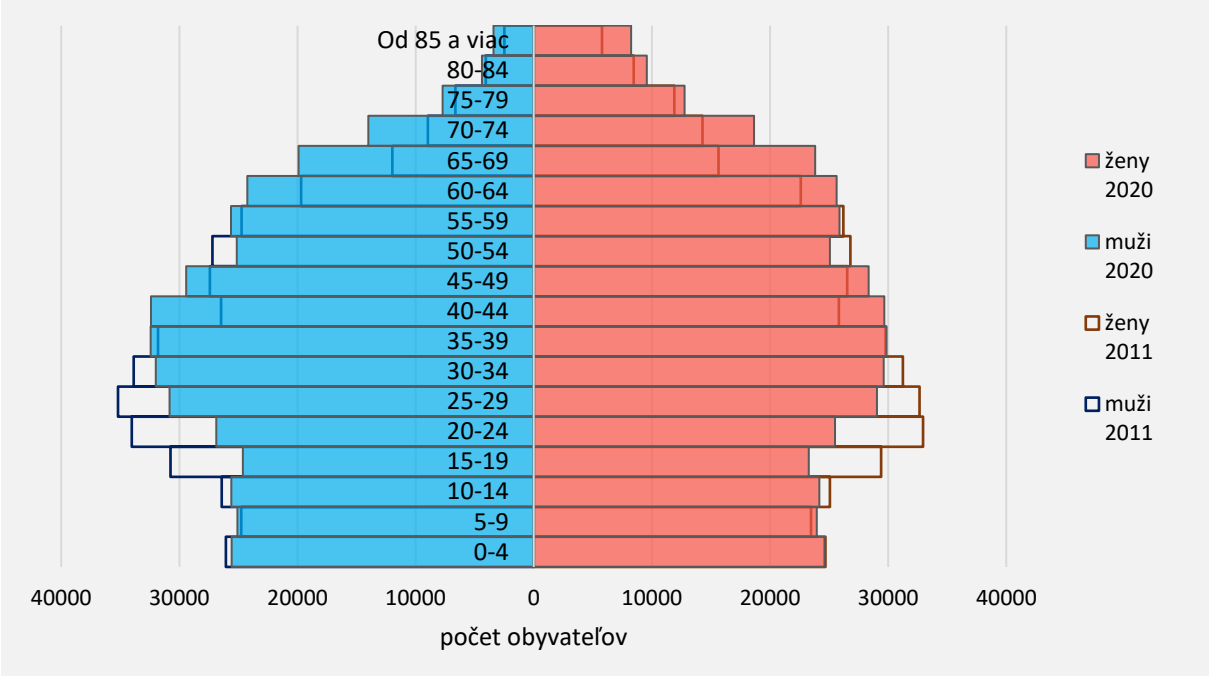

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube (om7007rr)

Vývoj indexu starnutia[2] (v %) v Prešovskom kraji za sledovanú dekádu 2011-2020 má stúpajúci charakter. V roku 2020 mal index starnutia hodnotu 82,17 %, čo znamená, že na 100 detí do 14 rokov pripadalo 82,17 osôb vo veku 65+. Opakom indexu starnutia je index vitality[3]. Index vitality má v Prešovskom kraji za sledované obdobie 2011-2020 klesajúcu tendenciu. Čo v praxi znamená, že na 100 obyvateľov v poproduktívnom veku pripadá 123,37 mladého obyvateľstva.

Index starnutia v jednotlivých okresoch Prešovského kraja za sledované obdobie vykazuje najvyššie hodnoty v SPR Horný Zemplín, v okresoch Medzilaborce, Humenné a Snina. Najnižšie hodnoty v SPR Spiš sú v okresoch Kežmarok a Stará Ľubovňa a v SPR Šariš v okrese Sabinov. Veková štruktúra obyvateľov v okresoch Prešovského kraja za rok 2021 potvrdzuje, že veková zložka vo veku 65 a viac rokov je najvyššia v okresoch, kde sú najvyššie hodnoty indexu starnutia a rovnako to platí aj pre vekovú skupinu od 0-14 rokov. Index starnutia má spomedzi všetkých krajov na Slovensku najnižšie hodnoty práve v Prešovskom kraji. Naopak najvyšší index starnutia vykazujú Nitriansky a Trenčiansky kraj. **Aj v tomto prípade vznikla v Prešovskom kraji pomyselná hranica, ktorá oddeľuje severovýchodnú časť, kde pozorujeme starnutie obyvateľstva a juhozápadnú časť, v ktorej je starnutie obyvateľov v nižšej miere.**

[2] Index starnutia (Sauvyho index) – vyjadruje počet osôb v poproduktívnom veku (65+ rokov) pripadajúci na 100 osôb v predproduktívnom veku (0 – 14 rokov)

[3] Index vitality – vyjadruje počet osôb v predproduktívnom veku (0-14 rokov) pripadajúci na 100 osôb v poproduktívnom veku (65+ rokov)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 4: Vývoj indexu starnutia a indexu vitality v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020

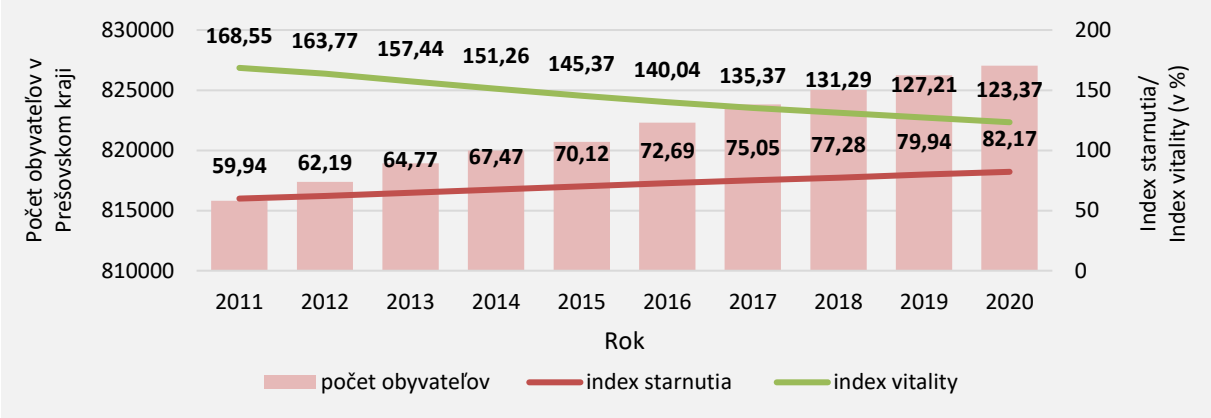

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube (om7102rr)

Mapa 16: Index starnutia v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020 a veková štruktúra obyvateľov v okresoch Prešovského kraja v roku 2021

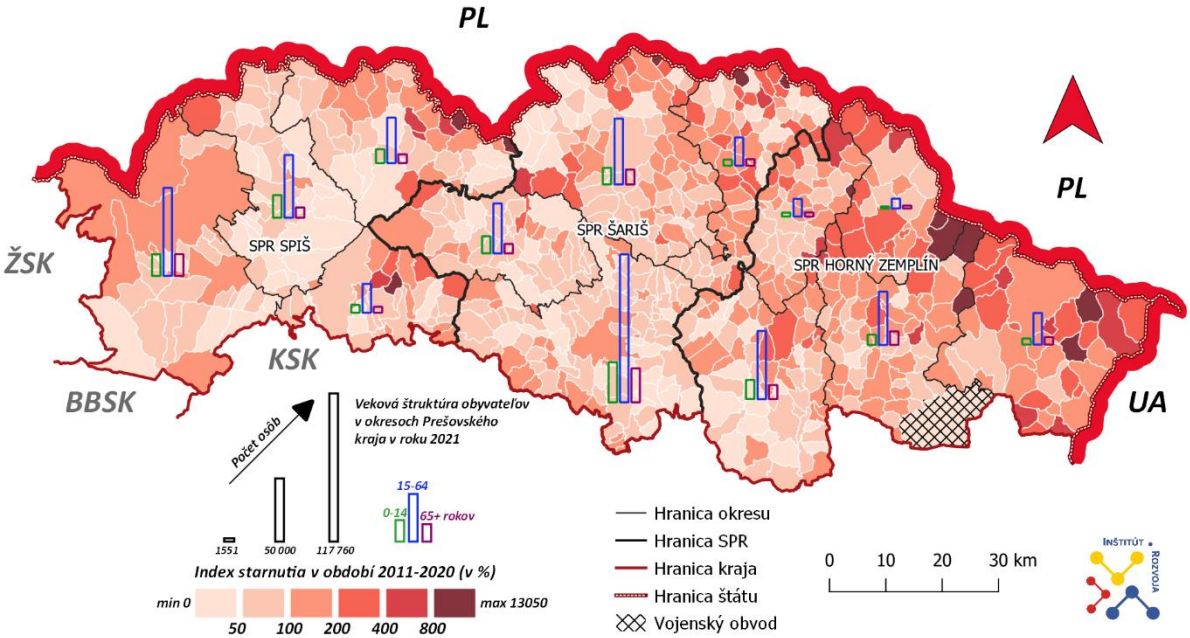

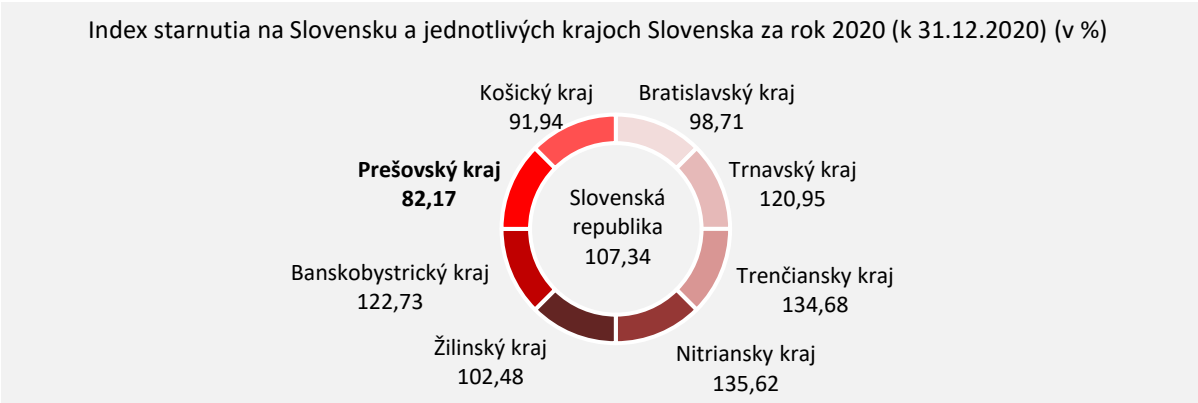

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, vlastné spracovanie (om7005rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Najvyššia hodnota indexu starnutia je v obci Runina, ktorá má 77 obyvateľov (13 050 %) v okrese Snina v SPR Horný Zemplín z dôvodu vysokého počtu poproduktívneho obyvateľstva a takmer žiadneho predproduktívneho obyvateľstva. Najnižšia hodnota, a teda najnižší podiel poproduktívneho obyvateľstva na predproduktívne je v obci Lomnička (3,1 %) v okrese Stará Ľubovňa v SPR Spiš. Podľa ARK 2019 je obec Lomnička jedinou čistou rómskou obcou na Slovensku. V roku 2010 žilo v obci Lomnička 2 198 obyvateľov, v roku 2020 tam žilo 3592 obyvateľov, čo je nárast o takmer 64 %. Zaujímavosťou je obec Príkra, s počtom obyvateľov 7, v ktorej sa za desaťročné obdobie nenachádza v priemere ani jeden obyvateľov vo veku od 0 – 14 rokov. Z tohto dôvodu nebolo možné vykonať výpočet pre túto obec.

Priemerný vek obyvateľstva v Prešovskom kraji je (k 31.12.2020) 39,05 rokov. Pri pohľade na vývoj priemerného veku obyvateľstva vykazuje Prešovský kraj od roku 2011 nepretržite zvyšujúci sa priemerný vek. Najvyšší priemerný vek vykazuje obec Bystrá (62,6 rokov) v okrese Stropkov v SPR Horný Zemplín. Obec Bystrá patrí k obciam s nízkym počtom obyvateľstva od 0 – 14 rokov. Najnižší priemerný vek je v obci Lomnička (21,6 rokov) v okrese Stará Ľubovňa v SPR Spiš. Táto obec je v rámci celého Slovenska obcou s najnižším priemerným vekom, čo je spôsobené tým, že tam žije iba rómske obyvateľstvo. Ďalšími obcami v rámci celého Slovenska sú Chminianske Jakubovany (22 rokov) okres Prešov SPR Šariš, Jarovnice (22,6 rokov) okres Sabinov SPR Šariš a Podhorany (23 rokov) okres Kežmarok SPR Spiš. Tieto obce sú špecifické vysokým podielom rómskeho obyvateľstva v obci. **Rovnako aj v tomto prípade vznikla v Prešovskom kraji pomyselná hranica, ktorá oddeľuje severovýchodnú časť, kde pozorujeme vyšší priemerný vek obyvateľstva a juhozápadnú časť, v ktorej sledujeme nižší priemerný vek obyvateľov s výnimkou okresov Poprad a Prešov.**

Stredná dĺžka života (pri narodení) je v Prešovskom kraji (k 31.12.2020) u žien 80,84 rokov a u mužov 73,84 rokov. Stredná dĺžka života sa u obyvateľstva oproti roku 2019 znížila, čo znamená, že obyvateľstvo sa dožije nižšieho veku. U rómskeho obyvateľstva je stredná dĺžka života spravidla kratšia ako u majoritného obyvateľstva.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 17: Priemerný vek obyvateľstva v Prešovskom kraji a v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

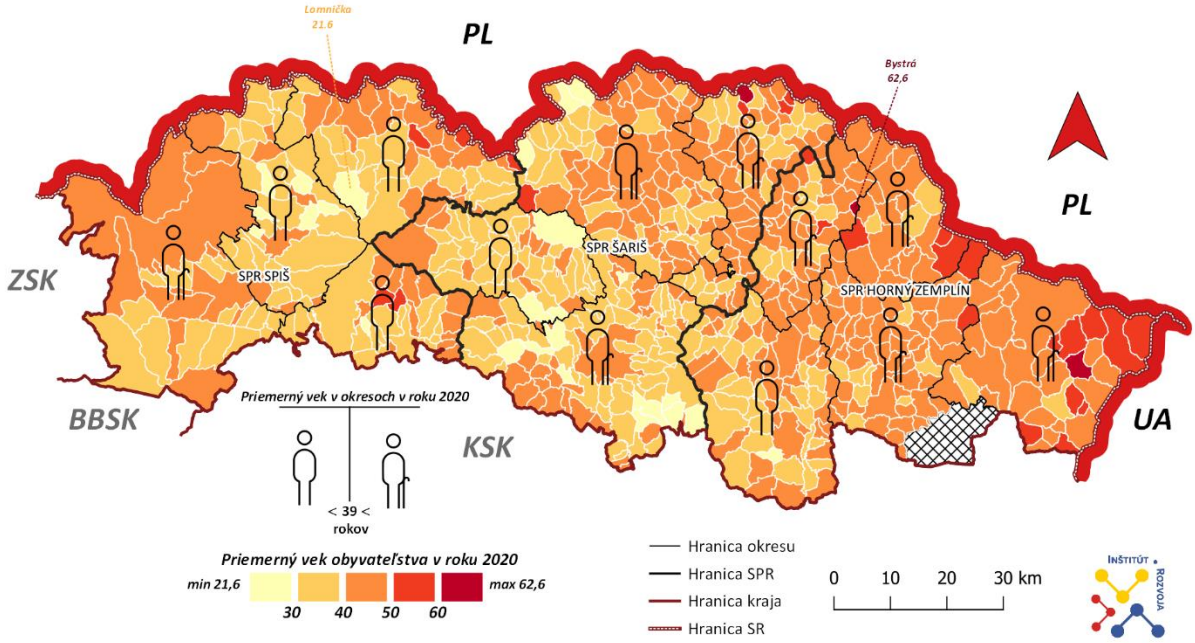

Priemerný vek obyvateľstva na Slovensku a jednotlivých krajoch Slovenska za rok 2020 (k 31.12.2020)

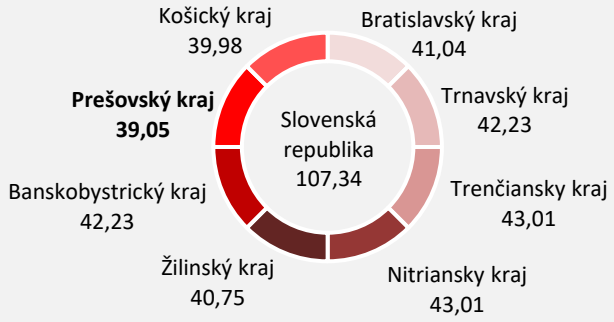

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, vlastné spracovanie (om7052rr)

Graf 5 Vývoj prognózy priemerného veku obyvateľstva v Prešovskom kraji do roku 2035

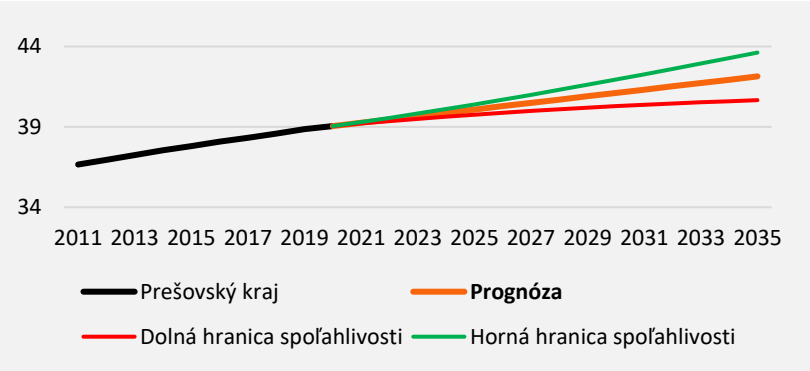

Podľa vývoja prognózy[4] priemerného veku obyvateľstva v Prešovskom kraji bude v roku 2035 priemerný vek na úrovni 42,14 rokov, pričom dolná hranica spoľahlivosti je 40,66 rokov a horná hranica 43,62 rokov.

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, (om7005rr)

[4] Prognóza bola vypočítaná na základe údajov o priemernom veku obyvateľov v Prešovskom kraji v rokoch 2011-2020, a to použitím lineárnej regresie v prostredí excel.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Štruktúra podľa pohlavia

Graf 6: Štruktúra podľa pohlavia v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020 (k 31.12.)

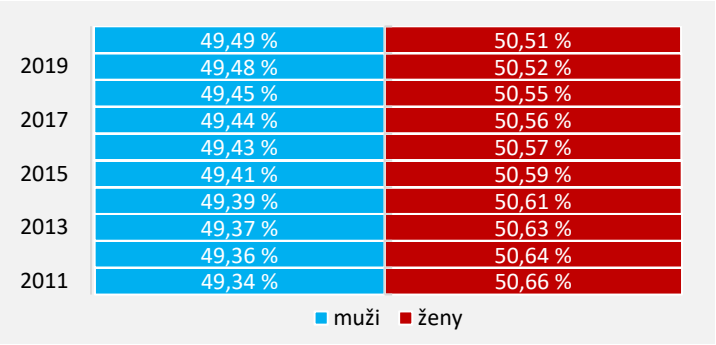

Pomer mužov a žien v Prešovskom kraji má o 1 % prevahu u ženského pohlavia. Mierna prevaha žien v populácii je celoslovenským trendom, avšak v Prešovskom kraji pri sledovaní vývoja za dekádu sledujeme, že mužov je každým rokom viac a žien menej.

Zdroj: Štatistický úrad SR databáza DATAcube (om7102rr)

Pohyb obyvateľstva

V Prešovskom kraji sledujeme v rokoch 2011-2020 prirodzený prírastok obyvateľstva (27 720 obyvateľov). Zatiaľ čo v rokoch 2011-2019 bol na Slovensku kladný prirodzený prírastok, roku 2020 sledujeme úbytok obyvateľstva (-0,45‰, čo je -2439 obyvateľov). V porovnaní Prešovského kraja s ostatnými krajmi, dosahuje najvyšší prirodzený prírastok Bratislavský kraj, za ním nasleduje Prešovský kraj a najnižší prirodzený prírastok vykazuje Nitriansky kraj. Najnižšiu hodnotu hrubej miery prirodzeného prírastku za obdobie 2011-2020 vykazuje obec Obručné (-465,8 ‰) v okrese Stará Ľubovňa v SPR Spiš. Dôvodom zápornej hodnoty je, že v tejto obci sa za posledných desať rokov narodil iba jeden obyvateľ, zomreli 16 a v prepočte na nízky priemerný počet obyvateľov (cca 32), je výsledok hrubej miery záporný.[5] Najvyššiu hodnotu hrubej miery prirodzeného prírastku vykazuje obec Chminianske Jakubovany (352,7 ‰). Vysoká kladná hodnota je zapríčinená vysokou natalitou v obci a nízkou mortalitou. Vysoký podiel živonarodených môže súvisieť s vysokým podielom rómskeho obyvateľstva žijúceho v MRK.

[5] Hrubá miera prirodzeného prírastku – vyjadruje ((živonarodených v danej územnej jednotke - zomretých v danej územnej jednotke) / priemerný stav obyvateľov v danej územnej jednotke) * 1000

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 18: Prirodzený pohyb obyvateľstva v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020

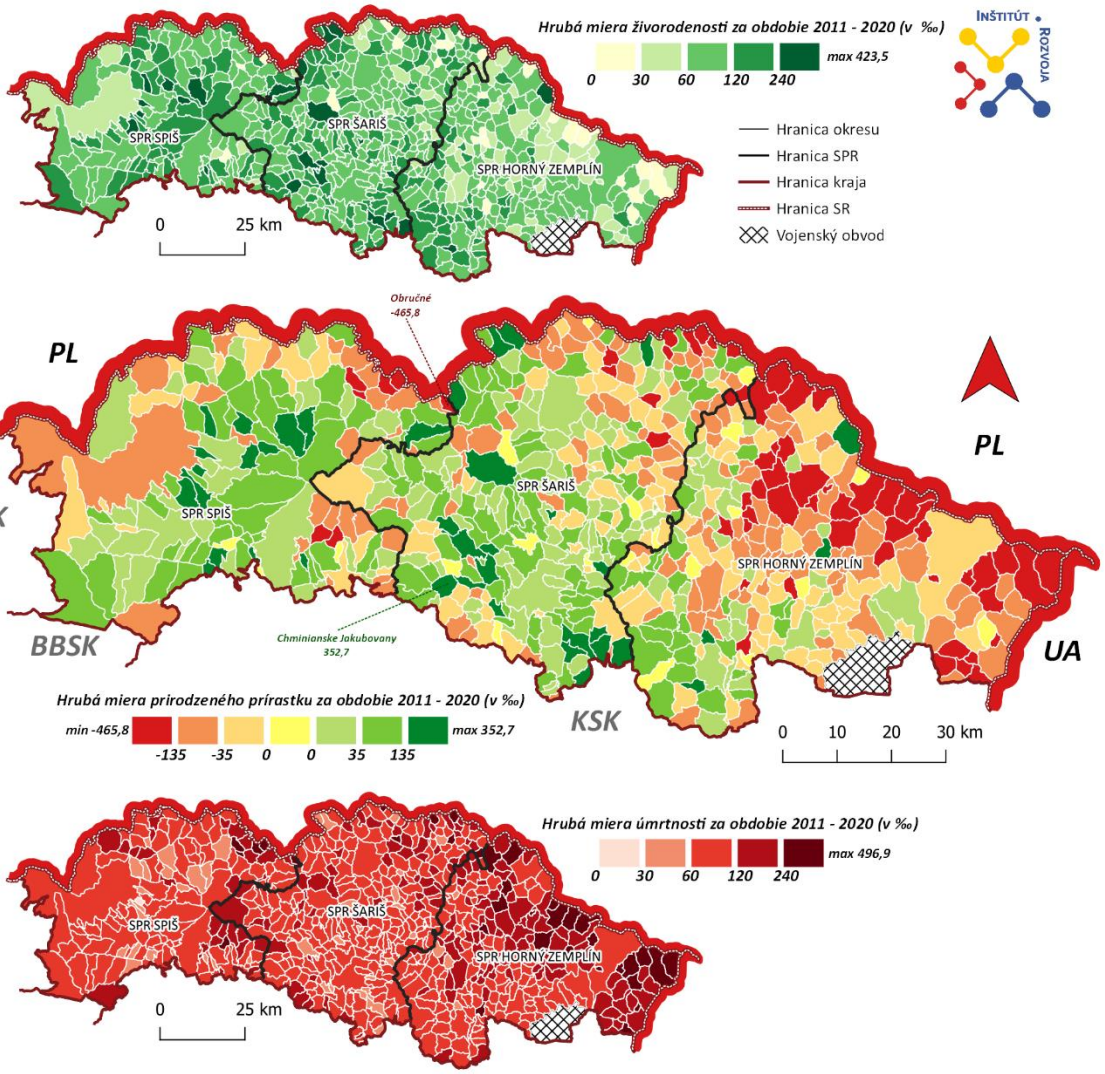

Hrubá miera prirodzeného prírastku na Slovensku a jednotlivých krajoch v roku 2020 (k 31.12.2020) (v ‰)

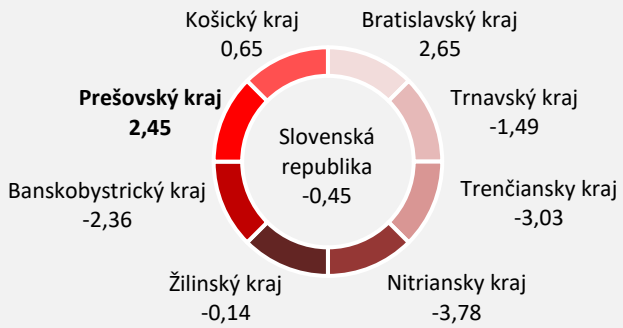

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, vlastné spracovanie (om7103rr), (om7104rr), (om7106rr)

V sledovanom desaťročnom období sa najmenej detí v prepočte na tisíc obyvateľov narodí na severovýchode Prešovského kraja v SPR Horný Zemplín. Stredné hodnoty prevládajú na celom území kraja, najmä v SPR Šariš a Spiš. Najvyšší počet narodených vykazujú na základe dát niektoré obce na území s vysokou natalitou a vyšším percentuálnym zastúpením obyvateľov z marginalizovaných rómskych komunít. Najviac osôb v prepočte na tisíc obyvateľov zomrie na severovýchode Prešovského

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

kraja v SPR Horný Zemplín. Takmer celý zvyšok územia Prešovského kraja sa nachádza v stredných hodnotách, v ktorých za desať rokov zomrie v priemere od 60 do 120 ľudí na tisíc obyvateľov. Z hrubej miery živorodenosti a úmrtnosti vyplýva hrubá miera prirodzeného prírastku, ktorá potvrdzuje predchádzajúce tvrdenia. **V Prešovskom kraji vznikla aj v tomto prípade pomyselná hranica, ktorá oddeľuje severovýchodnú časť kraja, v ktorej badáme prirodzený úbytok obyvateľstva a naopak na juhozápadnú časť, kde je viditeľný prirodzený prírastok obyvateľstva**.

Vývoj prirodzeného prírastku v Prešovskom kraji za poslednú dekádu postupne klesá. Migračný pohyb obyvateľov Prešovského kraja je za poslednú dekádu nepriaznivý. V poslednom roku však sledujeme priblíženie k nulovým hodnotám. Prešovský kraj je v porovnaní hrubej miery migračného salda so Slovenskom pod celoslovenským priemerom. **V porovnaní s ostatnými krajmi má Prešovský kraj najnižšiu hodnotu migračného salda za rok 2020. Z čoho vyplýva, že najviac obyvateľov sa vysťahuje, práve z Prešovského kraja.** Hrubá miera emigrácie sa v Prešovskom kraji za poslednú dekádu pohybovala v priemere na úrovni 4,85 ‰ a hrubá miera imigrácie v priemere na úrovni 3,11 ‰.

Graf 7: Migračný pohyb obyvateľstva v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020 a hrubá miera migračného salda na Slovensku a jednotlivých krajoch za rok 2020 (k 31.12.2020) (v ‰)

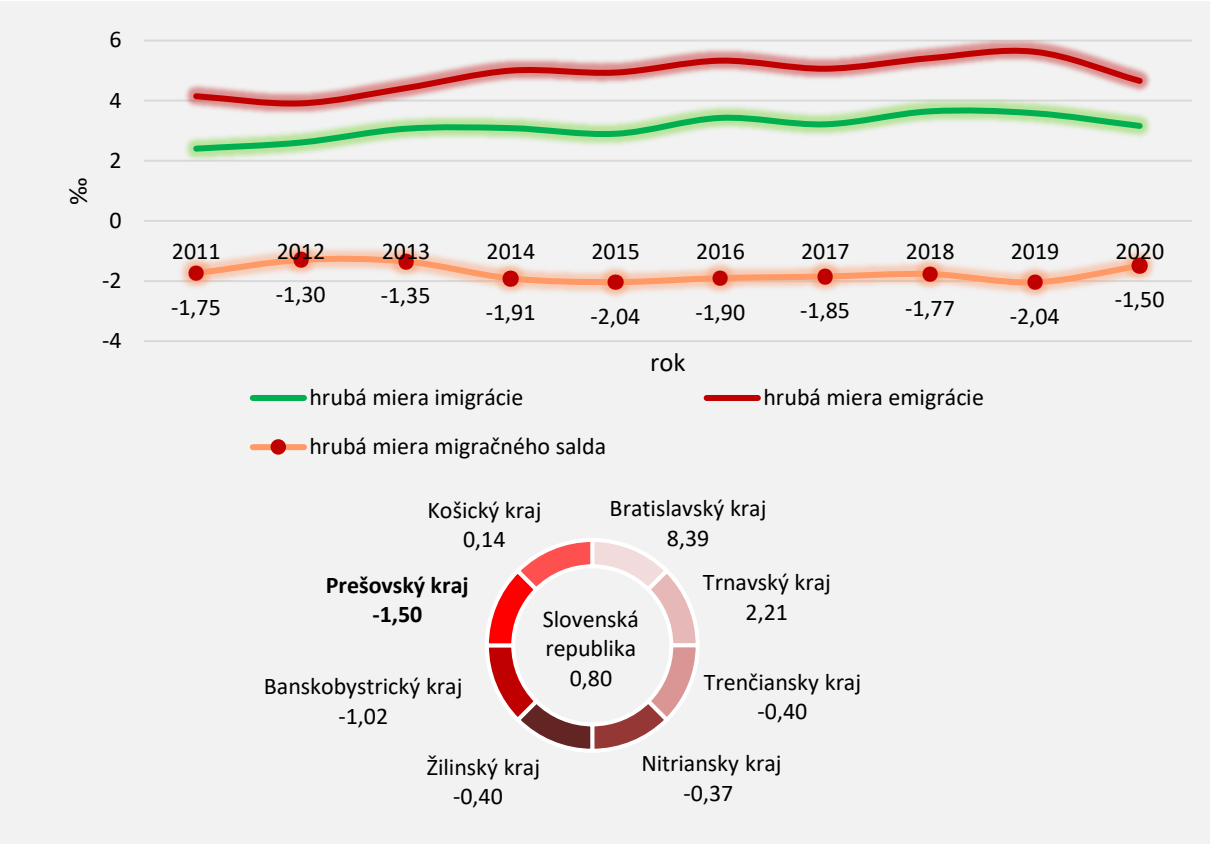

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube (om7103rr)

Trend vývoja migrácie v Prešovskom kraji je v sledovanom období nepriaznivý. Takmer vo všetkých okresoch Prešovského kraja pretrváva mínusové migračné saldo. Okres Prešov vykazuje ako jediný priaznivé hodnoty v rámci celého kraja. V tomto okrese možno pozorovať, že okresné mesto vykazuje známky emigrácie do okolitého zázemia mesta. O tomto tvrdení svedčí aj to, že obec Dulova Ves, (673,11 ‰) s 1423 obyvateľmi má najvyššiu hodnotu prisťahovaných na tisíc obyvateľov z celého územia kraja. Najnižšie hodnoty, a teda najviac vysťahovaných v priemere za poslednú dekádu vykazuje SPR Horný Zemplín, konkrétne okres Humenné. Príčiny možno hľadať vo všeobecných trendoch vývoja spoločnosti. Z mnohých obcí odchádza obyvateľstvo buď do väčších miest, alebo do

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

iných krajov Slovenska, kde sú lepšie podmienky vzdelania, bývania alebo práce. Najnižšiu hodnotu hrubej miery migračného salda[6], však vykazuje obec Jezersko (-332,6 ‰) v okrese Kežmarok v SPR Spiš. Vyššia záporná hodnota je spôsobená nízkym počtom obyvateľov (78 obyvateľov) v obci v pomere k vysokému počtu vysťahovaných z obce.

Mapa 19: Hrubá miera migračného salda v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020

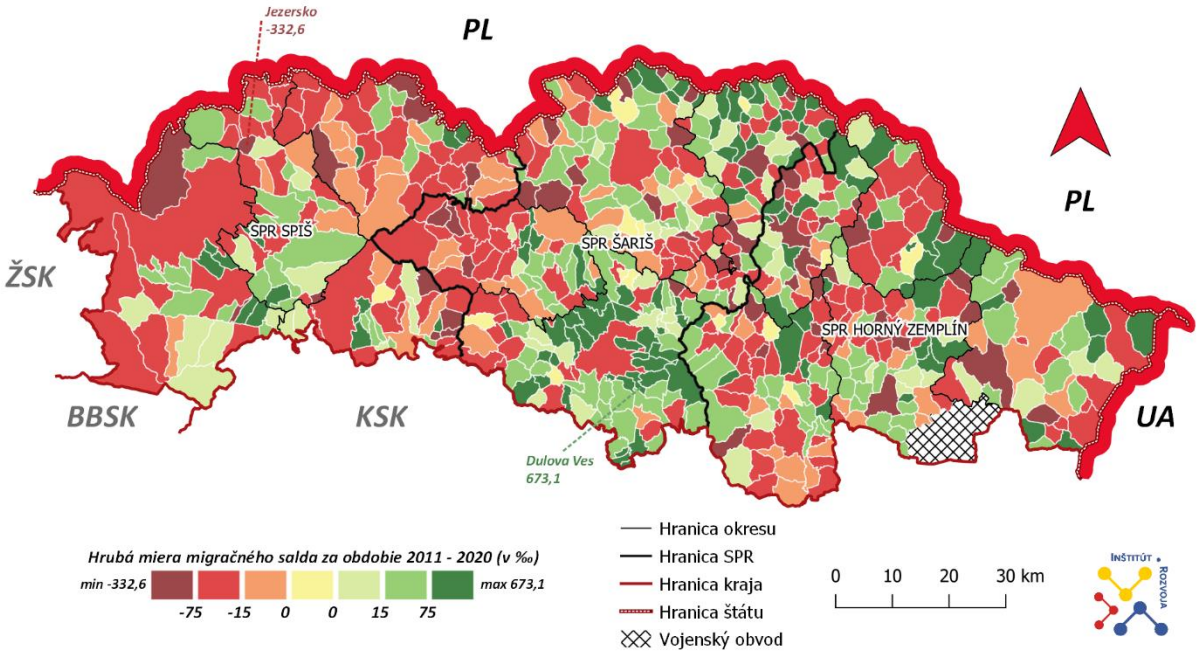

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, vlastné spracovanie (om7103rr)

Z pohľadu celkového pohybu obyvateľstva sa Prešovský kraj pohybuje v kladných hodnotách (0,95 ‰), avšak od roku 2016 táto hodnota nepretržite klesá. Prešovský kraj dosahuje vyššie hodnoty v prirodzenom prírastku obyvateľstva a naopak nízke pri migračnom salde. Prešovský kraj je v porovnaní so Slovenskom nad celoslovenským priemerom, v hodnote za celkový pohyb obyvateľov, od roku 2016. **V porovnaní s inými krajmi je v celkovom prírastku obyvateľstva, na druhom mieste po Bratislavskom kraji. Kým v Bratislavskom kraji to je spôsobené najmä vysokým migračným saldom v Prešovskom kraji naopak prirodzeným prírastkom.**

Najnižšie hodnoty hrubej miery celkového prírastku[7] obyvateľstva dosahuje za celú sledovanú dekádu SPR Horný Zemplín, v ktorom okresy Medzilaborce, Humenné, Snina a Stropkov dosahujú dlhoročne záporné hodnoty. Okres Vranov nad Topľou ako jediný okres SPR Horný Zemplín dosahuje kladné hodnoty za celú dekádu. Naopak SPR Spiš vykazuje najvyššie hodnoty, kde okres Kežmarok dosiahol najvyššiu hodnotu zo všetkých okresov za celé sledované obdobie (8,33 ‰ za rok 2020). V SPR Šariš je okres Sabinov dominantným v celkovom prírastku obyvateľstva. Vysoké celkové prírastky obyvateľstva sú v spomínaných okresoch spôsobené najmä vysokou natalitou, zväčša rómskeho obyvateľstva z MRK, ktoré sa sústreďuje v týchto okresoch.

[6] Hrubá miera migračného salda – vyjadruje ((prisťahovaných - vysťahovaných v danej územnej jednotke) / priemerný stav obyvateľov v danej územnej jednotke) * 1000

[7] Hrubá miera celkového prírastku – vyjadruje ((prirodzený prírastok v danej územnej jednotke + migračné saldo v danej územnej jednotke) / priemerný stav obyvateľov v danej územnej jednotke) * 1000

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 8: Celkový pohyb obyvateľstva v Prešovskom kraji za obdobie rokov 2011-2020 a hrubá miera celkového prírastku na Slovensku za rok 2020 (k 31.12.2020) (v ‰)

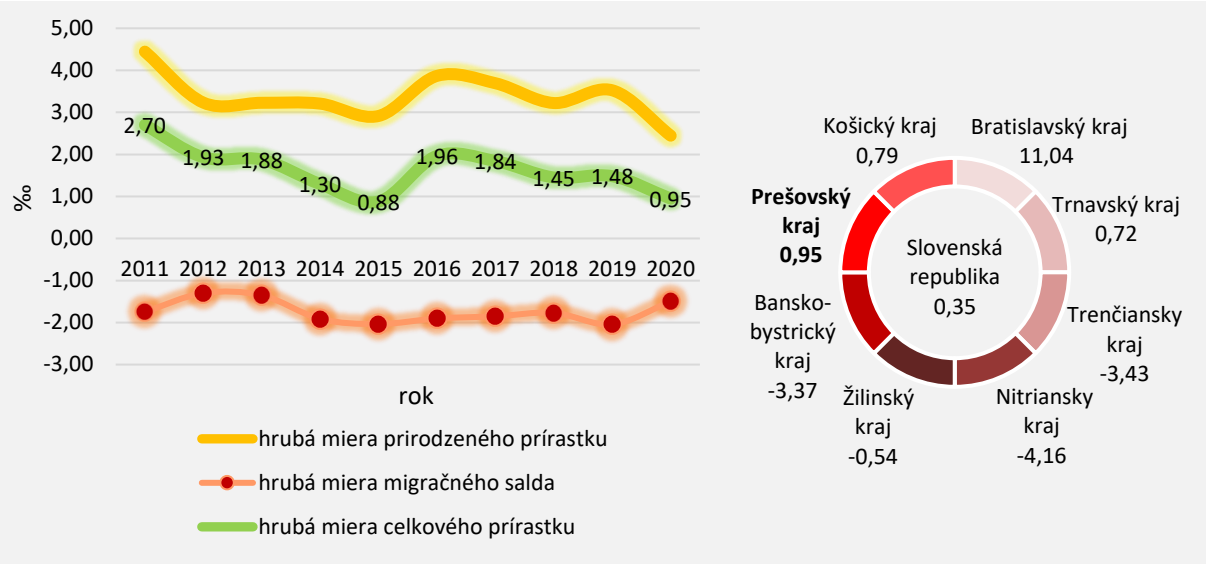

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, (om7104rr)

Migračný pohyb obyvateľstva v zázemí okresných miest

Migračný pohyb alebo inými slovami suburbanizácia v Prešovskom kraji je jav, ktorý je pozorovaný najmä v okolí zázemia jadrových miest. Za sledované desaťročné obdobie je viditeľná koncentrácia obyvateľstva najmä v oblasti krajského mesta Prešov a viditeľná suburbanizácia práve do okolitých obcí. Naopak pokles počtu obyvateľov je viditeľný práve v krajskom a okresných mestách. Suburbanizačné zóny je vidieť aj v okolí mesta Poprad, Kežmarok, Sabinov, Vranov nad Topľou a pod. Je dôležité povedať, že migrácia obyvateľstva do okolitých obcí okresných miest nie je podmienená vysťahovaným obyvateľov z daného okresného mesta.

Mapa 20: Migračný pohyb obyvateľstva Prešovského kraja za obdobie 2011-2020

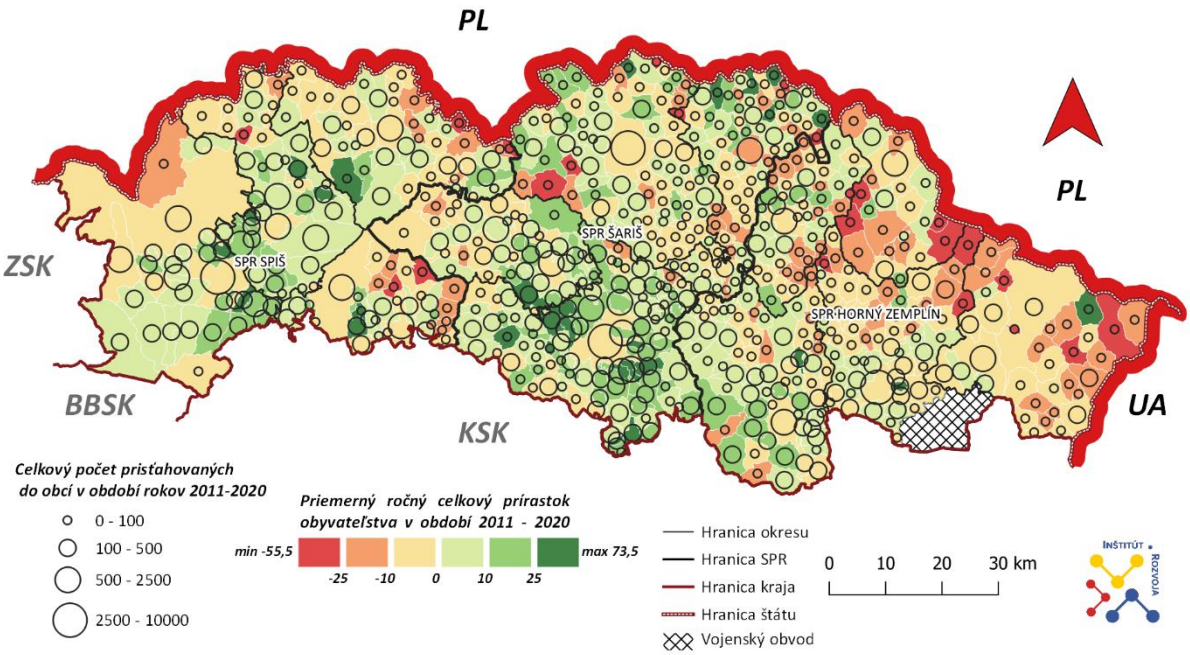

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, vlastné spracovanie (om7103rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Vzdelanostná štruktúra

Údaje vzdelanostnej štruktúry obyvateľstva[8] boli najnovšie sledované pri sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021. Z dostupných údajov z roku 2021 má 83 % obyvateľstva v Prešovskom kraji aspoň základné vzdelanie. Najvyšší podiel obyvateľov bez vzdelania je v okresoch Kežmarok (18,11 %), Sabinov (17,26 %) a Stará Ľubovňa (15,45 %). Vysoký podiel obyvateľov bez vzdelania môže súvisieť s vysokým podielom rómskeho obyvateľstva z MRK v daných okresoch. Najnižší podiel obyvateľstva bez vzdelania je v SPR Horný Zemplín v okresoch Snina (9,56 %) a Humenné (9,59 %). Oproti sčítaniu z roku 2011 je obyvateľstva v Prešovskom kraji bez vzdelania v priemere v každom okrese o takmer 6 % menej.

Mapa 21: Vzdelanostná štruktúra v okresoch Prešovského kraja v roku 2021

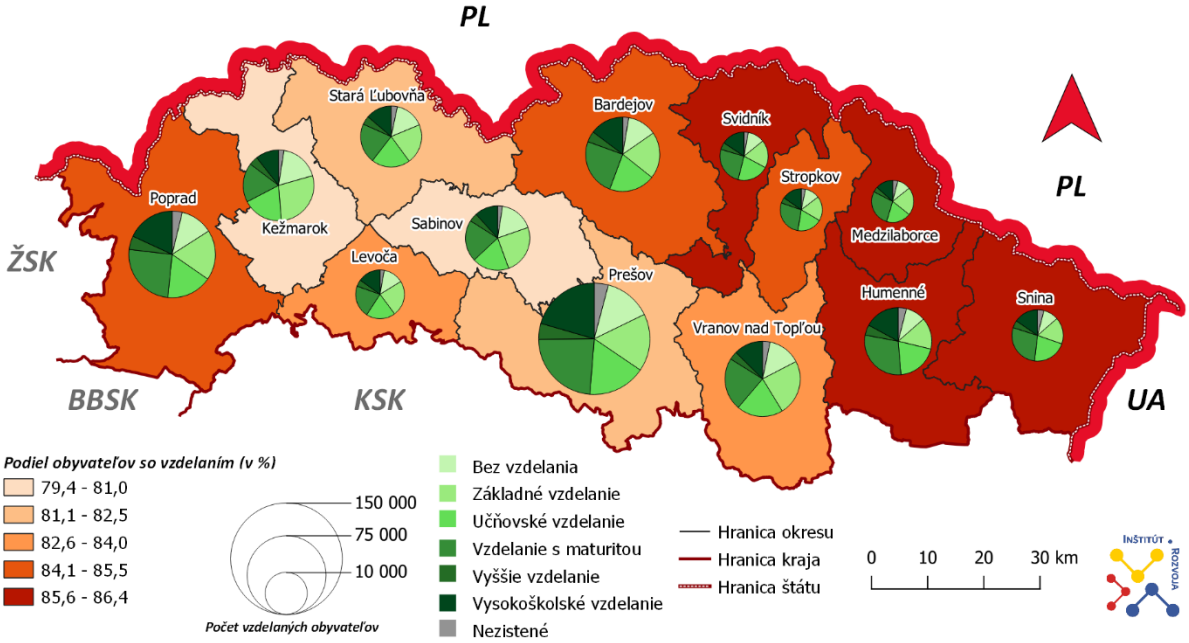

Zdroj: SODB 2021, vlastné spracovanie

Okres Kežmarok v SPR Spiš má v porovnaní so všetkými okresmi Prešovského kraja najvyšší podiel obyvateľov so základným vzdelaním, ktoré predstavuje viac ako štvrtinu obyvateľstva (28,18 %). Podiel obyvateľstva so základným vzdelaním narástol oproti sčítaniu z roku 2011 o 6,88 %. Vyšší podiel ako u ostatných okresov vykazuje ešte okres Sabinov v SPR Šariš (24,74 %). Učňovské alebo stredné odborné vzdelanie (bez maturity) je vo všetkých okresoch Prešovského kraja oproti sčítaniu v roku 2011 nižšie, a to v priemere 19 %. Úplné stredné vzdelanie s maturitou sa pohybuje vo všetkých okresoch Prešovského kraja v priemere 24,32 %. Najvyšší podiel tohto vzdelania má okres Humenné (29,29 %) a najnižšie okres Kežmarok (17,93 %). Vysokoškolské vzdelanie dosahuje oproti predošlému sčítaniu obyvateľov vo všetkých okresoch Prešovského kraja vyšší podiel. Najvyšší podiel je v SPR Šariš v okrese Prešov (20,51 %) a v SPR Spiš v okrese Poprad (18,1 %). Najnižšie podiely vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov sledujeme v SPR Spiš v okrese Kežmarok (10,64 %) a v SPR Šariš v okrese Sabinov (11,75 %).

[8] Najvyššie dosiahnuté vzdelanie – predstavuje najvyšší stupeň štúdia, ktorý obyvateľ ukončil (SODB 2021)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 10: Vzdelanostná štruktúra v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2011 a 2021

Sídelná štruktúra	Počet obyvateľov (SODB 2011)	Počet obyvateľov (SODB 2021)	Osoby bez vzdelania 2011	Osoby bez vzdelania 2021	Základné vzdelanie 2011	Základné vzdelanie 2021	Učňovské alebo stredné odborné vzdelanie (bez maturity) 2011	Učňovské alebo stredné odborné vzdelanie (bez maturity) 2021
okres Poprad	103 914	102 744	17 246	12 499	15 950	19 203	20 493	17 411
okres Kežmarok	70 487	73 685	17 240	13 340	15 014	20 762	14 255	13 710
okres Stará Ľubovňa	52 866	52 968	11 993	8 181	9 413	11 206	11 612	10 902
okres Levoča	33 262	33 107	6 761	4 453	5 902	7 816	7 307	6 414
SPR Spiš	260 529	262 504	53 240	38 473	46 279	58 987	53 667	48 437
okres Prešov	169 423	172 804	29 658	23 686	24 254	28 847	38 641	28 993
okres Bardejov	77 859	76 012	15 108	9 669	13 481	15 454	17 409	15 202
okres Sabinov	57 820	60 389	13 151	10 423	12 155	14 940	13 207	11 240
okres Svidník	33 238	31 611	5 280	3 572	5 879	5 899	7 269	6 676
SPR Šariš	338 340	340 816	63 197	47 350	55 769	65 140	76 526	62 111
okres Vranov nad Topľou	79 702	79 426	16 778	11 252	14 900	18 984	17 274	15 841
okres Humenné	64 446	60 126	9 996	5 769	9 036	9 134	14 001	11 965
okres Snina	38 129	35 125	6 132	3 358	6 076	5 874	8 861	7 574
okres Stropkov	20 931	19 878	3 391	2 251	3 913	3 747	4 213	3 795
okres Medzilaborce	12 450	11 056	1 883	1 142	2 456	2 372	2 913	2 093
SPR Horný Zemplín	215 658	205 611	38 180	23 772	36 381	40 111	47 262	41 268
Sídelná štruktúra	**Úplné stredné vzdelanie s maturitou 2011**	**Úplné stredné vzdelanie s maturitou 2021**	**Vyššie vzdelanie 2011**	**Vyššie vzdelanie 2021**	**Vysokoškolské vzdelanie 2011**	**Vysokoškolské vzdelanie 2021**	**Nezistené vzdelanie 2011**	**Nezistené vzdelanie 2021**
okres Poprad	33 531	25 917	5 207	1 293	13 104	18 599	2 297	3 908
okres Kežmarok	15 795	13 213	2 990	534	5 185	7 838	2 464	1 832
okres Stará Ľubovňa	12 278	11 218	2 414	635	5 816	7 288	1 119	1 759
okres Levoča	7 228	7 028	1 466	450	4 116	5 010	1 498	920
SPR Spiš	68 832	57 376	12 077	2 912	28 221	38 735	7 378	8 419
okres Prešov	43 757	40 771	7 992	2 201	24 559	35 435	6 353	7 080
okres Bardejov	19 554	18 896	3 590	745	9 935	11 196	1 627	2 005
okres Sabinov	12 573	12 649	2 568	482	4 564	7 097	1 688	1 472
okres Svidník	9 715	8 104	1 497	453	3 590	4 957	1 052	906
SPR Šariš	85 599	80 420	15 647	3 881	42 648	58 685	10 720	11 463
okres Vranov nad Topľou	20 562	17 966	2 818	1 001	7 061	9 997	2 126	2 568
okres Humenné	19 051	17 608	2 994	855	10 056	10 258	1 451	2 398

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

okres Snina	10 844	9 849	1 637	421	3 953	5 408	1 842	1 425
okres Stropkov	6 339	5 518	857	240	2 222	3 053	613	657
okres Medzilaborce	3 495	3 082	445	145	1 148	1 485	410	437
SPR Horný Zemplín	60 291	54 023	8 751	2 662	24 440	30 201	6 442	7 485

Zdroj: SODB 2021

V porovnaní s ostatnými krajmi Slovenska dosahuje Prešovský kraj najvyššie, a teda najzápornejšie hodnoty najvyššieho dosiahnutého vzdelania, konkrétne v kategórii bez vzdelania (13,54 %), avšak podstatnejšie nižšie oproti roku 2011 (18,98 %). Ďalej v kategórii základné vzdelanie (20,3 %). Prešovský kraj má na základe týchto podielov najviac obyvateľstva bez vzdelania a obyvateľstva so základným vzdelaním spomedzi všetkých krajov na Slovensku. Vysokoškolské vzdelanie je v Prešovskom kraji zastúpené 15,78 %. Okrem Banskobystrického kraja má Prešovský kraj najnižší podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva spomedzi všetkých krajov na Slovensku.

Graf 9: Porovnanie vzdelanostnej štruktúry medzi krajmi Slovenska v rokoch 2011 a 2021

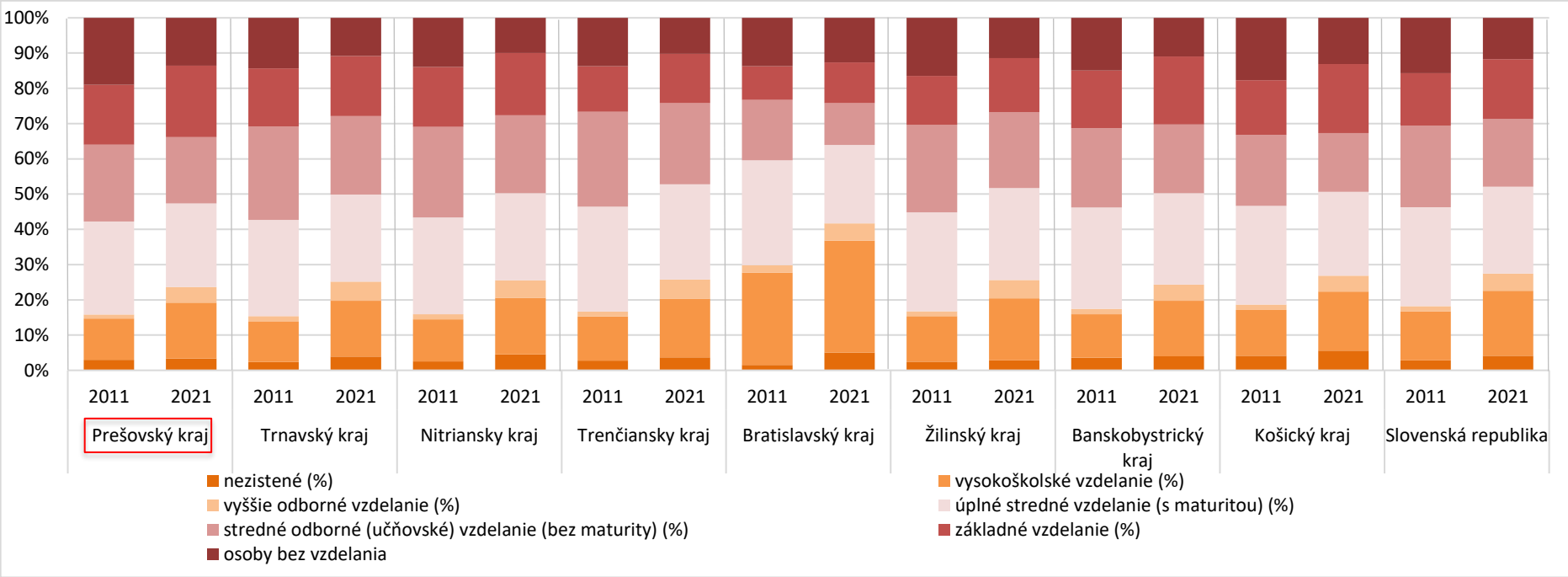

Zdroj: SODB 2011, SODB 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Národnostná štruktúra

Z dostupných štatistických údajov z roku 2020, tvorí v Prešovskom kraji slovenská národnosť 83,60 %. Najviac zastúpenou národnostnou menšinou sú Rómovia, ktorí podľa oficiálnych údajov tvoria 5,50 %. Rusínska národnostná menšina je tvorená 2,99 %. Z jednotlivých SPR je najviac homogénna slovenská národnosť v SPR Spiš v okrese Levoča (86,87 %) a najmenej v SPR Horný Zemplín v okrese Medzilaborce (44,64 %). Rómska národnosť dominuje v SPR Spiš v okrese Stará Ľubovňa (11,78 %) a v okrese Kežmarok (10,24 %). Najmenšie zastúpenie Rómov je v SPR Horný Zemplín v okrese Snina (1,15 %).

Mapa 22: Národnostná štruktúra v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2020)

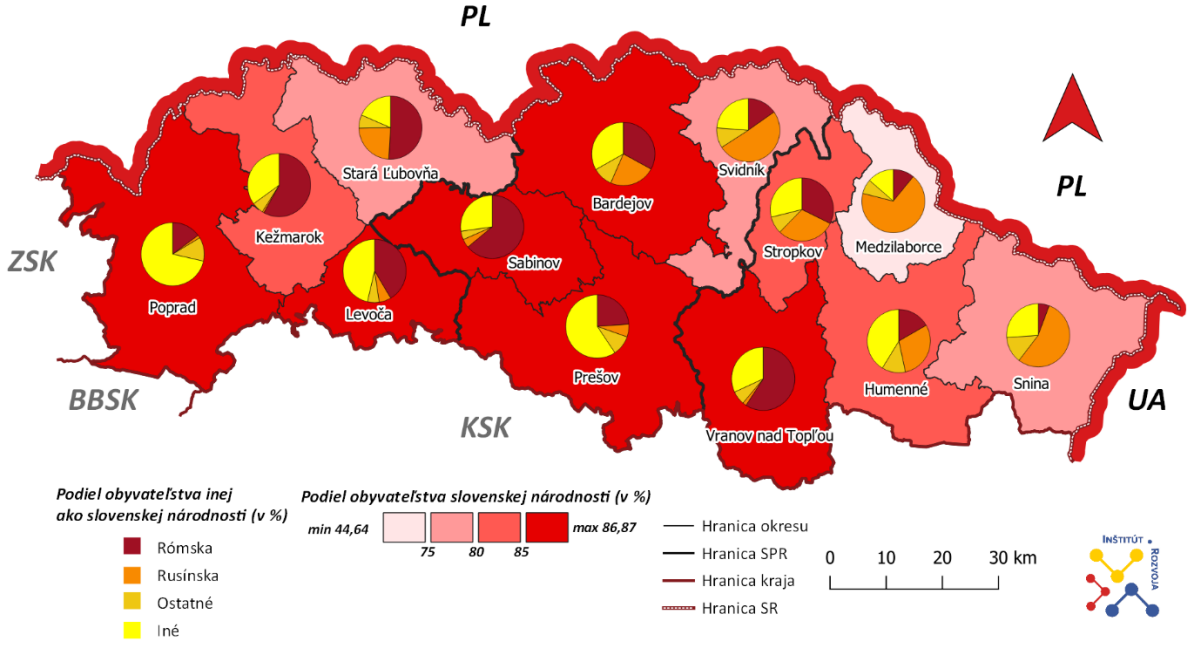

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, (om7002rr)

Tabuľka 11: Podrobná národnostná štruktúra v okresoch Prešovského kraja za rok 2020 (k 31.12.2020)

Územie	Národnostná štruktúra (v %)				
	Slovenská	Rómska	Rusínska	Ostatné	Iná a nezistená
Okres Poprad	86,39	2,03	0,2	1,66	9,73
Okres Kežmarok	82,38	10,24	0,16	1,06	6,17
Okres Stará Ľubovňa	76,84	11,78	5,53	1,57	4,27
Okres Levoča	86,87	5,45	0,81	0,79	6,09
Okres Prešov	86,31	3,27	0,89	1,4	8,13
Okres Bardejov	85,95	4,63	3,31	1,44	4,66
Okres Sabinov	85,09	9,55	0,66	0,65	4,06
Okres Svidník	75,08	3,8	12,63	2,56	5,93
Okres Vranov nad Topľou	85,32	8,69	0,28	1,03	4,68
Okres Humenné	84,63	2,57	4,6	1,86	6,34
Okres Snina	79,86	1,15	11,02	2,71	5,26
Okres Stropkov	82,05	5,8	5,39	1,58	5,18
Okres Medzilaborce	44,64	6,06	37,66	4,12	7,52

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, (om7002rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 12: Podrobná národnostná štruktúra v jednotlivých SPR Prešovského kraja za rok 2020 (k 31.12.2020)

Územie	Národnostná štruktúra (v %)				
	Slovenská	Rómska	Rusínska	Ostatné	Iná a nezistená
SPR Spiš	83,40	6,74	1,33	1,05	7,17
SPR Šariš	84,97	4,72	2,48	0,96	6,44
SPR Horný Zemplín	81,61	5,19	5,95	2,89	5,47

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, (om7002rr)

Dominantné postavenie na území Prešovského kraja má po slovenskej národnosti rusínska národnosť, ktorá tvorí v SPR Horný Zemplín v okrese Medzilaborce 37,66 % a v okrese Snina 11,02 %. Výraznejšie zastúpenie má ešte v SPR Šariš v okrese Svidník (12,63 %).

Podľa najnovších zozbieraných údajov z Atlasu rómskych komunít (ARK) bol v roku 2013 na území Prešovského kraja podiel Rómov 30,6 %. V roku 2019 sa podiel navýšil na 34 %. Avšak podľa oficiálne dostupných údajov zo Štatistického úradu za rok 2020, predstavuje rómska národnostná menšina 5,5 % obyvateľstva. Tento rozdiel je spôsobený tým, že mnoho Rómov sa nepriznáva k rómskej národnosti z dôvodu historickej skúsenosti s prenasledovaním. Kým štatistické údaje sa opierajú o sebaidentifikáciu s danou národnosťou/etnikom, v Atlase rómskych komunít bola príslušnosť k rómskej komunite pripísaná všetkým obyvateľom uvedenej koncentrácie bez ohľadu na ich sebaidentifikáciu.

V porovnaní Prešovského kraja s ostatnými krajmi Slovenska, má Prešovský kraj najväčšie zastúpenie rómskej národnosti, naopak najmenšie zastúpenie maďarskej národnosti. Z hľadiska homogénnosti slovenskej národnosti je Prešovský kraj nad celoslovenským priemerom.

Graf 10: Národnostné zloženie v Prešovskom kraji a ostatných krajoch Slovenska za rok 2020

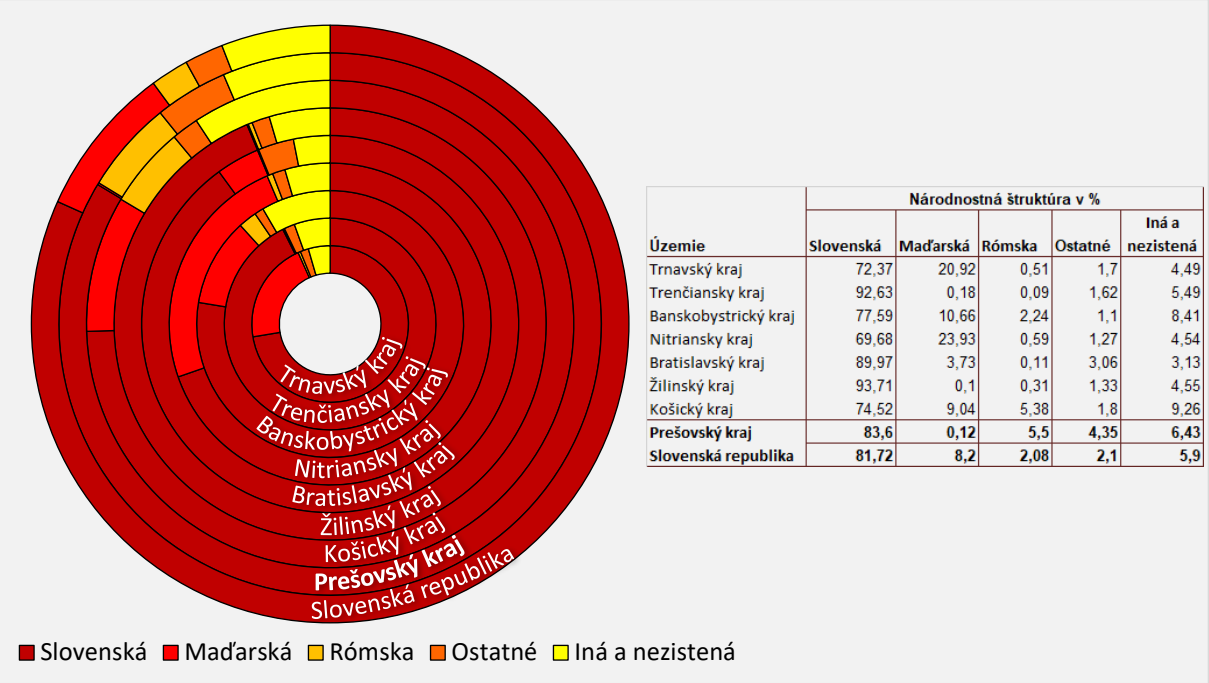

Územie	Národnostná štruktúra v %				
	Slovenská	Maďarská	Rómska	Ostatné	Iná a nezistená
Trnavský kraj	72,37	20,92	0,51	1,7	4,49
Trenčiansky kraj	92,63	0,18	0,09	1,62	5,49
Banskobystrický kraj	77,59	10,66	2,24	1,1	8,41
Nitriansky kraj	69,68	23,93	0,59	1,27	4,54
Bratislavský kraj	89,97	3,73	0,11	3,06	3,13
Žilinský kraj	93,71	0,1	0,31	1,33	4,55
Košický kraj	74,52	9,04	5,38	1,8	9,26
Prešovský kraj	**83,6**	**0,12**	**5,5**	**4,35**	**6,43**
Slovenská republika	**81,72**	**8,2**	**2,08**	**2,1**	**5,9**

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, (om7002rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Religiózna štruktúra

Údaje religióznej štruktúry obyvateľstva boli sledované pri poslednom sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021. V Prešovskom kraji je 84,23 % obyvateľov, ktorí vyznávajú náboženstvo. Z dostupných údajov je viac ako 60 % obyvateľstva v Prešovskom kraji rímskokatolíckeho vyznania. Takmer 15 % obyvateľstva je gréckokatolíckeho vyznania a viac ako 10 % je bez vyznania náboženstva. Viac ako 3 % obyvateľstva v Prešovskom kraji je pravoslávneho vyznania.

Graf 11: Religiózna štruktúra v Prešovskom kraji v roku 2021

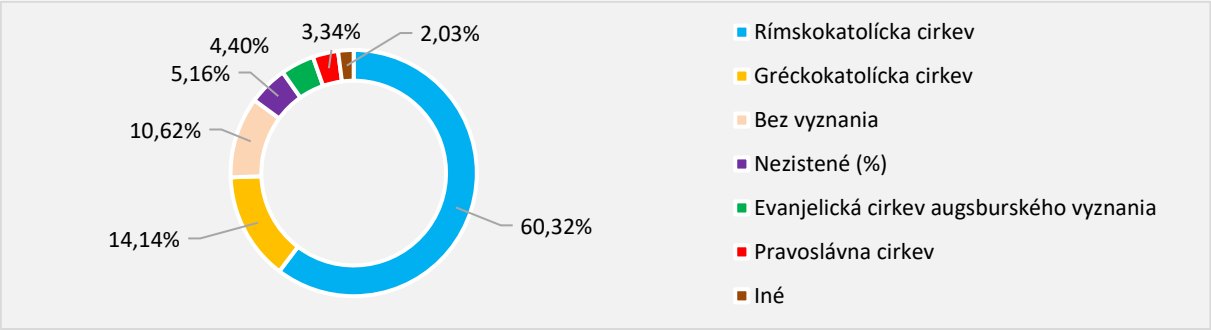

Zdroj: SODB 2021, vlastné spracovanie

V rámci jednotlivých SPR v Prešovskom kraji má najväčšiu homogenitu náboženského vyznania SPR Horný Zemplín potom SPR Šariš a nakoniec SPR Spiš. V rámci SPR je najväčší podiel veriaceho obyvateľstva v SPR Šariš v okrese Sabinov (90,24 %), v SPR Spiš v okrese Stará Ľubovňa (89,98 %) a v SPR Šariš v okrese Bardejov (88,46 %). Rímskokatolícke náboženské vierovyznanie má najvyšší podiel v SPR Spiš, kde v okrese Kežmarok dosahuje takmer 80 % zastúpenie veriacich. Najmenší podiel rímskokatolíckeho vierovyznania a naopak najviac gréckokatolíckeho vyznania je v SPR Horný Zemplín, kde v okresoch Medzilaborce tvoria títo veriaci takmer 50 % a v okrese Stropkov takmer 40 %. Gréckokatolícke vierovyznanie má vyšší podiel oproti iným okresom ešte v okrese Svidník viac ako 34 % a v okrese Stará Ľubovňa takmer 30 %. Pravoslávne vierovyznanie dominuje najmä v SPR Horný Zemplín v okrese Medzilaborce, v ktorom predstavuje takmer 30 % veriacich.

Mapa 23: Religiózna štruktúra v Prešovskom kraji a jednotlivých okresoch kraja v roku 2021

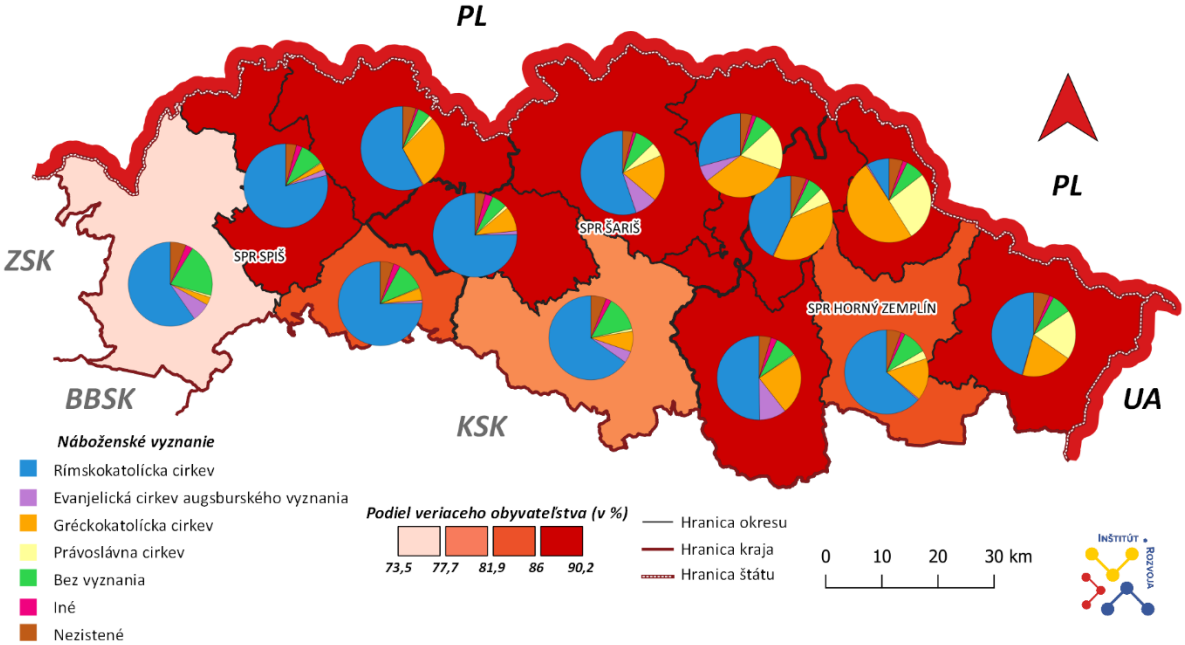

Zdroj: SODB 2021, vlastné spracovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Prognóza počtu obyvateľov

Podľa Prognózy populačného vývoja Slovenskej republiky do roku 2060 možno jednoznačne konštatovať, že **najbližších 60 rokov bude charakteristických zmenou trendu vývoja počtu obyvateľov, a teda nepretržitým starnutím populácie. V roku 2060 bude obyvateľstvo Slovenska menej početné, staršie a pravdepodobne bude aj etnicky pestrejšie**. S veľkou pravdepodobnosťou začne úbytok počtu obyvateľstva najneskôr v roku 2030 a s veľkou pravdepodobnosťou až istotou bude pokračovať až do konca prognózovaného obdobia. Počet obyvateľov v roku 2060 bude na Slovensku okolo 5,3 milióna osôb. **Starnutie obyvateľstva bude počas celého prognózovaného obdobia nezvratné a hlavne v období 2020 až 2040 veľmi intenzívne**. Slovensko sa stane spolu s Poľskom najstaršou krajinou EÚ a zaradí sa medzi najstaršie krajiny na svete (Eurostat, OSN).
Stagnácia resp. mierny úbytok obyvateľstva neznamená v horizonte niekoľkých desaťročí pre spoločnosť takmer žiaden problém. **Intenzívne starnutie obyvateľstva bude mať však závažné dopady na vývoj celej spoločnosti. Najviac sa spomína sociálne a zdravotné zabezpečenie, starnutie obyvateľstva však ovplyvní a vzdelávací systém, bytovú politiku, oblasť služieb a tvorbu infraštruktúry**. Novou a veľmi významnou skutočnosťou je, že starnutie vo zvýšenej miere zasiahne obyvateľstvo v produktívnom veku. **Ekonomické zaťaženie produktívneho obyvateľstva neproduktívnym obyvateľstvom sa začne zvyšovať**. Stane sa tak po období skoro 50-ročného klesajúceho trendu. Je to vážny signál pre trh práce.

Na budúci vývoj počtu a štruktúry obyvateľstva **bude mať rozhodujúci vplyv vývoj plodnosti a migrácie**. Nakoľko zmiernenie úbytku a starnutia obyvateľstva patrí medzi strategické spoločenské ciele, musí tak aj spoločnosť prispieť k ich realizácii. To znamená, že štát by mal podporiť zvyšovanie pôrodnosti a príchod migrantov na Slovensko. Spoločnosť má len obmedzené možnosti ovplyvňovať reprodukčné správanie obyvateľstva. Štát musí mať v tomto procese rozhodujúcu úlohu, nakoľko má v rukách rozhodujúce nástroje - legislatívne, sociálno-ekonomické a pracovno-právne. Len premyslenou kombináciou týchto nástrojov možno prispieť k vytvoreniu spoločenskej klímy, ktorá zvýši prestíž rodiny a detí v spoločnosti, ktoré sú nevyhnutným predpokladom pre dlhodobejšie a zásadnejšie zvýšenie pôrodnosti. V oblasti migrácie je potrebné vytvoriť také podmienky, ktoré budú vhodné na príchod imigrantov na územie Slovenska, aby sa tak mohli stať plnohodnotnými členmi spoločnosti a neskôr aj občanmi. Základným predpokladom takýchto podmienok je integrácia. Každý štát by mal samozrejme vedieť, o koho má predovšetkým záujem. V oblasti migrácie by teda mala existovať premyslená postupnosť krokov od identifikácie preferovaných skupín, cez prvý kontakt na území SR, cez vytvorenie podmienok pre integráciu (bývanie, práca, škola, rekvalifikácia, jazyk) až po vytváranie pozitívneho vzťahu k novej krajine a poskytnutie občianstva. Len ťažko si možno predstaviť tieto náročné kroky bez inštitucionalizovanej štátnej populačnej a migračnej politiky.

Z hľadiska vývoja obyvateľstva na úrovni jednotlivých krajov Slovenska, najväčší rast počtu obyvateľov do roku 2035 je predpokladaný v Bratislavskom kraji, ďalej nasledujú Košický, Prešovský, Trnavský a Žilinský kraj. Naopak, najväčší úbytok počtu obyvateľov je očakávaný v Banskobystrickom kraji, ale aj v Nitrianskom a Trenčianskom kraji.

Pri porovnaní prognózy vývoja počtu obyvateľov do roku 2035 je zrejmé, že najvyšší počet obyvateľov bude v SPR Šariš v okrese Prešov (188 589 obyvateľov) a najmenej v SPR Horný Zemplín v okrese Medzilaborce (10 542 obyvateľov). Celkovo pri porovnaní SPR bude mať v roku 2035 najmenej obyvateľov SPR Horný Zemplín a najviac SPR Šariš. V okresoch Poprad, Kežmarok, Levoča, Stará Ľubovňa, Sabinov, Prešov a Vranov nad Topľou je do roku 2035 predpoklad priaznivého vývoja počtu obyvateľov. Naopak demografická krivka bude postupne klesať v okresoch Bardejov, Svidník, Stropkov, Medzilaborce, Humenné a Snina. **Na základe prognózy vývoja počtu obyvateľov do roku 2035 vidíme, že medzi severovýchodnou a juhozápadnou časťou kraja vzniká hranica, ktorá ho delí na juhozápadnú časť, pre ktorú je príznačný trend nárastu počtu obyvateľov a na severovýchodnú časť, pre ktorú je príznačný trend úbytku počtu obyvateľov.**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 24: Prognóza vývoja počtu obyvateľov v Prešovskom kraji od roku 2011-2035

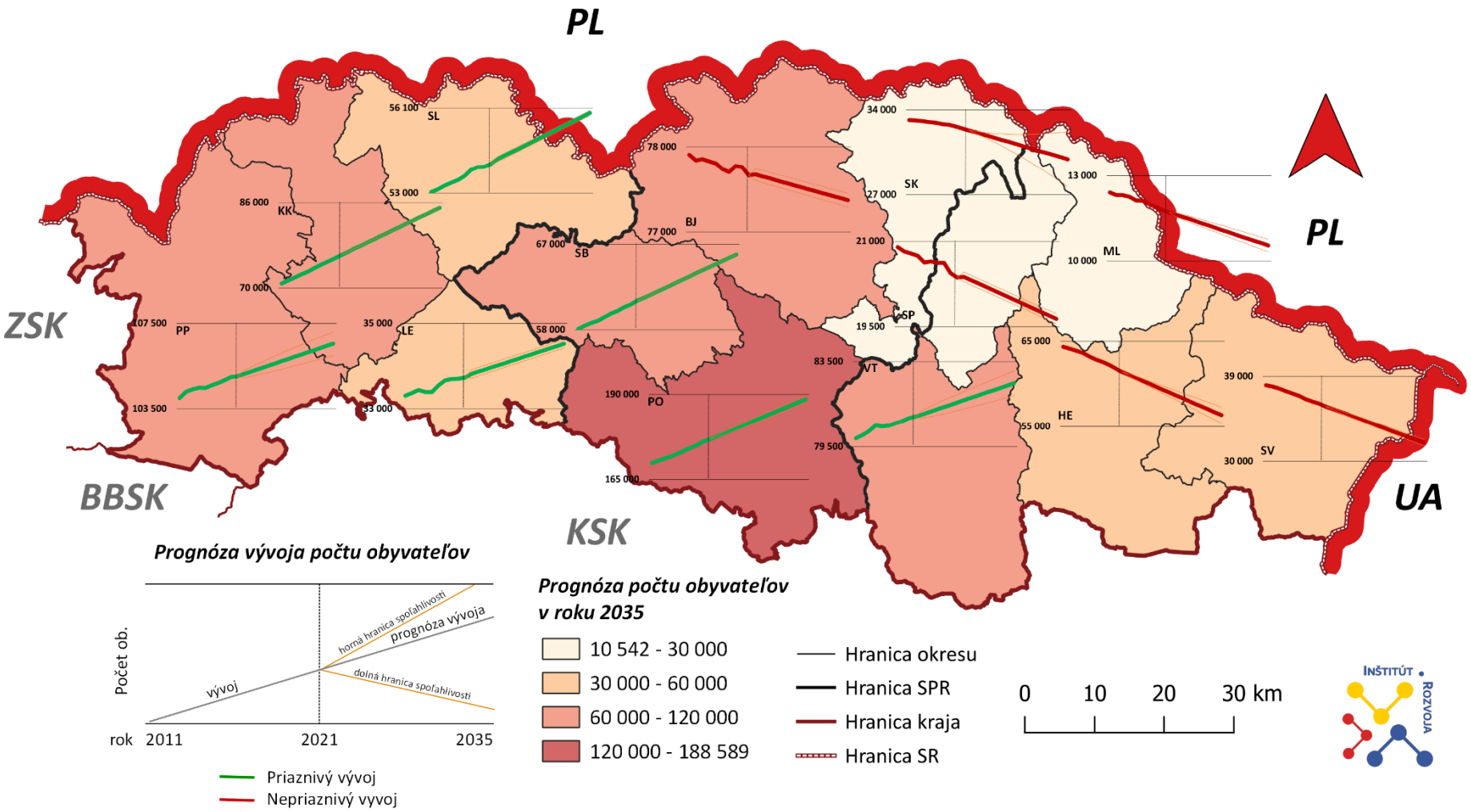

Zdroj: ŠÚ SR, databáza DATAcube, vlastné spracovanie (om7102rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Rómovia a príslušníci rómskych komunít

Rómovia sú najväčšou etnickou menšinou v Európe. Podľa dostupných štatistík žije v Európe viac ako 6 miliónov Rómov. Slovenská republika patrí medzi krajiny s najvyšším podielom rómskej populácie spolu s Bulharskom a Macedónskom. Podľa prieskumu z roku 2012 je podiel rómskeho obyvateľstva v týchto troch krajinách vyšší ako 9 % z celkového počtu obyvateľov danej krajiny.

Rómovia na území Slovenskej republiky

Podľa odhadu ARK 2019 žije na Slovensku cca 420 000 obyvateľov rómskeho pôvodu. Za posledné desaťročie Úrad Splnomocnenca vlády pre rómske komunity (ÚSVRK) vypracoval a zverejnil dva atlasy rómskych komunít (v roku 2013 a 2019), ktoré mapujú rómske komunity na Slovensku. Podľa ARK 2019 tretina Rómov na Slovensku žije integrovane medzi majoritným obyvateľstvom, dve tretiny žijú v koncentráciách mimo obcí, na ich okrajoch alebo vo vnútri obce. (Pojem „koncentrácie“ nezahŕňa len tzv. osady, ale patria sem aj obce s rómskou majoritou, „rómske susedstvá“ či „rómske ulice“).

Väčšina Rómov žije na východnom Slovensku, v jednej z ekonomicky najslabších oblastí Slovenska s vysokou mierou chudoby a nezamestnanosti. Rómovia žijúci v chudobe sú kvôli nízkej úrovni vzdelania, bývania, komunikačných či manuálnych zručností často skupinou, ktorá je najviac zasiahnutá sociálnym znevýhodnením. Napriek tomu sú medzi rómskymi komunitami značné rozdiely v závislosti od konkrétnej obce. Situácia sa líši predovšetkým kvôli historickému kontextu - Rómovia boli nútení vysťahovať sa z mnohých lokalít bez dostatočných zdrojov a existujúcej infraštruktúry.

Podľa štatistík z oboch atlasov je podiel rómskeho obyvateľstva výrazne vyšší v Košickom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji.

Graf 12: Podiel rómskeho obyvateľstva v krajoch SR

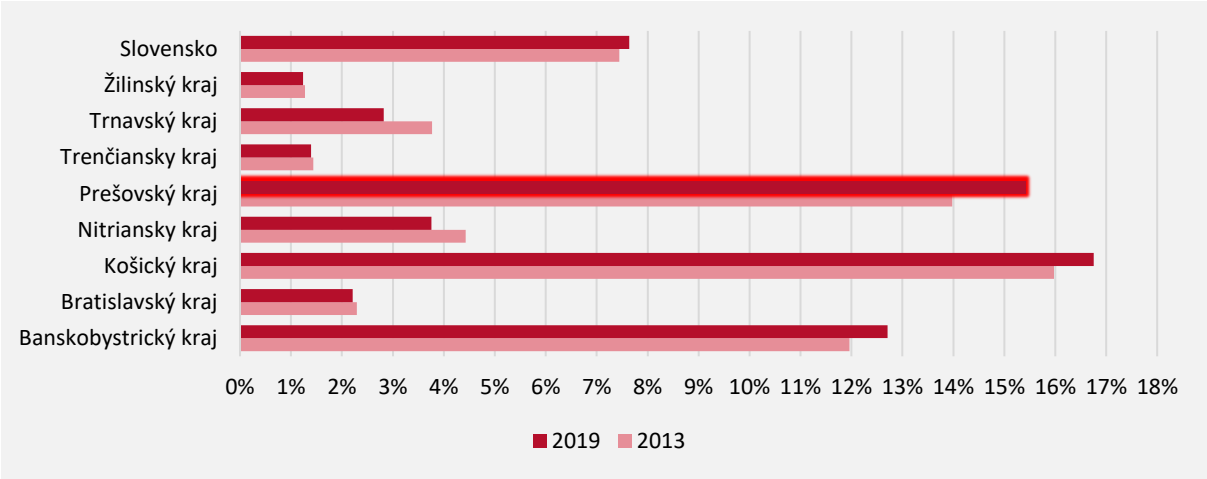

Zdroj: ARK 2013 a 2019, ŠÚ SR (k 30.6.2012, resp. 30.6.2018)

Na fakty sa môžeme pozrieť rôznou optikou. Ak za nimi budeme vidieť problém generačnej chudoby, teda sociálny problém, budú sa nám otvárať rôzne riešenia tejto problematiky. Ak za faktami budeme vidieť etnický problém, budú sa nám riešenia tejto problematiky zatvárať. Budeme ich totiž vidieť v perspektíve nemožnosti riešenia, pretože etnicitu Rómov nezmeníme. Príklady dobrej praxe na Slovensku i vo svete v oblasti vyvádzania jednotlivcov, skupín a komunít z generačnej chudoby svedčia o tom, že je možné vyjsť z jej bludného kruhu.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 25: Podiel rómskeho obyvateľstva v krajoch SR v roku 2019 vrátane porovnania s rokom 2013

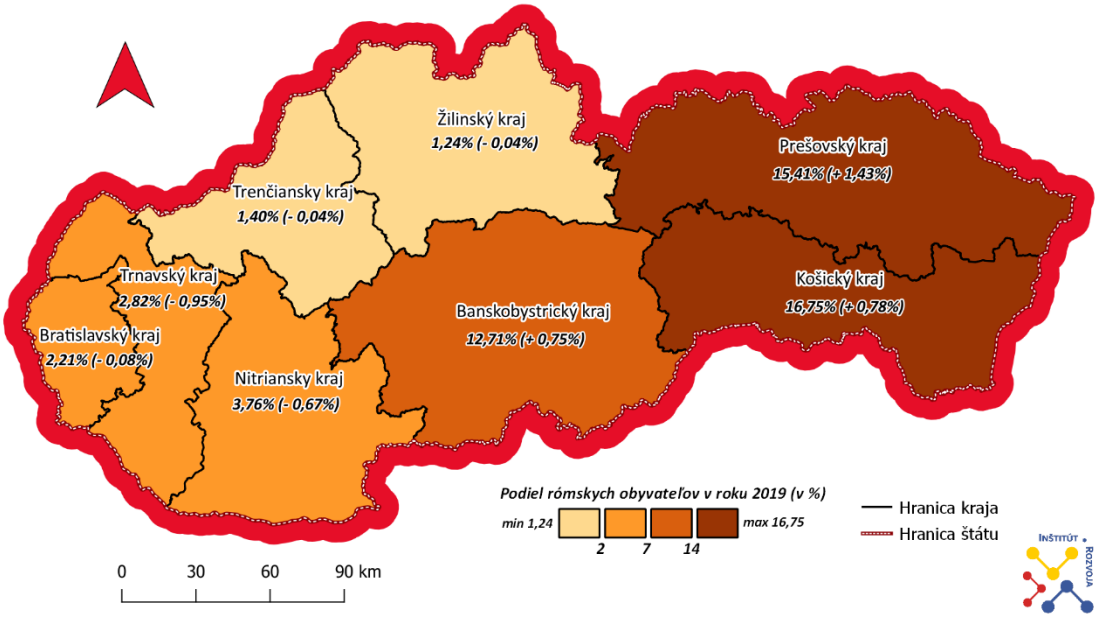

Zdroj: ARK 2013 a 2019, ŠÚ SR (k 30.6.2012, resp. 30.6.2018)

Z porovnania atlasov rómskych komunít (ďalej ARK) vyplýva, že podiel rómskeho obyvateľstva v troch uvedených krajoch sa zvýšil a v ostatných krajoch Slovenska sa znížil, pričom celkovo sa podiel rómskeho obyvateľstva na Slovensku zvýšil. **V Prešovskom a Košickom kraji je podiel rómskeho obyvateľstva vyšší ako 15 %, pričom v Prešovskom kraji tento podiel „narástol“ najviac.**

Rómovia na území Prešovského kraja

V Prešovskom kraji žije podľa ARK 2019 viac ako 127 000 Rómov, čo je viac ako 30 % celoslovenskej rómskej populácie. Na východnom Slovensku (Prešovský a Košický kraj) žije viac ako dve tretiny celoslovenskej rómskej populácie. V roku 2025 môže podľa prognóz žiť na území Prešovského kraja 140 až 147 tisíc Rómov (16,5 – 17,3 % z celkového počtu obyvateľov kraja).

Tabuľka 13: Počet a podiel Rómov v Prešovskom kraji podľa atlasov rómskych komunít

	ARK 2004	ARK 2013	ARK 2019	prognóza 2025 - 2030
Počet Rómov v Prešovskom kraji	86 478	114 169	127 061	140 000 – 147 000
Podiel Rómov v Prešovskom kraji	10,91 %	13,98 %	15,41 %	16,50 – 17,30 %

Zdroj: ARK 2013 a 2019, ŠÚ SR (k 30.6.2012, resp. 30.6.2018)

Rómov v Prešovskom kraji pribúda. V rámci okresov Prešovského kraja je podiel rómskeho obyvateľstva najväčší v okresoch Kežmarok, Vranov nad Topľou, Sabinov a najmenší v okresoch Humenné a Snina.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 13: Podiel rómskeho obyvateľstva v okresoch Prešovského kraja

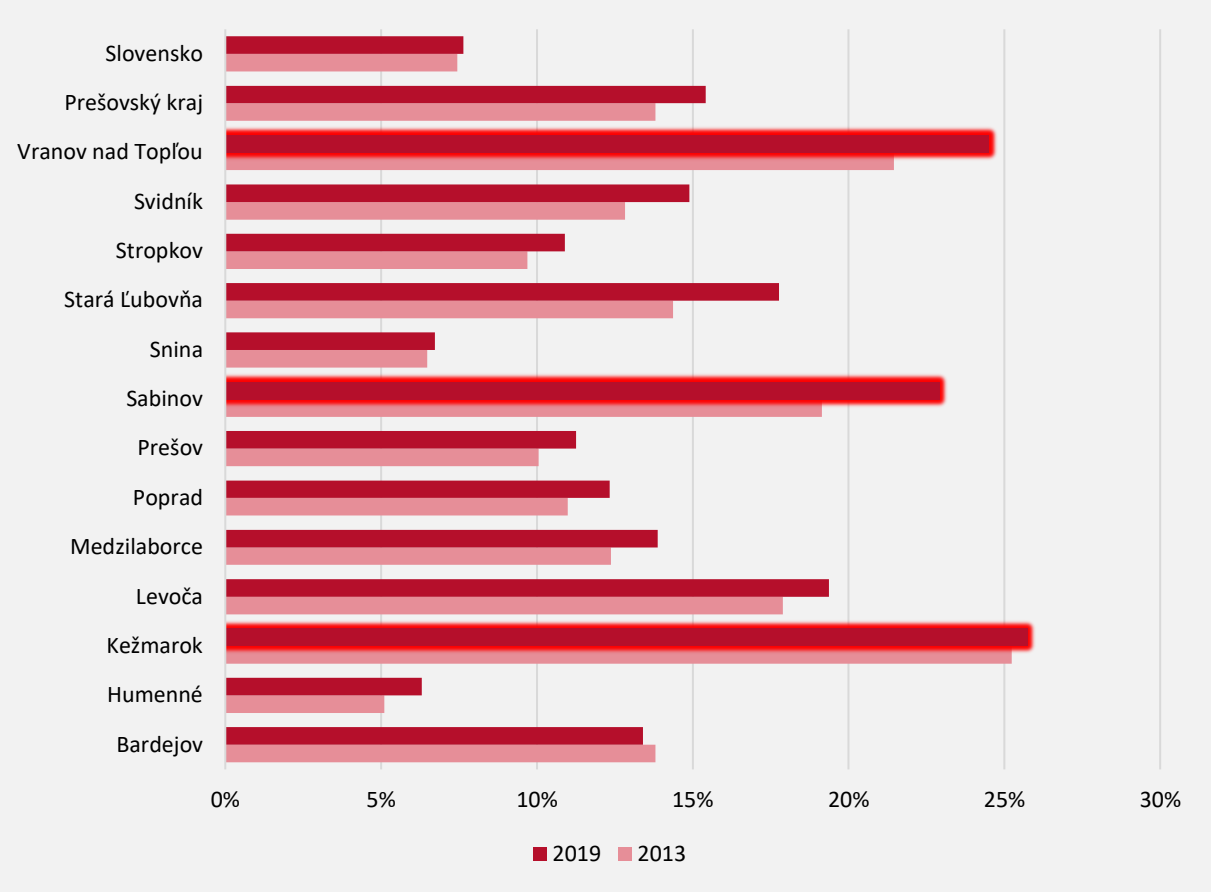

Zdroj: ARK 2013 a 2019, ŠÚ SR (k 30.6.2012, resp. 30.6.2018)

Z porovnania atlasov vyplýva, že podiel rómskeho obyvateľstva sa znížil iba v okrese Bardejov. Vo všetkých ostatných okresoch Prešovského kraja sa podiel rómskeho obyvateľstva zvýšil. **V okresoch Kežmarok, Vranov nad Topľou, Sabinov je podiel rómskeho obyvateľstva vyšší ako 20 % (v okrese Kežmarok dokonca viac ako 25 %). To znamená, že každý štvrtý, resp. piaty obyvateľ týchto okresov má rómsky pôvod**. V intervale 15 % - 20 % evidujeme podiel rómskeho obyvateľstva v okresoch Stará Ľubovňa a Levoča. Z pohľadu SPR evidujeme najvyšší podiel v rámci SPR Spiš, nasleduje SPR Šariš a SPR Horný Zemplín.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 26: Podiel rómskeho obyvateľstva v okresoch Prešovského kraja v roku 2019 vrátane porovnania s rokom 2013

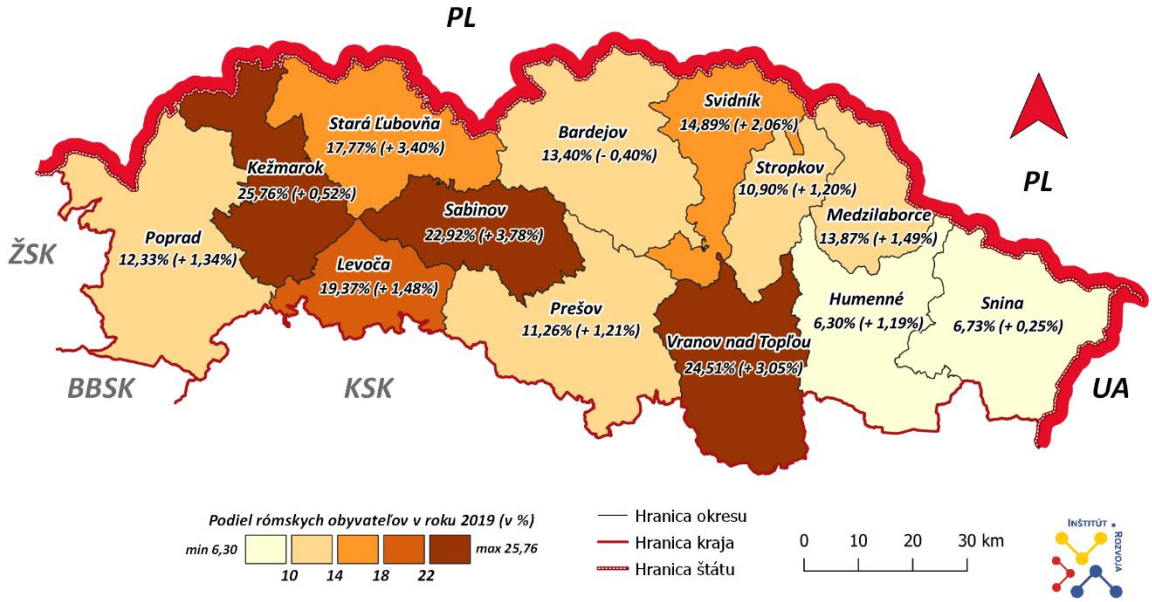

Zdroj: ARK 2013 a 2019, ŠÚ SR (k 30.6.2012, resp. 30.6.2018)

Rómske komunity na Slovensku a na území Prešovského kraja

Na území Slovenska sa podľa štatistík nachádza 2927 miest a obcí, z toho 818 miest a obcí (27,9 %) sa podľa ARK 2019 vyznačuje prítomnosťou rómskych komunít (RK). Najviac Rómov žije v Košickom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji, pričom v prvých dvoch menovaných krajov tvoria Rómovia (v rámci miest a obcí s prítomnosťou MRK) viac ako pätinu obyvateľstva. Najväčší rozdiel pri porovnaní dvoch atlasov evidujeme v Košickom kraji.

Graf 14: Percentuálne zastúpenie Rómov iba v obciach s prítomnosťou MRK podľa krajov SR

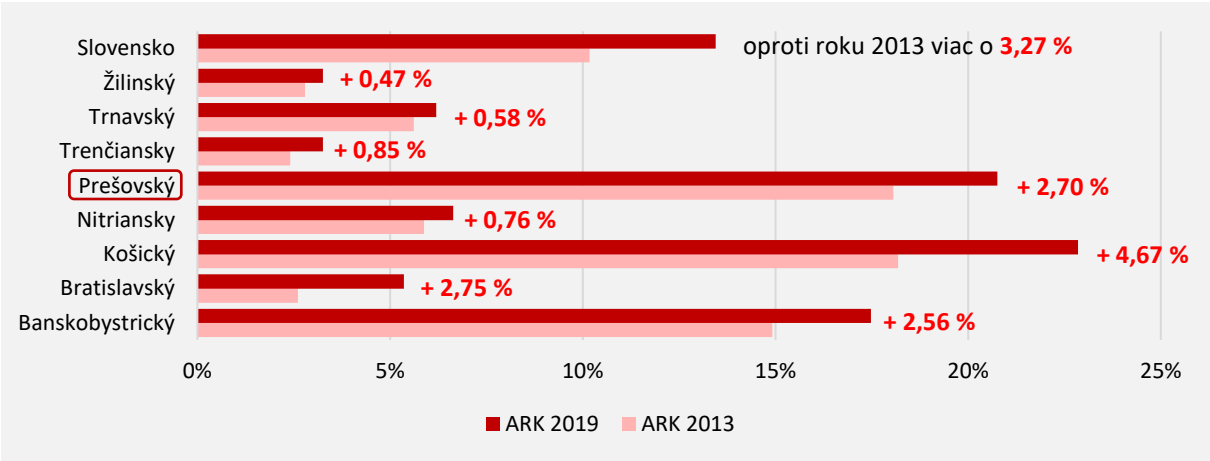

Zdroj: ARK 2013 a 2019

Na území Prešovského kraja sa podľa ARK 2019 nachádza 665 miest a obcí, z toho 223 miest a obcí (33,6 %) sa vyznačuje prítomnosťou RK. Uvedený počet neznamená, že iba v týchto obciach žije rómske obyvateľstvo, ale ide o obce, v ktorých Rómovia tvoria štatisticky významnú časť obyvateľstva. Celkovo v Prešovskom kraji žijú Rómovia v 337 obciach, avšak vo viac ako 100 prípadoch (presne v 114 obciach) tvoria Rómovia iba nepočetnú časť obyvateľstva. Z tohto dôvodu ich ani najnovší ARK 2019

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

nesleduje. Podľa metodiky ARK 2019 sa Rómovia sledujú v tých obciach, v ktorých vytvárajú etnicky homogénne urbanistické celky, tzv. koncentrácie (osady, časti obce, ulice a pod.), v ktorých býva minimálne 30 osôb alebo také obce, v ktorých Rómovia síce bývajú v rozptyle medzi majoritou, ale ich celkový počet predstavuje minimálne 30 % z celkového počtu obyvateľov mesta alebo obce.

Obce a mestá s najvyšším podielom rómskeho obyvateľstva sa nachádzajú v týchto lokalitách: centrálna časť okresu Kežmarok, severná a južná okres Sabinov, západná časť okresu Stará Ľubovňa, južná časť okresu Vranov nad Topľou, severná časť okresov Bardejov a Svidník, západná a južná časť okresu Prešov, východná a južná časť okresu Poprad.

Mestá a obce s najvyšším podielom a počtom rómskych obyvateľov

Na území Prešovského kraja sa podľa ARK 2019 nachádza 55 obcí, kde rómske obyvateľstvo tvorí väčšinu, t.j. viac ako 50 % obyvateľov danej obce sú Rómovia. Predstavuje to 25 % z celkového počtu miest a obcí zaradených do ARK 2019 a viac ako 8 % z celkového počtu miest a obcí na území Prešovského kraja. V prípade 12 obcí je podiel rómskeho obyvateľstva viac ako 80 %. Až 11 obcí patrí do okresov Vranov nad Topľou a Prešov. Veľký počet obcí evidujeme aj v okresoch Kežmarok (10 obcí), Bardejov (7 obcí) a Svidník (6 obcí). Na území Prešovského kraja sa podľa ARK 2019 nachádza 40 obcí, kde žije viac ako 1000 rómskych obyvateľov. Predstavuje to 18 % z celkového počtu miest a obcí zaradených do ARK 2019 a 6 % z celkového počtu miest a obcí na území Prešovského kraja. 29 obcí (72,5 %) z tohto zoznamu patrí do intervalu 1000 - 2000 rómskych obyvateľov. Štvrtina obcí patrí do okresu Kežmarok a takmer štvrtina obcí patrí do okresu Vranov nad Topľou. V TOP 30 však nájdeme obce s veľkým počtom Rómov aj z okresov Sabinov, Stará Ľubovňa a Bardejov. **Na základe metodiky[9] bolo v Prešovskom kraji identifikovaných 30 obcí, ktoré sú z pohľadu regionálneho rozvoja môžu mať nepriaznivý vplyv na rozvoj obce.**

Tabuľka 14: Zoznam 30 obcí na území Prešovského kraja s najvyšším počtom a podielom rómskeho obyvateľstva

Okres	Obec	Podiel rómskeho. obyvateľstva	Por. č.	Počet róm. obyv.	Por. č.	SPOLU
Stará Ľubovňa	Lomnička	100 %	223	3021	220	**443**
Sabinov	Jarovnice	88 %	218	6042	223	**441**
Prešov	Chminianske Jakubovany	90 %	219	2368	217	**436**
Kežmarok	Stráne pod Tatrami	95 %	220	1907	211	**431**
Sabinov	Ostrovany	84 %	216	1856	210	**426**
Kežmarok	Rakúsy	76 %	208	2344	216	**424**
Kežmarok	Podhorany	78 %	209	1475	201	**410**
Kežmarok	Jurské	98 %	222	1006	186	**408**
Kežmarok	Výborná	86 %	217	1091	190	**407**
Prešov	Varhaňovce	80 %	212	1158	194	**406**
Bardejov	Petrová	97 %	221	886	180	**401**
Vranov nad Topľou	Čičava	80 %	214	1015	187	**401**
Kežmarok	Krížová Ves	70 %	196	1555	205	**401**
Vranov nad Topľou	Kamenná Poruba	75 %	206	1110	192	**398**
Kežmarok	Ihľany	75 %	205	1151	193	**398**
Prešov	Rokycany	82 %	215	894	181	**396**
Kežmarok	Toporec	70 %	197	1376	199	**396**

[9] Našou snahou bolo vziať do úvahy obe charakteristiky súčasne. Zoradili sme údaje o podiely a počte Rómov od najmenšieho po najväčší, na základe toho pridelili každej obci poradové číslo (od 1 po 223) a tieto poradové čísla spočítali. Následne sme tieto obce zoradili podľa súčtu poradových čísel.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Prešov	Svinia	65 %	189	1485	202	**391**
Kežmarok	Veľká Lomnica	50 %	170	2448	218	**388**
Vranov nad Topľou	Soľ	59 %	183	1528	204	**387**
Poprad	Hranovnica	55 %	177	1734	208	**385**
Vranov nad Topľou	Vechec	54 %	176	1578	206	**382**
Prešov	Mirkovce	70 %	199	945	182	**381**
Vranov nad Topľou	Zámutov	53 %	173	1704	207	**380**
Bardejov	Zborov	52 %	171	1796	209	**380**
Vranov nad Topľou	Čaklov	55 %	178	1442	200	**378**
Vranov nad Topľou	Hlinné	60 %	184	1099	191	**375**
Prešov	Červenica	79 %	211	613	162	**373**
Kežmarok	Holumnica	72 %	202	664	164	**366**
Poprad	Vydrník	65 %	188	810	177	**365**

Zdroj: ARK 2019

Zvýšená pozornosť by sa mala venovať práve obciam, ktoré sú uvedené v tabuľke 9 a následne v mape 13. Ide o obce, v ktorých žije väčšie množstvo Rómov (600+), a v ktorých je aspoň polovica obyvateľov rómskeho pôvodu. Až tretina týchto obcí je z okresu Kežmarok a viacero obcí je z okresu Vranov nad Topľou (7 obcí) a Prešov (6 obcí). Je zaujímavé, že jediní „zástupcovia“ okresov Stará Ľubovňa a Sabinov (obce Lomnička, Jarovnice a Ostrovany) sa nachádzajú v TOP 5. Z pohľadu SPR sa najviac takýchto obcí nachádza v rámci SPR Spiš, nasleduje SPR Šariš a SPR Horný Zemplín.

Mapa 27: Lokalizácia TOP 30 obcí vzhľadom na podiel a počet rómskych obyvateľov

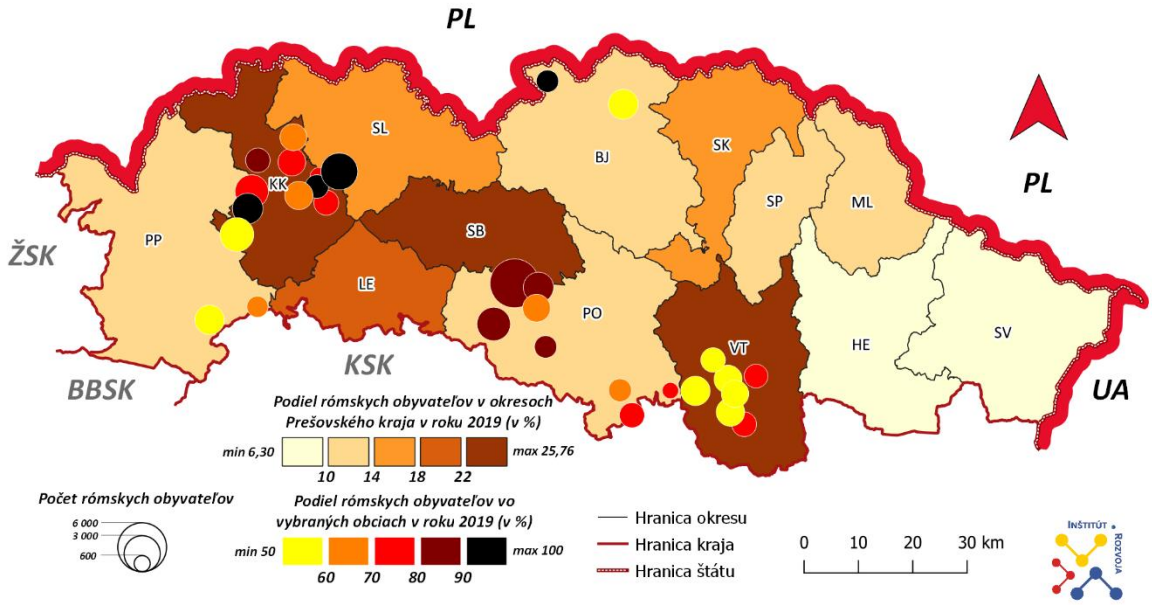

Zdroj: ARK 2019

Charakteristika okresov a okresných miest

Na území Prešovského kraja sa nachádza 13 okresov, v ktorých **najviac Rómov žije v okresoch Kežmarok, Sabinov a Vranov nad Topľou, pričom v prvých dvoch menovaných okresoch tvoria Rómovia (v rámci miest a obcí s prítomnosťou RK) viac ako 30 % obyvateľstva.** V intervale 20 % - 30 % evidujeme okresy Bardejov, Levoča, Medzilaborce, Stará Ľubovňa, Svidník a Vranov nad Topľou. Nasledujúca tabuľka zobrazuje ďalšie charakteristiky RK podľa okresov Prešovského kraja.[10]

[10] V tabuľke uvádzame len mestá a obce, ktoré sú zaradené do ARK 2019

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 15: Základné charakteristiky obcí s RK podľa okresov Prešovského kraja

Okres	Počet obcí s MRK	Celkový počet obyvateľov	Počet rómskych obyvateľov	Priemerný počet rómskych obyvateľov	Podiel rómskych obyvateľov	Ide o NRO ? [11]
Bardejov	24	51 671	10 420	434	20,17 %	áno
Humenné	10	40 288	3931	393	9,76 %	nie
Kežmarok	19	52 257	19 235	1012	36,81 %	áno
Levoča	10	27 580	6525	653	23,66 %	áno
Medzilaborce	9	8279	1658	184	20,03 %	áno
Poprad	20	90 594	12 920	646	14,26 %	nie
Prešov	32	130 106	19 659	614	15,11 %	nie
Sabinov	15	42 027	13 792	919	32,82 %	áno
Snina	8	30 078	2454	307	8,16 %	áno
Stará Ľubovňa	13	36 307	9576	737	26,38 %	áno
Stropkov	11	14 015	2247	204	16,03 %	áno
Svidník	20	22 432	4873	244	21,72 %	áno
Vranov nad Topľou	32	66 350	19 771	618	29,80 %	áno
Prešovský kraj	**223**	**611 984**	**127 061**	**570**	**20,76 %**	

Zdroj: ARK 2019

Vo všetkých 13-tich okresných mestách Prešovského kraja žijú Rómovia. Takmer 50 % obyvateľov Prešovského kraja žije mimo okresných miest, avšak viac ako 80 % rómskych obyvateľov žije práve v tomto území. Pätina všetkých obyvateľov Prešovského kraja (berieme do úvahy len obce zaradené do ARK) sú Rómovia. **Ak neberieme do úvahy okresné mestá, tak Rómovia tvoria viac ako tretinu obyvateľstva Prešovského kraja, avšak priemerný počet Rómov na obec klesol o približne 80 rómskych obyvateľov.**

Graf 15: Porovnanie podielu rómskych obyvateľov podľa okresov Prešovského kraja

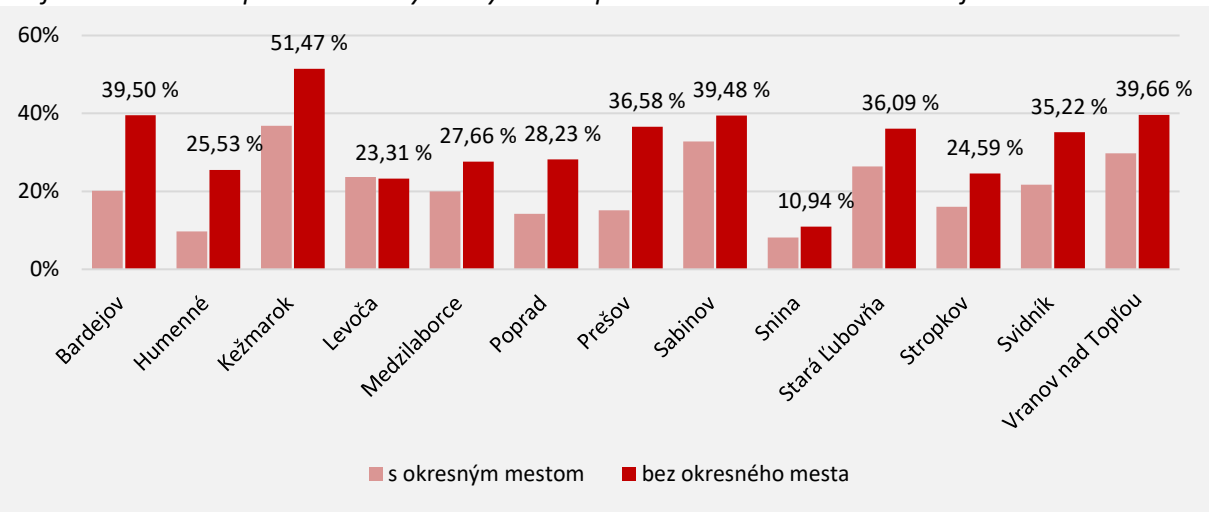

Zdroj: ARK 2019

[11] Najmenej rozvinutý okres

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Ak by sme nebrali do úvahy okresné mesto Kežmarok, tak v tomto okrese tvoria Rómovia v väčšinové obyvateľstvo. V ďalších troch okresoch tvorí rómske obyvateľstvo 40 % obyvateľov, ak neberieme do úvahy obyvateľov okresných miest. V Prešovskom kraji sa podiel rómskeho obyvateľstva za posledné roky výrazne zvýšil najmä vďaka nárastu počtu Rómov vo vidieckych osídleniach.

Tabuľka 16: Porovnanie základných charakteristík MRK na území Prešovského kraja

Oblasť	Počet obyvateľov	Počet rómskych obyvateľov	Podiel rómskych obyvateľov	Počet rómskych obyvateľov na obec
Prešovský kraj	611 984	127 061	20,76 %	570
Prešovský kraj bez okresných miest	284 089	102 611	36,12 %	489

Zdroj: ARK 2019

Užitočné je pozrieť sa na porovnania všetkých troch atlasov. **Na rozdiel od troch okresov (Bardejov, Humenné, Snina) evidujeme v okresoch Prešovského kraja zreteľný rastúci trend v podiele rómskych obyvateľov v mestách a obciach s prítomnosťou RK.** Ak bude tento rastúci trend pokračovať, môžeme najmä okresy Kežmarok, Sabinov, Vranov nad Topľou a Stará Ľubovňa považovať z pohľadu regionálneho rozvoja za kritické. Vo väčšine okresov taktiež narastá počet rómskych obyvateľov. Najviac Rómov evidujeme v okresoch Kežmarok, Prešov a Vranov nad Topľou, kde ich v každom žije takmer 20 000. Pri väčšine okresov evidujeme pokles počtu obcí zaradených do ARK. Priemerný počet rómskych obyvateľov na obec sa zvýšil vo väčšine okresov, najmä v okresoch Kežmarok, Sabinov a Stará Ľubovňa. Vzhľadom na SPR rastie podiel rómskych obyvateľov skokovito aspoň v jednom okrese v rámci každého SPR, a síce v rámci SPR Spiš sa jedná o okresy Kežmarok a Stará Ľubovňa, v rámci SPR Šariš sa jedná o okres Sabinov a v rámci SPR Horný Zemplín sa jedná o okres Vranov nad Topľou.

Graf 16: Podiel rómskych obyvateľov v okresoch Prešovského kraja

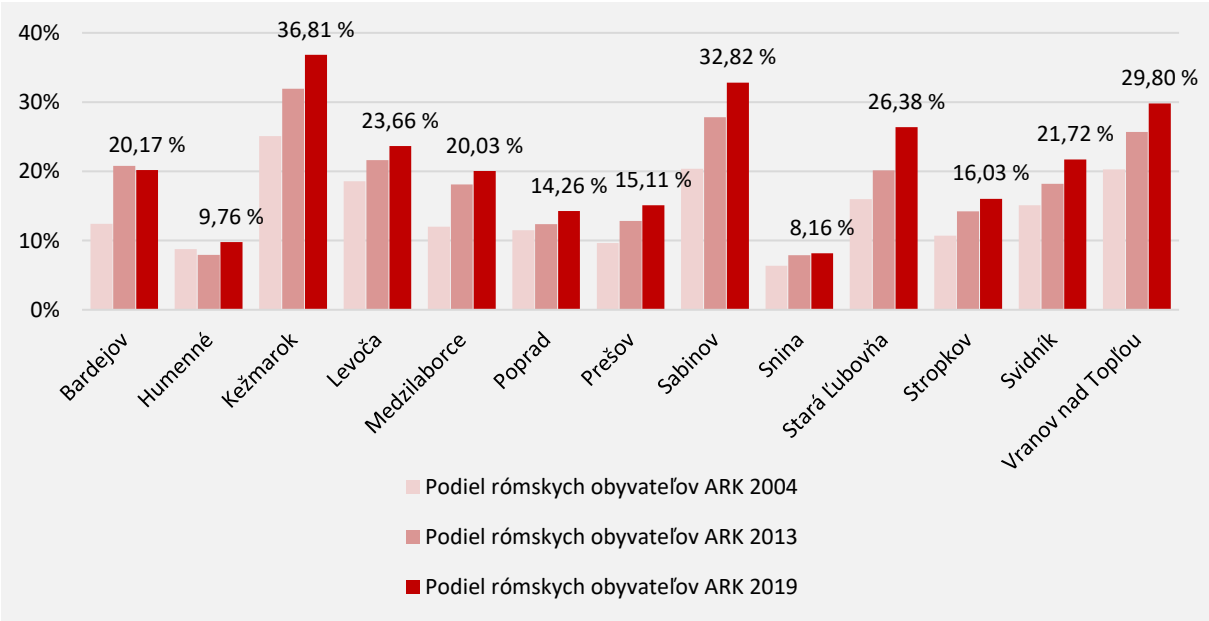

Zdroj: ARK 2019

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zhrnutie aktuálneho stavu

Na území Slovenska sa podľa štatistík nachádza 2927 miest a obcí, z toho 818 miest a obcí (27,9 %) sa podľa Atlasu rómskych komunít z roku 2019 vyznačuje prítomnosťou rómskych komunít (RK). Najviac Rómov žije v Košickom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji, pričom v prvých dvoch menovaných krajov tvoria Rómovia (v rámci miest a obcí s prítomnosťou RK) viac ako pätinu obyvateľstva. V každej tretej obci Prešovského kraja žijú Rómovia (zo 665 miest a obcí sa 223 miest a obcí vyznačuje prítomnosťou RK). V približne štvrtine týchto obcí a miest tvorí rómske obyvateľstvo väčšinu. **Počet rómskych obyvateľov v Prešovskom kraji zrejme presiahne v roku 2020 hranicu 130 000 obyvateľov.**

Atlas rómskych komunít 2019 eviduje na Slovensku celkovo 1043 koncentrácií s rómskymi obyvateľmi. Najviac koncentrácií eviduje ARK 2019 v Prešovskom kraji. Ide o 309 koncentrácií, čo predstavuje 30 % z celkového počtu. V približne 92 % obciach Prešovského kraja žijú Rómovia iba v koncentráciách. Hovoríme o 111 811 Rómoch, čo predstavuje 88 % všetkých Rómov v Prešovskom kraji. Približne 15 000 rómskych obyvateľov býva integrovane. **Takmer 90 000 Rómov žije na okraji alebo mimo obce. Približne 22 000 Rómov obýva koncentrácie vo vnútri obcí.** Až dve tretiny Rómov v okrese Kežmarok a 40 % Rómov v okrese Levoča žije mimo obce. V okrese Stará Ľubovňa žije 90 % Rómov na okraji obce.

V troch štvrtinách obcí je preferovaným jazykom rómskej komunity rómčina. S pribúdajúcim počtom koncentrácií sa zvyšuje podiel komunít, ktorých preferovaným jazykom je rómčina. Vzdialenosť osídlenia od obce evidujeme od 50 metrov do 5 kilometrov, pričom **33 osídlení je od obce vzdialených 500 a viac metrov.** Spomedzi 309 koncentrácií je 83 (27 %) oddelených od obce bariérou, najčastejšie v podobe rieky, potoka, poľa či trávnatej plochy.

Na území Prešovského kraja sa nachádza 13 okresov. Najviac Rómov žije v okresoch Kežmarok, Sabinov a Vranov nad Topľou. **Viac ako 80 % rómskych obyvateľov žije mimo okresných miest.** Ak neberieme do úvahy okresné mestá, tak až v siedmich okresoch tvoria Rómovia viac ako tretinu obyvateľstva, v okrese Kežmarok už väčšinu. Ak by sme zobrali do úvahy všetky obce na území Prešovského kraja (nie len tie s prítomnosťou RK), podiel rómskeho obyvateľstva sa zvýšil, ak neuvažujeme okresné mestá, pretože k zvýšeniu podielu došlo v drvivej väčšine okresov. Priemerný počet rómskych obyvateľov na obec je síce vyšší pri okresoch, ktoré nie sú NRO, ale podiel rómskych obyvateľov je o približne 10 % nižší.

V obciach s prítomnosťou rómskych komunít pozorujeme odlišnú vekovú štruktúru a pôrodnosť. Prvých 20 obcí s najvyšším podielom ľudí vo veku 0-15 rokov sa vyznačuje väčšinovým podielom rómskych obyvateľov. **V obci Jarovnice sa v roku 2018 narodilo 247 detí, čo je viac ako v okresných mestách Vranov nad Topľou či Stará Ľubovňa.** Vývoj hrubej miery živorodosti v Prešovskom kraji svedčí o tom, že v obciach s prítomnosťou RK sa rodí viac živonarodených detí. Najvyššie hodnoty nad priemerom Prešovského kraja evidujeme v okresoch Sabinov, Kežmarok a Prešov.

Pri porovnaní dvoch atlasov rómskych komunít evidujeme najväčší rozdiel v percentuálnom zastúpení Rómov pri okresoch Kežmarok, Sabinov a Stará Ľubovňa. Pri poslednom menovanom okrese je rozdiel najväčší, a síce 6,25 %. Rastúci demografický trend Rómov je jasne badateľný. Počet miest a obcí s pozitívnym rozdielom medzi hrubou mierou celkového prírastku rómskeho a nerómskeho obyvateľstva je vyšší ako počet miest a obcí s negatívnym rozdielom medzi hrubou mierou prírastku týchto skupín obyvateľstva. Podiel a počet rómskych obyvateľov v mestách a obciach na území Prešovského kraja sa teda zvyšuje a počet a podiel ostatného obyvateľstva sa znižuje. **Je možné, že v najbližších rokoch bude až 45 obcí s celkovo približne 90 000 obyvateľmi (dve tretiny z nich sú Rómovia) evidovať veľký počet (nad 1000) a podiel (nad 50 %) rómskych obyvateľov.**

Pozitívna zmena miestnej rómskej komunity napomáha k rozvoju územia na miestnej i regionálnej úrovni. Kľúčové je iniciovanie a prehlbovanie zmeny zvnútra skrze lokálnych rómskych lídrov

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

budujúcich a rozvíjajúcich funkčnú subkultúru v MRK. Ak nastane hodnotová zmena u Rómov v širšom meradle posilnená o komunitný rozvoj, ovplyvní to kultúru vylúčených rómskych komunít, a teda môžeme hovoriť o sociálnej zmene, ktorou sa myslí nárast pozitívnych a pokles negatívnych foriem sociálneho správania v nejakej komunite. Až táto sociálna zmena je predpokladom na sociálne začlenenie (integráciu), ktorým chápeme zvyšovanie sociálnej participácie cez zamestnanosť, vzdelanie, účasť na zdravotných a sociálnych službách a až to môže spôsobiť ekonomickú i ďalšiu integráciu Rómov, lebo budú zmocnení a aktívne budú participovať na riešení svojich problémov na úrovni svojich komunít a spoločnosti. Tento proces sa nedá preskočiť. Ak dôjde k sociálnej zmene v danej komunite, len vtedy sa daná lokalita stáva vhodnou na podporu projektov zameraných na sociálne začlenenie (integráciu) a angažovanosť.

Prognóza do roku 2030

Podiel rómskych obyvateľov v mestách a obciach na území Prešovského kraja sa zvyšuje. Nárast podielu rómskych obyvateľov sme evidovali v 170 samosprávach (viac ako 75 % samospráv s rómskym obyvateľstvom) s priemerným nárastom 4,1 %. V šiestich obciach (Rokycany, Kečkovce, Kamenná Poruba, Petrová, Ostrovany, Čičava) narástol podiel rómskych obyvateľov medzi rokmi 2013 a 2019 dokonca o viac ako 15 %. Naopak pokles podielu rómskych obyvateľov sme zaznamenali len v približne pätine samospráv s rómskym obyvateľstvom s priemerným poklesom -2,9 %. **Obce a mestá s najvyšším podielom rómskeho obyvateľstva sa nachádzajú v týchto lokalitách Prešovského kraja: centrálna časť okresu Kežmarok, severná a južná okres Sabinov, západná časť okresu Stará Ľubovňa, južná časť okresu Vranov nad Topľou a Poprad, severná časť okresov Bardejov a Svidník, západná a južná časť okresu Prešov.**

Počet rómskych obyvateľov v Prešovskom kraji sa tiež zvyšuje. Nárast počtu rómskych obyvateľov sme evidovali v 181 samosprávach (viac ako 80 % samospráv s rómskym obyvateľstvom) s priemerným nárastom 94 rómskych obyvateľov. V piatich samosprávach (Jarovnice, Stará Ľubovňa, Chminianske Jakubovany, Ostrovany a Lomnička) narástol počet rómskych obyvateľov medzi rokmi 2013 a 2019 o viac ako 500 obyvateľov. Na druhej strane pokles počtu rómskych obyvateľov sme zaznamenali len v 17 % všetkých samospráv s rómskym obyvateľstvom s priemerným poklesom 79 rómskych obyvateľov. Obce a mestá s najvyšším počtom rómskeho obyvateľstva sa nachádzajú v týchto lokalitách Prešovského kraja: centrálna a južná časť okresu Vranov nad Topľou, západná časť okresu Prešov, južná časť okresu Sabinov, centrálna časť okresu Kežmarok, západná časť okresu Stará Ľubovňa.

Na území Prešovského kraja sa nachádza 219 samospráv, ktoré sú evidované vo všetkých troch atlasoch rómskych komunít. **Počet rómskych obyvateľov v týchto samosprávach narástol za 15 rokov (porovnanie ARK 2004 a ARK 2019) o 41 799 ľudí a počet ostatných obyvateľov klesol za 15 rokov o 24 150 ľudí.** To svedčí o novodobom usadlom správaní Rómov a o zväčšovaní sa, resp. premiešavaní existujúcich rómskych komunít. Na druhej strane, ostatné obyvateľstvo v týchto obciach vymiera, resp. sa sťahuje do iných lokalít v rámci alebo mimo územia Prešovského kraja.

Pri vzájomnom porovnaní máp zobrazujúcich podiel a počet rómskych obyvateľov na území Prešovského kraja evidujeme štyri rôzne kategórie samospráv[12]:

- K1: samosprávy s vysokým počtom a vysokým podielom rómskych obyvateľov (napr. Jarovnice),
- K2: samosprávy s vysokým počtom a nízkym podielom rómskych obyvateľov (napr. Prešov),

[12] Pod „veľkým počtom“ rozumieme nad 1000 rómskych obyvateľov, pod „veľkým podielom“ rozumieme nad 50 % rómskych obyvateľov. Analogicky pre „malý počet“ a „malý podiel“.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

- K3: samosprávy s nízkym počtom a vysokým podielom rómskych obyvateľov (napr. Cigeľka),
- K4: samosprávy s nízkym počtom a nízkym podielom rómskych obyvateľov (napr. Tichý Potok).

Tabuľka 17: Počet samospráv v jednotlivých kategóriách podľa ARK

	K1	K2	K3	K4	Spolu
ARK 2004	7	13	26	204	250
ARK 2013	15	18	30	180	243
ARK 2019	23	16	30	154	223

Zdroj: ARK 2019

Pre regionálny rozvoj je varovným signálom zvyšujúci sa počet samospráv s veľkým podielom a počtom rómskych obyvateľov, v ktorých je pravdepodobnosť, že sa tam nachádzajú Rómovia spadajúcich do hranice chudoby, čo súvisí s ich nezamestnanosťou a nedostatočným vzdelaním. Podľa ARK 2019 ide najmä o obce na území okresov Vranov nad Topľou, Sabinov a Prešov, ako aj Kežmarok a Stará Ľubovňa. Počet samospráv v kategóriách K2 a K3 sa výraznejšie časom nemenil. Do kategórie K2 patria najmä mestá, avšak tu patria aj obce Spišský Štiavnik (okres Poprad), Veľká Lomnica, Huncovce (okres Kežmarok) a Jakubany (okres Stará Ľubovňa), ktoré môžu byť v najbližších rokoch zaradené do kategórie K1, pretože podiel rómskych obyvateľov presiahne hranicu 50 %. Analogicky to platí pre ďalších 12 obcí v kategórii K3, ktoré evidujú viac ako 500 rómskych obyvateľov a taktiež pre iných 6 obcí v kategórii K4, ktoré evidujú viac ako 500 rómskych obyvateľov s podielom viac ako 40 %.

V tomto prípade je možné, že v najbližších rokoch bude až 45 obcí s celkovo približne 90 000 obyvateľmi (dve tretiny z nich sú Rómovia) evidovať veľký počet a podiel rómskych obyvateľov na svojom území, a teda patriť do kategórie K1. Tieto obce sa okrem vyššie spomenutých oblastí nachádzajú najmä v južnej časti okresov Prešov, Sabinov, Poprad a Levoča, ako aj v severnej časti okresu Bardejov. Treba podotknúť, že v prípade okresov Prešov, Vranov nad Topľou, Levoča a Poprad tieto samosprávy susedia so samosprávami z okresov na území Košického kraja, ktoré taktiež evidujú vysoký počet, resp. podiel rómskych obyvateľov.

Analyzovali sme koreláciu medzi počtom a podielom rómskych obyvateľov v obciach a mestách na území Prešovského kraja podľa atlasov rómskych komunít. Medzi obce v I. kvadrante patria najmä obce z okresov Kežmarok a Vranov nad Topľou, ale aj obce Jarovnice (okres Sabinov), Lomnička (okres Stará Ľubovňa) či Chminianske Jakubovany (okres Prešov). V II. kvadrante sa nachádzajú najmä obce z okresov Bardejov a Prešov. Väčšina obcí sa nachádza v III. kvadrante. V IV. kvadrante sa nachádzajú najmä okresné mestá. V I. a II. kvadrante sa nachádza 53 obcí.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 28: Samosprávy v kategóriách K1, K2, K3 a K4 vrátane samospráv (označených trojuholníkom), ktoré môžu byť v najbližších rokoch zaradené do kategórie K1

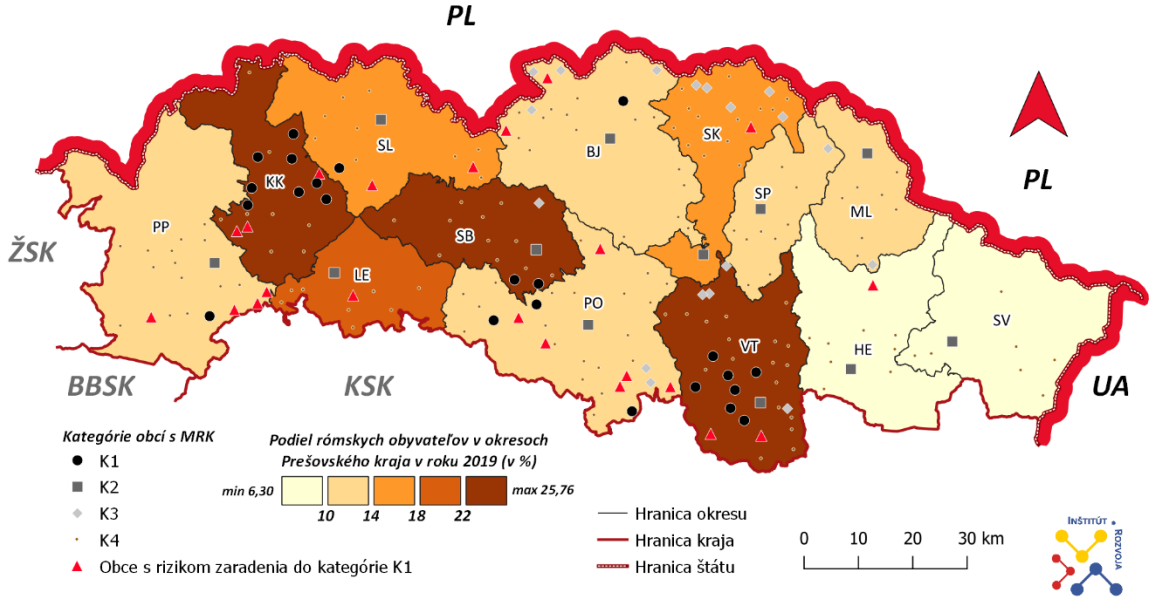

Zdroj: ARK 2019

Bardejov - okres charakteristický výskytom obcí v II. a III. kvadrante (menej ako 1000 rómskych obyvateľov, ktorí však v niektorých obciach tvoria väčšinové obyvateľstvo). Vývoj od roku 2004 naznačuje, že v najbližších rokoch ďalšie obce „prejdú“ z III. do II. kvadrantu, príp. pár obcí z II. kvadrantu prejde do I. kvadrantu, keďže sa v týchto obciach zvýši počet rómskych obyvateľov. Obec Zborov sa nachádza v I. kvadrante, avšak podiel rómskych obyvateľov v tejto obci je tesne nad hranicou 50 % a vedenie obce realizuje značné intervencie vedúce k sociálnej zmene a integrácii miestnych Rómov. V okresnom meste Bardejov môžeme od roku 2004 sledovať najprv výrazný nárast rómskeho obyvateľstva a následne mierny pokles, čo môže byť príčinou nárastu rómskeho obyvateľstva v obciach najmä v severnej časti okresu.

Humenné - okres typický výskytom obcí v III. kvadrante, pričom z dlhodobého hľadiska môžu niektoré obce „prejsť“ do II. kvadrantu. V II. kvadrante sa momentálne nachádza len obec Zbudské Dlhé, ktorá sa pomaly „približuje“ k I. kvadrantu. V okresnom meste Humenné sme od roku 2004 najprv evidovali vysoký pokles rómskych obyvateľov a následne mierny nárast.

Kežmarok - okres charakteristický výskytom obcí v I. a III. kvadrante. Môžeme očakávať, že aj obce z II. a IV. kvadrantu „prejdú“ do I. kvadrantu (najmä obce Huncovce a Veľká Lomnica), a teda sa bude v I. kvadrante nachádzať až 10 obcí. V okresnom meste Kežmarok sme od roku 2004 evidovali mierny nárast a následne mierny pokles rómskych obyvateľov. Naopak, v obciach evidujeme väčšinou kontinuálny nárast rómskych obyvateľov. Okresné mesto Kežmarok sa nachádza v III. kvadrante. Podobne je to pri okresnom meste Svidník. Ostatné okresné mestá sa nachádzajú v IV. kvadrante.

Levoča - okres charakteristický výskytom obcí v III. kvadrante, pri ktorých nepredpokladáme presun do iných kvadrantov. V II. kvadrante sa „nachádza“ len obec Doľany. V okresnom meste Levoča evidujeme kontinuálny nárast rómskych obyvateľov od roku 2004.

Medzilaborce - okres charakteristický výskytom obcí v III. kvadrante, pričom pri niektorých z nich nie je v najbližších rokoch vylúčený presun do II. kvadrantu. Momentálne sa v II. kvadrante „nachádza“ len obec Brestov nad Laborcom, ktorú eviduje iba ARK 2019. V okresnom meste Medzilaborce evidujeme kontinuálny nárast rómskych obyvateľov od roku 2004.

Poprad - okres charakteristický výskytom obcí v III. kvadrante, z ktorých však viaceré obce sa môžu v najbližších rokoch „presunúť“ do II. a I. kvadrantu. Pri niektorých obciach dokonca evidujeme priamy presun z III. do I. kvadrantu, čo môže byť vplyvom susediacich rómskych komunít nachádzajúcich sa na

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

území Košického kraja. V I. kvadrante sa nachádza iba obec Hranovnica, avšak v najbližších rokoch tu môžu pribudnúť aj obce Spišský Štiavnik, Vydrník a Vikartovce. V okresnom meste Poprad sme od roku 2004 evidovali prudký pokles rómskych obyvateľov a následne mierny nárast.

Prešov - okres charakteristický výskytom obcí v II. a III. kvadrante. V I. kvadrante sa nachádzajú obce Chminianske Jakubovany, Svinia a Varhaňovce, avšak v najbližších rokoch k nim pravdepodobne pribudnú viaceré obce z II. kvadrantu (Mirkovce, Rokycany, Žehňa). Na túto skutočnosť vplývajú aj susediace rómske komunity na území Košického kraja. V okresnom a zároveň krajskom meste Prešov evidujeme od roku 2004 mierny nárast a následne mierny pokles rómskych obyvateľov.

Sabinov - viaceré obce nachádzajúce sa v III. kvadrante môžu v najbližších rokoch „prejsť" do II. kvadrantu. Obec Pečovská Nová Ves a mesto Lipany môžu „prejsť" z III. kvadrantu do IV. kvadrantu, kde sa nachádza len okresné mesto Sabinov, v ktorom došlo od roku 2004 ku kontinuálnemu nárastu rómskych obyvateľov. V tomto okrese sa nachádza obec Jarovnice s najvyšším počtom rómskych obyvateľov na území Prešovského kraja.

Snina - okres charakteristický výskytom všetkých obcí v III. kvadrante s podielom rómskeho obyvateľstva pod hranicou 30 %. V najbližších rokoch nepredpokladáme presun obcí do iného kvadrantu. V okresnom meste Snina evidujeme od roku 2004 kontinuálny nárast rómskych obyvateľov.

Stará Ľubovňa - väčšina obcí sa nachádza v III. kvadrante, pričom pri niektorých z nich (Jakubany, Šarišské Jastrabie, Kolačkov) môžeme v najbližších rokoch očakávať presun do I. kvadrantu. V IV. kvadrante sa nachádza obec Jakubany a okresné mesto Stará Ľubovňa, v ktorom došlo od roku 2004 k nárastu rómskych obyvateľov (medzi rokmi 2013 a 2019 k prudkému nárastu). V tomto okrese sa nachádza obec Lomnička s najvyšším podielom rómskych obyvateľov na území Prešovského kraja.

Stropkov - okres charakteristický výskytom obcí v III. kvadrante, pričom v najbližších rokoch môžeme predpokladať presun niektorých obcí do II. kvadrantu. V II. kvadrante sa nachádza len obec Miková. V meste Stropkov došlo od roku 2004 ku miernemu kontinuálnemu nárastu rómskych obyvateľov.

Svidník - okres charakteristický výskytom obcí v II. a III. kvadrante. Dokonca aj okresné mesto Svidník sa nachádza v III. kvadrante. V IV. kvadrante sa nachádza mesto Giraltovce. V II. kvadrante sa v roku 2004 nachádzali dve obce, v roku 2019 už päť obcí. Podľa vývoja od roku 2004 preto môžeme v najbližších rokoch očakávať presun ďalších obcí z III. do II. kvadrantu. V okresnom meste Svidník došlo od roku 2004 ku kontinuálnemu miernemu poklesu rómskych obyvateľov.

Vranov nad Topľou - okres charakteristický výskytom obcí v I. a III. kvadrante, pričom v I. kvadrante sa nachádza sedem obcí a pri ďalších obciach v III. kvadrante môžeme v najbližších rokoch očakávať presun do I. a II. kvadrantu. V okresnom meste Vranov nad Topľou došlo od roku 2004 najprv k miernemu nárastu a následne k miernemu poklesu rómskych obyvateľov.

Tieto grafy ukazujú, že počet samospráv, kde rómski obyvatelia môžu determinovať (počet a podiel) rozvoj samosprávy, pribúda. Na základe týchto grafov vieme navyše charakterizovať rómske komunity podľa jednotlivých okresov a prognózovať ich vývoj počas najbližších rokov. Vzhľadom na SPR je z pohľadu regionálneho rozvoja a vzhľadom na MRK najrizikovejší SPR Spiš, ale problematické sú aj určité časti SPR Šariš a SPR Horný Zemplín.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 17: Korelácia počtu podielu rómskych obyvateľov v samosprávach Prešovského kraja podľa okresov

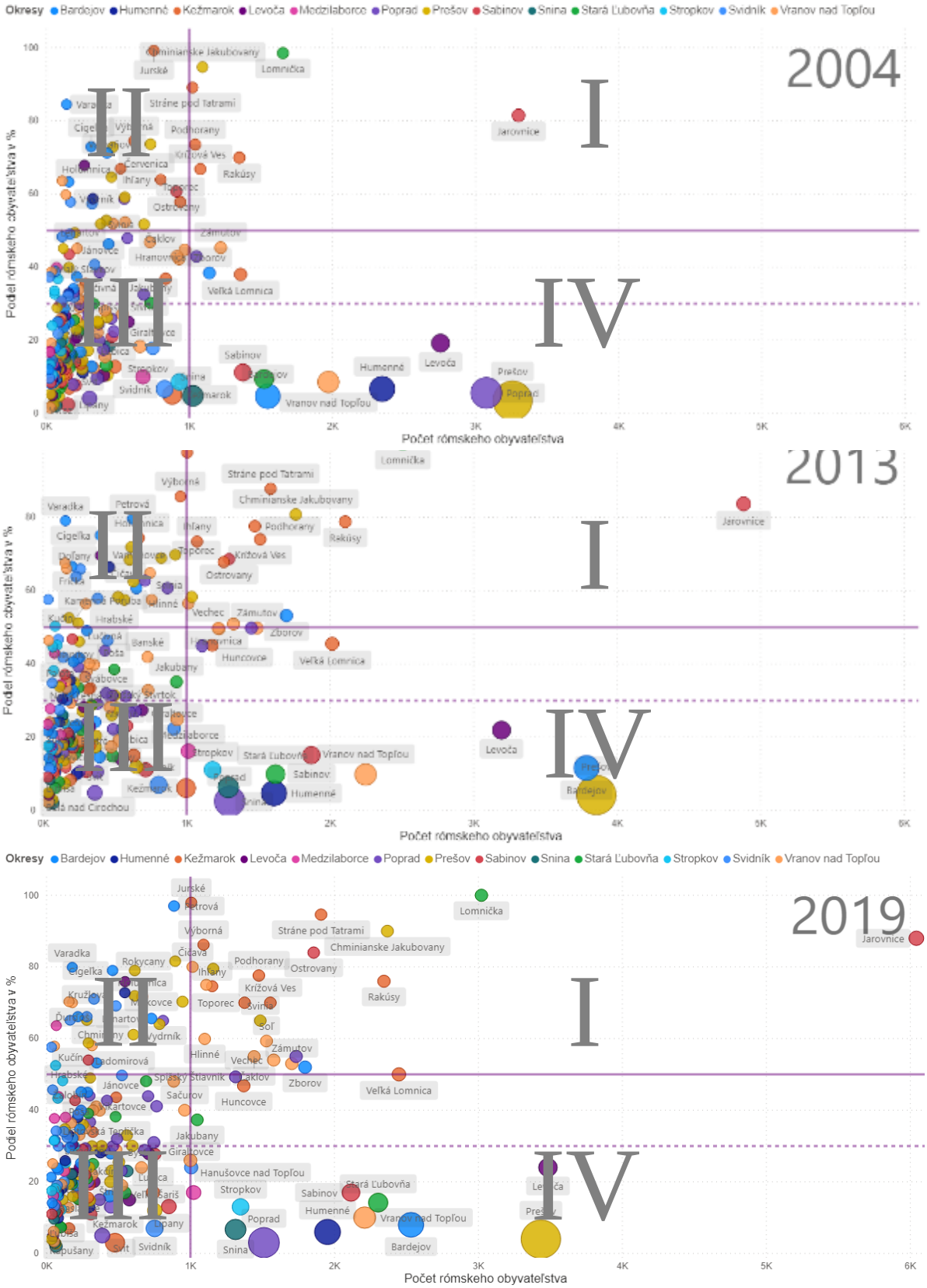

Zdroj: ARK 2004, 2013 a 2019

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Atlas rómskych komunít predstavuje zoznam rómskych komunít na Slovensku a popisuje aj podmienky na život v týchto komunitách (viac v kapitole B.2.3 Sociálna inklúzia). Rómske komunity vyznačujúce sa vysokou mierou sociálnej exklúzie a deprivácie označujeme ako Marginalizované rómske komunity (MRK).

Sila krajiny sa posudzuje podľa sily najslabších. Na Slovensku pomerne veľká skupina našich obyvateľov žije v nedôstojných podmienkach a na hranici chudoby. Týka sa to najmä Rómov. Rómovia sú poslednou veľkou skupinou ľudí, z ktorej veľká časť ešte nie je zaradená na pracovnom trhu. Podľa prognóz nám v roku 2035 bude chýbať na pracovnom trhu približne 500 000 ľudí. Budú nám chýbať zamestnanci aj prispievatelia do sociálneho systému. Práve Rómovia sú potenciálom a šancou prežiť pre mnohé regióny nielen Prešovského kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Najvyšší počet obyvateľov spomedzi všetkých krajov na Slovensku + Dlhodobo najvyšší rast počtu obyvateľov v kraji v porovnaní s ostatnými krajmi na Slovensku, najmä v juhozápadnej časti kraja + Pretrvávajúci nárast a najvyšší prirodzený prírastok obyvateľstva v kraji v porovnaní s ostatnými krajmi na Slovensku; najmä v juhozápadnej časti kraja + Prítomnosť veľkých miest (Prešov, Poprad a Humenné) s najvyššou koncentráciou obyvateľstva + Rastúci počet obyvateľov v produktívnom veku presúvajúcich sa z mestských území na vidiek, čo zvyšuje stabilitu celkového počtu obyvateľov v kraji	- Nárast počtu obyvateľov najmä v MRK (množstvo detí rodiacich sa do chudoby) - Narastajúca migrácia obyvateľstva v produktívnom veku – odchod kvalifikovanej pracovnej sily do zahraničia alebo iných krajov Slovenska - Starnutie obyvateľstva a pokles natality predovšetkým v severovýchodnej časti kraja - Príznačný úbytok obyvateľov v severovýchodnej časti kraja v dôsledku prirodzeného úbytku obyvateľstva (vymierajúce obce), ale aj z dôvodu vysťahovania sa (vyľudňovanie územia) - Dlhodobo najnižší podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva spomedzi všetkých krajov - Vysoký podiel obyvateľov v kraji bez vzdelania, resp. so základným vzdelaním - Vysoký počet MRK a ich príslušníkov, najmä v juhozápadnej časti kraja
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Vytváranie pracovných príležitostí a podmienok na kvalitný život pre obyvateľov kraja s cieľom zamedziť odchádzaniu mladej a kvalifikovanej pracovnej sily + Podpora a rozvoj celoživotného vzdelávania a cielených rekvalifikácií, druhošancové vzdelávanie, celodenné vzdelávanie detí z MRK + Tvorba pilotných projektov a využitie finančných prostriedkov EÚ na zvyšovanie počtu obyvateľov s ukončeným odborným vzdelávaním, najmä na juhozápade kraja + Podpora národnostných menšín v územných častiach krajiny tak, aby svojim potenciálom a aktivitami obnovili osídlenie v obciach na severovýchode kraja + Vytvoriť a podporovať efektívne a funkčné miestne SEP partnerstvá vplývajúce na integráciu MRK a zlepšenie ich životnej úrovne	- Znižujúci sa počet obyvateľov v severovýchodnej časti územia - Narastajúca koncentrácia obyvateľstva najmä v juhozápadnej časti kraja - Narastajúca koncentrácia obyvateľstva v okolitom zázemí okresných miest - Relatívne vysoký nárast podielu obyvateľov so žiadnym, resp. základným vzdelaním najmä v juhozápadnej časti - Zvýšenie priemerného veku obyvateľstva do roku 2035 - Do roku 2035 jednoznačné rozdelenie kraja na juhozápadnú časť, pre ktorú bude príznačný nárast počtu obyvateľov (najmä MRK) a severovýchodnú, pre ktorú bude príznačný úbytok obyvateľov - Pokračujúca segregácia, „white flight“, nedostatočná diverzita obyvateľstva v jednotlivých štvrtiach

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ Podpora vytvárania regionálnych nástrojov a pracovných príležitostí pre príslušníkov MRK vo verejných službách + Spracovanie regionálnej stratégie pre migračnú politiku	- Pretrvávajúci stav nedostatočnej integrácie príslušníkov MRK - Rast marginalizácie, vytláčanie znevýhodnených skupín z trhu práce, prehlbovanie sociálnej exklúzie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

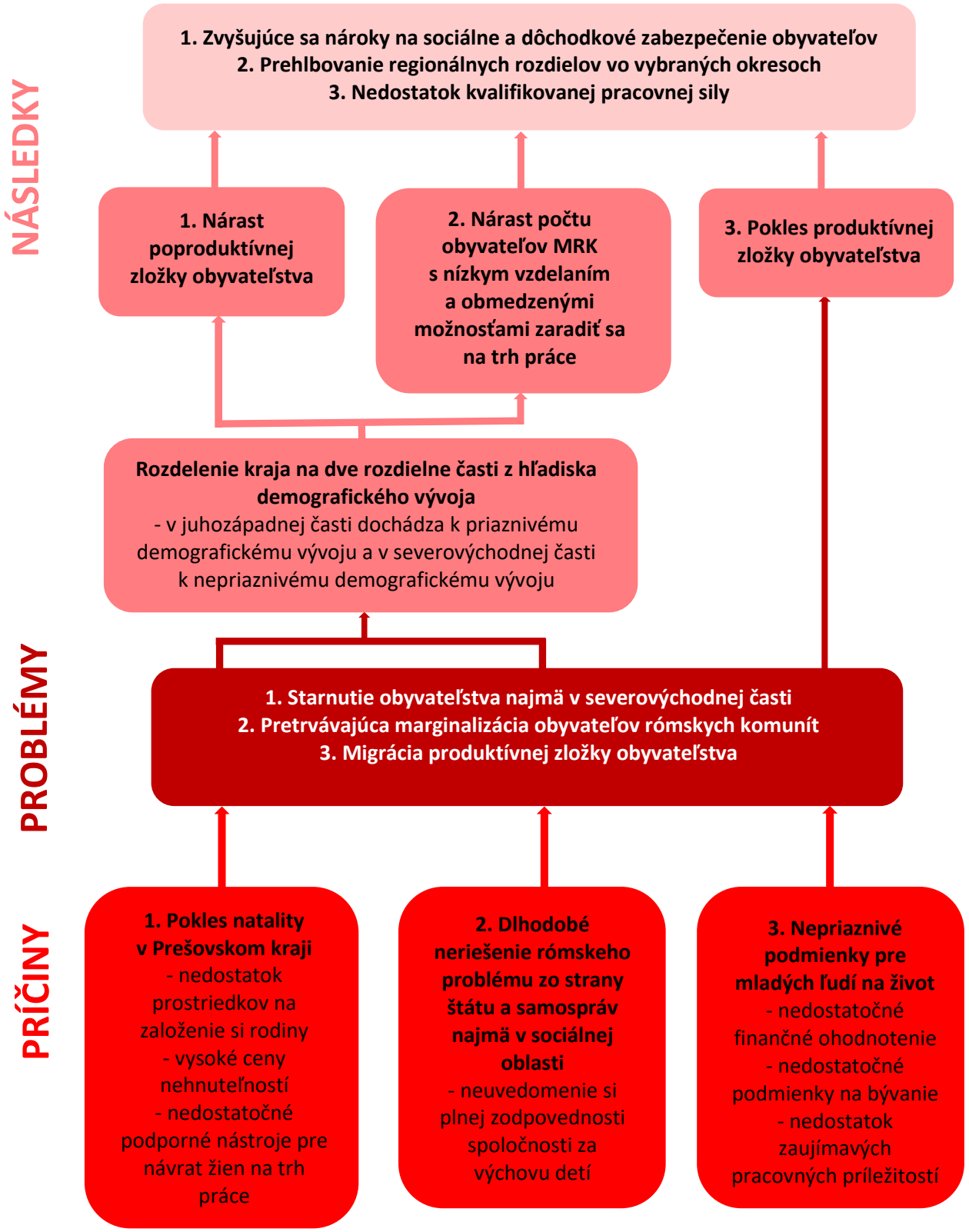

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.2.2 Sociálna inklúzia

Na základe zisťovania EU SILC 2020 bolo v Prešovskom kraji v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia viac ako 172 tisíc ľudí, čo predstavuje 20,80 % z celkového počtu obyvateľov kraja. Najvyšší podiel osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením v rámci SR zaznamenal Banskobystrický kraj (24,30 %). Prešovský kraj sa však ako druhý v poradí taktiež nachádza nad celoslovenským priemerom, ktorý predstavuje 14,80 % obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením z celkového počtu obyvateľov SR.

Graf 18: Obyvatelia ohrození rizikom chudoby alebo sociálneho vylúčenia v krajoch SR (k 31.12.2020)

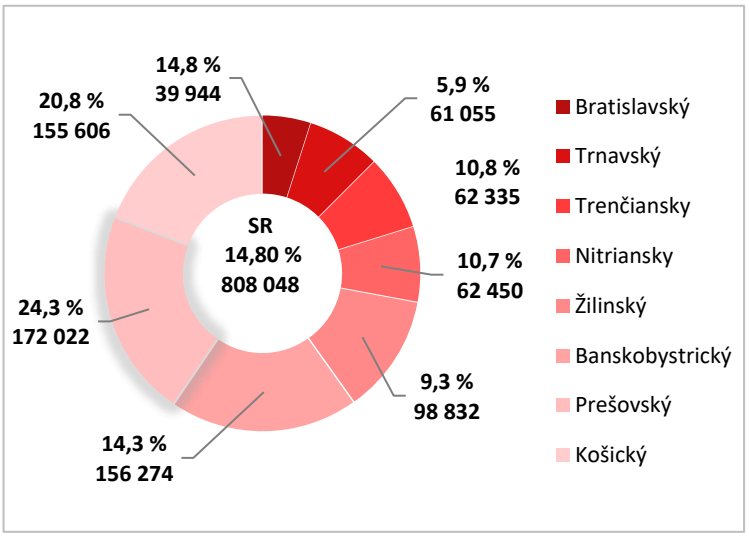

Rozdiely medzi jednotlivými krajmi SR sú determinované najmä rôznou úrovňou ekonomického rozvoja regiónov. Zvýšené riziko chudoby a sociálneho vylúčenia v Prešovskom kraji umocňujú pretrvávajúce problémy vo viacerých oblastiach, ako napr. nedostatočne rozvinutá infraštruktúra, pomalé tempo budovania dopravnej siete, nižší objem investícií, slabšie sa rozvíjajúce podnikateľské prostredie, vyľudňovanie niektorých regiónov a taktiež nižšia vzdelanostná úroveň obyvateľstva.

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr), EU SILC 2020 Indikátor chudoby a sociálneho vylúčenia, vlastné spracovanie

Prešovský kraj je z hľadiska intenzity pociťovania materiálnej deprivácie jeho obyvateľstva druhým najohrozenejším, z hľadiska závažnej materiálnej deprivácie tretím. Podiel obyvateľov, ktorí čelia vynútenému nedostatku aspoň v troch z celkovo deviatich deprivačných položiek, je 17,30 % (celoslovenský priemer je 12,60 %). Pri vynútenom nedostatku aspoň v štyroch položkách sa percento znížilo na 7,40 %, čo je takmer trikrát viac ako celoslovenský priemer (5,90 %).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 19: Miera materiálnej deprivácie obyvateľov v krajoch SR (k 31.12.2020)

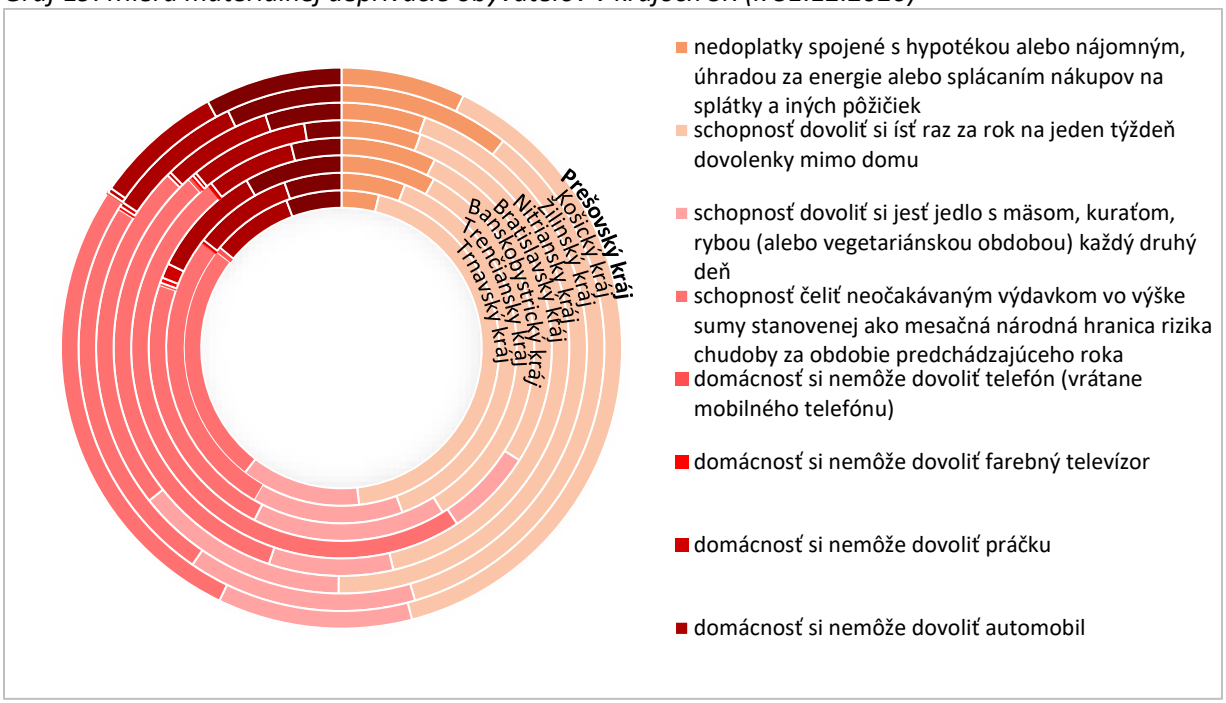

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr), EU SILC 2020 Indikátor chudoby a sociálneho vylúčenia, vlastné spracovanie

V rámci jednotlivých deprivačných položiek až 42,20 % obyvateľov Prešovského kraja si nemôže dovoliť zaplatiť raz ročne týždennú dovolenku mimo domu. Ďalším problémom pre obyvateľov je neschopnosť čeliť neočakávaným finančným výdavkom. Uviedlo to až 25,30 % obyvateľov. Tretím najvážnejším vynúteným nedostatkom, ktorý uvádzali obyvatelia, bola nemožnosť dovoliť si jedno mäsité jedlo každý druhý deň. Tento problém má 12,20 % obyvateľov kraja.

Zdravotne postihnutí občania

V SR je ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením výrazne viac osôb medzi osobami so zdravotným postihnutím ako v prípade osôb bez zdravotného postihnutia. Toto riziko sa zvyšuje so závažnosťou postihnutia. Podiel obyvateľov so zdravotným postihnutím sa v roku 2019 v Prešovskom kraji pohyboval okolo 24,30 %, čo predstavuje približne 200 777 osôb.

Tabuľka 18: Počet a podiel zdravotne postihnutých občanov Prešovského kraja za roky 2014 – 2019 (k 31.12.2019)

Rok	Zdravotne postihnutí občania					
	ekonomicky aktívni		ekonomicky neaktívni		celkový súčet	
	počet	podiel	počet	podiel	počet	podiel
2014	64 778	7,90	100 037	12,20	164 960	20,10
2015	75 438	9,20	104 137	12,70	179 575	21,90
2016	78 119	9,50	110 190	13,40	188 309	22,90
2017	72 497	8,80	114 512	13,90	187 009	22,70
2018	70 952	8,60	112 203	13,60	183 155	22,20
2019	76 014	9,20	124 763	15,10	200 777	24,30

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr), Vybrané indikátory sociálnej situácie osôb so zdravotným postihnutím, vlastné spracovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva so zdravotným postihnutím dosiahol v roku 2019 hodnotu 9,20 %, čo predstavuje viac ako 75 tisíc obyvateľov. K tejto skupine je potrebné zahrnúť aj osoby, resp. rodiny starajúce sa o osobu so zdravotným postihnutím, ktoré sú z dôvodu opatery často nútené vzdať sa zamestnania, teda zdroja príjmu.

Graf 20: Vývoj podielu zdravotne postihnutých občanov Prešovského kraja za roky 2014 – 2019 (k 31.12.2020)

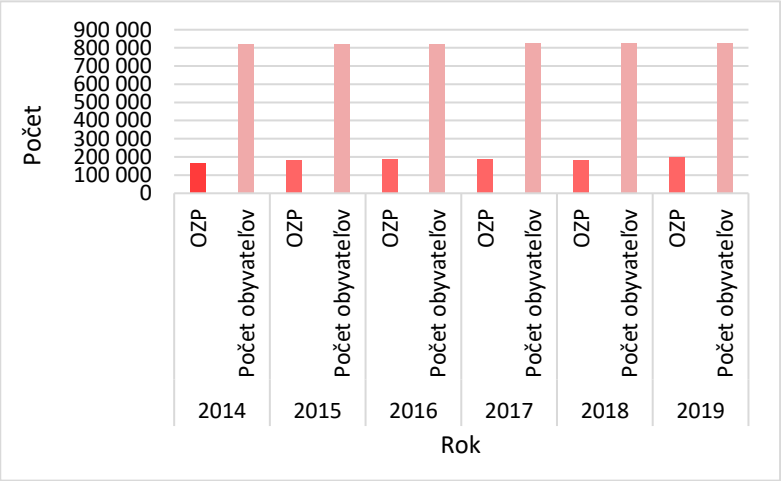

Obdobie posledných rokov znázornené na grafe ukazuje, že podiel osôb so zdravotným postihnutím žijúcich na území Prešovského kraja k celkovému počtu obyvateľstva je približne podobný a pohybuje sa v rozmedzí hodnôt 20,10 až 24,30 %. Za sledované obdobie bolo najmenej zdravotne znevýhodnených občanov zaevidovaných v roku 2014 a najviac v roku 2019. **Trend vývoja podielu OZP má kolísavý, no podobný charakter.**

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr), Vybrané indikátory sociálnej situácie osôb so zdravotným postihnutím, vlastné spracovanie

V roku 2019 Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny zaevidoval podľa Zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov § 8 ods. 1 písm. h) k 31.12.2019 presne 1 420 uchádzačov o zamestnanie znevýhodnených z dôvodu zdravotného postihnutia, čo činí 1,87 % z celkového množstva zdravotne postihnutých občanov. Ku koncu roka 2020 ÚPSVaR evidoval 1 919 uchádzačov o zamestnanie so zdravotným postihnutím, z toho najviac v okresoch Bardejov (262) a najmenej v okrese Medzilaborce (84). Najväčšiu miera nezamestnanosti uchádzačov so zdravotným postihnutím dosiahol okres Medzilaborce (1,53), najmenšia miera bola zaznamenaná v okrese Poprad (0,20).

Tabuľka 19: Miera nezamestnanosti a počet uchádzačov o zamestnanie so zdravotným postihnutím v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2020)

Okres	Uchádzačov o zamestnanie so zdravotným postihnutím									
	Počet					Miera nezamestnanosti				
	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
Bardejov	338	244	192	180	262	0,86	0,61	0,49	0,45	0,67
Humenné	301	198	153	129	183	0,94	0,61	0,48	0,40	0,58
Kežmarok	181	132	121	92	152	0,55	0,40	0,37	0,28	0,47
Levoča	152	105	100	87	111	0,98	0,67	0,64	0,55	0,71
Medzilaborce	115	80	81	65	84	2,06	1,41	1,45	1,16	1,53
Poprad	146	102	71	67	110	0,28	0,19	0,13	0,12	0,20
Prešov	345	202	177	161	227	0,41	0,24	0,21	0,19	0,27
Sabinov	141	78	67	64	91	0,52	0,29	0,25	0,24	0,34
Snina	140	88	69	60	100	0,75	0,47	0,38	0,32	0,55
Stará Ľubovňa	136	97	107	95	121	0,56	0,40	0,43	0,38	0,48
Stropkov	138	94	95	94	111	1,29	0,87	0,89	0,87	1,04
Svidník	184	156	158	158	175	1,07	0,89	0,91	0,91	1,02
Vranov nad Topľou	315	240	212	168	192	0,81	0,62	0,55	0,43	0,50

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Prešovský kraj	**2 632**	**1 816**	**1 603**	**1 420**	**1 919**	**0,66**	**0,45**	**0,40**	**0,35**	**0,48**

Zdroj: ÚPSVR, 2021

Ku koncu septembra roku 2021 ÚPSVaR zaevidoval 1 869 uchádzačov o zamestnanie so zdravotným postihnutím. Internetový sprievodca trhom práce k približne rovnakému obdobiu (k 25.10.2021) uvádzal 441 voľných pracovných miest vhodných pre OZP. Ich potenciálnym plným obsadením by sa dopyt uspokojil len na 23,60 %.

Graf 21: Ponuka a dopyt na trhu práce pre OZP v Prešovskom kraji (k 25.10.2021)

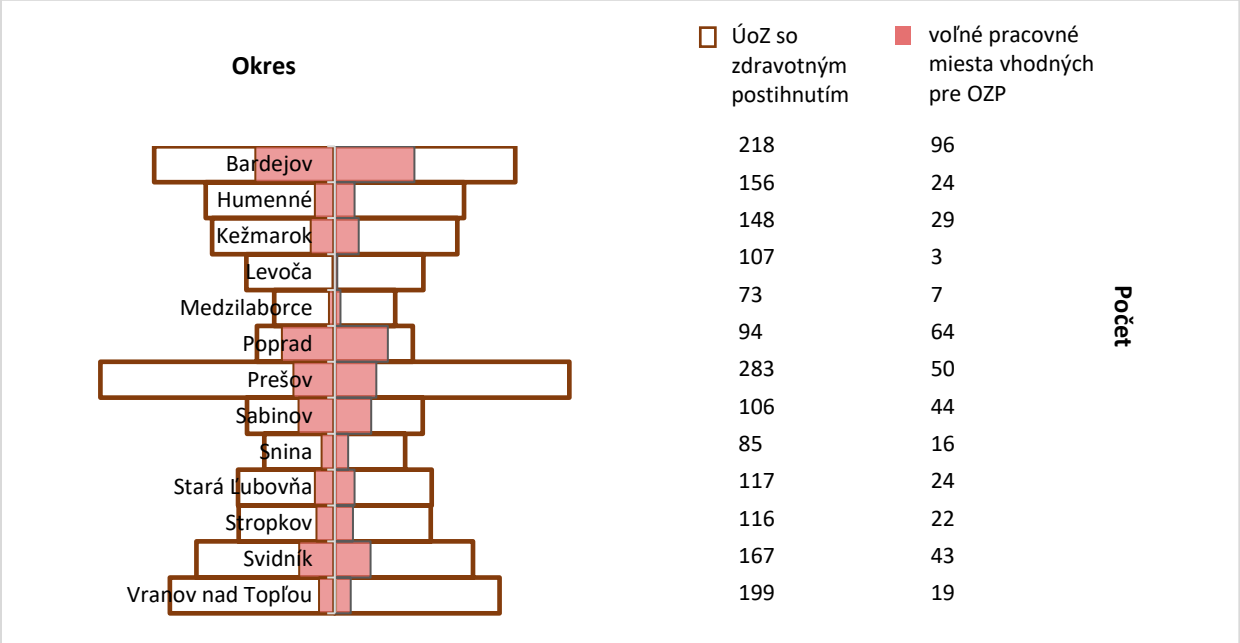

Zdroj: ÚPSVR, Internetový sprievodca trhom práce, 2021

Obyvatelia marginalizovaných rómskych komunít

Dlhodobá marginalizácia (vylučovanie) určitých skupín rómskej menšiny v niektorých mestách a obciach spôsobila výraznú preukázateľnú nerovnosť medzi rómskymi a nerómskymi obyvateľmi tým, že najmä marginalizovaní Rómovia často žijú v nedôstojných podmienkach t.j. v chatrčiach alebo murovaných domov bez inžinierskych sietí, nedisponujú porovnateľným stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním a primeraným zamestnaním, resp. mnohí sú nezamestnaní a odkázaní na sociálnu pomoc štátu.

Táto skutočnosť vplýva aj na fakt, že Prešovský kraj má najviac najmenej rozvinutých okresov s vysokou mierou nezamestnanosti a čelí silnej emigrácii pracovnej sily, odlivu mozgov a starnutiu obyvateľstva. Zároveň všetky prognózy nasvedčujú, že význam Rómov pre miestny hospodársky a sociálny rozvoj bude narastať. Celkovo mladšia populácia marginalizovaných rómskych komunít predstavuje z pohľadu rozvojového potenciálu kraja výzvu pre národnú i regionálnu vzdelávaciu, sociálnu i hospodársku politiku.

Dôležitým dokumentom pri tvorbe tejto časti je analyticko-strategický dokument „Quo vadis, Romale? Rómske komunity na území Prešovského samosprávneho kraja“, ktorý schválilo Zastupiteľstvo Prešovského samosprávneho kraja dňa 21. júna 2021.[13]

[13] Na základe analýz sme definovali nasledovné strategické oblasti a podoblasti MRK na území Prešovského kraja: ENVIRONMENTÁLNA OBLASŤ (Dopravná a technická infraštruktúra, Prírodné pomery, Odpadové hospodárstvo), EKONOMICKÁ OBLASŤ (Zamestnanosť a podnikanie, Služby a cestovný ruch, Poľnohospodárstvo a priemysel), SOCIÁLNA

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Dopravná a technická infraštruktúra

Spomedzi 309 osídlení vedených v Atlase rómskych komunít 2019 (ARK 2019) nevedie cesta iba do 16 osídlení. Situácia s chodníkmi je však iná. Spomedzi 309 osídlení nevedie chodník až do 195 osídlení, čo je približne 63 % z celkového počtu. Iba do 113 osídlení (približne 36 %) vedie cesta aj chodník. Na druhej strane, do 15 osídlení nevedie ani cesta, ani chodník, pričom sa jedná o osídlenia vzdialené od obce priemerne 1 000 metrov. Do 181 osídlení vedie cesta alebo chodník, avšak len v prípade jednej obce vedie do osídlenia chodník a nevedie cesta. V ostatných prípadoch vedie do osídlenia cesta a nevedie chodník.

Graf 22: Vedie do osídlenia cesta?

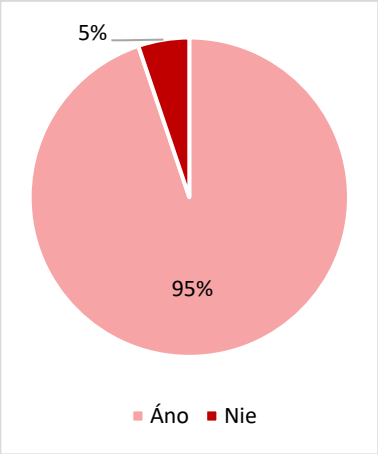

Graf 23: Vedie do osídlenia chodník?

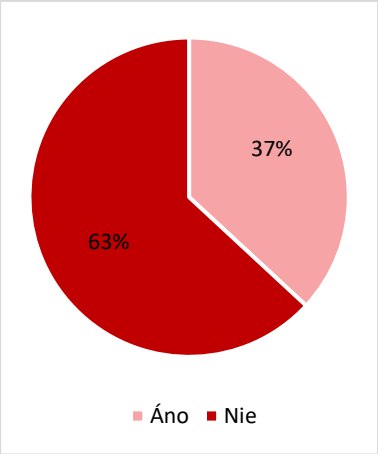

Graf 24: Dopravná infraštruktúra v osídleniach na území Prešovského kraja

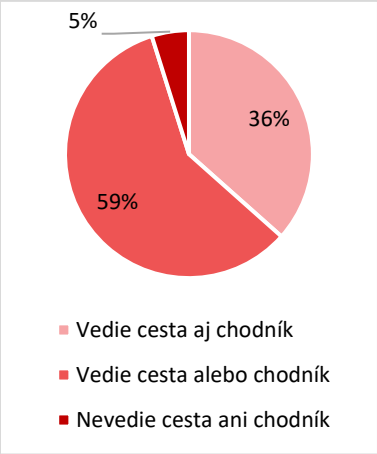

Zdroj: ARK, 2019

Graf 25: Počet obyvateľov osídlení na území Prešovského kraja, ktorí nemôžu využívať technickú infraštruktúru

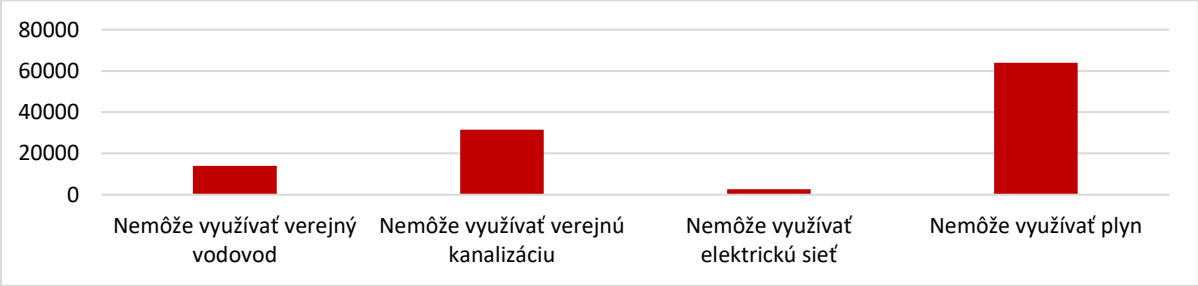

Zdroj: ARK, 2019

Až 56 osídlení (približne 18 %) nemá vôbec dostupný verejný vodovod a ďalších 12 osídlení má verejný vodovod dostupný iba na 50 % a menej. Až 18 osídlení je takých, v ktorých aj keď verejný vodovod je čiastočne (na 50 %) alebo úplne (na 100 %) technicky dostupný, nikto z osídlenia ho nevyužíva. V 74 osídleniach (približne 24 %) nikto z tam bývajúcich Rómov verejný vodovod nemôže využívať – buď absentuje vôbec, alebo nie je na neho nikto napojený. V týchto osídleniach býva približne 14 000 ľudí. Obyvatelia týchto osídlení využívajú najčastejšie vlastnú studňu a v menšej miere verejnú studňu, resp.

OBLASŤ (Bývanie, Zdravotná starostlivosť, Vzdelávanie, Voľný čas a kriminalita, Sociálna práca a sociálne služby, Duchovná služba, Kultúra, umenie a šport, Spoločenská angažovanosť, Spolužitie s ostatným obyvateľstvom). Spomedzi uvedených oblastí bližšie analyzujeme nasledovné: Dopravná a technická infraštruktúra, Zamestnanosť a podnikanie, Bývanie, Vzdelávanie, Sociálna práca a duchovná služba, Spoločenská angažovanosť.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

kohútik. Obyvatelia 8 osídlení využívajú iba neštandardný zdroj vody (napr. voda z potoka), pričom ide o približne 1 500 ľudí.

Graf 26: Počet obyvateľov osídlení na území Prešovského kraja, u ktorých evidujeme hraničné nedostatky v technickej infraštruktúre

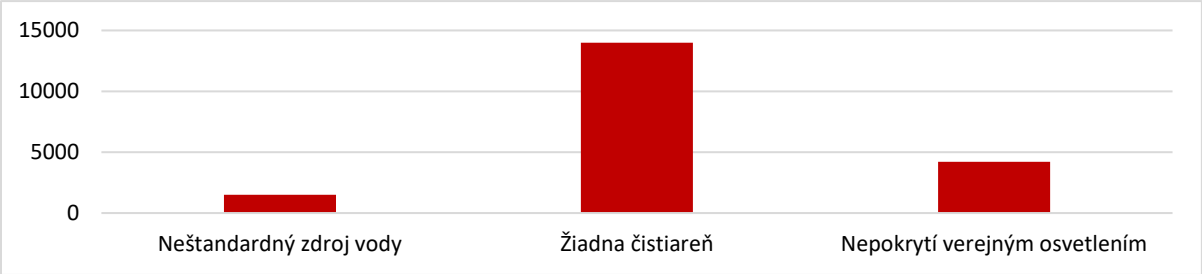

Zdroj: ARK, 2019

Ešte horšia je situácia v prípade verejnej kanalizácie. Až 140 osídlení (približne 45 %), v ktorých býva približne 30 000 ľudí, nemá vôbec prístup k verejnej kanalizácii a ďalších 10 osídlení (približne 15 000 obyvateľov) má verejnú kanalizáciu dostupnú iba čiastočne (na 50 % alebo menej). Obyvatelia 12 osídlení verejnú kanalizáciu nevyužívajú, aj keď je technicky čiastočne alebo úplne dostupná. V 152 osídleniach (približne 49 %) nikto z tam bývajúcich Rómov verejnú kanalizáciu nemôže využívať – buď absentuje vôbec, alebo nie je na ňu nikto napojený. V týchto osídleniach býva približne 31 500 ľudí. Obyvatelia týchto osídlení využívajú najčastejšie vlastnú žumpu a v malej miere využívajú domovú čistiareň. Až v 58 osídleniach (približne 19 %), kde žije približne 14 000 ľudí, úplne chýba odvod odpadových vôd.

Asi najlepšia situácia je v dostupnosti elektrickej energie. Iba obyvatelia štyroch osídlení (približne 650 ľudí) nemajú dostupnú elektrickú sieť. Obyvatelia iných štyroch osídlení síce majú dostupnú elektrickú sieť, ale nikto na ňu nie je pripojený. V 9 osídleniach nikto nemôže využívať elektrickú sieť – buď absentuje vôbec, alebo nie je na ňu nikto napojený. V týchto osídleniach býva približne 2700 ľudí. Až 22 osídlení nie sú vôbec pokryté verejným osvetlením, pričom sa jedná o približne 4200 obyvateľov.

Až 135 osídlení (približne 44 %), v ktorých býva približne 48 000 ľudí, nemá vôbec prístup k rozvodu plynu a ďalších 16 osídlení (približne 2500 obyvateľov) má rozvod plynu dostupný iba čiastočne (na 50 % alebo menej). Obyvatelia 56 osídlení (približne 18 %) plyn nevyužíva, aj keď je technicky čiastočne alebo úplne dostupný. Až v 191 osídleniach (približne 62 %) nikto z tam bývajúcich Rómov nemôže plyn využívať – buď absentuje vôbec, alebo nie je na rozvod plynu nikto napojený. V týchto osídleniach býva približne 64 000 ľudí, pričom väčšina z nich kúri výlučne tuhými palivami. Len obyvatelia 8 osídlení sú čiastočne alebo úplne centrálne zásobovaní teplom. Obyvatelia 122 osídlení (približne 39 %) kúria plynom, resp. elektrinou čiastočne alebo úplne.

Zamestnanosť a podnikanie[14]

Podľa ARK 2019 sa na území Prešovského kraja nachádzajú sociálne podniky v 19 obciach (9 % z 223 obcí v ARK 2019), pričom v šiestich z nich nikto nepracuje. V ostatných 13 sociálnych podnikoch pracuje celkovo 109 zamestnancov (8,4 zamestnancov priemerne), pričom v 12 sociálnych podnikoch pracujú aj Rómovia. Na území Prešovského kraja sa využívajú aktivačné práce v 216 obciach (97 %), pričom len v dvoch z nich nikto nepracuje. V ostatných 214 obciach pracuje celkovo 8 418 pracovníkov (39,3 pracovníkov priemerne), pričom v 206 prípadoch sú medzi aktivačnými pracovníkmi aj rómski. K 31.12.2021 bolo zaregistrovaných 62 RSP, zamestnávali spolu 498 zamestnancov, z toho 330 znevýhodnených osôb.

[14] Nasledovné odseky sa týkajú dát celej populácie obcí, v ktorých žije rómske aj nerómske obyvateľstvo.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

V 223 obciach vedených v ARK 2019 evidujeme celkovo 36 012 uchádzačov o zamestnanie, pričom najviac uchádzačov evidujeme okrem okresných miest v obciach Jarovnice (1 188), Rakúsy (519) a Stráne pod Tatrami (463), ktoré sú charakteristické vysokým podielom rómskeho obyvateľstva. Celkovo evidujeme 17 925 dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie[15], čo predstavuje približne polovicu všetkých uchádzačov o zamestnanie. Celkovo v 221 obciach evidujeme 9 638 mladých uchádzačov o zamestnanie[16], čo predstavuje približne 27 % všetkých uchádzačov o zamestnanie (UoZ).

V rámci aktívnych opatrení na trhu práce (AOTP) v obciach na území Prešovského kraja evidujeme v 103 obciach v rámci §52 celkovo 2 979 ľudí (8,3 % všetkých UoZ) a v 134 obciach v rámci §50 celkovo 805 ľudí (2,2 % všetkých UoZ). Cieľom AOTP je stimulácia tých skupín UoZ, ktorých uplatnenie na trhu práce je bez intervencií sťažené, pretože v týchto regiónoch prevláda výrazný nepomer medzi ponukou a dopytom.

Podľa ARK 2019 Aktivačnú prácu využíva takmer každá jedna obec našej databázy (96 %). Väčšina využíva v tejto činnosti aj rómskych pracovníkov (90 %). Medián počtu ľudí zamestnaných na tejto forme práce je 16 pracovníkov za obec. Celkový počet priemerne evidovaných aktivačných pracovníkov obcí Atlasu je takmer 26 tisíc. Priemer vyše sto aktivačných pracovníkov vykazuje 49 obcí, najviac z nich Rimavská Seč (500), Trebišov (400) a Lomnička (340).

Graf 27: Počet ľudí v obciach s prítomnosťou MRK na území Prešovského kraja podľa sledovaných atribútov

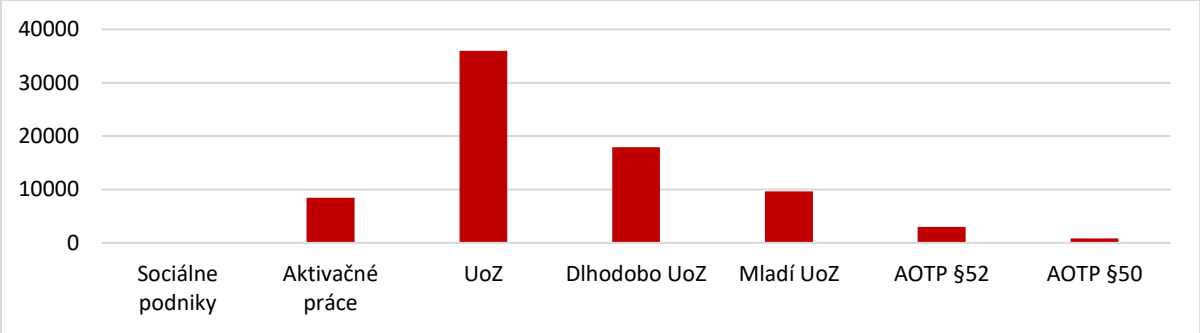

Zdroj: ARK, 2019

Bývanie[17]

Podľa ARK 2019 sa v 309 koncentráciách na území Prešovského kraja nachádza 14 113 obydlí, čo predstavuje priemerne 46 obydlí v jednej koncentrácii. V týchto obydliach žije celkovo 103 734 obyvateľov, čo predstavuje priemerne 336 obyvateľov v jednej koncentrácii. Priemerne teda v jednom obydlí žije 7,4 ľudí. Výskum na podnet príspevkovej organizácie ministerstva zdravotníctva - Zdravé regióny - prebiehajúci v Prešovskom, Košickom a Banskobystrickom kraji však ukázal, že priemerná domácnosť v rómskom osídlení má 4,6 členov. Odlišnosť v údaji môže byť spôsobená špecifickosťou Prešovského kraja, príp. skutočnosťou, že ARK 2019 eviduje počet obyvateľov s trvalým pobytom. V 37 koncentráciách (12% všetkých koncentrácií) evidujeme viac ako 100 obydlí. Najviac obydlí evidujeme v obciach Jarovnice (589), Rakúsy (397), Veľká Lomnica (393) a Chminianske Jakubovany (384). V prípade posledných troch obcí ide o koncentrácie mimo obce.

Podľa ARK 2019 sa v koncentráciách na území Prešovského kraja nachádza celkovo 595 bytových domov s celkovo 3 611 bytmi s 23 144 obyvateľmi, 4 167 skolaudovaných rodinných domov s 36 782

[15] Občan vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 po sebe nasledujúcich mesiacov.
[16] Uchádzač o zamestnanie vo veku do 29 rokov.
[17] Nasledovné odseky sa týkajú dát celej populácie obcí, v ktorých žije rómske aj nerómske obyvateľstvo.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

obyvateľmi, 2 801 neskolaudovaných murovaných domov s 20 915 obyvateľmi, 560 neskolaudovaných drevených domov s 2 176 obyvateľmi (t.j. rodinné domy v štádiu stavby ale aj rodinné domy, ktoré z technického hľadiska skolaudované byť môžu ale bráni im v tom administratívne obmedzenia – chýbajúce stavebné povolenie, absencia vlastníckeho vzťahu k pozemkom a pod.), 334 unimobuniek s 2 256 obyvateľmi, 2 583 chatrčí s 18 037 obyvateľmi, 18 karavanov, resp. maringotiek s 95 obyvateľmi a 39 iných foriem bývania s 329 obyvateľmi. Navyše, v 2 715 nájomných bytoch žije 19 213 obyvateľov, čo predstavuje priemerne 7,08 obyvateľov v jednom nájomnom byte. Za najhoršiu situáciu Rómov Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity považuje tú časť rómskej populácie, ktorá žije v subštandardných podmienkach - v chatrčiach. Primitívne, nelegálne a zdraviu nebezpečné chatrče pozostávajú maximálne z dvoch malých izieb bez kuchyne, kúpeľne a toalety, pričom absentuje vyhovujúca elektroinštalácia a vodoinštalácia.

Graf 28: Počet obydlí v koncentráciách na území Prešovského kraja podľa formy bývania

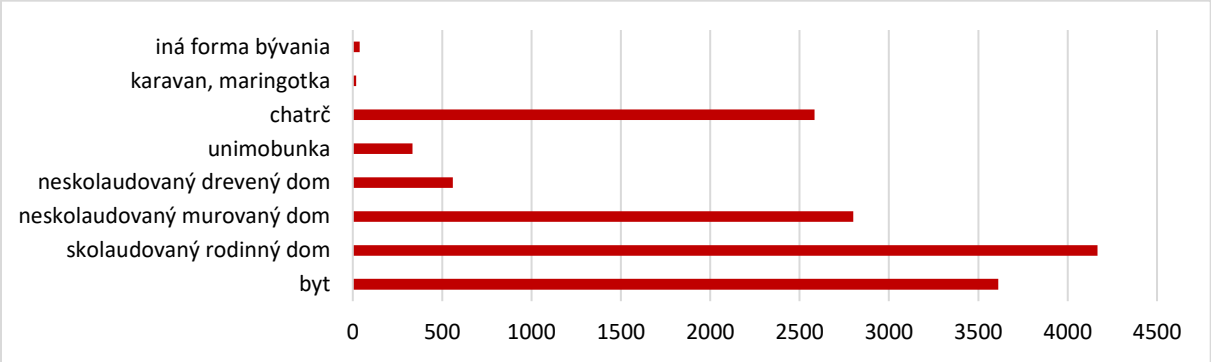

Zdroj: ARK, 2019

Graf 29: Počet obyvateľov v obydliach v koncentráciách na území Prešovského kraja podľa formy bývania

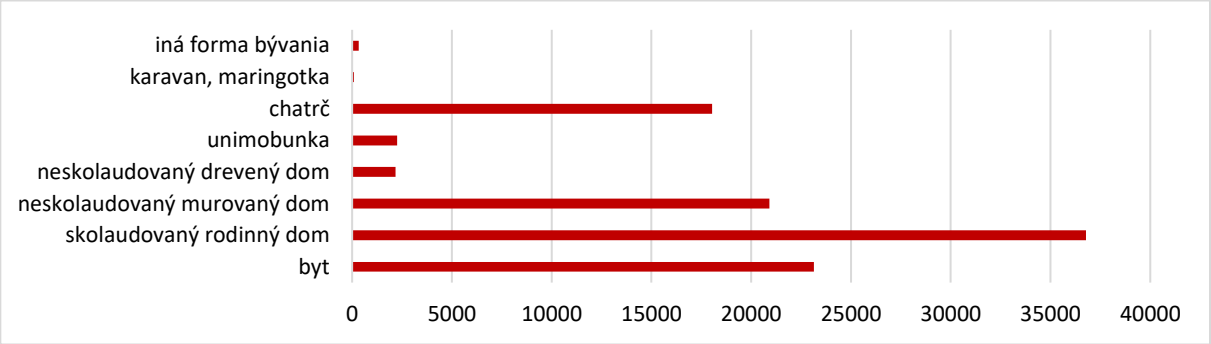

Zdroj: ARK, 2019

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 30: Forma bývania v koncentráciách na území Prešovského kraja

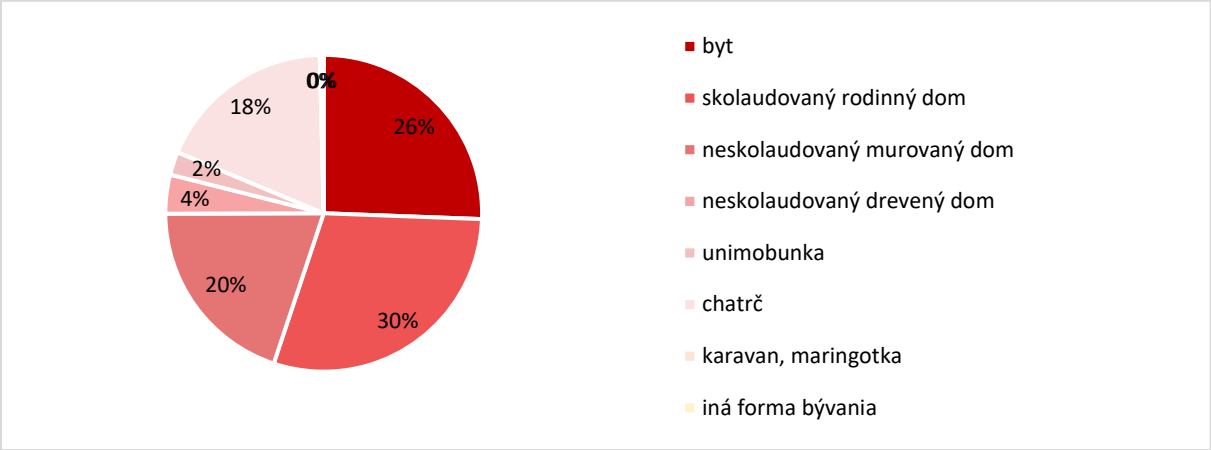

Zdroj: ARK, 2019

Graf 31: Počet obyvateľov podľa formy bývania v koncentráciách na území Prešovského kraja

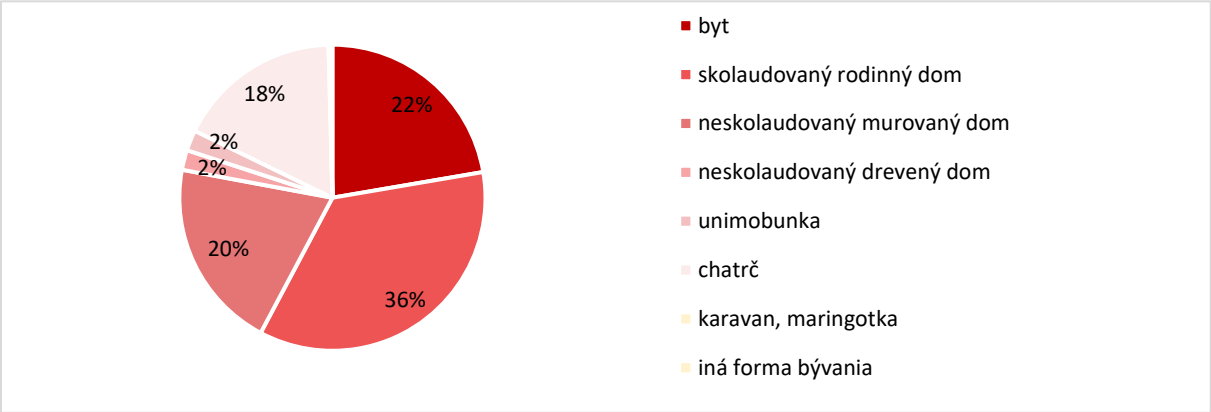

Zdroj: ARK, 2019

Graf 32: Priemerný počet obyvateľov podľa formy bývania

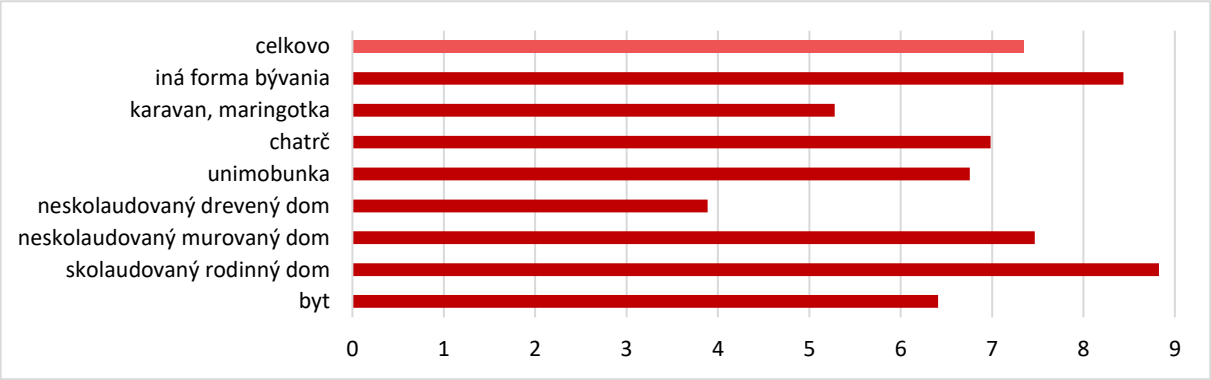

Zdroj: ARK, 2019

Podľa ARK 2019 až 44 % pozemkov pod rómskymi koncentráciami na území Prešovského kraja vlastnia samotní Rómovia, ktorí na nich žijú, a 29 % pozemkov vlastnia obce. Nerómski obyvatelia (súkromní vlastníci) vlastnia iba približne 15 % pozemkov pod rómskymi osídleniami. V rámci ostatných 12 % evidujeme ako vlastníkov pozemkové spoločenstvá, cirkvi, SPF, štátne lesy, železnice, armádu a iných vlastníkov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 33: Vlastníctvo pozemkov v rómskych koncentráciách na území Prešovského kraja podľa typu vlastníka

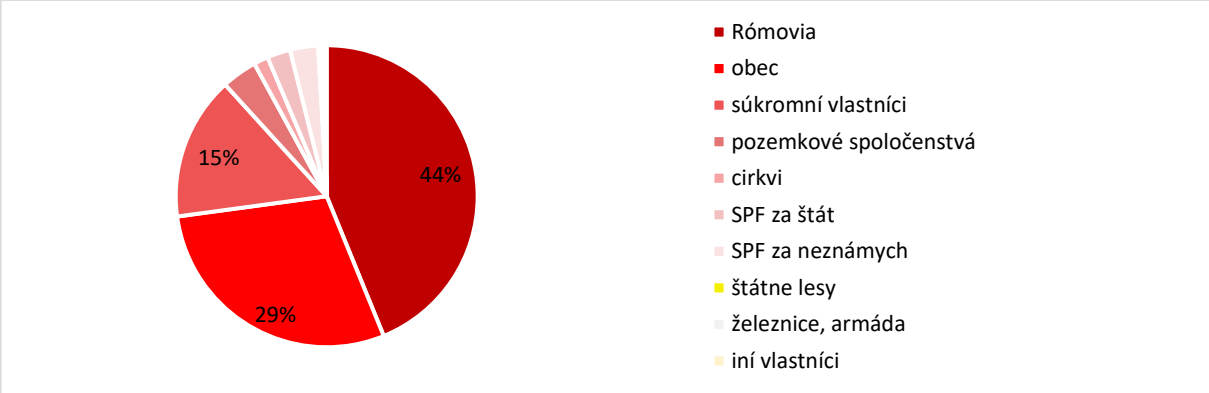

Zdroj: ARK, 2019

Vzdelávanie

Spomedzi 223 obcí vedených v ARK 2019 evidujeme 64 obcí, ktoré majú nedostatok miest v materských školách. Viac ako polovica obcí (117 obcí) eviduje dostatok miest v materských školách. V ostatných 42 prípadoch sa daná otázka netýka príslušnej obce, resp. anketár situáciu nevedel posúdiť.

Graf 34: Je dostatok miest v materských školách?

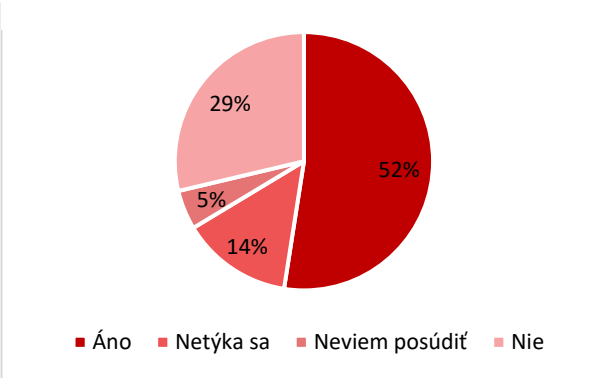

Zdroj: ARK, 2019

Spomedzi 309 koncentrácií vedených v ARK 2019 nie je v prípade 9 lokalít uvedená vzdialenosť od MŠ. Spomedzi ostatných 300 koncentrácií je v prípade 135 koncentrácií (45 % z 300) MŠ vzdialená menej ako kilometer. Od 1 do 5 kilometrov vrátane je vzdialená MŠ v 153 koncentráciách (51 % z 300). V prípade 12 koncentrácií (4 % z 300) je MŠ vzdialená viac ako 6 kilometrov, pričom v koncentráciách v obciach Palota, Bžany, Drienov, Andrejová a Výrava je vzdialenosť od MŠ 12 až 15 kilometrov.

Spomedzi 309 koncentrácií vedených v ARK 2019 nie je v prípade 2 lokalít uvedená vzdialenosť od ZŠ 1-4. Spomedzi ostatných 307 koncentrácií je v prípade 99 koncentrácií (32 %) ZŠ 1-4 vzdialená menej ako kilometer. Od 1 do 5 kilometrov vrátane je vzdialená ZŠ 1-4 v 183 koncentráciách (60 %). V prípade 25 koncentrácií (8 %) je ZŠ 1-4 vzdialená viac ako 6 kilometrov, pričom v koncentráciách v obciach Palota, Bžany, Vyšný Hrabovec, Banské, Andrejová, Kečkovce, Šarišské Čierne, Výrava, Veľkrop, Becherov je vzdialenosť od ZŠ 1-4 12 až 15 kilometrov.

Spomedzi 309 koncentrácií vedených v ARK 2019 je v prípade 66 koncentrácií (21 %) ZŠ 1-9 vzdialená menej ako kilometer. Od 1 do 5 kilometrov vrátane je vzdialená ZŠ 1-9 v 192 koncentráciách (62 %). V prípade 51 koncentrácií (17 %) je ZŠ 1-9 vzdialená viac ako 6 kilometrov, pričom v koncentráciách v 15 obciach (5 %) je vzdialenosť od ZŠ 1-9 12 až 15 kilometrov.

Spomedzi 309 koncentrácií vedených v ARK 2019 nie je v prípade 7 lokalít uvedená vzdialenosť od špeciálnej školy. Spomedzi ostatných 302 koncentrácií je v prípade 70 koncentrácií (23 %) špeciálna škola vzdialená menej ako kilometer. Od 1 do 5 kilometrov vrátane je vzdialená špeciálna škola v 91 koncentráciách (30 %). V prípade 141 koncentrácií (47 %) je špeciálna škola vzdialená viac ako 6

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

kilometrov, pričom v koncentráciách v 10 obciach je vzdialenosť od špeciálnej školy 25 až 30 kilometrov.
Spomedzi 309 koncentrácií vedených v ARK 2019 je v prípade 31 koncentrácií (10 %) stredná škola vzdialená menej ako kilometer. Od 1 do 5 kilometrov vrátane je vzdialená stredná škola v 70 koncentráciách (23 %). V prípade 208 koncentrácií (67 %) je stredná škola vzdialená viac ako 6 kilometrov, pričom v koncentráciách v obciach Ulič, Prosačov, Víťaz, Liptovská Teplička, Spišská Stará Ves, Skrabské, Spišská Stará Ves a Pavlovce (okres Vranov nad Topľou) je vzdialenosť od strednej školy viac ako 30 kilometrov.

Graf 35: Vzdialenosť koncentrácií od škôl podľa typu v %

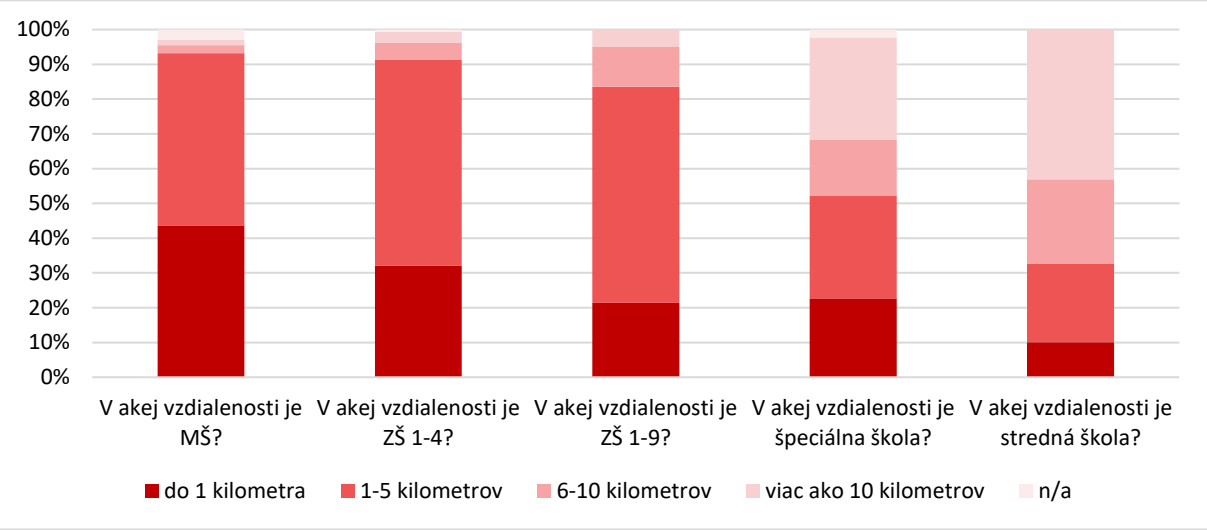

Zdroj: ARK, 2019

Vzhľadom na vyššie uvedené údaje je prirodzené, že doprava je zabezpečená najmä do špeciálnej a strednej školy, v menšej miere do ZŠ. Naopak, vo väčšine prípadov nie je potrebné zabezpečiť dopravu do MŠ. Doprava nie je zabezpečená nanajvýš pre žiakov 17 koncentrácií, čo je 6% všetkých koncentrácií. Deti z osídlení navštevujú školský klub detí v najväčšej miere v ZŠ 1-4 a v najmenšej v špeciálnej škole.

Graf 36: Miera zabezpečenia dopravy do školy podľa typu v % spojiť s predchádzajúcou

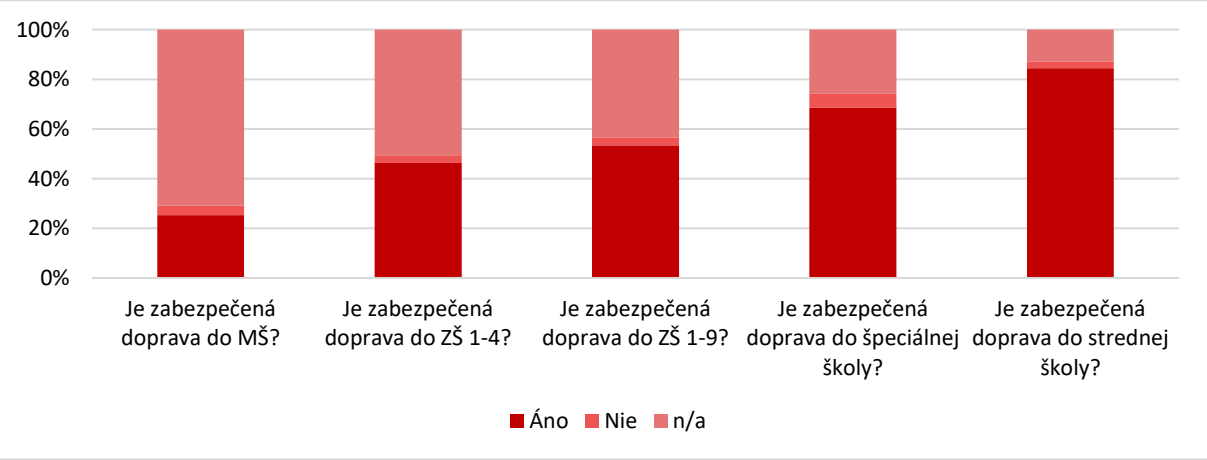

Zdroj: ARK, 2019

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 37: Návštevnosť školského klubu detí z osídlení podľa typu školy v %

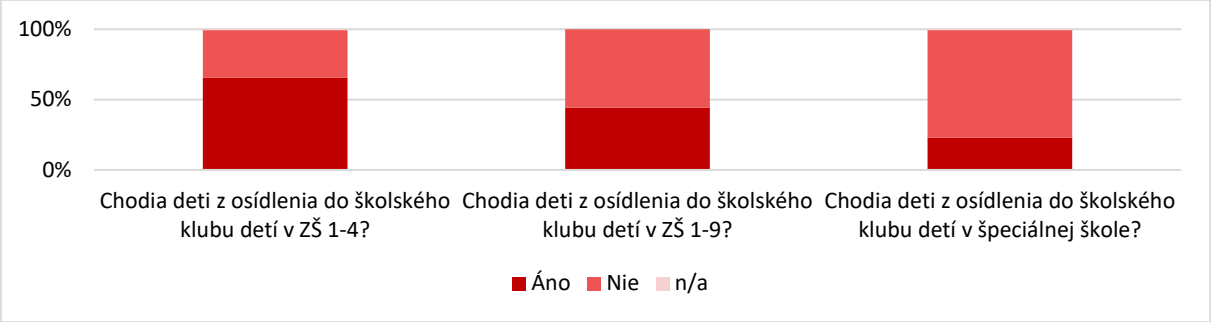

Zdroj: ARK, 2019

V 9 obciach Prešovského kraja je rozvíjaný projekt Omama, ktorý sa zameriava na kľúčovú fázu života človeka, v ktorej sa budujú základy pre neskorší úspech. Omamy radia už tehotným matkám a neskôr ukazujú rodičom, ako čo najlepšie rozvinúť potenciál ich detí, aj keď žijú v chudobných podmienkach. Cez hry a aktivity pomáhajú rozvíjať ich mozog a schopnosti od raného veku.

Tabuľka 20: Vybrané charakteristiky sociálnych príspevkov

Okres	Obec	Počet omám	Počet detí
Bardejov	Raslavice	1	21
Bardejov	Zborov	3	82
Kežmarok	Huncovce	1	14
Kežmarok	Rakúsy	1	20
Kežmarok	Stráne pod Tatrami	1	28
Kežmarok	Veľká Lomnica	2	48
Prešov	Chminianske Jakubovany	2	58
Prešov	Podhorany	2	40
Prešov	Rokycany	1	20
Celkový súčet		**14**	**331**

Zdroj: ARK, 2019

Sociálna práca a duchovná služba

Nízko-prahové denné centrum evidujeme podľa ARK 2019 v siedmich obciach na území Prešovského kraja. Integračné centrum sa na území Prešovského kraja nenachádza. Komunitné centrum sa však nachádza v každej štvrtej obci vedenej v ARK 2019 (celkovo 55 obcí). Ubytovňa sa nachádza v siedmich obciach, zariadenie núdzového bývania sa nachádza v piatich obciach, nocľaháreň sa nachádza v siedmich obciach. Útulok a domov „na pol ceste“ sa nachádza v siedmich obciach. Stredisko osobnej hygieny sa nachádza len v deviatich obciach a práčovňa len v siedmich obciach zaradených do ARK 2019. Opatrovateľská služba sa však nachádza v každej tretej obci vedenej v ARK 2019 (75 obcí).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 38: Počet obcí na území Prešovského kraja vedených v ARK 2019 podľa typu sociálnej služby

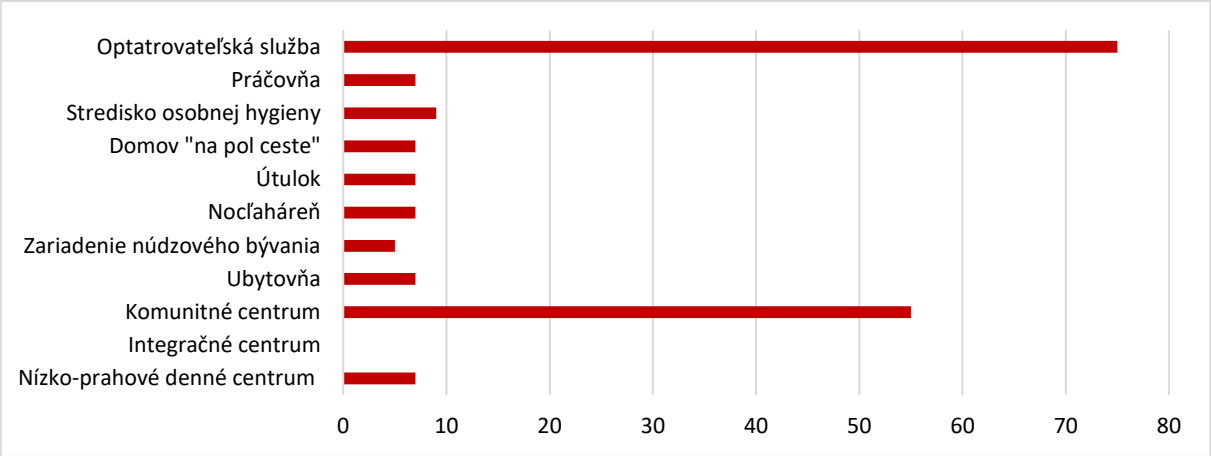

Zdroj: ARK, 2019

Začlenenie sociálne vylúčených obyvateľov do spoločnosti značne ovplyvňuje terénna sociálna práca. V Prešovskom kraji prebieha projekt Terénna sociálna práca a terénna práca v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít (MRK). Zapojených je 78 obcí.

V rámci 223 obcí vedených v ARK 2019 evidujeme 41 979 príjemcov pomoci v hmotnej núdzi (HN), čo predstavuje priemerne 188 obyvateľov na obec a takmer 7 % všetkých obyvateľov týchto obcí. Najväčší počet príjemcov pomoci v HN evidujeme v obciach Jarovnice (2 577), Lomnička (1 116) a Rakúsy (1 028). Obec je osobitným príjemcom pre 6300 obyvateľov (28 obyvateľov priemerne na jednu obec), pričom najviac ich evidujeme v obciach Rakúsy (586), Giraltovce (262) a Levoča (224). Dávku v hmotnej núdzi poberá celkovo 13 338 obyvateľov, čo predstavuje na obec takmer 60 poberateľov priemerne. Najväčší počet poberateľov dávky v HN evidujeme v obciach Prešov (636), Jarovnice (575) a Humenné (485).

V obciach vedených v ARK 2019 evidujeme celkovo 142 540 detí, na ktoré sa poberajú prídavky. To predstavuje takmer 640 detí na jednu obec a viac ako 23 % obyvateľov týchto obcí. Najviac týchto detí evidujeme okrem okresných miest v obciach Jarovnice (3 127) a Veľká Lomnica (1 760). Celkovo evidujeme 74 669 poberateľov prídavkov na dieťa (335 poberateľov na obec), čo predstavuje viac ako 12% obyvateľov týchto obcí. Najväčší počet poberateľov týchto prídavkov evidujeme okrem okresných miest v obciach Jarovnice (1 010) a Svit (865). Celkovo evidujeme 6901 poberateľov príspevku pri narodení dieťaťa (31 poberateľov na obec), pričom najviac ich okrem okresných miest evidujeme v obciach Jarovnice (133) a Veľká Lomnica (80). Rodičovský príspevok poberá celkovo 18 509 poberateľov (83 poberateľov na obec), čo predstavuje 3% všetkých obyvateľov týchto obcí. Najviac týchto poberateľov evidujeme okrem okresných miest v obciach Jarovnice (487) a Veľká Lomnica (258). Počet detí, na ktoré sa poberá dotácia na stravu, je 26 385, čo predstavuje 118 detí na obec a viac ako 4 % obyvateľov obcí vedených v ARK 2019. Najväčší počet týchto detí evidujeme v obciach Jarovnice (1 650), Stropkov (1 505) a Medzilaborce (891). Počet detí, na ktoré sa poberá dotácia na školské pomôcky, je 24 710 (111 detí na obec, 4 % všetkých obyvateľov týchto obcí). Najviac týchto detí evidujeme v obciach Jarovnice (1 644), Stropkov (1 217) a Spišské Podhradie (807).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 21: Vybrané charakteristiky sociálnych príspevkov

Charakteristika	Počet	Priemer na obec	Najväčší výskyt
Príjemcovia pomoci v HN	41 979	188	Jarovnice (2 577) Lomnička (1 116) Rakúsy (1 028)
Osobitný príjemca (obec)	6 300	28	Rakúsy (586) Giraltovce (262) Levoča (224)
Dávka v hmotnej núdzi (poberatelia)	13 338	60	Prešov (636) Jarovnice (575) Humenné (485)
Prídavky na dieťa (deti)	142 540	639	Jarovnice (3127) Veľká Lomnica (1 760)
Prídavky na dieťa (poberatelia)	74 669	335	Jarovnice (1 010) Svit (865)
Príspevok pri narodení dieťaťa (poberatelia)	6 901	31	Jarovnice (133) Veľká Lomnica (80)
Rodičovský príspevok (poberatelia)	18 509	83	Jarovnice (487) Veľká Lomnica (258)
Dotácie na stravu (deti)	26 385	118	Jarovnice (1 650) Stropkov (1 505) Medzilaborce (891)
Dotácie na školské pomôcky (deti)	24 710	111	Jarovnice (1 644) Stropkov (1 217) Spišské Podhradie (807)

Zdroj: ARK, 2019

V prípade 45 obcí (približne 20 %) bolo identifikované cirkevné/ pastoračné centrum a má pri nich zmysel pýtať sa otázku „Ktorá cirkev pracuje s rómskymi komunitami?“. Najviac obcí s cirkevným/ pastoračným centrom sa nachádza v okresoch Vranov nad Topľou (11 obcí) a Sabinov (7 obcí). V okrese Medzilaborce sa nenachádza obec s centrom takéhoto zamerania.

Graf 39: Je v obci cirkevné/pastoračné centrum?

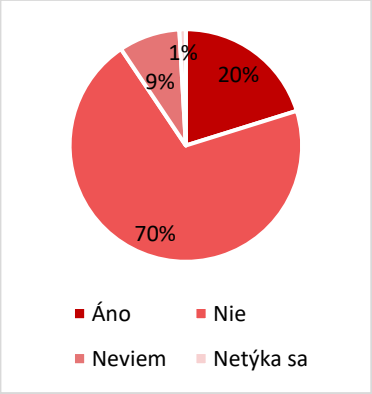

Graf 40: Počet obcí s cirkevným/ pastoračným centrom podľa okresov

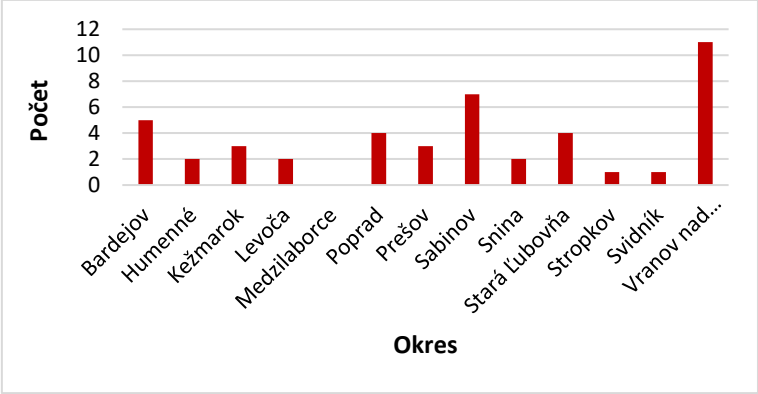

Zdroj: ARK, 2019

Je dôležité poznamenať, že pod pojmom *cirkev* sa myslí *registrovaná cirkev*. Inými slovami: ARK 2019 nezbiera dáta o pôsobnosti neregistrovaných cirkví. Ako však neskôr bližšie popíšeme, aj neregistrované cirkvi majú významnú úlohu v rámci duchovnej služby v MRK.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 41: Ktorá cirkev pracuje v MRK

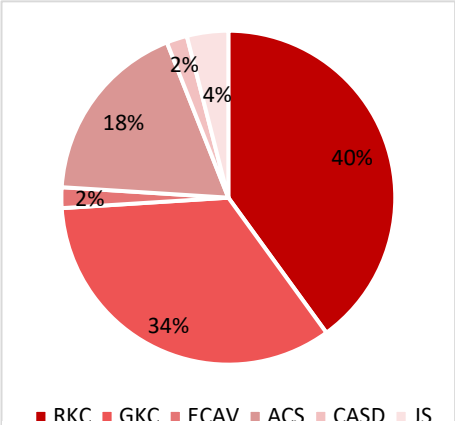

Zdroj: ARK, 2019

ARK 2019 eviduje činnosť šiestich registrovaných cirkví, ktoré celkovo pôsobia v 45 rómskych komunitách. V piatich obciach pôsobia súčasne dve cirkvi, a síce: Rakúsy (okres Kežmarok), Veľký Šariš (okres Prešov), Ostrovany, Sabinov (okres Sabinov) a Soľ (okres Vranov nad Topľou). V najväčšom počte obcí pôsobí Rímskokatolícka cirkev (20 obcí, 40 %). Za ňou nasleduje Gréckokatolícka cirkev (17 obcí, 34 %) a Apoštolská cirkev na Slovensku (9 obcí, 18 %).
V okresoch Bardejov, Humenné a Stará Ľubovňa pôsobia iba katolícke cirkvi. V okrese Levoča pôsobí iba Rímskokatolícka cirkev. V okresoch Stropkov a Svidník pôsobí iba Gréckokatolícka cirkev. V okrese Kežmarok pôsobí Rímskokatolícka cirkev a Cirkev adventistov siedmeho dňa. V okrese Poprad pôsobí Rímskokatolícka cirkev a Evanjelická cirkev augsburského vyznania. V okrese Prešov pôsobí Apoštolská cirkev a Rímskokatolícka cirkev. V okrese Snina pôsobí Rímskokatolícka cirkev a Jehovovi svedkovia. V okrese Sabinov pôsobia tri cirkvi: Rímskokatolícka cirkev, Apoštolská cirkev a Jehovovi svedkovia. V okrese Vranov nad Topľou pôsobia taktiež tri cirkvi: Gréckokatolícka cirkev, Rímskokatolícka cirkev a Apoštolská cirkev.

V pätine obcí zaradených do ARK 2019 pôsobí celkovo šesť registrovaných cirkví. Vo väčšine obcí pôsobia katolícke cirkvi. Najviac obcí s cirkevným, resp. pastoračným centrom sa nachádza v okresoch Vranov nad Topľou a Sabinov. V obciach týchto okresov pôsobia tri rôzne cirkvi.

Projekt SIRONA mapoval pôsobenie všetkých cirkví, náboženských spoločností a hnutí, ktoré pôsobili medzi Rómami na Slovensku v roku 2010. Odvtedy prešlo 10 rokov, preto bolo našou snahou porovnať pôsobnosti cirkví v MRK na území Prešovského kraja v roku 2010 s rokom 2020[18].

Pastoračná práca s Rómami v Katolíckej cirkvi zahŕňa okolo 80 rímskokatolíckych a 20 gréckokatolíckych farností s asi 100 kňazmi, rehoľníčkami a rehoľníkmi a viac ako 300 dobrovoľníkmi. Pastoračná práca s Rómami prebieha takmer v tridsiatich pastoračných dielach ako inštitucionalizovaná či systematická pastoračná práca a v ostatných farnostiach sa realizuje v rámci riadnej farskej pastorácie (menej inštitucionalizovane). Pri pastoračnej službe sa spolupracuje so samosprávami, s komunitnými centrami, školami, s centrami voľného času; so Slovenskou katolíckou charitou, s miestnymi či celoslovenskými mimovládnymi organizáciami - ako napr. KANET, n.o.; Teach for Slovakia; o.z. Cesta von – Omama; o.z. Ženy ženám; o.z. Bunky, o.z. Jarovnice; Umelecké centrum F6; Horúci tím; o.z. Oheň nádeje, Dobrý pastier – Lačho pastiris, FS Čiriklore, Fórum kresťanských inštitúcií a mnohé ďalšie. Ovocím formácie sú Rómovia so záujmom o vzdelanie, o prácu, v dlhodobom horizonte možno skonštatovať, že vzdelaní a zamestnaní Rómovia.

V Prešovskom samosprávnom kraji pôsobí v rómskych komunitách v súčasnosti 11 cirkví, pričom oproti roku 2010 ukončilo svoje pôsobenie spoločenstvo Devleskero Kher (Boží dom) a začala svoje pôsobenie Starokatolícka cirkev. Počet pôsobísk narástol z 39 až na 93, pričom v 17 mestách a obciach pôsobí súčasne viacero cirkví. Aj počet väčších zborov narástol - zo 7 na 21. Niektoré z týchto väčších zborov sa nachádzajú v Košickom kraji, avšak podľa vyjadrení zástupcov cirkví tieto zbory navštevujú aj Rómovia bývajúci v obciach Prešovského kraja. Najviac pôsobísk evidujeme u Katolíckej cirkvi, Apoštolskej cirkvi a neregistrovaných kresťanských spoločenstiev, pričom k najväčšiemu nárastu počtu pôsobísk došlo u Katolíckej cirkvi. Apoštolská cirkev a neregistrované cirkvi pôsobia na menšom území, najmä v okresoch Kežmarok a Sabinov.

[18] Zdrojom dát z roku 2020 je prieskum interných zamestnancov PSK.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 29: Väčšie a menšie pôsobiská cirkví v rómskych komunitách na území Prešovského kraja k roku 2010 (vľavo) a 2020 (vpravo)

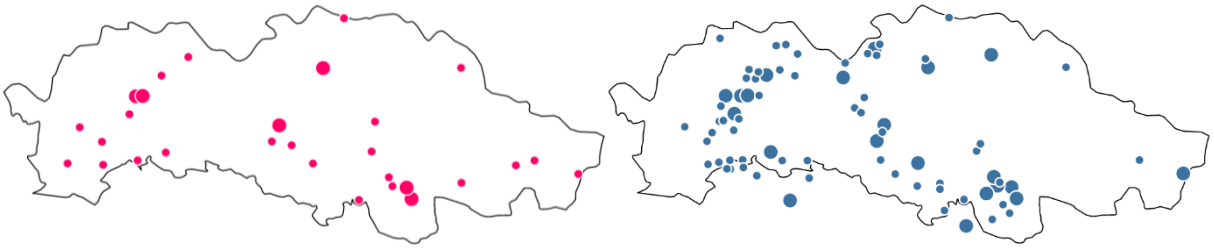

Zdroj: SIRONA 2010 a vlastný prieskum

Spoločenská angažovanosť

Nevieme určiť presný počet rómskych poslancov, avšak vieme povedať, že v 68 obciach (približne 30 %), ktoré sú zaradené do ARK 2019, sú rómski poslanci. Najviac obcí s rómskymi poslancami sa nachádza v okrese Vranov nad Topľou (13 obcí), nasledujú okresy Prešov, Kežmarok, Svidník a Bardejov.
Výsledky komunálnych volieb na Slovensku za posledných dvadsať rokov ukazujú, že počet rómskych politikov v obecných samosprávach stúpa. Počet obcí, kde boli zvolení Rómovia a počet zvolených rómskych starostov sa od roku 2002 zvýšil štvornásobne. Počet zvolených rómskych poslancov sa od roku 2002 zvýšil viac ako trojnásobne.

Tabuľka 22: Prehľad zvolených rómskych politikov v obecných samosprávach na Slovensku

	2002	2006	2010	2014	2018
počet obcí, kde boli zvolení Rómovia	55	95	130	216	228
počet zvolených rómskych poslancov	158	220	330	503	561
počet zvolených rómskych starostov	11	19	29	35	43

Zdroj: vlastný prieskum

V obecných samosprávach Prešovského kraja je badať výraznejšie zastúpenie rómskych politikov. Celkovo v 68 obciach Prešovského kraja pôsobí rómsky politik (starosta a/alebo poslanec), čo je takmer 30 % zo všetkých obcí na Slovensku, kde bol zvolený rómsky politik. Podobne je to s podielom zvolených rómskych starostov v Prešovskom kraji, ktorých evidujeme v obciach Ostrovany, Jarovnice, Ďurďoš, Kamenná Poruba, Červenica, Chminianske Jakubovany, Podhorany, Frička, Lomnička, Hranovnica a Toporec. Približne tretina zvolených rómskych poslancov pôsobí v obciach Prešovského kraja. Na území Prešovského kraja mierne narástol počet aj podiel obcí, kde bol zvolený rómsky politik, ale výraznejšie narástol počet aj podiel zvolených rómskych starostov. Počet a podiel zvolených rómskych poslancov naopak klesol.

Tabuľka 23: Prehľad zvolených rómskych politikov v obecných samosprávach v Prešovskom kraji

	2014	2018
počet obcí v Prešovskom kraji, kde boli zvolení Rómovia	63	68
podiel obcí v Prešovskom kraji, kde boli zvolení Rómovia	29,2 %	29,8 %
počet zvolených rómskych poslancov v Prešovskom kraji	191	181
podiel zvolených rómskych poslancov v Prešovskom kraji	38,0 %	32,3 %
počet zvolených rómskych starostov v Prešovskom kraji	6	11
podiel zvolených rómskych starostov v Prešovskom kraji	17,1 %	25,6 %

Zdroj: vlastný prieskum

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Na úrovni VÚC schválený analyticko-strategický dokument „Quo vadis, Romale?“ a príprava Akčného plánu rozvoja rómskych komunít na území Prešovského samosprávneho kraja 2021-2030 + Vytvorená Koncepcia rozvoja sociálnych služieb v Prešovskom samosprávnom kraji na roky 2020 – 2025 + Iniciatíva Catching-Up Regions v spolupráci s Európskou komisiou, Svetovou bankou, a ministerstvami SR + Aktuálne rozbiehajúci sa pilotný projekt spolupráce Prešovského samosprávneho kraja s mimovládnymi organizáciami v oblasti dobrovoľníctva a svojpomocnej výstavby rodinných domov + Vedúca pozícia kraja pri riešení tejto oblasti v rámci združenia SK8	- Ohľadom MRK: priestorová segregácia, nedostatočná infraštruktúra v osídleniach, jazyková bariéra, narušené vzťahy medzi Rómami a majoritou, nedostatok kapacít v oblasti sociálnej práce - Ohľadom ľudí s postihnutím: chýbajúca bezbariérovosť v školách, štátnych inštitúciách - Všeobecne: nedostatok pracovných príležitostí pre znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, nedostatočná pripravenosť škôl na vzdelávanie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Dostatok zdrojov financovania intervencií v prostredí MRK uvedených najmä v rámci Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030 + Možnosť čerpania finančných zdrojov z EÚ pre zlepšenie života ohrozených skupín obyvateľov + Politická vôľa riešiť túto oblasť vyjadrená v Programovom vyhlásení vlády na roky 2020 – 2024 + Dobrá spolupráca so Splnomocnencom vlády SR pre rómske komunity, nastaviť spoluprácu s Komisárom pre osoby so zdravotným postihnutím + Implementácia CURI metodiky v rámci riešenie problematiky MRK na celé územie PSK + Rôzne projekty a programy štátnych aj neštátnych organizácií, vzdelávanie odborníkov v pomáhajúcich profesiách...	- Zvyšujúci sa počet príslušníkov MRK v obciach Košického kraja, ktoré sú v blízkosti Prešovského kraja - Legislatívne náročné procesy pri vysporiadaní pozemkov pod nelegálnymi obydliami v MRK - Nedostatočná miera podpory príkladov dobrej praxe v oblasti inklúzie príslušníkov MRK - Nedostatočná motivácia žiakov MRK zostať v procese vzdelávania po dovŕšení povinnej školskej dochádzky

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

NÁSLEDKY

1. Negatívny dopad na životné prostredie, zdravie a kvalitu života rómskeho aj ostatného obyvateľstva
2. Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a imigrácia zahraničnej pracovnej sily
3. Odliv majoritného obyvateľstva do okresných miest, resp. mimo územie kraja a vysoký počet obcí iba s početným rómskym obyvateľstvom

PROBLÉMY

1. Zhoršujúci sa zdravotný stav (telesný aj psychický) a sociálny status obyvateľov obydlí v segregovaných osídleniach
2. Nárast počtu príslušníkov MRK s nízkym vzdelaním a obmedzenými možnosťami zaradiť sa na trh práce
3. Prehlbovanie regionálnych rozdielov vo vybraných okresoch

Nízka miera sociálnej inklúzie príslušníkov MRK
1. pretrvávajúca diskriminácia v oblasti bývania, vzdelávania, zamestnanosti a zdravotnej starostlivosti
2. zvyšujúci sa počet a podiel príslušníkov MRK
3. nedostatočná kapacita príslušníkov MRK na to, aby sa sami vymanili z chudoby

PRÍČINY

1. **Zažívanie diskriminácie a negatívnych postojov zo strany majority vo verejnom styku**
- fyzická segregácia rómskych obyvateľov v samosprávach
- neochota majoritného obyvateľstva komunikovať a spolupracovať s rómskymi obyvateľmi bývajúcimi v segregovaných osídleniach
- vzdelávací systém, ktorý nezohľadňuje špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby detí
- diskriminácia v oblasti prístupu k zdravotnej starostlivosti bývaniu, trhu

2. **Dlhodobé neriešenie rómskeho problému zo strany štátu a samospráv najmä v sociálnej oblasti**
- neuvedomenie si plnej zodpovednosti spoločnosti za výchovu detí

3. **Generačná chudoba a jej vplyv na vývin detí, ktorý pretrváva až do dospelosti**
- vystavenie toxickému stresu, nedostatočná výživa už v prenatálnom štádiu, málo podnetné prostredie
- nedostatočná orientácia vo verejných a spoločenských otázkach, jazyková bariéra...

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zhrnutie kapitoly B.2

Z kapitoly analýza ľudských zdrojov a demografická analýza vyplýva **rozdelenie Prešovského kraja na dve rozdielne časti z hľadiska demografického vývoja**. V Prešovskom kraji **sledujeme celkovo za poslednú dekádu nepretržitý nárast počtu obyvateľov**, i keď **v severovýchodnej časti dochádza k nepriaznivému demografickému vývoju**, a teda pozorujeme pokles počtu obyvateľov, ktorý je zapríčinený predovšetkým vysokou úmrtnosťou. Naopak **v juhozápadnej časti kraja dochádza k priaznivému demografickému vývoju**, ktorý je spôsobený najmä prirodzeným prírastkom obyvateľov**. Vývojový trend migrácie je v Prešovskom kraji za poslednú dekádu nepriaznivý**. V kraji pozorujeme odliv produktívnej zložky obyvateľstva do iných krajov Slovenska alebo zahraničia. Okres Prešov ako jediný vykazuje priaznivé hodnoty migračného salda v rámci celého kraja. **Z hľadiska vekovej štruktúry obyvateľstvo v kraji starne.** Rovnako tak aj v tomto prípade vznikla pomyselná hranica, ktorá rozdeľuje kraj na severovýchodnú časť, v ktorej pozorujeme starnutie obyvateľov a juhozápadnú časť, v ktorej je starnutie obyvateľov nižšie. **Priemerný vek obyvateľov v dôsledku starnutia populácie sa prirodzene zvyšuje**. Tvrdenie deliacej línie potvrdzuje aj vzdelanostná štruktúra. **Severovýchodná časť má najvyšší podiel vzdelaného obyvateľstva, juhozápadná naopak najmenej. Vzdelanostná úroveň obyvateľstva v Prešovskom kraji sa zvyšuje**. V Prešovskom kraji dominuje Slovenská národnosť, avšak v severovýchodnej časti kraja má výrazné zastúpenie Rusínska národnosť. Naopak v juhozápadnej časti Rómska národnosť. V rámci religióznej štruktúry dominuje v kraji rímskokatolícke vierovyznanie. V severovýchodnej časti pozorujeme výrazne zastúpenie gréckokatolíckeho a pravoslávneho vyznania. **Prognóza vývoja počtu obyvateľov potvrdzuje tvrdenia celej analýzy, a teda pomyselná hranica medzi severovýchodnou a juhozápadnou časťou kraja sa bude v budúcnosti pravdepodobne prehlbovať.** Ďalšou dôležitou časťou sú Rómovia a príslušníci rómskych komunít. **V Prešovskom kraji žije podľa Atlasu rómskych komunít viac ako 30 % celoslovenskej rómskej populácie a ich počet narastá. Rovnako pretrváva marginalizácia obyvateľov rómskych komunít v kraji.** V časti sociálna inklúzia pozorujeme najmä nízku mieru sociálnej inklúzie príslušníkov MRK a ich zvyšujúci sa počet. Z čoho vyplýva pretrvávajúca diskriminácia v oblasti bývania, vzdelávania, zamestnanosti a zdravotnej starostlivosti.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na roky 2021-2030

INŠTITÚT ROZVOJA

Analytická časť

B.3 Analýza občianskej vybavenosti

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu

ANALÝZA OBČIANSKEJ VYBAVENOSTI

Nasledujúce kapitoly prinášajú pohľad na **súčasný stav vybraných druhov vybavenosti a zariadení, ktoré charakterizujú elementárne funkčné zložky v organizmoch obcí Prešovského kraja slúžiace na uspokojovanie potrieb obyvateľov všetkých vekových kategórií.** Venujú sa základným elementom občianskej vybavenosti ako sociálne služby, školstvo, zdravotníctvo a šport. Kapitola *B.3.1 Sociálna starostlivosť* **ponúka prehľad poskytovaných sociálnych služieb v Prešovskom kraji** (podľa dát z eVUC). Zároveň podáva klasifikáciu poskytovaných sociálnych služieb z pohľadu druhu, formy i poskytovateľa. Venuje sa posudzovaniu odkázanosti na sociálnu službu a žiadostiam o zabezpečenie sociálnej služby v zariadeniach spadajúcich do kompetencie Prešovského samosprávneho kraja za roky 2020 a 2021. Kapitola pojednáva o troch hlavných cieľových skupinách sociálnych služieb, konkrétne seniori, osoby so zdravotným postihnutím a osoby v nepriaznivej a krízovej sociálnej situácii. Vyčísľuje predpokladanú mieru odkázanosti obyvateľov Prešovského kraja starších ako 65 rokov v jednotlivých okresoch a SPR. Zároveň ponúka porovnanie súčasného stavu pobytovej sociálnej služby pre seniorov s normatívom vybavenosti pobytových zariadení pre obyvateľov 65+. Prináša prehľad kapacity pobytových sociálnych služieb určených pre obyvateľov so zdravotným postihnutím. V neposlednom rade sa venuje sociálnym službám cieleným pre mladých dospelých po ukončení ústavnej starostlivosti a ľuďom bez domova. Kapitola *B.3.2 Školstvo* **podáva ucelený pohľad na školskú infraštruktúru v Prešovskom kraji**. Venuje sa regionálnej distribúcii vzdelania a vzdelanostnej štruktúre obyvateľstva. Podrobnejšie popisuje problematiku kapacít materských a základných škôl a ponúka pohľad na možnosti stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania v kraji. Základné školské štatistiky na úrovni okresov a SPR prinášajú prehľady o počtoch žiakov z hľadiska stupňa vzdelania za školský rok 2019/2020 (podľa dát z CVTI). Osobitný dôraz je kladený na prognózu potenciálnych účastníkov predprimárneho vzdelávania, t. j. detí vo veku 3 až 6 rokov, z dôvodu zákona 209/2019 Z. z., ktorým sa vzdelávanie v materskej škole stáva povinné pre všetky deti staršie ako 5 rokov. Zároveň je v kapitole rozobratá dvojzmenná prevádzka základných škôl. Kapitola *B.3.4 Zdravotníctvo* **podáva ucelený pohľad na ústavnú a ambulantnú zdravotnú starostlivosť poskytovanú na území Prešovského kraja** (podľa dát z eVUC). Bližšie sa venuje všeobecným nemocniciam, ich základným charakteristikám, hodnoteniu a geografickej dostupnosti. Poskytuje kompletný prehľad ambulancií a priemerného veku odborných zástupcov všeobecnej ambulantnej starostlivosti pre dospelých, všeobecnej ambulantnej starostlivosti pre deti a dorast, špecializovanej gynekologickej ambulantnej starostlivosti, špecializovanej zubno-lekárskej ambulantnej starostlivosti a špecializovanej ambulantnej starostlivosti. Prináša prehľad zariadení poskytujúcich ošetrovateľskú starostlivosť, zložiek záchrannej služby a lekární a výdajní zdravotníckych pomôcok. V závere sa venuje vekovej štruktúre zdravotníckeho personálu. Kapitola *B.3.5 Šport* **sa venuje športovým klubom v Prešovskom kraji z pohľadu počtu i zamerania**. Ponúka prehľad škôl so športovými triedami, resp. prehľad športových škôl za roky 2015, 2019 a 2020 (podľa dát z CVTI). Zameriava sa na zmapovanie športovej infraštruktúry v okresoch a SPR kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.3.1 Sociálna starostlivosť

Na území Prešovského kraja v zmysle Zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov **pôsobí 386 poskytovateľov sociálnych služieb**, ktorí zabezpečujú pre občanov územia sociálnu starostlivosť prostredníctvom 36 druhov sociálnych služieb delených do piatich základných okruhov:

- sociálne služby krízovej intervencie;
- sociálne služby na podporu rodiny s deťmi;
- sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku;
- sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií;
- podporné služby.

Tabuľka 24: Prehľad o počte a kapacite[19] sociálnych služieb v Prešovskom kraji (k 21.06.2021)

Sociálne služby krízovej intervencie									
Celkový počet poskytovaných sociálnych služieb krízovej intervencie								**197**	
nízkoprahové denné centrum[20]		komunitné centrum[21]		nocľaháreň		útulok		domov na polceste	
počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita
2	35	134	1 702	4	79	13	363	8	99
terénna sociálna služba krízovej intervencie			zariadenie núdzového bývania			nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu			
počet		kapacita	Počet		kapacita	počet		kapacita	
16		-	5		100	15		-	
Sociálne služby na podporu rodiny s deťmi									
Celkový počet poskytovaných sociálnych služieb na podporu rodiny s deťmi								**39**	
pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa		zariadenie dočasnej starostlivosti o deti		služba na podporu zosúlaďovania rodinného života a pracovného života		zariadenie starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa		služba včasnej intervencie[22]	
počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita
1	-	1	2	1	4	18	278	18	25
Sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku									
Celkový počet poskytovaných sociálnych služieb na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku								**539**	
zariadenie podporovaného bývania		zariadenie pre seniorov		zariadenie opatrovateľskej služby		rehabilitačné stredisko		domov sociálnych služieb[23]	

[19] Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK neuvádza kapacitu sociálnych služieb poskytovaných terénnou, resp. inou formou. Výnimkou je opatrovateľská služba poskytovaná Slovenským Červeným krížom, územným spolkom Vranov nad Topľou, ktorá zabezpečuje službu pre 7 prijímateľov.

[20] Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK neuvádza kapacitu 1 z 2 nízkoprahových denných centier, preto sa pri uvádzaní celkovej kapacity od tohto zariadenia abstrahovalo. Sociálnu službu poskytuje terénnou formou.

[21] Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK neuvádza kapacitu 92 z 134 komunitných, preto sa pri uvádzaní celkovej kapacity od týchto zariadení abstrahovalo. 60 z nich vykonáva sociálnu službu terénnou formou, 32 ambulantnou.

[22] Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK neuvádza kapacitu 14 z 18 služieb včasnej intervencie, preto sa pri uvádzaní celkovej kapacity od týchto zariadení abstrahovalo. 9 z nich vykonáva sociálnu službu terénnou formou, 5 ambulantnou.

[23] Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK neuvádza kapacitu 1 zo 69 domovov sociálnych služieb, preto sa pri uvádzaní celkovej kapacity od tohto zariadenia abstrahovalo. Sociálnu službu poskytuje ambulantnou formou.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita
15	119	72	2 487	17	220	6	59	69	1 666
špecializované zariadenie		denný stacionár		opatrovateľská služba[24]		prepravná služba		sprievodcovská služba a predčitateľská služba	
počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita
48	1 428	87	1 912	167	7	32	-	1	-

tlmočnícka služba		sprostredkovanie osobnej asistencie		požičiavanie pomôcok	
počet	kapacita	Počet	kapacita	počet	kapacita
2	-	7	-	16	-

Sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií							
Celkový počet poskytovaných sociálnych služieb s použitím telekomunikačných technológií							**51**
monitorovanie a signalizácia potreby pomoci		krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií		sociálne poradenstvo - špecializované		sociálne poradenstvo – základné	
počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita
1	-	1	-	27	-	22	-

Podporné služby					
Celkový počet poskytovaných podporných služieb					**101**
pomoc pri zabezpečení opatrovníckych práv a povinností		denné centrum[25]		podpora samostatného bývania	
počet	kapacita	počet	kapacita	počet	kapacita
3	-	45	1 654	2	-
jedáleň		práčovňa		stredisko osobnej hygieny	
počet	počet	počet	kapacita	počet	kapacita
45	-	4	-	2	-
Celkový počet poskytovaných sociálnych služieb v kraji					**927**

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Z celkového počtu poskytovaných sociálnych služieb spadá najväčšie množstvo (58,15 %) do okruhu sociálnych služieb zameraných na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, z čoho možno usudzovať, že **dvomi základnými skupinami v sociálnych službách v Prešovskom kraji sú seniori a ľudia so zdravotným znevýhodnením**. Pomerne vysoké percento (21,25 %) služieb je zameraných aj na krízovú intervenciu. Naopak, najmenšia pozornosť je venovaná okruhu služieb na podporu rodín s deťmi. Len 4,21 % z celkového množstva poskytovaných služieb v Prešovskom kraji sa venuje službe starostlivosti o maloletých, resp. poskytuje činnosť včasnej intervencie.

V súčasnej dobe **je v krajskej sieti sociálnych služieb zaradených 927 sociálnych služieb**. Z pohľadu druhu sociálnej služby je najviac zastrešená opatrovateľská služba (18,02 %[26]). Dôvodom je skutočnosť plynúca zo Zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, t. j. že primárnym cieľom sociálnej starostlivosti je umožniť klientovi zotrvať čo najdlhšiu možnú dobu v domácom, resp. jemu blízkom prostredí. Najmenej poskytovateľov pôsobí v oblasti krízovej pomoci poskytovanej telekomunikačnými technológiami (0,08 %), v oblasti osobnej (0,08 %) a dočasnej (0,08 %) starostlivosti o dieťa, v oblasti sprievodcovských a predčítateľských služieb (0,08 %), služieb na

[24] Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK neuvádza kapacitu 171 z 172 opatrovateľských služieb, preto sa pri uvádzaní celkovej kapacity od týchto zariadení abstrahovalo. Všetky vykonávajú sociálnu službu terénnou formou.
[25] Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK neuvádza kapacitu 21 zo 45 denných centier uvedenú kapacitu, preto sa pri uvádzaní celkovej kapacity od týchto zariadení abstrahovalo. Všetky vykonávajú sociálnu službu ambulantnou formou.
[26] Vyčíslená percentuálna hodnota nezahŕňa neformálnu opatrovateľskú službu.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

podporu zosúladenia rodinného a pracovného života (0,08 %) a v oblasti monitorovania a signalizácie pomoci (0,08 %).

Graf 42: Druhy sociálnych služieb z pohľadu početnosti výskytu v Prešovskom kraji[27] (k 21.06.2021)

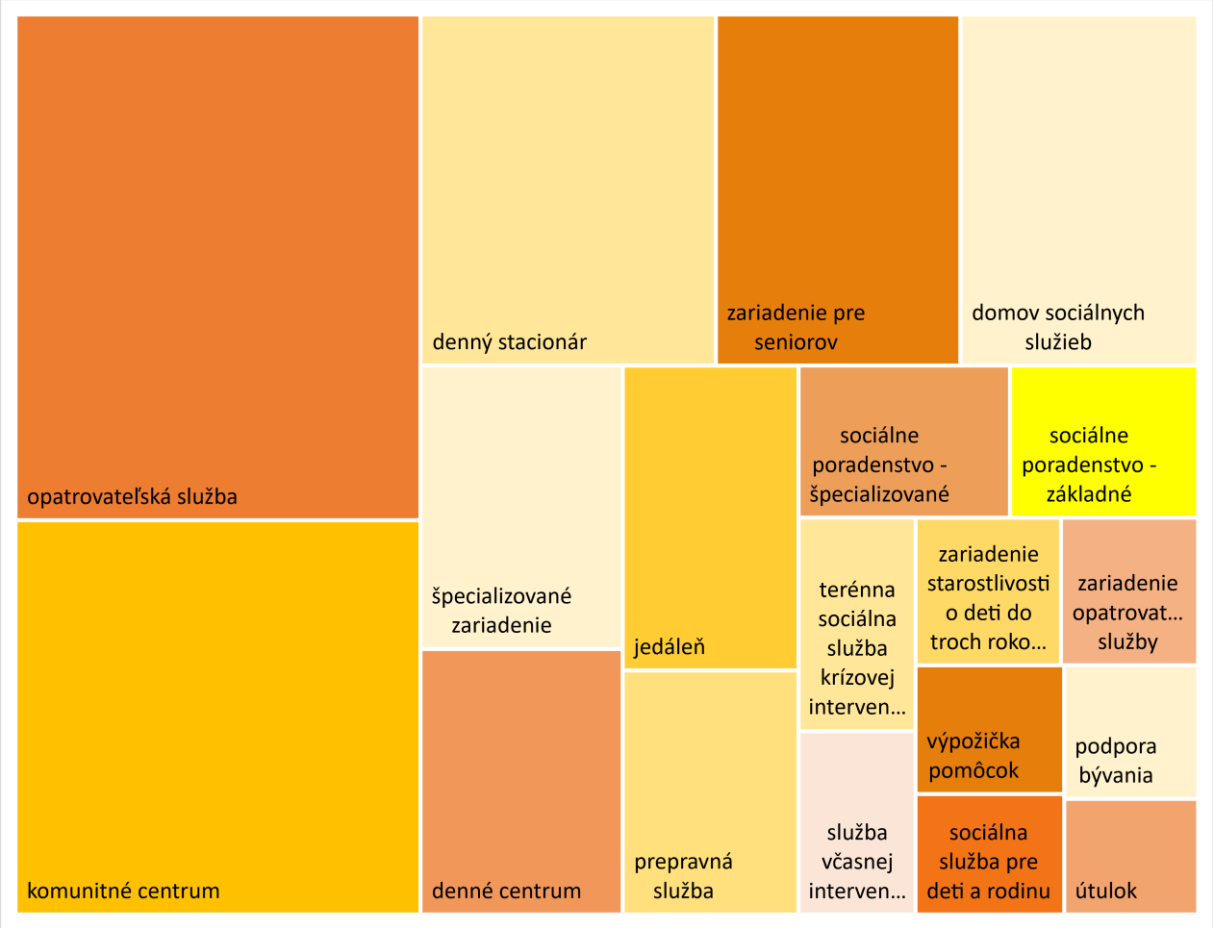

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Z pohľadu formy sociálnej služby je **v najväčšom rozsahu zabezpečená terénna sociálna služba** (37,65 %). Takmer totožné množstvo sociálnych služieb spadá do ambulantnej formy (37,54 %). Treťou najpočetnejšou skupinou je pobytová – ročná sociálna služba (22,98 %). Najväčším problémom tejto formy je súčasný stav vo veľkokapacitných zariadeniach, kde je potrebná ich modernizácia, humanizácia a transformácia, aby spĺňali všetky zákonné podmienky v zmysle platnej legislatívy.

Nízke zastúpenie z pohľadu formy sociálnych služieb má pobytová – týždenná. V okresoch Poprad, Levoča, Stará Ľubovňa, Medzilaborce, Snina a Stropkov nie je vôbec evidovaná. Dôvodom tejto skutočnosti je však dlhodobo znížený záujem zo strany prijímateľov o túto formu. Iná forma sociálnej služby je poskytovaná v minimálnej miere. Túto formu pomoci ponúkajú len 4 poskytovatelia.

Najväčšie množstvo sociálnych služieb je poskytované neverejnými poskytovateľmi (46,60 %), ktorí sa zameriavajú na ambulantnú, pobytovú – ročnú a terénu formu sociálnej služby. Poskytovatelia v zriaďovateľskej kompetencii obcí/miest poskytujú v prevažnej miere ambulantné a terénne sociálne služby. Pobytové – týždenné služby poskytujú výhradne neverejní poskytovatelia a právnické osoby zriadené alebo založené samosprávnym krajom. Inú formu sociálnej služby zastrešujú len neverejní

[27] Graf znázorňuje najpočetnejšie druhy sociálnych služieb, t. j. tie, ktoré sú v krajskej sieti sociálnych služieb zaradené viac ako 10-krát.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

poskytovatelia. Najmenšie množstvo sociálnych služieb je poskytované právnickými osobami zriadenými alebo založenými samosprávnym krajom (9,49 %).

Graf 43: Počet poskytovaných sociálnych služieb v Prešovskom kraji podľa typu poskytovateľa a formy sociálnej služby (k 21.06.2021)

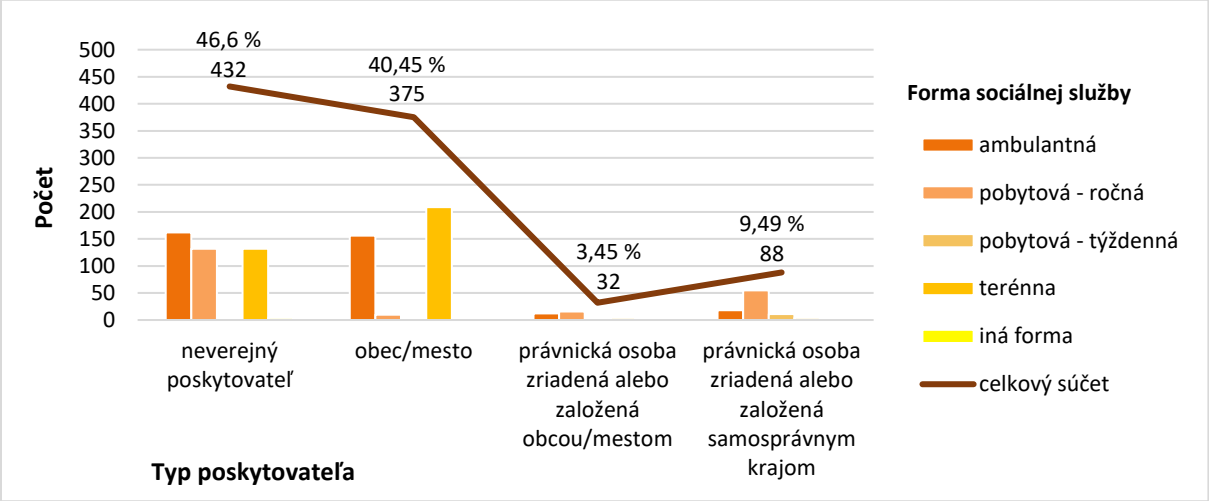

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Z hľadiska typu poskytovateľa sociálnych služieb prevládajú obce/mestá (47,67 %), ktorí spolu s neverejnými poskytovateľmi (43,78 %) súhrne tvoria 91,45 % všetkých poskytovateľov sociálnych služieb v Prešovskom kraji.

Graf 44: Počet poskytovateľov sociálnych služieb v Prešovskom kraji (k 21.06.2021)

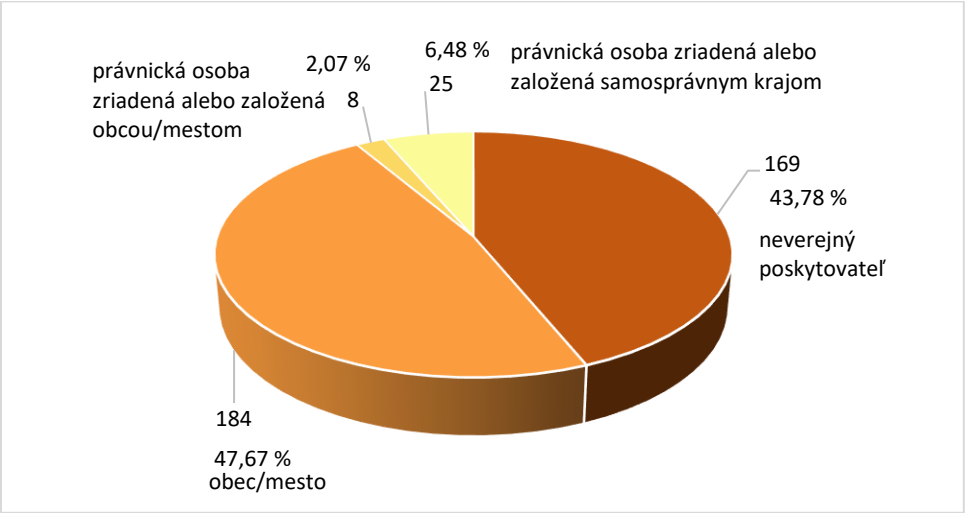

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

PSK má vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti 25 poskytovateľov, čo predstavuje z celkového počtu menej ako 6,50 %. Z celkového množstva poskytovateľov sociálnych služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti jednotlivých krajov územia SR poskytovatelia PSK predstavujú 13,00 %. Sumárne zabezpečia sprostredkovanie 88 služieb. Ich najväčší počet sa nachádza v okrese Snina (14), najmenšie množstvo je evidované v okresoch Bardejov (3), Poprad (3) a Stropkov (3).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 45: Počet sociálnych služieb poskytovaných poskytovateľmi v pôsobnosti PSK v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) a počet poskytovateľov sociálnych služieb v pôsobnosti samosprávnych krajov SR (k 27.10.2021)

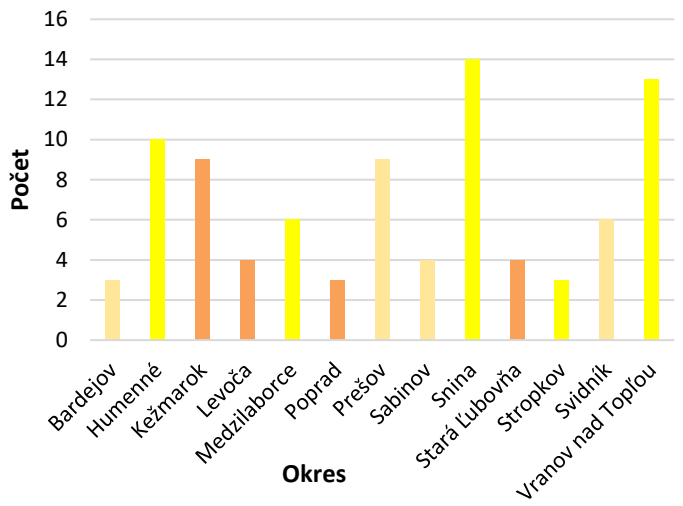

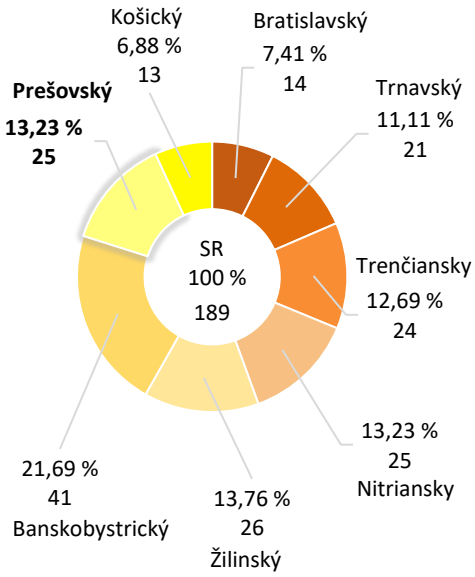

Počet poskytovateľov SS v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK

BJ	HE	KK	LE	ML	PP	PO	SB	SV	SL	SK	SP	VT
1	3	2	1	2	1	3	2	3	2	1	2	2

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), Webové sídla samosprávnych krajov SR

Nadpolovičná časť poskytovateľov sociálnych služieb (53,37 %) na území Prešovského kraja poskytuje viac ako jednu sociálnu službu. Desať a viac sociálnych služieb zabezpečuje 8 poskytovateľov, ktorí súhrne sprostredkujú 10,90 % sociálnej pomoci v území.

Graf 46: Počet poskytovateľov sociálnych služieb poskytujúcich väčší počet služieb, t. j. 10 a viac (k 21.06.2021)

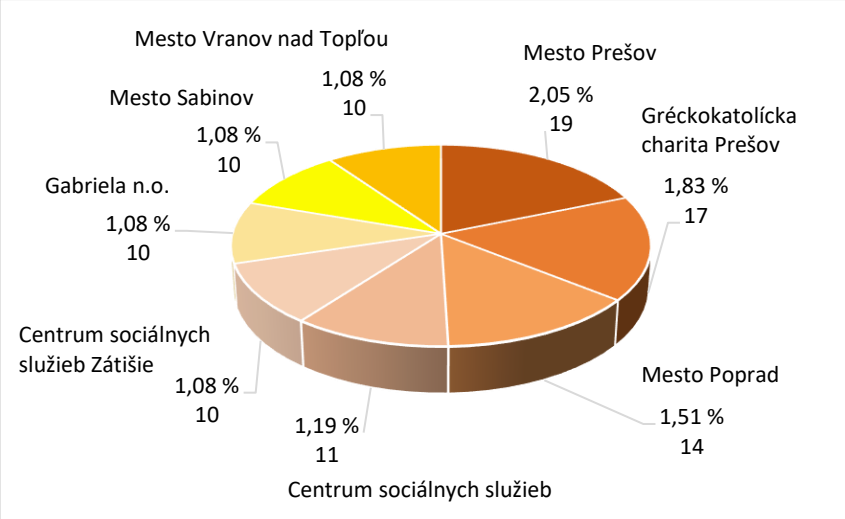

Najväčší počet sociálnych služieb ponúka Mesto Prešov, a to 2,05 % z celkového množstva všetkých poskytovaných sociálnych služieb na území Prešovského kraja. Druhým najväčším poskytovateľom z pohľadu počtu ponúkaných služieb je Gréckokatolícka charita Prešov (1,83 %) a v poradí tretí najväčší poskytovateľ je Mesto Poprad (1,51 %).

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Sociálne služby sa vo vysokej miere koncentrujú do miest s väčším počtom obyvateľstva. Naopak, v málo zaľudnených obciach je citeľná absencia poskytovania sociálnych služieb, prípadne je

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

poskytovaný len istý druh terénnej starostlivosti. Pre obyvateľov celého územia Prešovského kraja je k dispozícii poradenská služba poskytovaná formou telekomunikačných prostriedkov.

Graf 47: Počet sociálnych služieb v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)[28]

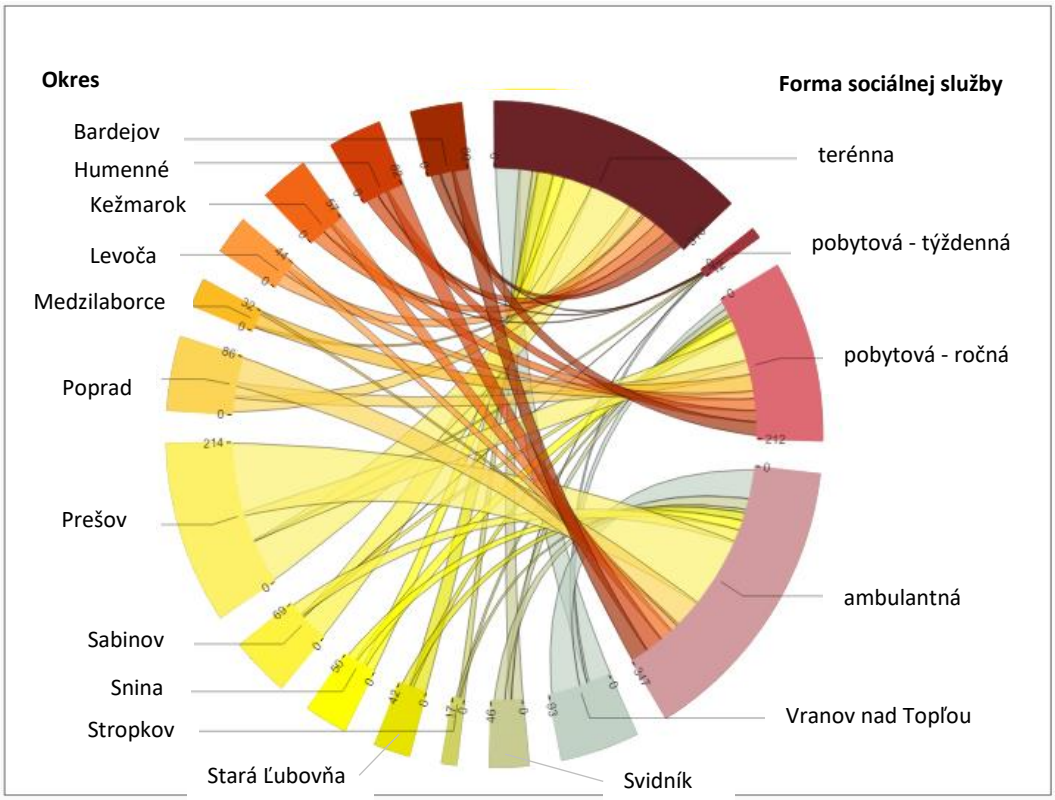

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Väčšina poskytovateľov (96,89 %) je činná v konkrétnej lokalite, t. j. v obci/meste alebo okrese, prípadne vo viacerých mestách/obciach alebo viacerých okresoch. Poskytnú tak spolu 870[29] sociálnych služieb v 885 lokalitách, čo predstavuje 93,85 % z celkového množstva sociálnych služieb. Zvyšná časť poskytovateľov (3,11 %) ponúka svoje služby celému územiu Prešovského kraja, pričom ide o formu telefonického poradenstva, resp. terénnej pomoci, ku ktorej sa radia služby týkajúce sa opatery, prepravy a výpožičky zdravotníckych pomôcok a zdravotníckeho materiálu. Týmto spôsobom je poskytovaných 57 sociálnych služieb, čo predstavuje 6,15 %.

[28] Graf nezohľadňuje poskytovateľov sociálnych služieb, ktorých cieľovým územím poskytovaných sociálnych služieb je celé územie kraja.

[29] Počet je nižší ako hodnota zobrazujúca súhrn sociálnych služieb zaradených do krajskej siete, t. j. 927, pretože zahŕňa len sociálne služby viazané na konkrétnu obec/obce, mesto/mestá, resp. okres/okresy. Nezahŕňa sociálne služby poskytované v rámci celého kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 25: Počet a kapacita[30] sociálnych služieb v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

Okres	Forma sociálnej služby								Celkový počet	Celková kapacita
	ambulantná		**pobytová - ročná**		**pobytová - týždenná**		**terénna**	**iná**		
	počet	**kapacita**	**počet**	**kapacita**	**počet**	**kapacita**	**počet**	**počet**		
Bardejov	26	1 041	20	739	2	10	13	-	61	1 790
Humenné	27	834	17	388	1	5	18	-	63	1 227
Kežmarok	20	489	18	439	1	3	19	-	58	931
Levoča	13	240	12	321	-	-	20	-	45	561
Medzilaborce	4	55	25	536	-	-	4	-	33	591
Poprad	42	577	22	664	-	-	23	-	87	1 241
Prešov	105	1211	43	1 147	3	26	64	-	**215**	**2 384**
Sabinov	20	299	6	258	1	3	43	-	70	560
Snina	15	157	18	387	-	-	18	-	51	544
Stará Ľubovňa	12	279	7	292	-	-	24	-	43	571
Stropkov	5	94	4	226	-	-	9	-	**18**	**320**
Svidník	16	288	10	357	1	2	20	-	47	647
Vranov nad Topľou	43	498	11	354	4	13	36	-	94	872
Celé územie kraj	-	-	-	-	-	-	53	4	57	-
Celkový súčet	348	6 062	213	6 108	13	62	364	4	942[31]	12 239

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Najväčšie množstvo sociálnych služieb (22,82 %) je poskytované v okrese Prešov. Tento stav kopíruje mapu zaľudnenia kraja, pretože najviac obyvateľov žije v okrese krajského mesta. Z celkového množstva poskytovaných služieb je najmenej (1,91 %) zaznamenaných v okrese Stropkov. Z pohľadu kapacity ambulantných a pobytových zariadení je lídrom kraja s 2 384 miestami okres Prešov. Najnižšiu kapacitu majú zariadenia okresu Stropkov, kde je evidovaných len 320 miest.

[30] Služby poskytované terénnou formou, resp. poradenské služby (iná forma) neuvádzajú kapacitu. Výnimkou je opatrovateľská činnosť poskytovaná Slovenským červeným krížom, Územným spolkom v okrese Vranov nad Topľou, ktorá zabezpečuje opatrovateľskú službu pre 7 klientov.

[31] Celkový počet prevyšuje hodnotu zobrazujúcu súhrn sociálnych služieb zaradených do krajskej siete, t. j. 927, pretože niektorí poskytovatelia sociálnych služieb poskytujú jednu formu sociálnej služby vo viacerých okresoch.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 30: Počet sociálnych služieb v Prešovskom kraji (k 21.06.2021)

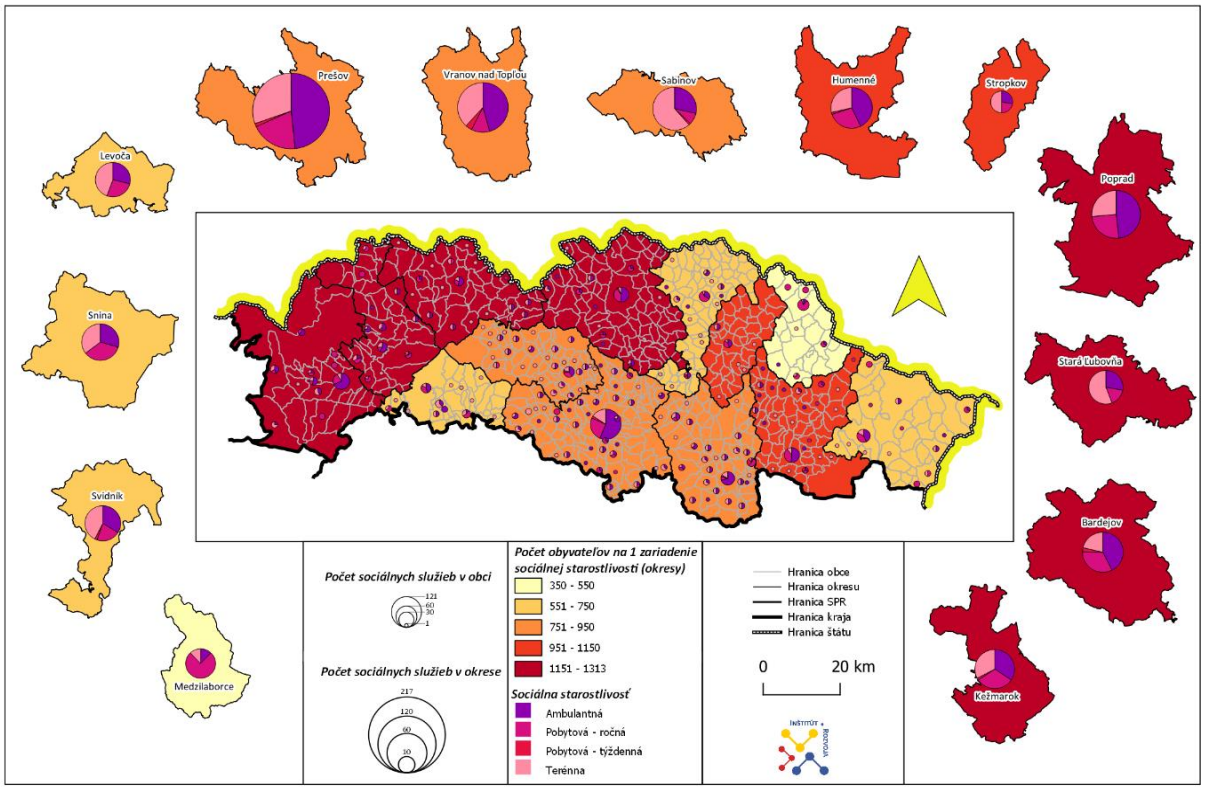

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7006rr), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), vlastné spracovanie

Z pohľadu počtu obyvateľov jednotlivých okresov najväčší počet osôb na jednu sociálnu službu pripadá v okrese Kežmarok (1 313). Nízku obslužnosť sociálnych služieb vykazuje rovnako okres Bardejov, Stará Ľubovňa a Poprad. Naopak, v okrese Medzilaborce pripadá na jednu sociálnu službu najmenší počet obyvateľov (355). Z toho vyplýva, že **počet, resp. rozmiestnenie poskytovaných sociálnych služieb nie je na území kraja vyvážené.**

Tabuľka 26: Počet obyvateľov (k 31.12.2020) pripadajúci na 1 sociálnu službu v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021)

SPR	Forma sociálnej služby				Celkový súčet
	ambulantná	**pobytová - ročná**	**pobytová - týždenná**	**terénna**	
Spiš	3 092	4 559	268 964	3 127	**1 154**
Šariš	2 083	4 403	49 693	2 485	885
Horný Zemplín	2 236	2 803	42 042	2 473	**812**
Prešovský kraj	***2 377***	***3 883***	***63 618***	***2 272***	***878***

Najlepšiu dostupnosť sociálnych služieb má SPR Horný Zemplín, kde na 1 službu pripadá 812 osôb. Naopak, najhoršia dostupnosť je v SPR Spiš. Tu možno k 1 sociálnej službe radiť až 1 154 obyvateľov.

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr;), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), vlastné spracovanie

Vo všetkých SPR je najdostupnejšou formou sociálnej starostlivosti z pohľadu početnosti výskytu ambulantná. Druhou v poradí je terénna a treťou pobytová - ročná. Výrazný nedostatok na celom území kraja badať pri pobytovej – týždennej forme sociálnej služby. Dôvodom tejto skutočnosti je však dlhodobo znížený záujem zo strany prijímateľov sociálnych služieb o túto formu sociálnej služby.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 48: Počet obyvateľov (k 31.12.2020) pripadajúci na 1 miesto ambulantnej a pobytovej – ročnej sociálnej služby v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

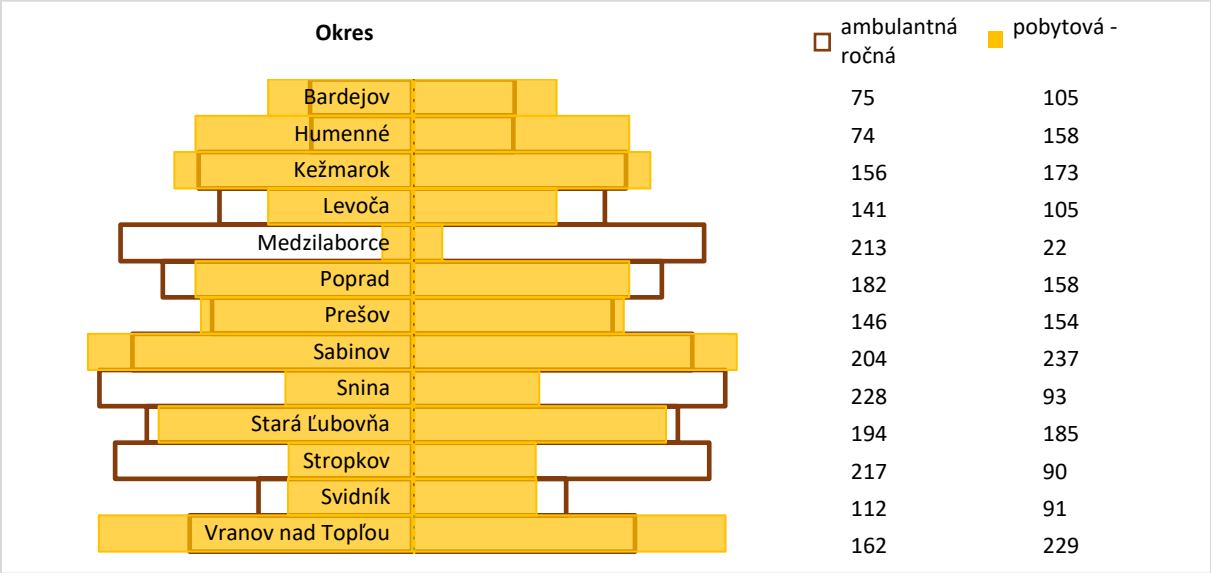

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr;), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), vlastné spracovanie

Ambulantná forma sociálnej pomoci je najdostupnejšia v okrese Humenné, kde na jedno miesto sociálnej služby pripadá 74 obyvateľov. Najnižšiu kapacitu tejto formy vykazuje okres Snina. Na jedno miesto tam pripadá 228 osôb. **Pri pobytovej – ročnej forme sociálnej služby je situácia v prípade dostupnosti najpriaznivejšia v okrese Medzilaborce**, kde pripadá na jedno miesto len 22 obyvateľov. Najnižšia dostupnosť tejto služby je v okrese Sabinov.

Posudzovanie odkázanosti na sociálnu službu a žiadosti o zabezpečenie sociálnej služby

Obce Prešovského kraja v súlade s § 80 zákona NR SR č.448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č.455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov posudzuje odkázanosť na opatrovateľskú službu a na sociálnu službu poskytovanú v:

- zariadení pre seniorov;
- zariadení opatrovateľskej služby;
- dennom stacionári.

Prešovský samosprávny kraj v súlade s § 81 zákona NR SR č.448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č.455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov posudzuje odkázanosť na sociálnu službu poskytovanú v:

- zariadení podporovaného bývania;
- rehabilitačnom stredisku;
- domove sociálnych služieb;
- špecializovanom zariadení.

Zároveň zabezpečuje poskytovanie sociálnych služieb v uvedených typoch zariadení sociálnych služieb. V roku 2020 bolo podaných 754 žiadostí o posúdenie odkázanosti na sociálnu službu a 746 žiadostí o zabezpečenie sociálnej služby.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 27: Počet žiadostí PSK o zabezpečenie sociálnej služby za rok 2020 a 2021 (k 31.12.2021)

Forma sociálnej služby	2020					2021				
	Verejný poskytovateľ rozhodnutie o odkázanosti vydané		Neverejný poskytovateľ rozhodnutie o odkázanosti vydané		**Celkový súčet**	Verejný poskytovateľ rozhodnutie o odkázanosti vydané		Neverejný poskytovateľ rozhodnutie o odkázanosti vydané		**Celkový súčet**
	pred rokom 2020	v roku 2020	pred rokom 2020	v roku 2020		pred rokom 2021	v roku 2021	pred rokom 2021	v roku 2021	
Zariadenie	**Zariadenie podporného bývania**									
-	3	18	1	5	**27**	1	20	1	1	**23**
Zariadenie	**Rehabilitačné stredisko**									
-	-	3	-	1	**4**	-	5	-	3	**8**
Zariadenie	**Domov sociálnych služieb**									
ambulantná	2	6	-	16	**24**	-	4	1	19	**24**
pobytová - týždenná	2	8	-	-	**10**	3	-	-	-	**3**
pobytová - ročná	16	84	2	11	**113**	23	88	-	12	**123**
zazmluvnené [32]	-	-	5	13	**18**	-	-	5	18	**23**
presun[33]	10	20	1	0	**31**	9	11	5	5	**30**
Zariadenie	**Špecializované zariadenie**									
ambulantná	-	-	-	9	**9**	-	-	2	2	**4**
pobytová - týždenná	-	-	-	-	**-**	-	-	-	-	**-**
pobytová - ročná	16	152	10	126	**304**	19	152	11	93	**275**
zazmluvnené	-	-	17	136	**153**	-	-	17	175	**192**
presun	10	21	5	17	**53**	19	44	8	17	**88**
Celkový súčet	**59**	**312**	**41**	**334**	**746**	**74**	**324**	**50**	**345**	**793**

Zdroj: Prešovský samosprávny kraj, odbor sociálnych vecí a rodiny

Takmer 35 % žiadateľov malo v roku 2021 záujem o pobytovú – ročnú formu v špecializovanom zariadení, z čoho jasne vyplýva, že práve po tejto sociálnej službe je v kraji výrazný dopyt. O zariadenie podporného bývania prejavilo záujem len 2,90 % žiadateľov a o služby rehabilitačného strediska len o niečo viac ako 1,01 %. Zároveň je potrebné si všimnúť, že 7,69 % žiadateľov o zabezpečenie sociálnej služby (nerátajúc zazmluvnených a presuny) rozhodnutie o odkázanosti na sociálnu službu nadobudlo pred rokom 2020. Z pohľadu poskytovateľa sociálnej služby je záujem žiadateľov vyrovnaný. Presne 52,46 % podalo žiadosť o zabezpečenie sociálnej služby u verejného poskytovateľa a 47,54 % u neverejného poskytovateľa. Viac ako 27 % žiadateľov, ktorým je zabezpečovaná sociálna služba u neverejného poskytovateľa, však čaká na zazmluvnenie zo strany PSK.

[32] Žiadateľovi je zabezpečovaná sociálna služba u neverejného poskytovateľa a čaká na tzv. zazmluvnenie zo strany PSK.
[33] Žiadateľovi je zabezpečovaná sociálna služba u poskytovateľa sociálnej služby, ale žiada zmenu poskytovateľa.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 49: Počet žiadostí PSK o zabezpečenie sociálnej služby za rok 2021 podľa roku nadobudnutia rozhodnutia o odkázanosti (k 31.12.2021)

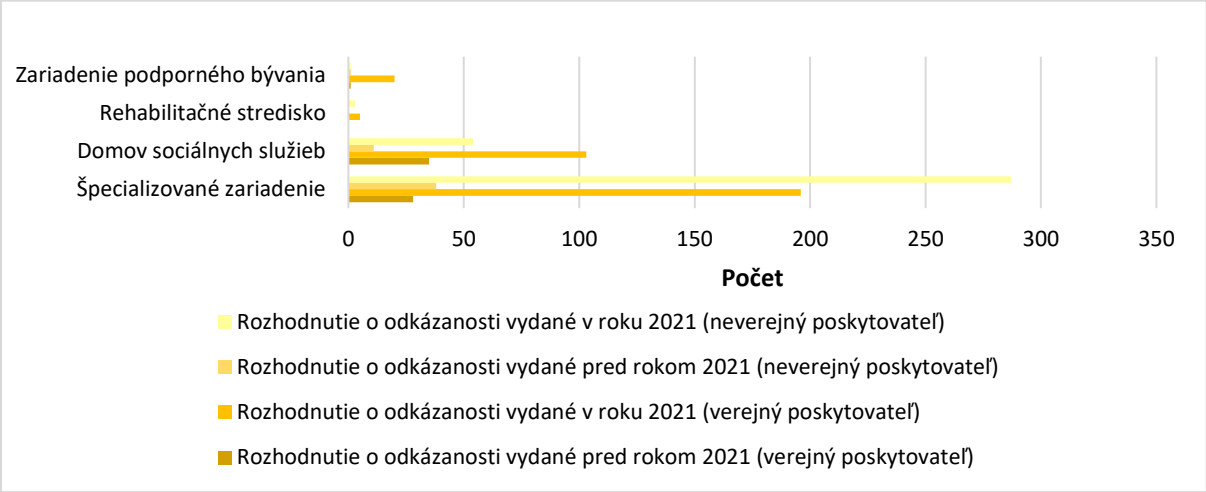

Zdroj: Prešovský samosprávny kraj, odbor sociálnych vecí a rodiny

Cieľová skupina seniori

V Prešovskom kraji žilo v roku 2020 celkovo 122 456 obyvateľov vo veku nad 65 rokov. Priemerný počet seniorov na 1 000 obyvateľov predstavoval v danom roku 148 osôb. Najvyšší priemerný počet obyvateľov starších ako 65 rokov bol evidovaný v okrese Medzilaborce. Naopak, najmenší v okrese Kežmarok.

Obrázok 1: Priemerný počet obyvateľov 65+ v okresoch Prešovského kraja na 1 000 obyvateľov (k 31.12.2020)

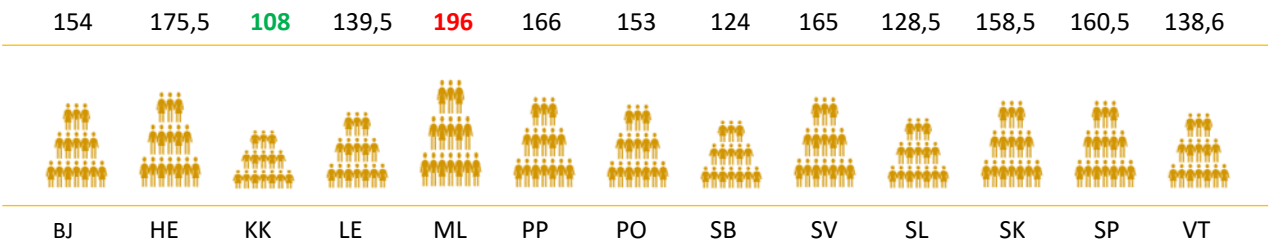

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr; om7102mr), vlastné spracovanie

Za posledných 10 rokov stúpol počet seniorov v Prešovskom kraji o 39,30 %. Kým v roku 2020 bol ich počet vyšší ako 122 tisíc, v roku 2010 v kraji žilo len 87 906 obyvateľov starších ako 65 rokov. S narastajúcim počtom občanov v dôchodkovom veku stúpa aj dopyt po sociálnych službách zameraných na poskytovanie opatery.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 50: Predpokladaný počet obyvateľov 65+ v Prešovskom kraji do roku 2030 (k 31.12.2020)

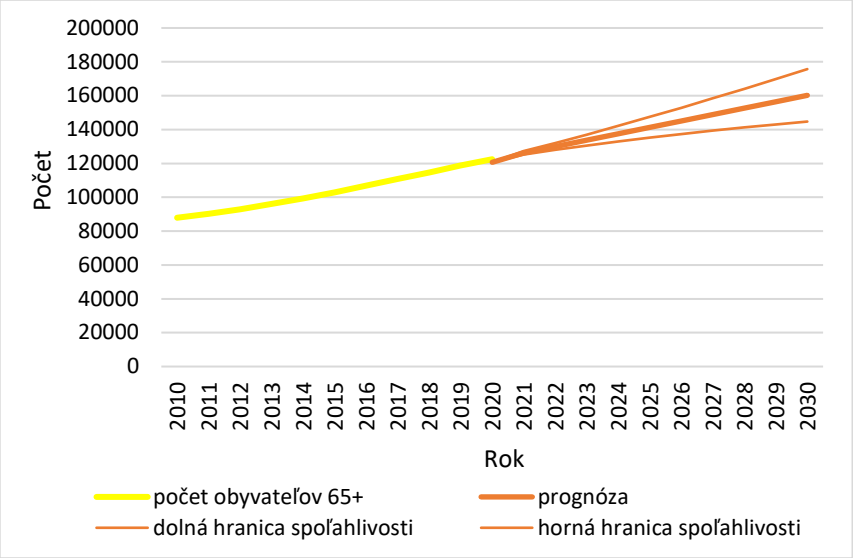

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

Je vysokopravdepodobné, že trend nárastu obyvateľov 65+ bude naďalej pokračovať. Vychádzajúc z odborných prepočtov[34] je možné predpokladať, že v roku 2030 bude žiť na území Prešovského kraja v porovnaní s rokom 2020 o cca 30,82 % viac obyvateľov 65+. V roku 2035 bude podľa prognóz nárast o 46,93 %. **Čím vyšší je priemerný vek obyvateľov, tým viac z nich potrebuje sociálnu pomoc a podporu**.

V roku 2020 v Prešovskom kraji podiel obyvateľov 65+ predstavoval necelých 15 %. Prognózy na rok 2035 predpokladajú, že sa podiel seniorov zvýši na viac ako 21 %. Najväčší podiel obyvateľov starších ako 65 rokov je v súčasnosti v okrese Medzilaborce (19,62 %), najmenší v okrese Kežmarok (10,82 %). Trend nárastu obyvateľov vykazuje, že podiel tejto vekovej skupiny bude naďalej stúpať v každom okrese kraja. Výpočty naznačujú, že najväčší podiel seniorov bude v roku 2035 obývať okres Humenné (27,94 %). Naopak, ich najmenší podiel je predpokladaný v okrese Kežmarok (15,07).

Tabuľka 28: Počet obyvateľov 65+ v roku 2020 a ich predpokladaný počet v roku 2035 v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2020)

Okres	Obyvatelia 65+					
	2020		**prognóza 2035**		**nárast**	
	počet	**%**	**počet**	**%**	**počet**	**%**
Bardejov	11 960	15,40	17 074	21,95	5 114	42,76
Humenné	10 775	17,55	15 956	**27,94**	5 181	48,09
Kežmarok	8 238	**10,82**	12 953	**15,07**	4 715	**57,24**
Levoča	4 708	13,96	6 797	19,63	2 089	44,37
Medzilaborce	2 297	**19,62**	2 841	26,15	544	**23,70**
Poprad	17 421	16,59	26 766	25,29	9 345	53,65
Prešov	27 023	15,29	40 259	21,25	13 236	48,98
Sabinov	7 558	12,38	10 467	15,88	2 909	38,49
Snina	5 920	16,52	7 750	24,34	1 830	30,92
Stará Ľubovňa	6 949	12,86	9 739	17,31	2 790	40,15
Stropkov	3 268	16,05	4 636	23,48	1 368	41,87
Svidník	5 123	15,84	7 912	26,53	2 789	54,44
Vranov nad Topľou	11 216	13,86	16 776	20,24	5 560	49,58
Prešovský kraj	***122 456***	***14,81***	***179 929***	***21,22***	***57 473***	***46,93***

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

[34] Prognóza bola vypočítaná na základe údajov o počte obyvateľov 65+ v Prešovskom kraji v rokoch 2010 – 2020, a to použitím lineárnej regresie v prostredí excel.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Najväčší nárast obyvateľov 65+ je predpokladaný v okrese Kežmarok, kde sa počet seniorov pravdepodobne zvýši v porovnaní s rokom 2020 o 57,24 %. Najmenšie navýšenie sa očakáva v okrese Medzilaborce, a to o 23,70 %. Najväčší počet obyvateľov v dôchodkovom veku žije v súčasnosti v okrese Prešov a prognózy predpovedajú nemennosť tejto situácie. Najmenej seniorov žije v okrese Medzilaborce, ktorý je dlhodobo najmenej osídleným územím Prešovského kraja. Z toho dôvodu napriek nízkemu množstvu obyvateľov 65+ je v tomto okrese najvyšší priemerný počet seniorov na 1 000 obyvateľov (196 osôb).

Graf 51: Predpokladaný počet obyvateľov 65+ v okresoch Prešovského kraja v roku 2035 (k 31.12.2020)

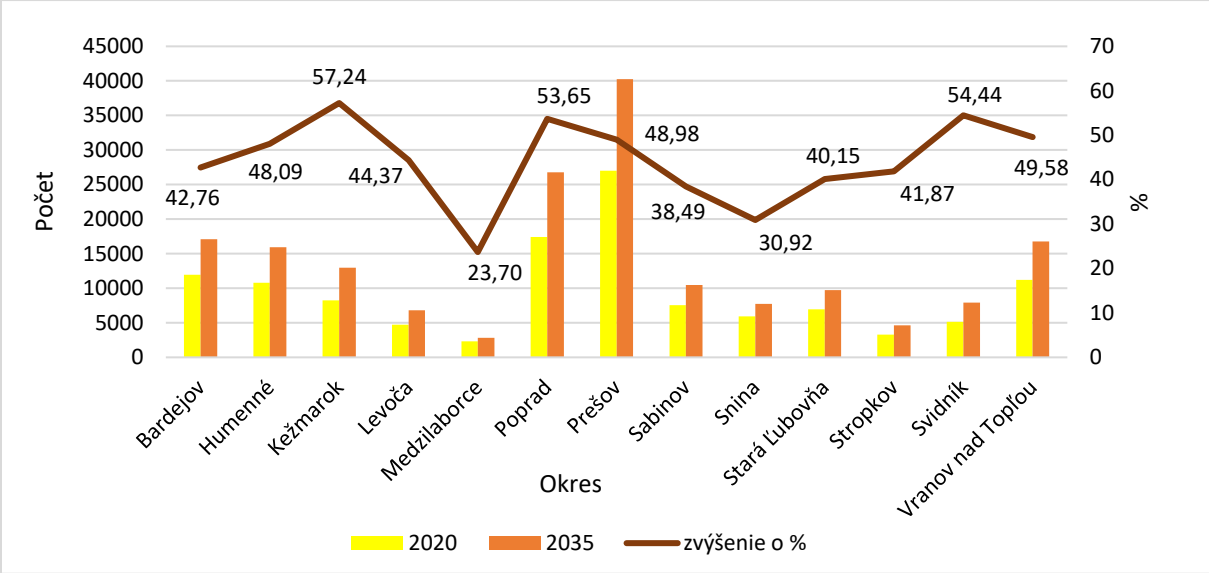

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

Z hľadiska veku je teda možné v budúcnosti očakávať postupné starnutie obyvateľstva Prešovského kraja. Väčší počet obyvateľov 65+ znamená väčší dopyt po sociálnych službách. Pri aktuálnom počte seniorov žijúcich na území Prešovského kraja je možné na základe prepočtov[35] predpokladať, že približne 13 079 obyvateľov (minimálna, ľahká, stredná a ťažká miera odkázanosti) vo veku nad 65 rokov potrebuje istú formu podpory a pomoci.

Tabuľka 29: Predpokladaná miera odkázanosti obyvateľov 65+ v porovnaní s celkovým počtom seniorov v Prešovskom kraji (k 31.12.2020)

Vek	Počet seniorov	Počet seniorov odkázaných na pomoc	Miera odkázanosti			
			minimálna	**ľahká**	**stredná**	**ťažká**
65 až 69	43 746	1 312	656	656	-	-
70 až 74	32 640	2 285	979	653	653	-
75 až 79	20 472	2 150	819	614	614	102
80 až 84	13 955	2 163	907	558	558	140
85 až 89	7 820	2 111	704	626	626	156
90 a viac	3 823	3 058	7 65	765	765	765
Celkový súčet	**122 456**	**13 079**	**4 830**	**3 871**	**3 215**	**1 163**

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Víšek, P. - Průša, L.: Optimalizace sociálních služeb, 2012, vlastné spracovanie

[35] Prepočet predpokladanej miery odkázanosti obyvateľov 65+ pochádza z návrhu prezentovanom v publikácii Optimalizace sociálních služe od P. Víšeka a L. Průša.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Najväčšie množstvo seniorov spadá do kategórie minimálnej miery odkázanosti. **Z pohľadu vekových skupín je na určitý druh podpory a pomoci odkázaných najviac seniorov vo veku 90 a viac rokov**. Najmenšie množstvo seniorov spadá do kategórie ťažkej miery odkázanosti a najmenej ohrozená je najmladšia veková skupina seniorov, tzn. veková skupina 65 až 69 rokov.

Graf 52: Predpokladaná miera odkázanosti obyvateľov 65+ podľa vekových skupín v Prešovskom kraji (k 31.12.2020)

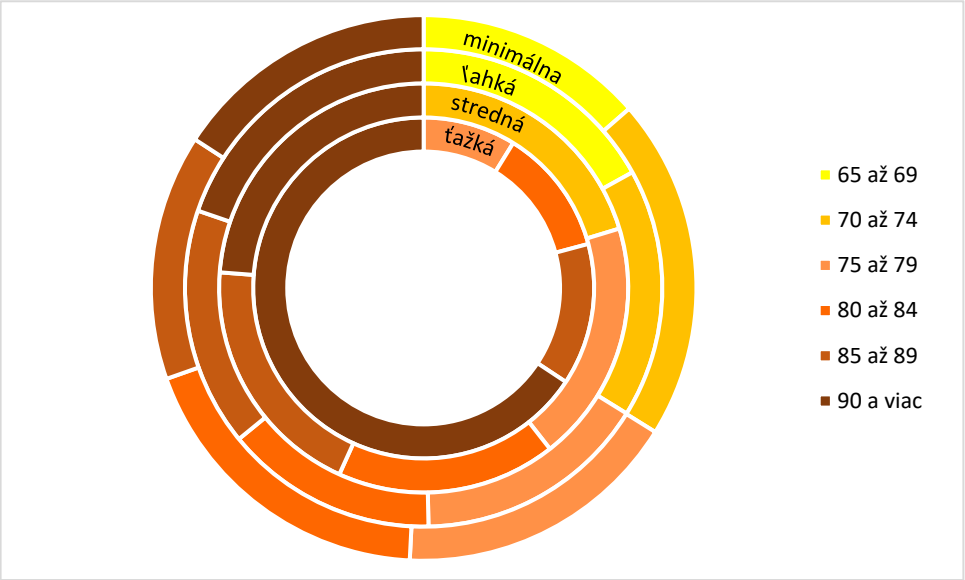

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2021 (om7007rr), Víšek, P. - Průša, L.: Optimalizace sociálních služeb, 2012, vlastné spracovanie

Pomoc a podpora obyvateľom 65+ je v Prešovskom kraji poskytovaná formálnym a neformálnym spôsobom. Neformálny spočíva v domácej starostlivosti umožňovanej vďaka poskytovania príspevku na opatrovanie. Základná výška peňažného príspevku mesačne v roku 2020 predstavovala pri opatrovaní jednej osoby s ŤZP 508,44 € a 676,22 € pri opatrovaní dvoch alebo viacerých osôb s ŤZP. I keď sa tento príspevok kontinuálne zvyšuje (v roku 2019 dosahoval výšku 430,35 € pri opatrovaní jednej osoby s ŤZP a 572,36 € pri opatrovaní dvoch alebo viacerých osôb s ŤZP), nepredstavuje dostatočnú finančnú podporu pre poskytovateľov neformálnej opatrovateľskej služby, čoho dôvodom je pretrvávajúci dopyt po pobytovej forme sociálnych služieb.
Z celkového počtu poskytnutých príspevkov na opatrovanie, kde bol počet opatrovaných v roku 2020 v Prešovskom kraji 11 054, je podľa Správy o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2020 66,70 % opatrovaných vo veku 63 a viac rokov, čo v Prešovskom kraji predstavuje 7 373 obyvateľov. Formálny spôsob poskytovania sociálnej služby obyvateľom 65+ je realizovaný ambulantnou, pobytovou (ročnou, resp. týždennou) formou a terénnou.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 30: Predpokladaná miera odkázanosti obyvateľov 65+ (k 31.12.2020) v porovnaní s počtom poskytovanej pomoci[38] v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

Okres	Počet seniorov		Celkový súčet	Forma pomoci				Celkový súčet
	minimálna a ľahká miera	**stredná a ťažká miera**		**osobná asistencia[36]**	**domáca starostlivosť [37]**	**pobytová sociálna služba**	**ambulantná sociálna služba**	
Bardejov	844	424	**1 267**	11	1 101	574	108	**1 794**
Humenné	729	350	**1 079**	11	474	206	362	**1 053**
Kežmarok	570	284	**854**	13	394	229	11	**647**
Levoča	342	177	**519**	30	313	179	60	**582**
Medzilaborce	183	100	**282**	3	110	343	55	**511**
Poprad	1 199	589	**1 787**	54	851	440	51	**1 396**
Prešov	1 972	1 012	**2 983**	61	1 241	699	556	**2 557**
Sabinov	549	280	**828**	9	427	144	167	**747**
Snina	420	208	**628**	16	304	191	140	**651**
Stará Ľubovňa	510	265	**774**	25	508	217	20	**770**
Stropkov	229	114	**342**	19	212	170	69	**470**
Svidník	372	191	**563**	4	385	170	221	**780**
Vranov nad Topľou	786	388	**1 174**	20	1 057	260	149	**1 486**
Celkový súčet	8 701	4 379	**13 079**	276	7 373	3 822	1 969	**13 440**

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, Víšek, P. - Průša, L.: Optimalizace sociálních služeb, 2012, Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), vlastné spracovanie

V 6 okresoch Prešovského kraja je podľa odhadu vyšší počet seniorov odkázaných na určitú formu pomoci ako je celkový súčet sociálnych služieb poskytnutých neformálnou a formálnou – pobytovou a ambulantnou formou. Ide konkrétne o okresy Humenné, Kežmarok, Poprad, Prešov, Sabinov a Stará Ľubovňa.

[36] Odhad je vypočítaný na základe predpokladu, že za rok 2020 využilo 15,41 % obyvateľov vo veku 65 a viac rokov pomoc formou osobnej asistencie (Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2020).

[37] Odhad je vypočítaný na základe predpokladu, že za rok 2020 je 66,70 % opatrovaných vo veku 63 a viac rokov (Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2020).

[38] Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK neuvádza kapacitu opatrovateľskej služby (s výnimkou opatrovateľskej služby poskytovanej Slovenským Červeným krížom, územným spolkom Vranov nad Topľou), preto sa pri uvádzaní poskytovanej pomoci od tejto sociálnej služby abstrahovalo.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 53: Predpokladaná miera odkázanosti obyvateľov 65+ (k 31.12.2020) v porovnaní s počtom poskytovanej pomoci[39] v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021)

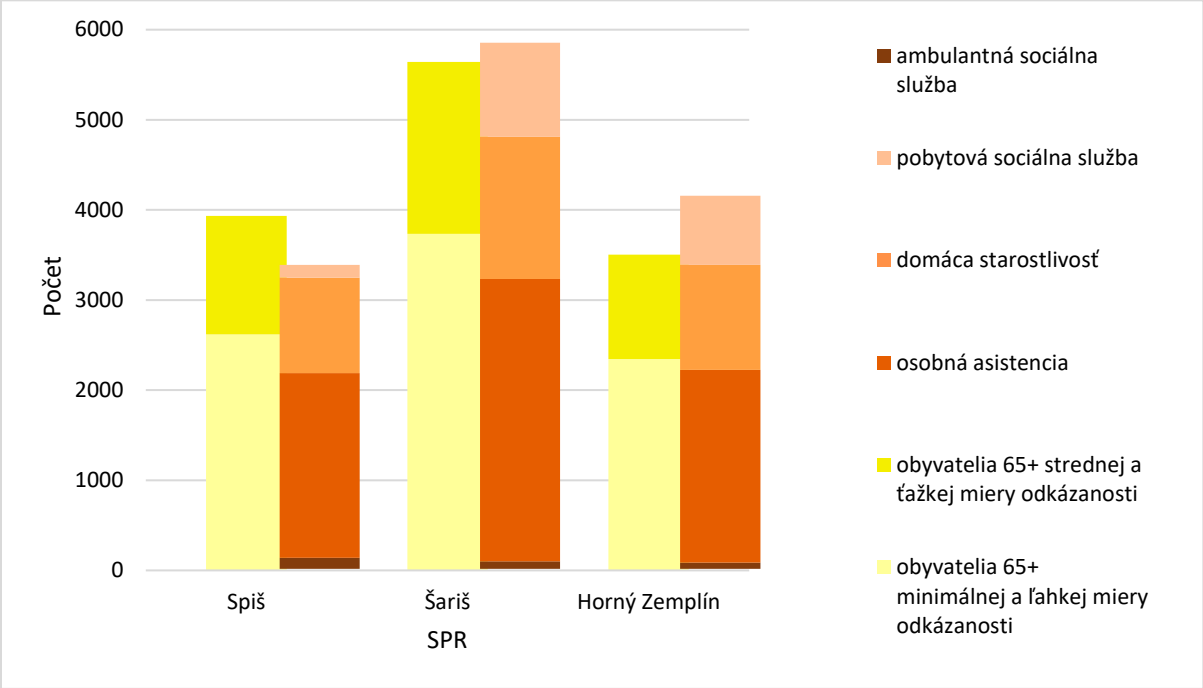

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, Víšek, P. - Průša, L.: Optimalizace sociálních služeb, 2012, Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), vlastné spracovanie

Približne 4 286 obyvateľov[40] potrebuje intenzívnu podporu a pomoc, ktorá sa zabezpečuje najčastejšie formou pobytových sociálnych služieb a prostredníctvom domácej starostlivosti (príspevok na opatrovanie). Tento fakt je potrebné vidieť v nadväznosti na celkový počet pobytových miest v sociálnych službách v Prešovskom kraji, ktorý je v zariadeniach pre seniorov[41], zariadeniach opatrovateľskej služby[42] a ŠZ PAd[43] celkovo v počte 3 822 miest, z toho je 1 115 miest v ŠZ PAd zameraných na opateru seniorov s Alzheimerovou chorobou, Parkinsonovou chorobou a demenciou.

[39] Nie je zohľadnená terénna opatrovateľská služba, nakoľko nie je možné vyčísliť množstvo poskytovateľov danej formy sociálnej služby.
[40] Ide o obyvateľov, ktorým sú poskytované služby v ŠZ Pad (1 115) a v zariadeniach pre seniorov (2 487). Výpočet bol realizovaný na základe metodickej príručky pre obstarávateľov a spracovateľov územnoplánovacej dokumentácie Štandardy minimálnej vybavenosti obcí.
[41] Podmienkou pre vstup je dôchodkový vek a IV. stupeň odkázanosti alebo iný vážny dôvod.
[42] Podmienkou pre vstup je II. stupeň odkázanosti.
[43] Podmienkou pre vstup je V. stupeň odkázanosti a špecifické ochorenie, na ktoré sa zariadenie zameriava (napr. Alzheimerova choroba, Parkinsonova choroba, skleróza multiplex, schizofrénia).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 31: Normatív vybavenosti zariadení pre obyvateľov 65+ (k 31.12.2020) a ich reálna kapacita v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

Okres	Celkový súčet	Reálna vybavenosť zariadení pre seniorov			
		Celkový súčet	**ŠZ Pad**	**Zariadenie opatrovateľskej služby**	**Zariadenie pre seniorov**
Bardejov	**634**	**574**	40	40	494
Humenné	**571**	**206**	97	-	109
Kežmarok	**437**	**229**	64	35	130
Levoča	**250**	**179**	120	-	59
Medzilaborce	**122**	**343**	74	10	259
Poprad	**923**	**440**	40	84	316
Prešov	**1 432**	**699**	208	27	464
Sabinov	**401**	**144**	-	-	144
Snina	**314**	**191**	38	24	129
Stará Ľubovňa	**368**	**217**	120	-	97
Stropkov	**173**	**170**	80	-	90
Svidník	**272**	**170**	124	-	46
Vranov nad Topľou	**594**	**260**	110	-	150
Celkový súčet	**6 490**	**3 822**	1 115	220	2 487

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), Víšek, P. - Průša, L.: Optimalizace sociálních služeb, 2012, vlastné spracovanie

Uvedené dáta ukazujú, že **potreba počtu pobytových miest pre seniorov nie je z hľadiska Prešovského kraja dostatočná**. Štandardy minimálnej vybavenosti zariadení pre seniorov pre Prešovský kraj udávajú 6 490 miest. Reálny počet miest je však len 3 822. Na základe týchto údajov je možné predpokladať potrebu budovania nových pobytových služieb v kraji. Z pohľadu jednotlivých okresov **reálna vybavenosť zariadení pre seniorov prevyšuje štandardy minimálnej vybavenosti len v okrese Medzilaborce**.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 31: Sociálne zariadenia pobytovej formy pre obyvateľov 65+ v Prešovskom kraji (k 21.06.2021)

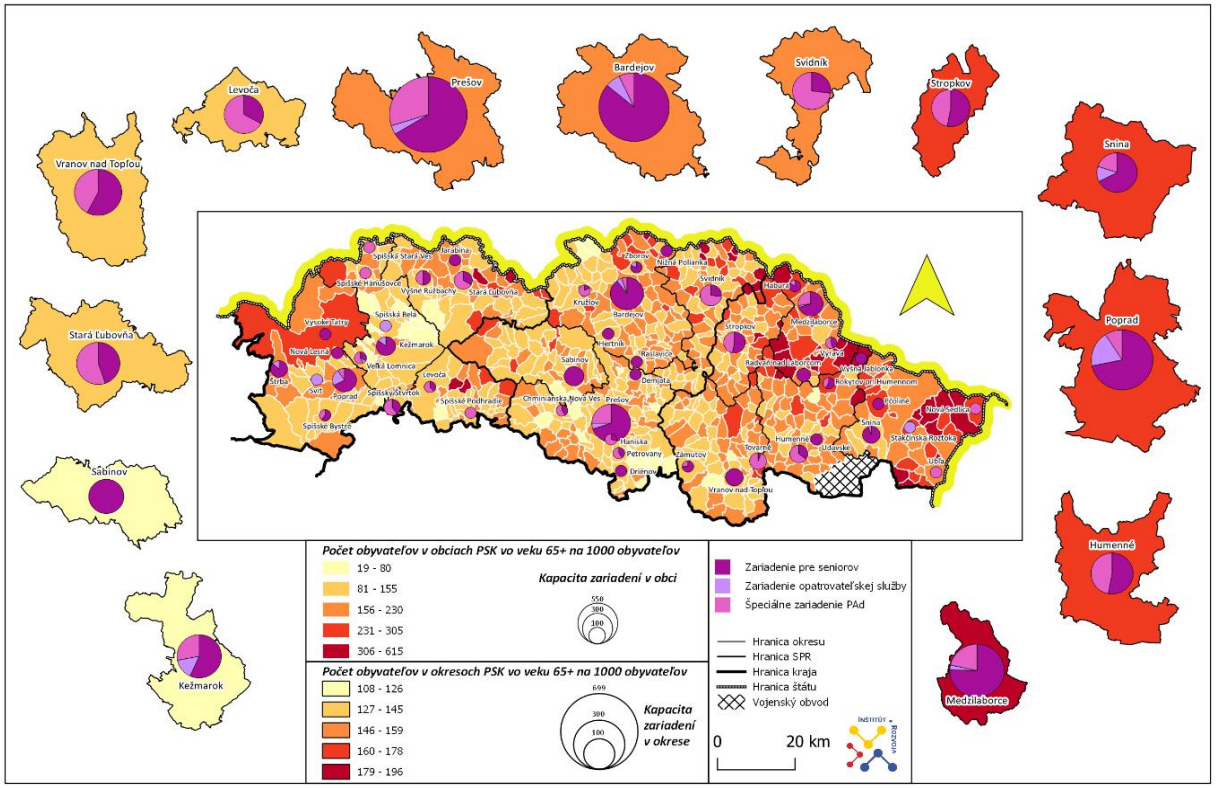

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), vlastné spracovanie

Prešovský kraj nedisponuje presnými štatistikami o počte seniorov s diagnostikovanými ochoreniami demencie. Predpokladá sa však, že ich prevalencia je vo veku nad 65 rokov 5,40 % populácie, čo v Prešovskom kraji predstavuje cca 6 613 seniorov. Pri zohľadnení skutočnosti zdvojnásobovania incidencie demencie každých 5 rokov, tzn. výskytu demencie v populácii nad 85 rokov u každého druhého človeka, by sa táto hodnota zvýšila na 11 053 seniorov. Z hľadiska potrieb obyvateľov s demenciou je možné na základe odborných výskumov a odhadov prevalencie demencie predpokladať, že 55 až 56 % z nich je v počiatočnom štádiu demencie, 32 % je v pokročilom štádiu demencie a 12 % v závažnom štádiu demencie. Vychádzajúc z týchto predpokladov je možné skonštatovať, že vyššiu mieru podpory osôb s demenciami potrebuje približne 44 % obyvateľov zo všetkých pacientov s demenciou v Prešovskom kraji, t. j. 4 863 obyvateľov 65+. Podpora pre týchto ľudí sa môže zabezpečovať prostredníctvom sociálnych služieb (domáca opatrovateľská služba, zariadenia pre seniorov, špecializované zariadenia, domovy sociálnych služieb, zariadenia opatrovateľskej služby a ďalšie), ale aj formou neformálnej starostlivosti v domácnosti prostredníctvom – príspevku na opatrovanie. Veľká časť týchto ľudí ma podporu zabezpečenú práve prostredníctvom uvedených sociálnych služieb a neformálnej starostlivosti v domácnosti. **Intenzívnu sociálno-zdravotnú starostlivosť (závažné štádium demencie) potrebuje cca 12 % pacientov s demenciou, t. j. cca 1 326 ľudí, pričom v kraji ich je 1 115.** Tieto čísla potvrdzujú akútnu potrebu riešenia špecializovaných služieb pre seniorov.

Rozloženie pobytových sociálnych služieb pre seniorov v rámci Prešovského kraja nie je rovnomerné. Tento stav vedie vo viacerých regiónoch k tomu, že sa k pobytovým službám ľudia s reálnou potrebou týchto služieb nevedia dostať. **Najväčším počtom miest na 1 000 obyvateľov vo veku 65+ disponuje okres Medzilaborce**. Je to zároveň jediný okres, ktorý spĺňa, ba dokonca vysoko prevyšuje normatív vybavenosti[44] zariadení pre seniorov. Celokrajský priemer dosahuje hodnotu 31 miest na 1 000

[44] Autorský kolektív P. Víšek a L. Průša v publikácii Optimalizace sociálních služeb navrhuje normatív vybavenosti zariadení pre seniorov, a to 53 osôb na 1 000 obyvateľov 65+.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

obyvateľov vo veku 65+. Túto hranicu dosahuje okres Stará Ľubovňa a prekračujú ju okresy Bardejov, Levoča, Snina, Stropkov a Svidník. Z daných skutočnosti vyplýva, že **akútny nedostatok pobytových sociálnych zariadení pre seniorov je v okresoch Humenné, Kežmarok, Poprad, Prešov, Sabinov a Vranov nad Topľou.**

Graf 54: Počet miest zariadení pobytovej formy socialnej služby pre seniorov na 1 000 obyvateľov 65+ (k 31.12.2020) v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

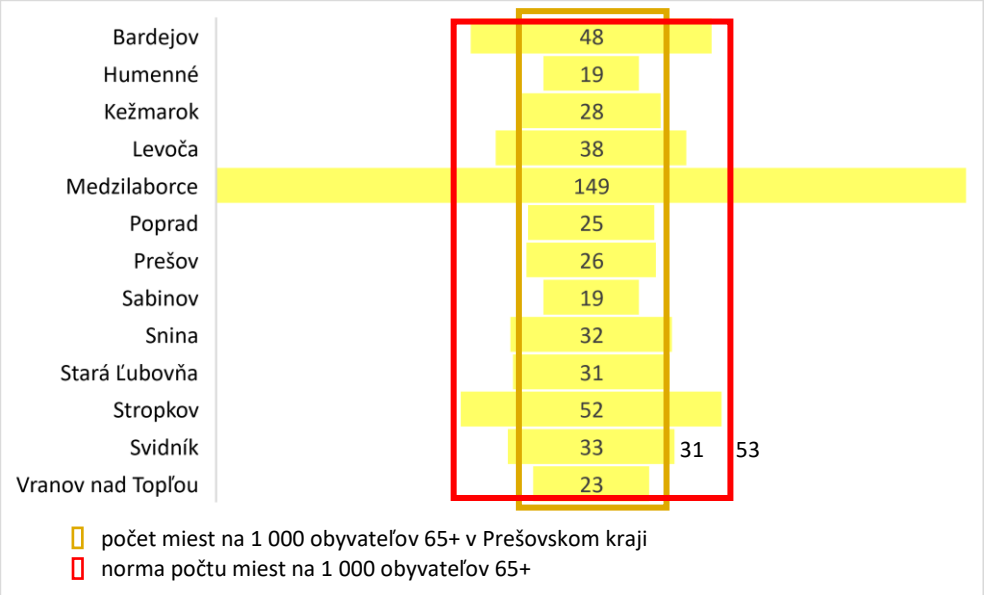

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), Víšek, P. - Průša, L.: Optimalizace sociálních služeb, 2012, vlastné spracovanie

Druhou formou sociálnej služby, ktorou je poskytovaná seniorom podpora a pomoc, je ambulantná sociálna služba. Ide o službu poskytovanú v zariadeniach mimo prirodzeného sociálneho prostredia seniorov alebo mimo ich domáceho prostredia v rozsahu niekoľkých hodín denne. V Prešovskom kraji je ambulantná sociálna služba pre obyvateľov 65+ poskytovaná v 97,11 % v denných stacionároch. Zvyšné necelé 3 % zastrešujú zariadenia pre seniorov a zariadenie opatrovateľskej služby.

Graf 55: Kapacita ambulantnej sociálnej služby pre obyvateľov 65+ v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

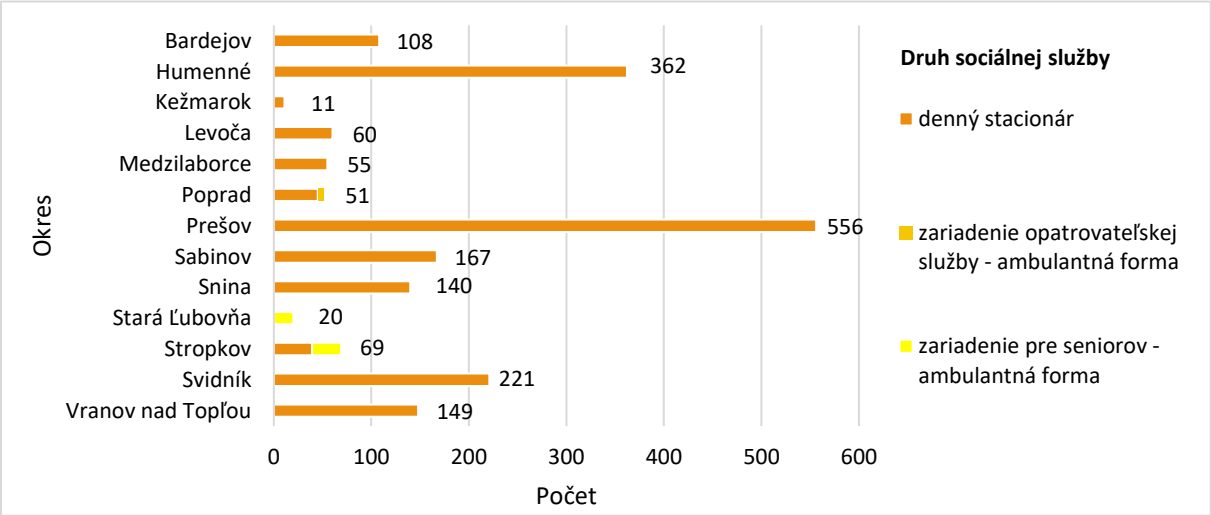

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Ambulantnou formou je obyvateľom Prešovského kraja nad 65 rokov poskytovaná sociálna služba v kapacite 1 969 miest, prevažne v denných stacionároch. Necelých 30 % kapacity všetkých denných stacionárov ponúkajú zariadenia na území okresu Prešov. **Absenciu tohto druhu sociálnej služby badať v okrese Stará Ľubovňa.** Celkovo je najmenej zastrešená ambulantná forma sociálnej služby s kapacitou 11 klientov v okrese Kežmarok.

Tabuľka 32: Kapacita ambulantnej sociálnej služby pre obyvateľov 65+ v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021) a počet obyvateľov (k 31.12.2021) na jedno miesto ambulantnej sociálnej služby

SPR	Ambulantná sociálna služba							
	denný stacionár		**zariadenie opatrovateľskej služby - ambulantná forma**		**zariadenie pre seniorov - ambulantná forma**		**Celková kapacita ambulantnej sociálnej služby**	**Počet obyvateľov na 1 miesto z celkovej kapacity**
	kapacita	**počet obyvateľov na 1 miesto**	**kapacita**	**počet obyvateľov na 1 miesto**	**kapacita**	**počet obyvateľov na 1 miesto**		
Spiš	116	322	6	6 219	20	1 866	**142**	**234**
Šariš	1 052	49	-	-	-	-	1 052	49
Horný Zemplín	911	37	-	-	31	1 080	**942**	**36**
Prešovský kraj	2 079	59	6	20 409	51	2 401	2 136	57

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr;), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Z pohľadu celkovej kapacity jednotlivých druhov ambulantnej sociálnej služby pre obyvateľov 65 + je s 1 052 miestami lídrom SPR Šariš, kde na jedno miesto pripadá 49 seniorov. Naopak, slabá dostupnosť tejto formy sociálnej služby je v SPR Spiš. Tu je evidovaných len 142 miest, čoho dôsledkom na jedno miesto z celkovej kapacity pripadá 234 obyvateľov. V SPR Horný Zemplín ambulantnú sociálnu službu môže využiť 942 obyvateľov. Na jedno miesto pripadá 36 osôb.

Seniori Prešovského kraja majú možnosť využívať aj terénnu opatrovateľskú službu, **ktorú poskytuje dokopy 167 poskytovateľov**. Najvyšší počet tejto sociálnej služby je poskytovaný v okrese Sabinov, naopak, najmenší v okrese Medzilaborce. Okrem vyššie spomenutého je pre 17 poskytovateľov pôsobiskom poskytovania terénnej opatrovateľskej sociálnej služby celé územie Prešovského kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 56: Počet poskytovateľov terénnej opatrovateľskej služby pre obyvateľov 65+ v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

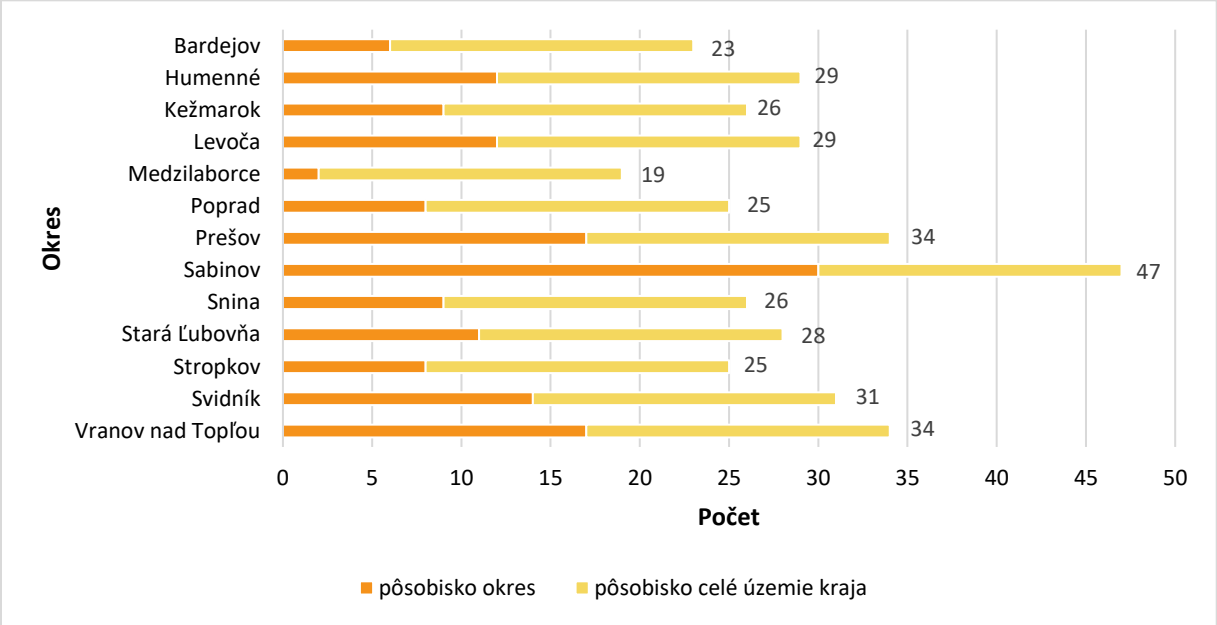

Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Tabuľka 33: Počet poskytovateľov terénnej opatrovateľskej služby pre obyvateľov 65+ v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021) a počet obyvateľov (k 31.12.2021) na 1 opatrovateľskú službu

SPR	Terénna opatrovateľská služba	
	počet služieb	**počet obyvateľov na 1 službu**
Spiš	40	**933**
Šariš	67	**771**
Horný Zemplín	48	697
Celé územie kraja	17	7 203
Prešovský kraj	172	712

Z pohľadu počtu poskytovateľov terénnej opatrovateľskej služby pre obyvateľov 65+ je v Prešovskom kraji lídrom SPR Šariš, kde je poskytovaných 67 služieb. Na jedného poskytovateľa tak pripadá o niečo viac ako 771 obyvateľov 65+. Najmenšie množstvo tohto druhu a formy sociálnej služby je sprostredkované v SPR Spiš, kde s celkovým počtom 40 sociálnych služieb na 1 pripadá 933 seniorov.

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr;), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

V Prešovskom kraji 44 poskytovateľov poskytuje v rámci terénnej formy sociálnej služby inú ako opatrovateľskú službu, ktorých cieľovou skupinou sú aj obyvatelia nad 65 rokov. Ide prevažne o prevádzkovanie jedální, prepravnú službu alebo službu vypožičiavania pomôcok.

Cieľová skupina osoby so zdravotným postihnutím

Odhadovaný[45] počet obyvateľov Prešovského kraja s istou formou zdravotného postihnutia bol v roku 2020 približne 124 054. Najrozšírenejším zdravotným postihnutím sa ukazuje ochorenie diabetes, následne poruchy pohybového ústrojenstva a mentálne postihnutia.

[45] Svetová správa o zdravotnom postihnutí predpokladá, že približne 15 % ľudí z populácie má nejakú formu zdravotného postihnutia.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 34: Orientačný výskyt jednotlivých druhov zdravotného postihnutia v Prešovskom kraji (k 31.12.2020)

Druh zdravotného postihnutia		Predpokladaný počet obyvateľov	Orientačný výskyt na 10 000 obyvateľov[46]
zrakové postihnutie		4 714	57
	z toho ťažké	1 323	16
sluchové postihnutie		7 857	95
	z toho úplná hluchota	1 199	14,5
porucha reči		4 714	57
mentálne postihnutie		23 571	285
	z toho dospelí vyžadujúci ústavnú starostlivosť	372	4,5
	z toho mládež vyžadujúca ústavnú starostlivosť	827	10
poruchy pohybového ústrojenstva		23 653	286
	z toho dospelí vyžadujúci ústavnú starostlivosť	33	0,4
	z toho mládež vyžadujúca ústavnú starostlivosť	83	1
telesné postihnutie dospelých s pridruženým mentálnym postihnutím vyžadujúce ústavnú starostlivosť		33	0,4
telesné postihnutie mládeže s pridruženým mentálnym, príp. ďalším postihnutím vyžadujúce ústavnú starostlivosť		42	0,5
zmyslové postihnutie dospelých vyžadujúce ústavnú starostlivosť		25	0,3
odkázanie na invalidný vozík		271	33
diabetes		41 765	505
	z toho na inzulíne	5 459	66
duševné ochorenie		7 857	95
epilepsia		11 000	133
psoriáza		15 714	190
chronická toxikománia a alkoholizmus vyžadujúci ústavnú starostlivosť		9	0,1
chronické ochorenie detí		43 337	524

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr;), Víšek, P. - Průša, L.: Optimalizace sociálních služeb, 2012, vlastné spracovanie

V Prešovskom kraji prevláda predovšetkým poskytovanie sociálnych služieb v tradičných druhoch, a to v domovoch sociálnych služieb, kde je celkovo evidovaných 1 666 miest. Zariadenia podporného bývania majú kapacitu 119 miest a ŠZ pre osoby s duševným ochorením (schizofrénia, organický psychosyndróm, PAS a duševná zaostalosť) disponujú 403 miestami. Ide o pobytové formy sociálnych služieb.

[46] Orientačný výskyt jednotlivých druhov zdravotného postihnutia na 10 000 obyvateľov pochádza z návrhu prezentovanom v publikácii Optimalizace sociálních služe od P. Víšeka a L. Průša.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 35: Kapacita pobytových sociálnych služieb určených obyvateľom so zdravotným postihnutím v porovnaní s počtom obyvateľov (k 31.12.2021) na jedno miesto sociálnej služby v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

Okres	Kapacita pobytových sociálnych služieb určených obyvateľom so zdravotným postihnutím				Počet obyvateľov na 1 miesto pobytovej sociálnej služby určenej obyvateľom so zdravotným postihnutím			
	Súčet	**Zariadenie podporného bývania**	**Domov sociálnych služieb**	**ŠZ**	**Celkový súčet**	**Zariadenie podporného bývania**	**Domov sociálnych služieb**	**ŠZ**
Bardejov	175	6	99	70	444	12 944	785	1 110
Humenné	175	6	169	-	351	10 233	363	-
Kežmarok	107	5	102	-	712	15 233	747	-
Levoča	192	35	67	90	176	964	503	375
Medzilaborce	180	10	124	46	65	1 171	94	255
Poprad	168	-	128	40	625	-	820	2 625
Prešov	398	7	299	92	444	25 254	591	1 922
Sabinov	117	-	117	-	522	-	522	-
Snina	169	22	82	65	212	1 629	437	551
Stará Ľubovňa	115	-	115	-	470	-	470	-
Stropkov	89	-	89	-	229	-	229	-
Svidník	169	-	169	-	191	-	191	-
Vranov nad Topľou	134	28	106	-	604	2 890	763	-
Celkový súčet	2 188	119	1 666	403	378	6 950	496	2 052

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Štandardy minimálnej vybavenosti obcí, 2010, vlastné spracovanie

Pri zohľadnení počtu obyvateľov jednotlivých okresov **najvyššiu kapacitu sociálnych služieb poskytovaných obyvateľom so zdravotným postihnutím pobytovou formou vykazuje okres Medzilaborce** (15,37 miest na 1 000 obyvateľov). Naopak, najnižšiu s 1,40 miest na 1 000 obyvateľov okres Kežmarok.

Graf 57: Kapacita pobytových sociálnych služieb určených obyvateľom so zdravotným postihnutím na 1 000 obyvateľov (k 31.12.2021) v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

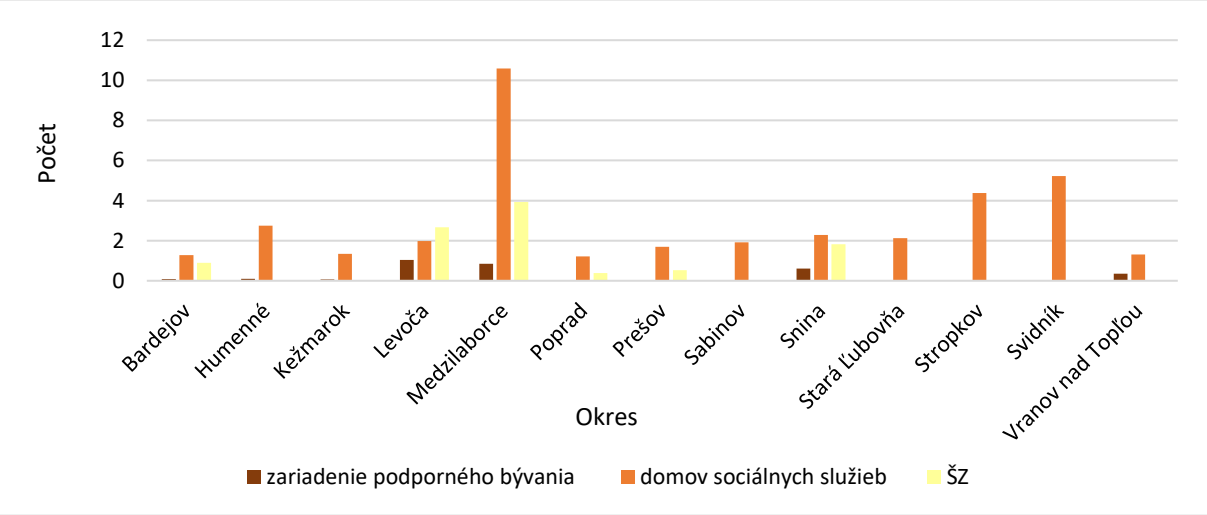

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr;), Víšek, P. - Průša, L.: Optimalizace sociálních služeb, 2012, Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), vlastné spracovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Najväčšou kapacitou pobytových sociálnych služieb určených obyvateľom so zdravotným postihnutím disponuje SPR Šariš. Z pohľadu počtu obyvateľov na 1 miesto je na tom s 281 obyvateľmi najlepšie SPR Horný Zemplín. Najnižšiu kapacitu a zároveň najvyšší počet obyvateľov na 1 miesto sociálnej služby pre obyvateľov so zdravotným postihnutím pobytovej formy má SPR Spiš.

Tabuľka 36: Kapacita pobytových sociálnych služieb určených obyvateľom so zdravotným postihnutím v porovnaní s počtom obyvateľov (k 31.12.2021) na jedno miesto sociálnej služby v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021)

SPR	Pobytová sociálna služba							
	zariadenie podporovaného bývania		**domov sociálnych služieb**		**ŠZ**		**Celková kapacita pobytovej sociálnej služby**	**Počet obyvateľov na 1 miesto z celkovej kapacity**
	kapacita	**počet obyvateľov na 1 miesto**	**kapacita**	**počet obyvateľov na 1 miesto**	**kapacita**	**počet obyvateľov na 1 miesto**		
Spiš	40	6 724	412	653	130	2 069	**582**	**462**
Šariš	13	26 758	171	2 034	81	4 294	**859**	405
Horný Zemplín	66	3 185	570	369	111	1 894	747	**281**
Prešovský kraj	119	6 950	1 153	717	322	2 568	2 188	378

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr;), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Veľká časť obyvateľov trpiaca istou formou zdravotného postihnutia žije v domácom prostredí a potrebuje sociálne služby a kompenzácie. Medzi odborné činnosti patrí primárne špecializované sociálne poradenstvo a rehabilitácia. V Prešovskom kraji je však nízky počet poskytovateľov, ktorí tieto služby poskytujú. **Špecializované sociálne poradenstvo poskytuje 12 poskytovateľov, ktorí sumárne poskytujú 27 sociálnych služieb v 25 lokalitách, pričom 2 poskytovatelia majú registráciu na poskytovanie poradenstva v celom kraji. . Sociálnu službu v rehabilitačnom stredisku poskytuje 6 poskytovateľov v 5 okresných mestách ambulantnou formou.**

Z hľadiska zdravotného postihnutia je potrebné v Prešovskom kraji rozvíjať službu včasnej intervencie, ktorú na území poskytuje 9 poskytovateľov prostredníctvom 18 sociálnych služieb v 13 lokalitách, pričom 5 poskytovatelia majú registráciu na poskytovanie včasnej intervencie v celom kraji. Vychádzajúc z analýz Asociácie poskytovateľov a podporovateľov včasnej intervencie je podiel detí vo vekovej skupine 0 – 7 rokov, ktoré majú zdravotné postihnutie alebo rizikový vývin, na úrovni 3,5 % všetkých detí v tomto veku. To znamená, že približne 2 771 detí v Prešovskom samosprávnom kraji potrebuje službu včasnej intervencie.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 58: Odhadovaný počet detí (k 31.12.2021) vyžadujúcich službu včasnej intervencie pripadajúci na 1 službu včasnej intervencie v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

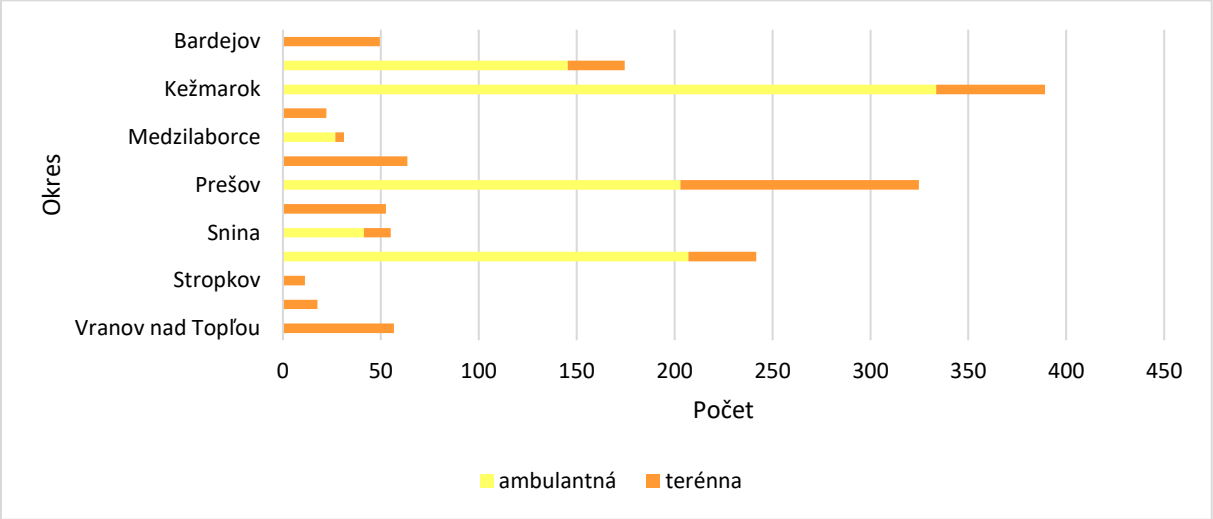

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2021 (om7102rr;), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Na území Prešovského kraja poskytujú 9 poskytovatelia službu včasnej intervencie ambulantnou aj terénnou formou. Pri ambulantnej len 4 z nich udávajú kapacitu, ktorá súhrne nadobúda hodnotu 25 miest. Aj pri najoptimistickejších predpokladoch obslužiteľnosti územia zvyšnými poskytovateľmi sa ani zďaleka nedostávame na hranicu požadovanej kapacity, t. j. 2 771 detí. Preto možno konštatovať, že V Prešovskom kraji je služba včasnej intervencie výrazne poddimenzovaná.

Cieľová skupina osoby v nepriaznivej a krízovej sociálnej situácii

Zákon o sociálnych službách v oblasti krízovej intervencie definuje nasledovné druhy sociálnych služieb poskytovaných za účelom riešenia nepriaznivých situácií:

- **terénna sociálna služba krízovej intervencie** (16 sociálnych služieb)
- **nízkoprahové denné centrum** (2 sociálne služby)
- **integračné centrum** (0 sociálnych služieb)
- **komunitné centrum** (134 sociálnych služieb)
- **nocľaháreň** (4 sociálne služby)
- **útulok** (13 sociálnych služieb)
- **domov na polceste** (8 sociálnych služieb)
- **nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu** (15 sociálnych služieb)
- **zariadenie núdzového bývania** (5 sociálnych služieb).

Okrem týchto druhov sociálnych služieb sa v rámci riešenia nepriaznivej a krízovej situácie môžu využívať a podporné sociálne služby ako jedáleň (45 sociálnych služieb), práčovňa (4 sociálne služby) a stredisko osobnej hygieny (2 sociálne služby). Okrem týchto podporných sociálnych služieb je možné využívať aj službu podpora samostatného bývania (2 sociálne služby).

Mladí dospelí po ukončení ústavnej starostlivosti

Výraznou skupinou v rámci riešenia nepriaznivej a krízovej situácie sú mladí dospelí po ukončení ústavnej starostlivosti. Ústavná starostlivosť v centrách pre deti a rodiny (bývalé detské domovy) je ukončená dosiahnutím dospelosti alebo predĺžením starostlivosti do 19. roku veku.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 37: Počet a kapacita sociálnych služieb poskytovaných mladým dospelým po ukončení ústavnej starostlivosti v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

Okres	Druh sociálnej služby						Celkový súčet sociálnych služieb	
	domov na polceste		**zariadenie podporného bývania**		**zariadenie núdzového bývania**			
	počet	**kapacita**	**počet**	**kapacita**	**počet**	**kapacita**	**počet**	**kapacita**
Bardejov	-	-	1	6	-	-	1	6
Humenné	-	-	1	6	1	20	2	26
Kežmarok	-	-	1	5	2	30	3	35
Levoča	1	10	3	35	-	-	4	45
Medzilaborce	1	13	1	10	-	-	2	23
Poprad	1	6	-	-	-	-	1	6
Prešov	4	52	2	7	1	35	7	94
Sabinov	-	-	-	-	-	-	0	0
Snina	-	-	3	22	1	15	4	37
Stará Ľubovňa	-	-	-	-	-	-	0	0
Stropkov	-	-	-	-	-	-	0	0
Svidník	1	18	-	-	-	-	1	18
Vranov nad Topľou	-	-	3	28	-	-	3	28
Celkový súčet	8	99	15	119	5	100	28	318

Zdroj: ŠÚ SR, 2021, Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Jednu zo základných sociálnych služieb pre mladých dospelých po ukončení ústavnej starostlivosti predstavuje domov na polceste. V Prešovskom kraji je celkovo 99 miest v tomto druhu sociálnej služby. Zároveň sa táto služba nachádza len v piatich okresných mestách – Levoča, Medzilaborce, Poprad, Prešov a Svidník a poskytujú ju 7 poskytovatelia sociálnych služieb.
Druhou relevantnou sociálnou službou pre túto cieľovú skupinu je sociálna služba zariadenie podporného bývania. V Prešovskom kraji je celkovo 119 miest v tejto sociálnej službe a poskytuje ju 11 poskytovateľov sociálnych služieb. Sociálna služba zariadenie podporného bývania je poskytovaná právnickou osobou zriadenou alebo založenou samosprávnym krajom (84 miest) a neverejnými poskytovateľmi (35 miest). Zariadenia podporného bývania sa nachádzajú vo ôsmych okresoch Prešovského kraja, konkrétne Bardejov, Humenné, Kežmarok, Levoča, Medzilaboriec, Prešov, Snina a Vranov nad Topľou.
V Prešovskom kraji je celkovo 100 miest v zariadeniach núdzového bývania. Túto sociálnu službu poskytujú 4 poskytovatelia v štyroch okresoch, a to Humenné, Kežmarok, Prešov a Snina.

Ľudia bez domova

Výraznou skupinou v rámci riešenia nepriaznivej a krízovej situácie sú ľudia bez domova. Presné počty tejto cieľovej skupiny nie sú vedené. Táto skupina sa začala sledovať pri sčítaní obyvateľov, domov a bytov z roku 2011. Pri stanovovaní počtu sa vychádzalo z predpokladu, že formálne musí byť každý obyvateľ sčítaný v byte a byt v dome, t. j. z konceptu sekundárneho bezdomovectva, čo znamená, že sa sčítavali osoby, ktoré boli mimo bytového fondu, bez prístrešia, vo fiktívnom dome a v hromadnom ubytovacom zariadení dočasného bývania (t. j. útulok, nocľaháreň, domov na polceste, ubytovňa a ďalšie zariadenia pre ľudí bez domova).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 59: Počet ľudí bez domova v roku 2011 v okresoch Prešovského kraja (k 2011)

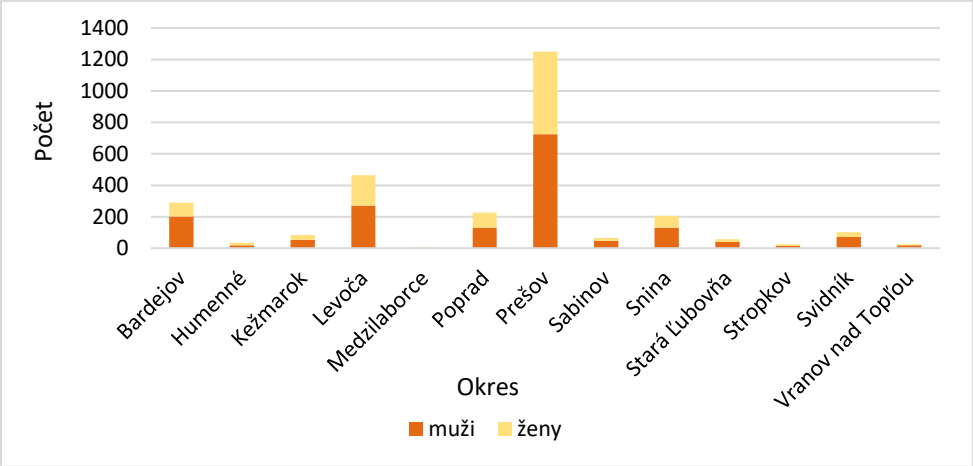

Zdroj: ŠÚ SR, 2021

Podľa údajov Štatistického úradu SR bolo v roku 2011 v Prešovskom kraji 2 827 ľudí bez domova. Údaje z jednotlivých okresov potvrdzujú predpoklady, že **ľudia bez domova často migrujú do väčších miest, čo sa ukazuje na počte ľudí bez domova v okrese Prešov (1 250 ľudí), čo je trojnásobne viac ako v druhom okrese v poradí (Levoča).** Väčšina ľudí bez domova žije hlavne v okresných mestách a v krajskom meste Prešov.

Tabuľka 38: Počet a kapacita sociálnych služieb poskytovaných ľuďom bez domova v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021)

Okres	Druh sociálnej služby				Celkový súčet sociálnych služieb	
	nocľaháreň		**útulok**			
	počet	**kapacita**	**počet**	**kapacita**	**počet**	**kapacita**
Bardejov	1	18	1	12	2	**30**
Humenné	-	-	1	20	2	**40**
Kežmarok	-	-	2	98	4	**128**
Levoča	-	-	1	30	2	**40**
Medzilaborce	-	-	-	-	1	**13**
Poprad	1	35	2	51	4	**92**
Prešov	1	22	1	86	7	**195**
Sabinov	-	-	-	-	-	**-**
Snina	-	-	1	10	2	**25**
Stará Ľubovňa	-	-	-	-	-	**-**
Stropkov	-	-	1	16	1	**16**
Svidník	1	4	1	20	3	**42**
Vranov nad Topľou	-	-	2	20	2	**20**
Celkový súčet	4	79	13	363	30	**641**

Zdroj: ŠÚ SR, 2021, Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC)

Jednu zo základných sociálnych služieb pre ľudí bez domova predstavuje nocľaháreň. V Prešovskom kraji je celkovo 79 miest v tomto druhu sociálnej služby. Zároveň sa táto služba nachádza len v štyroch okresných mestách – Prešov, Poprad, Bardejov a Svidník a poskytujú ju 4 poskytovatelia sociálnych služieb. Orientačné štandardy[47] vybavenosti miest a obcí sociálnymi službami uvádzajú, že na 10 000 obyvateľov je potrebných 7 miest v sociálnej službe nocľaháreň, čo v Prešovskom samosprávnom kraji

[47] Orientačné štandardy pochádzajú z návrhu prezentovanom v publikácii Obce, města, regiony a sociálni služby od P. Baumrukovej a v publikácii Optimalizace sociálních služe od P. Víšeka a L. Průša.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

predstavuje potrebu cca 579 miest. To znamená, že **v Prešovskom kraji chýba približne 500 miest v sociálnej službe nocľaháreň**. Zároveň je odporúčaný štandard vybavenosti pre mestá s počtom nad 20 000 obyvateľov – 20 miest v službe nocľaháreň. Medzi mestá Prešovského kraja, ktoré majú nad 20 000 obyvateľov a nemajú vôbec tento druh sociálnej služby, patrí Humenné a Vranov nad Topľou. Podľa počtu obyvateľov bez domova v jednotlivých okresoch absentuje táto služba aj v ďalších okresných mestách, predovšetkým v Levoči.

Druhou relevantnou sociálnou službou pre túto cieľovú skupinu je sociálna služba útulok. Odporúčaná vybavenosť touto službou je na úrovni 7 miest na 10 000 obyvateľov[48], čiže podobne ako v prípade nocľahárne, aj tu je odhadovaná potreba na úrovni cca 579 miest. V Prešovskom kraji je celkovo 363 miest v tejto sociálnej službe a poskytuje ju 12 poskytovateľov sociálnych služieb. Sociálna služba útulok je poskytovaná hlavne neverejnými poskytovateľmi sociálnych služieb (260 miest) a poskytovateľmi v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja (83 miest) a zariadenia v pôsobnosti obci majú kapacitu 20 miest. **Útulky sa nachádzajú v takmer všetkých okresoch Prešovského kraja s výnimkou Medzilaboriec, Sabinova a Starej Ľubovne**. **Celkovo podľa odhadov absentuje v kraji 216 miest sociálnej služby útulok**.

Medzi služby, ktoré je možné poskytovať aj tejto cieľovej skupine, patria špecializované sociálne poradenstvo a podporné služby ako stredisko osobnej hygieny, práčovňa, jedáleň a podpora samostatného bývania, ktoré v kraji poskytuje 25 poskytovateľov.

[48] Návrh odporúčanej vybavenosti pochádzajú z publikácie Obce, města, regiony a sociálni služby od P. Baumrukovej a publikáciie Optimalizace sociálních služe od P. Víšeka a L. Průša.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ záujem verejných a neverejných poskytovateľov o skvalitňovanie sociálnych služieb + existujúca sieť UPSVaR-OBEC-VÚC so svojimi sociálnymi pracovníkmi a terénnou službou + existujúci elektronický systém zberu a spracovania dát prijímateľov – IS SOS, Cygnus, DODS + existujúci národný portál slovensko.sk pre zrýchlenie administratívnych konaní so štátnou správou, sociálnou poisťovňou a úradom práce + aktivita záujmových skupín a aktivistov medzi ohrozenými skupinami obyvateľstva + využívanie finančných prostriedkov z EÚ a ostatných finančných zdrojov na zvyšovanie kvality a kapacity v zariadeniach poskytujúcich rôzne formy a druhy sociálnych služieb v kraji + poskytovanie kvalifikovaného základného poradenstva na celom území kraja + široký rozsah sociálnych služieb rôzneho charakteru pre rôzne cieľové + dostatočné naplnenie predpokladaných potrieb sociálnych služieb obyvateľov 65+ v SPR Šariš a SPR Horný Zemplín + počet miest pobytových zariadení pre obyvateľov 65+ prevyšujúci normatív vybavenosti v okrese Medzilaborce + dobrá dostupnosť pobytových sociálnych služieb pre obyvateľov so zdravotným postihnutím v SPR Horný Zemplín + aktivita záujmových skupín a aktivistov medzi ohrozenými skupinami obyvateľstva	- neidentifikované potreby obyvateľov vzhľadom k sociálnym službám, absencia monitoringu v regiónoch - nekompletnosť dát o prijímateľoch sociálnych služieb - nevyhovujúci stav veľkokapacitných zariadení, kde je potrebná modernizácia, humanizácia a transformácia, aby spĺňali všetky zákonné podmienky v zmysle platnej legislatívy - nedostatok finančných zdrojov na opravu, debarierizáciu a modernizáciu budov, v ktorých sa poskytujú sociálne služby - nedostatok finančných zdrojov na výstavbu nízkokapacitných pobytových zariadení - nedostatočné financovanie jestvujúcich pobytových služieb a s tým súvisiaci nepostačujúci počet odborných zamestnancov - nerovnomerne rozložená sieť sociálnych služieb na území kraja, najhoršou dostupnosťou sociálnych služieb disponuje SPR Spiš - nedostatočná ponuka a dostupnosť sociálnych služieb pre obyvateľov 65+ v SPR Spiš - počet miest pobytových zariadení pre obyvateľov 65+ nedosahujúci normatív vybavenosti vo všetkých okresoch kraja s výnimkou okresu Medzilaborce - nedostatočná kapacita ŠZ PAd a ŠZ PAS na území kraja - nedostatočne zastrešená sociálna služba včasnej intervencie na území kraja - nízka miera zabezpečenia sociálnych služieb krízovej intervencie, nedostatočná kapacita útulkov a nocľahární

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

	- nízka podpora základného poradenstva pre všetky cieľové skupiny v oblasti elektronizácie a digitalizácie služieb poskytovaných verejnou a štátnou správou - nedostupnosť sociálnych služieb s použitím telekomunikačných technológií, najmä pre obyvateľov žijúcich osamelo, s vyšším vekom alebo ZP - nedostatočné zabezpečenie kvalitných sociálnych služieb na celom území kraja neverejnými poskytovateľmi pre skupiny obyvateľov v nepriaznivej a krízovej sociálnej situácii - nízka miera propagácie a ponuky podporovaného bývania, hlavne pre osoby so ZP alebo obyvateľov v nepriaznivej a krízovej sociálnej situácii - nízke finančné ohodnotenie zamestnancov pôsobiacich v oblasti poskytovania sociálnych služieb, osobitne opatrovateľov - nedostatok kvalifikovaného odborného personálu, osobitne opatrovateľov v zariadeniach - nevyužitý potenciál ľudského kapitálu, zdravotní pracovníci pracujúci v zariadeniach sociálnych služieb ako opatrovatelia - neprehľadnosť v usmerneniach z dôvodu častej novelizácie zákona - neprehľadnosť a roztrieštenosť sociálneho systému MPSVR – príspevok na opatrovanie a iné kompenzačné príspevky ŤZP - obmedzenie využívania komunitných centier osobami ohrozenými z dôvodu zotrvávania v priestorovo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby, t. j. MRK
Príležitosti	**Ohrozenia**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ zvyšovanie informovanosti poskytovateľov sociálnych služieb v oblasti sociálnych služieb, najmä v oblasti legislatívnych zmien a projektových výziev + spolupráca miestnej a regionálnej samosprávy s verejnými a neverejnými poskytovateľmi sociálnych služieb + spolupráca na hľadaní komplexného riešenia DSZS cez ZMOS + podpora zvyšovania kvality a kapacít poskytovaných sociálnych služieb zo štrukturálnych fondov EÚ a ŠR + debarierizácia v zariadeniach sociálnych služieb + spracovanie dokumentu "Optimalizácia a sieť sociálnych služieb v kraji“, v ktorom budú zadefinované potreby obyvateľov a dostupnosť + rozvoj sociálnych podnikov v kraji ako jedna z možností rozvoja sociálnych služieb + sieťovanie poskytovateľov sociálnych služieb + podpora zvýšenie personálnych kapacít v zariadeniach poskytujúcich služby a zosúladiť tak štandardy kvality s realitou + zlepšenie postavenia poskytovanej sociálnej služby medzi ostatnými odvetviami ocenením práce personálu (morálne aj finančne) + zvyšovanie zamestnanosti v sociálnych službách a podpora umiestňovania kvalifikovaných absolventov s dosiahnutým vzdelaním I. a II. stupňa VŠ + vytvorenie partnerstva s PU v PO, Inštitútom SP + v spolupráci so SZŠ zavedenie študijného programu opatrovateľ-asistent	- často sa meniaca legislatíva - neochota poskytovateľov sociálnych služieb zapojiť sa do siete sociálnych služieb - financovanie pobytových zariadení s poskytovaním sociálnych a zdravotníckych služieb dvoma ministerstvami s rozdielnymi mzdovými tabuľkami - nevypracovanie špeciálneho mzdového zákona pre sociálnych pracovníkov - náročnosť povolania a nízke finančné ohodnotenie zamestnancov pôsobiacich v oblasti poskytovania sociálnych služieb - odchod odborníkov zo sociálnych služieb a nahradenie nekvalifikovanou pracovnou silou - pretrvávajúca byrokratizácia v sociálnych službách na úkor dôrazu na kvalitu - zložitý prijímací proces a posudková činnosť znižujúca dostupnosť sociálnych služieb - cenovo neprístupné sociálne služby pre nízkopríjmových obyvateľov - nepredvídateľnosť post-covidovej situácie - nedostatočná finančná podpora poskytovateľov neformálnej opatrovateľskej služby - zvyšujúci sa počet detí s potrebou služby včasnej intervencie - kontinuálne starnutie obyvateľstva, ktoré sa už v najbližších rokoch prejaví tým, že dopyt prevýši ponukou sociálnych službách pre obyvateľov 65+ na celom území kraja - zhoršujúci sa mentálny a fyzický stav obyvateľov, rastúci počet klientov s potrebou zdravotnej starostlivosti v zariadeniach

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ elektronizácia administratívy a zberu údajov, prepojenia miestnej a regionálnej samosprávy s neverejnými poskytovateľmi + zavedenie pilotného programu MPSVR SR týkajúceho sa registrácie sociálnych služieb, poskytovateľov, žiadateľov, prijímateľov a zamestnancov sociálnych služieb do centrálneho registra + zvýšenie počtu poskytovateľov sociálnych služieb využívajúcich telekomunikačné technológie pre prácu s klientom v jeho prirodzenom prostredí + zvyšovanie počtu miest v zariadeniach "Domov na polceste" na zníženie rizika bezdomovcova u klientov centier pre deti a rodiny (“detské domovy")	- nízka šanca jestvujúcich veľkokapacitných zariadení poskytujúcich sociálnu starostlivosť pobytovou formou získať finančnú podporu na opravu, debarierizáciu a modernizáciu budov z programov Európskej únie a dotačných schém štátu

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

NÁSLEDKY

Nízka kvalita života obyvateľov odkázaných na sociálne služby – z dlhodobého hľadiska možné zvyšovanie rizika chudoby a materiálnej deprivácie

Znížená kvalita života prijímateľov príslušných sociálnych služieb

Regionálny nedostatok pracovníkov a niektorých pozícií zabezpečujúcich sociálne služby

Narastajúci dopyt po pobytovej forme sociálnych služieb

Sťažený prístup rizikových skupín k sociálnym službám

PROBLÉMY

Nízka miera kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb

PRÍČINY

Nedostatok finančných prostriedkov na **humanizáciu a transformáciu veľkokapacitných zariadení** a obmedzené možnosti **existujúcich starých budov** (kaštieľ, kláštor a pod) na ich modernizáciu

Dlhodobo neudržateľný systém financovania sociálnych služieb

Odliv kvalifikovaných zamestnancov do iných odvetví (fyzická a psych.náročnosť, nedostatočné finančné ohodnotenia, nevyhovujúce pracovné podmienky)

Zvyšovanie nákladovosti za poskyt.soc.služieb a riziko udržateľnosti pobytových služieb (nárast pohľadávok, neschopnosť uhradiť soc. službu)

Nedostatočná finančná podpora poskytovateľov domácej opatrovateľskej služby pre ŤZP, obyvateľov s nepriaznivým zdravotným stavom a seniorov a absencia pravidiel a podmienok pre bezpečnosť v domácej starostlivosti

Absencia špecializovaných a detenčných zariadení pre psychicky a duševne chorých klientov

Nedostatočne zabezpečená kontinuita sociálnej a zdravotnej starostlivosti pri odkázanosti fyzickej osoby

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.3.2 Školstvo

Z hľadiska lokalizácie služieb v školstve je nominálne najväčší počet zariadení na úrovni predprimárneho vzdelávania (materské školy). Pomerne dobre rozvinutá je aj sieť základných škôl (primárne a nižšie sekundárne vzdelávanie), v niektorých obciach sa však nachádza len primárny stupeň (1. – 4. ročník ZŠ). Zariadenia sekundárneho vzdelávania sú koncentrované najmä na území okresných miest.

Napriek tomu, že lokalizácia a dostupnosť jednotlivých zariadení je na pomerne dobrej úrovni, problémom je nedostatočná kapacita zariadení, najmä na úrovni predprimárneho, primárneho a nižšieho sekundárneho vzdelávania. Disproporcie v kapacitách sa vzhľadom na aktuálny stav a budúci očakávaný vývoj budú na týchto úrovniach zvyšovať. Podrobnejšie informácie o jednotlivých typoch školskej infraštruktúry sú uvedené v texte nižšie.

Predprimárne vzdelávanie

Na území Prešovského kraja sa v školskom roku 2020/2021 nachádzalo 538 materských škôl, z toho 91,26 % tvorili štátne MŠ, 4,83 % súkromné MŠ a 3,91 % cirkevné MŠ. Sumárne tieto školské zariadenia navštevovalo 23 423 detí vo veku od 3 do 6 rokov, čo predstavuje v priemere na jednu MŠ 43,5 detí. V roku 2020 bol celkový počet detí v rovnakom veku o 69,74 % vyšší, čo znamená, že **vyše 16 tisícom detí sa nezúčastnilo predprimárneho vzdelávania**. Na základe predchádzajúceho prepočtu chýbalo v kraji cca 368 MŠ.

Tabuľka 39: Stav MŠ v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

Okres	Počet MŠ				Počet detí (3 – 6 rokov)			
	štátne	súkromné	cirkevné	celkový súčet	štátne	súkromné	cirkevné	celkový súčet
Bardejov	66	0	3	69	1 992	0	147	2 139
Humenné	48	3	1	52	1 290	138	22	1 450
Kežmarok	35	1	1	37	2 060	42	157	2 259
Levoča	19	0	1	20	1 023	0	30	1 053
Medzilaborce	6	0	0	6	157	0	0	157
Poprad	43	7	2	52	2 713	222	49	2 984
Prešov	88	11	6	105	4 723	515	341	5 579
Sabinov	41	1	1	43	1 856	26	21	1 903
Snina	15	2	2	19	649	107	99	855
Stará Ľubovňa	30	0	3	33	1 426	0	122	1 548
Stropkov	17	0	0	17	536	0	0	536
Svidník	23	0	0	23	788	0	0	788
Vranov nad Topľou	60	1	1	62	2 094	26	52	2 172
Prešovský kraj	***491***	***26***	***21***	***538***	***21 307***	***1 076***	***1 040***	***23 423***

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

Vychádzajúc z odborných prepočtov[49] je možné predpokladať, že v roku 2025 bude žiť na území Prešovského kraja v porovnaní s rokom 2020 o cca 1,57 % menej obyvateľov vo veku 3 až 6 rokov. Z demografického hľadiska je obyvateľstvo Prešovského kraja starne a počet novonarodených detí má

[49] Prognóza bola vypočítaná na základe údajov o počte detí vo veku 3 – 6 rokov v Prešovskom kraji v rokoch 2010 – 2020, a to použitím lineárnej regresie v prostredí excel.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

klesajúcu tendenciu. **V roku 2017 – 2020 sa v Prešovskom kraji narodilo 39 758 detí. O tri roky, v čase nástupu do materských škôl, ich bude o 41,09 % viac ako je súčasná kapacita MŠ.**

Graf 60: Počet detí vo veku 3 – 6 rokov v Prešovskom kraji za obdobie rokov 2010 – 2020 a prognóza vývoja do roku 2030 (k 31.12.2020)

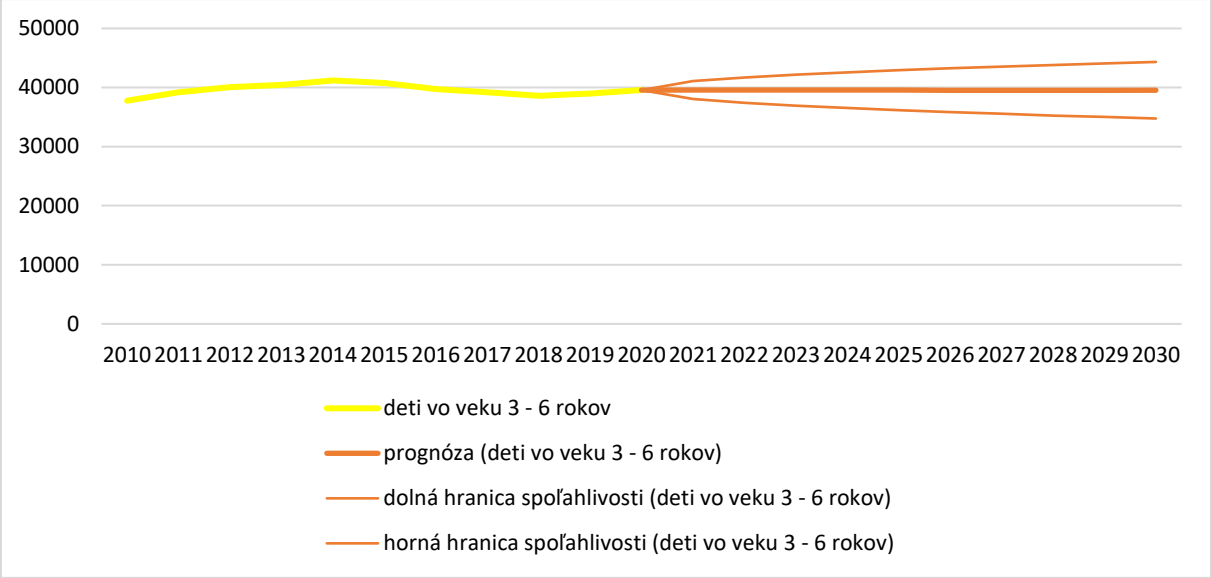

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

Vyššie znázornený prognózovaný pokles je mierny a k hodnote súčasnej kapacity materských škôl by sa podľa výpočtov Prešovský kraj dostal v prípade dolnej hranice spoľahlivosti za predpokladu nemenných podmienok okolo roku 2070. **V prípade zabezpečenia dostatočnej kapacity zariadení poskytujúcich predprimárne vzdelanie sa nemožno spoliehať na klesajúcu tendenciu demografickej krivky a je potrebné navýšiť počet miest v materských školách, resp. dobudovať nové zariadenia.**

Graf 61: Počet detí vo veku 3 – 6 rokov (k 31.12.2020) pripadajúcich na 1 MŠ v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

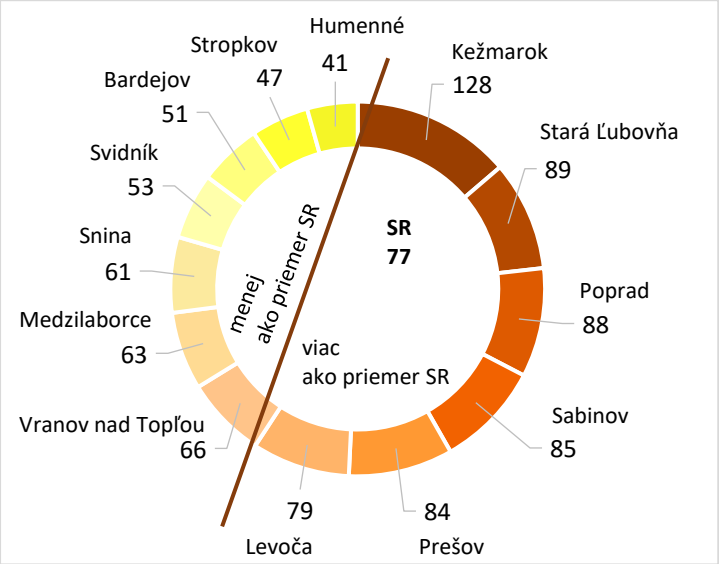

Podľa počtu obyvateľov Prešovského kraja vo veku 3 – 6 rokov a počtu MŠ v jednotlivých okresoch by v roku 2020 pripadalo na jedno zariadenie od 41 do 128 detí. **Najväčší nedostatok zariadení predprimárneho vzdelávania badať podľa údajov v okrese Kežmarok**, kde by v ideálnom stave navštevovania MŠ všetkými deťmi vo vekovej kategórii, pre ktorú je dané zariadenie prioritne určené, jednu MŠ muselo navštevovať až 128 detí. Naopak, najpriaznivejšia situácia sa javí v okrese Humenné. Tu pripadá za rovnakých ideálnych podmienok na jedno zariadenie 41 detí.

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

V školskom roku 2020/2021 by podľa počtu obyvateľov SR vo veku 3 – 6 rokov a celkového počtu MŠ pripadalo na jedno zariadenie predprimárneho vzdelávania 77 detí. **Nad celoslovenským priemerom**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

sa nachádza 6 okresov Prešovského kraja, pričom ide o okresy SPR Spiš a o dva okresy SPR Šariš, konkrétne o okres Prešov a okres Sabinov.

Graf 62: Počet detí vo veku 3 – 6 rokov (k 31.12.2020) pripadajúcich na 1 MŠ v okresoch Prešovského kraja v školských rokoch 2016/2017 – 2020/2021 (k 15.09.2020)

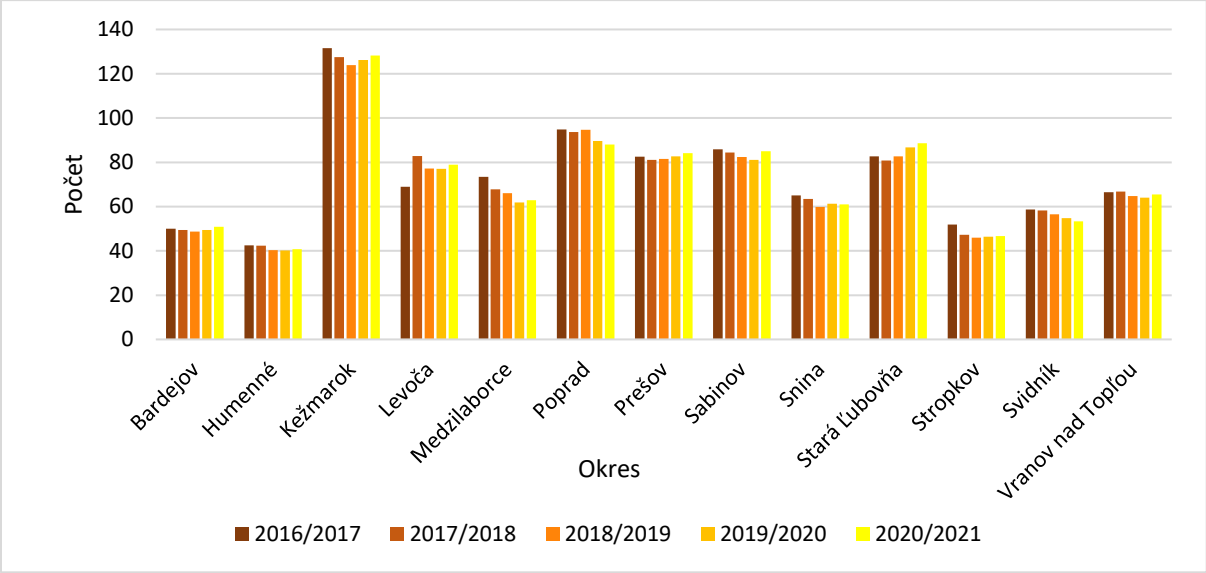

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr; om7009rr), Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

Za obdobie posledných 5 rokov sa stav pozorovaného javu výrazne nezmenil. Najväčší výkyv poklesu detí na jednu MŠ je evidovaný v okrese Medzilaborce (-11). Nie je však spôsobený výstavbou nových zariadení, ale poklesom počtu obyvateľov vo veku 3 – 6 rokov. V okrese Levoča za sledované obdobie pribudlo 10 detí na jednu MŠ.

Z celkového množstva obyvateľov Prešovského kraja vo veku 3 – 6 rokov MŠ v školskom roku 2020/2021 nenavštevovalo až 40,80 % detí. Najnepriaznivejší stav vykazujú okresy Medzilaborce (58,36 %) a Kežmarok (52,40 %), kde je podiel detí, ktorým sa nedostáva predprimárne vzdelávanie, väčší ako 50,00 %. Oba okresy sú však svojou povahou iné. Kým v okrese Medzilaborce je počet detí vo veku 3 – 6 na 1 000 obyvateľov najmenší, v okrese Kežmarok, naopak, najväčší.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 32: Kapacita MŠ Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

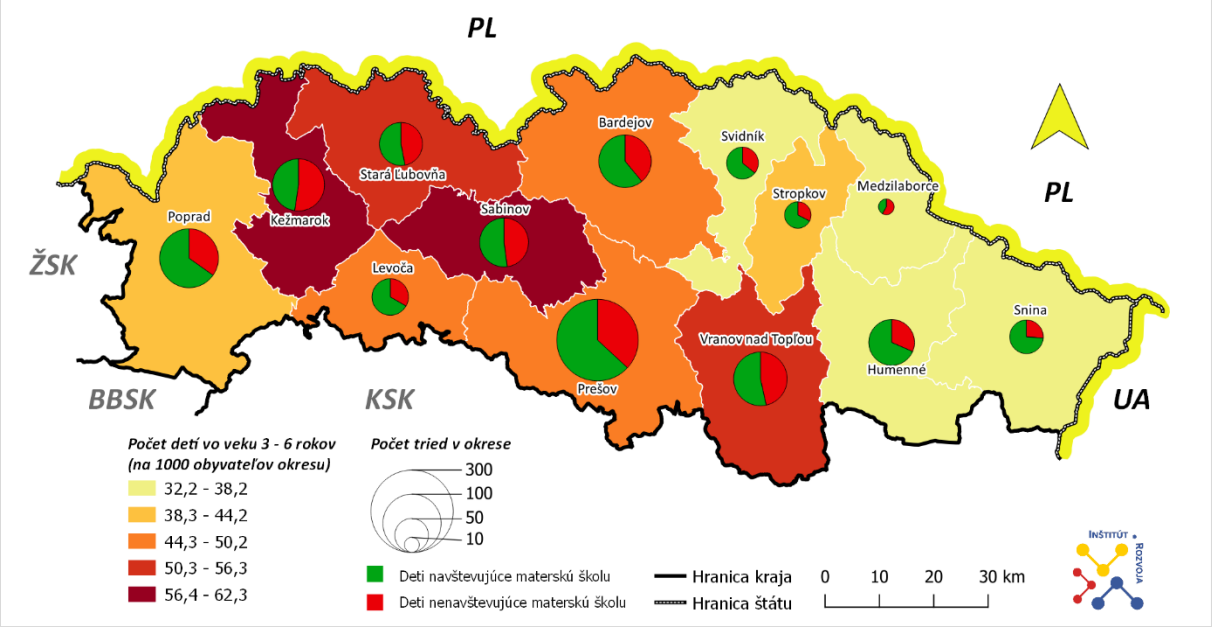

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

Tabuľka 40 Počet a podiel detí 3 – 6 rokov (k 31.12.2020) v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 nenavštevujúcich MŠ (k 15.09.2020)

SPR	Deti 3 – 6 nenavštevujúce MŠ	
	počet	podiel
Spiš	5 981	43,26
Šariš	6 821	39,59
Horný Zemplín	3 339	39,24
Prešovský kraj	16 141	40,80

Vyššie percento ako je krajský podiel detí vo veku 3 – 6 rokov neúčastných predprimárneho vzdelávania v školskom roku 2020/2021 vykazuje len SPR Spiš. Najnižšiu hodnotu dosiahol SPR Horný Zemplín, ktorá je však len o 0,35 nižšia ako hodnota SPR Šariš.

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

Záujem o umiestnenie dieťaťa vo veku 3 – 6 rokov do zariadenia predprimárneho vzdelávania je dlhodobo vyšší ako je kapacita MŠ. V školskom roku 2020/2021 bolo zamietnutých 1 167 žiadostí o umiestnenie dieťaťa do MŠ, ktorým nebolo vyhovené z dôvodu nedostatku miesta. Z pohľadu obdobia poslednej dekády je to najvyšší počet. Vychádzajúc z odborných prepočtov[50] je možné predpokladať, že navzdory klesajúcej demografickej krivke počet nevybavených žiadostí bude stúpať.

[50] Prognóza bola vypočítaná na základe údajov o počte nevybavených žiadosti o umiestnenie dieťaťa do MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta v Prešovskom kraji v rokoch 2010 – 2020, a to použitím lineárnej regresie v prostredí excel.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 63: Počet nevybavených žiadosti o umiestnenie dieťaťa do MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta, za roky 2010 – 2020 v Prešovskom kraji a prognóza vývoja do roku 2030 (k 15.09.2020)

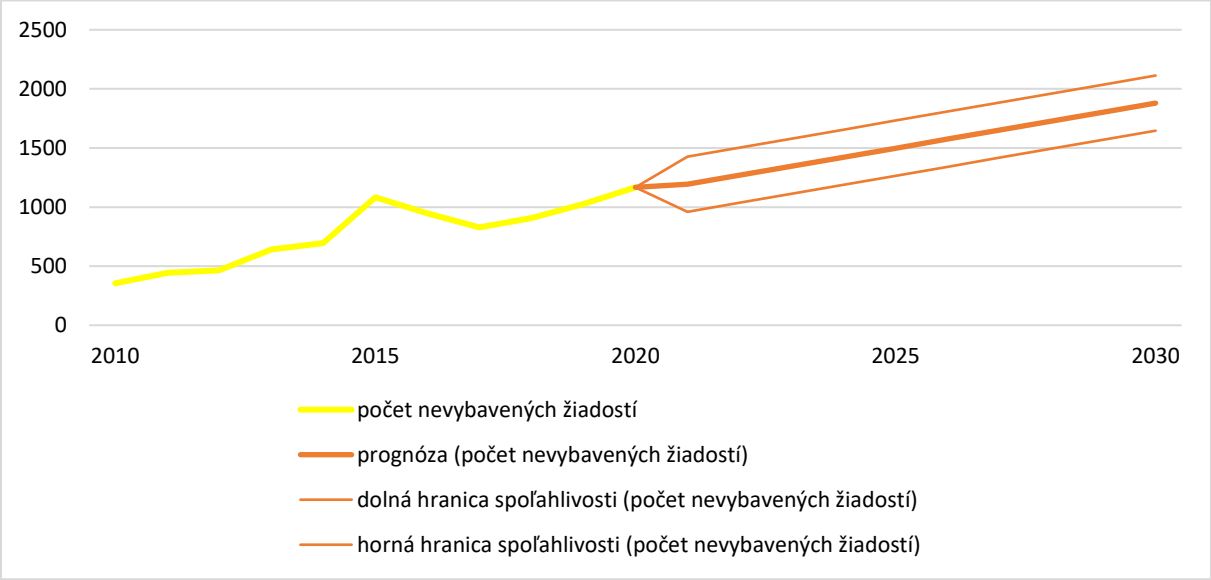

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

V školskom roku 2020/2021 bol najvyšší podiel nevybavených žiadostí o umiestnenie dieťaťa do MŠ v okrese Prešov (6,40 %). Najmenší podiel vykázal okres Svidník (0,08 %). **V okrese Medzilaborce nebola evidované žiadna nevybavená žiadosť**, a to aj napriek tomu, že v danom okrese je v tom istom školskom roku evidovaný najnižší počet tried v MŠ. Z pohľadu desaťročnej dekády v okrese Medzilaborce dopyt po mieste v zariadení predprimárneho vzdelávania prevýšil kapacitu len trikrát, a to v školskom roku 2014/2015, 2015/2016 a 2017/2018.

Graf 64: Podiel nevybavené žiadosti o umiestnenie dieťaťa do MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta, za obdobie školských rokov 2011/2012 – 2020/2021 v okresoch Prešovského kraja (k 15.09.2020)

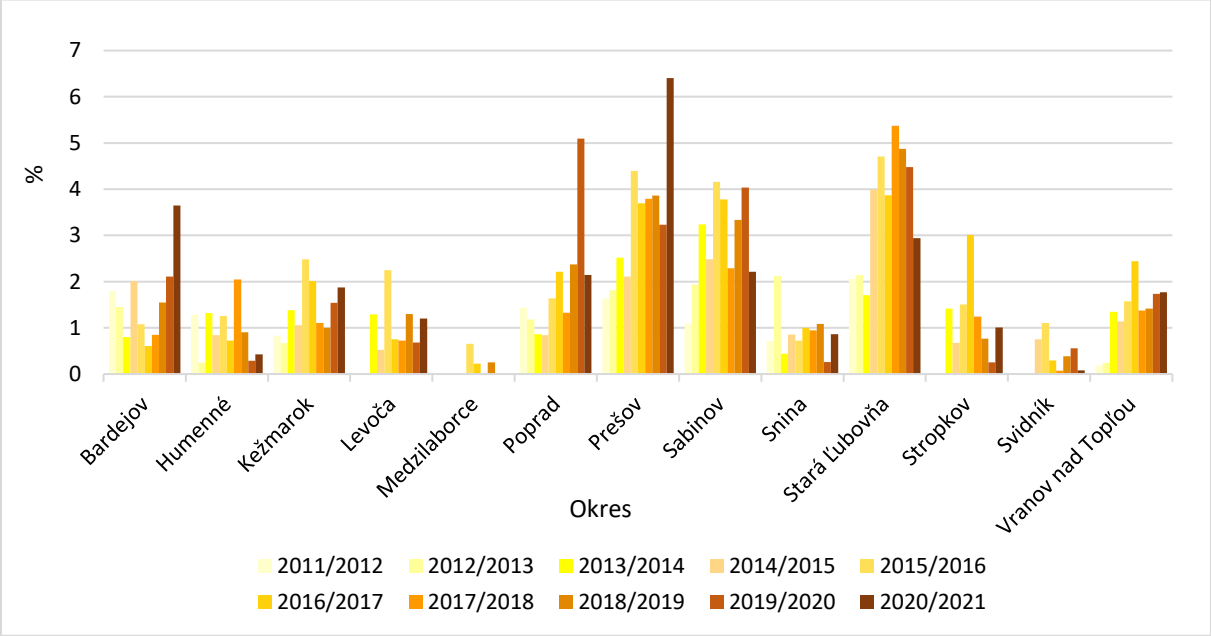

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Z pohľadu najväčšieho množstva nevybavených žiadostí jednotlivých okresov za obdobie dekády školských rokov 2011/2012 – 2020/2021 dominuje školský rok 2015/2016, kedy malo najviac nevybavených žiadostí 5 okresov. Pri porovnaní školských rokov 2011/2012 a 2020/2021 možno pozorovať pokles nevybavených žiadosti len v jednom okrese, a to v okrese Humenné (-22). Rovnaké počty v predmetných dvoch školských rokoch má okres Medzilaborce (0) a okres Snina (10). Ďalších 10 okresov eviduje nárast.

Tabuľka 41: Podiel nevybavené žiadosti o umiestnenie dieťaťa do MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta, za školský rok 2020/2021 v SPR Prešovského kraja (k 15.09.2020)

SPR	Nevybavené žiadosti	
	počet	podiel
Spiš	292	2,11
Šariš	776	4,50
Horný Zemplín	99	1,16
Prešovský kraj	1167	2,95

Krajský podiel nevybavené žiadosti o umiestnenie dieťaťa do MŠ z dôvodu nedostatočnej kapacity zariadení bol v školskom roku 2020/2021 2,95 %. Vyššie percento vykazuje len SPR Šariš. Najnižšiu hodnotu dosiahol SPR Horný Zemplín.

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

S účinnosťou zákona 209/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov bude od školského roku 2021/2022 absolvovanie predprimárneho vzdelávania v materskej škole povinné pre všetky deti, ktoré dosiahnu 5 rokov do 31.08.2021. Nasledujúcim školským rokom sa absolvovanie posledného ročníka predprimárneho vzdelávania stáva povinnosťou každého dieťaťa.

V školskom roku 2020/2021 zariadenie MŠ navštevovalo 3 085 detí vo veku 6 rokov. V roku 2020 však na území Prešovského kraja evidujeme podstatne vyšší počet detí v danom veku, a to 9 539. **Ak by bol v platnosti zákon povinného absolvovania predprimárneho vzdelávania pre deti staršie ako 5 rokov, 6 454 detí by nemalo možnosť túto povinnosť splniť**, čo je cca dvojnásobok počtu detí v školskom roku 2020/2021.

Graf 65: Porovnanie počtu detí vo veku 6 rokov (k 31.12.2020) s počtom deti v rovnakom veku navštevujúcich MŠ v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Základné vzdelávanie

Na území Prešovského kraja sa v školskom roku 2020/2021 nachádzalo 393 základných škôl, z toho 91,86 % tvorili štátne ZŠ, 2,03 % súkromné ZŠ a 6,11 % cirkevné ZŠ. **Sumárne tieto školské zariadenia navštevovalo 77 306 žiakov.**

Tabuľka 42: Stav ZŠ v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

Okres	Počet ZŠ				Počet žiakov			
	štátne	súkromné	cirkevné	celkový súčet	štátne	súkromné	cirkevné	celkový súčet
Bardejov	51	-	3	54	6 344	-	697	7 041
Humenné	24	-	1	25	4 344	-	157	4 501
Kežmarok	29	-	1	30	8 761	-	426	9 187
Levoča	13	1	1	15	2 722	150	100	2 972
Medzilaborce	3	-	-	**3**	670	-	-	**670**
Poprad	33	2	1	36	9 158	163	173	9 494
Prešov	65	3	6	**74**	14 071	556	1466	**16 093**
Sabinov	32	1	2	35	6 473	163	320	6 956
Snina	13	-	2	15	2 130	-	469	2 599
Stará Ľubovňa	26	-	3	29	4 797	-	468	5 265
Stropkov	11	-	1	12	1 434	-	244	1 678
Svidník	19	1	1	21	2 552	196	120	2 868
Vranov nad Topľou	42	-	2	44	7 816	-	166	7 982
Prešovský kraj	361	8	24	393	71 272	1 228	4 806	77 306

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

Najväčší počet ZŠ sa nachádza na území okresu Prešov. Naopak, najmenej je ich evidovaných v okrese Medzilaborce. Z pohľadu počtu obyvateľov ide o najviac a najmenej zaľudnené okresy Prešovského kraja. Z toho dôvodu je logické, že práve tam sa nachádza počtom najviac a najmenej ZŠ.

V Prešovskom kraji 57,76 % ZŠ zabezpečuje výuku prebiehajúcu na obidvoch stupňoch, tzn. v 1. až 9. ročníku. **Percentuálny podiel ZŠ prevádzkujúcich len prvý stupeň školskej dochádzky predstavuje 42,24 %. Nadpolovičný počet ZŠ tohto typu je evidovaný v troch okresoch kraja, konkrétne v okrese Bardejov, Sabinov a Vranov nad Topľou**. Tzn. že v týchto lokalitách je viacero obcí, z ktorých žiaci po absolvovaní 4. ročníka prestupujú na inú ZŠ, čo je spojené s dochádzaním.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 33: Rozmiestnenie ZŠ Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

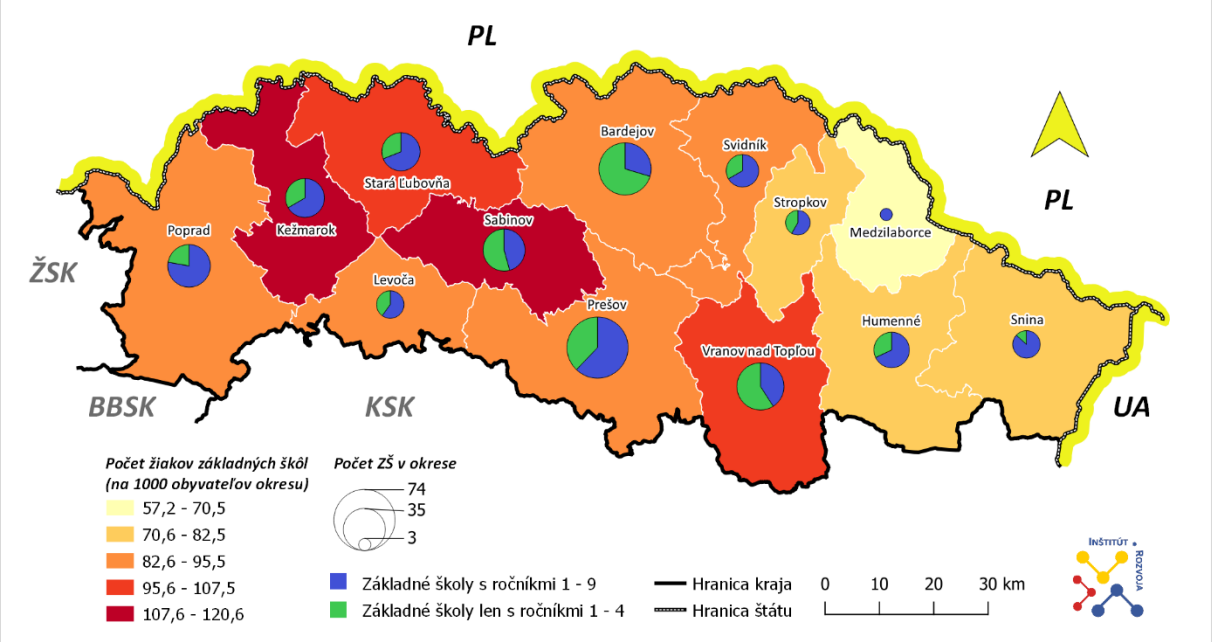

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

Jednu ZŠ v školskom roku 2020/2021 navštevovalo v priemere 197 žiakov. Pod hodnotou krajského priemeru sa nachádza 7 okresov. Ide o všetky okresy SPR Horný Zemplín okrem okresu Medzilaborce, o okres Stará Ľubovňa a okres Bardejov. Priemerný počet žiakov dosahujúci vyššiu cifru ako je krajská hodnota evidujeme v 6 okresoch.

Graf 66: Priemerný počet žiakov 1 ZŠ v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

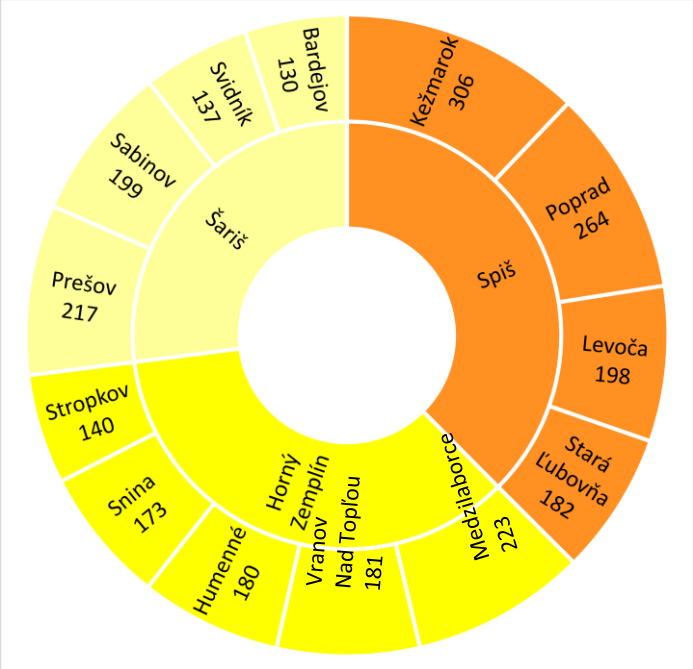

Z pohľadu SPR v priemere najväčší počet žiakov navštevuje 1 ZŠ v SPR Spiš. V SPR Šariš a SPR Horný Zemplín je priemerný počet žiakov na ZŠ takmer identický.

Tabuľka 43: Priemerný počet žiakov 1 ZŠ v SPR Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

SPR	Nevybavené žiadosti		
	Počet ZŠ	Počet žiakov	Počet žiakov na ZŠ
Spiš	110	26 918	245
Šariš	184	32 958	179
Horný Zemplín	99	17 430	176
Prešovský kraj	393	77 306	197

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

V 129 triedach ZŠ Prešovského kraja prebieha výuka v druhej zmene. Takouto formou organizovania vyučovania sa vzdeláva 2 262 žiakov. Ide konkrétne o ZŠ v okresoch Bardejov, Kežmarok, Poprad, Prešov, Sabinov, Stará Ľubovňa a Vranov nad Topľou. **Najväčšie množstvo takýchto tried je evidované v okrese Kežmarok (29), ktoré navštevuje 554 žiakov.** Vysoký počet sa nachádza aj v okrese Sabinov (28), kde do tried druhej zmeny chodí 565 žiakov. Z pohľadu počtu tried druhej zmeny je tretím najväčším okresom okres krajského mesta Prešov (27). V týchto triedach sa vzdeláva 442 žiakov.

Graf 67: Počet tried ZŠ, v ktorých prebieha výuka v druhej zmene, v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

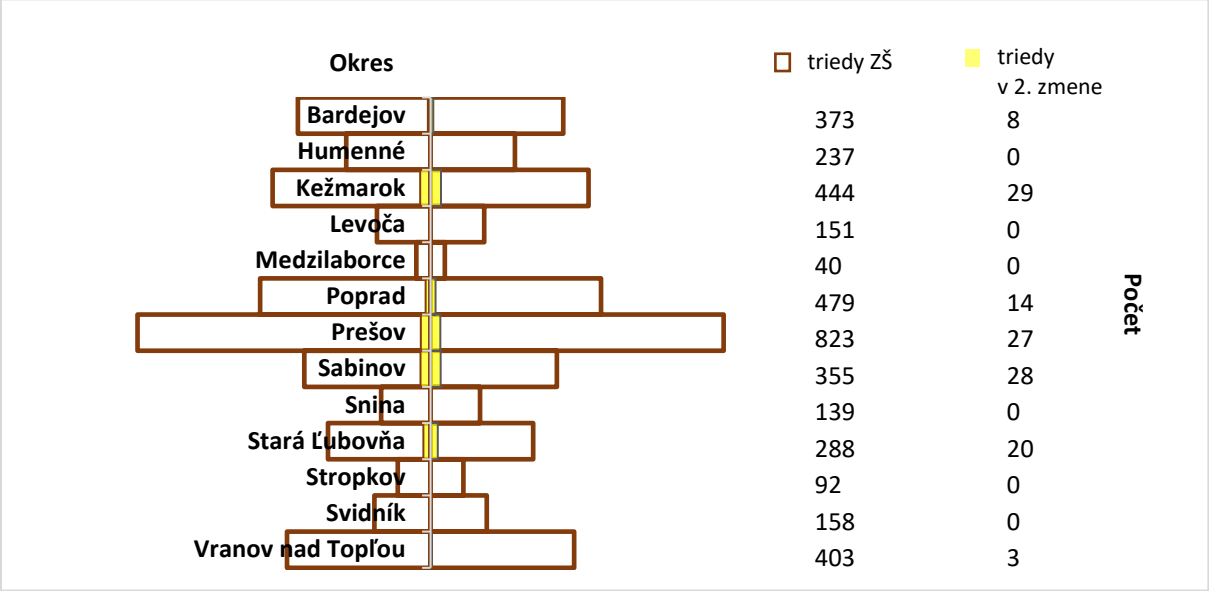

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

Dôvodom výskytu tried, v ktorých prebieha vyučovací proces v druhej zmene, je nedostatočná kapacita ZŠ v lokalitách s vysokým počtom detí, na ktoré sa vzťahuje povinná školská dochádzka. Pri porovnaní s Atlasom rómskych komunít z roku 2019 môžeme konštatovať, že **všetky školy s dvojzmennou prevádzkou sa nachádzajú v obciach s prítomnosťou MRK.** Aby títo žiaci mali zabezpečený rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu ako žiaci na školách s bežnou prevádzkou, je dôležité túto dvojzmennosť odstrániť aj vzhľadom na prognózy nárastu obyvateľstva v niektorých okresoch.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 34: Rozmiestnenie ZŠ s dvojzmennou prevádzkou v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

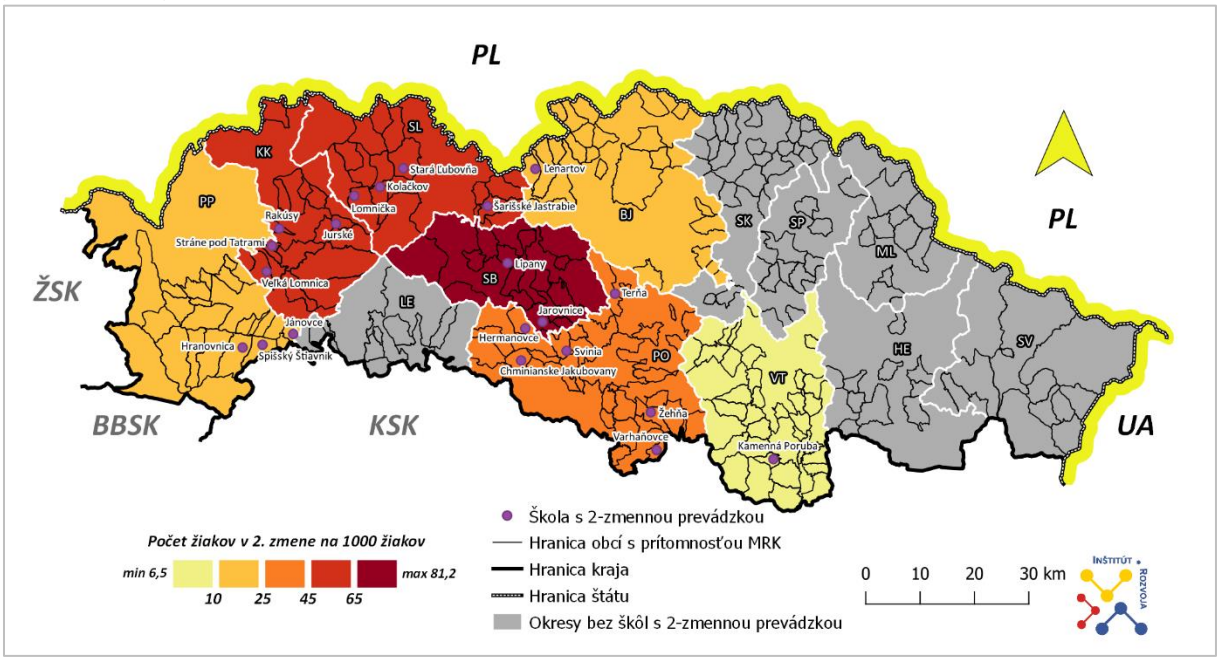

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, Analýza dvojzmennej prevádzky základných škôl a návrhy opatrení ako situáciu riešiť, vlastné spracovanie

Stredné vzdelávanie

Stredné vzdelávanie v Prešovskom kraji je poskytované na 5 typoch škôl. Ide o gymnáziá, športové školy, konzervatória, školy umeleckého priemyslu a stredné odborné školy. **V Prešovskom kraji je výrazná sieť škôl poskytujúcich všeobecné vzdelanie či už vo forme 8-ročných, 5-ročných alebo 4-ročných gymnázií.** Takéto školské zariadenie je prítomné v každom okresnom meste plus v dvoch obciach mestského typu, a to v Spišskej Starej Vsi v okrese Kežmarok a v Lipanoch v okrese Sabinov. **V krajskom meste sa nachádza taktiež súkromné konzervatórium, ktoré navštevuje 167 žiakov.** Ide o jediné vzdelávacie zariadenie tohto zamerania v kraji. **Výraznou charakteristikou vzdelávacieho systému v Prešovskom kraji je pomerne vysoký výskyt stredných odborných škôl**, ktorých plejáda učebných odborov je priveľmi široká. Sú to tzv. viacodborové stredné odborné školy. V takom prípade je veľmi zložité zabezpečiť najnovšie poznatky, technologické vybavenie a kvalitnú prax pre všetky odbory. Tento problém sa však netýka len Prešovského kraja. Rovnaká, resp. podobná situácia je vo všetkých krajoch SR. Krokom k zlepšeniu je Návrh optimalizácie siete stredných škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja, ktorý je postupne realizovaný v jednotlivých krokoch od roku 2018.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 35: Rozmiestnenie gymnázií a SOŠ v Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

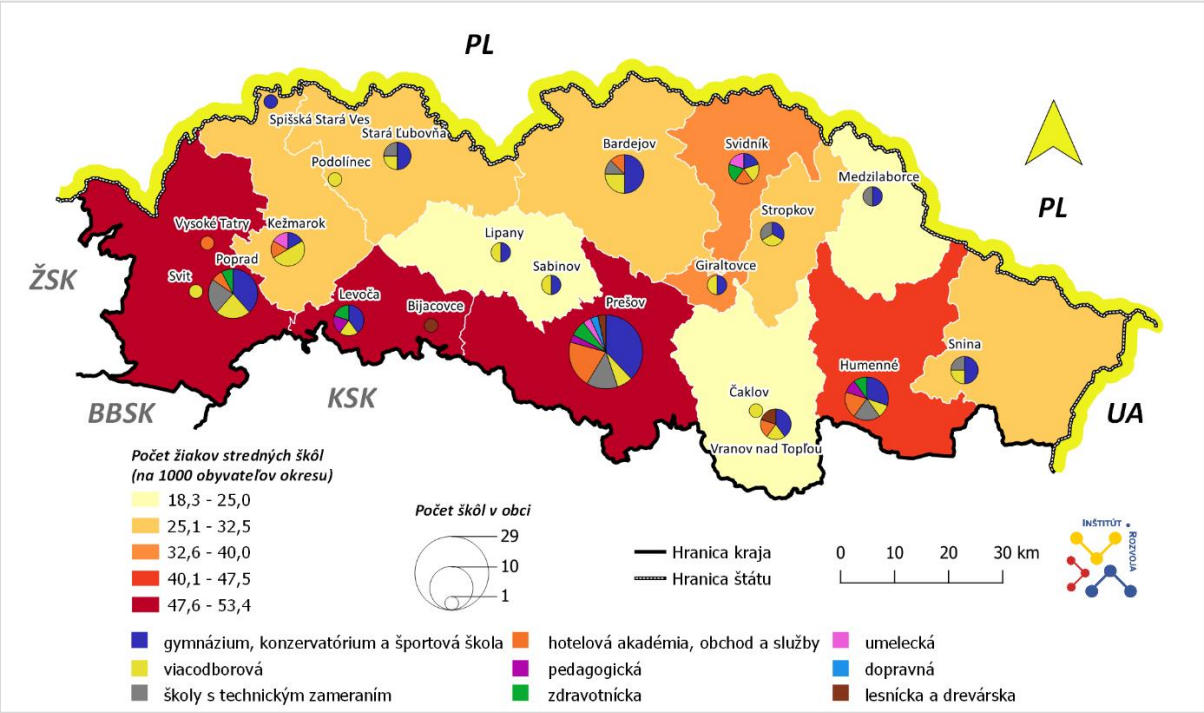

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

V rámci prípravy na zaradenie sa na trh práce bolo v školskom roku 2020/2021 účastných vzdelávacieho procesu 27 001 žiakov, ktorí študovali na gymnáziách, SOŠ alebo na konzervatóriu. V roku 2021 žilo na území Prešovského kraja 38 132 obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov. Zo systému vzdelávania bez získania odbornej kvalifikácie odišlo odhadom 11 131 osôb.

Tabuľka 44: Počet žiakov účastných stredného vzdelávania v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) v porovnaní s počtom obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2021)

SPR	Počet žiakov				Počet obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov	Rozdiel
	gymnázií	SOŠ	konzervatória	celkový súčet		
Bardejov	872	1063	-	1 935	3597	1 662
Humenné	815	1577	-	2 392	2373	-19
Kežmarok	315	1505	-	1 820	4155	2 335
Levoča	268	977	-	1 245	1654	409
Medzilaborce	58	206	-	264	543	279
Poprad	1 206	3 422	-	4 628	4355	-273
Prešov	2 523	5 975	167	8 665	7539	-1 126
Sabinov	354	577	-	931	3319	2 388
Snina	341	462	-	803	1403	600
Stará Ľubovňa	465	810	-	1 275	2871	1 596
Stropkov	167	265	-	432	834	402
Svidník	259	957	-	1 216	1333	117
Vranov nad Topľou	439	956	-	1 395	4156	2 761
Prešovský kraj	***8 082***	***18 752***	***167***	***26 350***	***38 132***	***11 131***

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

V 3 okresoch Prešovského kraja je väčší počet žiakov zapojených do stredného vzdelávania ako je celkový počet obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov v danom okrese. Ide o okresy, v katastre ktorých ležia 3 najväčšie mestá Prešovského kraja, tzn. Prešov, Poprad a Humenné. Dôvodom tohto nepomeru je

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

fakt, že práve do týchto miest prichádzajú študovať na strednú školu aj žiaci z priľahlých obcí, ktoré nespadajú do príslušného okresu. Najväčší dopad takejto imigrácie badať v okrese Prešov. Naopak, veľmi výrazný deficit žiakov zapojených do stredného vzdelávania vykazujú okresy Sabinov, Kežmarok, Vranov nad Topľou, Bardejov a Stará Ľubovňa.

Graf 68: Počet žiakov účastných stredného vzdelávania v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) v porovnaní s počtom obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2021)

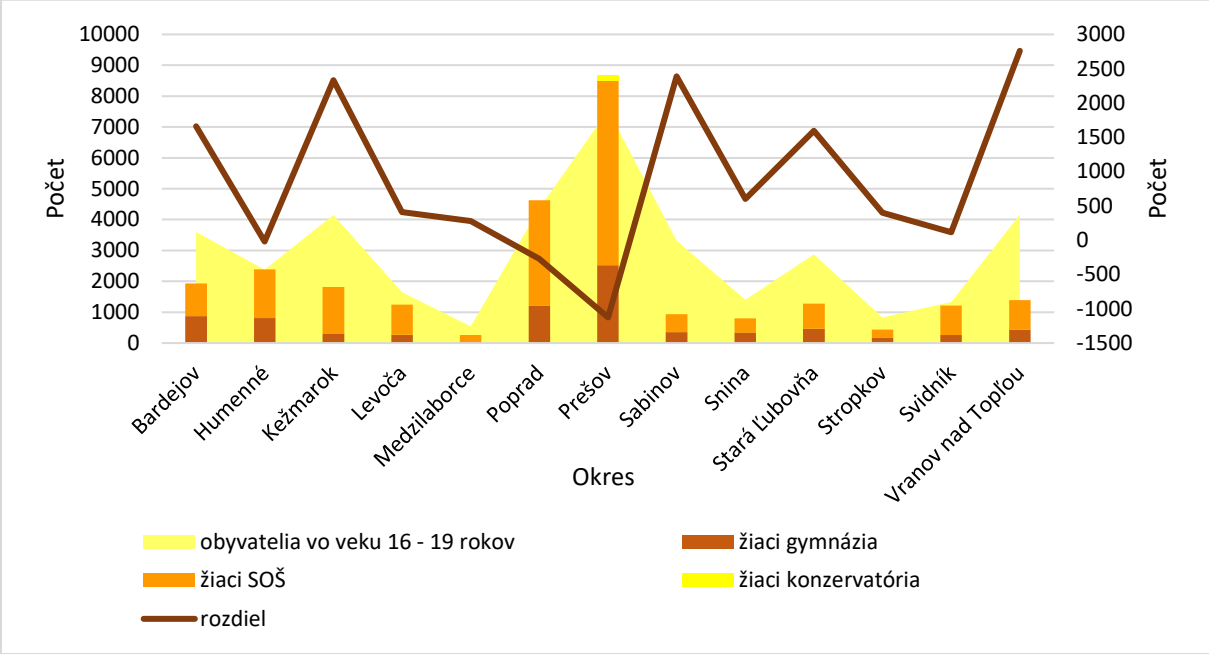

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

Stav počtu obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov neúčastných vzdelávacieho procesu je v SPR Spiš a SPR Horný Zemplín takmer totožný. Výraznejší rozdiel je citeľnú pri ich porovnaní so SPR Šariš, kde je počet obyvateľov mimo vzdelávacieho procesu nižší o cca 1 000 osôb.

Tabuľka 45: Počet žiakov účastných stredného vzdelávania v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) v porovnaní s počtom obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov v SPR Prešovského kraja (k31.12.2021)

SPR	Počet žiakov				Počet obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov	Rozdiel
	gymnázií	SOŠ	konzervatória	celkový súčet		
Spiš	2 254	6 714	-	8 968	13 035	4 067
Šariš	4 008	8 572	167	12 747	15 788	3 041
Horný Zemplín	1 820	3 466	-	5 286	9 309	4 023
Prešovský kraj	8 082	18 101	167	26 350	38 132	11 131

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

Z pohľadu dlhodobého časového horizontu je trend počtu obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov neúčastných vzdelávacieho procesu len mierne kolísavý. Rozdiel medzi najväčším (rok 2010) a najmenším (rok 2016) počtom za roky 2010 – 2020 dosahuje hodnotu 1 073.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 69: Vývoj počtu obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov (k 31.12.2020) neúčastných stredného vzdelávacieho procesu v Prešovskom kraji za roky 2010 – 2020 (k 15.09.2020)

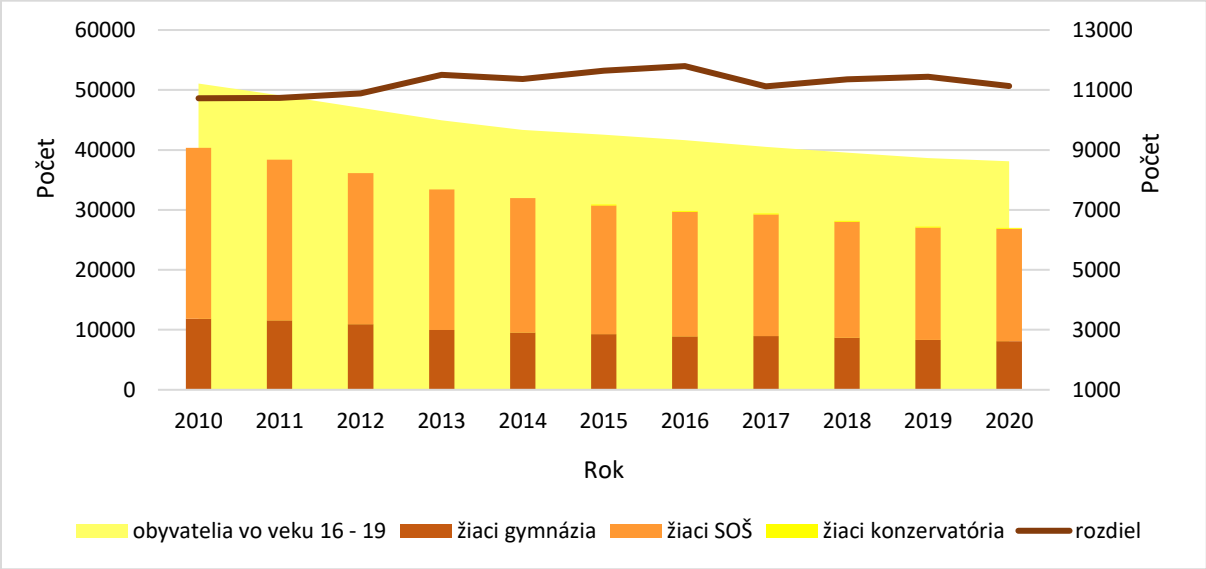

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), vlastné spracovanie

Na území Prešovského kraja sa v školskom roku 2020/2021 nachádzalo 36 gymnázií, pričom v 2 prípadoch je gymnázium len jednou z viacerých organizačných zložiek školy. **Na území kraja pôsobia súčasne 2 stredné športové školy.** Nadpolovičnú časť gymnázií, t. j. 55,26 % tvorili štátne gymnáziá, 13,16 % súkromné gymnáziá a 31,58 % cirkevné gymnáziá. Sumárne obe typy školských zariadení, t. j. gymnáziá i stredné športové školy navštevovalo 9 490 žiakov[51].

Tabuľka 46: Stav gymnázií a stredných športových škôl v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

Okres	Počet gymnázií a stredných športových škôl				Počet žiakov			
	štátne	súkromné	cirkevné	celkový súčet	štátne	súkromné	cirkevné	celkový súčet
Bardejov	2	1	1	4	672	91	109	872
Humenné	1	-	2	3	466	-	418	884
Kežmarok	2	-	-	2	315	-	-	315
Levoča	1	-	1	2	166	-	238	404
Medzilaborce	1	-	-	1	58	-	-	58
Poprad	3	1	1	5	1 398	125	87	1 610
Prešov	4	2	4	10	1 586	277	1 103	2 966
Sabinov	1	1	-	2	345	93		438
Snina	1	-	1	2	214	-	234	448
Stará Ľubovňa	1	-	1	2	337	-	219	556
Stropkov	1	-	-	1	167	-	-	167
Svidník	2	-	-	2	259	-	-	259
Vranov nad Topľou	1	-	1	2	329	-	184	513
Prešovský kraj	21	5	12	38	6 312	586	2 592	9 490

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

Najvyšší počet gymnázií vrátane stredných športových škôl sa nachádza na území okresu Prešov. **Najväčší počet žiakov na jedno školské zariadenie tohto druhu je evidovaný v okrese Poprad,** kde sa nachádzajú 4 gymnáziá a jedna stredná športová škola**. Najmenší počet žiakov na jedno gymnázium**

[51] Sumárny počet žiakov zahŕňa aj žiakov prvých štyroch ročníkov 8-ročných gymnázií.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

pripadá v okrese Medzilaborce. Dôvodom je nízky podiel mladšieho obyvateľstva a prestarnutie územia. V danom okrese je evidované 1 gymnázium pričom ho navštevuje 58 žiakov. Rovnaký počet gymnázií, tzn. 1, sa nachádza aj v okrese Stropkov.

Graf 70: Priemerný počet žiakov na 1 gymnázium vrátane stredných športových škôl v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

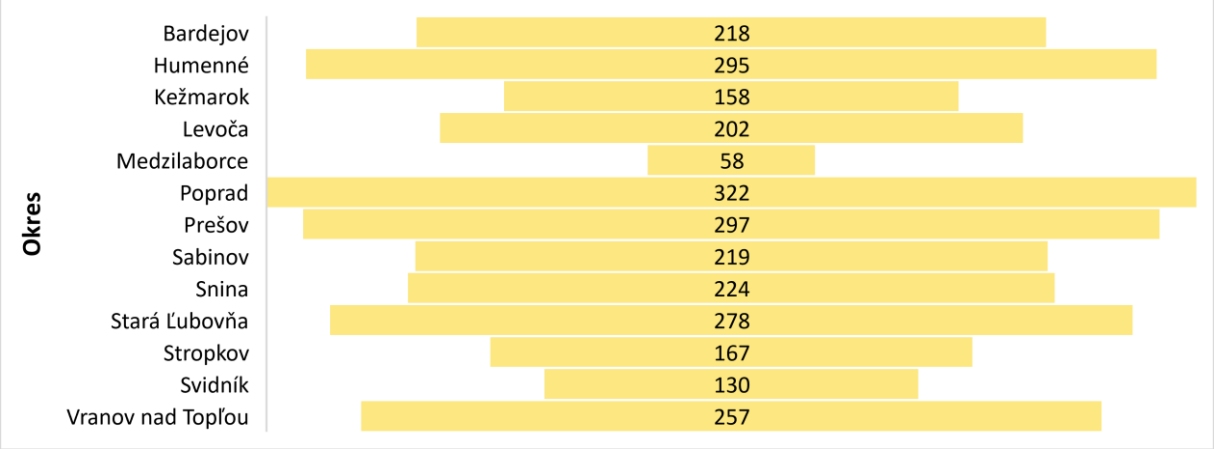

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

Počet žiakov navštevujúcich gymnázium[52] v školskom roku 2020/2021 je v porovnaní s počtom žiakov v školskom roku 2010/2011 nižší o 29,85 %. Krivka počtu za poslednú dekádu vykazuje klesajúcu tendenciu. Všeobecne možno konštatovať, že počet žiakov navštevujúcich gymnázium sa znižuje. Je to výsledok priamej a dlhodobej snahy znižovať podiel žiakov študujúcich na gymnáziách, čo sa deje prostredníctvom tzv. plánovania výkonov pre 1. ročníky, ktorý má samosprávny kraj zákonnú povinnosť každoročne zverejniť k 30.11. Cieľom PSK, ktorý je zahrnutý v Stratégii výchovy a vzdelávania PSK, je určovať počty žiakov tak, aby podiel žiakov na gymnáziách tvoril maximálne 28 % z celkového počtu žiakov na stredných školách v Prešovskom kraji. Klesajúci trend možno badať aj v súvislosti s počtom žiakov osemročných gymnázií. Kým Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu určilo pre školský rok 2019/2020 za najvyšší počet žiakov prvého ročníka gymnázií s osemročným vzdelávacím programom pre Prešovský kraj 319 žiakov, pre školský rok 2022/2023 to bolo 273 žiakov.

[52] Štatistika z roku 2019 a 2020 eviduje žiakov gymnázií a žiakov stredných športových škôl spoločne.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 47 Počet žiakov navštevujúcich gymnázium[53] v Prešovskom kraji za obdobie školských rokov 2010/2011 – 2020/2021 (k 15.09.2020) a prognóza[54] vývoja do roku 2030

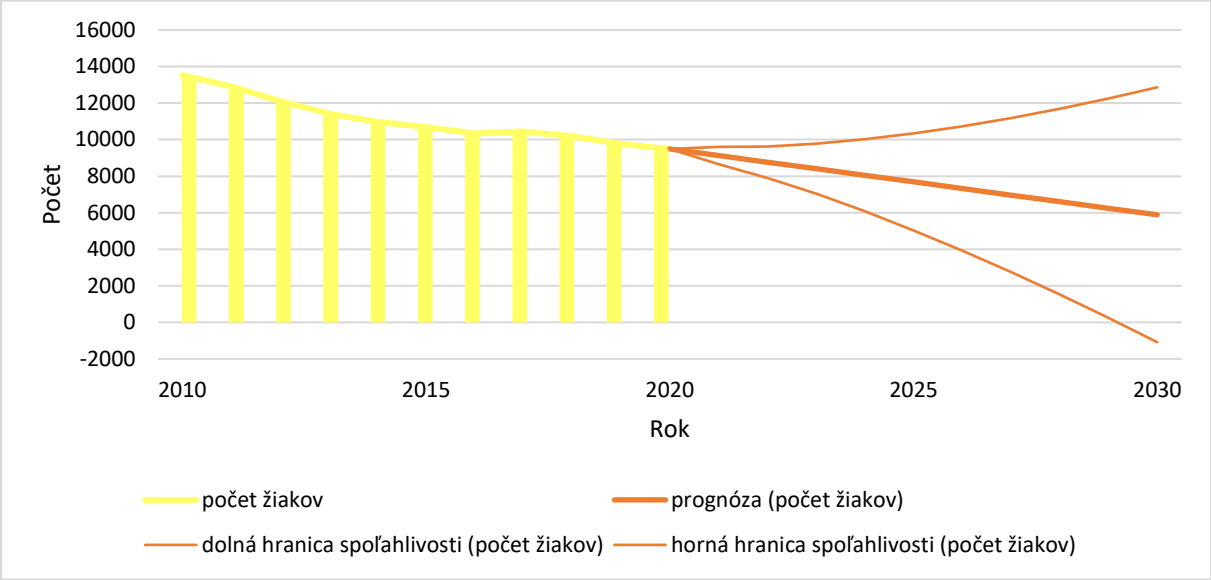

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, vlastné spracovanie

Na území Prešovského kraja sa v školskom roku 2020/2021 nachádzalo 67 stredných odborných škôl. Najväčšiu časť z nich, t. j. 80,60 % tvorili štátne SOŠ, 13,43 % súkromné SOŠ a 5,97 % cirkevné SOŠ. Sumárne tieto školské zariadenia navštevovalo 20 392 žiakov, z toho 18 752 žiakov využívalo dennú formu vzdelávania a 1 640 žiakov externú formu.

Tabuľka 47: Stav SOŠ v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

Okres	Počet SOŠ				Počet žiakov					
	štátne	súkromné	cirkevné	celkový súčet	forma	štátne	súkromné	cirkevné	súčet	celkový súčet
Bardejov	3	1	-	4	D	872	191	-	1 063	1 145
					E	74	8	-	82	
Humenné	6	1	-	7	D	1 454	123	-	1 577	1 922
					E	147	198	-	345	
Kežmarok	4	1	-	5	D	1 284	221	-	1 505	1 606
					E	48	53	-	101	
Levoča	3	-	1	4	D	769	208	-	977	1 219
					E	64	178	-	242	
Medzilaborce	1	-	-	1	D	206	-	-	206	206
					E		-	-		
Poprad	8	2	-	10	D	2 559	863	-	3 422	3 471
					E	49	-	-	49	
Prešov	14	3	1	18	D	5187	573	215	5 975	6 302
					E	235	24	68	327	
Sabinov	2	-	-	2	D	577	-	-	577	784

[53] Štatistika z roku 2019 a 2020 eviduje žiakov gymnázií a žiakov stredných športových škôl spoločne.
[54] Prognóza bola vypočítaná na základe údajov o počte žiakov navštevujúcich gymnázium v Prešovskom kraji v školských rokoch 2010/2011 – 2020/2021, a to použitím lineárnej regresie v prostredí excel.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

					E	207	-	-	207	
Snina	2	-	-	2	D	462	-	-	462	503
					E	41	-	-	41	
Stará Ľubovňa	2	-	1	3	D	723	-	87	810	875
					E	59	-	6	65	
Stropkov	2	-	-	2	D	265	-	-	265	369
					E	104	-	-	104	
Svidník	3	1	1	5	D	589	315	53	957	1 024
					E	25	14	28	67	
Vranov nad Topľou	4	-	-	4	D	956	-	-	956	966
					E	10	-	-	10	
Prešovský kraj	54	9	4	67	D	15 903	2 494	355	18 752	20 392
					E	1 063	475	102	1 640	

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

Vo všetkých okresoch Prešovského kraja okrem okresu Medzilaborce prebieha vzdelávanie na SOŠ v oboch formách, tzn. dennej aj externej. **Najväčší počet externých žiakov je evidovaný v okrese Humenné, naopak, najmenší v okrese Vranov nad Topľou.**

Graf 71: Počet žiakov SOŠ podľa formy vzdelávania v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

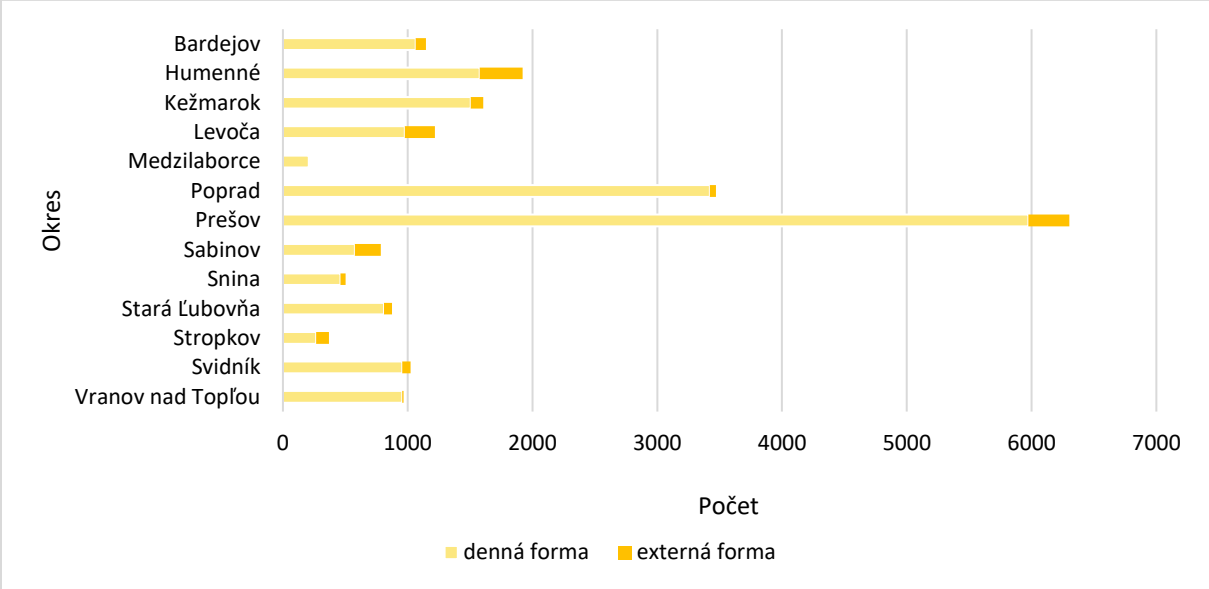

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

V Prešovskom kraji bolo v školskom roku 2020/2021 15 207 žiakov, ktorí absolvovali aj praktické vyučovanie. Až 86,65 % z nich navštevovalo štátnu strednú odbornú školu. Ďalších 11,00 % sa vzdelávalo na súkromnej škole a 2,35 % na cirkevnej. Sumárne číslo žiakov bez odborného výcviku, resp. praxe dosiahlo hodnotu 3 517.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 72: Počet žiakov SOŠ podľa miesta výkonu praxe v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

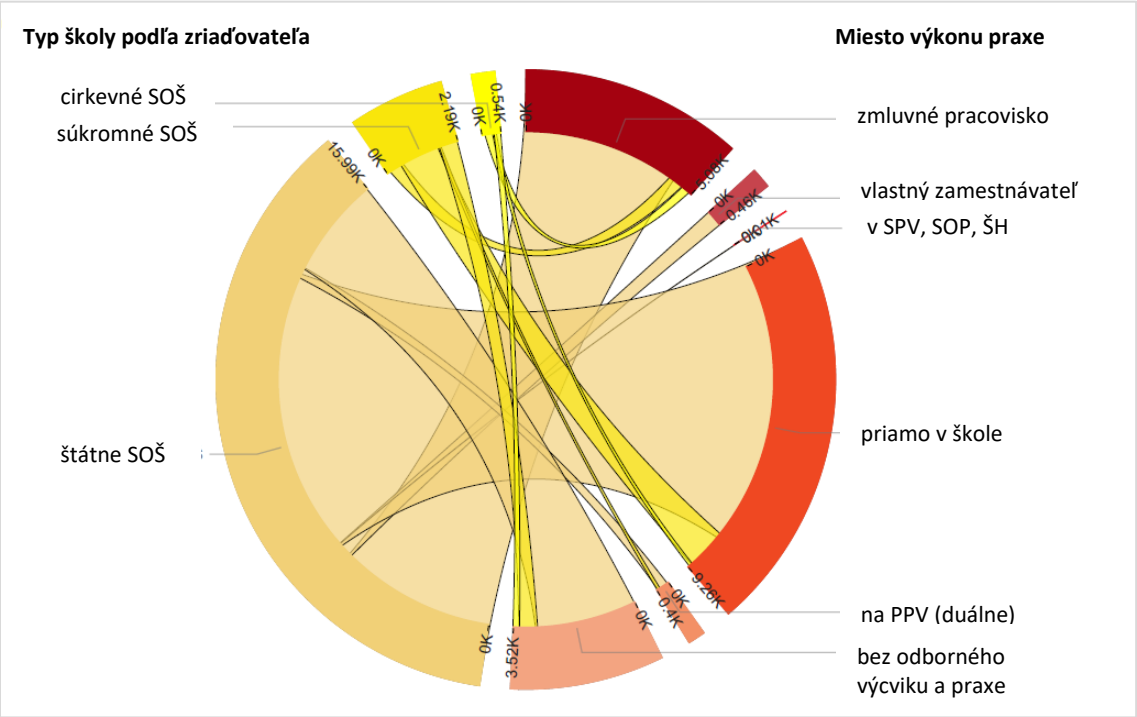

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

Do systému duálneho vzdelávania bolo v predmetnom školskom roku zapojených 1015 žiakov z 31 stredných odborných škôl. Značná časť, teda 28 z nich, patrí do zriaďovateľskej pôsobnosti PSK. Najväčší podiel žiakov zapojených do duálneho vzdelávania (77,39 %) teda logicky navštevoval štátnu strednú odbornú školu. Zvyšné percentá tvorili žiaci súkromných škôl. Cirkevné školy do systému duálneho vzdelávania v Prešovskom kraji neboli zapojené vôbec. Prví žiaci boli do duálneho vzdelávania zapojení už v školskom roku 2015/2016. Išlo o 4 žiakov v okrese Prešov.

Graf 73: Počet SOŠ zapojených do systému duálneho vzdelávania v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 30.09.2020)

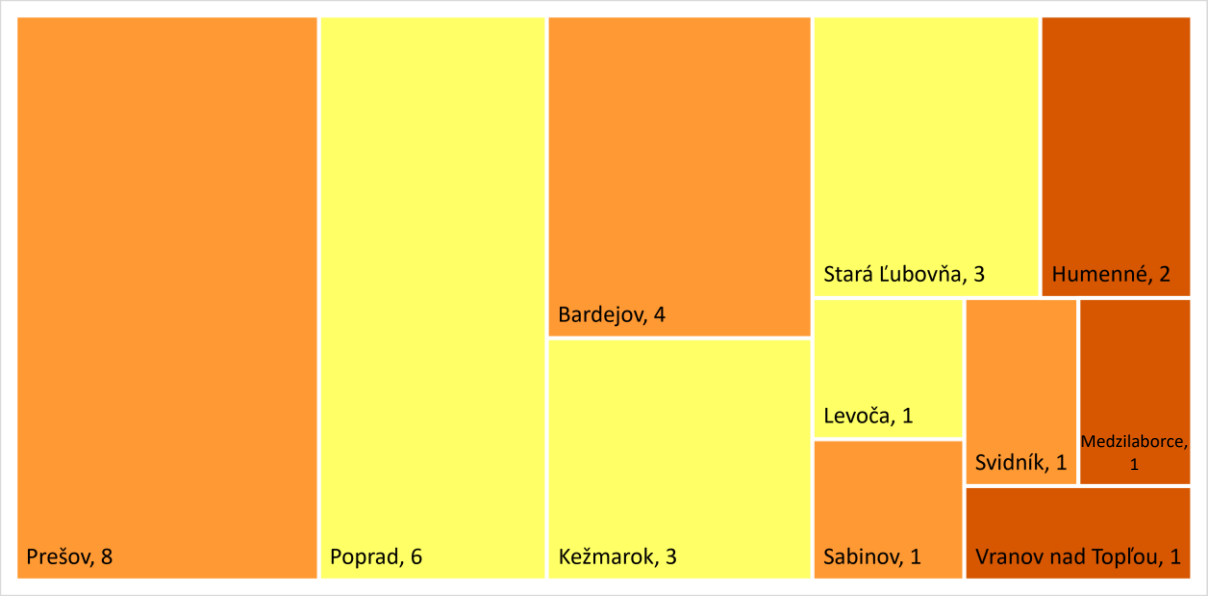

Zdroj: ŠIOV, 2020

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Prešovský kraj má v systéme duálneho vzdelávania školy z 11 okresov, najviac z prešovského a z popradského okresu. Sú to najčastejšie školy technického, elektrotechnického a polytechnického zamerania a tie, ktoré sa zameriavajú na obchod, služby, hotelierstvo či gastronómiu. V okrese Levoča, Medzilaborce, Sabinov, Svidník a Vranov nad Topľou poskytuje možnosť duálneho vzdelávania len 1 škola.

Nezamestnanosť absolventov SOŠ Prešovského kraja sa k septembru 2020 pohybovala v rozmedzí 5,34 % v okrese Stropkov a 27,92 % v okrese Vranov nad Topľou. V máju 2021 sa rozmedzie hodnôt nezamestnanosti pohybovalo v rozsahu 6,87 % až 24,11 %. Opätovne najnižšiu hodnotu dosiahol okres Stropkov a najvyššiu okres Vranov nad Topľou.

Graf 74: Nezamestnanosť absolventov SOŠ v okresoch Prešovského kraja k septembru 2020 a máju 2021 (k 31.05.2021)

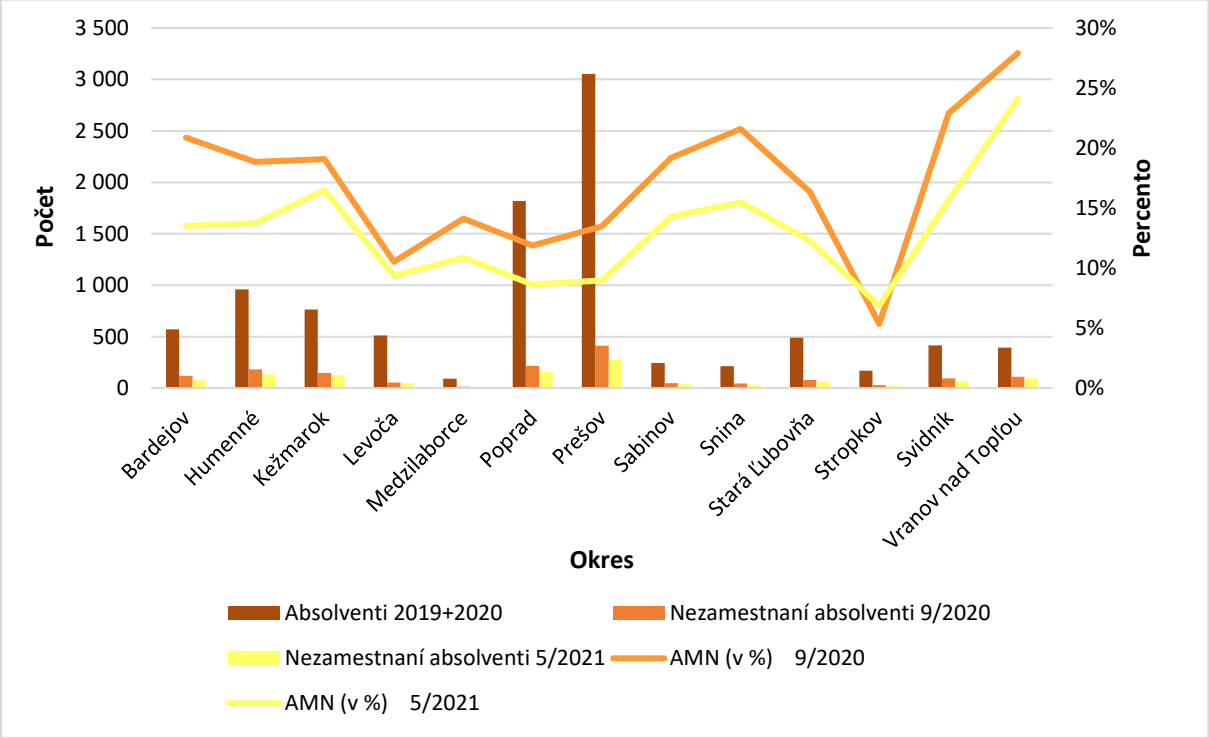

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

V máji roku 2021 bola najvyššia miera nezamestnanosti absolventov SOŠ evidovaná v SPR Horný Zemplín, pričom z pohľadu počtu nezamestnaných absolventov ide o SPR s najnižšou hodnotou. Presný opak platí pre SPR Šariš, kde napriek najvyššiemu počtu nezamestnaných absolventov dosiahla miera nezamestnanosti z pomedzi všetkých SPR Prešovského kraja najnižšiu hodnotu. Vzhľadom k skutočnosti, že ekonomická aktivita absolventov SOŠ nie je komplexne monitorovaná, nemožno určiť intenzitu korelácie miery nezamestnanosti a počtu nezamestnaných absolventov.

Tabuľka 48: Nezamestnanosť absolventov SOŠ v SPR Prešovského kraja k septembru 2020 a máju 2021 (k 31.05.2021)

SPR	Absolventi 2019+2020	Nezamestnaní absolventi 9/2020	AMN (v %) 9/2020	Nezamestnaní absolventi 5/2021	AMN (v %) 5/2021
Spiš	3 587	496	13,83	391	10,90
Šariš	4 285	673	15,71	451	10,53
Horný Zemplín	1 828	378	20,68	293	16,03
Prešovský kraj	9 700	1 547	15,95	1 135	11,70

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Špeciálne vzdelávanie

Na území Prešovského kraja sa v školskom roku 2020/2021 nachádzalo 105 špeciálnych škôl, z toho 12,17 % tvorili MŠ, 38,26 % ZŠ, 39,13 % SŠ a 10,44 % ŠŠ pri zdravotníckych zariadeniach. Sumárne tieto školské zariadenia navštevovalo 8 560 žiakov.

Tabuľka 49: Stav špeciálnych škôl v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

Druh ŠŠ	Počet ŠŠ				Počet žiakov			
	štátne	súkromné	cirkevné	celkový súčet	štátne	súkromné	cirkevné	celkový súčet
Materské špeciálne školy	11	1	2	14	259	25	42	326
Základné špeciálne školy	33	3	8	44	5 729	191	256	6 176
Stredné špeciálne školy	36	5	4	45	1 165	252	55	1 472
ŠŠ pri zdravotníckych zariadeniach	7	5	-	12	356	230	-	586
Prešovský kraj	77	14	14	115	7 509	698	353	8 560

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

Z pohľadu kapacity ŠŠ sú najväčšie základné špeciálne školy. Navštevuje ich 72,15 % zo všetkých žiakov navštevujúcich istý druh ŠŠ. V porovnaní s počtom žiakov základných škôl je to o 12,21 % menej, pretože tie navštevuje 59,94 % zo všetkých žiakov účastných predprimárneho, primárneho alebo stredného vzdelávania. Opačný prípad nastáva pri materských špeciálnych školách, ktoré navštevuje len 3,81 % zo všetkých žiakov navštevujúcich istý druh ŠŠ. Pri materských školách je to číslo vyššie o 14,35 %.

Graf 52: Stav špeciálnych škôl v porovnaní so stavom klasických škôl v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

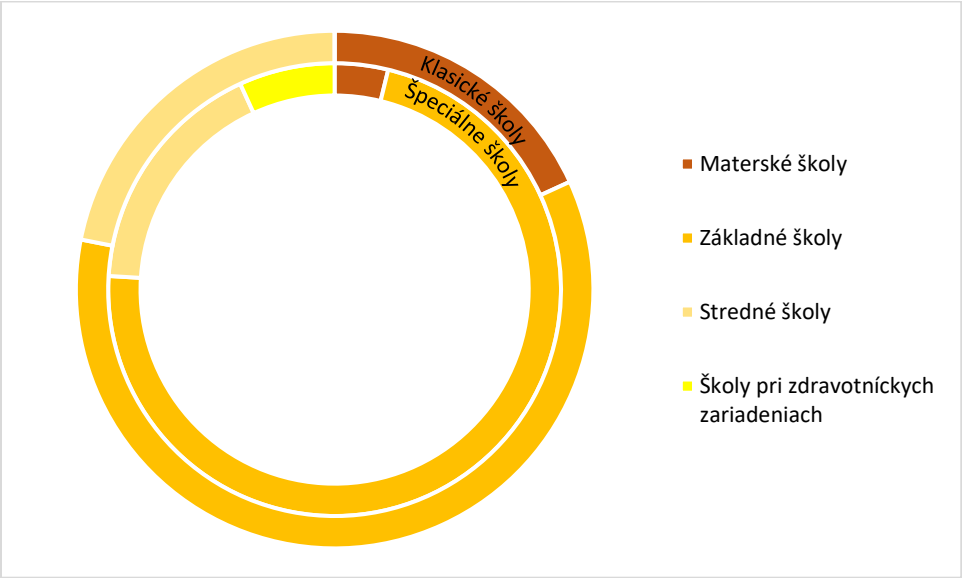

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

V školskom roku 2020/2021 bolo v MŠ, ZŠ, gymnáziách a SŠŠ, na konzervatóriu a SOŠ integrovaných 5 927 žiakov. Najpočetnejšiu skupinu tvorili žiaci s vývinovou poruchou učenia (56,66 %), naopak, najmenej integrovaných detí bolo s poruchou správania (1,16 %).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 50: Počet individuálne integrovaných detí a žiakov v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)

Druh školy	Počet začlenených detí a žiakov								
	Autiz-mus	mentálne	zmyslové	narušená komuniká-cia	telesné	poruchy správania	poruchy učenia	Intelekto-vo nadaní	iné
Materské školy	26	6	7	26	10	3	2	0	14
Základné školy	125	702	150	282	92	61	2 155	106	439
Gymnáziá a SŠŠ	19	0	10	0	4	0	126	104	15
Konzerva-tóriá	0	0	2	0	0	0	19	0	0
SOŠ	23	0	30	0	21	6	1 120	2	55
Prešovský kraj	***143***	***756***	***161***	***466***	***120***	***69***	***3 358***	***175***	***679***

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR

Z pohľadu druhu škôl najväčší počet detí v školskom roku 2020/2021 integrovali ZŠ (4 112). Najmenšie množstvo žiakov sa podarilo integrovať na konzervatóriu (21).

Vysokoškolské vzdelávanie

Na území Prešovského kraja pôsobí 10 vysokých škôl, pričom 2 z nich majú sídlo v kraji, konkrétne Prešovská univerzita v Prešove a Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove. Pôsobisko ostatných VŠ má charakter detašovaných pracovísk alebo výskumného ústavu.

Obrázok 2: Počet VŠ pôsobiacich v okresoch Prešovského kraja (k 13.12.2021)

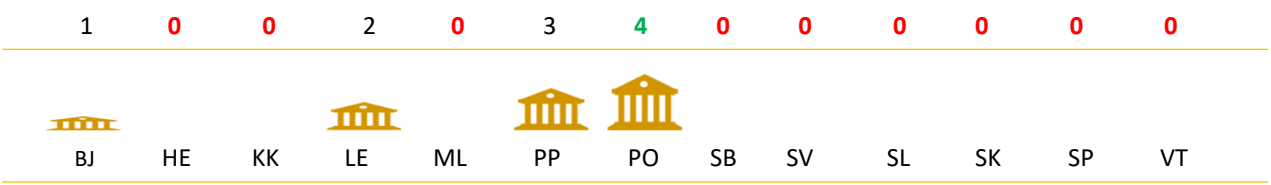

Zdroj: PortálVS

Z pohľadu skupín odborov vedy a techniky na území Prešovského kraja prevládajú fakulty orientované na spoločenské vedy. Študijné programy spadajúce do tejto skupiny možno študovať na 8 fakultách a Vysokej škole medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove. Druhou najpočetnejšou skupinou sú humanitné vedy. Naopak, v minimálnej miere sú zastúpené technické vedy, ktoré ponúka Fakulta výrobných technológií so sídlom v Prešove, a lekárske vedy, ktoré sa študujú na Fakulta zdravotníckych odborov Prešovskej univerzity v Prešove. Možnosť študovať na území kraja pôdohospodárske vedy úplne absentuje.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 51: Počet fakúlt VŠ pôsobiacich v okresoch Prešovského kraja z pohľadu skupín odborov vedy a techniky (k 13.12.2021)

Okres	Mesto	Univerzita	Fakulta	Skupina odborov vedy a techniky
Bardejov	Bardejov	Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, n. o.	Ústav Kráľovnej pokoja z Medžugorja, Bardejov	spoločenské vedy
Levoča	Levoča	Katolícka univerzita v Ružomberku	Pedagogická fakulta - Detašované pracovisko Levoča	spoločenské vedy
Levoča	Spišské Podhradie	Katolícka univerzita v Ružomberku	Teologická fakulta v Košiciach - Teologický inštitút (Spišské podhradie), Spišské Podhradie	humanitné vedy
Poprad	Poprad	Katolícka univerzita v Ružomberku	Pedagogická fakulta - Detašované pracovisko Poprad	spoločenské vedy
Poprad	Poprad	Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici	Ekonomická fakulta - Detašované pracovisko Poprad	spoločenské vedy
Poprad	Tatranská Javorina	Žilinská univerzita v Žiline	Výskumný ústav vysokohorskej biológie, Tatranská Javorina	prírodné vedy
Prešov	Prešov	Prešovská univerzita v Prešove	Fakulta humanitných a prírodných vied	humanitné vedy + prírodné vedy
Prešov	Prešov	Prešovská univerzita v Prešove	Fakulta manažmentu	spoločenské vedy
Prešov	Prešov	Prešovská univerzita v Prešove	Fakulta športu	spoločenské vedy
Prešov	Prešov	Prešovská univerzita v Prešove	Fakulta zdravotníckych odborov	lekárske vedy
Prešov	Prešov	Prešovská univerzita v Prešove	Filozofická fakulta	humanitné vedy
Prešov	Prešov	Prešovská univerzita v Prešove	Gréckokatolícka teologická fakulta	humanitné vedy
Prešov	Prešov	Prešovská univerzita v Prešove	Pedagogická fakulta	spoločenské vedy
Prešov	Prešov	Prešovská univerzita v Prešove	Pravoslávna bohoslovecká fakulta	humanitné vedy
Prešov	Prešov	Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove	-	spoločenské vedy
Prešov	Prešov	Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, n. o.	Inštitút sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča v Prešove	spoločenské vedy
Prešov	Prešov	Technická univerzita v Košiciach	Fakulta výrobných technológií so sídlom v Prešove	technické vedy

Zdroj: PortálVS

Vysoké školy sídliace, resp. pôsobiace na území Prešovského kraja sú situované do 4 okresov, konkrétne do 6 miest/obcí. Najväčšiu možnosť štúdia ponúka mesto Prešov, kde pôsobia 2 univerzity a 2 VŠ.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 36: Počet fakúlt VŠ pôsobiacich v okresoch Prešovského kraja z pohľadu skupín odborov vedy a techniky (k 13.12.2021)

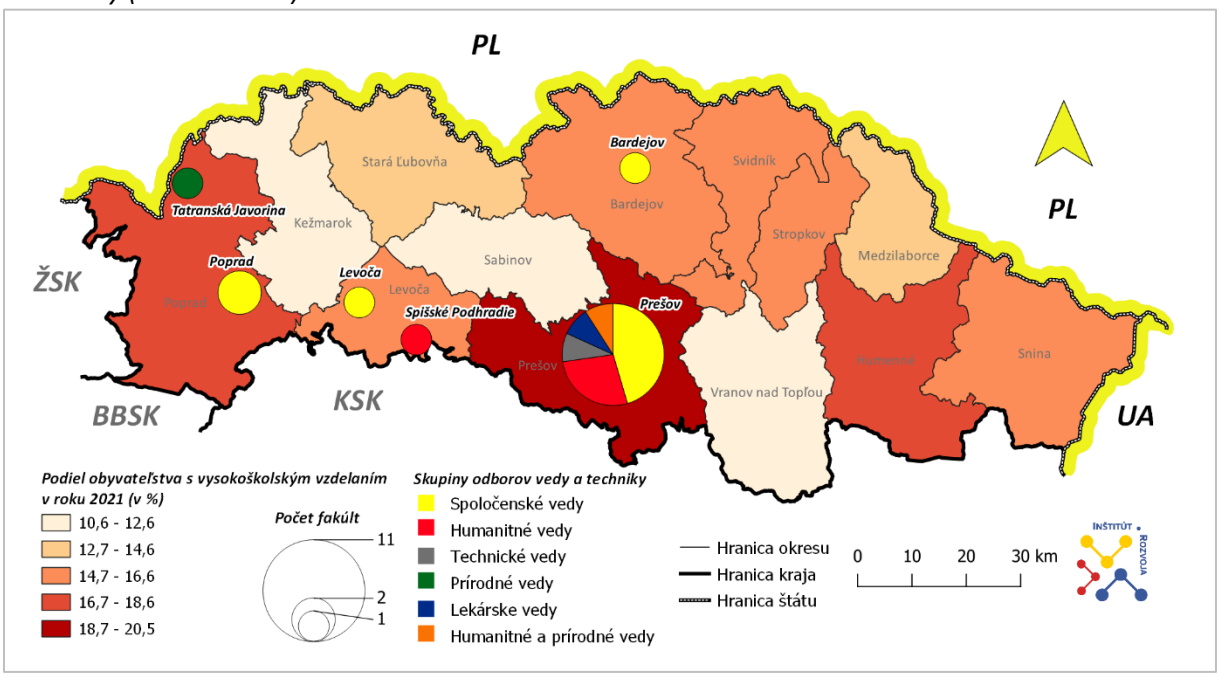

Zdroj: PortálVS

Podľa štatistiky Internetového sprievodcu trhom práce je najžiadanejšou skupinou odborov strojárstvo a ostatná kovospracúvacia výroba. Prevahu majú odbory patriace do skupiny technických vied. Druhú najviac zastúpenú skupinu tvoria odbory spoločenských vied, konkrétne ekonomické zameranie. Medzi 10 najžiaducejších odborov sa dostali zdravotnícke a poľnohospodárske odbory.

Tabuľka 52: Top 10 požadovaných skupín odborov na trhu práce (k 22.04.2022)

Poradové číslo	Názov odboru	Kód odboru	Skupina odboru
1.	Strojárstvo a ostatná kovospracúvacia výroba	24	technické vedy
2.	Elektrotechnika	26	technické vedy
3.	Strojárstvo a ostatná kovospracúvacia výroba	23	technické vedy
4.	Ekonomika a organizácia, obchod a služby	63	spoločenské vedy
5.	Zdravotnícke odbory vzdelávania na stredných zdravotníckych školách	53	lekárske vedy
6.	Potravinárstvo	29	technické vedy
7.	Stavebníctvo, geodézia a kartografia	36	technické vedy
8.	Ekonomika a organizácia, obchod a služby	64	spoločenské vedy
9.	Ekonomické vedy	62	spoločenské vedy
10.	Poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rozvoj vidieka	42	poľnohospodárske vedy

Zdroj: Internetový sprievodca trhom práce

K stabilným a neprehliadnuteľným inštitúciám poskytujúcim vysokoškolské vzdelanie v Prešovskom kraji patrí Prešovská univerzita v Prešove. V akademickom roku 2021/2022 ju navštevuje 8 292 študentov. Vývoj počtu študentov má klesajúcu tendenciu. Ide však o celoslovenský trend, ktorý je spôsobený znižujúcim sa počtom obyvateľstva. Naproti tomu možno badať výrazný nárast zahraničných študentov, predovšetkým s ukrajinskou štátnou príslušnosťou.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 75: Počet študentov UNIPO podľa štátnej príslušnosti za obdobie rokov 2010 – 2021 (k 31.10.2021)

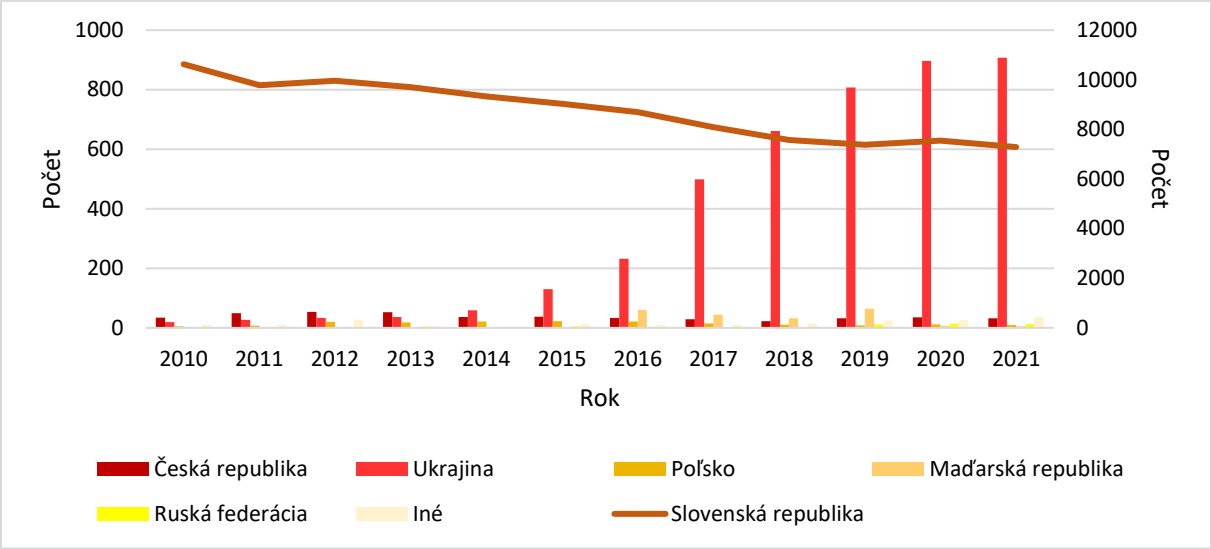

Zdroj: Archív UNIPO

Je viditeľné, že imigrácia obyvateľstva z Ukrajiny je v Prešovskom kraji veľmi silná, čo z dlhodobého hľadiska môže mať vplyv aj na iné oblasti, nie len na oblasť školstva.

Vzdelanostná úroveň obyvateľstva

Vzdelanostná úroveň obyvateľstva Prešovského kraja sa postupne zvyšuje. Kým v roku 2010 bol podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva so základným vzdelaním, resp. bez vzdelania 9,08 %, do roku 2020 sa znížil na 8,41 %. Naopak, narastá podiel obyvateľstva s úplným stredným a vysokoškolsky ukončeným vzdelaním. Vysokoškolské vzdelanie mali v roku 2010 len 15,23 % obyvateľstva, do roku 2020 tento podiel narástol na hodnotu 24,97 %.

Tabuľka 53: Vzdelanostná úroveň obyvateľstva Prešovského kraja v roku 2011 (k 2011)

Okres	Bez		Základné		Učňovské/ stredné bez maturity		Úplné stredné s maturitou/ vyššie		Vysokoškolské	
	Počet	Podiel	Počet	Podiel	Počet	Podiel	Počet	Podiel	Počet	Podiel
Bardejov	307	0,40	13 452	17,32	17 399	22,41	20 250	26,08	9 878	12,72
Humenné	132	0,21	9 061	**14,08**	13 990	21,74	19 877	30,89	9 993	**15,53**
Kežmarok	234	0,33	15 002	21,29	14 288	20,28	16 370	23,23	5 168	**7,34**
Levoča	81	0,24	5 953	17,89	7 292	21,92	7 687	23,10	4 122	12,39
Medzilaborce	13	0,10	2 508	**19,95**	2 936	**23,36**	3 632	28,90	1 137	9,05
Poprad	103	0,10	15 968	15,40	20 465	**19,74**	34 720	**33,48**	13 013	12,55
Prešov	127	0,08	24 210	14,30	38 616	22,81	45 930	27,13	24 503	14,47
Sabinov	94	0,16	12 146	21,05	13 194	22,86	13 050	**22,61**	4 519	7,83
Snina	147	0,39	6 055	15,94	8 844	23,28	11 229	29,56	3 884	10,23
Stará Ľubovňa	183	0,35	9 428	17,83	11 631	22,00	12 890	24,38	5 795	10,96
Stropkov	36	0,17	3 903	18,69	4 211	20,17	6 575	31,49	2 202	10,55
Svidník	24	**0,07**	5 867	17,72	7 248	21,89	10 141	30,63	3 551	10,72
Vranov nad Topľou	334	**0,42**	14 904	18,71	17 272	21,69	21 537	27,04	6 992	8,78
Prešovský kraj	***1 815***	***0,22***	***138 457***	***17,02***	***177 386***	***21,81***	***223 888***	***27,52***	***94 757***	***11,65***

Zdroj: ŠÚ SR, 2021, (SODB:hc2okr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Výsledky sčítanie obyvateľov, domov a bytov z roku 2011 potvrdzujú, že na území Prešovského kraja existujú pomerne veľké regionálne rozdiely vo vzdelanostnej štruktúre jednotlivých okresov. Potvrdila sa tak existencia oblastí s nadpriemerným zastúpením ekonomicky aktívnych obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním a naopak regiónov, kde dôležitú časť produktívnej zložky miestnej populácie tvoria osoby, ktoré dosiahli nanajvýš základné vzdelanie prípadne majú absolvovanú strednú školu bez maturity. Všeobecne možno konštatovať, že vo všetkých okresoch prevláda podiel obyvateľstva s úplným stredným vzdelaním s maturitou, resp. s vyšším vzdelaním s výnimkou okresu Sabinov, kde je percentuálne najvyšší podiel populácie s učňovským alebo stredným vzdelaním bez maturity. Na úrovni okresov má najväčší podiel obyvateľov bez vzdelania okres Vranov nad Topľou (0,42 %) a s dosiahnutým základným vzdelaním okres Medzilaborce (19,95 %).

Graf 76 Vzdelanostná úroveň obyvateľstva Prešovského kraja v roku 2011 (k 2011)

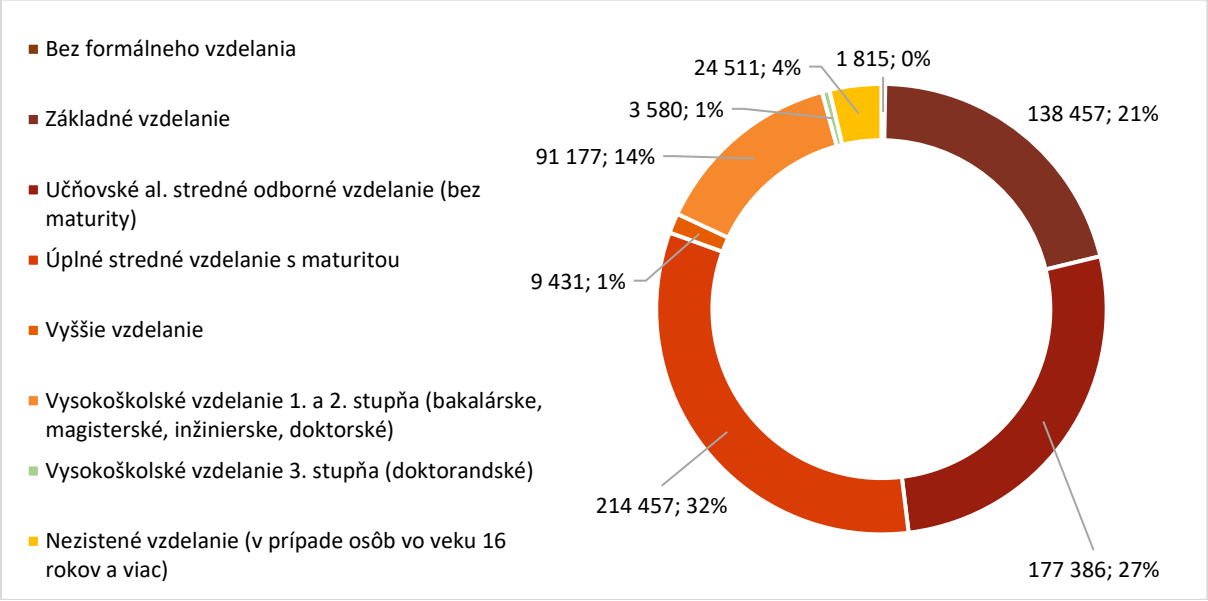

Zdroj: ŠÚ SR, 2021, (SODB:hc2okr)

V porovnaní s ostatnými krajmi SR má Prešovský kraj najväčší percentuálny podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva so základným, resp. žiadnym vzdelaním (8,41 %). Jedná sa o zásadný a dlhodobo pretrvávajúci problém, ktorý sa odzrkadľuje na vysokej miere nezamestnanosti a absenciou kvalifikovaných pracovníkov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 37: Vzdelanostná úroveň obyvateľstva Prešovského kraja a miera nezamestnanosti v roku 2011 (k 31.12.2011)

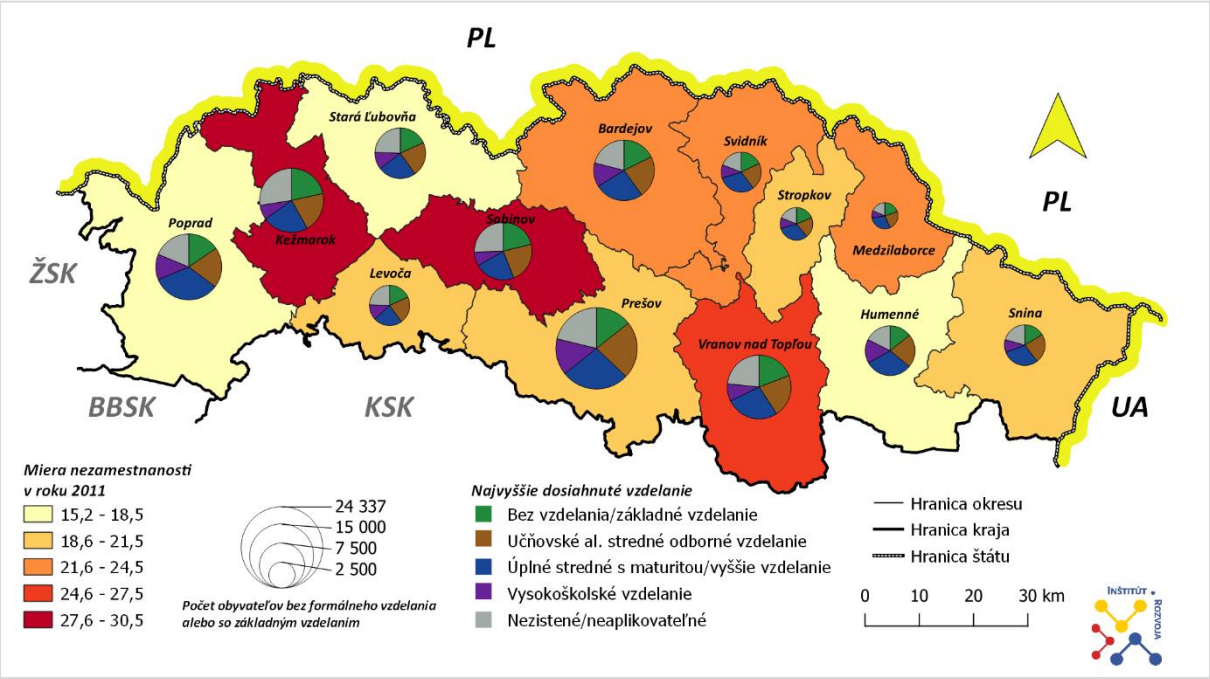

Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, ŠÚ SR, 2021 (om7007rr), Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, vlastné spracovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ realizovaná optimalizácia siete stredných škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK + implementácia CuRI metodiky s cieľom zvyšovania kvality a efektivity odborného vzdelávania + podpora duálneho vzdelávania a zvyšujúci sa počet žiakov zapojených do systému duálneho vzdelávania + snaha o fungujúce kariérne poradenstvo na + základných a stredných školách + priaznivý demografický vývoj týkajúci sa prírastku obyvateľstva	- nedostatočná kapacita MŠ, a to prevažne v SPR Spiš a okresoch SPR Šariš Prešov a Sabinov - existencia ZŠ s dvojzmennou prevádzkou, v najväčšom počte v okresoch Kežmarok, Prešov a Sabinov - nedostatok pozemkov vo vlastníctve obcí na výstavbu novej ZŠ alebo rozšírenie - objektu existujúcej ZŠ, resp. nevypriadané pozemky vytipovanej lokality na realizáciu výstavby ZŠ - existencia vysokého počtu gymnázií - existencia vysokého počtu SOŠ - poskytujúcich veľké množstvo učebných odborov - vysoký počet obyvateľstva vo veku 16 – 19 rokov mimo vzdelávací proces - vysoký počet VŠ so zameraním na spoločenskovedné odbory - nedostatočná materiálno—technická vybavenosť škôl internátov a jedální - znižujúca sa vzdelanostná úroveň žiakov
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ rozšírenie kapacity predškolských a školských zariadení a jedální + dovybavenie predškolských a školských zariadení a jedální + zavedenie a skvalitnenie systému vzdelávania orientovaného na potreby pracovného trhu + rozšírenie a tvorba projektov pre podporu celoživotného a duálneho vzdelávania + možnosť zapojenia sa do inovatívnych projektov podporujúcich spoluprácu gymnázií a stredných škôl s vysokými školami	- zvyšujúci sa počet žiakov opúšťajúcich proces vzdelávania po dovŕšení povinnej školskej dochádzky - konkurenčná ponuka študijných odborov VŠ iných krajov SR - zvyšujúci sa počet obyvateľov predškolského veku v okresoch Kežmarok, Prešov, Sabinov a Vranov nad Topľou, ktorý môže spôsobiť v ZŠ zavádzanie trojzmenných prevádzok - nedostatok kvalifikovaného pedagogického personálu

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ efektívne využívanie dostupných externých zdrojov financovania na podporu a zvyšovanie kvality vzdelávania v oblasti obsahového, personálneho, priestorového a materiálno technického zabezpečenia + posilnenie cestnej infraštruktúry a dopravy v okresoch s vysokým počtom obyvateľstva vo veku 16 – 19 rokov mimo vzdelávací proces	

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

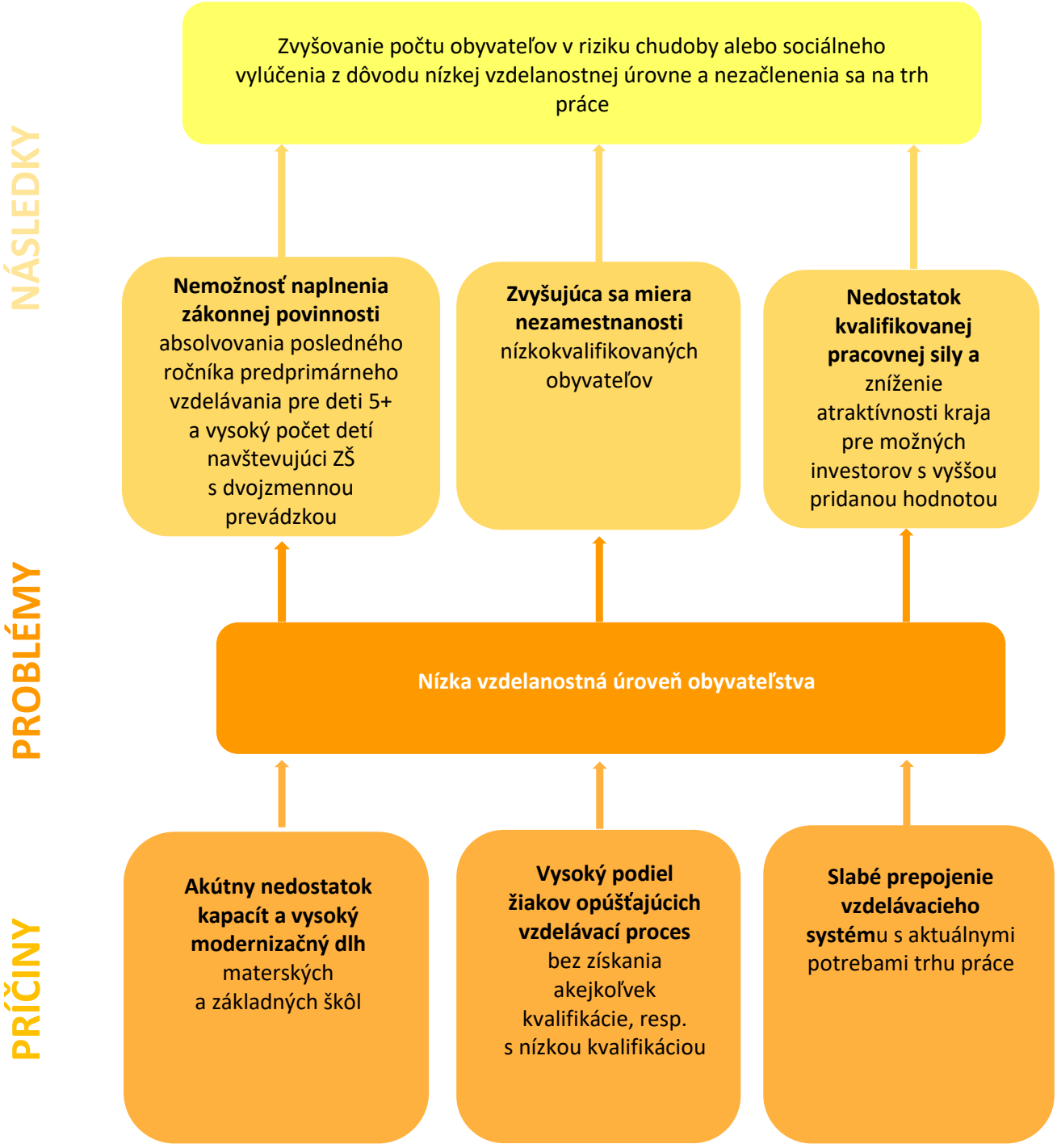

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.3.3 Zdravotníctvo

Zdravotná starostlivosť je v Prešovskom kraji zabezpečovaná všetkými formami zdravotnej starostlivosti uvedenými v Zákone č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Je poskytovaná poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti, ktorí spĺňajú podmienky stanovené Zákonom č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v ústavnej, záchrannej, lekárenskej a ambulantnej forme zdravotnej starostlivosti. Zabezpečenie kvalitnej, dostupnej a odborne garantovanej zdravotnej starostlivosti pre obyvateľov je jednou z hlavných priorít. **V Prešovskom kraji pôsobí relatívne vysoký počet poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, problémom však je veková skladba odborných zástupcov, geografické rozloženie jednotlivých foriem zdravotnej starostlivosti, ale aj pomer pacientov na jedného poskytovateľa.**

Ústavná zdravotná starostlivosť

Na území Prešovského kraja zabezpečuje ústavnú zdravotnú starostlivosť 40 zdravotníckych zariadení. Všeobecné nemocnice sa nachádzajú v 11 okresných mestách, a to v Bardejove, Humennom, Kežmarku, Levoči, Poprade, Prešove, Snine, Starej Ľubovni, Stropkove, Svidníku a vo Vranove nad Topľou. **Prešovský samosprávny kraj je 70-percentným vlastníkom Ľubovnianskej nemocnice n.o. v Starej Ľubovni**. Ostatné nemocnice v kraji sú zriadené buď súkromným zriaďovateľom, verejným zriaďovateľom (Ministerstvo zdravotníctva SR, prípadne miestna samospráva) alebo ich kombináciou.
Špecializované nemocnice poskytujú špecializovanú ústavnú starostlivosť v odboroch fyziatrie, balneológie a liečebnej rehabilitácie, otorinolaryngológie, gastroenterológie, pneumológie a ftizeológie, chirurgie, JIS hrudníkovej chirurgie, gynekológie a pôrodníctva, urológie, oftalmológie, anestéziológie a intenzívnej medicíny, JIS pneumológie a ftizeológie a hrudníkovej chirurgie. Značná časť špecializovaných nemocníc (4) je sústredená v meste Vysoké Tatry. Ďalšie 2 sa nachádzajú v mestách Prešov a Humenné. **Kúpeľná starostlivosť je na území Prešovského kraja poskytovaná 11 zdravotníckymi zariadeniami v okresoch Bardejov, Kežmarok, Poprad a Stará Ľubovňa.** Prírodné liečebné kúpele sa nachádzajú v mestách Bardejov, Červený Kláštor, Lučivná, Vysoké Tatry a Vyšné Ružbachy. Kúpeľné liečebne sú situované v mestách Bardejov, Nová Polianka a Vysoké Tatry. **Liečebňa sa nachádza v meste Svidník. Ústavná starostlivosť o náročných a dlhodobo chorých je zabezpečovaná v 6 domoch ošetrovateľskej starostlivosti a 58 agentúrami domácej ošetrovateľskej starostlivosti**. **Hospicová starostlivosť sa poskytuje na území Prešovského kraja u 3 poskytovateľov hospicu a 11 prevádzkovateľov mobilného hospicu.**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 77: Počet ústavných zdravotníckych zariadení v okresoch Prešovského kraja (k 22.02.2022)

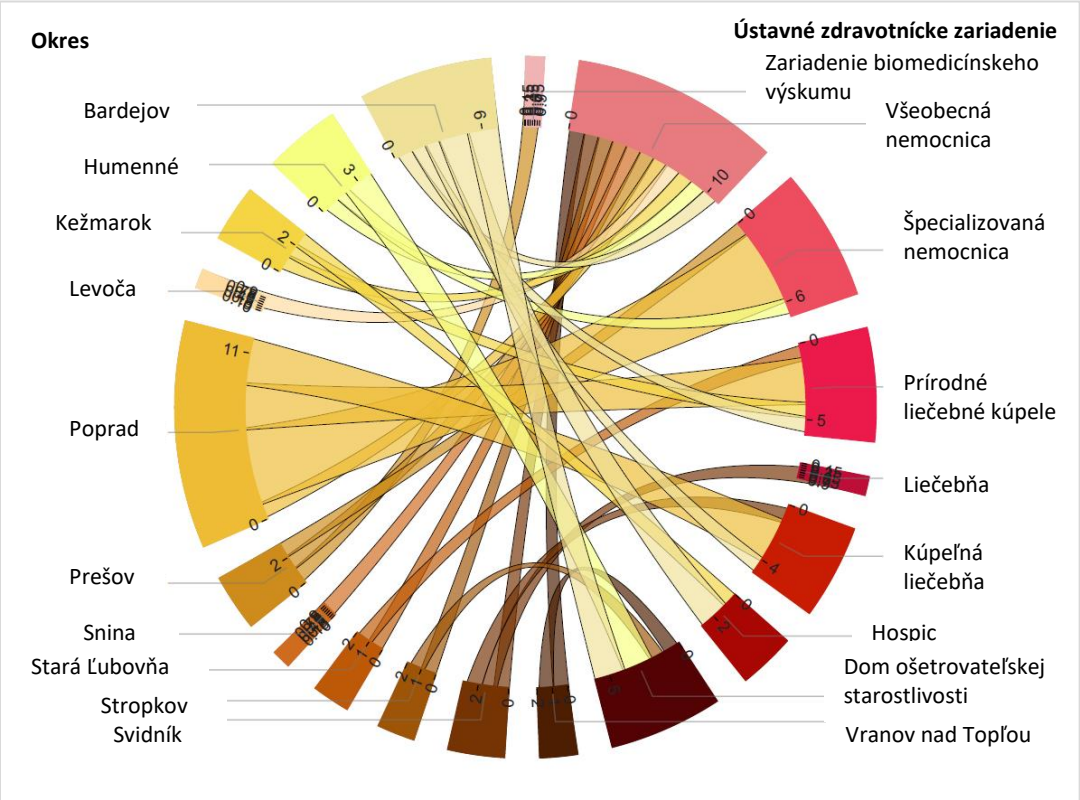

Zdroj: e-VUC

Na území dvoch okresov Prešovského kraja absentuje akékoľvek zariadenie ústavnej zdravotnej starostlivosti. Ide o okres Sabinov zo SPR Šariš a okres Medzilaborce zo SPR Horný Zemplín, v ktorých sa nenachádza žiadna všeobecná nemocnica. Z pohľadu počtu hospitalizácií na 1 000 obyvateľov v kraji dosahuje okres Sabinov druhú najnižšiu hodnotu (po okrese Prešov). V okrese Medzilaborce je situácia opačná, pretože počet hospitalizovanej populácie na 1 000 obyvateľov v tomto okrese dosahuje tretiu najvyššiu hodnotu (po okrese Levoča a okrese Snina).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 38: Ústavné zdravotnícke zariadenia v okresoch Prešovského kraja (k 22.02.2022)

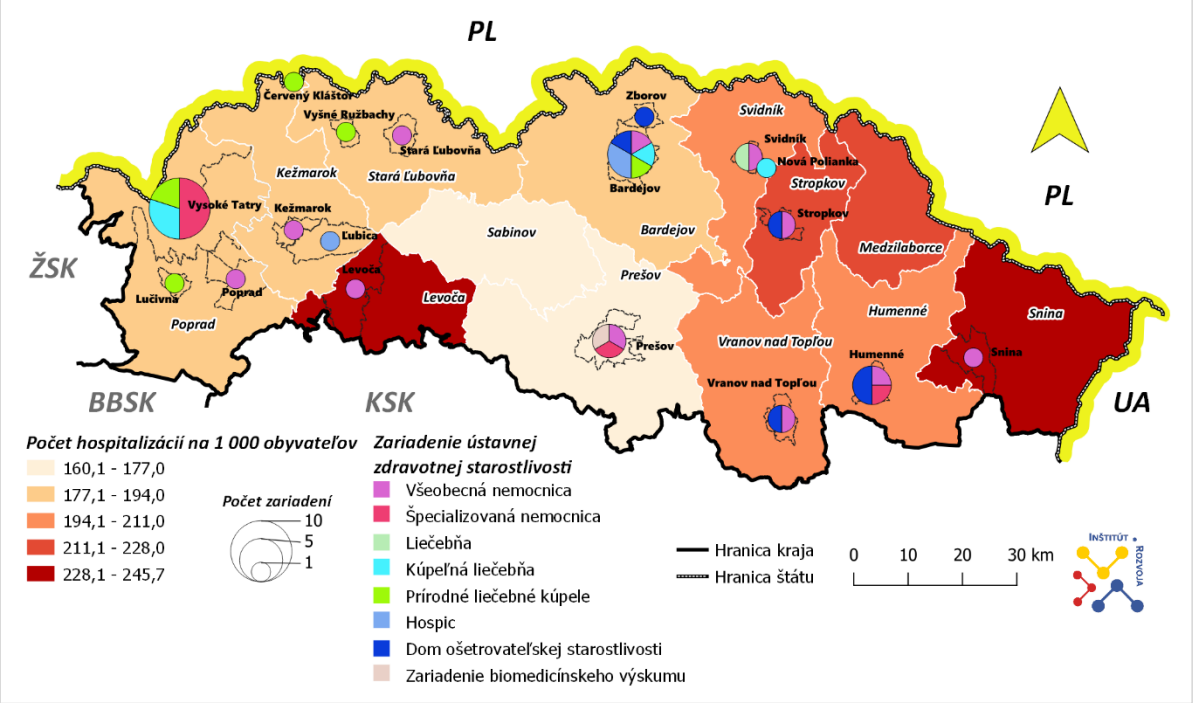

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych organizácií, e-VUC

Väčšina všeobecných nemocníc lokalizovaných na území Prešovského kraja je zriadená buď súkromným zriaďovateľom, verejným zriaďovateľom (Ministerstvo zdravotníctva SR, prípadne miestna samospráva) alebo ich kombináciou. **Prešovský samosprávny kraj je 70-percentným vlastníkom jednej z nich, a to Ľubovnianskej nemocnice n.o. v Starej Ľubovni**.

Tabuľka 54: Základná charakteristika všeobecných nemocníc55 Prešovského kraja

Okres	Nemocnica	Využívanie kapacít		Počet pacientov				Čakanie na urgentnom príjme
		Počet postelí	Priemerná dĺžka hospitalizácie v dňoch	Operovaní		Hospitalizovaní		Mediánová doba v min.
				počet	na 1 000 obyvateľov	počet	na 1 000 obyvateľov	
Bardejov	NsP sv. Jakuba	353	6,52	1 853	23,86	9 562	12,31	16,6
Humenné	Nemocnica A. Leňa	347	5,98	1 651	26,89	7 286	11,87	16,6
Kežmarok	Nemocnica Dr. V. Alexandra	180	7,57	537	7,05	4 499	5,91	12,7
Levoča	Nemocnica AGEL	355	7,31	710	21,05	6 917	20,51	16,7
Poprad	Nemocnica Poprad	586	4,80	4 517	43,01	16 820	16,02	20,3
Prešov	FNsP J.A. Reimana	1 403	6,68	8 833	37,14	29 553	12,42	18,0
Snina	Nemocnica Snina	179	5,93	1 199	33,46	4 486	12,52	17,0

[55] Údaje k všeobecnej nemocnici v meste Stropkov nie sú dostupné.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Stará Ľubovňa	Ľubovniansk anemocnica	248	5,59	936	17,32	6 828	12,63	14,8
Svidník	Nemocnica arm. generála L. Svobodu	270	7,39	317	4,92	4 755	7,38	19,2
Vranov nad Topľou	Vranovská nemocnica	368	5,85	1 368	16,91	9 441	11,67	16,7
Prešovský kraj		***4 289***	***6,36***	***21 921***	***26,51***	***70 594***	***8,54***	***18,7***

Zdroj: Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy

V rámci hodnotenia nemocníc Inštitútom pre ekonomické a sociálne reformy[56] najlepšie hodnotenie medzi všeobecnými nemocnicami pôsobiacimi na území Prešovského kraja získala Ľubovnianska Nemocnica v Starej Ľubovni. V parametroch kvalita, spokojnosť pacientov, hospodárenie a transparentnosť získala najvyšší rating. Napriek výbornému hodnoteniu vykázala ľubovnianska nemocnica najnižšiu náročnosť diagnóz pacientov. **Najnižšie hodnotenie v skupine všeobecných nemocníc dosiahla v hodnotení INEKO Nemocnica roka FNsP J.A. Reimana v Prešove.** Najnižší rating získala v parametroch kvalita a skúsenosť.

Graf 78: Hodnotenie nemocníc Prešovského kraja v rámci projektu Nemocnica roka[57] (k 31.12.2020)

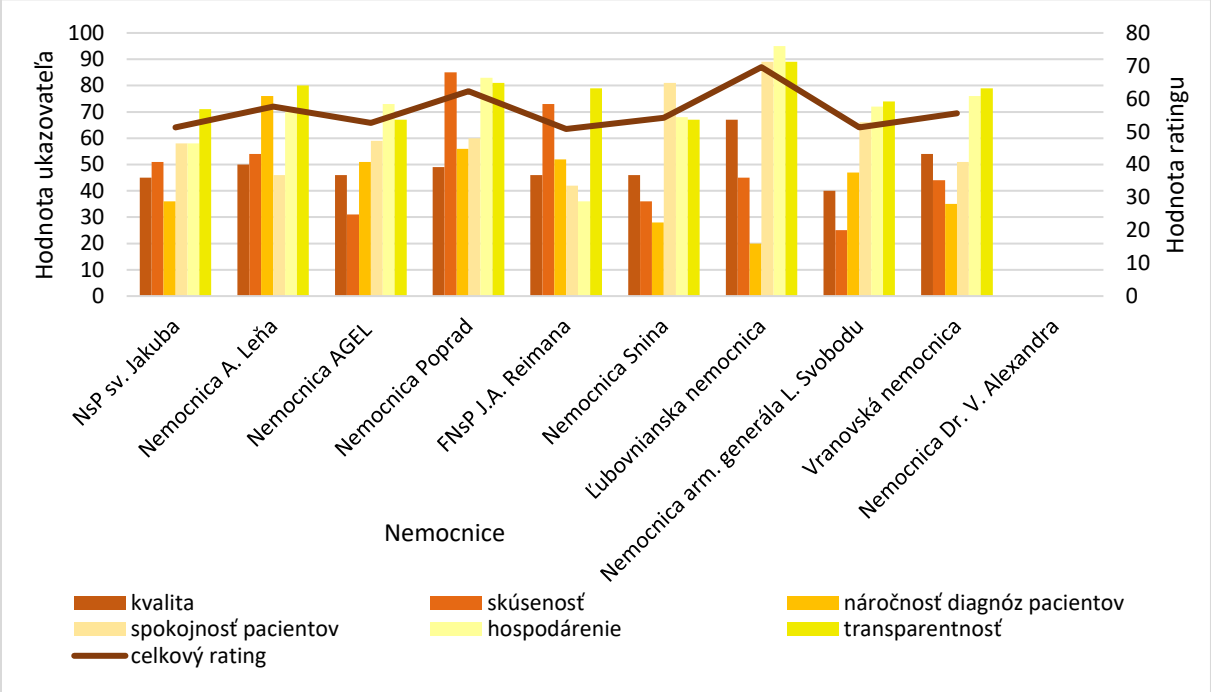

Zdroj: Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy

Obzvlášť špecifickým problémom pre Prešovský kraj je geografická dostupnosť nemocníc. Do 30 minút v štandardnej premávke osobným autom má dostupnú nemocnicu 92,62 % obyvateľov Prešovského kraja. Je potrebné sa však venovať skutočnosti, že pre 0,26 % obyvateľov je geografická dostupnosť do nemocnice v intervale nad 45 minút. Špecifickým problémom je absencia gynekologicko-pôrodníckeho oddelenia vo Svidníku. Dostupnosť pôrodnice pre obyvateľov okresu Stropkov a Medzilaborce je v priemere cca 54 minút (do BJ/HE/VT).

[56] INEKO každoročne vypracováva v rámci projektu Nemocnica roka hodnotenie nemocníc na základe stanovenej metodiky a údajov zo zdravotných poisťovní, národných inštitúcií, samosprávnych krajov, mimovládnych organizácií a pod.
[57] Nemocnica Dr. V. Alexandra v Kežmarku nebola hodnotená.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 55: Geografická dostupnosť nemocníc okresov Prešovského kraja

Okres	Dostupnosť nemocnice do 30 minút jazdy osobným automobilom				Dostupnosť nemocnice nad 45 minút jazdy osobným automobilom			
	obce		obyvatelia		obce		obyvatelia	
	počet	podiel	počet	podiel	počet	podiel	počet	podiel
Bardejov	84	97,67	77 254	99,47	-	-	-	-
Humenné	55	88,71	60 080	98,64	-	-	-	-
Kežmarok	28	68,29	70 374	92,40	2	4,88	338	0,44
Levoča	32	96,97	33 766	99,24	-	-	-	-
Medzilaborce	5	21,74	1 535	**12,75**	4	17,39	1 268	**10,53**
Poprad	28	96,55	104 828	99,82	-	-	-	-
Prešov	83	91,21	172 842	97,69	-	-	-	-
Sabinov	19	44,19	38 062	**62,32**	-	-	-	-
Snina	23	67,65	33 462	93,12	2	5,88	544	**1,51**
Stará Ľubovňa	42	95,45	53 070	98,18	-	-	-	-
Stropkov	26	60,47	17 179	**84,35**	-	-	-	-
Svidník	58	85,29	24 361	**76,28**	-	-	-	-
Vranov nad Topľou	60	88,24	79 203	97,90	-	-	-	-
Prešovský kraj	***543***	***81,65***	***766 016***	***92,62***	***8***	***1,20***	***2 150***	***0,26***

Zdroj: Openrouteservice API, ŠÚ SR (om7010rr)

Osobným automobilom sa do nemocnice v štandardnej premávke dostane v časovom intervale do 30 minút menej ako 90 % obyvateľov štyroch okresov. **Najkritickejšia situácia je v okrese Medzilaborce, kde je spomínaná geografická dostupnosť v danom intervale prístupná len pre 12,75 % obyvateľov.** Naopak, až 10,53 % z nich sa do nemocnice dostane za dobu dlhšiu ako je 45 minút. Ide o obyvateľov obce Čertižné, Habura, Kalinov a Palota.

Mapa 39: Geografická dostupnosť všeobecných nemocníc Prešovského kraja[58]

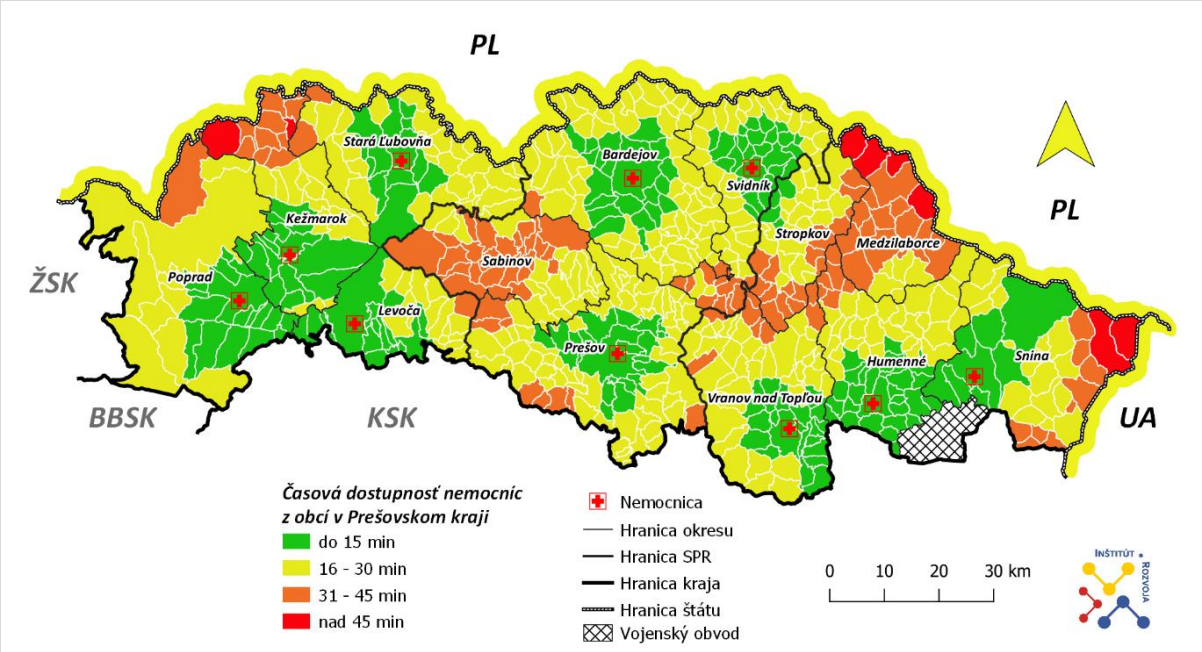

Zdroj: ÚGKK, Openrouteservice API

[58] Geografická dostupnosť nemocníc osobným automobilom do 10, 20 a 30 minút v štandardnej premávke bola získaná prostredníctvom algoritmov Openrouteservice v softvéri QGIS.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Z pohľadu strategicko-plánovacích regiónov majú najlepšie zabezpečenú dostupnosť do 30 minút obyvatelia v SPR Šariš. V tomto regióne sa nenachádzajú žiadni obyvatelia, ktorí by sa do nemocnice osobným automobilom v štandardnej premávke dostali v časovom intervale nad 45 minút. Najhoršiu dostupnosť do nemocnice v rámci Prešovského kraja majú obyvatelia SPR Horný Zemplín, v ktorom 0,86 % obyvateľov by na dojazd do najbližšej nemocnice potrebovali časový interval viac ako 45 minút automobilom v štandardnej premávke.

Tabuľka 56: Geografická dostupnosť všeobecných nemocníc SPR Prešovského kraja

SPR	Dostupnosť nemocnice do 30 minút jazdy osobným automobilom				Dostupnosť nemocnice nad 45 minút jazdy osobným automobilom			
	obce		obyvatelia		obce		obyvatelia	
	počet	podiel	počet	podiel	počet	podiel	počet	podiel
Spiš	130	88,44	262 038	97,32	2	1,36	338	0,13
Šariš	244	84,72	312 519	89,91	-	-	-	-
Horný Zemplín	169	73,48	191 459	91,10	6	2,61	1 812	0,86
Prešovský kraj	***543***	***81,65***	***766 016***	***92,62***	***8***	***1,20***	***2 150***	***0,26***

Zdroj: Openrouteservice API, ŠÚ SR (om7010rr)

Viac ako 90 % obyvateľov SPR Spiš a SPR Horný Zemplín sa dostane do nemocnice osobným automobilom v štandardnej premávke v časovom intervale do 30 minút. Zároveň je splnená podmienka, že maximálne 1,50 % obyvateľov sa má do nemocnice dostať za dobu dlhšiu ako je 45 minút. V SPR Šariš sa do nemocnice osobným automobilom v štandardnej premávke v časovom intervale do 30 minút presunie 89,91 %. Naopak, podiel obyvateľov s dojazdom nad 45 minút sa rovná 0.

Graf 79: Geografická dostupnosť nemocníc SPR Prešovského kraja

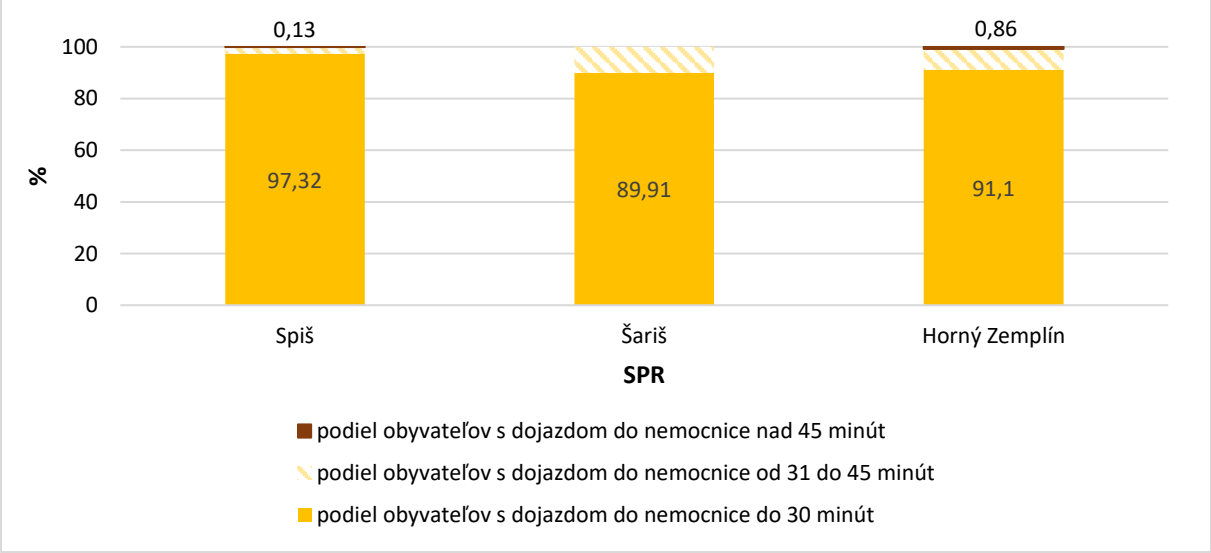

Zdroj: Openrouteservice API, ŠÚ SR (om7010rr)

Všeobecná ambulantná starostlivosť pre dospelých

V zmysle Nariadenia vlády SR č. 640/2008 Z. z. o verejnej minimálnej sieti poskytovateľov zdravotnej starostlivosti (ďalej len „Nariadenie vlády SR č. 640/2008 Z. z. o VMS“) je sieť poskytovateľov všeobecnej ambulantnej starostlivosti stanovená na územie samosprávneho kraja. **Pre všeobecnú**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

ambulantnú starostlivosť pre dospelých je v Prešovskom kraji určených 242,70 lekárskych miest[59]. Štatistiky Všeobecnej zdravotnej poisťovne (VšZP) uvádzajú, že poisťovňa má v Prešovskom kraji zazmluvnených 287,76 lekárskych miest v 362 ambulanciách všeobecného lekára pre dospelých (VLD), tzn. že minimálna sieť ambulancií je naplnená. Keďže nie je k dispozícii norma jednotlivých okresov, nie je možné zhodnotiť stav naplnenia, resp. neplanenia siete pre tieto administratívne jednotky.

Tabuľka 57: Počet ambulancií VLD a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja[60]

Okres	Ambulancie		Odborný zástupca				
	počet	počet na 10 000 obyvateľov	do 62 rokov		nad 62 rokov		priemerný vek
			počet	podiel	počet	podiel	
Bardejov	33	5,67	28	84,85	5	15,15	52,72
Humenné	34	6,95	15	41,67	21	58,33	60,19
Kežmarok	23	4,50	10	43,48	13	56,52	60,13
Levoča	13	5,23	9	69,23	4	30,77	53,77
Medzilaborce	8	8,63	6	75,00	2	25,00	53,38
Poprad	53	6,61	31	57,41	23	42,59	56,24
Prešov	82	6,23	50	50,00	50	50,00	56,88
Sabinov	19	4,55	9	47,37	10	52,63	57,84
Snina	16	5,61	8	50,00	8	50,00	56,94
Stará Ľubovňa	21	5,49	9	42,86	12	57,14	58,48
Stropkov	9	5,68	7	77,78	2	22,22	55,67
Svidník	13	5,17	6	46,15	7	53,85	57,00
Vranov nad Topľou	41	6,99	27	62,79	16	37,21	54,53
Prešovský kraj	***365***	***5,96***	***215***	***55,41***	***173***	***44,59***	***56,82***

Zdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr)

Najväčšie množstvo ambulancií praktických lekárov pre dospelých sa nachádza v okrese Prešov, avšak vzhľadom na počet obyvateľov najmenej kritickým sa javí okres Medzilaborce, v ktorom na 10 000 obyvateľov starších ako 29 rokov a približne 75 % populácie vo veku 18 – 29 rokov pripadá 8,63 ambulancií. Najmenej ambulancií vzhľadom k počtu obyvateľov sa nachádza v okrese Kežmarok.

[59] Lekárskym miestom sa rozumie výkon činnosti lekára s príslušnou odbornou spôsobilosťou v rozsahu 40 hodín fondu pracovného času.

[60] Podľa e-vuc.sk nemali 2 z 365 ambulancií praktického lekára pre dospelých pri odbornom zástupcovi uvedený vek, preto sa pri výpočte priemerného veku odborného zástupcu od týchto ambulancií abstrahovalo.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 40: Priemerný počet obyvateľov vo veku viac ako 29 rokov a 75% obyvateľstva vo veku 18 – 29 rokov na jednu ambulanciu VLD v porovnaní s počtom praktických lekárov pre dospelých v okresoch Prešovského kraja

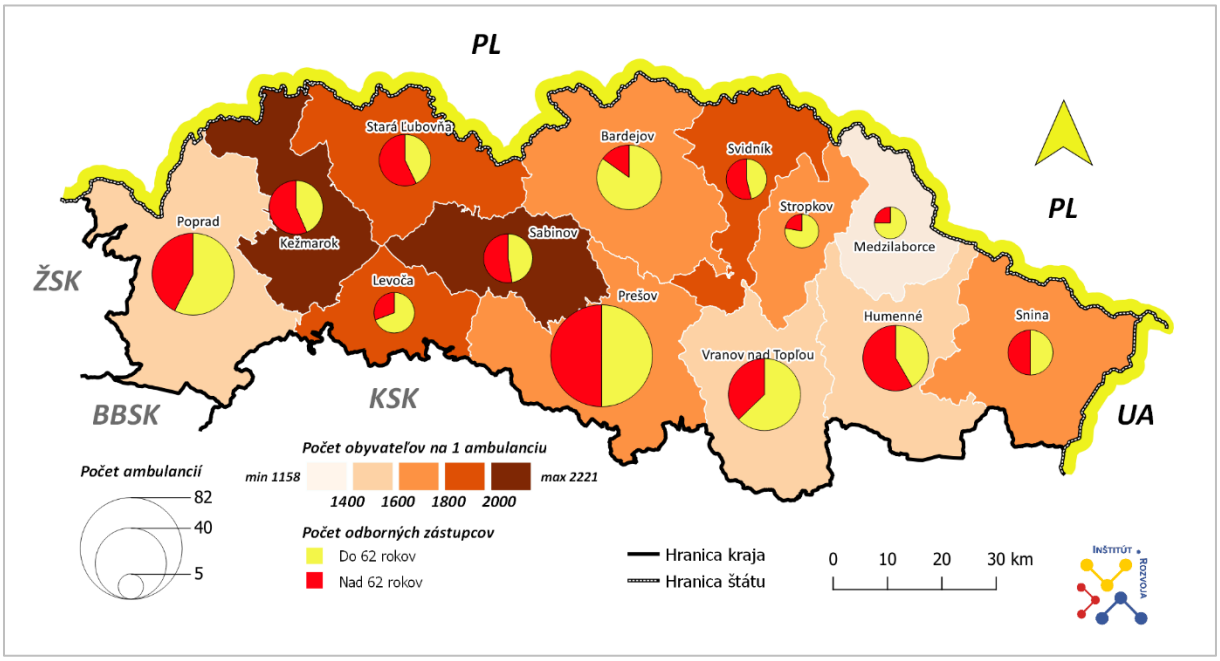

Zdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr)

Výrazným problémom z pohľadu zabezpečenia dostupnosti ambulantnej zdravotnej starostlivosti v budúcnosti je zvyšujúci sa priemerný vek lekárov - odborných zástupcov VLD, ktorý je v súčasnosti v Prešovskom kraji 56,82 rokov. **Najnižší priemerný vek všeobecných lekárov pre dospelých je v okrese Bardejov. Naopak, najvyšší je evidovaný v okrese Humenné**, v ktorom je zároveň najvyšší podiel odborných zástupcov starších ako 62 rokov. Danú vekovú hranicu prekročilo viac ako polovica lekárov. Najmenší podiel odborných zástupcov s vekom 62+ vykazuje okres Bardejov. Ordinujúci lekári v dôchodkovom veku v danom okrese predstavujú len o niečo viac ako 15 % z celkového počtu.

Všeobecná ambulantná starostlivosť pre deti a dorast

V zmysle Nariadenia vlády SR č. 640/2008 Z. z. o VMS je sieť poskytovateľov všeobecnej ambulantnej starostlivosti stanovená na území samosprávneho kraja. **Pre všeobecnú ambulantnú starostlivosť pre deti a dorast je v Prešovskom kraji určených 127,50 lekárskych miest**[61]**.** Podľa štatistík VšZP je v Prešovskom kraji zazmluvnených 151,61 lekárskych miest v 207 ambulanciách, tzn. že minimálna sieť ambulancií všeobecného lekára pre deti a dorast (VLDD) je naplnená. Keďže nie je k dispozícii norma jednotlivých okresov, nie je možné zhodnotiť stav naplnenia, resp. neplanenia siete pre tieto administratívne jednotky.

[61] Lekárskym miestom sa rozumie výkon činnosti lekára s príslušnou odbornou spôsobilosťou v rozsahu 40 hodín fondu pracovného času.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 58: Počet ambulancií VLDD a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja[62]

Okres	Ambulancie		Odborný zástupca				
	počet	počet na 10 000 obyvateľov	do 62 rokov		nad 62 rokov		priemerný vek
			počet	podiel	počet	podiel	
Bardejov	15	7,71	7	46,67	8	53,33	62,47
Humenné	19	15,26	13	68,42	6	31,58	55,53
Kežmarok	14	5,58	11	73,33	4	26,67	51,57
Levoča	8	8,99	4	50,00	4	50,00	65,25
Medzilaborce	3	12,28	2	66,67	1	33,33	59,33
Poprad	28	11,27	21	77,78	6	22,22	54,37
Prešov	38	8,42	23	58,97	16	41,03	57,59
Sabinov	14	7,26	8	57,14	6	42,86	55,36
Snina	10	13,67	6	60,00	4	40,00	55,30
Stará Ľubovňa	15	9,49	8	57,14	6	42,86	57,21
Stropkov	4	8,83	3	75,00	1	25,00	51,75
Svidník	9	12,54	3	33,33	6	66,67	64,00
Vranov nad Topľou	17	7,65	11	64,71	6	35,29	56,29
Prešovský kraj	***194***	***9,04***	***120***	***61,86***	***74***	***38,14***	***56,88***

Zdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr)

Najväčší počet nedostatku ambulancií praktických lekárov pre deti a dorast je evidovaný v okresoch Prešov a Poprad. Sumárny počet ambulancií VLDD v daných okresov predstavuje viac ako 34 % zo všetkých ambulancií praktických lekárov pre deti a dorast v kraji. Pre objektivizáciu týchto počtov je potrebné uviesť, že sa jedná o okresy s najvyšším počtom obyvateľov. **Najmenšie množstvo ambulancií VLDD na 10 000 obyvateľov vo veku menej ako 18 rokov a 75 % populácie vo veku 18 – 29 rokov sa nachádza v okrese Kežmarok. Najhustejšia sieť ambulancií v prepočte na obyvateľstvo vykazuje okres Humenné.**

[62] Podľa e-vuc nemali 2 zo 194 ambulancií praktického lekára pre deti a dorast pri odbornom zástupcovi uvedený vek, preto sa pri výpočte priemerného veku odborného zástupcu od týchto ambulancií abstrahovalo.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 41: Priemerný počet obyvateľov vo veku viac ako 29 rokov a 75% obyvateľstva vo veku 18 – 29 rokov na jednu ambulanciu VLDD v porovnaní s počtom praktických lekárov pre deti a dorast v okresoch Prešovského kraja

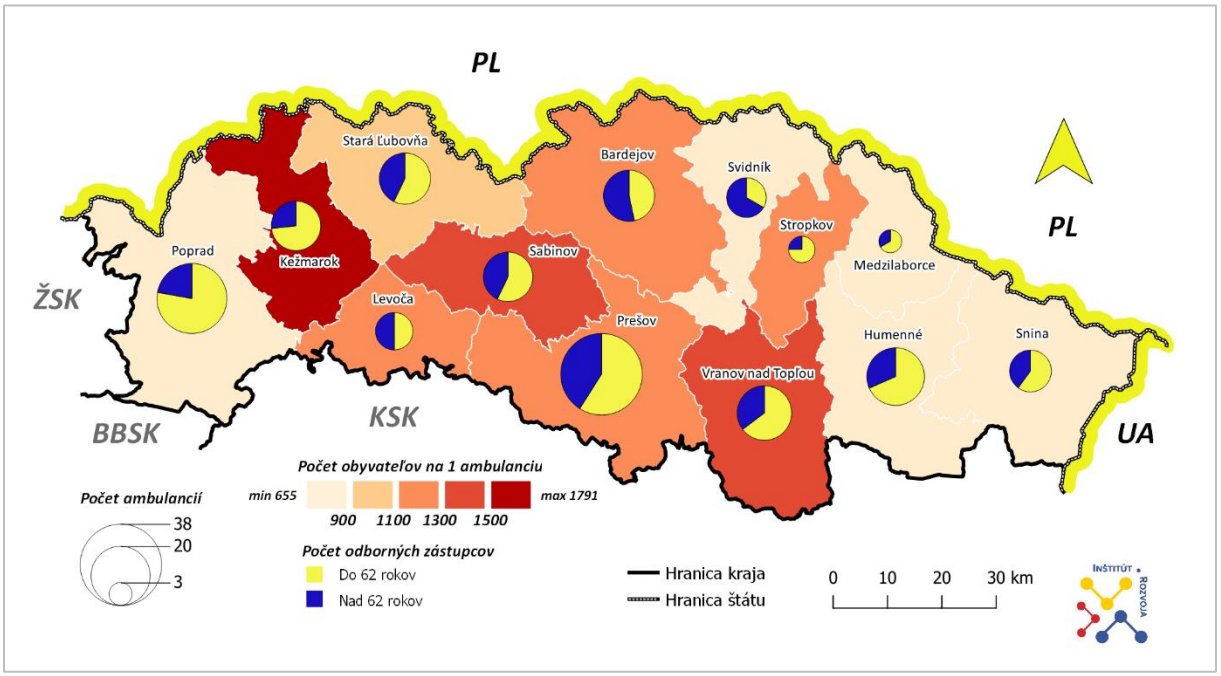

Zdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr)

Priemerný vek odborných zástupcov VLDD v Prešovskom kraji dosahuje hodnotu 56,88 rokov, pričom ani v jednom okrese nie je nižší ako 50 rokov. **Ambulantní lekári pre deti a dorast s najvyšším priemerom veku pôsobia v okrese Levoča. Najnižší priemerný vek odborných zástupcov VLDD je evidovaný v okrese Kežmarok.** Najvyšší podiel odborných zástupcov starších ako 62 rokov je v okrese Svidník. Viac ako 66 % ordinujúcich lekárov prekročilo danú vekovú hranicu. Najnižší podiel vykazuje okres Poprad, kde lekári 62+ predstavujú 22,22 % z celkového počtu.

Špecializovaná gynekologická ambulantná starostlivosť

V zmysle Nariadenia vlády SR č. 640/2008 Z. z. o VMS je sieť poskytovateľov špecializovanej gynekologickej ambulantnej starostlivosti stanovená na územie samosprávneho kraja. **Pre špecializovanú gynekologickú ambulantnú starostlivosť je v Prešovskom kraji určených 101,70 lekárskych miest[63].** Podľa štatistík VšZP je v Prešovskom kraji zazmluvnených 79,3 lekárskych miest špecializovanej gynekologickej ambulantnej starostlivosti, pričom normu naplnenia verejnej minimálnej siete PZS spĺňa okres Svidník. Úplné konštatovanie naplnenia minimálnej siete špecializovanej gynekologickej ambulantnej starostlivosti v Prešovskom kraji, ako aj minimálnej siete okresov nie je možné vysloviť z dôvodu chýbajúcich štatistík iných poisťovní pôsobiacich v kraji.

[63] Lekárskym miestom sa rozumie výkon činnosti lekára s príslušnou odbornou spôsobilosťou v rozsahu 40 hodín fondu pracovného času.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 59: Počet špecializovaných ambulancií gynekologickej starostlivosti a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja[64]

Okres	Ambulancie		Odborný zástupca				
	počet	počet na 10 000 obyvateľov	do 62 rokov		nad 62 rokov		priemerný vek
			počet	podiel	počet	podiel	
Bardejov	13	3,34	7	53,85	6	46,15	61,77
Humenné	10	3,20	8	80,00	2	20,00	51,80
Kežmarok	11	2,88	6	54,55	5	45,45	60,91
Levoča	5	2,96	4	80,00	1	20,00	53,00
Medzilaborce	1	1,71	0	0,00	1	100,00	66,00
Poprad	23	4,27	18	75,00	6	25,00	50,21
Prešov	33	3,66	34	80,95	8	19,05	54,45
Sabinov	4	1,31	3	75,00	1	25,00	55,25
Snina	8	4,41	2	25,00	6	75,00	64,88
Stará Ľubovňa	11	4,09	2	22,22	7	77,78	62,89
Stropkov	4	3,91	1	25,00	3	75,00	60,00
Svidník	10	6,17	8	80,00	2	20,00	48,80
Vranov nad Topľou	10	2,46	7	70,00	3	30,00	55,80
Prešovský kraj	***143***	***3,42***	***100***	***66,23***	***51***	***33,77***	***55,37***

Zdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr)

Takmer 40 % všetkých špecializovaných ambulancií gynekologickej starostlivosti je lokalizovaných v okrese Prešov a v okrese Poprad. Najmenšie množstvo, len jedna ambulancia, sa nachádza v okrese Medzilaborce. Z pohľadu hustoty siete ambulancií sa **najmenšie množstvo na 10 000 obyvateľov ženského pohlavia nachádza v okrese Sabinov. Naopak, najvyšší počet ambulancií v prepočte na obyvateľstvo vykazuje okres Svidník.**

Mapa 42: Priemerný počet obyvateľov ženského pohlavia na jednu špecializovanú ambulanciu gynekologickej starostlivosti v porovnaní s počtom gynekológov v okresoch Prešovského kraja

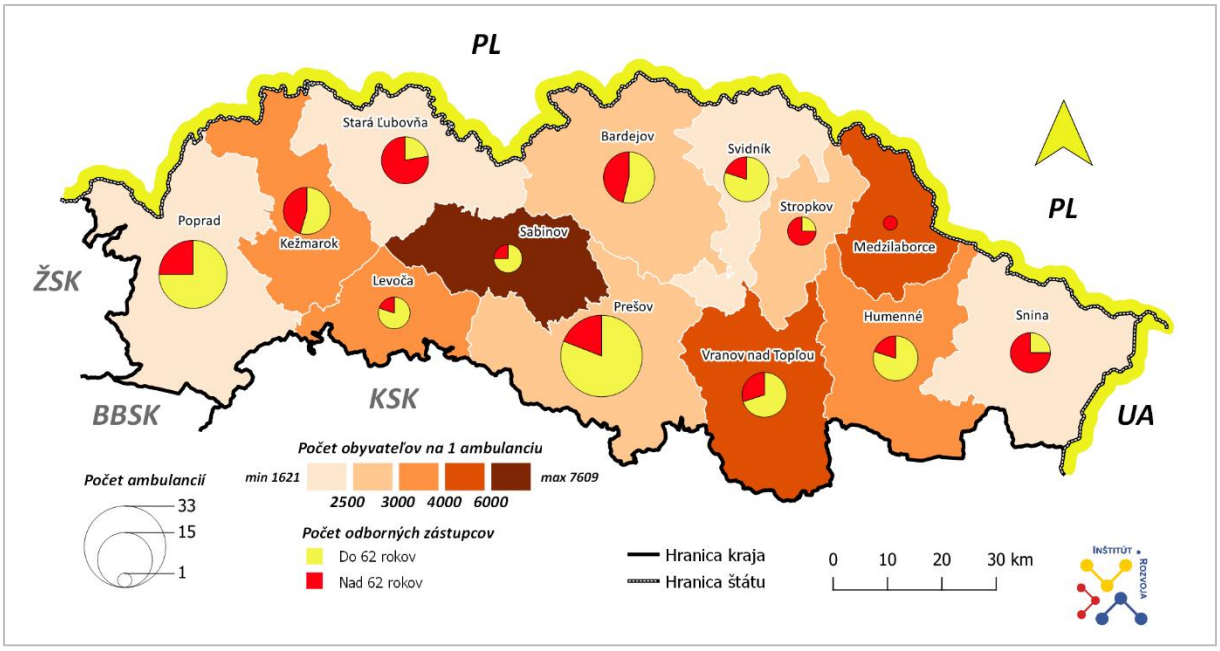

Zdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr)

[64] Podľa e-vuc nemali 2 zo 143 špecializovaných gynekologických ambulancií pri odbornom zástupcovi uvedený vek, preto sa pri výpočte priemerného veku odborného zástupcu od týchto ambulancií abstrahovalo.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Priemerný vek gynekológov v špecializovanej ambulantnej gynekologickej starostlivosti v Prešovskom kraji dosahuje hodnotu 55,37 rokov, pričom len v okrese Svidník je nižší ako 50 rokov. **Najvyšší priemerný vek lekárov poskytujúcich ambulantnú gynekologickú starostlivosť je evidovaný v okrese Medzilaborce. Zistenie je o to závažnejšie, že súčasne ordinujúci gynekológ dosiahol dôchodkový vek a je jediným poskytovateľom tejto starostlivosti v okrese.** Najnižší podiel odborných zástupcov starších ako 62 rokov je v okrese Prešov, kde 19,05 % lekárov prekročila danú vekovú hranicu.

Špecializovaná zubno-lekárska ambulantná starostlivosť

V zmysle Nariadenia vlády SR č. 640/2008 Z. z. o VMS je sieť poskytovateľov špecializovanej zubno-lekárskej ambulantnej starostlivosti stanovená na územie samosprávneho kraja. **Pre špecializovanú zubno-lekársku ambulantnú starostlivosť je v Prešovskom kraji určených 305,40 lekárskych miest[65].** Podľa štatistík VšZP je v Prešovskom kraji zazmluvnených 318,50 lekárskych miest, tzn. že minimálna sieť ambulancií je naplnená. Normu naplnenia verejnej minimálnej siete PZS spĺňajú okresy Humenné, Poprad, Prešov a Snina. Úplné konštatovanie naplnenia minimálnej špecializovanej zubno-lekárskej ambulantnej starostlivosti v ďalších okresoch nie je možné vysloviť z dôvodu chýbajúcich štatistík iných poisťovní pôsobiacich v kraji.

Tabuľka 60: Počet špecializovaných ambulancií zubno-lekárskej starostlivosti a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja[66]

Okres	Ambulancie		Odborný zástupca				
	počet	počet na 10 000 obyvateľov	do 62 rokov		nad 62 rokov		priemerný vek
			počet	podiel	počet	podiel	
Bardejov	32	4,12	22	68,75	10	31,25	52,78
Humenné	41	6,68	25	62,50	15	37,50	53,15
Kežmarok	23	3,02	15	68,18	7	31,82	50,27
Levoča	13	3,85	12	92,31	1	7,69	44,31
Medzilaborce	6	5,12	1	16,67	5	83,33	67,33
Poprad	65	6,19	48	73,85	17	26,15	49,20
Prešov	116	6,56	85	72,03	33	27,97	49,02
Sabinov	16	2,62	11	68,75	5	31,25	50,88
Snina	22	6,14	12	57,14	9	42,86	51,76
Stará Ľubovňa	24	4,44	17	70,83	7	29,17	49,96
Stropkov	9	4,42	7	77,78	2	22,22	56,56
Svidník	16	4,95	13	81,25	3	18,75	48,88
Vranov nad Topľou	33	4,08	17	60,71	11	39,29	51,00
Prešovský kraj	416	5,03	285	69,51	125	30,49	50,76

Zdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr)

Okresmi s najväčším počtom zubárov v špecializovanej zubo-lekárskej ambulantnej starostlivosti v Prešovskom kraji sú okresy Prešov a Poprad. **Najhustejšia zubno-lekársku sieť ambulancií vzhľadom k celkovému počtu obyvateľov okresu je evidovaná v okrese Humenné. V okrese Sabinov je pre 10 000 obyvateľov k dispozícii 2,26 ambulancií, čo je najnižšie množstvo v kraji.**

[65] Lekárskym miestom sa rozumie výkon činnosti lekára s príslušnou odbornou spôsobilosťou v rozsahu 40 hodín fondu pracovného času.

[66] Podľa e-vuc nemalo 9 zo 416 špecializovaných ambulancií zubno-lekárskej starostlivosti pri odbornom zástupcovi uvedený vek, preto sa pri výpočte priemerného veku odborného zástupcu od týchto ambulancií abstrahovalo.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 43: Priemerný počet obyvateľov na jednu špecializovanú ambulanciu zubno-lekárskej starostlivosti v porovnaní s počtom zubárov v okresoch Prešovského kraja

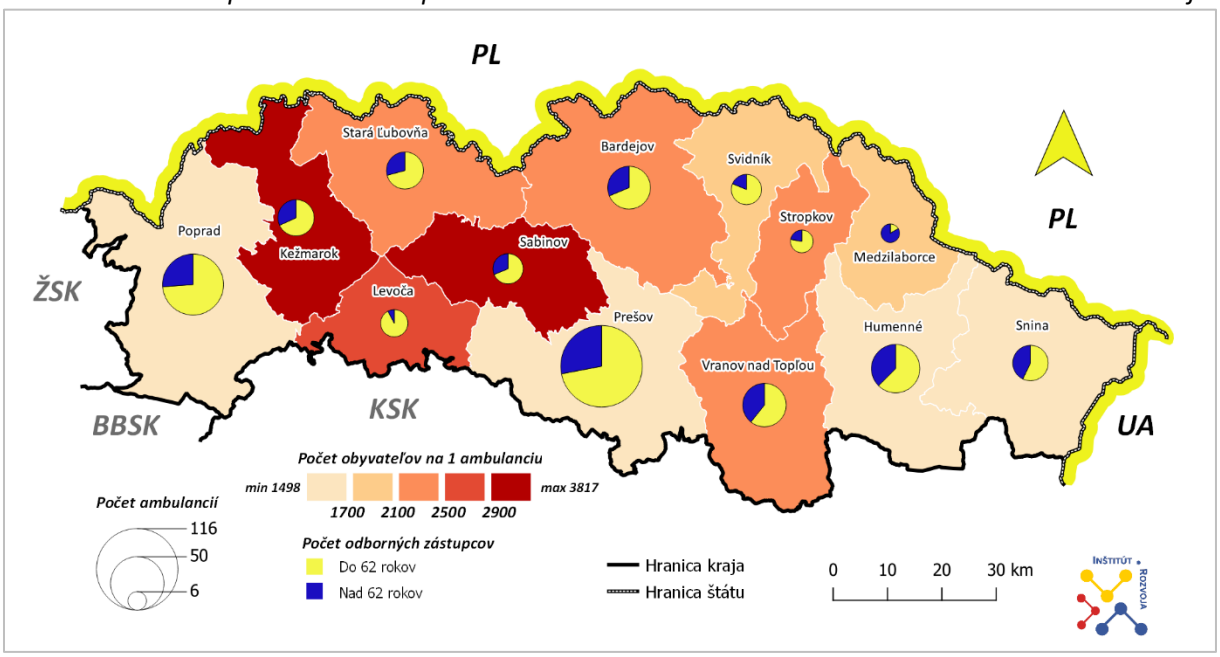

Zdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr)

Priemerný vek odborných zástupcov zubných ambulancií dosahuje v Prešovskom kraji hodnotu 50,76 rokov. V priemere najmladší lekári svoju prax vykonávajú v okrese Prešov a najstarší v okrese Medzilaborce, kde zo 6 zubných lekárov 5 dovŕšili vek 62 rokov. Okres Medzilaborce je zároveň okresom s najvyšším podielom lekárov v dôchodkovom veku. Najmenší podiel odborných zástupcov 62+ je evidovaný v okrese Levoča.

Špecializovaná ambulantná starostlivosť

V zmysle Nariadenia vlády SR č. 640/2008 Z. z. o VMS je sieť poskytovateľov špecializovanej ambulantnej starostlivosti stanovená na územie samosprávneho kraja. **Pre špecializovanú ambulantnú starostlivosť je v Prešovskom kraji určených 569,00 lekárskych miest**[67]**.** Podľa štatistík VšZP je v Prešovskom kraji zazmluvnených 734,6 lekárskych miest špecializovanej ambulantnej starostlivosti, tzn. že minimálna sieť špecializovaných ambulancií je naplnená. Z pohľadu jednotlivých odborov však podľa dát VšZP nie je skutočný zazmluvnený počet lekárskych miest všade dostatočný. Personálne poddimenzovaná je čeľustná ortopédia, foniatria, infektológia a tropická mediína, klinická logopédia, klinické pracovné lekárstvo a toxikológia, medicína drogových závislostí, oftalmológia, pediatria, plastická chirurgia, psychiatria (vrátane detskej) a radiačná onkológia. Úplné konštatovanie naplnenia minimálnej siete špecializovanej ambulantnej starostlivosti s týmto zameraním nie je možné vysloviť z dôvodu chýbajúcich štatistík iných poisťovní pôsobiacich v kraji.

[67] Lekárskym miestom sa rozumie výkon činnosti lekára s príslušnou odbornou spôsobilosťou v rozsahu 40 hodín fondu pracovného času.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 61: Počet špecializovaných ambulancií a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja[68]

Okres	Ambulancie		Odborný zástupca				
	počet	počet na 10 000 obyvateľov	do 62 rokov		nad 62 rokov		priemerný vek
			počet	podiel	počet	podiel	
Bardejov	148	19,06	121	82,88	25	17,12	53,05
Humenné	108	17,59	85	77,27	25	22,73	53,05
Kežmarok	60	**7,88**	26	45,61	31	**54,39**	59,00
Levoča	49	14,53	14	73,68	5	26,32	54,95
Medzilaborce	25	21,35	16	64,00	9	36,00	55,68
Poprad	230	21,90	169	73,80	60	26,20	**49,07**
Prešov	351	19,86	309	70,87	127	29,13	53,58
Sabinov	53	8,68	27	52,94	24	47,06	57,29
Snina	50	13,95	25	51,02	24	48,98	**59,63**
Stará Ľubovňa	58	10,73	31	55,36	25	44,64	56,59
Stropkov	30	14,73	26	86,67	4	**13,33**	54,30
Svidník	78	**24,12**	48	61,54	30	38,46	56,14
Vranov nad Topľou	92	11,37	63	68,48	29	31,52	55,49
Prešovský kraj	***1 332***	***16,11***	***960***	***69,67***	***418***	***30,33***	***53,75***

Zdroj: evuc.sk, ŠÚ SR (om7007rr)

Viac ako 43 % všetkých špecializovaných ambulancií je lokalizovaných v okrese Prešov a v okrese Poprad. Najmenšie množstvo sa nachádza v okrese Medzilaborce. Z pohľadu hustoty siete ambulancií sa **najmenšie množstvo na 10 000 obyvateľov nachádza v okrese Kežmarok. Naopak, najvyšší počet ambulancií v prepočte na obyvateľstvo vykazuje okres Svidník.**

[68] Podľa e-vuc.sk nemalo 49 z 1 332 špecializovaných ambulancií pri odbornom zástupcovi uvedený vek, preto sa pri výpočte priemerného veku odborného zástupcu od týchto ambulancií abstrahovalo.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 44: Priemerný počet obyvateľov na jednu špecializovanú ambulanciu v porovnaní s počtom lekárov špecialistov v okresoch Prešovského kraja

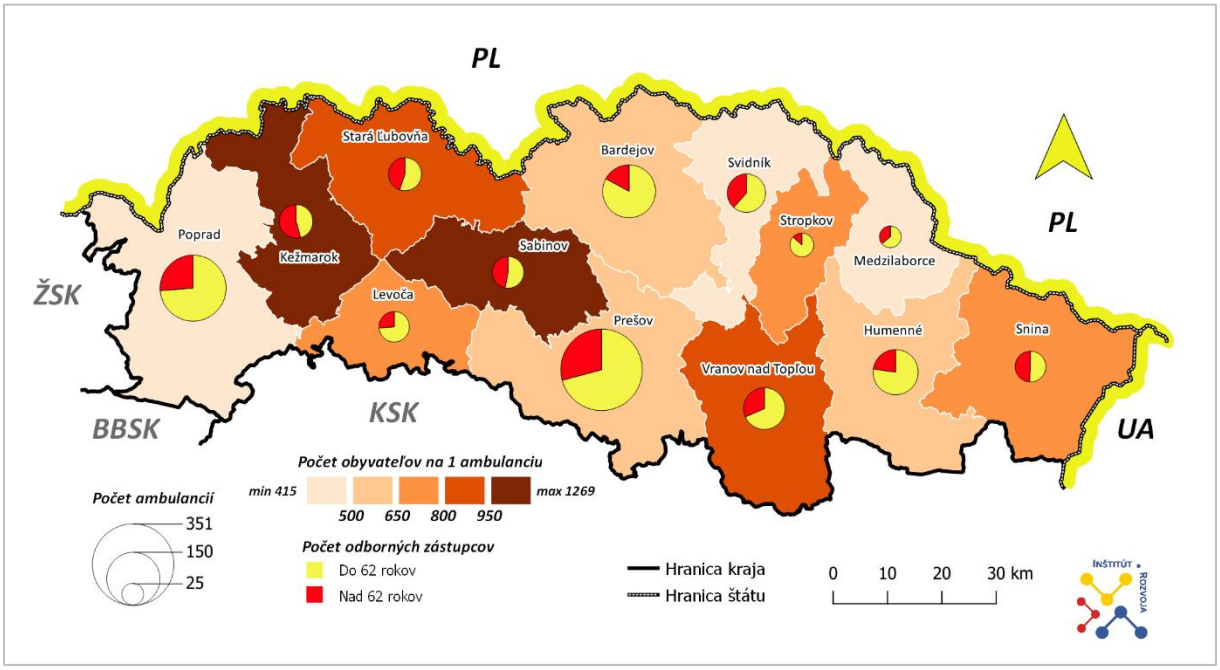

Zdroj: e-vuc.sk, ŠÚ SR (om7007rr)

Priemerný vek odborných zástupcov špecializovaných ambulancií v Prešovskom kraji dosahuje hodnotu 53,75 rokov. V okrese Poprade je táto hodnota nižšia ako 50 rokov. V priemere najmladší lekári svoju prax vykonávajú v okrese Poprad a najstarší v okrese Snina. Najväčší podiel lekárov, ktorí sú starší ako 62 rokov, je v okrese Kežmarok a najmenší v okrese Stropkov.

Ošetrovateľská starostlivosť

V Prešovskom kraji sa nachádza 64 zariadení ošetrovateľskej starostlivosti, z toho 58 agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti a 6 domov ošetrovateľskej starostlivosti. Agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti (ADOS) poskytuje komplexnú domácu ošetrovateľskú starostlivosť pacientom všetkých vekových skupín v ich prirodzenom prostredí. Službu poskytujú sestry a je určená najmä imobilným a ťažko mobilným pacientom po prepustení z nemocnice, po úraze, operáciách, cievnych mozgových príhodách, chronicky chorým a onkologickým pacientom. Najväčší počet ADOS sa nachádza na území okresu Prešov, najmenší na území okresov Levoča, Snina a Stropkov.
Dom ošetrovateľskej starostlivosti je zdravotnícke zariadenie ústavnej zdravotnej starostlivosti, v ktorom sa poskytuje nepretržitá ošetrovateľská starostlivosť, ošetrovateľská rehabilitácia a služby s nimi súvisiace osobám, ktorých zdravotný stav vyžaduje nepretržité poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti dlhšie ako 24 hodín, pričom si nevyžaduje sústavnú zdravotnú starostlivosť poskytovanú lekárom a nie je možné ju poskytovať v prirodzenom sociálnom prostredí. Domy ošetrovateľskej starostlivosti zabezpečujú starostlivosť iba v 4 okresoch PSK a to v okrese Bardejov, Humenné, Stropkov a Vranov nad Topľou.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 62: Počet zariadení ošetrovateľskej starostlivosti v okresoch Prešovského kraja

Okres	Ambulancie	
	agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti	dom ošetrovateľskej starostlivosti
Bardejov	4	2
Humenné	4	2
Kežmarok	4	-
Levoča	2	-
Medzilaborce	3	-
Poprad	8	-
Prešov	14	-
Sabinov	3	-
Snina	2	-
Stará Ľubovňa	4	-
Stropkov	1	1
Svidník	4	-
Vranov nad Topľou	5	1
Prešovský kraj	***58***	***6***

Zdroj: evuc.sk

Záchranná služba

V Prešovskom kraji sa nachádza 51 zložiek záchrannej služby. Ich najväčší počet sa nachádza na území okresu Poprad (10 ambulancií), najmenší na území okresu Medzilaborce, kde je evidovaná jedna ambulancia rýchlej lekárskej pomoci.

Tabuľka 63: Záchranná služba v okresoch Prešovského kraja

Okres	Ambulancia				
	rýchlej zdravotnej pomoci	rýchlej lekárskej pomoci	rýchlej zdravotnej pomoci „S“	vrtuľníkovej záchrannej zdravotnej služby	rýchlej lekárskej pomoci s vybavením mobilnej intenzívnej jednotky
Bardejov	4	1	1	-	-
Humenné	2	1	-	-	-
Kežmarok	2	1	-	-	-
Levoča	3	-	-	-	-
Medzilaborce	-	1	-	-	-
Poprad	5	2	2	1	-
Prešov	4	1	2	-	1
Sabinov	1	1	-	-	-
Snina	3	1	-	-	-
Stará Ľubovňa	1	1	-	-	-
Stropkov	2	-	-	-	-
Svidník	1	2	-	-	-
Vranov nad Topľou	2	1	1	-	-
Prešovský kraj	***30***	***13***	***6***	***1***	***1***

Zdroj: evuc.sk

Lekárne a výdajne ZP

V Prešovskom kraji sa nachádza 287 lekární a 35 výdajní zdravotníckych pomôcok. Ich najväčší počet sa nachádza na území okresu Prešov, najmenší na území okresu Medzilaborce. V okresoch Medzilaborce a Stropkov nie je evidovaná žiadna výdajňa ZP. Z pohľadu počtu obyvateľov sa najväčšie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

množstvo lekárni na 10 000 obyvateľov nachádza v okrese Poprad. Najvyšší počet výdajní ZP na 10 000 obyvateľov je evidovaný v okrese Svidník.

Tabuľka 64: Lekárne a výdajne ZP v okresoch Prešovského kraja

Okres	Lekárne			Výdajne ZP		
	počet	podiel	počet na 10 000 obyvateľov	počet	podiel	počet na 10 000 obyvateľov
Bardejov	29	10,10	3,73	6	17,14	0,77
Humenné	24	8,36	3,91	5	14,29	0,81
Kežmarok	15	5,23	1,97	1	2,86	0,13
Levoča	11	3,83	3,26	1	2,86	0,30
Medzilaborce	5	1,74	4,27	-	0,00	-
Poprad	42	14,63	4,00	3	8,57	0,29
Prešov	69	24,04	3,90	7	20,00	0,40
Sabinov	18	6,27	2,95	1	2,86	0,16
Snina	13	4,53	3,63	3	8,57	0,84
Stará Ľubovňa	14	4,88	2,59	3	8,57	0,56
Stropkov	7	2,44	3,44	-	0,00	-
Svidník	11	3,83	3,40	3	8,57	0,93
Vranov nad Topľou	29	10,10	3,58	2	5,71	0,25
Prešovský kraj	***287***	***100,00***	***3,47***	***35***	***100,00***	***0,42***

Zdroj: evuc.sk, ŠÚ SR

Zdravotnícky personál a jeho veková štruktúra

K decembru 2020 pôsobilo v Prešovskom kraji 2 519 lekárov (vynímajúc zubných lekárov) a 4 456 sestier. Ako vyplýva z nižšie uvedených grafov, takmer každý štvrtý lekár má 60 a viac rokov. Pozitívom však je, že v kraji pôsobí až 324 lekárov vo veku menej ako 30 rokov. V prípade sestier je zas viac ako tretina vo veku 40 – 49 rokov (až 1 669 sestier, 37,46 %) a počet mladých sestier do 30 rokov (420, t. j. 9,43 %). Vysoký priemerný vek poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, tak lekárov, ako aj sestier indikuje negatívny trend ohrozujúci adekvátne personálne zabezpečenie pre poskytovanie zdravotnej starostlivosti na území Prešovského kraja.

Graf 80: Veková štruktúra lekárov

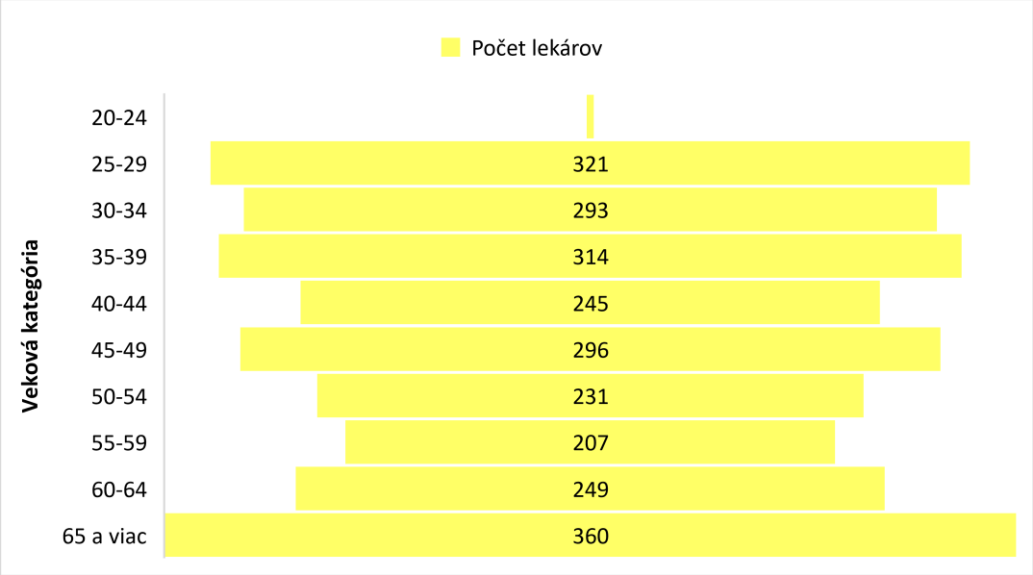

Zdroj: NCZI

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 81: Veková štruktúra sestier

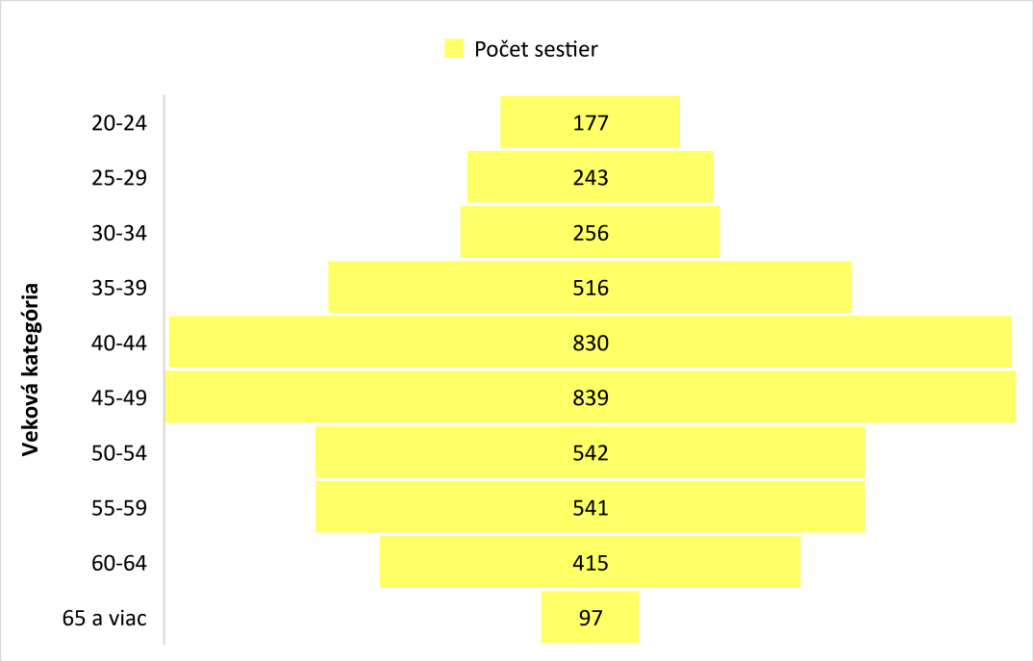

Zdroj: NCZI

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ výskyt zdravotníckych škôl na území kraja + dostatočná priemerná geografická dostupnosť zdravotnej starostlivosti + existencia súkromných zdravotníckych zariadení + zvyšujúci záujem o IT technológie, ktoré odbúrajú administratívu a zjednodušia komunikáciu + vysoko hodnotená kvalita nemocníc na území kraja v rámci SR + zabezpečenie zdravotnej starostlivosti viacerými formami zdravotníckych služieb na území PSK + existencia rôznych poskytovateľov zdravotnej starostlivosti podľa typu zriaďovateľa + zabezpečenie ústavnej starostlivosti aj s geografickou dostupnosťou pre viac ako 95% obyvateľov PSK, v rámci jednotlivých okresov + pokrytie poskytovania ambulantnej starostlivosti aj v napriek zvyšujúcemu sa veku poskytovateľov	- nedostatok lekárskeho personálu - vysoký priemerný vek lekárov - vysoký podiel lekárov starších ako 62 rokov - nerovnomerne rozložená sieť ambulantnej zdravotnej starostlivosti - preťaženosť ambulancií a odborných zástupcov, vysoký priemerný počet kapitovaných pacientov na jedného ambulantného lekára - nízke finančné ohodnotenie zdravotníckych pracovníkov - nedostatok špecializovaných lekárov v niektorých odboroch medicíny - nedostatočné využitie terénnych foriem ZS, - nízka miera flexibility systému ZS a - nízka úroveň prepojenia medzi poskytovateľmi ZS - absencia benefitov pre obsadenie zdravotných obvodov lekármi v odľahlejších miestach jednotlivých okresov PSK
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ možnosť čerpania národných a európskych zdrojov + zavedenie IT technológií na zjednodušenie komunikácie a zberu dát medzi zdravotníckymi subjektami a obyvateľstvom (pacientom) + vysoký počet študentov medicíny + možnosť skvalitnenia spolupráce so vzdelávacími inštitúciami (SZŠ, PU-Fakulta zdravotníckych odborov, VŠ Za SP sv.Alžbety Bratislava) na území PSK pre zlepšenie vstupu absolventov do praxe	- zhoršovanie zdravotného stavu obyvateľstva (obezita, civilizačne ochorenia) - neschopnosť poskytnutia benefitov pre poskytovanie ZS v kritických oblastiach PSK s pohľadu dostupnosti ZS - odliv mladých lekárov do zahraničia z dôvodu lepšieho finančného ohodnotenia - preferencia plánovaných sekcií (cisárskych rezov) pred spontánnymi pôrodmi z dôvodu časovej dostupnosti do najbližšej pôrodnice

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ možnosť zlepšiť komunikáciu medzi poskytovateľmi ZS a odborom zdravotníctva PSK + možnosť využívania ADOS pre zabezpečenie dostupnosti menej saturovaných oblastí PSK ambulantnými poskytovateľmi + podpora ošetrovateľskej starostlivosti v ZSS s cieľom zníženia potreby využívania ambulantných foriem ZS + podpora pre zdravotníckych pracovníkov prichádzajúcich z iných krajín pri nadobúdaní podmienok pre výkon zdravotníckeho pracovníka v SR + využívanie rezidentského programu pre zabezpečenie lekárov a zníženie vekového priemeru lekárov v ambulantnej zdravotnej starostlivosti v odboroch všeobecné lekárstvo a pediatria	

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

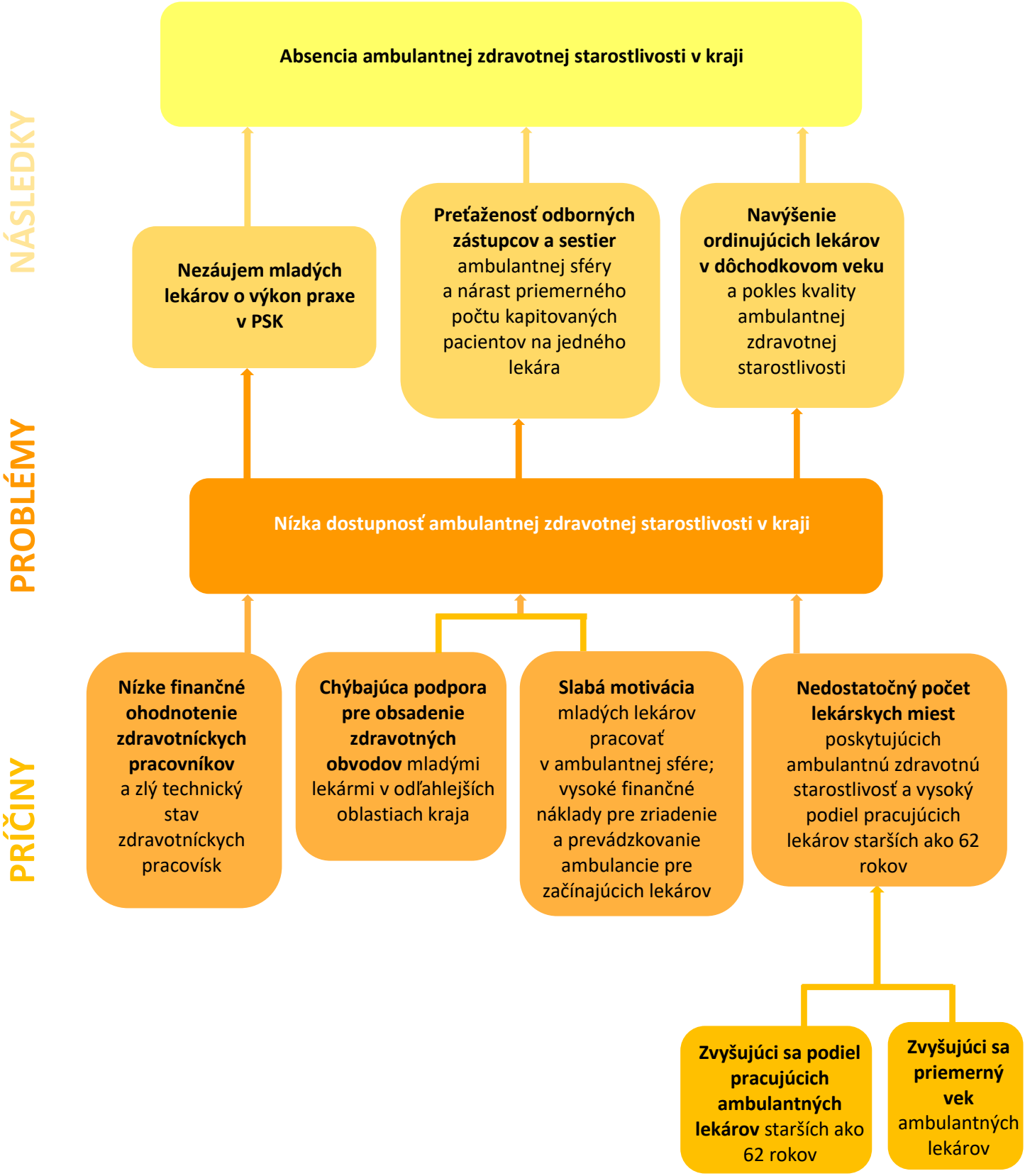

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.3.4 Šport

V Prešovskom kraji pôsobilo podľa Slovenského športového portálu a registra právnických osôb k 27.09.2021 846 športových klubov. **V priebehu obdobia posledného polroka sa tento počet znížil na hodnotu 716 (k 03.01.2022), čo predstavuje 13,20 % zo všetkých športových klubov registrovaných na území SR.** Došlo k zániku 130 športových klubov, tzn. že ich počet sa znížil o viac ako 15 %.

Tabuľka 65: Počet registrovaných právnických osôb podľa jednotlivých športov[70] v roku 2021 a v roku 2022 v Prešovskom kraji

Šport	Počet registrovaných právnických osôb		Rozdiel rokov 2011 a 2022
	k 27.09.2021	k 03.01.2022	
Futbal	263	256	- 7
Iný šport[69]	64	46	- 18
Lyžovanie	45	42	- 3
Atletika	30	30	-
Cyklistika	28	28	-
Jazdectvo	28	28	-
Šach	27	26	- 1
Ľadový hokej	23	23	-
Stolný tenis	23	19	- 4
Volejbal	19	18	- 1
Tenis	18	19	+ 1
Horolezectvo	17	16	- 1
Kulturistika a fitness	17	19	+ 2
Športové lezenie	17	16	- 1
Basketbal	14	14	-
Bedminton	13	13	-
Karate	13	13	-
Plavecké športy	13	13	-
Letecké športy	12	12	-
Tanečný šport	12	12	-
Florbal	11	11	-

Zdroj: Slovenský športový portál, Register a identifikátor právnických osôb, podnikateľov a orgánov verejnej moci

Na území Prešovského kraja prevládajú športové kluby zamerané na futbal. Takto orientované kluby predstavujú až 35,75 % zo všetkých registrovaných športových klubov na území kraja k 03.01.2022. Druhú najpočetnejšiu skupinu tvoria športové kluby zamerané na tzv. iné športy, tzn. na tie, ktoré nie sú oficiálne uznané. Tvoria 6,42 %.

[69] Pod pojmom „iný šport“ sa rozumejú všetky športy, ktoré nie sú oficiálne uznané (napr. nohejbal).
[70] V tabuľke sú uvedené iba športy, ktorým sa venuje aspoň 10 právnických osôb na území Prešovského kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 82: Počet registrovaných právnických osôb podľa jednotlivých športov[71] v Prešovskom kraji (k 03.01.2022)

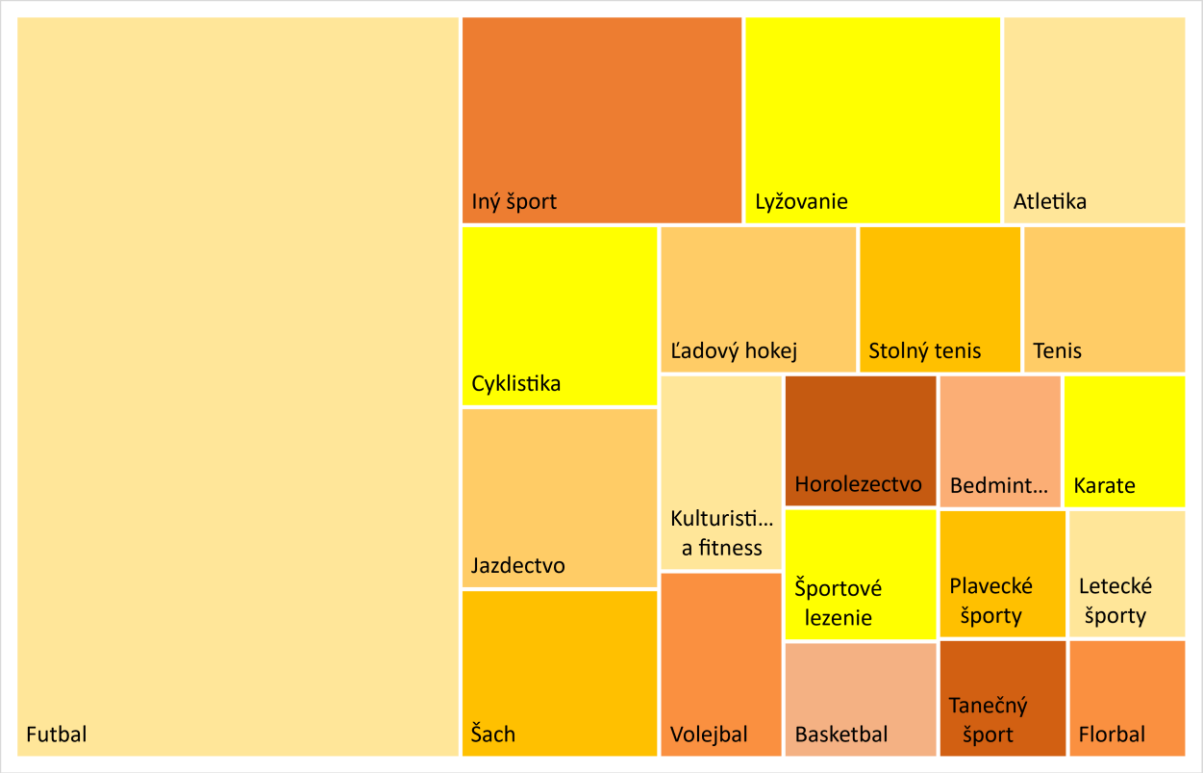

Zdroj: Slovenský športový portál, Register a identifikátor právnických osôb, podnikateľov a orgánov verejnej moci

Snaha o rozvoj športu a športovej kultúry sa na území kraja necentralizuje len do voľnočasových aktivít, ale je rozvíjaná aj v rámci vzdelávacieho procesu. **V porovnaní s inými krajmi SR sa v Prešovskom kraji v roku 2020 nachádzalo najviac škôl so športovo orientovaným vzdelávaním.** Až 26 % zo všetkých škôl so športovými triedami a zo športovo zameraných škôl SR ležalo na území Prešovského kraja. V porovnaní s v poradí druhým krajom s najväčším počtom športovo orientovaných škôl má Prešovský kraj o 10 takýchto škôl viac.

Tabuľka 66: Počet škôl so športovými triedami a počet športových škôl v roku 2015, 2019 a 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020)

Kraj	ZŠ so športovými triedami			SŠ so športovými triedami			Športové školy			Celkový súčet		
	2015	2019	2020	2015	2019	2020	2015	2019	2020	2015	2019	2020
Bratislavský	10	4	5	4	1	0	2	3	4	16	8	9
Trnavský	16	5	5	3	1	1	2	2	2	16	8	8
Trenčiansky	25	18	18	4	1	0	2	2	2	25	21	20
Nitriansky	10	7	7	-	0	0	1	1	1	11	8	8

[71] V tabuľke sú uvedené iba športy, ktorým sa venuje aspoň 10 právnických osôb na území Prešovského kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Žilinský	22	15	13	4	2	0	1	1	1	22	18	14
Banskobystric -ký	14	13	10	6	1	2	1	2	2	21	16	14
Prešovský	***33***	***30***	***26***	***3***	***2***	***2***	***1***	***2***	***2***	***33***	***34***	***30***
Košický	20	14	11	4	0	0	2	2	2	26	16	13
Slovenská republika	**130**	**106**	**95**	**28**	**8**	**5**	**12**	**15**	**16**	**170**	**129**	**116**

Zdroj: Centrum vedecko-technických inovácií SR

V Prešovskom kraji sa v roku 2020 nachádzalo 26 ZŠ so športovými triedami, 2 stredné školy so športovými triedami a 2 športové školy. Ak porovnáme rok 2015 a rok 2020, možno pozorovať klesajúci trend zastúpenia ZŠ a SŠ so športovými triedami. Počet ZŠ sa znížil z pôvodných 33 na 26 a počet SŠ z 3 na 2. Počet športových škôl sa naopak zvýšil. Z pôvodne 1 športovej školy na v aktuálne nachádzajú na území kraja 2.

Graf 83: Podiel ZŠ škôl so športovými triedami a podiel stredných škôl so športovo zameranou výukou v roku 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020)

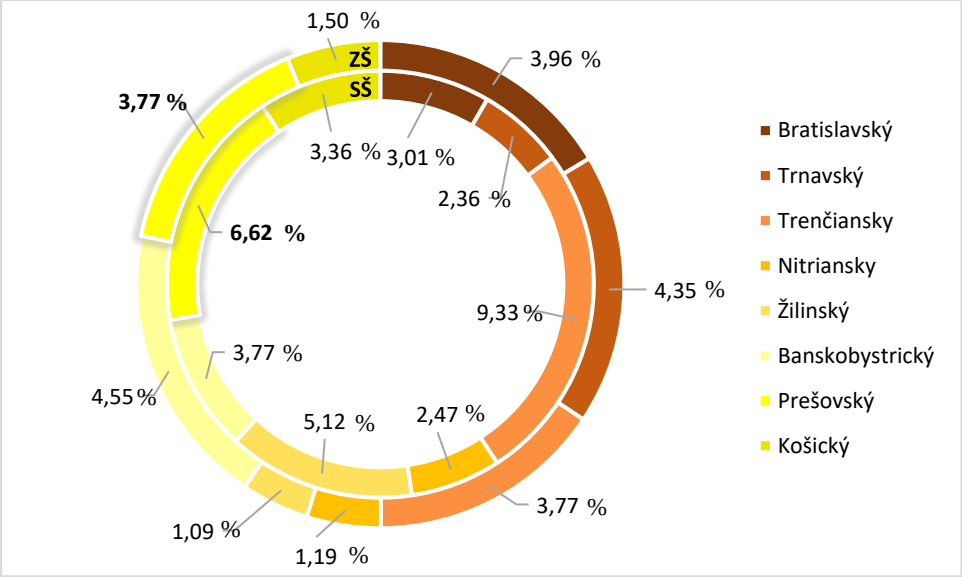

Zdroj: Centrum vedecko-technických inovácií SR

Podiel ZŠ so športovými triedami na území Prešovského kraja dosiahol v roku 2020 hodnotu 3,77 %. V kontexte porovnávania krajov tak zastáva spolu s Trenčianskym krajom 4. miesto. Vyšší podiel ZŠ so športovými triedami má Banskobystrický, Trnavský a Bratislavský kraj. Podiel SŠ so športovo zameranou výukou na území Prešovského kraja dosiahol v roku 2020 hodnotu 6,62 %. Po Trenčianskom kraji je to druhá najvyššia hodnota.

Až 22 % zo všetkých športových tried SR sa nachádza na území Prešovského kraja. **V porovnaní s v poradí druhým krajom s najväčším počtom takto orientovaných tried má Prešovský kraj o 11 viac, čo už nie je tak výrazný rozdiel ako v prípade počtu škôl.**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 67: Počet športových tried v školách so športovými triedami a v športových školách v roku 2015, 2019 a 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020)

Kraj	ZŠ so športovými triedami			SŠ so športovými triedami			Športové školy			Celkový súčet		
	2015	2019	2020	2015	2019	2020	2015	2019	2020	2015	2019	2020
Bratislavský	39	14	17	17	1	0	21	30	27	77	45	44
Trnavský	39	24	22	11	3	2	16	16	17	66	43	41
Trenčiansky	111	99	95	11	3	0	22	23	23	144	125	118
Nitriansky	53	44	41	0	0	0	16	15	16	69	59	57
Žilinský	68	70	58	17	2	0	9	12	13	94	84	71
Banskobystric -ký	59	44	36	23	3	3	9	17	18	91	64	57
Prešovský	***94***	***126***	***107***	***8***	***4***	***3***	***12***	***16***	***19***	***114***	***146***	***129***
Košický	70	63	41	12	0	0	28	24	26	110	87	67
Slovenská republika	**533**	**484**	**417**	**99**	**16**	**8**	**133**	**153**	**159**	**765**	**653**	**584**

Zdroj: Centrum vedecko-technických inovácií SR

V Prešovskom kraji sa v roku 2020 nachádzalo v ZŠ so športovými triedami, stredných školách so športovými triedami a športových školách sumárne 129 športových tried. Necelých 83 % z nich prislúchalo k ZŠ. Pri porovnaní rokov 2015 a 2020 možno pozorovať stúpajúci trend, i keď v porovnaní s rokom 2019 celkový počet športových tried klesol, konkrétne o 17 tried.

Graf 84: Podiel športových tried v školách so športovými triedami a podiel stredných škôl so športovo zameranou výukou v roku 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020)

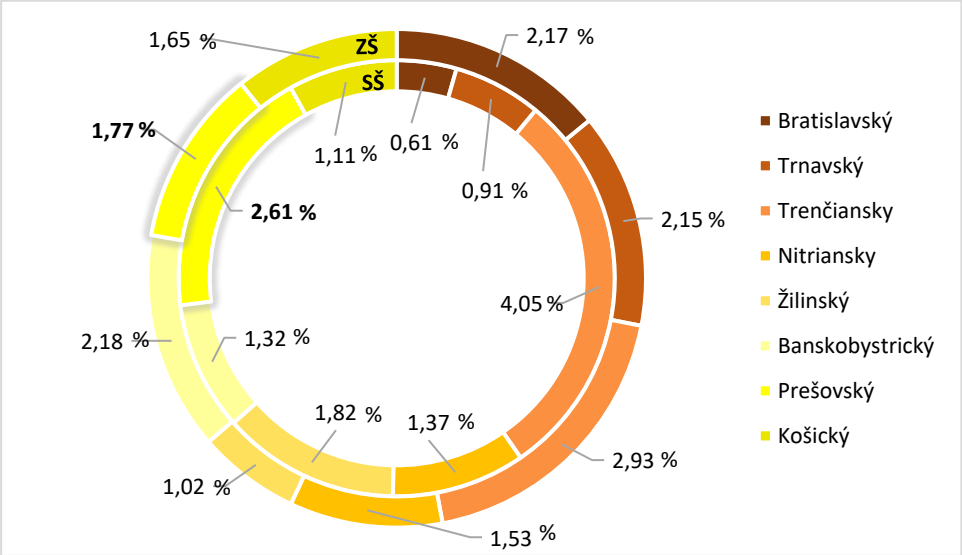

Zdroj: Centrum vedecko-technických inovácií SR

Podiel športových tried v ZŠ na území Prešovského kraja dosiahol v roku 2020 hodnotu 1,77 %. Pri porovnaní s ostatnými krajmi SR tak zastáva 5. miesto. Vyšší podiel športových tried v ZŠ má Trenčiansky, Banskobystrický, Bratislavský a Trnavský kraj. **Podiel tried v SŠ dosiahol v roku 2020 na území Prešovského kraja hodnotu 2,61 %.** Po Trenčianskom kraji je to druhá najvyššia hodnota.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 85: Počet škôl a počet tried v školách so športovými triedami a v športových školách v roku 2015, 2019 a 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020)

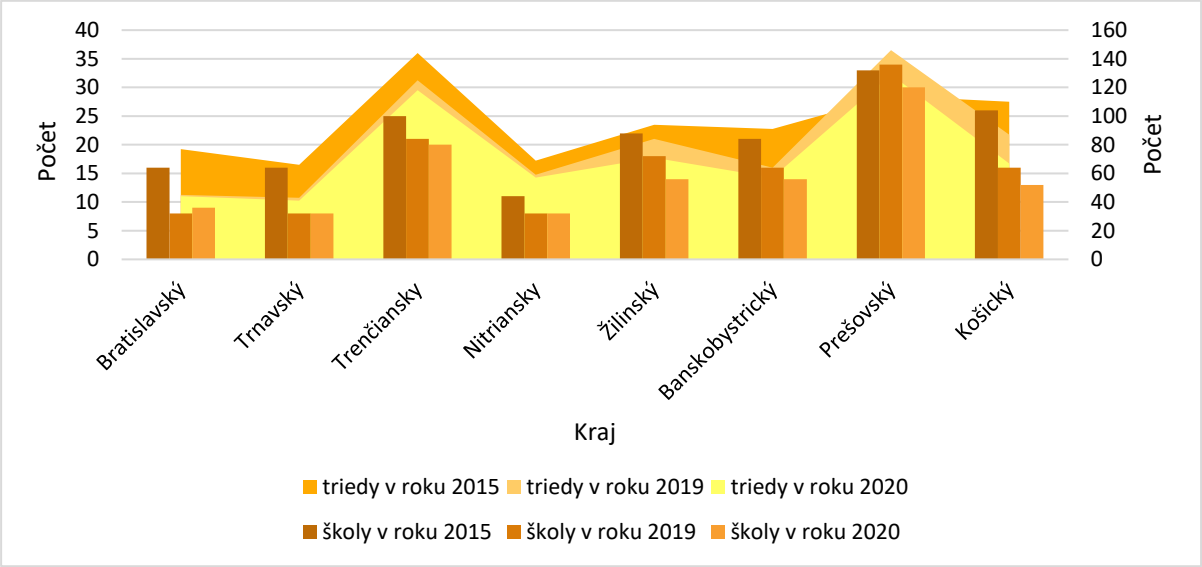

Zdroj: Centrum vedecko-technických inovácií SR

Z pohľadu počtu žiakov venujúcich sa istému druhu športu možno medzi najpopulárnejšie športy na území Prešovského kraja zaradiť futbal, ľadový hokej, basketbal, tenis a volejbal. Na druhej strane šport hádzaná, ktorej najúspešnejšie mužstvo na Slovensku so skúsenosťami v najlepších ligách sveta, HT Tatran Prešov, nemá žiadne zastúpenie žiakov, či už na stredných alebo základných školách.

Podľa Atlasu rómskych komunít najväčší podiel MRK žije v okresoch Kežmarok, Sabinov a Vranov nad Topľou. Z toho vyplýva, že v menovaných okresoch vidíme zvýšené počty žiakov vo veku 7 až 15 rokov. **Je potrebné vypracovať komplexný plán systémových riešení k správnej motivácii týchto detí k športu. Ak sa aplikuje na tieto deti správny prístup a športová výchova, môže to viesť k vybudovaniu novej generácie športovcov v Prešovskom kraji, ktoré môžu dosiahnuť značné športové úspechy.**

Tabuľka 68: Počet a podiel žiakov ZŠ a SŠ so športovými triedami podľa druhu športu v Prešovskom kraji v roku 2020 (k 15.09.2020)

Šport	Žiaci ZŠ so športovými triedami			Žiaci SŠ so športovými triedami		
	celkový súčet		z toho ženy	celkový súčet		z toho ženy
	abs.	%		abs.	%	
Aerobik	0	0,00	0	-	-	-
Atletika	177	0,23	68	2	0,01	1
Baseball	0	0,00	0	-	-	-
Basketbal	398	0,51	137	16	0,06	6
Bedminton	167	0,22	56	-	-	-
Biatlon	0	0,00	0	-	-	-
Box	0	0,00	0	1	0,00	0
Curling	0	0,00	0	-	-	-
Cyklistika a cyklotrial	0	0,00	0	-	-	-
Džudo	8	0,01	2	2	0,01	1
Florbal	47	0,06	1	1	0,00	0
Futbal	781	1,01	83	42	0,15	3
Futsal	0	0,00	0	-	-	-
Gymnastika	119	0,15	57	-	-	-
Hádzaná	0	0,00	0	0	0,00	0
Horolezectvo	0	0,00	0	-	-	-
Iné	-	-	-	2	0,01	1
Jazdectvo	0	0,00	0	-	-	-

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Kanoistika rýchlostná	0	0,00	0	-	-	-
Karate	0	0,00	0	5	0,02	2
Krasokorčuľovanie	0	0,00	0	-	-	-
Ľadový hokej	381	0,49	8	6	0,02	0
Lyžovanie	165	0,21	46	2	0,01	0
Plávanie	61	0,08	19	3	0,01	1
Rýchlokorčuľovanie	-	-	-	0	0,00	0
Sánkovanie	-	-	-	1	0,00	0
Stolný tenis	26	0,03	3	-	-	-
Strelectvo	0	0,00	0	-	-	-
Tanečný šport	0	0,00	0	-	-	-
Tenis	0	0,00	0	5	0,02	1
Vodný slalom	0	0,00	0	-	-	-
Volejbal	699	0,90	249	30	0,11	11
Vš. šp. príprava	92	0,12	51	-	-	-
Vzpieranie	0	0,00	0	-	-	-
Zápasenie	0	0,00	0	-	-	-
Celkový súčet	**3 121**	**4,04**	**802**	**118**	**0,43**	**27**

Zdroj: Centrum vedecko-technických inovácií SR

Na území Prešovského kraja sa nachádza niekoľko futbalových štadiónov, hokejových štadiónov, či multifunkčných hál. Nižšie uvedená mapa zobrazuje lokalizáciu futbalových štadiónov s kapacitou vyššou ako 1 000 divákov ako aj krytých hokejových štadiónov.

Mapa 45: Futbalové a hokejové štadióny

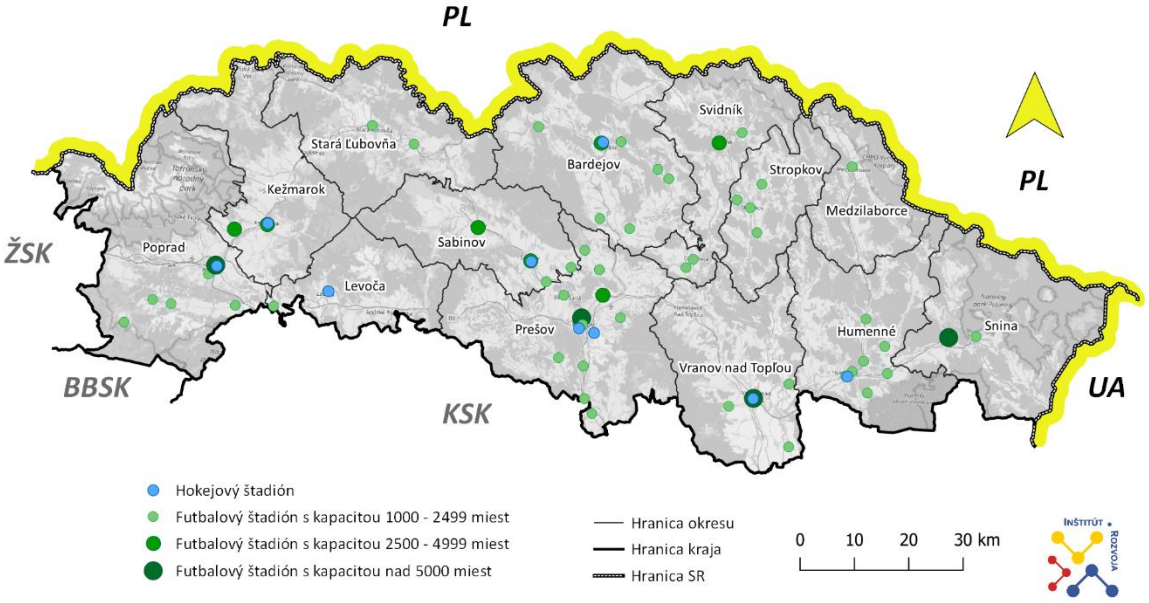

Zdroj: HockeySlovakia, Sportnet, vlastné spracovanie

Prešovský kraj ponúka na svojom území rôznorodosť športovísk. V nižšie uvedenej tabuľke uvedenej je možné vidieť infraštruktúru športovísk v rámci okresných miest a im prislúchajúcim okresov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 69: Zoznam športov s vlastnými športoviskami v okresoch Prešovského kraja

Športoviská	Okresné mestá												
	SPR Spiš				SPR Šariš				SPR Horný Zemplín				
	PP	KK	LE	SL	PO	BJ	SB	SK	HE	ML	SV	SP	VT
Futbalový štadión	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Hokejový štadión	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✓
Otvorená ľadová plocha	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Atletická dráha	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓
Multifunkčná hala	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓
Tenisové Kurty	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kúpalisko	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓
Krytá plaváreň	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓
Viacúčelové ihrisko	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Jazdecký areál	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓
Golfové ihrisko	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Lyžiarsky vlek	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✗

Zdroj: vlastné spracovanie

Na území kraja môžeme predpokladať vysokú vybavenosť športovísk v SPR Spiš a Horný Zemplín. Na druhej strane, málo z nich spĺňa prísnejšie kritériá kvalitatívnej úrovne a kapacity, aby dokázali organizovať významné športové podujatia, či už na našej alebo medzinárodnej scéne. **Alarmujúci stav sa nachádza v SPR Horný Zemplín, a to hlavne v najmenej rozvinutom okrese Medzilaborce, kde infraštruktúra športovísk je na veľmi slabej úrovni.** Na území okresných miest okresov Svidník, Stropkov a Snina sa nenachádza žiadna atletická dráha ani krytý hokejový štadión. Absentujú tam multifunkčné športoviská, ktoré by rozšírili rôznorodosť športov. Na území okresných miest okresov Svidník, Stropkov a Snina sa nenachádza žiadna atletická dráha ani krytý hokejový štadión. Z tohoto dôvodu je potrebné hľadať spôsoby financovania výstavby nových alebo rekonštrukcie už existujúcich športovísk. **Všeobecne možno konštatovať, že kvalitatívna úroveň športu na území Prešovského kraja nie je na dostatočná**.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ podmienky pre aktivity v prírode (lyžovanie, kúpanie, splavovanie riek, cykloturistika, horská turistika, jazdectvo na koni, atď.) + úspešní športovci – futbal, hádzaná, volejbal, atď. + šport umožňuje doručiť marketingové posolstvo k obrovskej skupine recipientov + poskytovanie finančnej podpory Prešovským samosprávnym krajom	- nevyužitý prírodný potenciál pre šport - absencia verejných hygienických zariadení pri športoviskách - zlý technický stav športovísk ,nevyhovujúca infraštruktúra pre výkonnostný šport - absencia osvetlenia športovísk - ľudia strácajú kontakt so športom, prestáva sa motivovať obyvateľov k športu, narastá anonymita a individualizmus - chýbajúca športová infraštruktúra (atletické dráhy, krytý hokejový štadión, ...) - divácka nepopulárnosť niektorých športových odvetví - klesajúci záujem mládeže o šport - nedostatočný počet športovísk v niektorých okresoch (Medzilaborce, Svidník, Stropkov, Snina)
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ využívanie nástrojov regionálnej politiky EÚ + rozširovanie nadnárodných súťaží, tendencia od krátkodobých k dlhodobým + lokálni sponzori v športových súťažiach na regionálnej úrovni + sponzorské portfóliá „spriatelených“ spoločností + využitie reklamného priestoru na športoviskách	- neprehľadné, chýbajúce a nevhodné koncepcie na úrovni štátu a regiónu - meniaca sa legislatíva (daňová, odvodová, úverová – Zákon o športe) - nedostatok finančných prostriedkov na dobudovanie a obnovu infraštruktúry a propagáciu, reklamu a marketingové aktivity - vysoké ceny energií na prevádzku športovísk, zimných štadiónov a hokejových hál - nízka motivácia lokálnych podnikateľov k rozvoju športu v Prešovskom kraji - násilie (verbálne i fyzické) na štadiónoch - nízka dotácia počtu hodín telesnej výchovy na školách

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

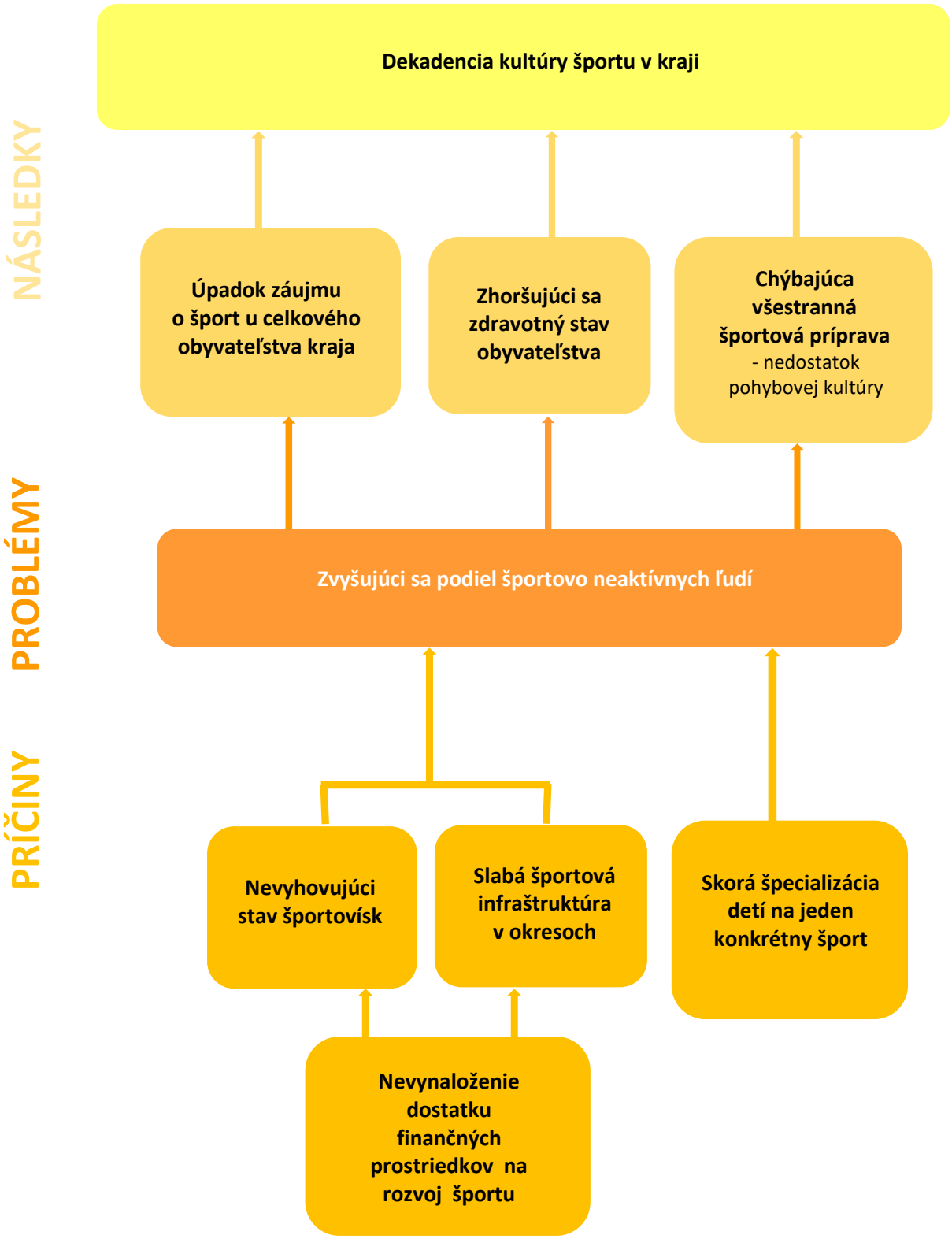

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zhrnutie kapitoly B.3

Kapitoly pojednávajúce o súčasnom stave vybraných druhoch vybavenosti a zariadení obcí slúžiacich na uspokojovanie potrieb obyvateľov Prešovského samosprávneho kraja **prinášajú ucelený pohľad na základné elementy občianskej vybavenosti, konkrétne na oblasť sociálnych služieb, školstva, zdravotníctva a športu**. Z analýzy zariadení poskytujúcich sociálne služby plynie komplexný problém spočívajúci v nízkej miere kvality, dostupnosti a efektívnosti sociálnych služieb. Absentuje efektívna sieť sociálnych služieb cielených pre tri základné cieľové skupiny. Sieť ambulantných sociálnych služieb pre seniorov nie je v súlade s rozmiestnením obyvateľov 65+. Počet seniorov na 1 miesto z celkovej kapacity ambulantných služieb je v SPR Spiš 234, v SPR Šariš 49 a v SPR Horný Zemplín 35,5. **Sieť pobytových sociálnych služieb pre seniorov nedisponuje dostatočným počtom kapacít.** Normatívom vybavenosti pobytových zariadení pre obyvateľov 65+ spĺňa jediný okres, a to Medzilaborce. Na nárast dopytu po pobytovej forme sociálnych služieb má výrazný vplyv nedostatočná finančná podpora poskytovateľov domácej opatrovateľskej služby pre ŤZP, obyvateľov s nepriaznivým zdravotným stavom a seniorov. Základná výška peňažného príspevku mesačne v roku 2020 predstavovala pri opatrovaní jednej osoby s ŤZP 508,44 € a 676,22 € pri opatrovaní dvoch alebo viacerých osôb s ŤZP. Na základe analýzy podanej v kapitole *B.3.1 Sociálna starostlivosť* sa ako problém javí **nedostatočne zastrešená sociálna služba včasnej intervencie**, ktorú na území poskytuje 9 poskytovateľov prostredníctvom 18 sociálnych služieb v 13 lokalitách, pričom 5 poskytovatelia majú registráciu na poskytovanie včasnej intervencie v celom kraji. Na základe orientačných štandardov vybavenosti miest a obcí sociálnymi službami možno konštatovať, že **je v kraji nízka miera zabezpečenia sociálnych služieb pre ľudí bez domova.** V Prešovskom kraji chýba približne 500 miest v sociálnej službe nocľaháreň a 216 miest sociálnej služby útulok. Analýza školskej infraštruktúry ukázala, že problémom je nedostatočná kapacita zariadení, a to na úrovni predprimárneho, primárneho a nižšieho sekundárneho vzdelávania. **Záujem o umiestnenie dieťaťa vo veku 3 – 6 rokov do zariadenia predprimárneho vzdelávania je dlhodobo vyšší ako je kapacita MŠ.** Z pohľadu SPR vykazuje najvyšší podiel nevybavených žiadostí o umiestnenie dieťaťa do MŠ SPR Šariš. Od školského roka 2021/2022 je v účinnosti zákon 209/2019 Z. z., podľa ktorého je povinné každé dieťa staršie ako 5 rokov absolvovať predprimárne vzdelávanie, čo vzhľadom k aktuálnemu prevyšujúcemu dopytu nad ponukou nenaplniteľné. **Nedostatočná kapacita ZŠ v lokalitách s vysokým podielom detí sa odzrkadľuje v existencií tried, v ktorých prebieha vyučovací proces v druhej zmene.** Takouto formou organizovania vyučovania sa vzdelávalo v školskom roku 2020/2021 takmer 3 % žiakov. Výrazným problémom kapitoly *B.3.2 Školstvo* sa ukázala nízka vzdelanostná úroveň obyvateľstva, ktorá je zapríčinená vysokým podielom žiakov opúšťajúcich vzdelávací proces bez získania akejkoľvek kvalifikácie. Zo systému vzdelávania bez získania odbornej kvalifikácie odišlo odhadom 11 tisíc osôb. Slabé prepojenie vzdelávacieho systému s aktuálnymi potrebami trhu práce sa rieši duálnym vzdelávaním, do ktorého sa každoročne zapája stále viac žiakov SOŠ Prešovského kraja. Analýza zdravotníckych zariadení ukázala (kapitola *B.3.3 Zdravotníctvo*), že v Prešovskom kraji je nízka dostupnosť ambulantnej zdravotnej starostlivosti. **Výrazným problémom je nedostatočný počet lekárskych miest poskytujúcich ambulantnú zdravotnú starostlivosť a vysoký podiel pracujúcich lekárov starších ako 62 rokov.** Analýza športových zariadení rezultuje, že na území Prešovského kraja dominujú športové kluby zamerané na futbal. Predstavujú 35,75 % zo všetkých registrovaných športových klubov na území kraja. Pozitívnou informáciou plynúcou z kapitoly *B.3.4 Šport* je skutočnosť, že sa v Prešovskom kraji v roku 2020 nachádzalo v porovnaní s inými krajmi SR najviac škôl so športovo orientovaným vzdelávaním. Pri porovnaní rokov 2015 a 2020 však možno pozorovať klesajúci trend zastúpenia ZŠ a SŠ so športovými triedami. Na území kraja môžeme pozorovať pomerne početnú vybavenosť športoviskami. Málo z nich však spĺňa prísnejšie kritériá kvality. **Alarmujúci stav sa nachádza v SPR Horný Zemplín, a to hlavne v najmenej rozvinutom okrese Medzilaborce, kde infraštruktúra športovísk je na veľmi slabej úrovni. Prierezovým problémom všetkých vyššie spomenutých odvetví je nedostatočná finančná podpora, ktorá sa odzrkadľuje na modernizačnom dlhu infraštruktúry zariadení a neochote obyvateľstva pracovať v danom segmente.**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na roky 2021-2030

INŠTITÚT ROZVOJA

Analytická časť

B.4 Analýza cestovného ruchu a kultúry

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu

ANALÝZA CESTOVNÉHO RUCHU A KULTÚRY

Predmetom tejto kapitoly je charakteristika cestovného ruchu a kultúry na území Prešovského kraja. Kapitola *B.4.1 Cestovný ruch* je v úvode zameraná na predstavenie základných aktérov cestovného ruchu v kraji. Ďalej nasledujú hlavné atraktivity, ktoré kraj ponúka. Tie sú rozdelené do viacerých nosných skupín v rámci troch strategicko-plánovacích regiónov. Nasleduje cykloturistika, ktorá prezentuje návrh kostrovej siete cyklotrás v kraji spolu s cyklistickými destináciami. Kapitola sa ďalej venuje vybraným ukazovateľom cestovného ruchu v Prešovskom kraji, ktoré sleduje Štatistický úrad. Kombinujú sa dáta ako napríklad počet ubytovacích zariadení, počet návštevníkov, počet prenocovaní, počet lôžok, kategórie ubytovacích zariadení, priemerná cena za ubytovanie, národnostné zloženie návštevníkov a sezónna návštevnosť ubytovacích zariadení. Tieto dáta sú analyzované z rôznych pohľadov či už z hľadiska porovnávania s národnou úrovňou, porovnávania medzi krajmi, alebo aj porovnávanie v rámci kraja medzi okresmi a strategicko-plánovacími regiónmi. Pri niektorých porovnávaniach bol zachytený aj vývoj daného ukazovateľa v čase.
V kapitole *B.4.2 Kultúra* je popísaná základná infraštruktúra v oblasti kultúry. Kapitola je sústredená na zariadenia, ktoré sú v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK ale aj mimo nej, jedná sa hlavne o divadlá, kiná, múzeá, galérie, knižnice a kultúrno-osvetové zariadenia. Na základe štatistických údajov sa opisuje ich infraštruktúra, lokalizácia v rámci územia kraja a ich návštevnosť. Ďalej je v rámci tejto časti pozornosť venovaná kultúrnemu dedičstvu v kraji. Popísaná je infraštruktúra národných kultúrnych pamiatok, pamiatok svetového dedičstva a iných chránených kultúrnych zariadení a objektov v kraji. Súčasťou kapitoly je aj charakteristika nehmotného kultúrneho dedičstva a tradičnej ľudovej kultúry na území Prešovského kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.4.1 Cestovný ruch

Potenciál územia Prešovského samosprávneho kraja je pre cestovný ruch značne rozsiahly. Nachádzajú sa tu priestory poskytujúce možnosti pre rozvoj rekreácie, významné prvky kultúrneho, historického a prírodného dedičstva slúžiace ako cieľ poznávacieho turizmu, vodné nádrže a termálne kúpaliská.

Aktéri CR v Prešovskom kraji

Plnenie úloh v cestovnom ruchu na krajskej úrovni v zmysle zákona č.91/2010o Zb. z. o podpore cestovného ruchu je prerozdelené medzi týmito kľúčovými aktérmi:

- Vyšší územný celok;
- Obce;
- Krajská organizácia cestovného ruchu;
- Oblastné organizácie cestovného ruchu;
- Turistické informačné centrá.

Prešovský samosprávny kraj spolu s oblastnými organizáciami cestovného ruchu (OOCR) je zakladateľom Krajskej organizácii cestovného ruchu Severovýchod - KOCR Severovýchod www.severovychod.sk. Hlavným cieľom organizácie je zvýšiť návštevnosť územia SEVEROVÝCHOD SLOVENSKA prostredníctvom aktívnej spolupráce členov OOCR a ďalších subjektov v cestovnom ruchu, skvalitňovaním marketingu, vzdelávania, propagácie, rozširovaním produktov a služieb. Hlavným účelom krajskej organizácie je podpora cestovného ruchu na území svojich členov. Krajská organizácia aktívne vytvára podmienky a realizuje aktivity zamerané na rozvoj cestovného ruchu a chráni záujmy svojich členov.

Mapa 46: Územná pôsobnosť aktérov CR v Prešovskom kraji

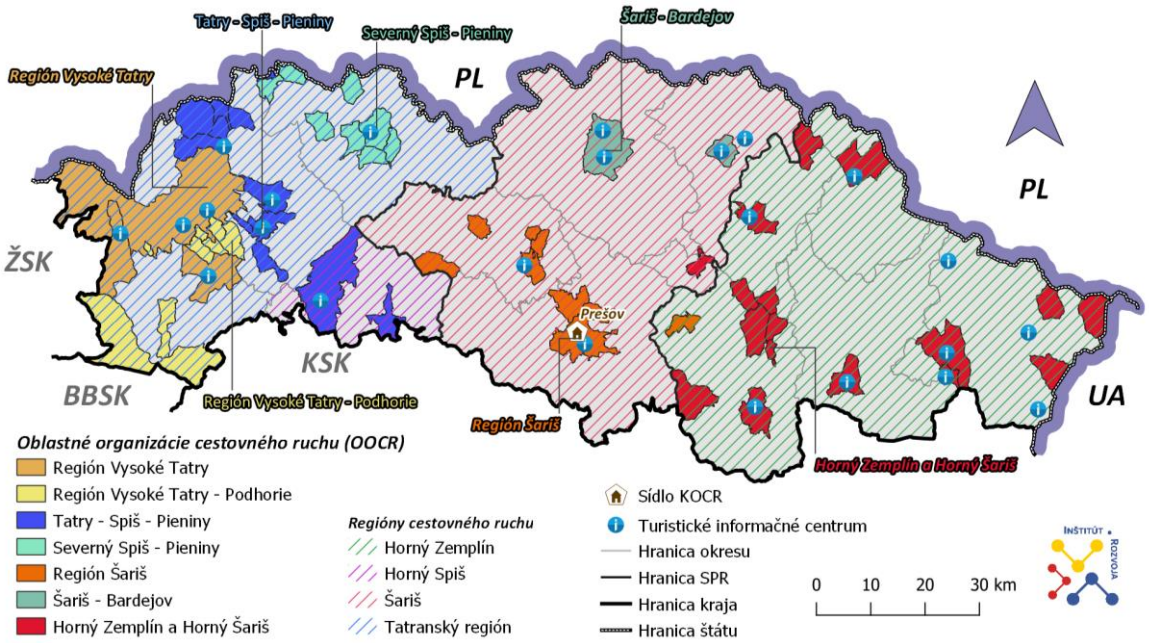

Zdroj: ÚPSK, 2021

Na rozvoji cestovného ruchu v Prešovskom kraji sa podieľajú aj **Miestne akčné skupiny**, ktoré prostredníctvom vypracovaných multifondových stratégií miestneho rozvoja vedeného komunitou s jasne formulovanými cieľmi a opatreniami prispievajú k podpore miestneho rozvoja aj na úrovni cestovného ruchu na svojom území.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 47: Územná pôsobnosť MAS v Prešovskom kraji

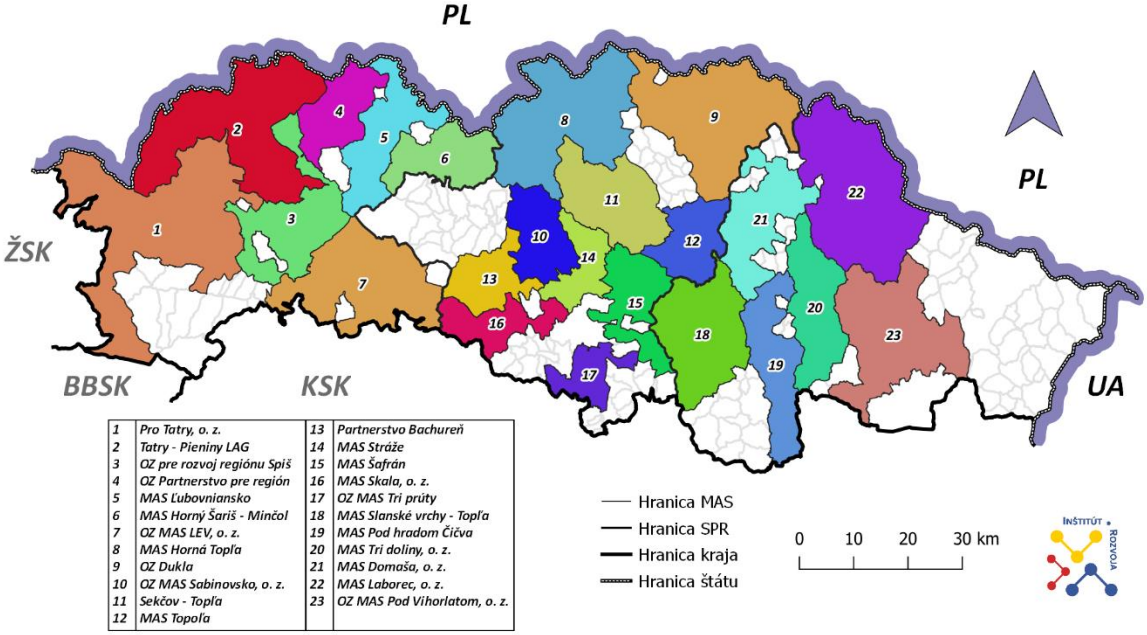

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa nsrv.sk, 2021

Atraktivity CR v Prešovskom kraji

Národný portál cestovného ruchu Slovenska publikoval v júli 2021 ubytovaciu štatistiku cestovného ruchu na Slovensku za rok 2020, podloženú údajmi zo ŠÚ SR. Okrem iného sa v ňom nachádza aj Top 10 lokalít na Slovensku podľa počtu návštevníkov a podľa počtu prenocovaní za rok 2020. **V tomto zozname sa nachádzajú 2 lokality z Prešovského kraja, konkrétne región Vysoké Tatry a mesto Poprad**. Región Vysokých Tatier, ktoré značná časť sa nachádza v Prešovskom kraji, obsadil v oboch kategóriách prvé miesto, kde so značným náskokom predbehol hlavné mesto Bratislavu. Mesto Poprad v tomto zozname obsadilo 6. a 7. miesto.

Graf 86: Top 10 lokalít na Slovensku podľa počtu návštevníkov a počtu prenocovaní za rok 2020

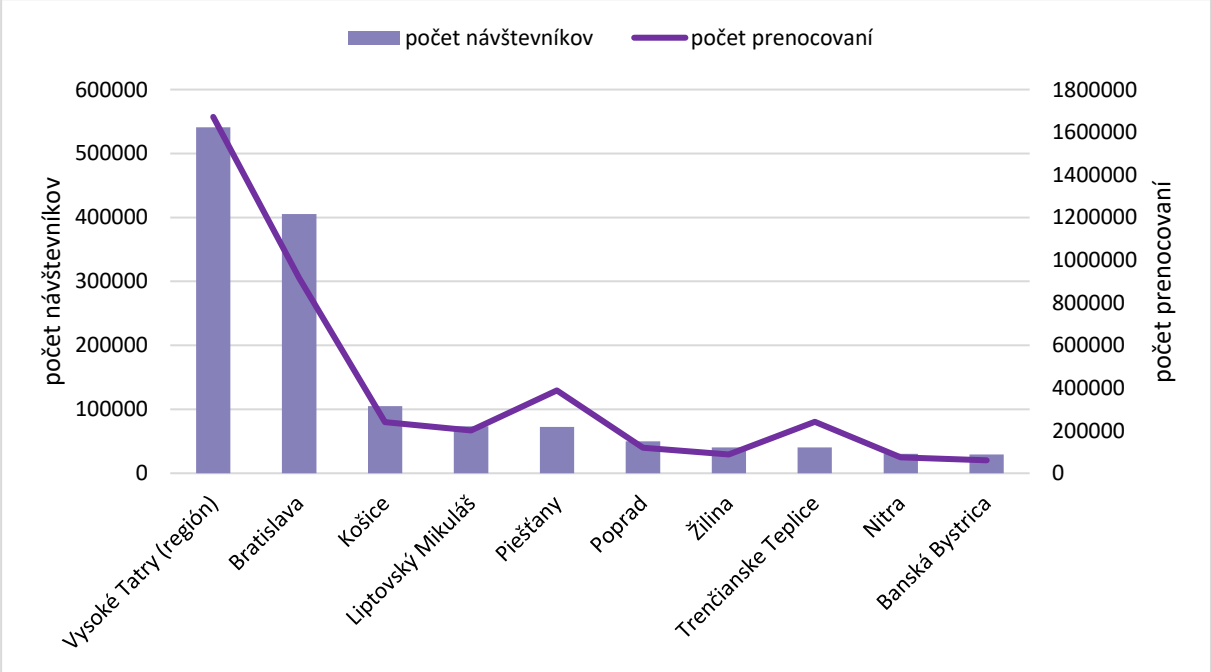

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa Ubytovacia štatistika CR na Slovensku za rok 2020, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Potenciál cestovného ruchu za jednotlivé aktivity vyjadruje vhodnosť regiónov pre jednotlivé formy a druhy cestovného ruchu. V regionalizácii cestovného ruchu v SR boli určené nosné skupiny aktivít v regiónoch. Najširšiu škálu aktivít ponúka SPR Spiš, naopak najužšiu škálu aktivít ponúka SPR Horný Zemplín.

Mapa 48: Nosné skupiny aktivít v strategicko-plánovacích regiónoch v Prešovskom kraji

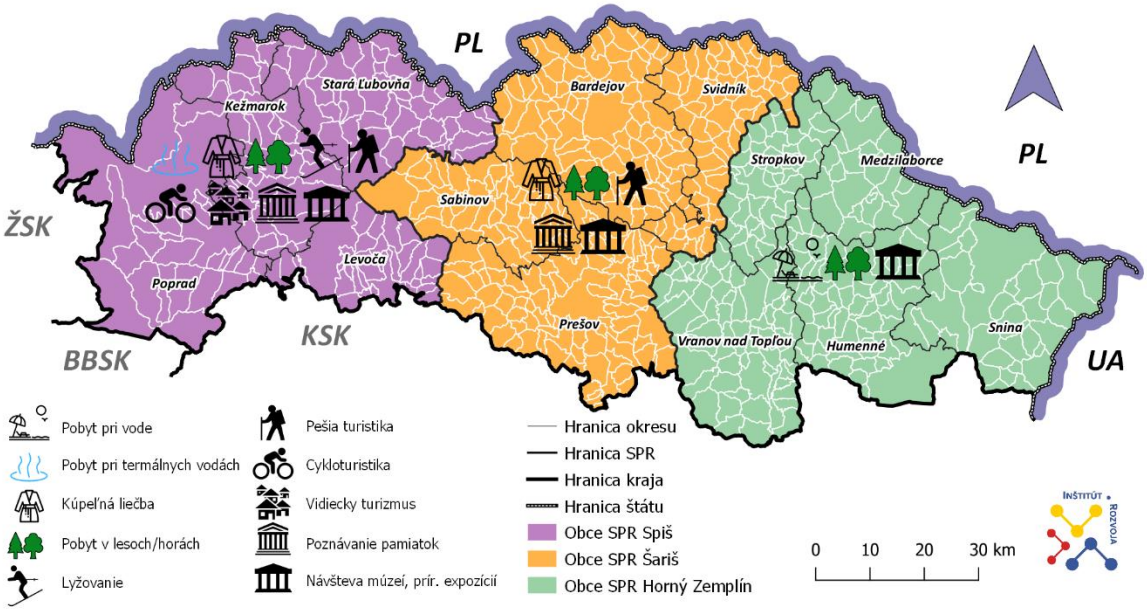

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa Regionalizácia CR SR, 2021

SPR Spiš z hľadiska cestovného ruchu je nepochybne najvýznamnejší región kraja, existujúci potenciál predurčuje tento región na budúce úspechy v udržateľnom rozvoji cestovného ruchu. Vysokohorská poloha Tatier vytvára vhodné podmienky pre zimné športy a turistiku v strediskách Štrbské Pleso, Starý Smokovec a Tatranská Lomnica, kde sa nachádza Múzeum TANAP-u. Obec Ždiar disponuje unikátnou historickou drevenicou. Centrom celého regiónu je mesto Poprad so svetoznámym, zábavným a relaxačným AquaCity. V Poprade sa taktiež nachádza mestská pamiatková rezervácia Spišská Sobota, Podtatranské múzeum a Tatranská galéria. Centrami CR sú Smokovce, Tatranská Lomnica, Štrbské Pleso, Tatranská Kotlina a Ždiar. Vyhľadávanou, modernou atrakciou Bachledovej doliny je Bachledka, tzv. Chodník v korunách stromov s celkovou dĺžkou 1 234 m. Tatranský ľadový dóm na Hrebienku je ďalšou veľkou dominantou tohto regiónu. Múzeum Červený kláštor s goralskými dedinkami Osturňa a Jezersko sú lákavou časťou Zamaguria. Charakteristickou črtou tohto územia sú pôvabné Pieniny a ich majestátne skalné útvary Tri Koruny. Z chránených prírodných rezervácií sú známe Haligovské skaly s najväčšou v súčasnosti neprístupnou jaskyňou Aksamitka. Obľúbeným pútnickým miestom na hore Zvir je obec Litmanová a Mariánska hora v Levoči. Známe je aj bývalé cirkevné mestečko Spišská Kapitula a kalvária Spišský Jeruzalem. Zamagurie je turisticky príťažlivé splavom rieky Dunajec na tradičných drevených pltiach s pltníkmi.

SPR Šariš je regiónom s rozmanitou ponukou a rozsiahlym potenciálom pre rozvoj CR. Je vyhľadávaným najmä pre širokú možnosti trávenia voľného času a poznávací turizmu. Zaujímavé je mestské centrum Prešova. Dominantou je Konkatedrála sv. Mikuláša, Rákocziho palác s vlastivedným múzeom, Caraffov dom, pravoslávny chrám Alexandra Nevského a židovská synagóga. Pútavými miestami pre návštevníkov sú soľné a opálové bane, prírodné vojenské múzeum vo Svidníku a početné zrúcaniny hradov (Kamenický, Kapušiansky, hrad Plaveč, Šebeš, Zbojnícky, Šarišský, hrad Bodoň. Stredoveká architektúra meštianskych domov a Bazilika sv. Egídia s vyhliadkovou vežou je typická pre kúpeľné mesto Bardejov. Postupne sa začína rozvíjať horský turizmus, viac v zimnom období. Málo sa

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

vyžíva aj historické dedičstvo, nielen drevené kostolíky, ale aj skutočne unikátne historické objekty a zariadenia na ťažbu a spracovanie soli.

SPR Horný Zemplín je v súčasnosti menej využívaný pre cestovný ruch v porovnaní s ostatnými regiónmi kraja. Aj rozsahom obmedzené kapacity sú veľmi málo vyžívané. V minulosti hlavná atrakcia letnej rekreácie – vodná plocha Veľká Domaša vyžaduje modernizáciu vybavenosti, ale aj riedenie problému nízkej hladiny vody. Popri tejto vodnej ploche možno turisticky zužitkovať neporušenosť lesných porastov a tiché lokality, architektúru drevených kostolíkov. Príťažlivou oblasťou pre slovenských a zahraničných turistov je Národný park Poloniny s rozľahlými bukovými a jedľovo-bukovými lesmi a pralesmi Havešová, Rožok, Stužica - Bukovské vrchy, Udava a Vihorlat. Atraktivitou mesta Humenné je kaštieľ s Vihorlatským múzeom a skanzenom s expozíciou ľudovej architektúry a sakrálnou stavbou. Svetoznámym je unikátne medzilaborecké Múzeum moderného umenia Andyho Warhola. V blízkom okolí sa nachádzajú početné drevené chrámy. Prírodné atraktivity územia tvoria Sninský kameň, Sninské rybníky, náučné chodníky v Slanských vrchov a iné.

Na území Prešovského samosprávneho kraja sa nachádzajú 2 chránené krajinné oblasti (biosférická rezervácia CHKO Východné Karpaty a Vihorlat) a 180 chránených krajinných území menšieho rozsahu. Do kraja patrí a čiastočne zasahuje päť národných parkov - Tatranský národný park, Národný park Nízke Tatry, Národný park Poloniny, Národný park Slovenský raj a Pieninský národný park (PSK 2018). Do kultúrneho dedičstva UNESCO sú zapísané štyri krajské lokality – Bardejov (historické jadro mesta (2000)), Drevené kostoly v slovenskej časti Karpatského oblúka (2008) a Levoča, Spišský hrad a kultúrne pamiatky okolia (1993; 2009). Prírodné dedičstvo UNESCO tento región obohatil o Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy. Podrobnejšie informácie je možné získať priamo v dokumente Stratégia destinačného marketingu cestovného ruchu Prešovského samosprávneho kraja (2014). Okrem toho, sa tu nachádzajú aj ďalšie atraktívne lokality.

Mapa 49: Vybrané atraktivity v Prešovskom kraji

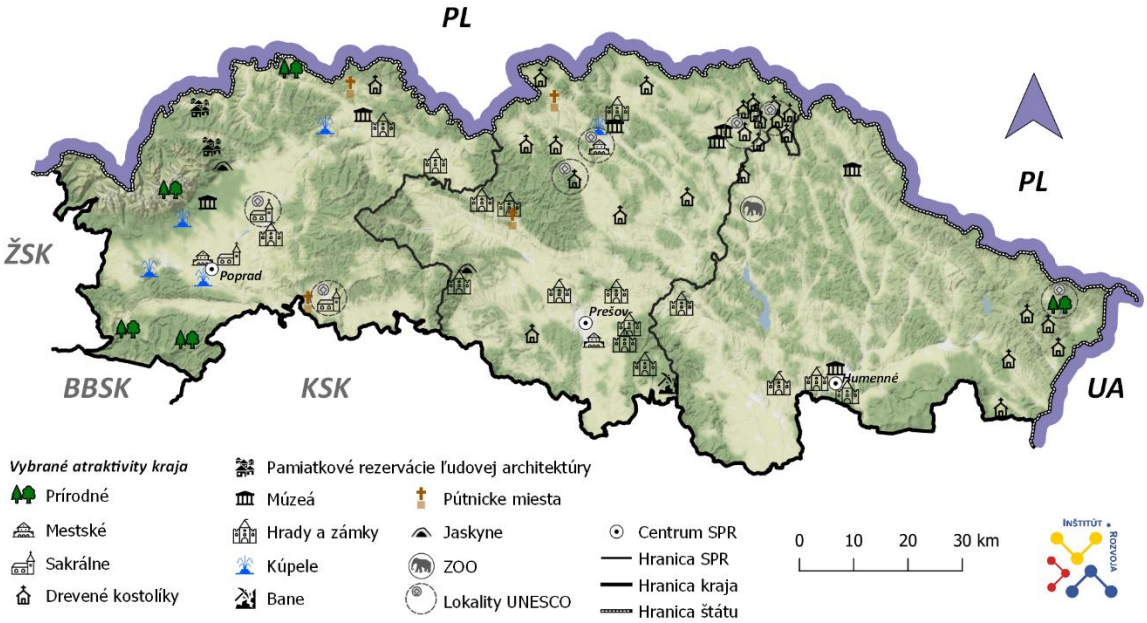

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa Stratégia destinačného marketingu cestovného ruchu PSK, 2021

Cykloturistika

Vďaka svojmu krajinnému rázu je celé územie PSK vhodným miestom na terénnu cyklistiku s využitím prirodzených koridorov v lese, poľných ciest a tiež koridorov pozdĺž vodných tokov. Faktor, ktorý

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

limituje rozvoj cyklodopravy a cykloturistiky nie len v mestách je reliéf a nevysporiadané majetkové vzťahy na poľných a nespevnených cestách brániace rozvoju cykloturistiky.
Koncepčno-strategický dokument hlavnej siete cyklistických komunikácií – **Kostrová sieť cyklistických komunikácií v Prešovskom kraji** z roku 2018 na území PSK pokrýva územie 189 samospráv vrátane všetkých okresných miest. Návrh zároveň prepája všetky významné turistické destinácie kraja. **Celkový rozsah kostrovej siete cyklistických komunikácií je takmer 840 km. Hotových je až 42 % cyklistických komunikácií, čo predstavuje takmer 350 km zahrňujúce existujúce cyklistické cestičky a miestne komunikácie a cesty, ktoré spĺňajú kritériá pre hlavné cyklotrasy v kraji. Novostavby v dĺžke 312 km, tvoria 37 % z celkovej dĺžky. Rekonštrukcia alebo modernizácia je potrebná na 28 % účelových komunikácií a hrádz, čo je približne 153,5 km ciest**.
V strategickom dokumente Stratégia rozvoja cyklodopravy a cykloturistiky v Prešovskom kraji bolo navrhnutých 8 destinácií, ktoré boli zvolené na základe existujúceho potenciálu územia a ponuky produktov CR. V každej z týchto destinácií sa nachádza minimálne jedna existujúca organizácia cestovného ruchu.

V Prešovskom kraji postupne pribúdajú úseky siete cyklistických komunikácií **EuroVelo11**, ktoré spájajú významné európske destinácie v rámci celého kontinentu.
EuroVelo 11 začína v Mníšku nad Popradom, ďalej pokračuje v Plavnici, vedie cez Lipany, Sabinov, Veľký Šariš, Prešov a v Prešovskom kraji končí v Seniakovciach. Prešovským krajom prechádza v dĺžke 157 km. Na cyklotrase alebo v jej blízkom okolí je množstvo prírodných, historických a kultúrnych zaujímavostí, ktoré priblížia históriu a tradície Prešovského kraja.
Výstavba celej cyklotrasy EuroVelo 11 v Prešovskom kraji je rozplánovaná na niekoľko rokov, ale už v súčasnosti je k dispozícii viacero úsekov.

Mapa 50: Návrh kostrovej siete cyklotrás a cyklistické destinácie v Prešovskom kraji

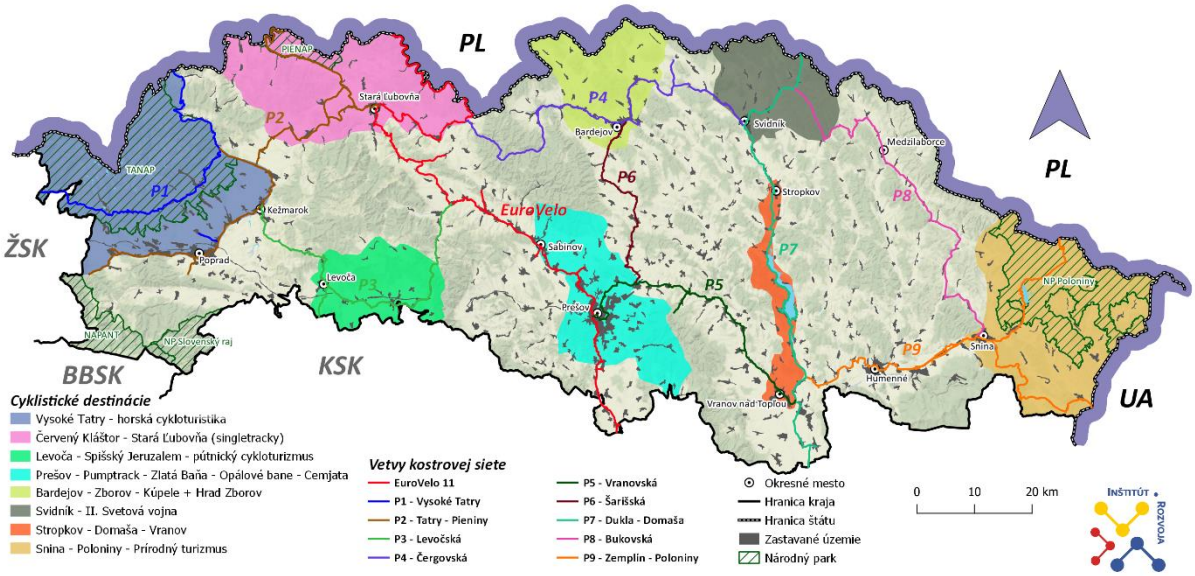

Zdroj: ÚPSK, 2021

Prešovský samosprávny kraj sa v rámci výstupov Akčného plánu iniciatívy Európskej komisie za podpory Svetovej Banky „Catching-up Regions II“ zaviazalo účinne podporovať rozvoj endogénneho potenciálu cestovného ruchu v oblasti Národného parku Poloniny. Na tento účel bol navrhnutý expertmi Svetovej banky tzv. „**Poloniny trail**“ – viacúčelová turistická trasa, ktorá sa bude napájať na sieť existujúcich cykloturistických trás vedúcich po miestnych komunikáciách. Vytvorenie „Poloninskej turistickej trasy“ sa zakladá na zrekonštruovaní a vybudovaní mäkkej a tvrdej infraštruktúry, ako východiskových podmienok zlepšenia dostupnosti medzi obcami a skvalitnenia súčasnej turistickej a cyklistickej infraštruktúry.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zo spracovanej analýzy súčasného stavu cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Prešovskom kraji (Pasportizácia cykloturistických trás v Prešovskom kraji 2020 za okresy Prešov, Sabinov, Levoča, Stropkov, Svidník, Vranov nad Topľou, Bardejov) je zrejmé, že značené cyklistické komunikácie a trasy sú prevažne inkonzistentné, kvalita povrchov a značenia je rôzna. Prezentáciu cyklistických destinácií na území Prešovského kraja evidujeme len čiastočne v okolí Vysokých Tatier, Resort Levočská Dolina, ponuka bike & trail parkov, vlajkový projekt PSK pod názvom Aquavelo, Cyklistický chodník ikon, 016 Karpatská magistrála, cyklotrasy v okolí Prešova, Kežmarku a samotná prezentácia vybudovaných úsekov EuroVelo 11.

Vybrané ukazovatele rozvoja cestovného ruchu v PSK

V nasledujúcich tabuľkách uvádzame vývoj počtu ubytovacích zariadení, počtu návštevníkov v ubytovacích zariadeniach a počtu prenocovaní za SR a Prešovský kraj v rokoch 2016 – 2020.

Tabuľka 70: Vývoj počtu ubytovacích zariadení v Prešovskom kraji a SR

Prešovský kraj		Slovenská republika
Rok	Počet ubytovacích zariadení	Počet ubytovacích zariadení
2016	671	3 489
2017	662	3 495
2018	728	4 007
2019	856	4 487
2020	824	4 309

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

V priebehu sledovaného obdobia bol zaznamenaný rastúci trend vývoja jednotlivých sledovaných ukazovateľov, tak v rámci Slovenska aj ako v rámci PSK, okrem počtu ubytovacích zariadení v PSK za rok 2017 a 2020 kedy došlo miernemu poklesu.

Tabuľka 71: Základné informácie o cestovnom ruchu v krajoch SR v roku 2020

Kraj	Počet návštevníkov	Počet prenocovaní	Počet ubytovacích zariadení	Počet lôžok
Bratislavský	500 467	1 139 586	366	31 749
Trnavský	212 772	795 204	307	17 757
Trenčiansky	200 811	839 369	313	15 450
Nitriansky	180 460	560 856	380	18 260
Žilinský	815 868	2 425 503	1 125	47 069
Banskobystrický	418 553	1 335 801	625	24 422
Prešovský	654 554	2 148 439	824	36 908
Košický	226 522	545 839	369	17 715
Spolu SR	3 210 007	9 790 597	4 309	209 330

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Na území Prešovského kraja sa v roku 2020 nachádzalo 824 ubytovacích zariadení, čo je približne 1/5 zo všetkých ubytovacích zariadení v SR. V porovnaní s ostatnými krajmi, bol Prešovský kraj v roku 2020 na druhom mieste v kategóriách: počet návštevníkov, počet prenocovaní, počet ubytovacích zariadení a počet lôžok. Prvenstvo v každej z týchto kategórií patrilo Žilinskému kraju.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 51: Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v krajoch SR v roku 2020 a počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v krajoch SR v rokoch 2019 a 2020

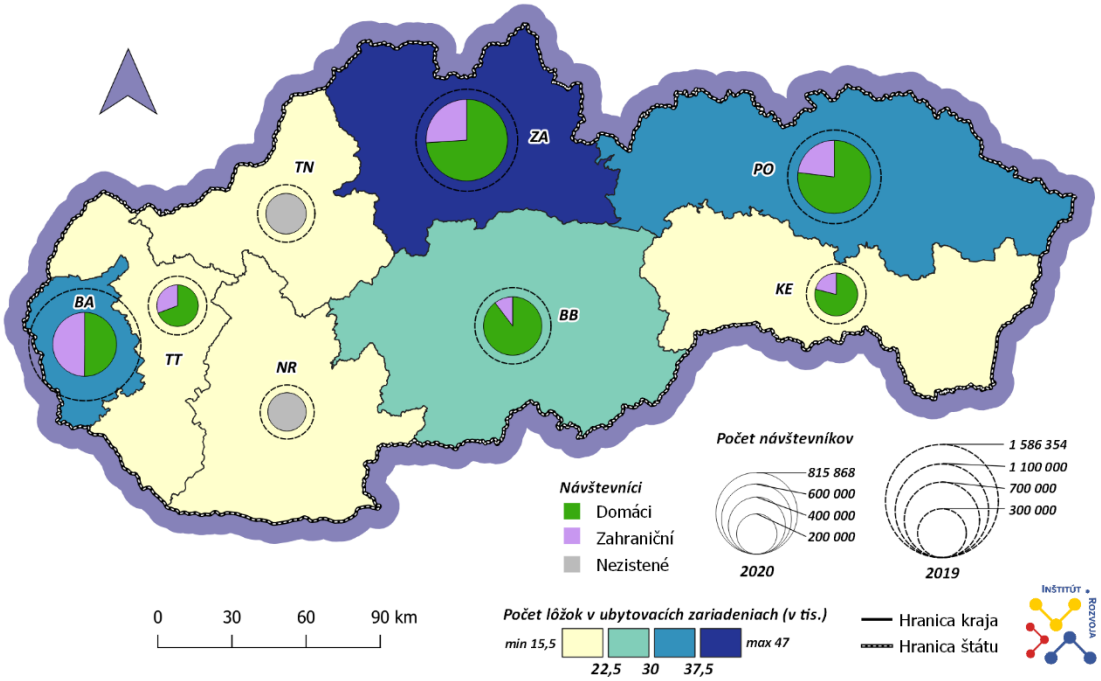

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Mapa 52: Počet prenocovaní na 1 ubytovacie zariadenie v krajoch SR v roku 2020 a počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v krajoch SR v rokoch 2019 a 2020

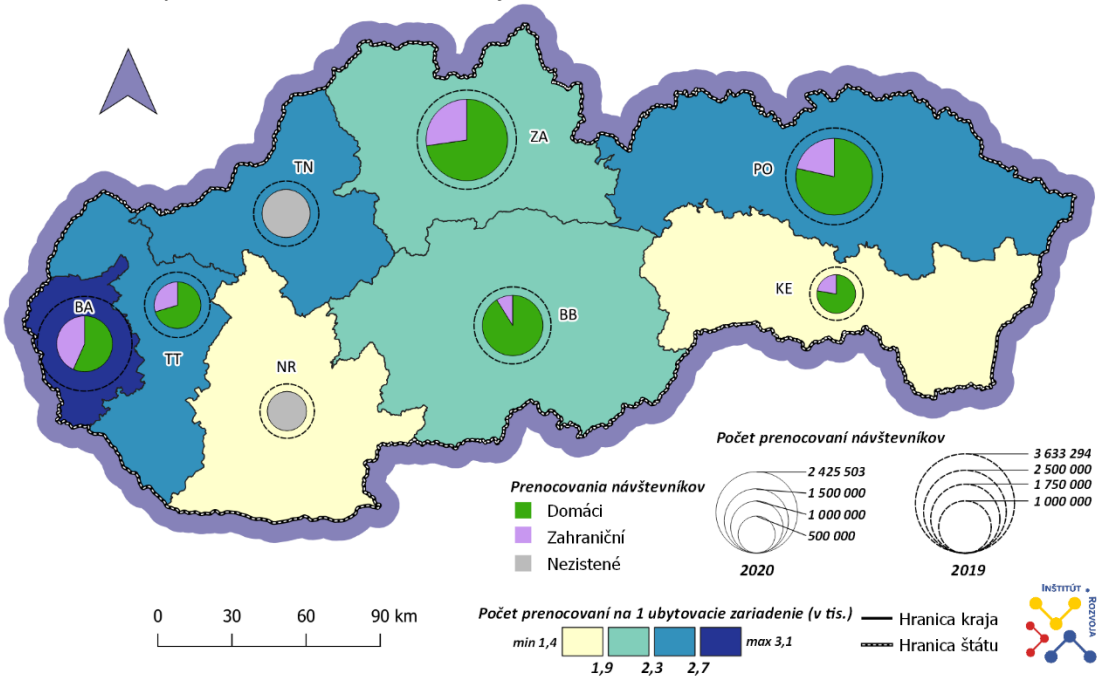

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

V Prešovskom kraji v roku 2019 poskytovalo ubytovacie služby 856 ubytovacích zariadení. Podľa druhu zariadenia, to bolo 598 hromadných ubytovacích zariadení, v tom 348 hotelov, motelov a penziónov, 15 apartmánových domov, 59 turistických ubytovní, 6 chatových osád a 170 ostatných hromadných ubytovaní. Ubytovanie v súkromí poskytlo 258 zariadení. **Dôležité je podotknúť, že vzhľadom na atraktivitu a množstvo ponúkaných služieb v Tatranskom regióne, je takmer polovica ubytovacích zariadení v tomto regióne, v okrese Poprad.**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Návštevníci mali k dispozícii 12 469 izieb s 34 038 lôžkami. Okrem toho v kempingoch a táboriskách bolo návštevníkom k dispozícii 2 754 miest na voľnej ploche a 240 izieb pre imobilných návštevníkov. **V roku 2020 bol cestovný ruch ako v kraji, tak aj na celom území Slovenska, ovplyvnený pandémiou a s ňou súvisiacimi opatreniami.** V dôsledku toho, došlo k výraznému poklesu návštevníkov a rovnako tak počtu prenocovaní návštevníkov v porovnaní s rokom 2019.

Tabuľka 72: Ukazovateľ kapacity ubytovacích zariadení v strategicko – plánovacích regiónoch Prešovského kraja v roku 2015 a 2019

SPR	Počet lôžok			Počet ubytovacích zariadení		
	2015	2019	% zmena	2015	2019	% zmena
Spiš	22 170	25 380	14,48	529	645	21,93
Šariš	6 082	6 083	0,02	120	137	14,17
Horný Zemplín	2 185	2 575	17,85	69	74	7,25
Spolu	***30 437***	***34 038***	***11,83***	***718***	***856***	***19,22***

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚSR, 2021

V rámci SPR došlo vo všetkých prípadoch k nárastu počtu lôžok a ubytovacích zariadení v roku 2019 v porovnaní s rokom 2015. **Z tabuľky vyplýva, že najviac lôžok ako aj ubytovacích zariadení je sústredných v SPR Spiš.** V oboch prípadoch **ide približne o 75 % podiel** z celkového počtu či už lôžok, alebo ubytovacích zariadení. Koncentrácia lôžok a ubytovacích zariadení je v SPR Spiš spôsobená najmä veľkým množstvom vyhľadávaných turistických atrakcií najmä v oblasti Vysokých Tatier. **S takouto koncentráciou ubytovacích zariadení vzniká problém s masovým turizmom, kde v čase sezóny je výrazne preťažený dopravný systém.** Aj napriek už aj tak výraznej koncentrácii ubytovacích zariadení v SPR Spiš, ich počet naďalej pribúda a ich nárast je výraznejší ako v ostatných SPR. **V roku 2019 sa počet ubytovacích zariadení v SPR Spiš navýšil až o takmer 22 % oproti počtu ubytovacích zariadení v roku 2015,** zatiaľ čo pri SPR Šariš sa ich počet navýšil o 14 % a v SPR Horný Zemplín o 7,2 %.

Tabuľka 73: Ukazovateľ kapacity ubytovacích zariadení v okresoch Prešovského kraja za obdobie rokov 2010-2019

Okres	Počet lôžok				Počet ubytovacích zariadení			
	2010	2015	2018	2019	2010	2015	2018	2019
Bardejov	2 019	2 326	2 204	2 309	36	42	38	46
Humenné	752	451	D	458	13	10	D	9
Kežmarok	3 081	3 386	3 483	3 966	104	128	129	151
Levoča	771	841	1 050	1 112	28	30	31	37
Medzilaborce	377	188	D	231	7	5	D	3
Poprad	13 064	15 413	15 352	17 809	236	321	323	410
Prešov	2 543	2 737	2 628	2 606	43	54	63	62
Sabinov	806	535	676	675	11	16	18	18
Snina	438	427	602	608	12	17	23	25
Stará Ľubovňa	2 443	2 530	2 468	2 493	45	50	46	47
Stropkov	687	273	213	289	19	14	11	13
Svidník	428	484	449	493	5	8	11	11
Vranov nad Topľou	865	846	963	989	26	23	24	24

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Na úrovni okresov značne vystupuje okres Poprad, kde sa v roku 2019 nachádzalo viac ako polovica lôžok a takmer polovica ubytovacích zariadení v celom Prešovskom kraji. Najmenej lôžok (231) a ubytovacích zariadení (3) je v okrese Medzilaborce. V roku 2019, v porovnaní s rokom 2015, sa navýšil počet lôžok v desiatich z trinástich okresov. V troch okresoch (Bardejov, Prešov, Stará Ľubovňa), kde došlo k poklesu počtu lôžok, bola táto zmena v okrese Bardejov (-17) a Stará Ľubovňa (-37) len

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

minimálna. V prípade okresu Prešov išlo o zníženie počtu lôžok o 131. V porovnávaných rokoch pribudlo najviac lôžok v okrese Poprad (+ 2396) a Kežmarok (+580).
Počet ubytovacích zariadení v okresoch Prešovského kraja v roku 2019 vo väčšine prípadov vzrástol oproti roku 2015. Nárast počtu ubytovacích zariadení bol v deviatich okresoch, pričom najvyššiu zmenu zaznamenal okres Poprad (+89) a Kežmarok (+23). Pokles počtu ubytovacích zariadení bol v okresoch: Humenné (-1), Medzilaborce (-2), Stará Ľubovňa (-3) a Stropkov (-1).
Zaujímavosťou je, že v okrese Poprad pribudlo v roku 2019 v porovnaní s rokom 2018 až 87 ubytovacích zariadení. Počet ubytovacích zariadení, ktorý pribudol v roku 2019 v okrese Poprad, je vyšší ako súčet všetkých ubytovacích zariadení v šiestich okresoch s najnižším počtom ubytovacích zariadení (Medzilaborce, Humenné, Svidník, Stropkov, Sabinov, Vranov nad Topľou).
Z hľadiska druhu ubytovacieho zariadenia v jednotlivých okresoch Prešovského kraja, vo väčšine okresov prevládajú hotely a penzióny. Najviac ubytovacích zariadení sa nachádza v okrese Poprad (410) a najmenej v okrese Medzilaborce (3). Značné zastúpenie majú aj ubytovacie zariadenia, ktoré spadajú do kategórie „Ostatné hromadné ubytovanie“. V okresoch s vyšším počtom ubytovacích zariadení sa stretávame so značným podielom ubytovacích zariadení, ktoré ponúkajú ubytovanie v súkromí. Z dôvodu dôvernosti údajov, niektoré štatistiky za okresy chýbajú.

Mapa 53: Počet lôžok a ubytovacích zariadení a druh ubytovacieho zariadenia v Prešovskom kraji v roku 2019

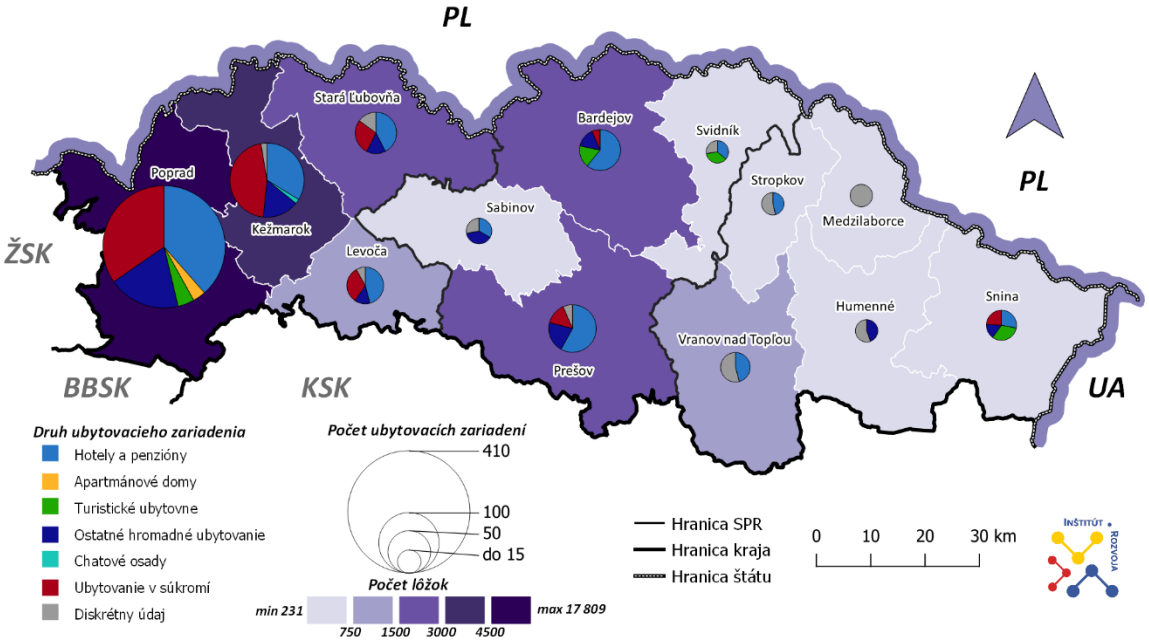

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Návštevnosť Prešovského kraja každoročne stúpala (2016 – 2019). Spolu s ňou stúpal aj počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach. Z dostupných údajov vyplýva, že najnavštevovanejšie ubytovacie zariadenia boli hotely, konkrétne 3-hviezdičkové.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 87: Počet návštevníkov v Prešovskom kraji podľa kategórie ubytovacích zariadení za obdobie rokov 2016-2019

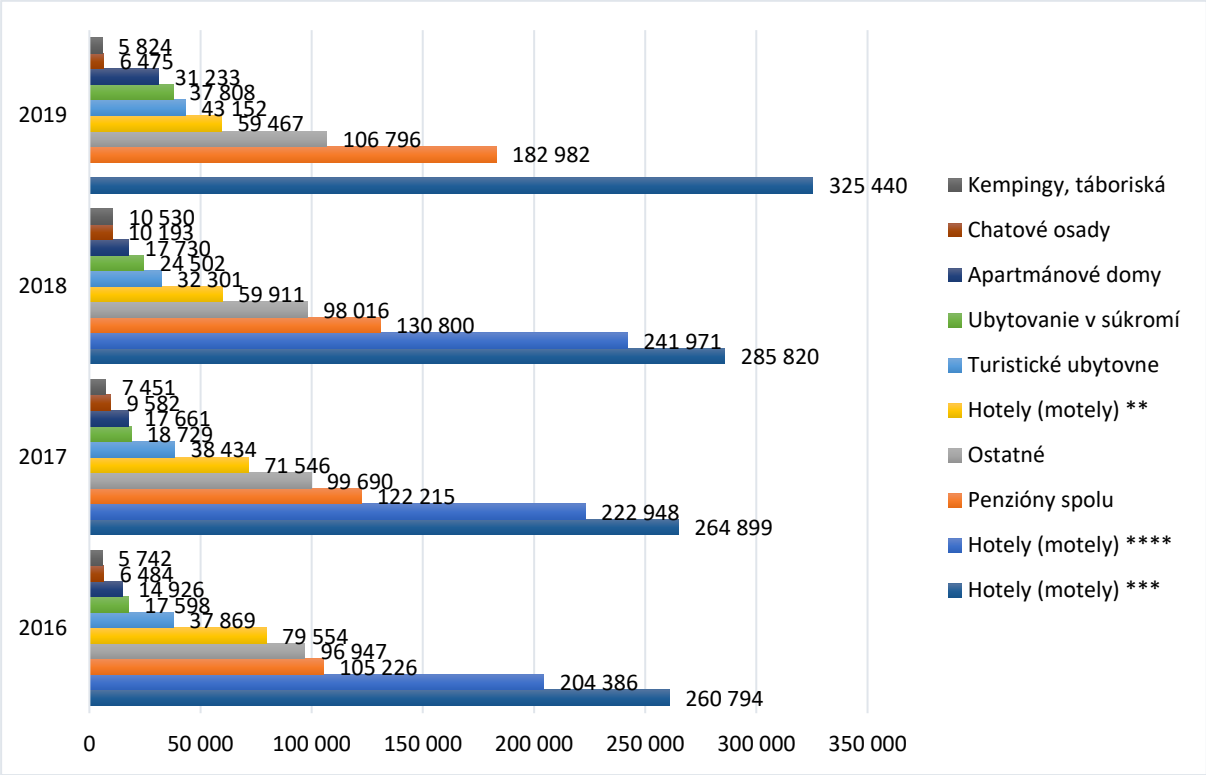

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Medzi ďalšie intenzívne využívané ubytovacie zariadenia patrili 4-hviezdičkové hotely a penzióny. Najmenej návštevníkov zaznamenali za celé sledované obdobie, kempingy a chatové osady. Z dôvodu diskrétnosti údajov neboli uvádzané hotely s 1 a 5 hviezdičkami za všetky roky a 4-hviezdičkové hotely v roku 2019.

Tabuľka 74: Vývoj počtu návštevníkov a počtu prenocovaní v Prešovskom kraji a SR za obdobie rokov 2016 - 2020

	Prešovský kraj				Slovenská republika			
Rok	Počet návštevníkov	MZ %*	Počet prenocovaní	MZ %*	Počet návštevníkov	MZ %*	Počet prenocovaní	MZ %*
2016	857 528	+15,8	2 713 587	+14,8	5 023 629	+16,0	14 138 420	+14,5
2017	894 173	+4,3	2 790 308	+2,8	5 375 475	+7,0	14 936 766	+5,7
2018	932 121	+4,2	2 901 080	+4,0	5 596 407	+4,1	15 515 083	+3,9
2019	1 108 313	+18,9	3 380 394	+16,5	6 432 934	+15,0	17 703 695	+14,1
2020	654 554	-40,9	2 148 439	-36,4	3 254 000	-50,1	9 700 000	-44,7

*MZ % - medziročná zmena v percentuálnom vyjadrení zaokrúhlená na jedno desatinné miesto
Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Najvyšší počet návštevníkov bol zaznamenaný v roku 2019, kedy na územie kraja prišlo do ubytovacích zariadení 1 108 313 návštevníkov a súčasne prvýkrát počet návštevníkov v kraji presiahol hranicu jedného milióna. Taktiež bol v tomto roku dosiahnutý najvyšší percentuálny prírastok počtu návštevníkov s hodnotou 18,9 %. Rok 2019 bol najlepším aj v ukazovateli počet prenocovaní, kde bola zaznamenaná hodnota 3 380 394 prenocovaní. Prvýkrát bola prekročená hranica troch miliónov prenocovaní v histórií meraní ukazovateľa ako aj najvyšší medziročný prírastok počtu prenocovaní, ktorého hodnota dosiahla 16,5 %. **Z hľadiska členenia návštevníkov na domácich a zahraničných sa**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Slováci podieľali na návštevnosti ubytovacích zariadení Prešovského kraja 71,1 %, čo predstavovalo 788,1 tisíc osôb. Cudzinci sa na návštevnosti podieľali 28,9 %, čo tvorilo 320,2 tisíc návštevníkov. V roku 2020 bol zaznamenaný už spomínaný pokles v počte návštevníkov a prenocovaní v dôsledku pandémie, ktorá so sebou priniesla obmedzenia pohybu a s tým súvisiaci útlm cestovného ruchu ako v Prešovskom kraji, tak aj na celom území SR.

Mapa 54: Využitie kapacity stálych lôžok a celkový počet návštevníkov v Prešovskom kraji v roku 2019

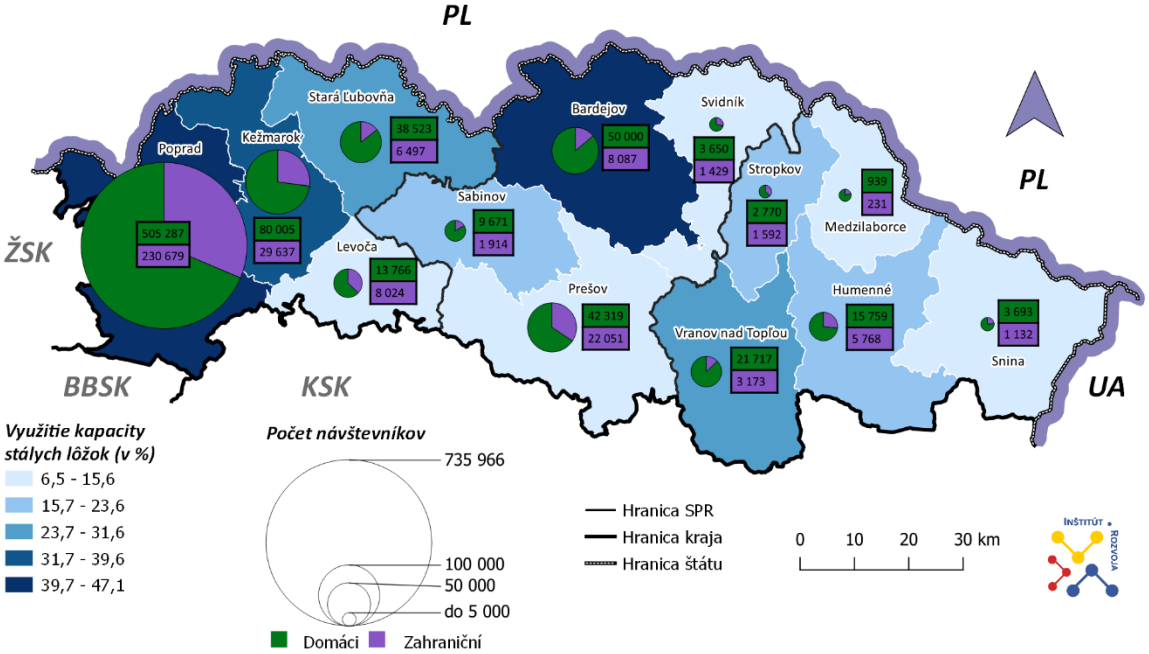

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Využitie kapacity stálych lôžok sa v kraji v roku 2019 v rámci okresov líši. Kapacity stálych lôžok sú najviac využité v okrese Bardejov (47,1 %) a Poprad (43,8 %), najmenej v okrese Svidník (6,5 %) a Medzilaborce (10,6 %).

Celkový počet návštevníkov v okresoch v roku 2019 bol najvyšší v okrese Poprad (735 966), čo predstavuje 66 % návštevníkov z celkového počtu návštevníkov v kraji. Najmenej návštevníkov prišlo do okresov v severovýchodnej časti kraja – Svidník, Stropkov, Medzilaborce a Snina. **Z hľadiska štruktúry návštevníkov, prevažujú domáci návštevníci.** Najvyšší podiel zahraničných návštevníkov (viac ako 30 %) zaznamenali okresy Levoča, Prešov, Poprad a Stropkov. Najvýraznejší podiel domácich návštevníkov (vyše 85 %) bol v okresoch Stará Ľubovňa, Bardejov a Vranov nad Topľou.

Návštevníci prenocovali v roku 2019 priemere najviac v okresoch Bardejov (6,4 prenocovaní) a Stará Ľubovňa (4,7 prenocovaní) a najmenej v okresoch Humenné (1,6 prenocovaní) a Stropkov (1,7 prenocovaní). Množstvo prenocovaní priamo súvisí s počtom návštevníkov. Najviac ľudí vzhľadom na vysoký počet návštevníkov prenocovalo v okrese Poprad (vyše 2 mil. prenocovaní) a najmenej v okrese Medzilaborce (takmer 5000 prenocovaní).

Najvyšší podiel prenocovaní zahraničných návštevníkov vzhľadom na celkový počet prenocovaní bol v okresoch Prešov a Levoča. V oboch prípadoch tvorili prenocovania zahraničných návštevníkov takmer 40 % všetkých prenocovaní v daných okresoch. Najnižší podiel prenocovaní zahraničných návštevníkov bol v okrese Bardejov (5,2 %).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 55: Priemerný počet prenocovaní a celkový počet prenocovaní v Prešovskom kraji v roku 2019

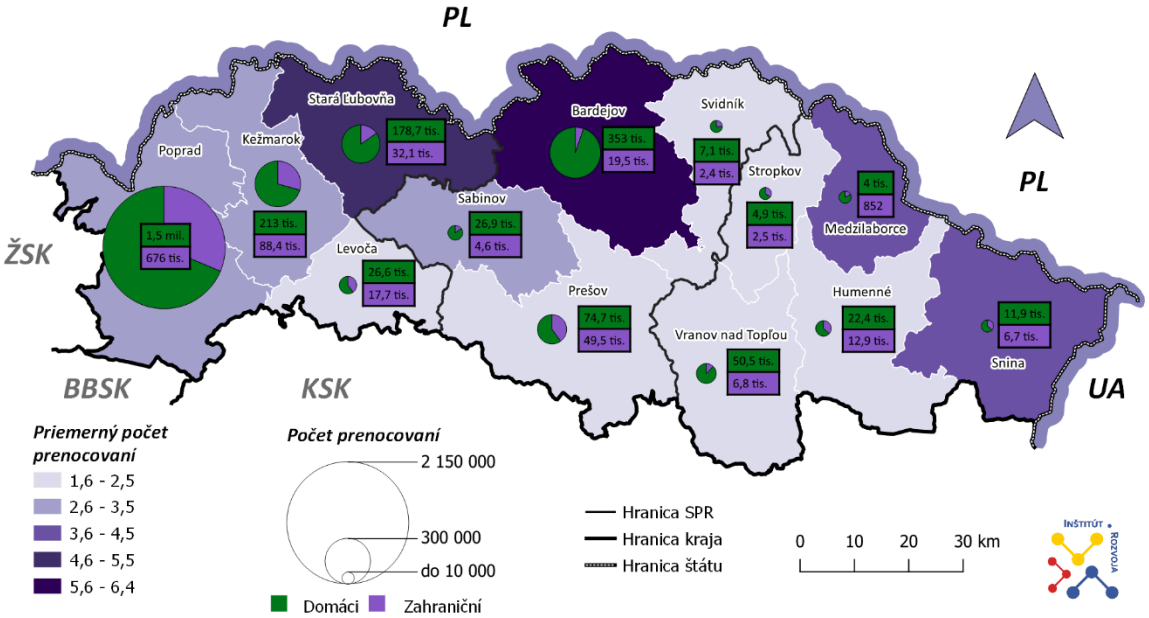

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Tabuľka 75: Vývoj tržieb a priemernej ceny za ubytovanie v ubytovacích zariadeniach v Prešovskom kraji a SR za obdobie rokov 2016 - 2020

	Prešovský kraj				Slovenská republika			
Rok	Tržby za ubytovanie	MZ % *	Priemerná cena za ubytovanie	MZ % *	Tržby za ubytovanie	MZ % *	Priemerná cena za ubytovanie	MZ % *
2016	60 222 695€	+19,6	22,19€	+4,1	371 205 842€	+19,7	26,26€	+4,6
2017	62 907 386€	+4,5	22,54€	+1,6	396 749 657€	+6,9	26,56€	+1,1
2018	71 497 528€	+13,7	24,65€	+8,6	428 556 363€	+8,0	27,62€	+4,0
2019	90 943 187€	+27,2	26,90€	+8,4	516 184 700€	+17	29,16€	+5,6
2020	63 026 138€	-27,9	29,30€	+8,2	276 881 440€	-86	24,70€	-20

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Tak ako pri návštevnosti, tak aj pri tržbách za ubytovanie bol najlepším rok 2019, kedy PSK dosiahol výber na tržbách viac ako 90,9 miliónov eur, zároveň v tomto roku bol dosiahnutý najvýraznejší medziročný prírastok tržieb na úrovni 27,2 % čo predstavuje nárast o viac ako 19,4 milióna eur oproti roku 2018. Podiel tržieb od domácich návštevníkov v kraji činil 67,4 %, zahraničných návštevníkov 32,6 %. S poklesom návštevníkov a prenocovaní klesajú aj tržby. Tržby za ubytovanie sa v Prešovskom kraji v roku 2020 medziročne prepadli približne o 1/3, čo predstavuje stratu takmer 28 mil. € . Aj napriek nepriaznivej situácii, boli v roku 2020 mesiace, kedy stúpol počet domácich návštevníkov ubytovacích zariadení. Išlo o mesiace január, február a letné mesiace júl a august.

Priemerná cena za ubytovanie v okresoch Prešovského kraja v roku 2019 sa pohybovala v rozmedzí od 10 do 30 €. Najvyššie ceny za ubytovanie boli v okresoch troch najväčších miest – Prešov, Poprad a Humenné. V týchto troch mestách dosahovali priemerné ceny za ubytovanie takmer 30 €. Najnižšie ceny boli v okresoch Medzilaborce (približne 10 €) a Snina (11,5 €).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 56: Priemerná cena za ubytovanie a celkové tržby za ubytovanie v Prešovskom kraji v roku 2019

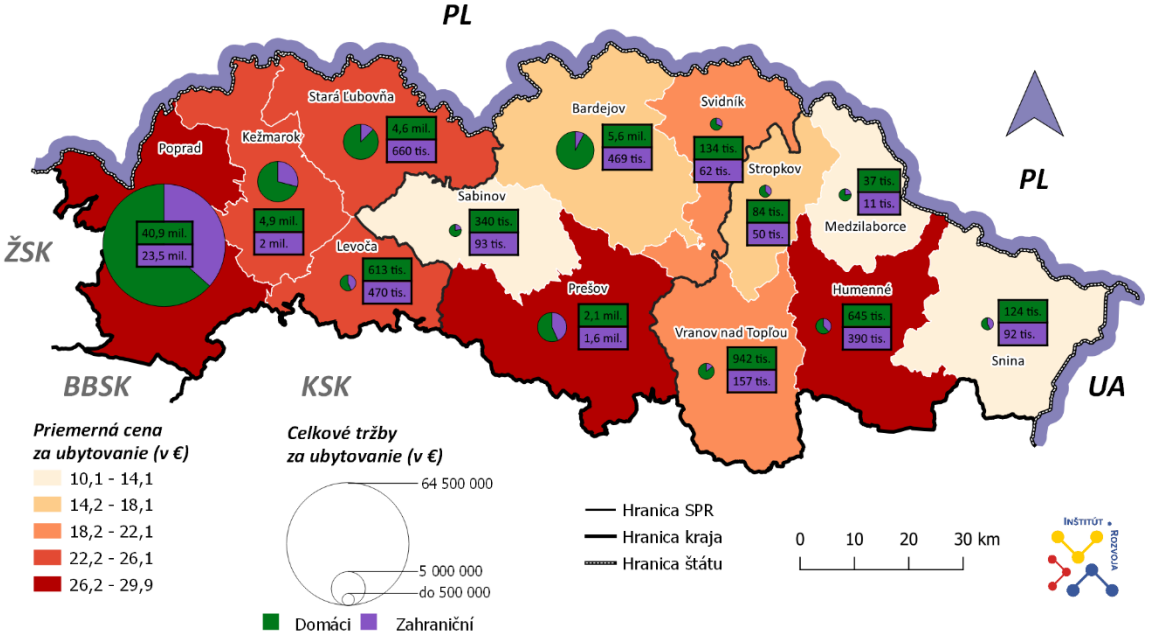

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Celkové tržby za ubytovanie boli najvyššie, prirodzene, v okresoch s vyšším počtom návštevníkov ubytovacích zariadení. V celkových tržbách opäť dominuje okres Poprad s tržbami za ubytovanie v hodnote vyše 64 miliónov €. Najnižšie tržby za ubytovanie dosiahol okres Medzilaborce, takmer 50 000 €. **Zahraniční návštevníci dosahovali najvyšší podiel za ubytovanie najviac v okresoch Levoča, Prešov a Snina. Vo všetkých prípadoch išlo o vyše 40 % podiel na celkových tržbách za ubytovanie v okrese. Vyše 90 % podiel na tržbách za ubytovanie tvorili domáci návštevníci v okrese Bardejov.**

Graf 88: Priemerná cena za ubytovanie v Prešovskom kraji v roku 2019

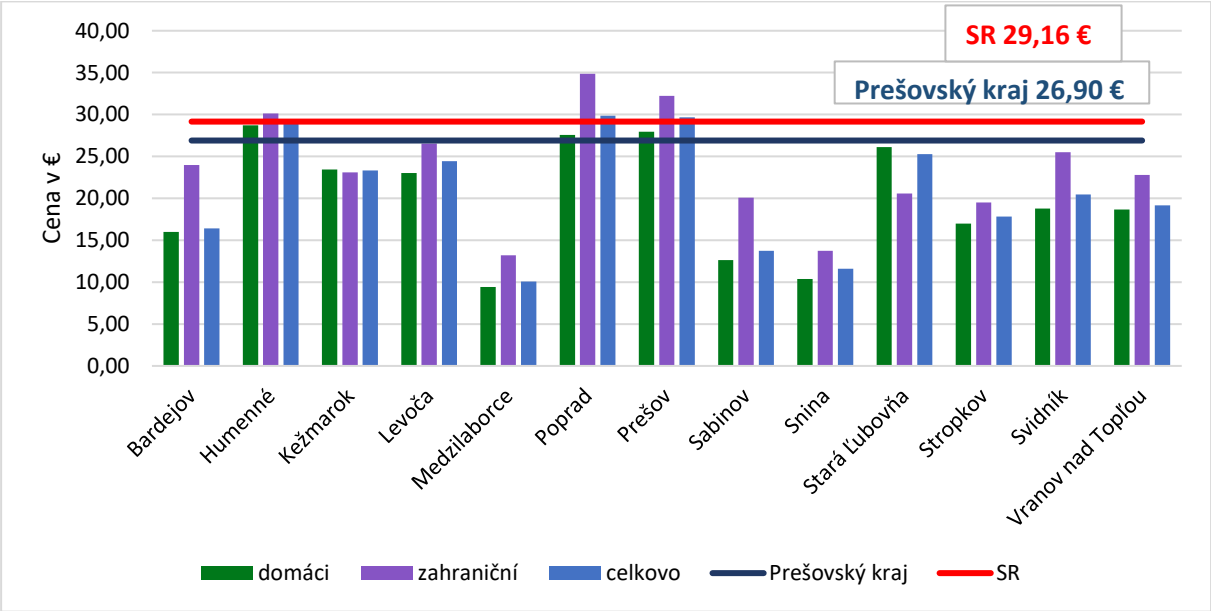

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Cena za ubytovanie v okresoch Prešovského kraja sa v roku 2019 líšila aj z pohľadu domácich a zahraničných návštevníkov. **Domáci návštevníci si za ubytovanie zaplatili v priemere 25 €, zahraniční vyše 32 €.** Najvyššie ceny za ubytovanie boli pre domácich návštevníkov v okrese Humenné (vyše 28 €) a najnižšie v okrese Medzilaborce (9,4 €). Zahraničných návštevníkov vyšlo ubytovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

najdrahšie v okrese Poprad (takmer 35 €) a najlacnejšie v okrese Medzilaborce (13,2 €). **Priemerná cena za ubytovanie v kraji bola v roku 2019 na úrovni 26,90 €, pričom celoslovenský priemer sa pohyboval na úrovni 29,16 €.**

Z hľadiska členenia návštevnosti podľa národnosti v roku 2019, tvorili domáci návštevníci 71,1 % návštevníkov. Zvyšných 28,9 % tvorili zahraniční návštevníci. Najviac zahraničných návštevníkov pochádzalo z Českej republiky (38,6 %), nasledovalo Poľsko (15,7 %), tak Maďarsko (9,2 %), Nemecko (5,3 %) a zvyšných 31,2 % predstavovali zahraniční návštevníci z ostatných krajín.

Graf 89: Národnostné zloženie zahraničných návštevníkov Prešovského kraja v roku 2019

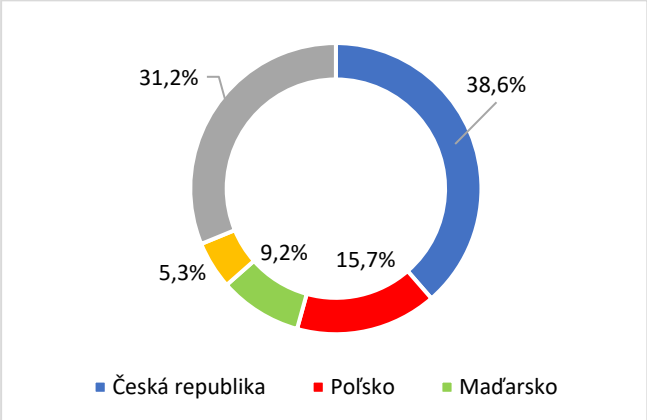

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Mapa 57: Priemerný počet prenocovaní zahraničných návštevníkov a krajina trvalého pobytu zahraničných návštevníkov v Prešovskom kraji v roku 2019

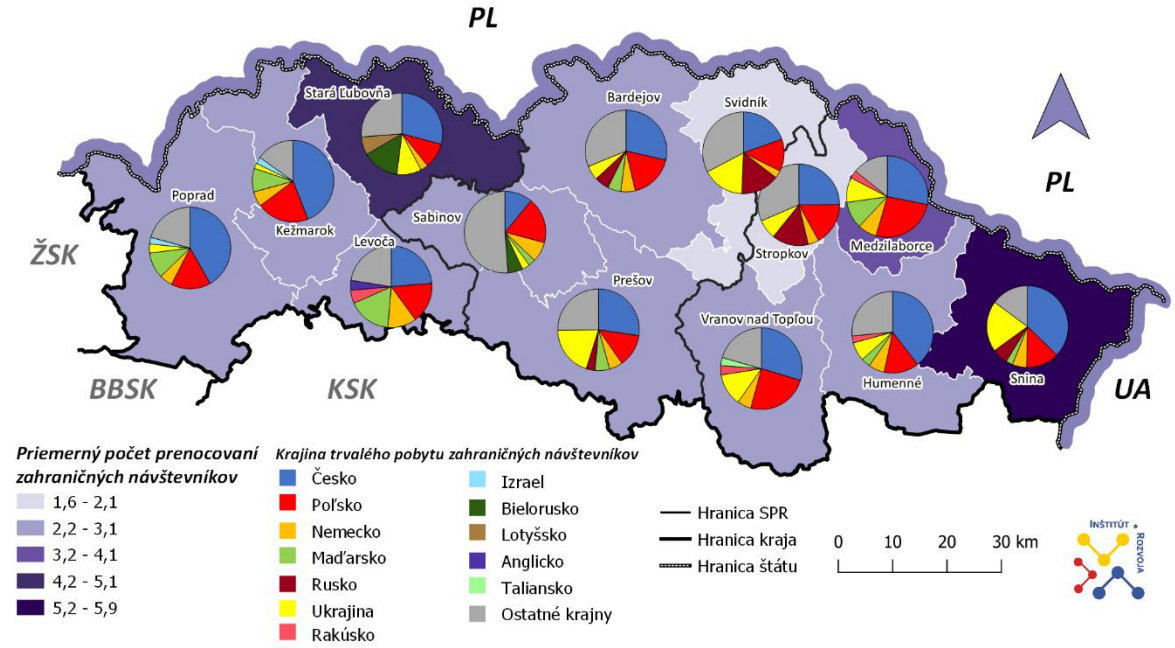

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Priemerný počet prenocovaní zahraničných návštevníkov sa v roku 2019 v okresoch Prešovského kraja pohyboval od 1,6 prenocovaní v okrese Stropkov až po 5,9 prenocovaní v okrese Snina. **Štruktúra zahraničných návštevníkov z hľadiska trvalého pobytu bola v jednotlivých okresoch podobná. V každom z okresov tvorili najväčšiu časť zahraničných návštevníkov práve občania z Českej republiky a Poľska.** Za nimi nasledovali vo väčšine prípadov Nemci, Maďari, Rusi, Ukrajinci. Menšie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

podiely zahraničných návštevníkov tvorili obyvatelia žijúci v Rakúsku, Anglicku, Bielorusku, v niektorých okresoch aj obyvatelia Izraela, Lotyšska a iných krajín.

Graf 90: Priemerný počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Prešovskom kraji v roku 2019

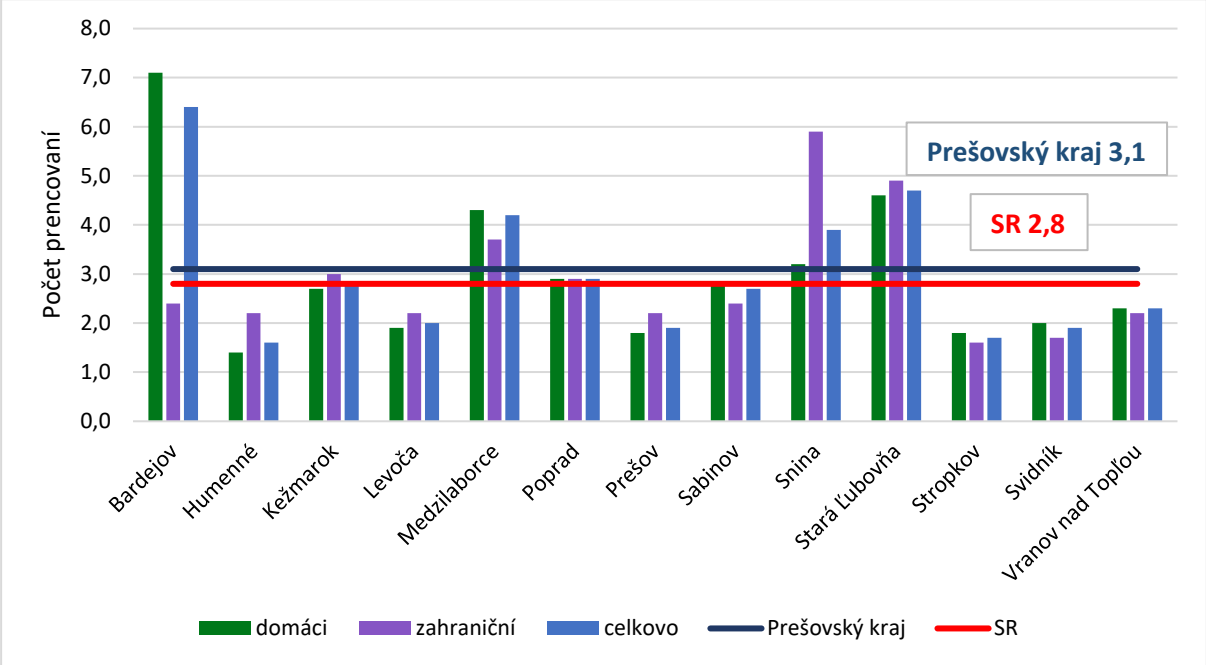

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚSR, 2021

Priemerne najdlhší pobyt zahraničných turistov zaznamenaný u hostí z Bieloruska (6,2 dňa), Bosny a Hercegoviny (4,5 dňa), Indie (3,4 dňa) a Izraela (3,3 dňa). Domáci návštevníci pobudli v priemere najdlhšie v okrese Bardejov (7,1 prenocovaní) a najkratšie v okrese Humenné (1,3 prenocovaní). Celkový priemer prenocovaní v kraji bol 3,1 prenocovaní, čo predstavuje viac ako celoslovenský priemer (2,8 prenocovaní).

Prešovský kraj ponúka pre návštevníkov atrakcie vo všetkých sezónach. **V kraji dominuje letná sezóna**, ktorá dosahuje najvyššie počty návštevníkov ubytovacích zariadení vo všetkých okresoch kraja s výnimkou okresu Humenné, kde jesenná sezóna tesne predbehla tú letnú v počte návštevníkov. **Mapa zobrazuje podiel návštevníkov v ročných obdobiach resp. sezónach vo vzťahu k sezóne s najvyšším počtom návštevníkov.**
V kraji sa nachádzajú okresy, ktoré majú vyrovnanejšie sezónne obsadenie ubytovacích zariadení (Prešov, Humenné), ale aj okresy, kde má výraznú prevahu jedna sezóna (Levoča, Stropkov). Vo väčšine okresov je po letnej sezóne najvyťaženejšou jesenná sezóna, čo môže čiastočne súvisieť aj s pretrvaním vhodných podmienok z doznievajúcej letnej sezóny, alebo napríklad neskorším príchodom zimy.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 58: Návštevnosť ubytovacích zariadení v Prešovskom kraji podľa ročných období v roku 2019

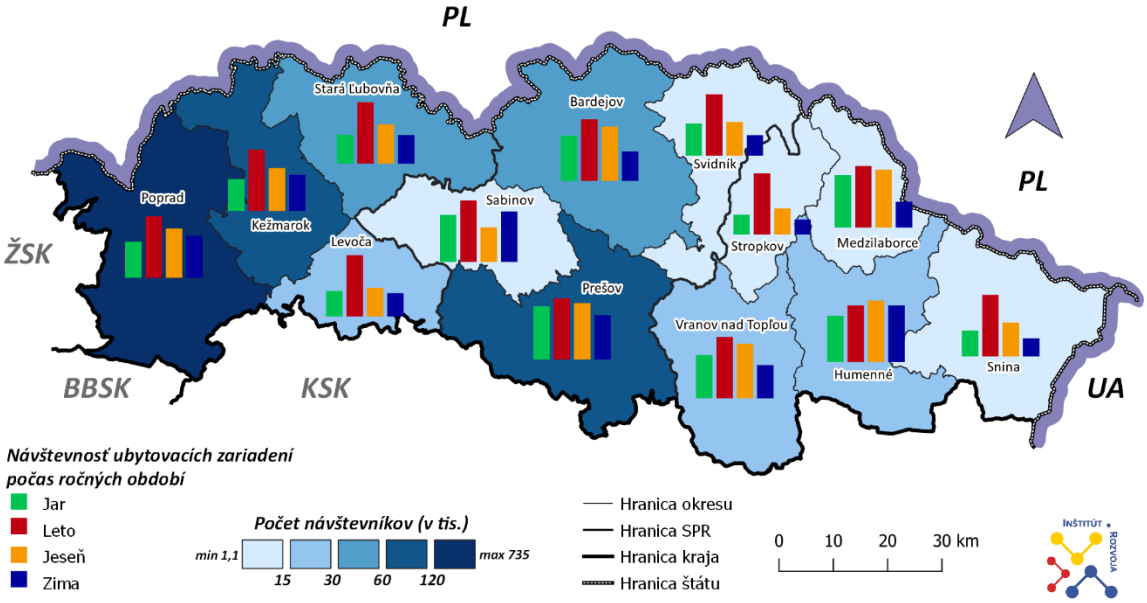

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚSR, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Vysoký počet ubytovacích kapacít v najviac navštevovaných strediskách a atraktívnych lokalitách cestovného ruchu predovšetkým v SPR Spiš + Existencia organizácií a turisticko-informačných kancelárií pre podporu rozvoja CR + Dlhodobé projektové a iné partnerské skúsenosti kraja v cezhraničnej spolupráci + Strategicky výhodná geografická poloha územia kraja na medzinárodnom rozhraní + Pre rozvoj cezhraničného turizmu s Poľskom/ Ukrajinou + Vysoký potenciál rozmanitosti územia kraja pre rozvoj CR *(kultúrne, prírodné a historické osobitosti, ľudské zdroje)* + Celoročná využiteľnosť atraktivít v kraji	- Nedostatočné využitie potenciálu územia v oblasti CR a cykloturistiky v SPR Horný Zemplín a SPR Šariš - Nevyhovujúci technický stav mnohých historických a kultúrnych pamiatok v kraji - Nedostatočná sezónna vyťaženosť - Ubytovacích a stravovacích zariadení na území kraja - Nedostatočná aktivita a marketing miestnych organizácií v rozvoji CR v regióne, zvlášť v menej rozvinutých regiónoch - Disparity v kvalite i množstve ponúkaných služieb v oblasti cestovného ruchu na území kraja - Nevysporiadané majetkové vzťahy na poľných a nespevnených cestách brániace rozvoju cykloturistiky - Chýbajúca rozmanitosť ponuky kvalitných produktov CR vo vzťahu ku špecifikám a hodnotám územia kraja
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Možnosti využitia finančných prostriedkov z programov Európskej únie a dotačných schém štátu na podpora projektov orientovaných na rozvoj udržateľného cestovného ruchu + Vytváranie a podpora medzinárodných väzieb, na ktorých je budovaná a fungujúca medzinárodná spolupráca v oblasti CR + Prehĺbenie spolupráce a angažovanie malých a stredných podnikateľov do konkrétnych projektov CR + Zvýšený záujem o cestovný ruch zo strany domácich a zahraničných turistov z hľadiska dĺžky pobytu (ekonomický prínos) aj so zameraním na podporu mimosezón	- Silnejúca konkurencieschopnosť iných regiónov a štátov v oblasti cestovného ruchu, t.j. rastúca medzinárodná konkurencia na trhu medzinárodného CR - Pokles dopytu a odliv turistov do susedných rekreačných oblastí - Migrácia pracovnej sily do iných regiónov - Zdĺhavé byrokratické procedúry nedostatočného financovania pri čerpaní NFP - Pretrvávajúca, prípadne silnejúca pandémia a opatrenia s ňou súvisiace a pokles pocitu bezpečia z dôvodu vojenskej hrozby v susednom štáte

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ Pozitívny vplyv dopytu zahraničných subjektov a návštevníkov na sortiment a kvalitu poskytovaných služieb, na poskytovanie nových druhov služieb a rozšírenie ponuky rekreácie v súlade so svetovým trendom (prínos z hľadiska rozvoja kvality CR) + Informatizácia v CR + Zvýšenie záujmu o aktívny CR zo strany zahraničných turistov + Dobudovanie infraštruktúry na splavných riekach pre rozvoj vodáckej turistiky + Zber štatistických údajov o jednodňovej turistike	- Nedostatočná podpora marketingových aktivít na národnej úrovni - Poškodzovanie prírodného prostredia ťažbou dreva, stavebnými aktivitami a komunálnym odpadom

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

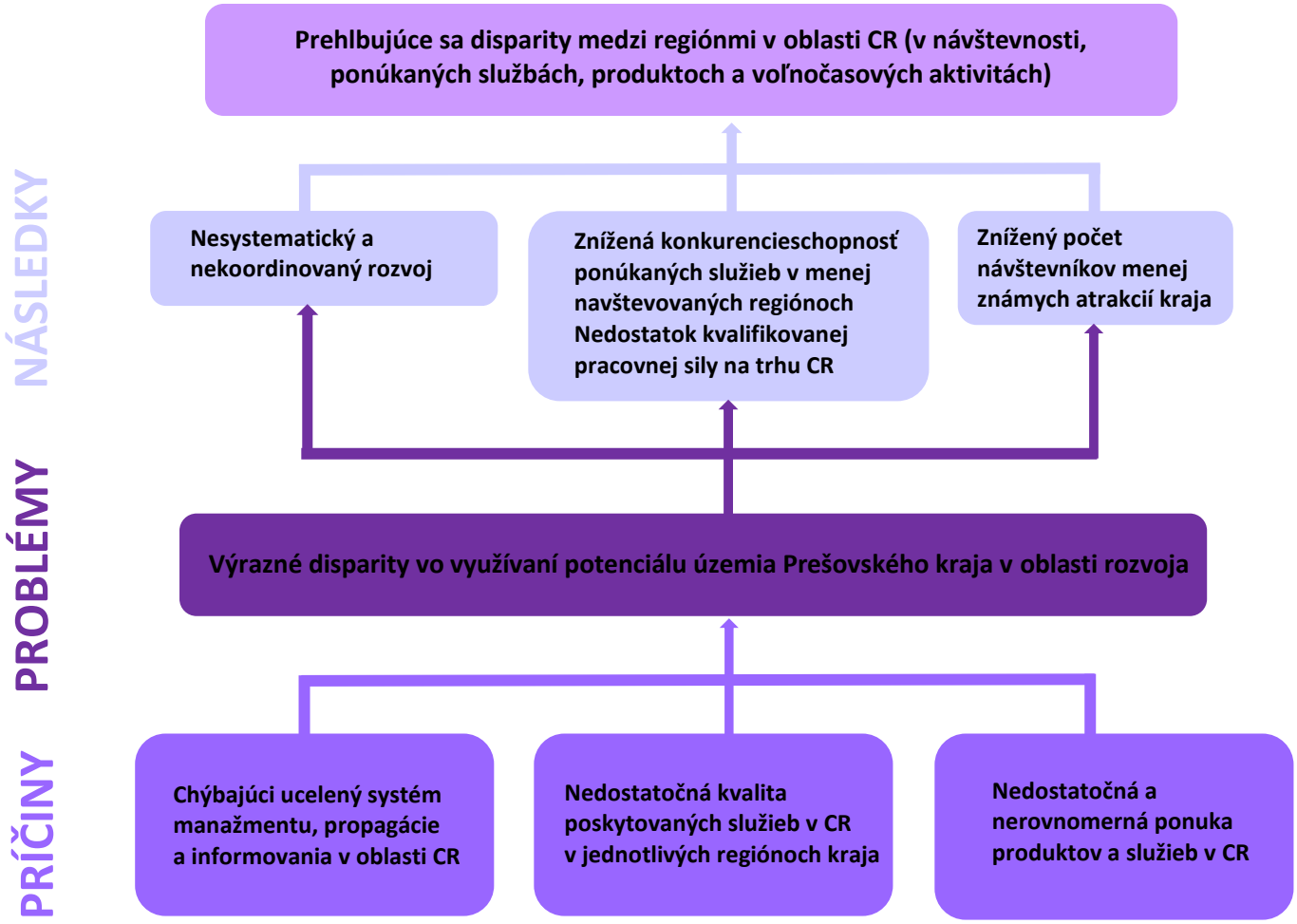

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.4.2 Kultúra

V zmysle §4 zákona č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) PSK „utvára podmienky na tvorbu, prezentáciu a rozvoj kultúrnych hodnôt a kultúrnych aktivít a stará sa o ochranu pamiatkového fondu“. Prešovský samosprávny kraj vytvára pre rozvoj kultúry v kraji finančné, koncepčné a legislatívne predpoklady.

Zázemie pre kultúru na území Prešovského samosprávneho kraja vytvára stabilná sieť kultúrnych zariadení, ktoré sú z hľadiska množstva i kvality porovnateľné s priemerom SR.
Sieť kultúrnych zariadení regiónu tvoria divadlá, kiná, prírodné amfiteátre, múzeá, galérie, regionálne osvetové strediská, kultúrne domy, knižnice, hvezdárne, planetária. **PSK má vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti 27 kultúrnych zariadení.**

Mapa 59: Kultúrne zariadenia v pôsobnosti PSK

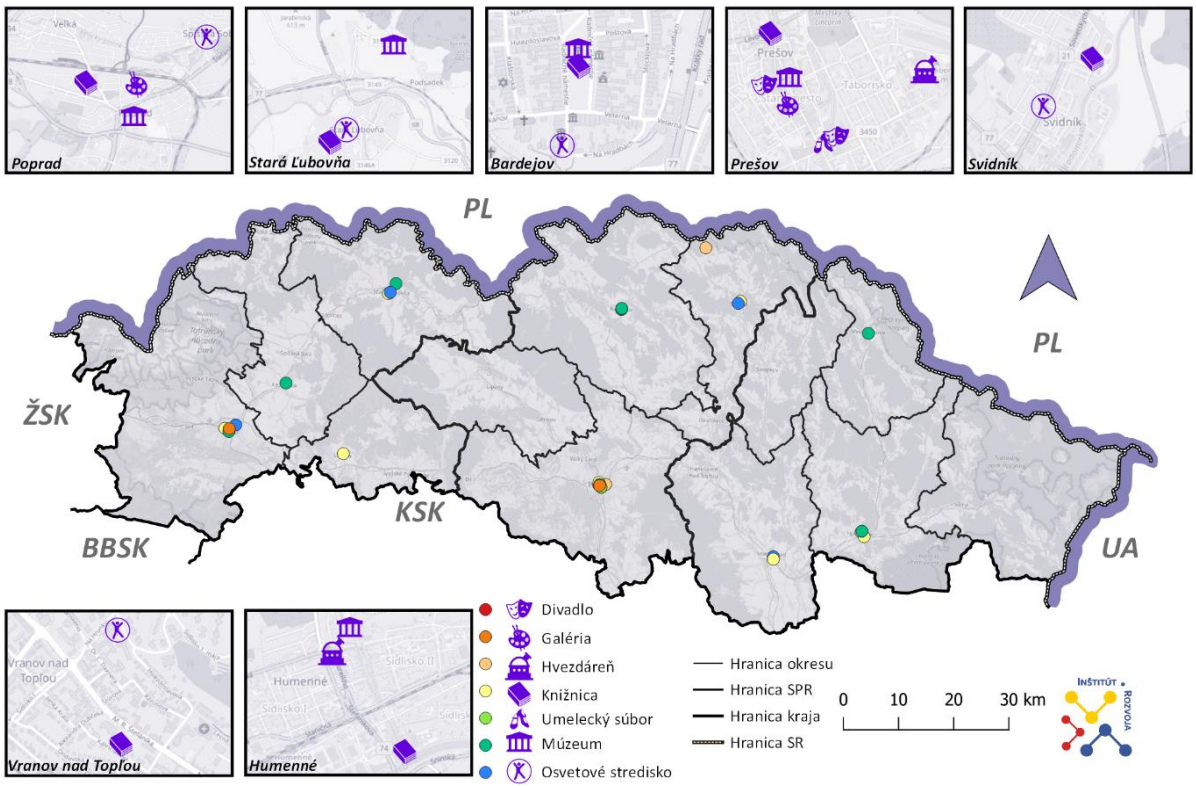

Zdroj: Geopresovregion.sk

Infraštruktúra v oblasti kultúry na území Prešovského kraja

Divadlá

V Prešovskom kraji sa nachádzalo v roku 2020 5 divadiel z celoslovenského počtu 99. Z týchto piatich divadiel má 2 vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti PSK konkrétne Divadlo Alexandra Duchnoviča a Divadlo Jonáša Záborského. Ďalšie profesionálne divadlá v Prešovskom kraji sú Prešovské národné divadlo, Portál - komorné divadlo bez opony a Detské kočovné divadlo DRaK. **V roku 2020 bola divadelná scéna v Prešovskom kraji tvorená 4 divadelnými súbormi, ponúkala 7 stálych divadelných scén v prevádzke s počtom 1467 sedadiel.**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 76: Porovnanie infraštruktúry divadiel v krajoch Slovenskej republiky

Kraj	Počet divadiel	Počet sedadiel v stálych scénach v prevádzke	Počet stálych scén v prevádzke	Divadelné súbory
Bratislavský kraj	56	9044	43	47
Košický kraj	11	3410	16	15
Banskobystrický kraj	10	1774	13	10
Nitriansky kraj	7	2460	15	7
Žilinský kraj	5	1470	9	4
Prešovský kraj	**5**	**1467**	**7**	**4**
Trnavský kraj	4	460	3	3
Trenčiansky kraj	1	0	0	1

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2022

Umelecký súbor

Umeleckým súborom v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK je PUĽS. Poddukelský umelecký ľudový súbor PUĽS je profesionálnym umeleckým telesom, ktoré zabezpečuje priestor pre vznik a šírenie folklórneho umeleckého diela v Prešovskom kraji. Základným poslaním PUĽS-u je verejné šírenie folklórnych programov s osobitým zameraním na históriu a rozvoj kultúrneho života Rusínov a Ukrajincov žijúcich v Prešovskom kraji a na území Slovenskej republiky.

Kiná

Po Bratislavskom a Banskobystrickom kraji mal v roku 2020 Prešovský kraj spomedzi všetkých krajov tretí najvyšší počet kín. **Konkrétne sa v kraji nachádza 18 stálych kín, ktoré disponujú 24 premietacími sálami s celkovým počtom sedadiel 5 402.** Za posledných 10 rokov sa počet kín v kraji výrazne nezmenil. Z počtu 19 v roku 2011 klesol v roku 2014/2015 na najnižší počet, a to 14 kín. Kiná sú prevažne lokalizované v okresných mestách, častokrát s obmedzenou ponukou, a tak je pre obyvateľov obcí oveľa náročnejšie vidieť film na plátne a vidieť kvalitne diferencovanú ponuku.

Tabuľka 77: Porovnanie infraštruktúry kín v krajoch Slovenskej republiky

Kraj	Počet kín	Počet sál	Počet sedadiel
Bratislavský kraj	21	61	10882
Banskobystrický kraj	21	30	6367
Prešovský kraj	**18**	**24**	**5402**
Žilinský kraj	17	29	5193
Trnavský kraj	14	24	5039
Nitriansky kraj	14	21	4266
Košický kraj	11	23	4492
Trenčiansky kraj	10	15	3477

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2022

Múzeá a galérie

V rámci krajov sa Prešovský kraj v počte múzeí a galérií nachádza nad celoslovenským priemerom. **V roku 2020 sa na území Prešovského kraja nachádzalo 32 múzeí a 5 galérií. V roku 2020 múzeá ponúkali 67 expozícií a zrealizovali 98 výstav, pri galériách to bolo 11 expozícií a 49 realizovaných výstav.** V zriaďovateľskej pôsobnosti PSK je 7 múzeí a 2 galérie, konkrétne:

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Múzeá

- Krajské múzeum v Prešove
- Ľubovnianske múzeum - hrad v Starej Ľubovni
- Múzeum moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach
- Múzeum v Kežmarku
- Podtatranské múzeum v Poprade
- Šarišské múzeum v Bardejove
- Vihorlatské múzeum v Humennom

Galérie

- Krajská galéria v Prešove
- Tatranská galéria v Poprade

Tabuľka 78: Porovnanie infraštruktúry múzeí a galérií v krajoch Slovenskej republiky

	Múzeá			Galérie		
Kraj	Počet múzeí	Počet expozícií	Počet realizovaných výstav	Počet galérií	Počet expozícií	Počet realizovaných výstav
Bratislavský kraj	44	73	104	3	11	22
Žilinský kraj	42	98	99	11	21	50
Banskobystrický kraj	33	85	128	4	9	15
Prešovský kraj	**32**	**67**	**98**	**5**	**11**	**49**
Košický kraj	30	75	83	3	7	32
Trenčiansky kraj	21	37	43	2	4	23
Trnavský kraj	19	82	74	2	2	23
Nitriansky kraj	18	74	92	3	6	23

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2022

Knižnice

Prešovský kraj v roku 2020 disponoval 231 knižnicami v prevádzke. Z toho 205 bolo verejných, 1 vedecká a 25 špeciálnych knižníc. V roku 2020 tvorilo knižničné fondy všetkých knižníc Prešovského kraja celkom 2 761 514 knižničných jednotiek a vypožičalo sa spolu 1 602 059 výpožičiek. Na nákup kníh boli vynaložené finančné prostriedky vo výške 428 827 EUR. V kraji bolo evidovaných 59 786 aktívnych používateľov knižníc z čoho je 21 481 používateľov do 15 rokov.

Tabuľka 79: Porovnanie infraštruktúry knižníc v krajoch Slovenskej republiky

Kraj	Fungujúce knižnice	Počet návštevníkov knižníc	Prostriedky na nákup knižničného fondu (Eur)
Banskobystrický kraj	240	495 226	239 339
Žilinský kraj	234	568 038	375 240
Prešovský kraj	**231**	**722 984**	**428 827**
Nitriansky kraj	222	343 962	189 603
Trenčiansky kraj	180	322 670	194 774
Trnavský kraj	160	391 130	244 371
Bratislavský kraj	147	589 123	953 501
Košický kraj	141	464 364	360 502

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2022

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

V súčasnosti je zriaďovateľskej pôsobnosti PSK 8 regionálnych knižníc:

- Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove
- Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou
- Knižnica Jána Henkela v Levoči
- Ľubovnianska knižnica
- Okresná knižnica Dávida Gutgesela
- Poddukliansk knižnica vo Svidníku
- Podtatranská knižnica v Poprade
- Vihorlatská knižnica v Humennom

Kultúrno-osvetové zariadenia

Kultúrno-osvetovú činnosť a jej vykonávanie upravuje v súčasnosti na Slovensku Zákon č. 189/2015 o kultúrno-osvetovej činnosti. Ide o činnosť, ktorá svojím pôsobením prispieva k rešpektovaniu ľudských práv a rozmanitosti kultúrnych prejavov, k utváraniu kultúrneho spôsobu života, k zvyšovaniu kultúrnej a vzdelanostnej úrovne obyvateľov Slovenskej republiky a k rozvíjaniu tvorivosti ako základnej kultúrnotvornej hodnoty spoločnosti.

V súčasnosti je zriaďovateľskej pôsobnosti PSK 5 osvetových stredísk:

- Hornošarišské osvetové stredisko v Bardejove
- Hornozemplínske osvetové stredisko vo Vranove nad Topľou
- Ľubovnianske osvetové stredisko v Starej Ľubovni
- Poddukliansk osvetové stredisko vo Svidníku
- Podtatranské osvetové stredisko v Poprade

Zároveň osvetovú činnosť zabezpečujú aj 2 oddelenia osvetovej činnosti v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK:

- Divadlo Jonáša Záborského – oddelenie osvetovej činnosti
- Vihorlatské múzeum v Humennom – oddelenie osvetovej činnosti

Hvezdárne a planetáriá

Hvezdárne a planetáriá sú zriadené ako kultúrno-osvetové zariadenia so špecializovaným zameraním. Vykonávajú odborno-poradenskú a výskumnú činnosť v oblasti astronómie, vykonávajú popularizáciu najnovších poznatkov z oblasti astronómie a výskumu vesmíru, realizujú neformálne vzdelávanie v oblasti astronómie.

V súčasnosti je v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK:

- Hvezdáreň a planetárium v Prešove
- Vihorlatská hvezdáreň v Humennom

Zároveň Poddukliansk osvetové stredisko vo Svidníku prevádzkuje Hvezdáreň v Roztokoch.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 60: Kultúrne zariadenia v okresoch Prešovského kraja

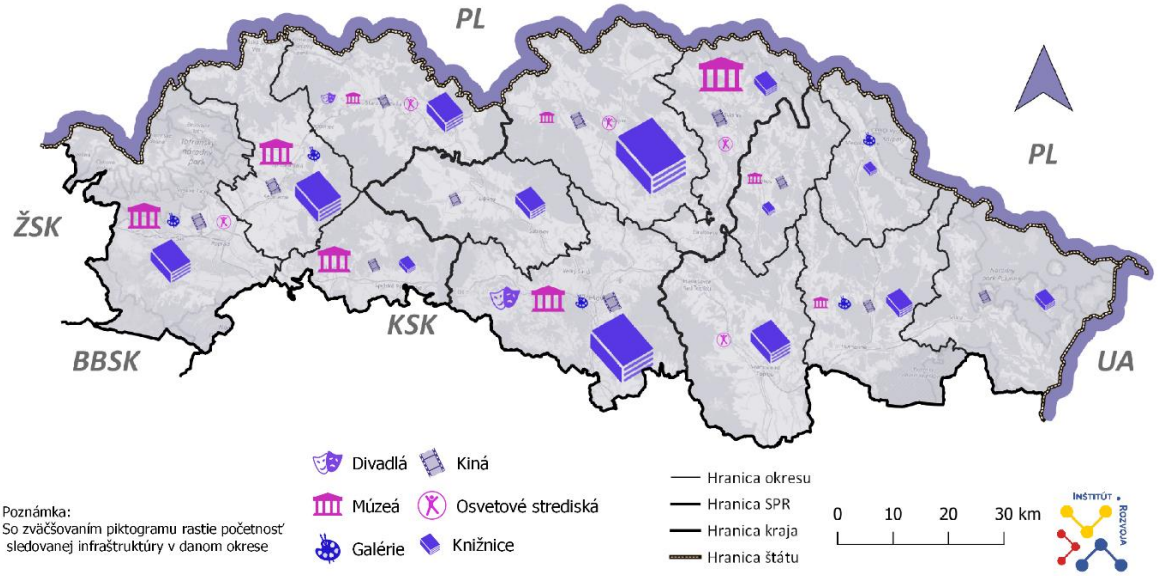

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Návštevnosť kultúrnych zariadení Prešovského kraja

Divadlá

V roku 2020 navštívilo divadlá v Prešovskom kraji 32 463 návštevníkov, tento počet bol kvôli pandémii takmer 4 krát nižší ako v roku 2019, kedy to bolo 118 274 návštevníkov. No v porovnaní s počtom ponúknutých miest na predstaveniach v roku 2020 kedy bolo ponúknutých 39 606 miest a počtom 136 331 v roku 2019 môžeme hovoriť o nízkom poklese záujmu o divadelné predstavenia. Za celé sledované obdobie môžeme hovoriť o ustálenom využití ponúkaných kapacít divadiel na úrovni približne 80 %. V období rokov 2010 – 2019 môžeme v divadlách Prešovského kraja sledovať nárast počtu návštevníkov o 42,2 %, čo tvorí nárast o 35 113 návštevníkov.

Tabuľka 80: Návštevnosť a využitie kapacít divadiel v Prešovskom kraji

Ukazovateľ	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Počet návštevníkov na predstaveniach	110 594	143 816	148 591	117 263	118 274	32 463
Počet ponúknutých miest na predstaveniach	138 877	327 017	177 727	146 709	136 331	39 606
Podiel využitých miest na predstaveniach (%)	79,63	43,98	83,61	79,93	86,76	81,96

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2022

Múzeá a galérie

V roku 2020 navštívilo múzeá v Prešovskom kraji 484 792 návštevníkov a 42 554 bolo návštevníkov galérií. V sledovanom období od roku 2010 do roku 2019 môžeme vidieť nárast v návštevnosti múzeí o 35,7 % a v návštevnosti galérií 51,6 %.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 81: Návštevnosť múzeí a galérii v Prešovskom kraji

Ukazovateľ	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Počet návštevníkov múzeí	526 858	666 191	797 580	635 166	657 973	715 113	484 792
Počet návštevníkov galérií	75 855	77 597	71 382	81 065	80 062	114 998	42 554

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Knižnice

V roku 2020 knižnice v Prešovskom kraji navštívilo 722 984 návštevníkov. Počet návštevníkov od roku 2010 do roku 2019 klesol o 2,7 %, v absolútnych číslach to bolo o 13 694 návštevníkov menej.

Tabuľka 82: Návštevnosť knižníc v Prešovskom kraji

Ukazovateľ	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Počet návštevníkov knižníc	845 779	844 334	833 713	869242	845868	832 085	722 984
Počet aktívnych používateľov knižníc	84 742	81 097	77 018	76450	73145	72 665	59 786

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2021

Graf 91: Vývoj počtu návštevníkov v kultúrnych zariadeniach Prešovského kraja

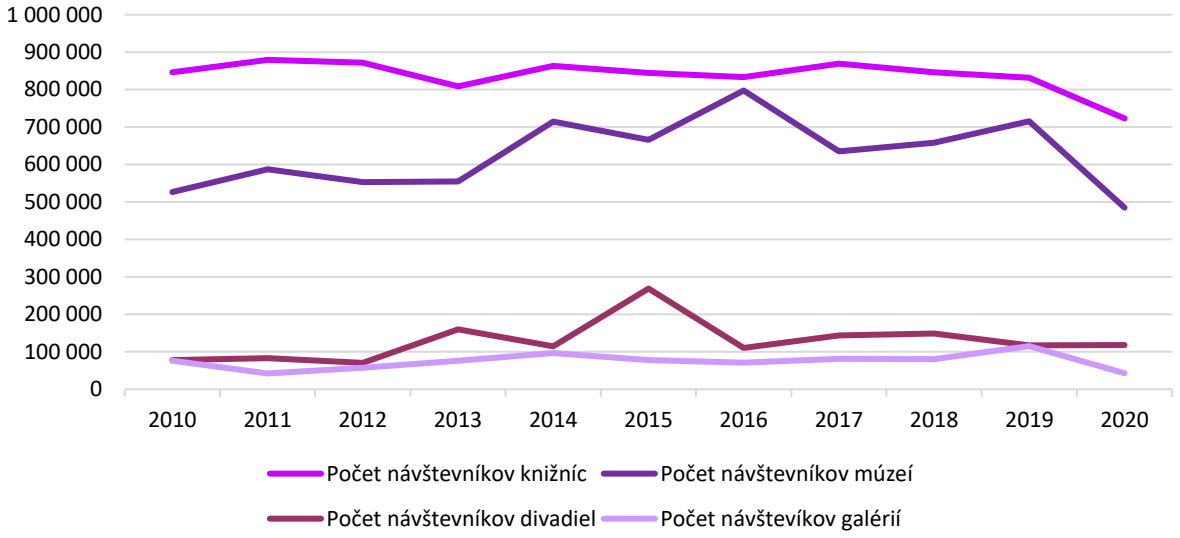

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2022

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 61: Vývoj návštevnosti kultúrnych zariadení v krajoch SR v období 2010-2019

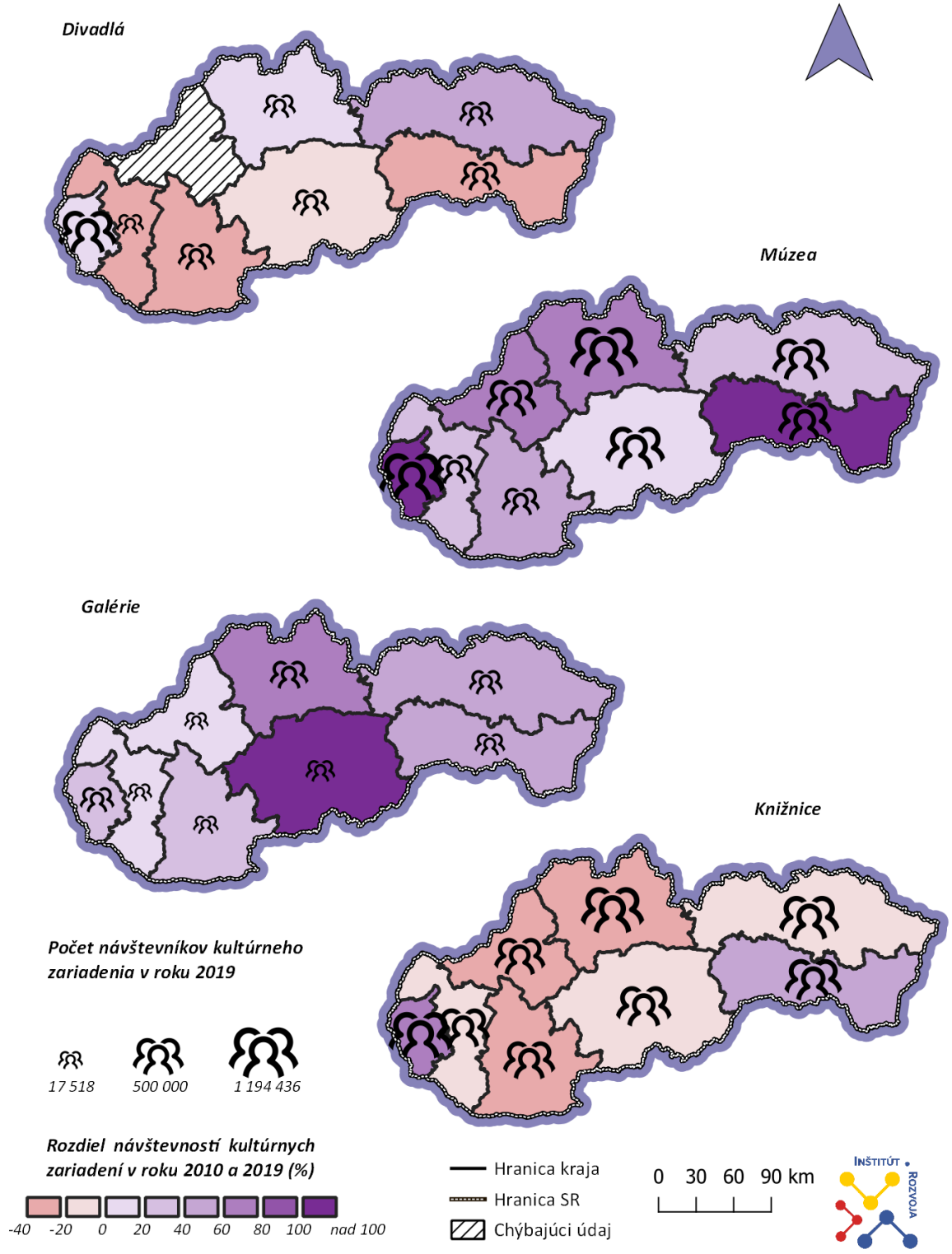

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŠÚ SR, 2022

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Kultúrne dedičstvo na území Prešovského kraja

V Prešovskom kraji sa nachádza 4199 nehnuteľných pamiatkových objektov, čo tvorí 24,3 % zo všetkých nehnuteľných pamiatkových objektov SR, ktorých je 17 248. Najpočetnejšiu skupinu v Prešovskom kraji tvoria meštianske domy s celkovým počtom 1053 (25 %), ďalšie rozšírené NKP sú kostoly s počtom 414 (9,8 %) a ľudové domy s počtom 328 (7,8 %).

Vo vlastníctve PSK je 98 nehnuteľných NKP. Patrí medzi nich napr.: Šarišské múzeum (BJ), Vila Rákóczi (Bard.Kúpele), kaštieľ s areálom v Humennom, kaštieľ a park v Jabloni (HE), Thökölyho hrad, t.j. Kežmarský zámok, mestské hradby v Kežmarku, Csákyovský kaštieľ v Bijacovciach (LE), Župný súd v Levoči, Mariássyovský kaštieľ v Batizovciach (PP), sanatórium v Tatranskej Lomnici, Kaštieľ Pillerovcov v Ličartovciach (PO), Solivar - výrobňa soli – vozovňa (PO), Divadlo Jonáša Záborského (PO), Krajská galéria v Prešove (PO), Rákocziho dom (PO), Kaštieľ rod. Rollovských v Snine (SV), Kaštieľ a park v Dúbrave (SV), Ľubovniansky hrad (SL), Bánoovský kaštieľ v Giraltovciach (SK), Hvezdáreň v Roztokoch (SK), Šoóšovský malý kaštieľ a Veľký barokový kaštieľ v Hanušovciach nad Topľou (SK), Vodný hrad (VT).

Na území Prešovského kraja sa nachádzajú štyri lokality zapísané v Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO (s viacerými objektmi).

Kultúrne dedičstvo UNESCO:

- Levoča a kultúrne pamiatky okolia
- Bardejov – historické jadro mesta
- Drevené kostoly v slovenskej časti Karpatského oblúka – na území Prešovského kraja sa jedná o drevené Gréckokatolícke kostoly v Ladomírovej a v Bodružali, Rímskokatolícky kostol v Hervartove pri Bardejove a Evanjelický kostol v Kežmarku

Prírodné dedičstvo UNESCO:

- Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy

V Prešovskom kraji sa nachádza 9 z 28 pamiatkových rezervácii SR, sú to tieto:

- Pamiatková rezervácia Bardejov (UNESCO)
- Pamiatková rezervácia Kežmarok
- Pamiatková rezervácia Levoča (UNESCO)
- Pamiatková rezervácia Spišská Sobota
- Pamiatková rezervácia Prešov
- Pamiatková rezervácia Spišská Kapitula (UNESCO)
- Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Ždiar
- Pamiatková rezervácia Osturňa
- Pamiatková rezervácia Podolínec

V kraji sa nachádza 13 pamiatkových zón, rozdelené podľa typov sú to tieto:

- **Mestské:** Pamiatková zóna Hanušovce nad Topľou, Pamiatková zóna Hniezdne, Pamiatková zóna Ľubica, Pamiatková zóna Sabinov, Pamiatková zóna Spišská Belá, Pamiatková zóna Spišské Podhradie, Pamiatková zóna Stará Ľubovňa, Pamiatková zóna Vrbov
- **Vidiecke:** Pamiatková zóna Lipovce – Lačnov, Pamiatková zóna Nižné Repaše, Pamiatková zóna Torysky

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

- **Špeciálne:** Pamiatková zóna Soľná baňa (Prešov), Pamiatková zóna Vysoké Tatry-Tatranská Lomnica

Územie Prešovského kraja je taktiež bohaté na hrady, nachádzajú sa tu:

- **Zachovalé hrady s expozíciami:** Kežmarský hrad, Ľubovniansky hrad
- **Zrúcaniny hradov:** Hrad Brekov, Čičavský hrad (hrad Čičva), Holumnický hrad, Kapušiansky hrad, Hrad Plaveč, Šarišský hrad, hrad Zborov
- **Ruiny hradov:** Bodoň hrádok (severne od obce Tuhrina), Hanigovský hrad, Jasenovský hrad, Lipovce hrad, Medziansky hrádok, Šebešský hrad (nad obcou Podhradík), Zbojnícky hrad (nad obcou Ruská Nová Ves), Kamenický hrad

Medzi kultúrne dedičstvo v Prešovskom kraji radíme aj Skanzeny a „Živé skanzeny“, v kraji sa ich nachádza 6. Konkrétne sú to:

- Vihorlatské múzeum Humenné – „Expozícia ľudovej architektúry a bývania“
- Ľubovniansky skanzen, Ľubovnianske múzeum - hrad v Starej Ľubovni
- Múzeum ľudovej architektúry Bardejovské kúpele - Šarišské múzeum v Bardejove
- Ždiar - rázovitá podhorská goralská obec so zachovanou pôvodnou ľudovou architektúrou, ľudovými zvykmi, krojom a folklórom
- Osturňa - obec s charakteristickou reťazovou formou zástavby a s átriovými hospodárskymi usadlosťami
- Skanzen Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku

Územie Prešovského kraja skrýva zaujímavý súbor pamiatok, ktoré ho o. i. robia výnimočným. Ide o viac ako 2000 staré **Východoslovenské pastierske mohyly** vo vrchovinách východného Slovenska. Zdokumentované boli početné mohylové hroby v Ondavskej vrchovine – Kurimskej brázde (Giraltovce, Kožany, Kurima, Hankovce atď.) a Šarišskej vrchovine (Veľký Šariš – Kanaš).

Mapa 62: Kultúrne dedičstvo v Prešovskom kraji

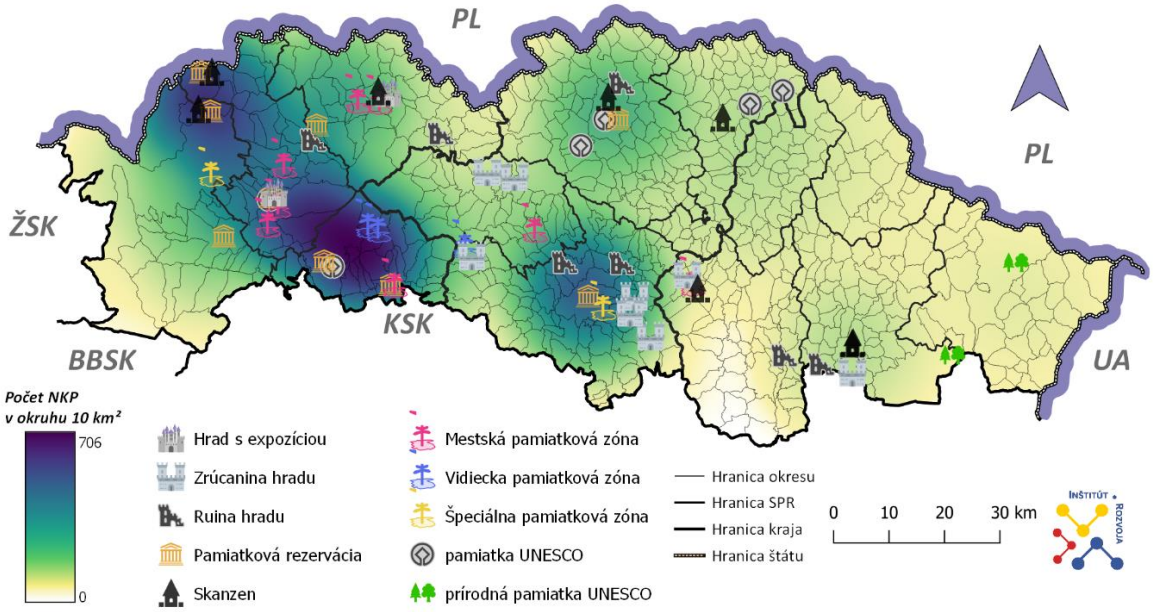

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa PÚ SR, 2022

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Nehmotné kultúrne dedičstvo a tradičná ľudová kultúra na území Prešovského kraja

Územie Prešovského kraja sa vyznačuje významnou pestrosťou, multikulturálnosťou a osobitým bohatstvom nehmotného kultúrneho dedičstva i pretrvávajúcou tradičnou ľudovou kultúrou. Ústne tradície a prejavy vrátane jazyka ako nehmotné kultúrne dedičstvo sú v Prešovskom kraji stále živé a pre jednotlivé regióny charakteristické a dotvárajú tak výnimočnosť kraja.

Interpretačné umenie, spoločenské zvyky, rituály a slávnostné udalosti sú stále prítomné v životoch obyvateľov kraja a uchovávané sú kultúrnymi spolkami, folklórnymi súbormi a skupinami i odbornými inštitúciami. Na území Prešovského kraja je viacero významných folklórnych skupín, ktoré reprezentujú územie kraja, no nespočetne veľa lokálnych komunitných spolkov naprieč všetkými vekovými skupinami, ktoré sa venujú miestnym folklórnym tradíciám, a zároveň množstvo podujatí, ktorých obsahom je prezentácia nehmotného kultúrneho dedičstva a tradičnej ľudovej kultúry.

Významné folklórne súbory na území Prešovského kraja:

- Folklórny súbor Chemlon, Humenné
- Folklórny súbor Šarišan, Prešov
- Folklórny súbor Dúbrava, Prešov
- Folklórny súbor Magura, Kežmarok
- Folklórny súbor Makovica, Svidník
- Folklórny súbor Vranovčan, Vranov
- Folklórny súbor Ľubovňan, Stará Ľubovňa
- Folklórny súbor Orgonina, Vranov nad Topľou
- Folklórny súbor Sabinovčan, Sabinov
- Folklórny súbor Raslavičan, Raslavice
- Folklórny súbor Kapušančan, Kapušany

Tradičné remeselníctvo na území Prešovského kraja ako súčasť nehmotného kultúrneho dedičstva má svoje opodstatnenie pre rozvoj súčasných remesiel, prispieva k podpore identity území a uchováva tradičné postupy pre ďalšie generácie. Nájdeme tu uchovávateľov včelárstva, ovocinárstva, medovnikárstva, spracovateľov ľanu, výroby tradičnej regionálnej keramiky a krojov, výroby šindľov, obuvníctva, salašníctva a pastierstva a ďalších tradičných remesiel.
Tradičné remeselnícke i potravinárske produkty sú vyhľadávané pre svoj pôvod jednak miestnymi obyvateľmi, ale i návštevníkmi regiónu, ktorí vyhľadávajú jedinečné a tradičné výrobky z regiónov. Ich kvalitu zaručujú regionálne a zemepisné označenia, ktoré garantujú ich pôvod. Najznámejšie produkty na území kraja sú:

- Baldovská minerálna voda
- Spišská borovička
- Spišské párky
- Cígeľská prírodná liečivá voda
- Bardejovský med
- Lipovská minerálna voda Salvator
- Soľnobanská čipka
- Dubnický opál

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Významnou súčasťou nehmotného hnuteľného dedičstva Prešovského kraja sú i hnuteľné národné kultúrne pamiatky. Jedna z týchto pamiatok má zastúpenie v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska, ktorý predstavuje základný stupeň tvorby Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO. Ide o **gajdicu** (2019), hudobný nástroj, ktorý patrí do skupiny tzv. jazýčkových aerofónov. Najstaršie zmienky o ňom siahajú k prelomu 19. a 20. storočia do obcí Kamenica a Lúčka-Potoky (dnes okres Sabinov). Odtiaľ sa gajdica postupne rozšírila do ďalších obcí hornotoryského regiónu, v ktorých existovala pastierska tradícia a karpatská salašná kultúra. Ďalším unikátom v rámci nehmotného dedičstva kraja je **soľnobanská čipka**, ktorá sa zaradila do zoznamu pamätihodností mesta Prešov. V rámci nehnuteľného dedičstva sa na území Prešovského kraja sa konajú verejné podujatia s dlhoročnými tradíciami.

Tabuľka 83: Významné kultúrne podujatia v Prešovskom kraji

Podujatie	Ročník k 31.12.2021	Mesto
Karpatsko-duklianska operácia (rekonštrukcia bojov v Údolí Smrti)	77	Svidník
Slávnosti kultúry Rusínov - Ukrajincov Slovenska	65	
Hudobná jar	60	Prešov
Festival kultúry a športu v Medzilaborciach	59	Medzilaborce
Prešovská hudobná jeseň	55	Prešov
Akademický Prešov	54	Prešov
Šarišské slávnosti piesní a tancov	51	Raslavice
Hornozemplínske folklórne slávnosti	50	Vranov nad Topľou
Makovická struna - prehliadka ľudových piesni	48	Bardejov
Bardejovský jarmok (V poradí 668. ročník historického)	48	Bardejov
Spišské folklórne slávnosti	47	Spišské Podhradie
Zamagurské folklórne slávnosti	44	kúpele Červený Kláštor Smerdžonka
Púť v Litmanovej	31	Litmanová
JAZZ Prešov	30	Prešov
Karpatská kraslica – Vihorlatské múzeum	29	Humenné
EĽRO – Európske ľudové remeslo - remeselné a cechové tradície	29	Kežmarok
Ľubovniansky jarmok	28	Stará Ľubovňa
Hornotorysský folklórny festival	28	Krivany
Dni ľudových tradícií a pirohy	26	Svidník
Goralské folklórne slávnosti	25	Ždiar
Slávnosti kultúry a vzájomnosti Karpatských Nemcov	24	Kežmarok
Festival krojovaných bábik	24	Viacdňový festival, vždy v inom meste Poprad, Kežmarok, Svit a Stropkov, ako aj v obciach Veľká Lomnica, Hranovnica a Vikartovce.
Levočská púť		Levoča
Medzinárodný kultúrny festival Dni Majstra Pavla	20	Levoča

Zdroj: ÚPSK – Tradičné veľké podujatia a atrakcie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ stabilná sieť kultúrnych zariadení + stabilný záujem návštevníkov divadiel o ponúkané divadelné predstavenia, t.j. obsadenosť ponúkaných sedadiel dlhodobo na 80% + pozitívny vývoj návštevnosti múzeí a galérií + v kraji sa nachádza takmer 1/4 NKP z celkového počtu NKP na území SR + bohaté hmotné i nehmotné kultúrne dedičstvo na území kraja, jeho aktívne uchovávanie, rozvoj a prezentácia množstvom subjektov a podujatí v kultúrnej oblasti + pretrvávajúci záujem o tradičnú ľudovú kultúru a folklór zo strany obyvateľov kraja, odbornej verejnosti a návštevníkov kraja + interaktívne a inovatívne služby v činnosti v niektorých kultúrnych zariadeniach ako príklady dobrej praxe	- pretrvávajúci nevyhovujúci stav mnohých kultúrnych pamiatok vo vlastníctve súkromných majiteľov, avšak i vo vlastníctve samospráv - nerovnomerná dostupnosť divadelných inštitúcií pre obyvateľov kraja, t.j. divadelné zariadenia sú sústredené do krajského mesta - nevyvážené priestorové rozmiestnenie NKP v kraji - chýbajúci jednotný a marketingový manažment a informačný systém kultúrnych inštitúcií, podujatí, subjektov a iniciatív na území kraja - chýbajúci intenzívnejší marketing a propagácia kultúrnych inštitúcii, podujatí, subjektov a informácií o nich - absencia zadefinovania kreatívneho priemyslu v kraji - Slabé platové ohodnotenie pracovníkov kultúry - Slabé vzdelávanie kultúrnych pracovníkov a publika
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ inovácie technológií + zaangažovanie súkromného sektora do ochrany a rozvoja kultúrnej oblasti + možnosť prepojenia kultúry s cestovným ruchom + veľký potenciál kultúrnej oblasti a kreatívneho priemyslu, ktorý by sa pri vylepšení vedel uberať nad priemer v širšej miere, nie len v ojedinelých prípadoch.	- pretrvávajúca alebo zhoršujúca sa pandémia a geopolitické napätie - slabá legislatívna a finančná podpora kultúrnej oblasti

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

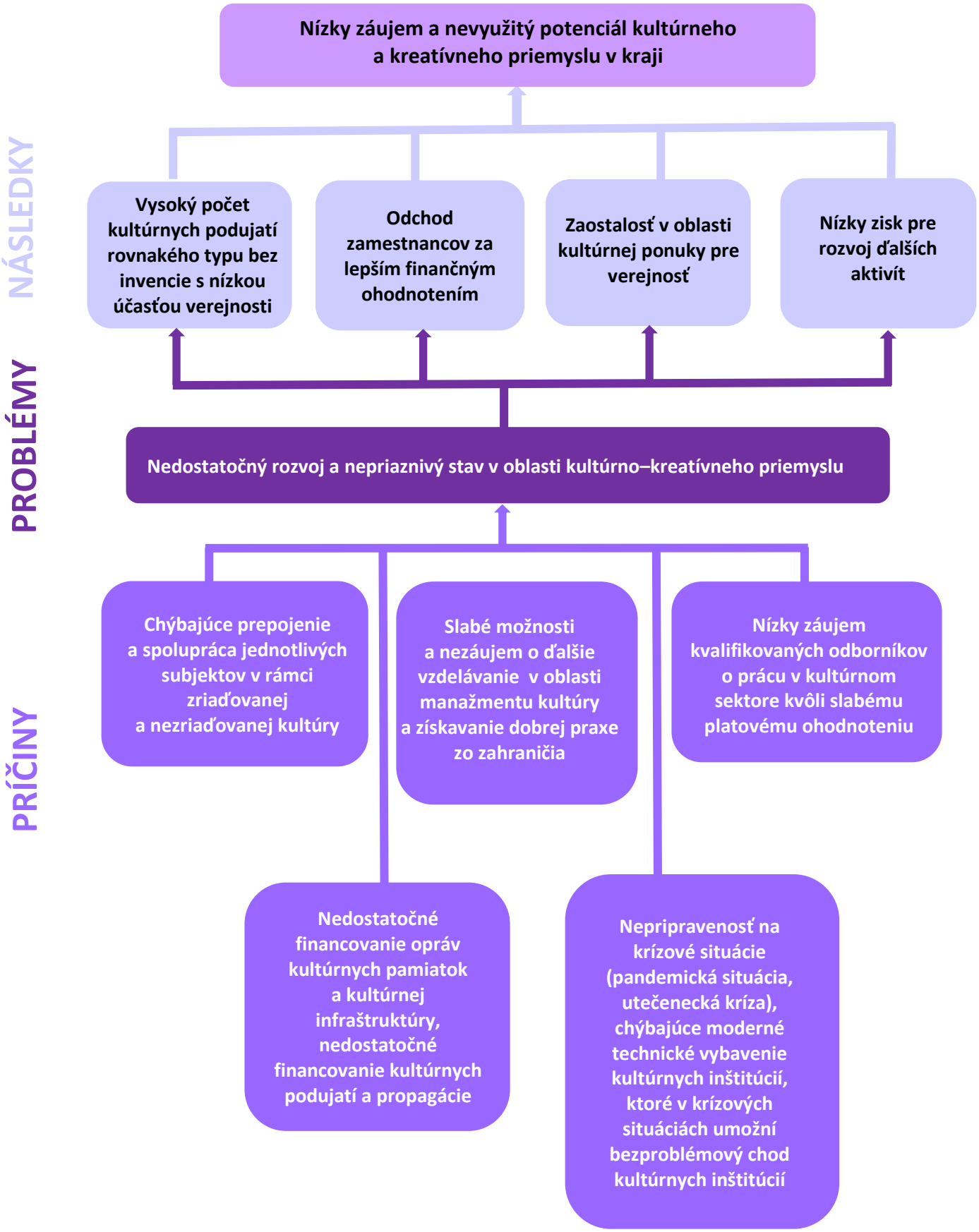

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zhrnutie kapitoly B.4

Prešovský kraj patrí k najnavštevovanejším krajom SR. V posledných rokoch bol zaznamenaný stúpajúci trend v počte ubytovacích zariadení, počtu návštevníkov a tržbách z cestovného ruchu, avšak v roku 2020 došlo kvôli pandemickej situácii k prerušení tohto trendu.

Počet ubytovacích zariadení a lôžok prevyšuje štátny priemer. Aj napriek tomu, že až po obdobie pandémie, počet ubytovacích zariadení v kraji medziročne rástol, najviac sa to odzrkadlilo v okresoch, ktoré sú na tom z hľadiska cestovného ruchu najlepšie. Najviac ubytovacích kapacít v kraji ponúka okres Poprad, v ktorom sa sústreďuje takmer 50 % ubytovacích zariadení v kraji. Susedný okres Kežmarok, je z hľadiska kapacity ubytovacích zariadení na druhom mieste a spolu s Popradom pokrývajú vyše 65 % ubytovacích zariadení v kraji. Koncentrácia vysokého počtu ubytovacích zariadení priamo súvisí s počtom návštevníkov v okrese. V súčasnosti dochádza k masovému turizmu v Tatrách, najviac v okrese Poprad, kde sa sústreďuje až 65 % (vyše 735 000, v roku 2019) návštevníkov kraja. Masový turizmus spôsobuje záťaž dopravnej infraštruktúry, kde častokrát dochádza ku kolapsu dopravy a kapacitne nestíhajú ani parkovacie plochy. Okrem toho je kvôli vysokému počtu turistov a dopravných prostriedkov záťaž na prírodné prostredie. Na druhej strane, územie Horného Zemplína, aj napriek svojmu potenciálu, je využívané pre cestovný ruch výrazne menej ako ostatné regióny v kraji (približne 55 000 návštevníkov v roku 2019, čo tvorí 5 % z celkového počtu návštevníkov). Najviac návštevníkov sa ubytuje v 3-hviezdičkových, 4-hviezdičkových hoteloch a penziónoch.

Väčšinu návštevníkov ubytovacích zariadení tvoria domáci návštevníci. Zo zahraničných do kraja najviac zavíta Čechov, Poliakov a Maďarov. Priemerná dĺžka prenocovania návštevníkov je vyše 3 nocí, čo prevyšuje celoštátny priemer (2,8 nocí). Priemerná cena za ubytovanie bola v roku 2019 na úrovni 26,90 €, čo predstavuje nižšiu sumu ako je celoštátny priemer (29,16 €). Prešovský kraj ponúka široké spektrum aktivít v priebehu celého roka.

Územia kraja ponúka stabilnú sieť kultúrnych zariadení, nachádza sa tu 5 divadiel, 18 kín, 32 múzeí, 5 galérií, 231 knižníc, 5 osvetových stredísk a 2 hvezdárne. V zriaďovateľskej pôsobnosti PSK je 27 kultúrnych zariadení. V kraji môžeme sledovať stabilný záujem obyvateľstva o kultúrne aktivity. Prešovský kraj je bohatý na kultúrne dedičstvo s rôznymi stupňami ochrany. Nachádza sa tu takmer štvrtina zo všetkých nehnuteľných pamiatkových objektov na Slovensku, 4 lokality UNESCO, 9 pamiatkových rezervácii, 13 pamiatkových zón a množstvo ďalších kultúrnych pamiatok. Kraj je taktiež bohatý na nehmotné kultúrne dedičstvo a tradičnú ľudovú kultúru. Pôsobí tu niekoľko folklórnych súborov, rozvinuté je aj tradičné remeselníctvo s výrobou tradičných výrobkov. V kraji sa koná aj vysoký počet kultúrnych podujatí s dlhoročnými tradíciami.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na roky 2021-2030

INŠTITÚT ROZVOJA

Analytická časť

B.5 Ekonomická analýza

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu

EKONOMICKÁ ANALÝZA

Posledná časť socio-ekonomickej analýzy sa venuje témam *Ekonomika a hospodárstvo*, *Výskum, vývoj a inovácie*, *Digitalizácia a informatizácia* a *Analýza financovania samospráv v kraji*. Prináša tak pohľad na **súčasný stav Prešovského kraja v hlavných ekonomických oblastiach, oblastiach vedy, výskumu a IKT** a zároveň tento stav porovnáva aj s **úrovňou z pred desiatich rokov**, pričom vývoj sleduje a popisuje pomocou **medziročných zmien**. Prvá časť sa venuje základným ekonomickým ukazovateľom ako hrubý domáci produkt, hrubá pridaná hodnota alebo priame zahraničné investície. Kapitola ďalej podáva ucelený obraz o organizačnej štruktúre hospodárstva v kraji, kde je popísaná ekonomická aktivita obyvateľstva vyjadrená celkovými počtami fyzických osôb podnikateľov, živnostníkov, podnikov, obchodných spoločností a právnických osôb. Základné podnikové štatistiky na úrovni okresov a SPR prinášajú prehľady o počtoch podnikov z hľadiska ich veľkosti podľa počtu zamestnancov, vlastníctva a ekonomickej činnosti, ktorú vykonávajú (podľa klasifikácie *SK NACE Rev. 2*). Osobitný dôraz je kladený na malé a stredné podnikanie, ktoré je kľúčovým hráčom pri tvorbe pridanej hodnoty a pracovných miest v kraji. Ďalšia časť kapitoly sa venuje priamo zamestnancom, skúma mieru ekonomickej aktivity v jednotlivých sektoroch hospodárstva (podľa klasifikácie *SK ISCO-08*) a aj ich finančné mzdové ohodnotenie. Úzko súvisiaca s touto témou je aj nezamestnanosť – jeden z dlhodobých ekonomických problémov Prešovského kraja – kvôli ktorej je až 9 z 13 okresov zaradených medzi najmenej rozvinuté okresy SR, čo podnietilo vedenie PSK a Európsku komisiu do zapojenia sa v iniciatíve *„Catching-Up Regions“*, ktorá má pomôcť dobiehajúcim regiónom. Kapitola pojednáva aj o probléme s dlhodobo nezamestnanými uchádzačmi o zamestnanie. V neposlednom rade sú v kapitole podrobnejšie rozobraté všetky 4 sektory hospodárstva. Podkapitola *Primárny sektor* sa venuje poľnohospodárstvu, lesníctvu a rybolovu. Okrem prehľadu počtu zamestnancov a tržieb v tomto sektore prináša napríklad aj pohľad na rastlinnú a živočíšnu výrobu v kraji, alebo výmeru poľnohospodárskych a lesných areálov. V podkapitole *Sekundárny sektor* sú spracované činnosti ako ťažba a dobývanie nerastných surovín, priemyselná výroba, stavebníctvo, dodávka a rozvod elektriny, plynu, pary a vzduchu, dodávka vody a likvidácia odpadov a odpadových vôd. Z hľadiska rozvoja priemyselnej výroby a potreby prilákania investorov sa táto podkapitola podrobnejšie venuje aj priemyselným parkom na území kraja. Podkapitola *Terciárny sektor* rozoberá zamestnanosť v platených aj neplatených službách v kraji a podkapitola *Kvartérny sektor* zamestnanosť vo vede, výskume a odvetviach súvisiacich s informačno-komunikačnými technológiami a vzdelávaním. Tieto dve podkapitoly prinášajú len stručný pohľad na predmetné sektory, pretože bližšie sú popísané v nasledujúcich častiach PHRSR.

S rozvojom ekonomiky a hospodárstva úzko súvisí veda, výskum a inovácie. Kapitola na začiatku porovnáva výdavky na výskum a vývoj v členských štátoch EÚ a následne výdavky na krajskej úrovni v rámci SR. Rozobraté sú tu aj podporované vedné oblasti a počty zamestnancov vo vede a výskume. Kapitola sa ďalej venuje nositeľom výskumu, vývoja a inovácií, medzi ktorých patria vysoké školy, klastre, malý a stredný podnikatelia, firmy a iné organizácie (napr. RPIC, IPC, pobočky výskumných ústavov a inovačné inkubátory). V neposlednom rade kapitola porovnáva celkový inovačný potenciál krajov SR.

V časti digitalizácia a informatizácia je spracovaný stav využitia e-služieb v kraji. Spomenuté sú tu aj projekty Úradu PSK, ktoré súvisia s podporou digitálnej transformácie a prehľad podielu domácností s internetovým pripojením.

Poslednou kapitolou socio-ekonomickej analýzy je *Analýza financovania samospráv v kraji*. Tu je najskôr predstavený rozpočet Prešovského VÚC a jeho rozpočtové a príspevkové organizácie. Ďalej je tu zhodnotené finančné zdravie VÚC a aj finančné zdravie obcí a miest PSK. Kapitola sa ešte venuje čerpaniu financií v programovom období 2014-2020 na úrovni krajov, obcí a miest, pričom berie ohľad aj na zapojenia do medzinárodných programov ako ENI alebo INTERREG.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.5.1 Ekonomika a hospodárstvo

Hrubý domáci produkt

Z hľadiska HDP/obyv.[72] je Prešovský kraj najmenej výkonným regiónom SR. Za posledné desaťročie síce došlo v kraji k postupnému zvyšovaniu HDP/obyv., napriek tomu v roku 2019 za Bratislavským regiónom zaostával takmer 4-násobne. **V porovnaní ale so všetkými krajmi a SR najvýraznejšie vzrástol regionálny HDP na obyvateľa práve v Prešovskom kraji.**
V rámci regiónov EÚ patrí Prešovský kraj medzi menej rozvinuté regióny, ktorých HDP je menšie ako 75 % priemeru EÚ (BSK dosahuje 179 % priemeru EÚ, zatiaľ čo zvyšné tri regióny na úrovni NUTS II výrazne zaostávajú. Západné Slovensko dosahuje úroveň 70 %, Stredné Slovensko 61 % a Východné Slovensko len 54 % priemeru EU28).

Tabuľka 84: Regionálny HDP na obyvateľa v bežných cenách meraný paritou kúpnej sily

Územie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bratislavský kraj	48 332,57	48 176,09	49 423,02	50 879,75	52 888,13	50 569,46	49 890,41	50 943,70	50 428,55
Trnavský kraj	22 019,80	22 264,14	21 978,49	23 291,80	22 915,31	22 379,02	22 191,92	23 106,65	24 395,10
Trenčiansky kraj	17 253,44	17 596,99	17 726,44	17 736,85	18 360,35	17 126,80	16 647,83	17 741,83	17 600,88
Nitriansky kraj	16 410,62	17 869,61	17 711,60	17 757,12	17 843,35	17 384,66	17 672,23	17 543,57	18 697,53
Žilinský kraj	17 346,36	17 172,17	17 331,01	18 121,00	18 854,17	17 818,46	17 697,85	18 343,03	19 578,12
Banskobystrický kraj	14 128,93	14 170,91	14 688,54	14 633,28	15 472,07	14 833,07	15 024,75	15 701,32	16 064,70
Prešovský kraj	**10 847,68**	**11 839,62**	**12 032,72**	**12 342,46**	**12 881,45**	**12 461,66**	**12 387,94**	**13 535,93**	**13 468,75**
Košický kraj	15 019,71	15 612,37	15 795,07	16 405,97	17 391,97	16 176,85	17 150,72	17 301,89	17 459,67
Slovenská republika	*19 443,55*	*19 926,34*	*20 202,78*	*20 776,74*	*21 514,12*	*20 594,73*	*20 668,26*	*21 398,93*	*21 861,84*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (nu3001rr)

Hrubá pridaná hodnota

Prešovský kraj v roku 2019 vytváral 9 % národnej hrubej pridanej hodnoty (HPH)[73]. Vzhľadom k veľkosti územia, nedostatočnej infraštruktúre, nízkej vzdelanostnej úrovni a vysokej migrácii tunajšieho obyvateľstva mimo územie Prešovského kraja je podiel HPH významný.

Tabuľka 85: Regionálna pridaná hodnota v bežných cenách v miliónoch €

Územie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bratislavský kraj	18 124,44	18 548,21	19 268,40	19 348,98	20 472,92	21 050,59	21 743,35	22 979,05	23 603,02
Trnavský kraj	7 315,02	7 663,30	7 602,51	7 951,12	7 883,09	8 188,30	8 404,42	8 954,46	9 699,64
Trenčiansky kraj	6 130,22	6 374,29	6 278,74	6 420,10	6 670,77	6 590,27	6 598,31	7 162,74	7 256,29
Nitriansky kraj	7 178,65	7 506,88	7 348,70	7 448,10	7 505,34	7 736,85	8 096,57	8 181,25	8 894,01
Žilinský kraj	7 081,58	7 390,88	7 324,17	7 652,18	8 008,44	8 034,06	8 242,11	8 724,67	9 536,93
Banskobystrický kraj	5 445,04	5 732,09	5 867,48	5 871,96	6 226,82	6 316,69	6 589,01	7 012,60	7 314,77
Prešovský kraj	**5 615,26**	**5 967,83**	**5 939,81**	**6 185,89**	**6 500,85**	**6 683,74**	**6 873,93**	**7 679,48**	**7 832,41**
Košický kraj	7 288,19	7 683,53	7 728,81	7 978,79	8 517,93	8 421,54	9 232,91	9 522,68	9 848,48
Slovenská republika	64 178,40	66 867,02	67 358,63	68 857,11	71 786,17	73 022,03	75 780,61	80 216,93	83 985,54

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (nu3007rr)

Podľa klasifikácie ekonomických činností SK NACE Rev. 2 sa na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v Prešovskom kraji v roku 2019 najviac podieľala priemyselná výroba (kategória C). Rovnako to bolo

[72] HDP je hodnota všetkých výrobkov a služieb vyrobených na sledovanom území za sledované obdobie. Pre porovnanie území s rôznymi počtami obyvateľov sa používa HDP v prepočte na jedného obyvateľa (per capita).
[73] Hrubá pridaná hodnota upravuje hrubý domáci produkt o dopad subvencií a daní (ciel) na produkty.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

aj na úrovni SR. **Najnižšiu pridanú hodnotu v Prešovskom kraji produkovali finančné a poisťovacie činnosti (kategória K)**, zatiaľ čo v rámci celej SR bola najnižšia pridaná hodnota produkovaná sektorom poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov (kategória A). Pomerovo Prešovský kraj kopíruje priemer SR, s maximálnymi rozdielmi do 3 %.

Tabuľka 86: Hrubá pridaná hodnota Prešovského kraja podľa ekonomických činností v bežných cenách v mil. € v roku 2019

Ekonomická činnosť (podľa SK NACE Rev. 2)	SR		Prešovský kraj	
	mil. €	%	mil. €	%
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov (A)	**2 314,82**	**3**	269,87	4
Priemysel spolu (B-E)	**20 612,71**	**25**	**1 709,68**	**22**
Z toho priemyselná výroba (C)	*17 029,56*	*21*	*1 640,23*	*21*
Stavebníctvo (F)	6 346,11	8	859,74	11
Obchod, doprava, ubytovanie a stravovanie (G-I)	15 185,19	19	1 385,88	18
Informácie a komunikácie (J)	4 152,01	5	288,12	4
Finančné a poisťovacie činnosti (K)	2 617,47	3	**123,54**	**2**
Činnosti v oblasti nehnuteľností (L)	8 890,56	11	826,52	11
Vedecké, technické činnosti a administratíva (M-N)	8 005,18	10	772,81	10
Verejná správa, vzdelávanie a zdravotníctvo (O-Q)	13 081,40	16	1 401,53	18
Umenie, zábava, domácnosti a ostatné činnosti (R-U)	2 780,10	3	194,73	3
Spolu	**81 205,44**	**100**	**7 637,67**	**100**

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (nu3007rr)

Import

Do Slovenskej republiky boli v roku 2019 dovezené komodity o hodnote 79 275 mi. €, pri medziročnom náraste o 3,1 %. Z tovarového hľadiska medziročne najviac vzrástol dovoz v kategórii vozidiel, lietadiel, plavidiel a dopravných zariadení (o 1 365,4 mil. €) a strojov prístrojov, el. zariadení, prístrojov na záznam a reprodukciu obrazu a zvuku (o 794,9 mil. €). Najväčší pokles bol zaznamenaný v kategórii základné kovy a výrobky zo základných kovov (o 342,2 mil. €) a v kategórii nerastné výrobky (o 224,4 mil. €). Najväčšie zastúpenie na dovoze do Slovenskej republiky z pohľadu krajín mali v roku 2019 Nemecko (16,4 %), Česká republika (10,2 %), Čína (6,3 %), Poľsko (5,8 %) a Ruská federácie (5,6 %).

Export

Zo Slovenskej republiky sa v roku 2019 vyviezol tovar v hodnote 80 337 mil. €. V porovnaní s rokom 2018 sa celkový vývoz zvýšil o 1,5 %. V porovnaní s rokom 2018 z tovarového hľadiska najviac vzrástol vývoz tovarov z kategórie vozidlá, lietadlá, plavidlá a dopravné zariadenia (o 2 143,2 mil. €). Okrem tejto kategórie bol nárast zaznamenaný aj v kategóriách výrobky potravinárskeho priemyslu, nápoje, tabak (o 142 mil. €) a textílie a textilné výrobky (100,8 mil. €). Najviac klesol vývoz tovarov v kategórii základné kovy a výrobky zo základných kovov (o 622,6 mil. €) a v kategórii plasty, kaučuk a výrobky z nich (o 204,9 mil. €). V rámci najvýznamnejších obchodných partnerov z hľadiska vývozu tovarov v roku 2019 patrilo, Nemecko (22 %), Česká republika (11 %), Poľsko (7,5 %), Francúzsko (7 %), Maďarsko (6,4 %) a Rakúsko (5,4 %).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 63: Najväčší importéri a exportéri SR v roku 2019

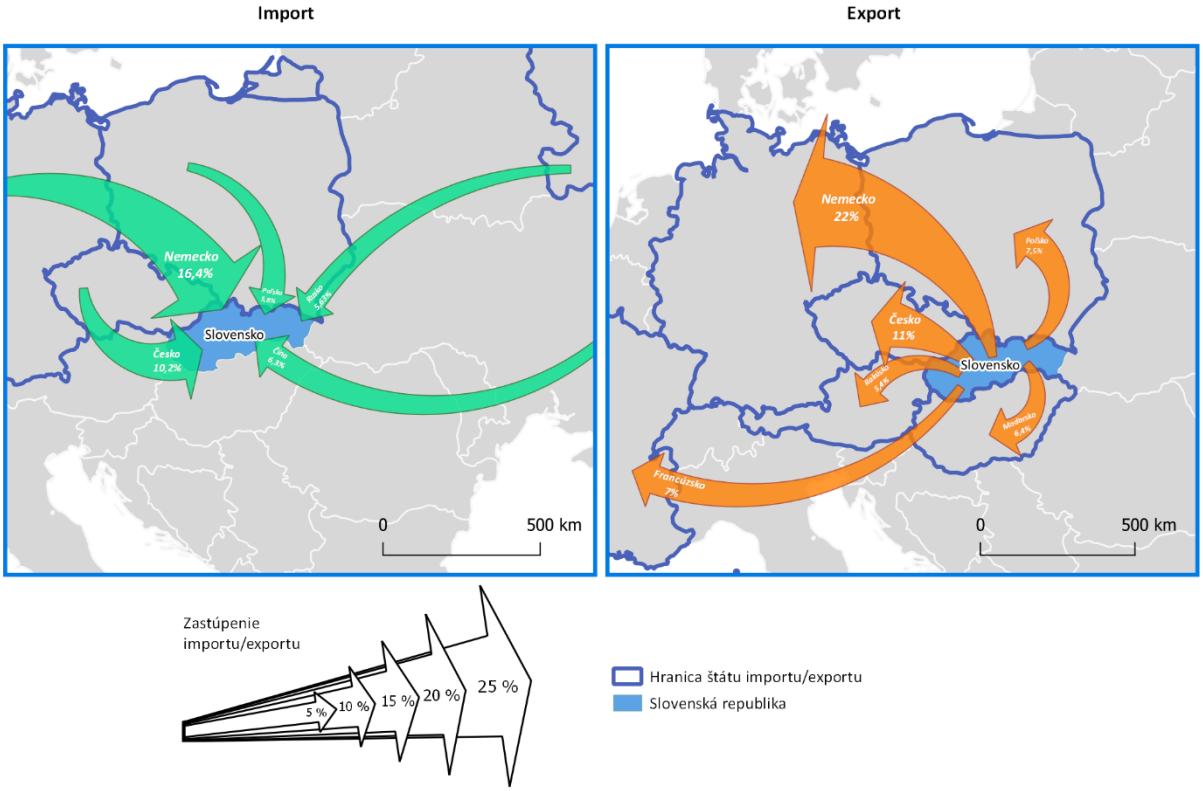

Zdroj: NBS, 2021

Medzi TOP 200 exportérmi SR roka 2018 sa nachádzali 3 podniky z Prešovského kraja. Konkrétne išlo o podniky Tatravagónka a.s. v Poprade, Whirlpool Slovakia s.r.o. v Poprade a Lear Corporation Seating Slovakia s.r.o. v Prešove.

Tabuľka 87: Najväčší exportéri Prešovského kraja v roku 2018 podľa TREND Analyses

Poradie v TOP200 SR	Spoločnosť	Export (tis. €)		Zmena (%)		Export/tržby (%)		Export na zamestnanca (tis. €)	
		2017	2018	2017/16	2018/17	2017	2018	2017	2018
53	Lear Corporation Seating Slovakia s.r.o., Prešov	155 209	211 208	20,1	36,1	57,8	63,3	11	132
65	Tatravagónka a.s. Poprad	203 998	270 226	23,4	32,5	91,9	94,2	112	139
77	Whirlpool Slovakia s.r.o., Poprad	277 159	241 207	-10,9	-13	100	100	200	202

Zdroj: TREND Analyses na základe Registra účtovných uzávierok SR, dostupné na: https://www.trend.sk/trend-archiv/najvacsi-exporteri-slovenska (k 6.11.2019)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Priame zahraničné investície

Do Prešovského kraja smerovalo len 0,74 mld. € (1,42 %), čo bolo najmenej spomedzi všetkých krajov. Celkový stav priamych zahraničných investícií v Slovenskej republike dosiahol za rok 2019 úroveň 54,26 mld. € (podľa predbežných údajov NBS), čo predstavovalo medziročný nárast o 3,65 %. Z oficiálne spracovaných dát NBS pre rok 2018 najviac zahraničných investícií smerovalo do Bratislavského kraja (36,29 mld. € čo predstavovalo 69,41 % zo všetkých investícií smerujúcich do SR).

Tabuľka 88: Vývoj priamych zahraničných investícií v SR v rokoch 2011-2019 (v mld. €)

Územie	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bratislavský kraj	27,32	28,95	29,81	28,35	29,04	31,1	34,42	36,29	*
Žilinský kraj	2,7	2,69	2,72	2,72	3,05	3,08	3,52	4	*
Trnavský kraj	2,28	2,36	1,96	1,82	1,74	1,78	2,82	3,24	*
Trenčiansky kraj	2,08	1,99	2,14	2,3	2,26	2,7	2,58	2,53	*
Košický kraj	2,59	2,48	2,55	2,72	2,67	2,25	2,6	2,46	*
Nitriansky kraj	1,63	1,72	1,6	1,64	1,99	2,42	1,85	1,97	*
Banskobystrický kraj	1,11	1,07	0,73	0,76	0,78	1,01	0,97	1,05	*
Prešovský kraj	**0,47**	**0,52**	**0,55**	**0,66**	**0,93**	**0,8**	**0,85**	**0,74**	*
Slovenská republika	*40,17*	*41,78*	*42,07*	*40,97*	*42,27*	*45,15*	*49,62*	*52,28*	*54,26*

*údaj nedostupný v čase spracovania PHRSR
Zdroj: NBS, 2021

Stav priamych zahraničných investícii v SR vykazuje od roku 2014 mierne stúpanie. **Pre Prešovský kraj je charakteristické kolísanie výšky zahraničných investícií.** Najvyšší objem zahraničných investícií smeroval do kraja v roku 2015. Na Slovensku medzi rokmi 2011 – 2018 došlo k nárastu priamych zahraničných investícií o 23,16 %, pričom v Prešovskom kraji je v tomto období evidovaný nárast o 36,49 %.

Graf 92: Priame zahraničné investície v krajoch SR v roku 2018

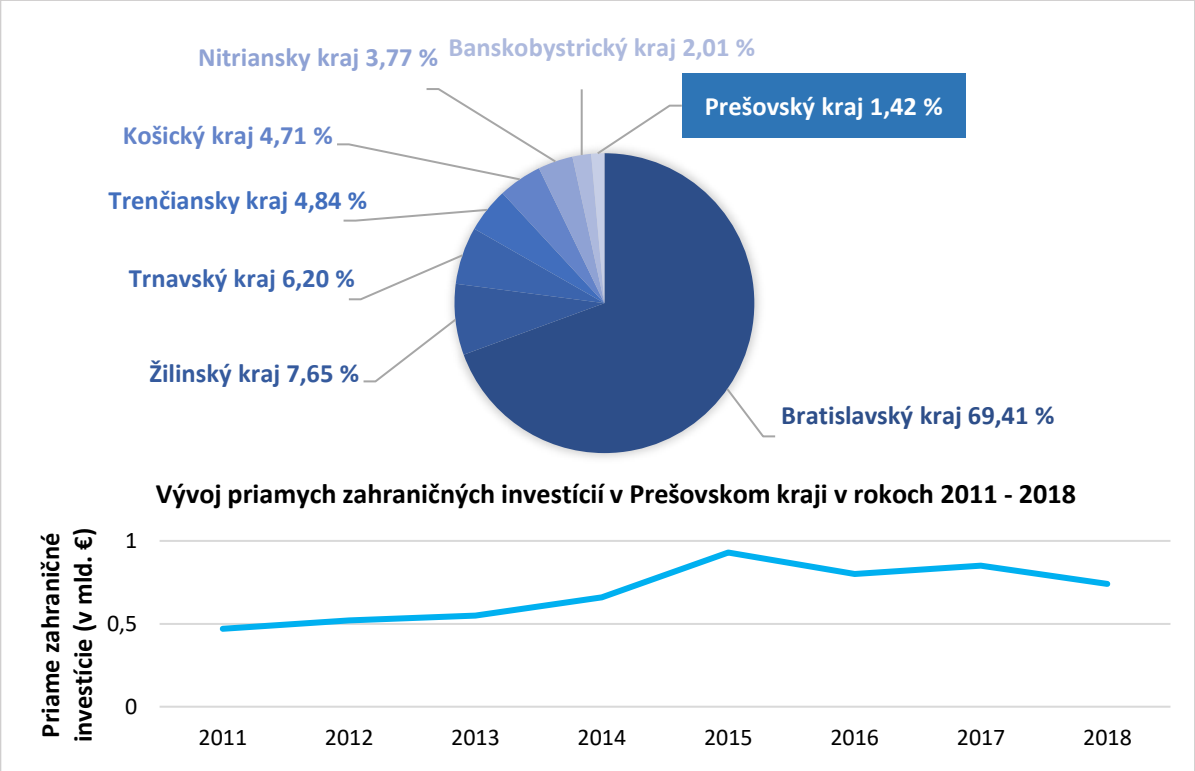

Zdroj: NBS, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 89: Priame zahraničné investície v okresoch Prešovského kraja v roku 2018

Okres	PZI (tis. €)
Bardejov	D
Humenné	118 512
Kežmarok	47 262
Levoča	0
Medzilaborce	0
Poprad	91 733
Prešov	435 926
Sabinov	D
Snina	D
Stará Ľubovňa	D
Stropkov	0
Svidník	0
Vranov nad Topľou	15 498

D – dôverný údaj
Zdroj: NBS, 2021

Stav priamych zahraničných investícií smerujúcich do okresov PSK sa v roku 2018 pohyboval v rozmedzí od 15 498 € v okrese Vranov nad Topľou až po 435 926 € v okrese Prešov. Dokopy do kraja smerovalo 736 969 €. Najviac priamych zahraničných investícií smerovalo do okresov Prešov, Poprad a Humenné, keďže sa v týchto okresoch nachádzajú prirodzené hospodárske centrá troch strategicko-plánovacích regiónov. Menej investícií smerovalo do okresov Kežmarok a Vranov nad Topľou. Bez priamych zahraničných investícií boli v tomto roku okresy Levoča, Medzilaborce, Stropkov a Svidník. Pre zvyšné okresy neboli údaje zverejnené.
Z uvedeného vyplýva, že okresy PSK sú v rámci SR pri alokácii zahraničných investícií vyhľadávané najmenej. Najlepšie sú na tom okresy Bratislavského kraja – najviac investícií smerovalo do okresu Bratislava II (13 514 416 €).

Organizačná štruktúra hospodárstva

V rámci organizačnej štruktúry hospodárstva bolo v roku 2020 v Prešovskom kraji evidovaných 28 802 právnických osôb (z toho 23 767 podnikov, z ktorých bolo 21 480 obchodných spoločností) a 53 940 fyzických osôb evidovaných ako podnikatelia (z toho 50 551 živnostníkov). V päť ročnom období od roku 2015 do roku 2020 došlo k nárastu vo všetkých kategóriách organizačnej štruktúry, pričom počet právnických osôb v kraji vzrástol najviac (o 30,69 %).

Graf 93: Vývoj vybraných subjektov z organizačnej štruktúry hospodárstva v Prešovskom kraji

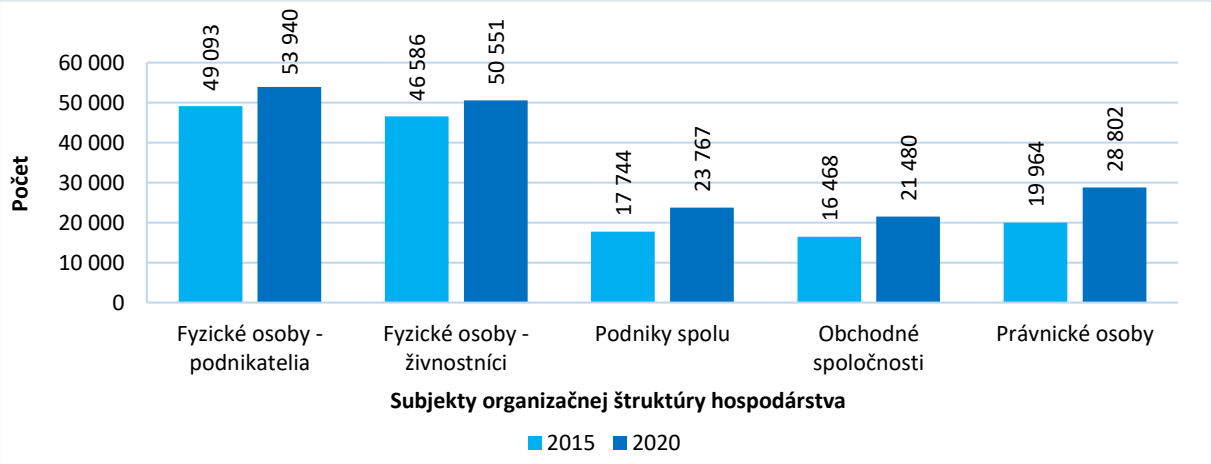

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3002rr, og3006rr, og3005rr, og3010rr)

Prešovský samosprávny kraj mal v roku 2020 spomedzi všetkých krajov SR najvyšší počet fyzických osôb evidovaných ako živnostníci (50 551 osôb). V období medzi rokmi 2010 až 2020 došlo vo všetkých krajoch SR k poklesu živnostníkov. Najvyšší pokles zaznamenali v Bratislavskom kraji (až o 35,55 %). Pokles živnostníkov v Prešovskom kraji medzi rokmi 2010 a 2020 bol na úrovni 11,66 %.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Klesanie počtu živnostníkov je spôsobené najmä zmenou v legislatívnych podmienkach a daňovo-odvodovom zaťažení.

Graf 94: Vývoj počtu živnostníkov v krajoch SR

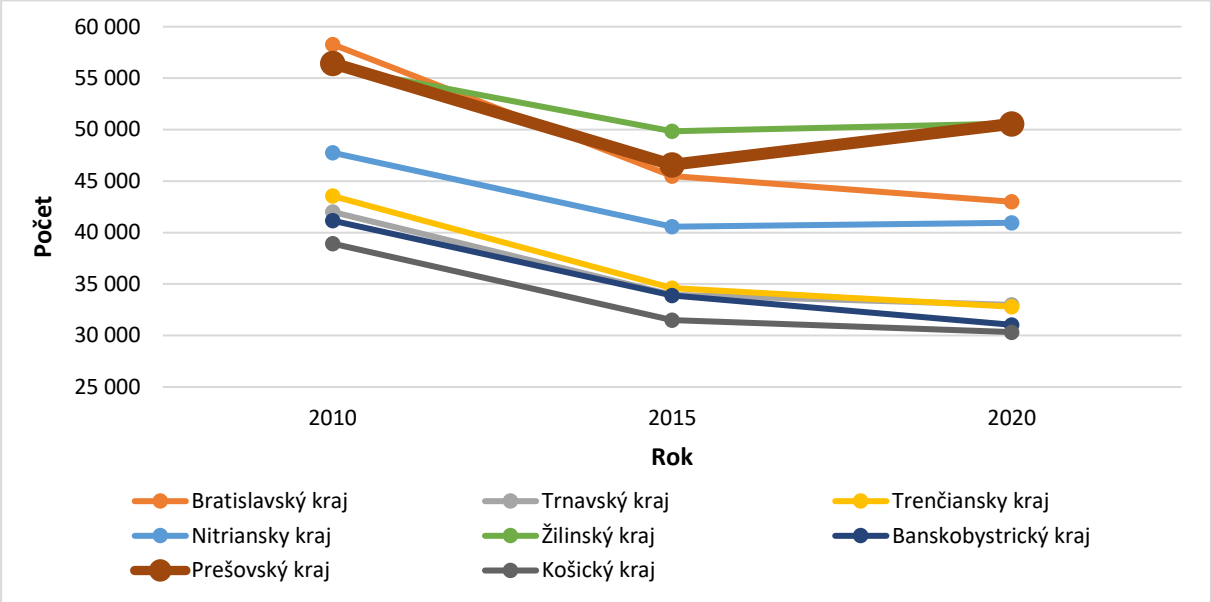

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3002rr)

Pri pohľade na **okresnú úroveň** bolo najviac subjektov v každej kategórii organizačnej štruktúry hospodárstva evidovaných v okrese Prešov (spolu 40 600 subjektov) a najmenej taktiež vo všetkých kategóriách v okrese Medzilaborce (spolu 1 760 subjektov). Pri prepočte živnostníkov na tisíc obyvateľov je najviac živnostníkov v okrese Stará Ľubovňa (101,4 živnostníkov/1 000 obyvateľov) a najmenej v okrese Medzilaborce (47,1 živnostníkov/1 000 obyvateľov). **Priemerný počet živnostníkov na tisíc obyvateľov v rámci kraja je 61,1 živnostníkov/1 000 obyvateľov.**

Tabuľka 90: Počet vybraných subjektov z organizačnej štruktúry hospodárstva v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

Okres	Fyzické osoby - podnikatelia		Fyzické osoby - živnostníci		Podniky spolu		Obchodné spoločnosti		Právnické osoby	
	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)
Bardejov	5 157	9,6	4 828	9,6	2 588	10,9	2 332	10,9	2 994	10,4
Humenné	3 547	6,6	3 260	6,4	1 525	6,4	1 411	6,6	1 866	6,5
Kežmarok	4 786	8,9	4 555	9,0	1 329	5,6	1 177	5,5	1 653	5,7
Levoča	2 036	3,8	1 897	3,8	597	2,5	535	2,5	852	3,0
Medzilaborce	**594**	**1,1**	**551**	**1,1**	**185**	**0,8**	**134**	**0,6**	**296**	**1,0**
Poprad	6 329	11,7	5 855	11,6	4 267	18,0	3 938	18,3	5 137	17,8
Prešov	**10 087**	**18,7**	**9 273**	**18,3**	**6 861**	**28,9**	**6 384**	**29,7**	**7 995**	**27,8**
Sabinov	4 655	8,6	4 474	8,9	1 122	4,7	1 054	4,9	1 371	4,8
Snina	2 437	4,5	2 314	4,6	725	3,1	622	2,9	930	3,2
Stará Ľubovňa	5 686	10,5	5 483	10,8	1 387	5,8	1 225	5,7	1 692	5,9
Stropkov	1 298	2,4	1 191	2,4	567	2,4	471	2,2	726	2,5
Svidník	2 250	4,2	2 088	4,1	1 088	4,6	826	3,8	1 386	4,8
Vranov nad Topľou	5 078	9,4	4 782	9,5	1 526	6,4	1 371	6,4	1 904	6,6

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3002rr, og3006rr, og3005rr, og3010rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Organizačná štruktúra hospodárstva na úrovni SPR odzrkadľuje štruktúru na úrovni okresov. Najviac subjektov vo všetkých kategóriách organizačnej štruktúry sa nachádza v SPR Šariš, keďže jeho súčasťou je aj ekonomicky najsilnejší okres kraja, Prešov. Najmenej subjektov vo všetkých kategóriách nájdeme v SPR Horný Zemplín, ktorý je síce počtom okresov najväčší, no ich ekonomická výkonnosť nedosahuje úroveň okresov v SPR Spiš a SPR Šariš. Pri prepočte živnostníkov na tisíc obyvateľov v rámci SPR Spiš je 66,1 živnostníkov/1 000 obyvateľov, v SPR Šariš to je 59,4 živnostníkov/1 000 obyvateľov a v SPR Horný Zemplín je to 57,6 živnostníkov/1 000 obyvateľov.

Tabuľka 91: Počet vybraných subjektov z organizačnej štruktúry hospodárstva v SPR Prešovského kraja v roku 2020

Územie	Fyzické osoby - podnikatelia		Fyzické osoby - živnostníci		Podniky spolu		Obchodné spoločnosti		Právnické osoby	
	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)
SPR Spiš	18 837	34,92	17 790	35,19	7 580	31,89	6 875	32,01	9 334	32,41
SPR Šariš	22 149	41,06	20 663	40,88	11 659	49,06	10 596	49,33	13 746	47,73
SPR Horný Zemplín	12 954	24,02	12 098	23,93	4 528	19,05	4 009	18,66	5 722	19,87
Prešovský kraj	*53 940*	*100,00*	*50 551*	*100,00*	*23 767*	*100,00*	*21 480*	*100,00*	*28 802*	*100,00*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3002rr, og3006rr, og3005rr, og3010rr)

Podnikové štatistiky

V roku 2020 pôsobilo podľa evidencie regionálnej databázy Štatistického úradu SR v Slovenskej republike celkovo 258 813 podnikov. **V Prešovskom kraji sídlilo 23 767 podnikov, čo predstavovalo 9,18 % zo všetkých podnikov SR.**

Graf 95: Podiel podnikov v krajoch SR v roku 2020

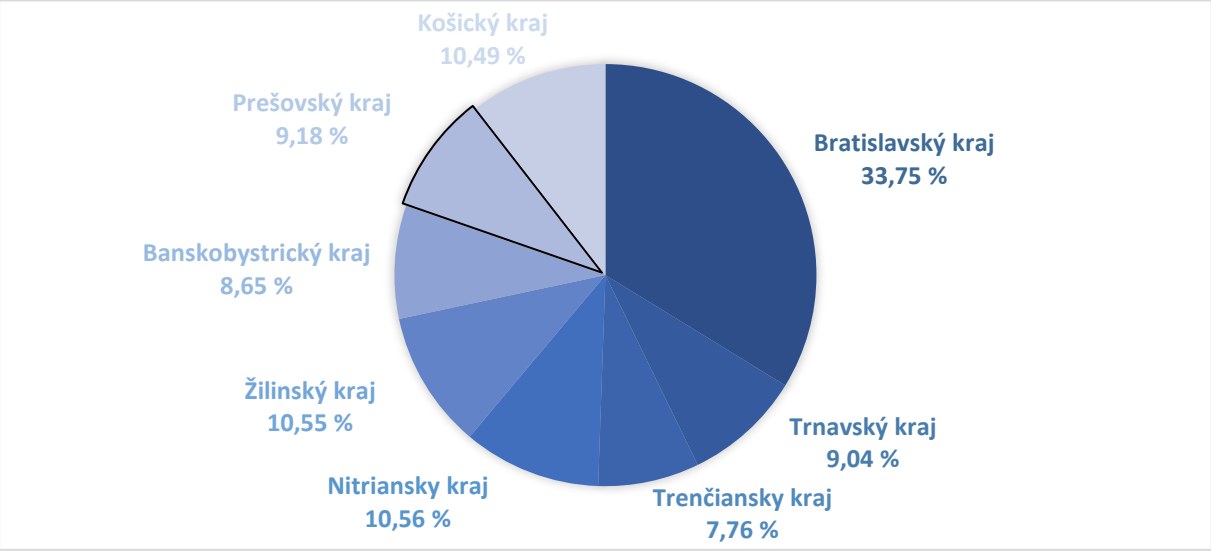

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)

Z hľadiska počtu podnikov v okresoch Prešovského kraja pôsobilo v roku 2020 najviac podnikov v okresoch Prešov (6 861 podnikov – 28,87 %) a Poprad (4 267 podnikov – 17,95 %), naopak najmenej ich bolo v okrese Medzilaborce (185 podnikov – 0,78 %).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 96: Podiel podnikov v okresoch z celkového počtu podnikov Prešovského kraja v roku 2020

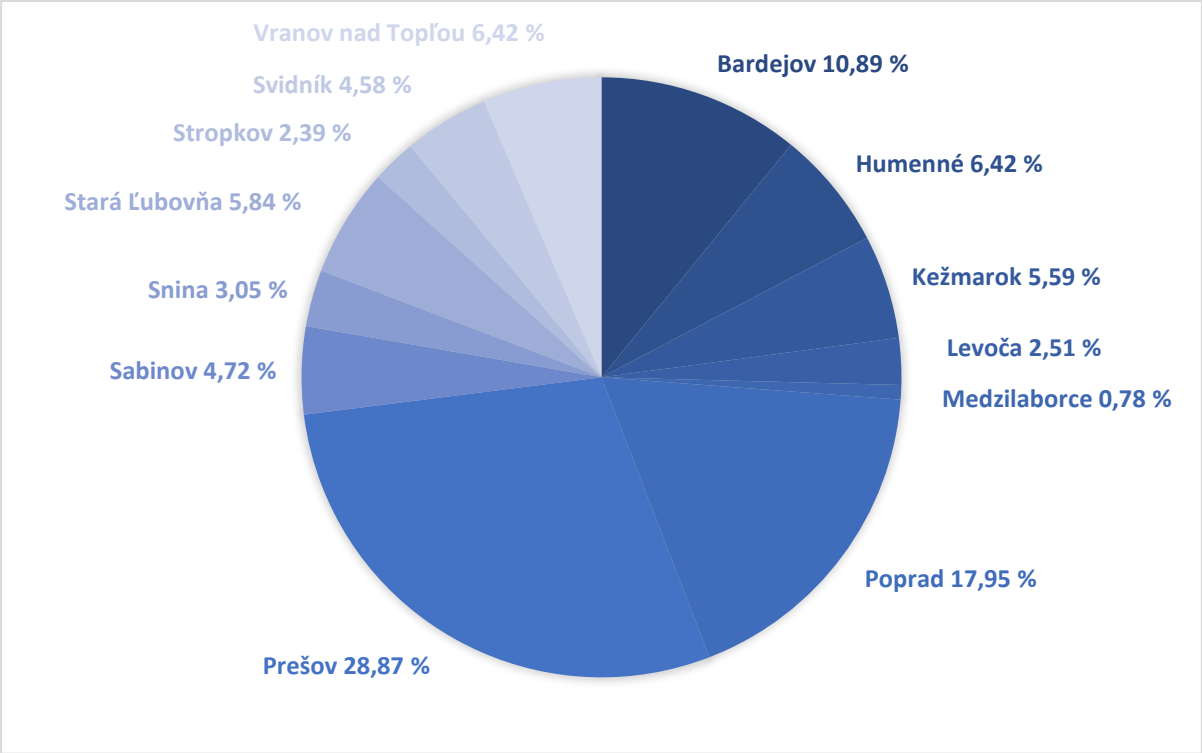

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)

Na úrovni SPR mal najviac podnikov SPR Šariš (11 659 podnikov – 49,06 %), menej ich bolo lokalizovaných v SPR Spiš (7 580 podnikov – 31,89 %) a najmenej v SPR Horný Zemplín (4 528 podnikov – 19,05 %).

Graf 97: Podiel podnikov v SPR z celkového počtu podnikov PSK v roku 2020

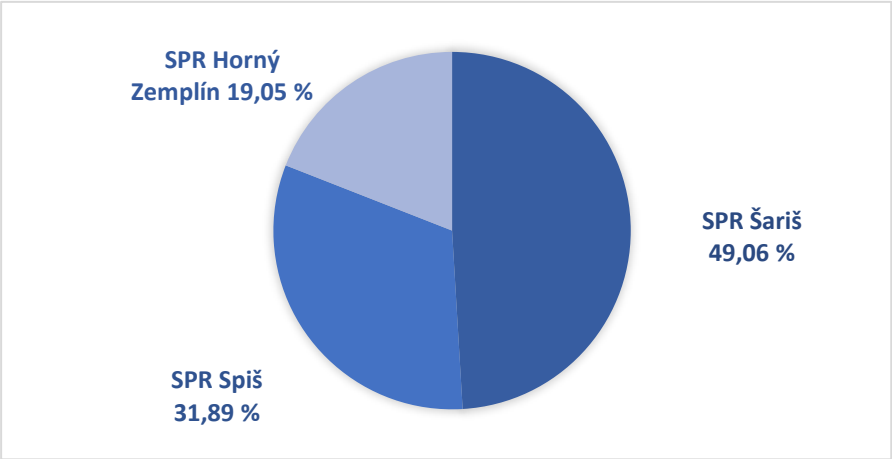

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Podľa rozdelenia ekonomických činností SK NACE Rev. 2 v Prešovskom kraji sídlilo v roku 2020 najviac podnikov v kategóriách **Veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov** (3 974 podnikov), **Priemyselná výroba** (3 547 podnikov) a **Stavebníctvo** (3 519 podnikov). Najmenšie zastúpenie mali podniky v oblastiach **Ťažba a dobývanie** (24 podnikov), **Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu** (41 podnikov) a **Finančné a poisťovacie činnosti** (56 podnikov).

Graf 98: Rozdelenie podnikov podľa ekonomických činností SK NACE Rev. 2 v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

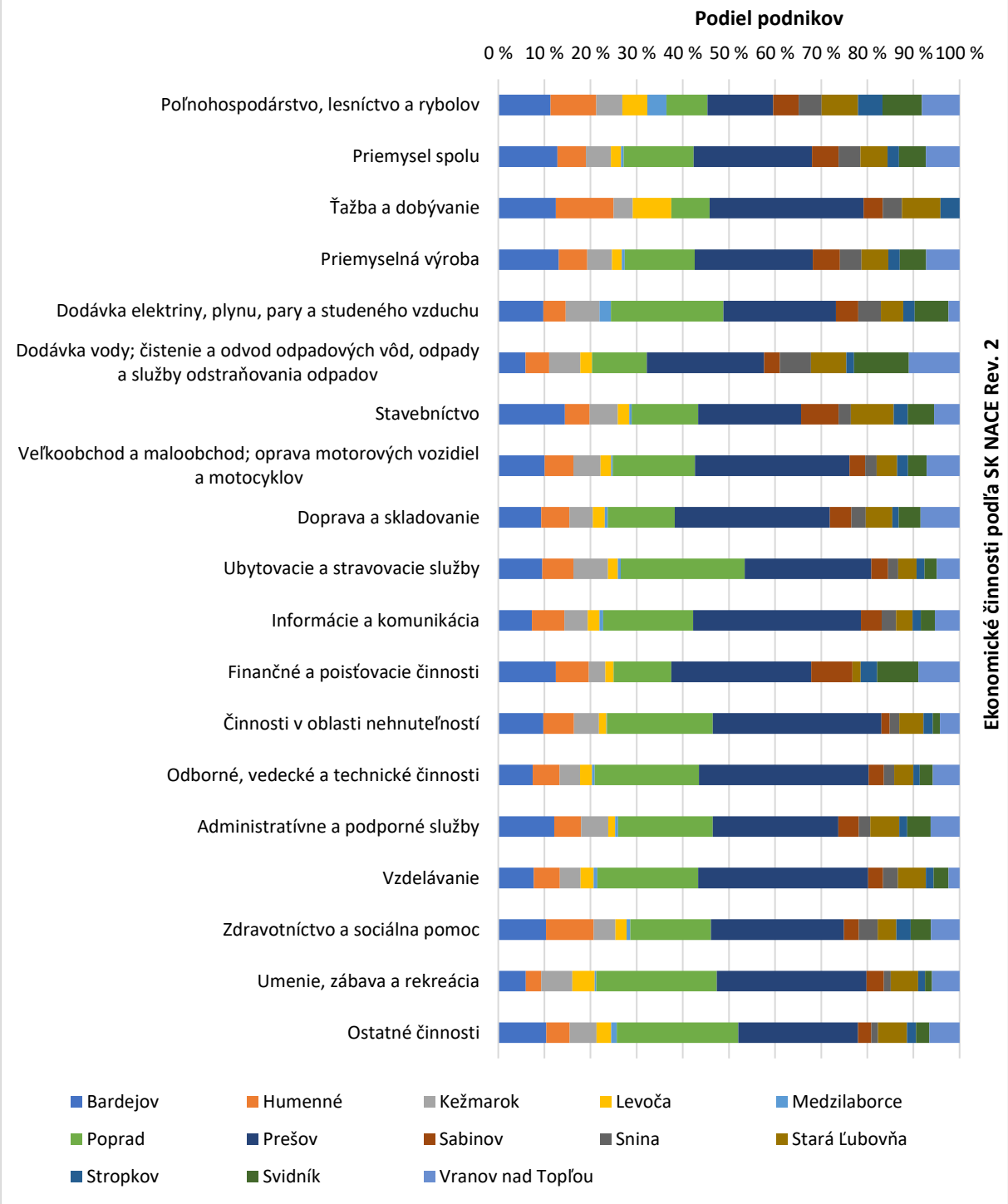

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Pri pohľade na rozdelenie podnikov podľa ekonomických činností v jednotlivých okresoch Prešovského kraja jasne dominujú okresy Prešov a Poprad, v ktorých sídli najviac podnikov vo všetkých kategóriách. **Rovnako to vyzerá aj pri pohľade na úroveň SPR**, kde je väčšina podnikov lokalizovaná v SPR Šariš a SPR Spiš. SPR Horný Zemplín sa drží na chvoste takmer vo všetkých kategóriách. SPR Horný Zemplín má oproti SPR Spiš viac podnikov len v kategórii Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov (SPR Horný Zemplín – 481 podnikov, SPR Spiš – 412 podnikov). Prvenstvo ale aj napriek tomu v tejto kategórii patrí SPR Šariš (587 podnikov).

Graf 99: Rozdelenie podnikov podľa ekonomických činností SK NACE Rev. 2 v SPR Prešovského kraja v roku 2020

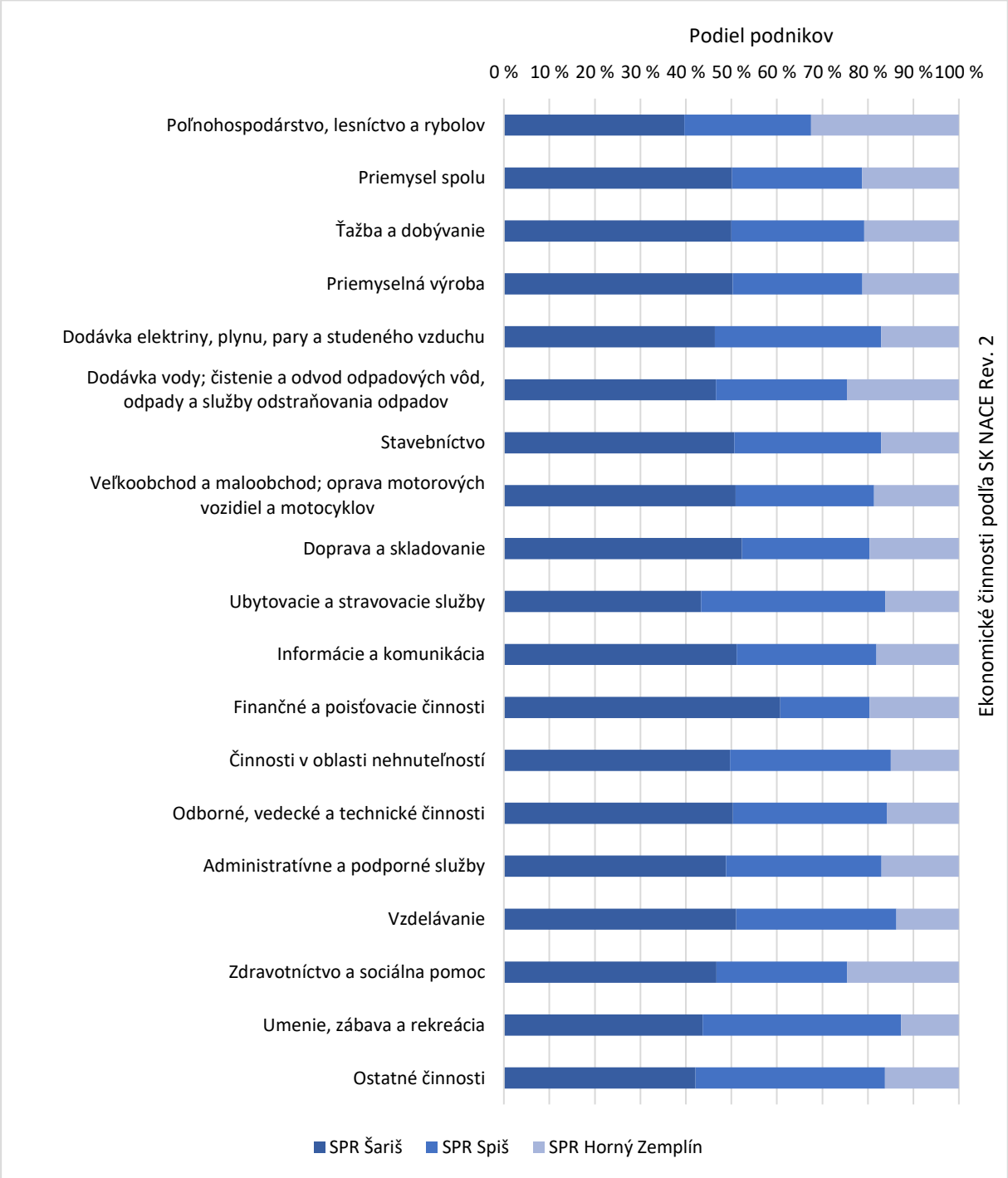

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Podľa údajov zo ŠÚ SR sídlilo v rokoch 2015 a 2020 najviac podnikov v kategórii do 50 zamestnancov (malé podniky), rovnako aj v kategórii od 50 do 250 zamestnancov (stredné podniky) a aj v kategórii nad 250 zamestnancov (veľké podniky) v okresoch Prešov a Poprad. Aj pri pohľade na úroveň SPR tak SPR Šariš a SPR Spiš mali viac podnikov ako SPR Horný Zemplín, vo všetkých týchto kategóriách. Oproti roku 2015 sa ale vo všetkých SPR znížil počet podnikov s 250 a viac zamestnancami. V menších okresoch Prešovského kraja sú veľké podniky lokalizované len sporadicky alebo vôbec.

Tabuľka 92: Podniky podľa počtu zamestnancov v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2015 a 2020

Okres	Počet zamestnancov v roku 2015				Počet zamestnancov v roku 2020			
	nezistené	0 - 49	50 - 249	250 a viac	nezistené	0 - 49	50 - 249	250 a viac
Bardejov	748	1 178	34	6	1 121	1 434	29	4
Humenné	514	704	13	8	648	859	10	8
Kežmarok	290	605	25	4	569	736	20	4
Levoča	131	256	1	1	279	317	0	1
Medzilaborce	**72**	**67**	**2**	**0**	**98**	**85**	**2**	**0**
Poprad	1 149	1 992	54	11	1 894	2 312	51	10
Prešov	**1 984**	**3 312**	**70**	**19**	**2 906**	**3 866**	**75**	**14**
Sabinov	241	459	10	1	457	652	12	1
Snina	201	323	10	2	329	386	10	0
Stará Ľubovňa	320	570	17	1	656	717	14	0
Stropkov	158	252	8	1	230	330	6	1
Svidník	308	432	5	4	554	524	9	1
Vranov nad Topľou	447	663	20	5	643	858	20	5

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3009rr)

Tabuľka 93: Podniky podľa počtu zamestnancov v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020

Územie	Počet zamestnancov 2015				Počet zamestnancov 2020			
	nezistené	0 - 49	50 - 249	250 a viac	nezistené	0 - 49	50 - 249	250 a viac
Bratislavský kraj	**33 320**	**30 344**	**786**	**217**	**50 300**	**36 018**	**810**	**228**
Trnavský kraj	6 907	9 805	275	61	11 081	12 010	257	54
Trenčiansky kraj	**5 969**	**9 429**	303	85	**8 537**	**11 162**	307	74
Nitriansky kraj	8 900	11 852	340	62	12 883	14 081	316	63
Žilinský kraj	7 536	12 205	338	71	12 176	14 758	305	68
Banskobystrický kraj	6 874	9 963	239	**49**	10 376	11 749	**224**	**49**
Prešovský kraj	6 599	10 813	269	63	10 384	13 076	258	**49**
Košický kraj	7 843	11 730	**230**	58	12 384	14 490	232	54
Slovenská republika	*83 948*	*106 141*	*2 780*	*666*	*128 121*	*127 344*	*2 709*	*639*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3009rr)

Podľa údajov ŠÚ SR medzi rokmi 2015 až 2020 klesol počet veľkých podnikov v Prešovskom kraji o 14 podnikov (pokles o 22 %) a v roku 2020 tak mali Prešovský kraj a Banskobystrický kraj najmenej veľkých podnikov v porovnaní s ostatnými krajmi.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 94: Podniky podľa počtu zamestnancov v SPR Prešovského kraja v rokoch 2015 a 2020

Územie	Počet zamestnancov 2015				Počet zamestnancov 2020			
	nezistené	0 - 49	50 - 249	250 a viac	nezistené	0 - 49	50 - 249	250 a viac
SPR Šariš	3 281	5 381	119	30	5 038	6 476	125	20
SPR Spiš	1 890	3 423	97	17	3 398	4 082	85	15
SPR Horný Zemplín	1 392	2 009	53	16	1 948	2 518	48	14

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3009rr)

Mapa 64: Podniky podľa počtu zamestnancov v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2015 a 2020

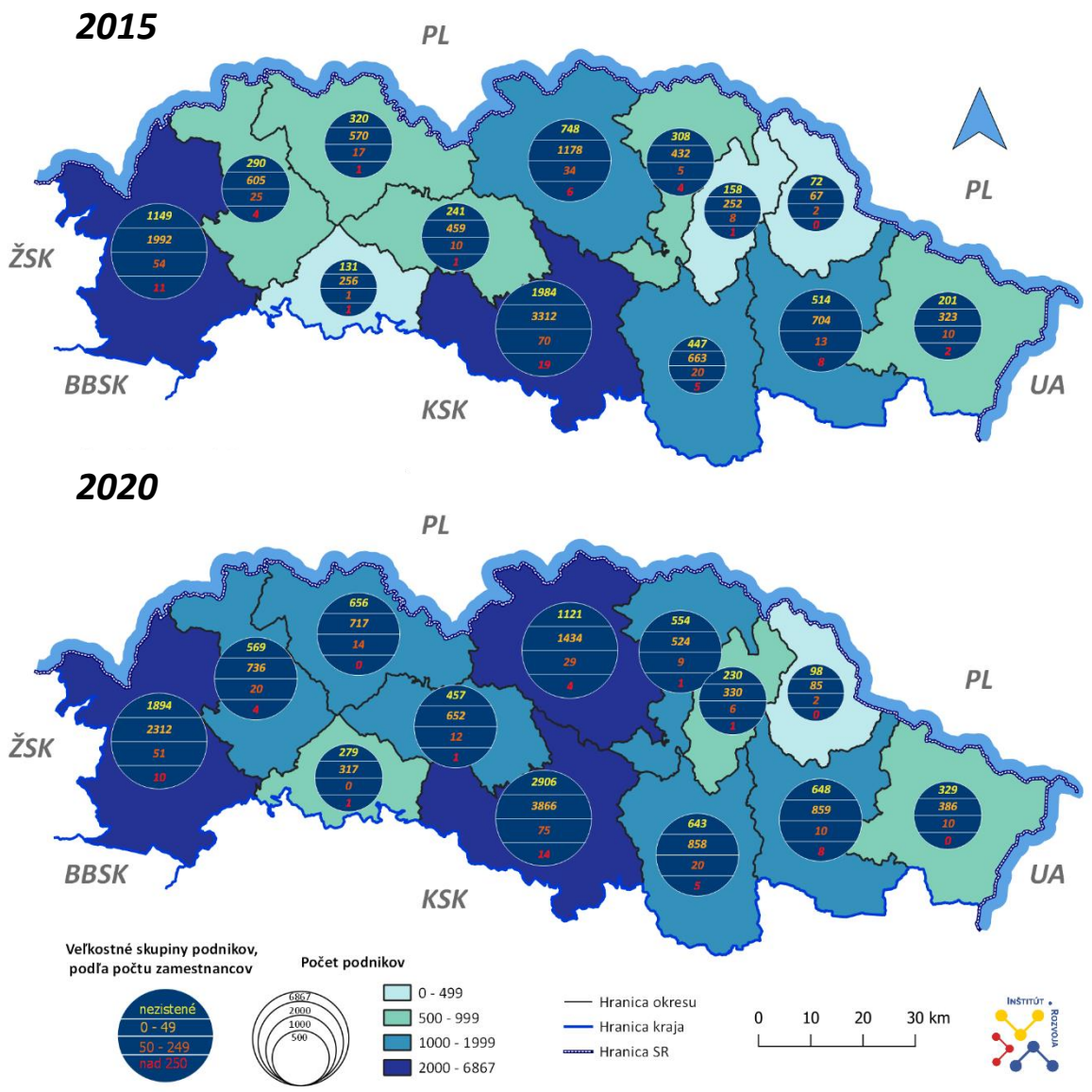

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3009rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Podľa druhu vlastníctva prevládali v roku 2020 vo všetkých okresoch kraja podniky v súkromnom sektore. Išlo najmä o domáce podniky, keďže podiel zahraničných subjektov z celkového počtu podnikov predstavoval 7,11 %, pričom najviac zahraničných podnikov v absolútnych číslach sídlilo v Prešovskom a Popradskom okrese. Pri pohľade na podiel počtu zahraničných podnikov z počtu všetkých podnikov v súkromnom sektore, mal v roku 2020 najväčší podiel zahraničných podnikov okres Svidník (18,5 % zo súkromných podnikov tvorili zahraničné podniky). Taktiež pri pohľade na absolútne počty zahraničných podnikov z medzinárodných koncernov bolo najviac týchto podnikov lokalizovaných v okrese Prešov. Najväčší podiel medzinárodných podnikov zo zahraničných podnikov bol však v okrese Sabinov kde medzinárodné podniky tvorili 58,1 % podiel zo zahraničných podnikov. Pri pohľade na vyššiu regionálnu úroveň strategicko-plánovacích regiónov, sídlilo najviac zahraničných podnikov v SPR Šariš (z toho aj najviac medzinárodných).

Tabuľka 95: Podniky podľa vybraných druhov vlastníctva v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

Okres	2020						
	Podniky spolu	Súkromný sektor		z toho zahraničné		z toho medzinárodné	
		Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)
Bardejov	2 588	2 574	99,5	186	7,2	50	26,9
Humenné	1 525	1 519	99,6	56	3,7	24	42,9
Kežmarok	1 329	1 318	99,2	122	9,3	21	17,2
Levoča	597	590	98,8	**20**	3,4	**2**	10,0
Medzilaborce	**185**	**183**	98,9	21	11,5	3	14,3
Poprad	4 267	4 251	99,6	349	8,2	88	25,2
Prešov	**6 861**	**6 846**	99,8	**406**	5,9	**152**	37,4
Sabinov	1 122	1 116	99,5	31	**2,8**	18	**58,1**
Snina	725	721	99,4	62	8,6	11	17,7
Stará Ľubovňa	1 387	1 377	99,3	120	8,7	18	15,0
Stropkov	567	566	99,8	52	9,2	9	17,3
Svidník	1 088	1 084	99,6	201	**18,5**	13	**6,5**
Vranov nad Topľou	1 526	1 522	99,7	63	4,1	19	30,2

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3003rr)

Tabuľka 96: Podniky podľa vybraných druhov vlastníctva v SPR Prešovského kraja v roku 2020

Územie	2020						
	Podniky spolu	Súkromný sektor		z toho zahraničné		z toho medzinárodné	
		Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)
SPR Šariš	**11 659**	**11 620**	99,7	**824**	7,1	**233**	**28,3**
SPR Spiš	7 580	7 536	99,4	611	**8,1**	129	**21,1**
SPR Horný Zemplín	**4 528**	**4 511**	99,6	**254**	**5,6**	**66**	26,0
Prešovský kraj	*23 767*	*23 667*	*99,6*	*1 689*	*7,1*	*428*	*25,3*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3003rr)

V roku 2020 bolo v Prešovskom kraji 53 veľkých podnikov s viac ako 250 zamestnancami, z toho 20 podnikov malo viac ako 500 zamestnancov (podľa údajov z FinStat.sk). Ide o podniky s dlhoročnou tradíciou a ich priemerná doba pôsobenia v PSK je 21 rokov. Najväčším zamestnávateľom v kraji bola popradská Tatravagónka a. s. (s viac ako 2 000 zamestnancami), ktorá sa venuje výrobe nákladných vozňov a podvozkov. Zvyšné veľké podniky patrili najmä do kategórií automobilový priemysel (Garrett Motion Slovakia, Cemm Thome SK, Tesla Stropkov, Lear Corporation Seating), zdravotníctvo (Vranovská nemocnica, Nemocnica Poprad, Nemocnica Agel Levoča), maloobchod (COOP Jednota, Merkury Shop, Milk-Agro) a veľkoobchod (GVP, Karmen), ale aj elektrotechnika (Whirlpool), energie a ťažba (Podtatranská vodárenská prevádzková spoločnosť), odevy a obuv (Tytex Slovakia) či chémia

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

a plasty (Chemosvit Folie). Za rok 2020 malo všetkých 53 veľkých podnikov Prešovského kraja s viac ako 250 zamestnancami spolu tržby vo výške 3,07 mld. € so ziskom 86,9 mil. €.

Mapa 65: Podniky s 250 a viac zamestnancami v Prešovskom kraji v roku 2020

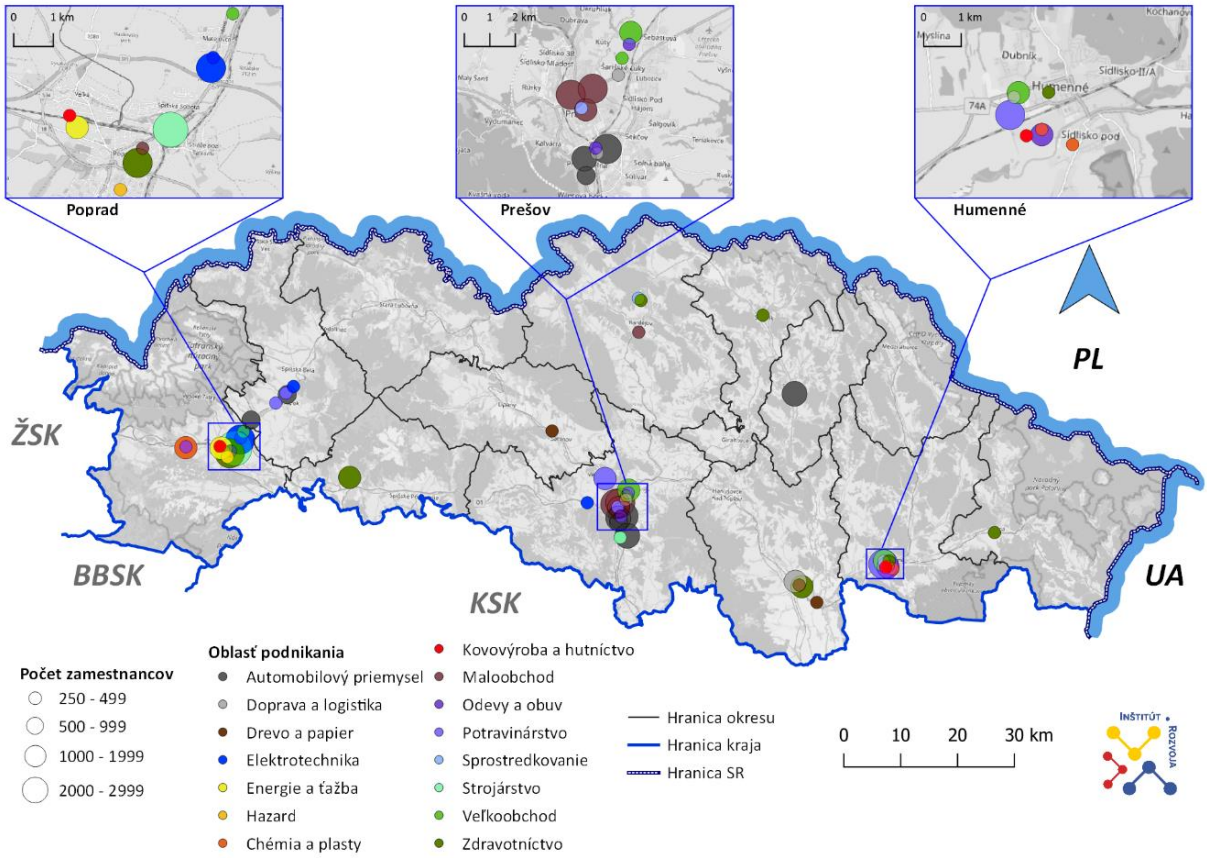

Zdroj: Finstat a Register účtovných závierok (k 10.8.2021)

Tabuľka 97: Vývoj počtu veľkých podnikov s 250 a viac zamestnancami v krajoch SR v rokoch 2015 až 2020

Územie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	217	206	217	225	229	228
Trnavský kraj	61	59	57	60	60	54
Trenčiansky kraj	85	87	92	91	85	74
Nitriansky kraj	62	59	61	65	67	63
Žilinský kraj	71	67	75	75	74	68
Banskobystrický kraj	49	48	48	52	52	49
Prešovský kraj	63	62	56	56	50	49
Košický kraj	58	56	55	55	52	54
Slovenská republika	*666*	*644*	*661*	*679*	*669*	*639*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3009rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 98: Prehľad podnikov s 500 a viac zamestnancami v okresoch Prešovského kraja

Firma	Okres	Vek firmy	Tržby	Zisk	Veľkosť	Oblasť
CEMM THOME SK, spol. s r.o.	Prešov	18 rokov	35 640 815	**-483 420**	500-999	Automobilový priemysel
CHEMOSVIT FOLIE, s.r.o.	Poprad	25 rokov	86 911 446	768 616	500-999	Chémia a plasty
COOP Jednota Prešov, spotrebné družstvo	Prešov	67 rokov	61 346 205	439 880	500-999	Maloobchod
Garrett Motion Slovakia s. r. o.	Prešov	10 rokov	49 323 987	2 287 888	500-999	Automobilový priemysel
GVP, spol. s r.o. Humenné	Humenné	24 rokov	76 149 595	3 627 486	500-999	Veľkoobchod
KARMEN - veľkoobchod potravín s.r.o.	Prešov	24 rokov	41 068 163	335 569	500-999	Veľkoobchod
Nemocnica AGEL Levoča a.s.	Levoča	16 rokov	18 648 359	461 885	500-999	Zdravotníctvo
Plzeňský Prazdroj Slovensko, a.s.	Prešov	29 rokov	124 065 268	8 640 536	500-999	Potravinárstvo
Podtatranská vodárenská prevádzková spoločnosť, a.s.	Poprad	29 rokov	24 891 213	-110 426	500-999	Energie a ťažba
STD DONIVO a.s.	Vranov nad Topľou	27 rokov	72 988 257	5 075 600	500-999	Doprava a logistika
TESLA STROPKOV, akciová spoločnosť	Stropkov	30 rokov	23 642 601	1 131 907	500-999	Automobilový priemysel
Tytex Slovakia s.r.o.	Humenné	20 rokov	24 345 605	370 428	500-999	Odevy a obuv
Vranovská nemocnica, a.s.	Vranov nad Topľou	8 rokov	16 232 581	612 073	500-999	Zdravotníctvo
Lear Corporation Seating Slovakia s.r.o.	Prešov	14 rokov	311 459 153	1 892 276	1000-1999	Automobilový priemysel
MECOM GROUP s.r.o.	Humenné	24 rokov	154 515 726	3 845 685	1000-1999	Potravinárstvo
MERKURY SHOP s.r.o.	Prešov	3 roky	196 171 707	23 434 557	1000-1999	Maloobchod
MILK-AGRO, spol. s r.o.	Prešov	29 rokov	125 164 152	939 598	1000-1999	Maloobchod
Nemocnica Poprad, a.s.	Poprad	15 rokov	47 684 085	-5 611	1000-1999	Zdravotníctvo
WHIRLPOOL SLOVAKIA spol. s r.o.	Poprad	20 rokov	253 058 000	9 082 000	1000-1999	Elektrotechnika
TATRAVAGÓNKA a.s.	Poprad	26 rokov	418 980 237	**29 369 402**	2000-2999	Strojárstvo

Zdroj: Finstat a Register účtovných závierok (k 10.8.2021)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Malé a stredné podnikanie

Kľúčovým hráčom pri tvorbe pracovných miest a pridanej hodnoty v slovenskom hospodárstve sú malé a stredné podniky (MSP). Závisí tak od nich vývoj ekonomiky a rozvoj regiónov. Podľa veľkostných kritérií odporúčaných Európskou komisiou sú malými podnikmi podniky, ktoré majú do 49 zamestnancov a ich ročný obrat a ročná bilančná suma zväčša nepresiahne 10 mil. € V rámci malých podnikov sú identifikované ešte mikro podniky, ktoré majú do 10 zamestnancov a ročný obrat do 2 mil. €. Stredné podniky sú definované ako podniky s 50 až 249 zamestnancami, s ročným obratom a ročnou bilančnou sumou do 50 mil. €. Podľa údajov Slovak Business Agency tvoria v Slovenskej republike malé a stredné podniky až 99,9 % z celkového počtu podnikateľských subjektov. Sú zdrojom nových inovácií a technológií, vytvárajú konkurenčné prostredie, podporujú ekonomický rast a okrem toho produkujú produkty a služby, ktoré nie sú ochotné ponúkať veľké podniky.

Podľa údajov ŠÚ SR došlo medzi rokmi 2015 a 2020 k zvýšeniu počtu malých a stredných podnikov vo všetkých krajoch SR. Počet MSP síce v roku 2016 medziročne klesol, ale odvtedy stále stúpa. Celkovo bolo v SR v roku 2020 identifikovaných 130 053 týchto podnikov, z toho najviac v Bratislavskom kraji (36 828 podnikov) a naopak najmenej v Trenčianskom kraji (12 267 podnikov). Najväčší percentuálny nárast medzi rokmi 2015 a 2020 zaznamenal Košický kraj, kde sa podiel týchto podnikov zvýšil o 19 %. **V Prešovskom kraji bolo v roku 2020 identifikovaných 13 334 malých a stredných podnikov, čo je o 17 % viac ako v roku 2015 (11 082 MSP v roku 2015).** Spomedzi krajov bol v roku 2020 počtom malých a stredných podnikov Prešovský kraj na 5. mieste.

Tabuľka 99: Malé a stredné podniky v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020

Územie	2015		2020		Zmena medzi rokmi 2015 a 2020	
	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)	Počet	Podiel (%)
Bratislavský kraj	31 130	28,6	36 828	28,3	↑ 5 698	↑ 15,5
Trnavský kraj	10 080	9,3	12 267	9,4	↑ 2 187	↑ 17,8
Trenčiansky kraj	9 732	8,9	11 469	8,8	↑ 1 737	↑ 15,1
Nitriansky kraj	12 192	11,2	14 397	11,1	↑ 2 205	↑ 15,3
Žilinský kraj	12 543	11,5	15 063	11,6	↑ 2 520	↑ 16,7
Banskobystrický kraj	10 202	9,4	11 973	9,2	↑ 1 771	↑ 14,8
Prešovský kraj	**11 082**	**10,2**	**13 334**	10,3	**↑ 2 252**	**↑ 16,9**
Košický kraj	11 960	11,0	14 722	11,3	↑ 2 762	↑ 18,8
Slovenská republika	*108 921*	100,0	*130 053*	100,0	*↑ 21 132*	*↑ 16,2*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3009rr)

Zamestnanosť a ekonomicky aktívne obyvateľstvo

V roku 2020 bolo na území Prešovského kraja evidovaných 399 tisíc ekonomicky aktívnych obyvateľov (EAO)[74], čo bolo najviac spomedzi všetkých krajov. Počet EAO v Prešovskom kraji v danom roku dosiahol podiel 14,72 % z celkového počtu EAO SR. **Miera ekonomickej aktivity**[75] v danom roku v Prešovskom kraji dosiahla 58,9 %, a v porovnaní s ostatnými krajmi bol Prešovský kraj na 5. mieste. Pre porovnanie bola priemerná miera ekonomickej aktivity SR 59 %, najvyššiu mieru ekonomickej aktivity mal **Bratislavský** kraj (64,2 %) a najnižšiu Košický kraj (56,1 %). Vývoj počtu EAO a vývoj miery ekonomickej aktivity v Prešovskom kraji medzi rokmi 2015 až 2020 zobrazuje nasledujúci graf.

[74] Ekonomicky aktívne obyvateľstvo sú všetky osoby vo veku od 15 do 89 rokov (do roku 2020 boli takto označené všetky osoby nad 15 rokov), ktoré patria medzi pracujúcich alebo nezamestnaných.
[75] Miera ekonomickej aktivity – v percentách vyjadrený podiel EAO z celkového počtu obyvateľstva vo veku od 15 do 89 rokov (do roku 2020 od 15 rokov).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 100: Vývoj počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva a miery ekonomickej aktivity Prešovského kraja v rokoch 2015 – 2020

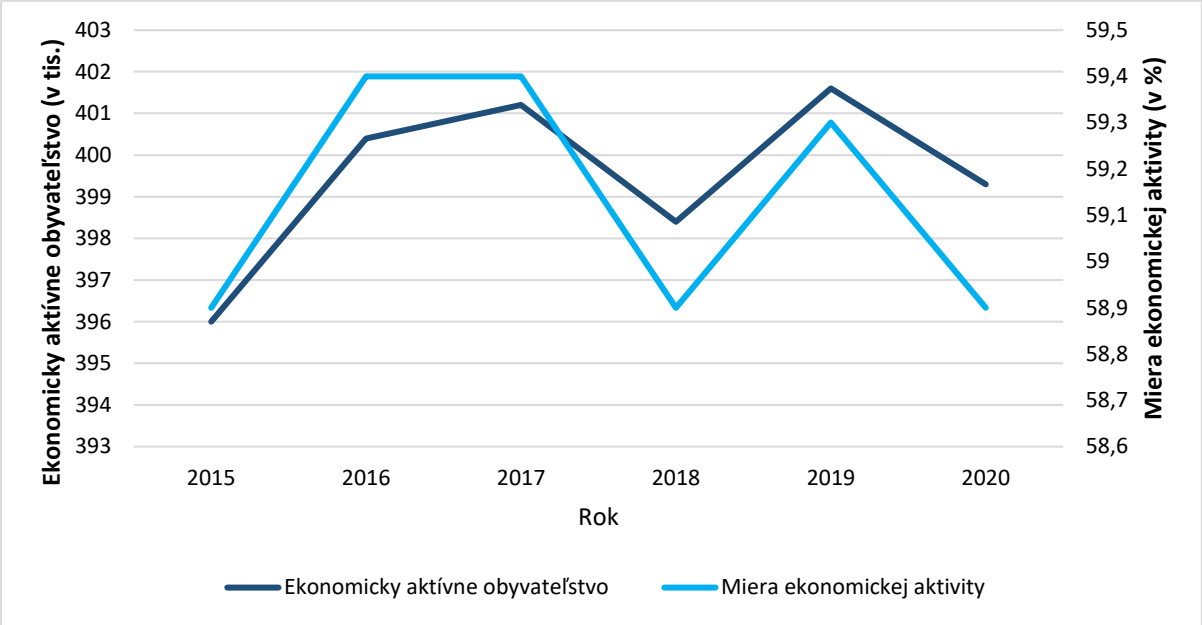

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3802qr)

Tabuľka 100: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo a miera ekonomickej aktivity v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020

Územie	Ekonomicky aktívne obyvateľstvo (v tis. obyv.)			Miera ekonomickej aktivity (v %)		
	2015	2019	2020	2015	2019	2020
Bratislavský kraj	337,9	↑ 359,7	↓ 354,5	63,8	↑ 65,8	↓ 64,2
Trnavský kraj	303,3	↓ 288,7	↓ 288,4	63,1	↓ 59,9	↓ 59,8
Trenčiansky kraj	294,4	↑ 296,5	↓ 293,5	57,5	↑ 58,7	↓ 58,3
Nitriansky kraj	347,1	↓ 342,3	↓ 336	58,5	↑ 58,6	↓ 57,8
Žilinský kraj	343,4	↑ 346,1	↓ 341,6	58,9	↑ 59,4	↓ 58,7
Banskobystrický kraj	341,3	↓ 330,9	↓ 326,9	61	↓ 59,9	↓ 59,4
Prešovský kraj	**396**	**↑ 401,6**	**↓ 399,3**	**58,9**	**↑ 59,3**	**↓ 58,9**
Košický kraj	374,9	↑ 375,5	↓ 372,4	56,9	↓ 56,7	↓ 56,1
Slovenská republika	*2738,3*	↑ 2741,4	↓ *2712,7*	*59,7*	- 59,7	↓ *59*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3802qr)

Ekonomický rast a zmenu hospodárskeho vývoja poznačila v celom svete **pandémia Covid 19** a najväčšie pandemické vlny. Dôsledky boli zaznamenané aj na Slovenku, teda aj v Prešovskom kraji. Pri porovnávaní údajov medzi rokmi 2019 a 2020 došlo k poklesu EAO, obdobne aj miery ekonomickej aktivity, vo všetkých krajoch.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Podľa aktuálnych údajov ÚPSVaR bolo na úrovni okresov Prešovského kraja k 31.12.2020, **najviac EAO v okrese Prešov** (84 027 EAO – 21,06 % podiel zo všetkých EAO kraja) a **najmenej v okrese Medzilaborc**e (5 504 EAO – 1,38 %).

Graf 101: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

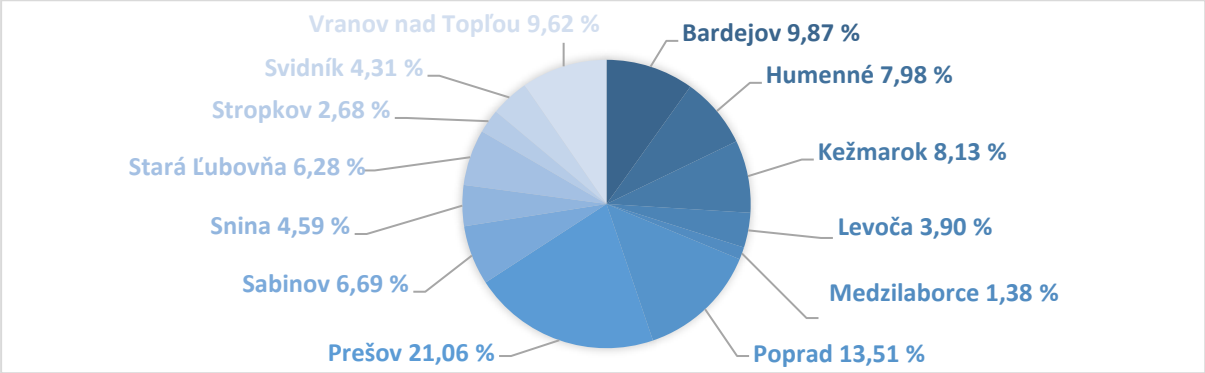

Zdroj: ÚPSVaR, 2021 (údaje aktuálne k 1.8.2021)

Zamestnanosť podľa sektorov

Graf 102: Zamestnanosť podľa ekonomickej činnosti v SPR Prešovského kraja podľa klasifikácie SK ISCO-08 v roku 2020

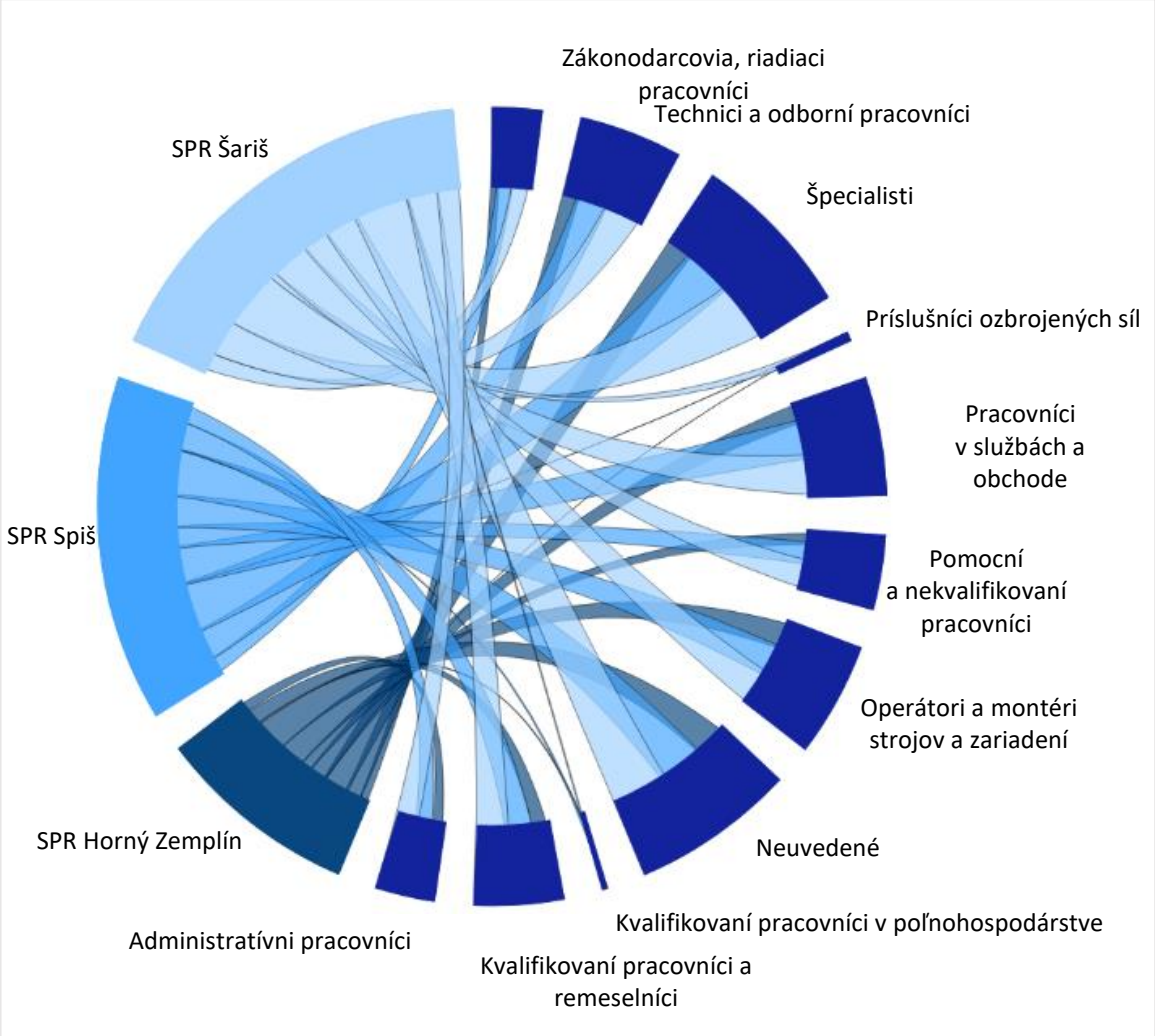

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3114rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Podľa **národnej klasifikácie zamestnaní SK ISCO-08**[76] bolo v roku 2020 najviac zamestnaných obyvateľov Prešovského kraja v kategórii **Špecialisti** (32 640 osôb). Aj v rámci celej Slovenskej republiky bolo v tejto kategórii zamestnaných najviac obyvateľov (310 375 osôb). Najmenej zamestnancov bolo v kategórii **Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve** (rovnako ako v rámci Prešovského kraja – 1004 osôb, tak aj na úrovni Slovenskej republiky – 6 960 osôb). Rovnako na úrovni strategicko-plánovacích regiónov Prešovského kraja nájdeme podobnú chronológiu, až na to, že v SPR Spiš a SPR Horný Zemplín je najmenej početná kategória Príslušníci ozbrojených síl (SPR Šariš – 1 702 osôb, SPR Spiš – 50 osôb, SPR Horný Zemplín – 14 osôb). Na úrovni okresov bolo rozdelenie pestrejšie a kategória Špecialisti nebola najpočetnejšou kategóriou vo všetkých okresoch (napr. v okrese Bardejov bola najpočetnejšia kategória Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, v okrese Kežmarok kategória Pracovníci v službách a obchode a v okresoch Stropkov a Vranov nad Topľou to bola kategória Operátori a montéri strojov a zariadení).

Mzdy

Hrubá mesačná nominálna mzda v Prešovskom kraji bola v roku 2020 na úrovni **1 091 €**, čo bolo **najmenej spomedzi všetkých krajov**. Priemer SR bol na úrovni 1 333 €, pričom najvyššia hrubá mesačná nominálna mzda bola v Bratislavskom kraji (1 704 €). Oproti roku 2010 narástla hrubá mesačná nominálna mzda v Prešovskom kraji o 38,41 % (419 €).

Graf 103: Vývoj hrubej mesačnej nominálnej mzdy medzi rokmi 2010 až 2020 v Prešovskom kraji v porovnaní s priemerom SR a Bratislavským krajom

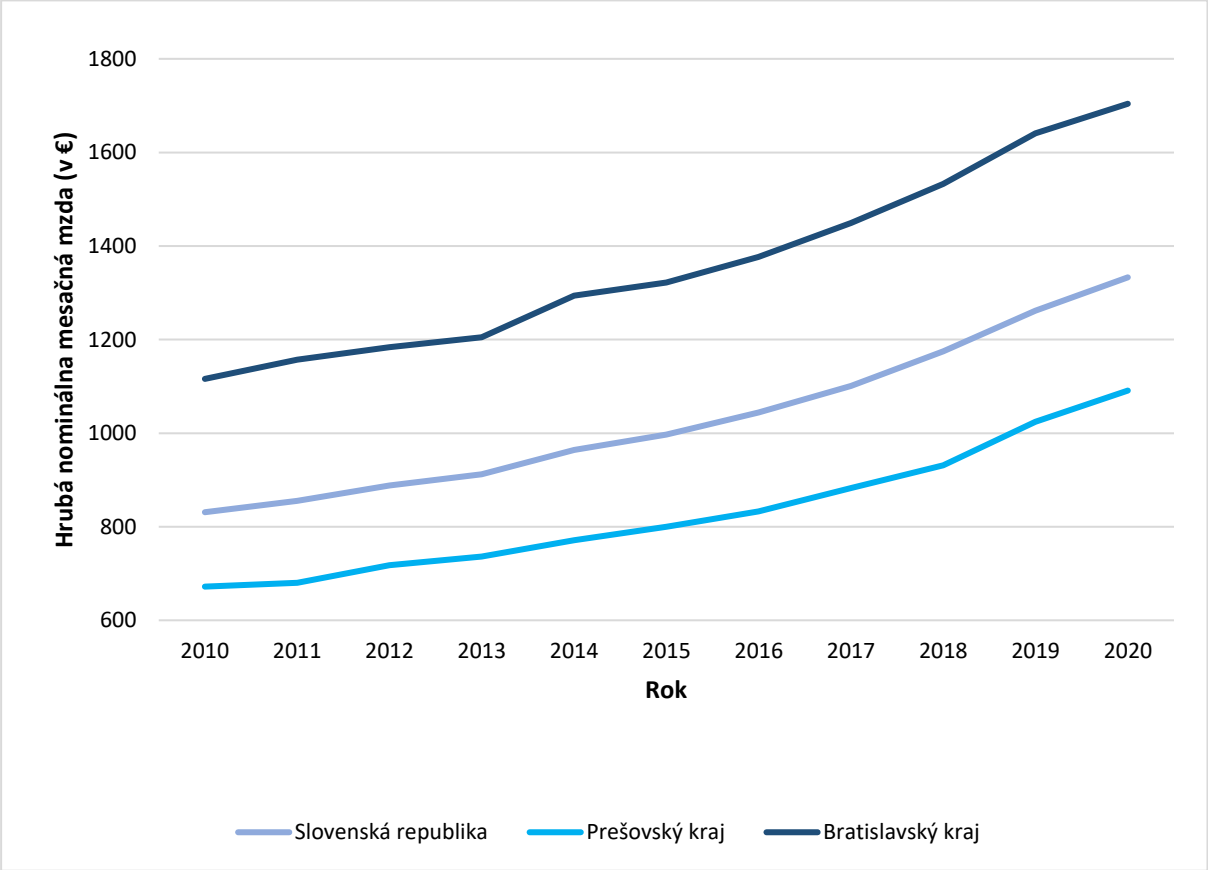

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (np3101rr)

[76] SK ISCO-08 vychádza z medzinárodnej klasifikácie ISCO-08. Klasifikácie zamestnaní sú v nej rozdelené do 10 tried podľa kritérií (úloh a činností) stanovených Medzinárodnou organizáciou práce ILO. SK ISCO-08 vstúpila do platnosti v roku 2012 a jej 10 hlavných tried je rozdelených až na úroveň 2147 jednotiek zamestnaní.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 101: Priemerná hrubá mesačná nominálna mzda podľa zamestnaní v Prešovskom kraji v roku 2020

Zamestnanie podľa klasifikácie SK ISCO-08	Mzda (v €)
Zákonodarcovia, riadiaci pracovníci	1 858
Špecialisti	1 395
Technici a odborní pracovníci	1 216
Administratívni pracovníci	942
Pracovníci v službách a obchode	968
Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve	969
Kvalifikovaní pracovníci a remeselníci	978
Operátori a montéri strojov a zariadení	946
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	**724**
Príslušníci ozbrojených síl	**1 926**

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (np3106rr)

Z hľadiska klasifikácie zamestnaní (podľa už spomínanej klasifikácie SK ISCO-08) mali v roku 2020 **najvyššiu hrubú mesačnú nominálnu mzdu** v Prešovskom kraji príslušníci ozbrojených síl, zákonodarcovia a riadiaci pracovníci. Najnižšiu mzdu dostávali zamestnanci v kategórii Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci a v kategórii Administratívni pracovníci. Výška mzdy závisí aj od dosiahnutého vzdelania. V roku 2020 v Prešovskom kraji zarábali v hrubom zamestnanci so základným vzdelaním priemerne 754 € mesačne a zamestnanci s vysokoškolským vzdelaním 3. stupňa priemerne 1 659 € mesačne.

Nezamestnanosť

Tabuľka 102: Miera nezamestnanosti v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2010, 2015 a 2020

Okres	Miera nezamestnanosti v roku 2010 (v %)	Miera nezamestnanosti v roku 2015 (v %)	Miera nezamestnanosti v roku 2020 (v %)
Bardejov	19,43	↓ 18,43	↓ 13,44
Humenné	15,66	↓ 14,91	↓ 8,38
Kežmarok	**26,18**	↓ **23,44**	↓ **17,93**
Levoča	18,41	↓ 15,32	↓ 10,20
Medzilaborce	19,40	↓ 17,03	↓ 13,55
Poprad	**10,65**	↓ **10,07**	↓ **7,08**
Prešov	16,60	↓ 12,54	↓ 8,69
Sabinov	25,71	↓ 18,69	↓ 16,01
Snina	19,38	↓ 16,92	↓ 11,02
Stará Ľubovňa	13,63	↓ 11,43	↓ 9,13
Stropkov	17,14	↓ 14,93	↓ 12,08
Svidník	18,80	↑ 19,38	↓ 13,81
Vranov nad Topľou	19,68	↓ 17,80	↓ 15,56

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr31088rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 103: Miera nezamestnanosti v krajoch SR v rokoch 2010, 2015 a 2020

Územie	Miera nezamestnanosti v roku 2010 (v %)	Miera nezamestnanosti v roku 2015 (v %)	Miera nezamestnanosti v roku 2020 (v %)
Bratislavský kraj	**4,63**	↑ **5,34**	↓ **4,71**
Trnavský kraj	8,17	↓ 6,71	↓ 5,18
Trenčiansky kraj	9,51	↓ 7,71	↓ 5,39
Nitriansky kraj	11,76	↓ 9,71	↓ 5,50
Žilinský kraj	10,86	↓ 8,86	↓ 6,53
Banskobystrický kraj	**18,86**	↓ 14,94	↓ 9,83
Prešovský kraj	**17,75**	↓ **15,50**	↓ **11,39**
Košický kraj	16,78	↓ 14,39	↓ 10,55
Slovenská republika	*12,46*	↓ *10,63*	↓ *7,57*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr31088rr)

Tabuľka 104: Miera nezamestnanosti v SPR Prešovského kraja v rokoch 2010, 2015 a 2020

Územie	Miera nezamestnanosti v roku 2010 (v %)	Miera nezamestnanosti v roku 2015 (v %)	Miera nezamestnanosti v roku 2020 (v %)
SPR Šariš	20,14	↓ 17,26	↓ 12,99
SPR Spiš	17,22	↓ 15,07	↓ 11,09
SPR Horný Zemplín	18,25	↓ 16,32	↓ 12,12

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr31088rr)

Jedným z dlhodobých ekonomických problémov Prešovského kraja je **vysoká miera nezamestnanosti**. **V roku 2020 bola miera nezamestnanosti Prešovského kraja na úrovni 11,39 %**, čo bolo najviac spomedzi všetkých krajov (pre porovnanie miera nezamestnanosti v SR bola v tomto roku na úrovni 7,57 %). Na úrovni okresov v rámci Prešovského kraja na tom boli v roku 2020 najhoršie okresy Kežmarok (17,93 %), Sabinov (16,01 %) a Vranov nad Topľou (15,56 %). Najhorším okresom z hľadiska nezamestnanosti v rámci SR bola Rimavská Sobota (20,26 %). Podľa Zákona č. 336/2015 Z.z. o podpore **najmenej rozvinutých okresov** (NRO) sa za takýto okres považuje okres, v ktorom priemerná miera evidovanej nezamestnanosti za kalendárny štvrťrok vypočítaná z miery evidovanej nezamestnanosti v SR vypočítanej z disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie, bola v období za aspoň deväť kalendárnych štvrťrokov počas predchádzajúcich dvanástich po sebe nasledujúcich kalendárnych štvrťrokov vyššia ako 1,5-násobok priemernej miery evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike za rovnaké obdobie a zároveň dosiahla aspoň 8 %. **Medzi NRO patrí až 9 z 13 okresov Prešovského kraja (čo predstavuje 69 % okresov kraja).**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 66: Nezamestnanosť v okresoch SR v rokoch 2010, 2015 a 2020

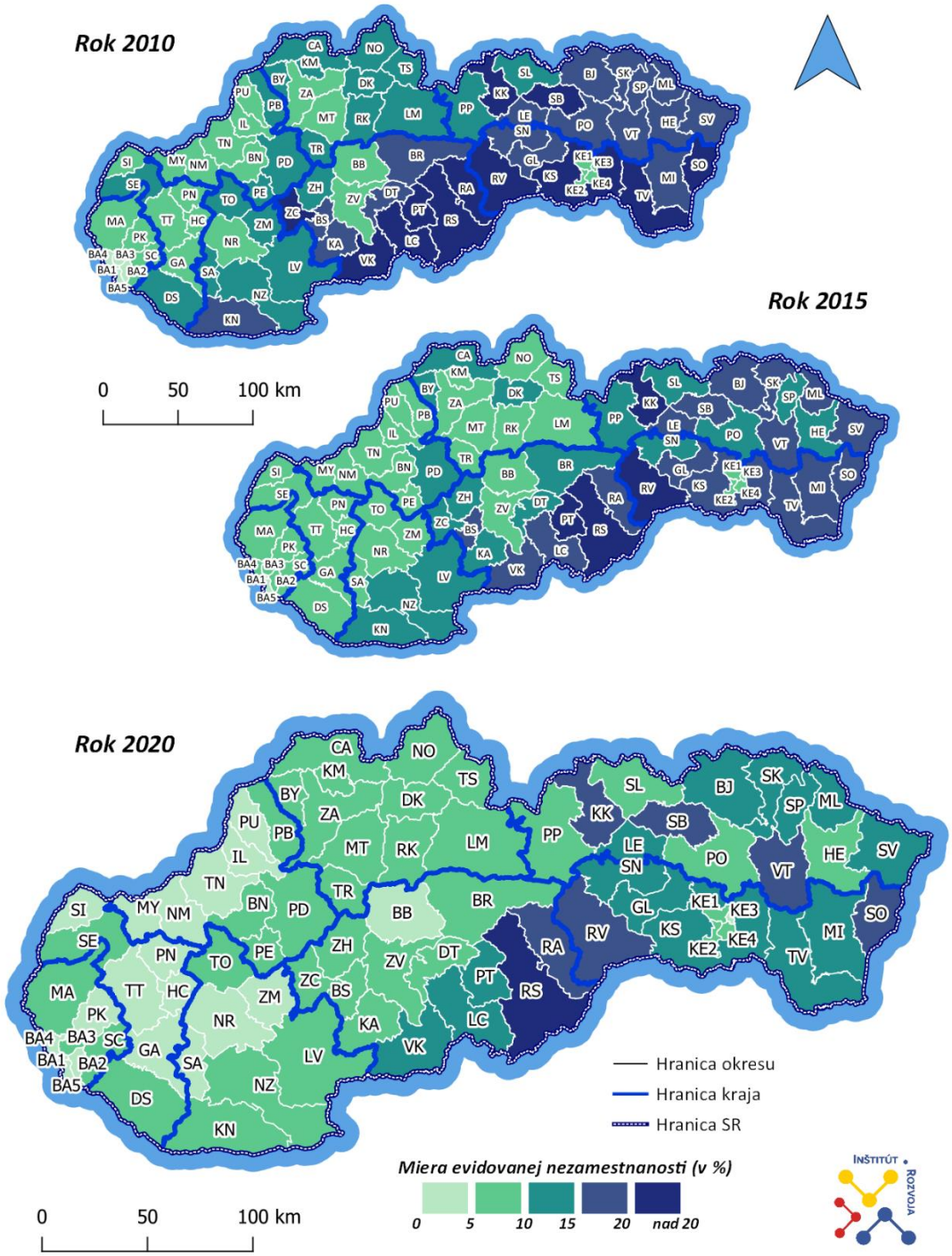

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3802qr)

Uchádzači o zamestnanie

Pri pohľade na počet uchádzačov o zamestnanie (UoZ) ich mal v roku 2020 Prešovský kraj spomedzi všetkých krajov najvyšší počet (49 912 UoZ). Pre porovnanie, najmenej ich mal v tomto roku Trnavský kraj (16 001 UoZ). Vývoj počtu UoZ v Prešovskom kraji (ale aj v ostatných krajoch) od roku 2015 zaznamenal postupné klesanie ich počtu. Pokles bol spôsobený aj demografickým vývojom, keďže na trh prichádzal nižší počet osôb zaradených do kategórie EAO ako z trhu odchádzalo do dôchodku. Zlom nastal v rokoch 2019 a 2020, kde počet UoZ prudko stúpol. Problémom v tejto oblasti však nie je celkový počet UoZ, ale počet UoZ, ktorí sú dlhodobo nezamestnaní a patria do skupiny

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

znevýhodnených UoZ. V počte dlhodobo nezamestnaných UoZ je Prešovský kraj na prvom mieste medzi krajmi. Dlhodobo nezamestnaní UoZ sú ťažko zamestnateľnou skupinou obyvateľov, pretože sú často nekvalifikovaní alebo nemajú pracovné návyky.

Tabuľka 105: Vývoj evidovaného počtu uchádzačov o zamestnanie v krajoch SR v rokoch 2015 až 2020

Územie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	19 282	16 361	11 732	10 339	11 135	17 652
Trenčiansky kraj	26 300	20 248	13 199	11 127	11 732	17 628
Trnavský kraj	21 855	15 413	9 824	8 530	9 218	16 001
Nitriansky kraj	38 885	28 590	17 949	14 584	13 493	20 853
Žilinský kraj	33 849	27 370	19 311	16 557	16 485	24 616
Banskobystrický kraj	57 637	48 043	34 300	29 473	28 296	36 325
Prešovský kraj	**72 881**	**64 496**	**46 501**	**41 610**	**40 211**	**49 912**
Košický kraj	63 690	55 610	42 767	37 582	34 885	44 354
Slovenská republika	*334 379*	*276 131*	*195 583*	*169 802*	*165 455*	*227 341*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr5001rr)

Mapa 67: Znevýhodnení UoZ v Prešovskom kraji v roku 2020

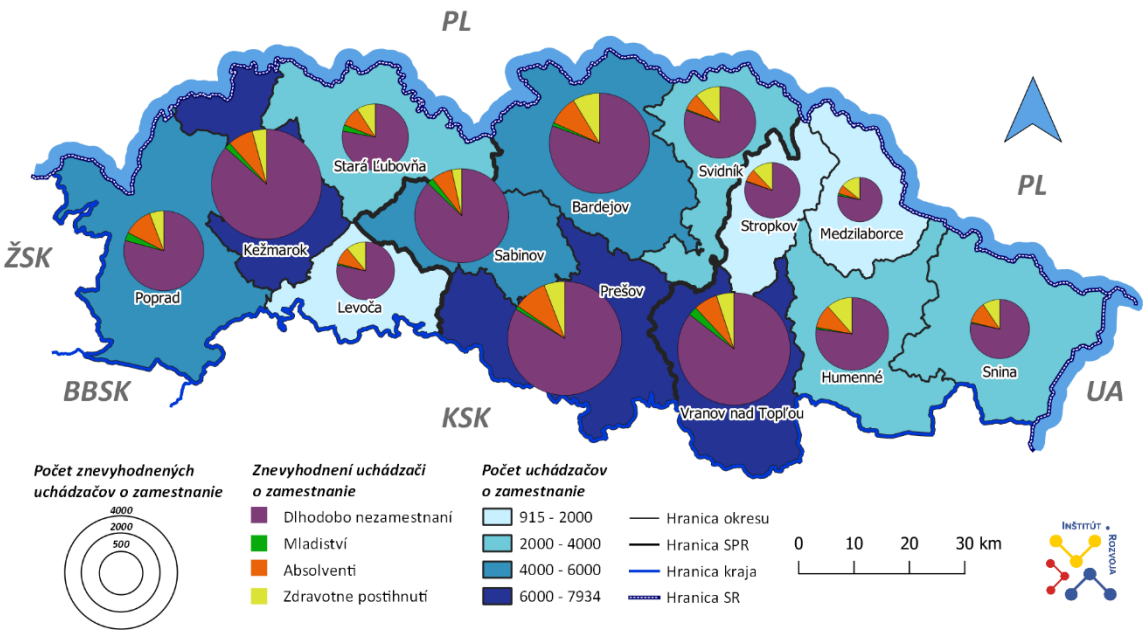

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3106rr, pr3107rr)

Primárny sektor

Zamestnanosť v primárnom sektore

Do primárneho sektora patrí poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov. V roku 2020 bolo v rámci SR, v tomto sektore zamestnaných 39 061 zamestnancov, čo predstavovalo podiel 2,42 % spomedzi všetkých pracujúcich v SR. **V Prešovskom kraji bol tento podiel o niečo vyšší, na úrovni 3,33 % (5 854 zamestnancov).** Najväčší podiel pracujúcich v primárnom sektore mal v roku 2020 Nitriansky kraj (3,83 %) a najnižší Bratislavský kraj (0,52 %).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 106: Zamestnanosť v primárnom sektore v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

Okres	Počet zamestnancov
Bardejov	474
Humenné	512
Kežmarok	405
Levoča	35
Medzilaborce	D
Poprad	887
Prešov	582
Sabinov	131
Snina	D
Stará Ľubovňa	342
Stropkov	840
Svidník	43
Vranov nad Topľou	728

D – dôverný údaj
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2021 (pr3113rr)

Pri pohľade na úroveň okresov mal v roku 2020 najviac zamestnancov v primárnom sektore okres Poprad (887 zamestnancov) a najmenej okres Levoča (35 zamestnancov). Aj okresy Medzilaborce a Snina môžeme označiť za okresy s nízkym počtom zamestnancov v primárnom sektore. Presné údaje však kvôli zachovaniu dôvernosti neboli zverejnené. Na úrovni SPR má najviac zamestnancov v primárnom sektore SPR Horný Zemplín.

Tabuľka 107: Zamestnanosť v primárnom sektore v SPR Prešovského kraja

Územie	Počet zamestnancov
SPR Horný Zemplín	2 080
SPR Spiš	1 669
SPR Šariš	1 230

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2021 (pr3113rr)

Výmera poľnohospodárskej pôdy

V roku 2015 bola v Prešovskom kraji **výmera poľnohospodárskej pôdy** z celkovej výmery Prešovského kraja na úrovni 42,14 %. Rozširovaním obytnej a priemyselnej zástavby do roku 2020 poklesla jej **výmera na 41,55 %.** Úbytok poľnohospodárskej pôdy bol zaznamenaný vo všetkých krajoch SR. V rámci okresov Prešovského kraja, mali v roku 2020 najväčší podiel výmery poľnohospodárskej pôdy z celkovej rozlohy okresy Prešov (52,31 %) a Vranov nad Topľou (52,02 %), čo sa dá pripísať ich výhodnejšej geografickej polohe. Najmenej poľnohospodárskej pôdy mal okres Poprad (24,17 %), ktorého značnú časť zaberajú najvyššie vrchy SR – Vysoké Tatry.

Graf 104: Výmera územia a využitie pôdy v Prešovskom kraji v roku 2020

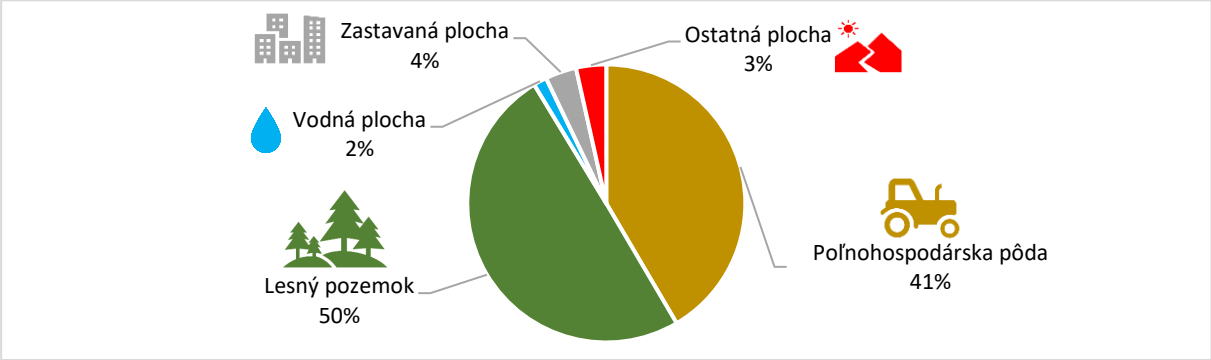

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pl5001rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Poľnohospodárska výroba v Prešovskom kraji je charakterizovaná **ťažkými výrobnými podmienkami**, keďže podstatná časť územia je situovaná v podhorských a horských oblastiach. Časť územia sa taktiež nachádza v chránených prírodných oblastiach a preto je tu výrobný zámer limitovaný opatreniami na ochranu životného prostredia. Poľnohospodárska pôda sa tak kvôli týmto dôvodom nedá vysoko intenzívne využiť.

Tabuľka 108: Porovnanie výmery pôdy podľa jej využitia v Prešovskom kraji v rokoch 2015 a 2020

Typ využitia		2015		2020	
		Výmera (v m²)	Podiel z celkovej výmery (%)	Výmera (v m²)	Podiel z celkovej výmery (%)
Poľnohospodárska pôda	Orná pôda	1 482 958 835	16,53	1 471 740 510	16,40
	Chmeľnica	3 937	0,00004	3 940	0,00004
	Vinica	233 056	0,0026	234 272	0,0026
	Záhrady	108 192 417	1,21	107 849 837	1,20
	Ovocný sad	19 054 282	0,21	18 699 545	0,21
	Trvalý trávny porast	2 171 203 153	24,20	2 129 232 913	23,73
Nepoľnohospodárska pôda	Lesný pozemok	4 431 320 909	49,38	4 465 871 740	49,77
	Vodná plocha	139 424 083	1,55	139 285 999	1,55
	Zastavaná plocha	320 728 185	3,57	325 038 043	3,62
	Ostatná plocha	300 037 516	3,34	314 799 907	3,51
Celková výmera		*8 973 156 373*	*100,00*	*8 972 756 706*	*100,00*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pl5001rr)

Rastlinná výroba

V Prešovskom kraji sa rastlinnou výrobou zaoberajú menšie poľnohospodárske družstvá, obchodné spoločnosti a samostatne hospodáriaci roľníci. **Rastlinná výroba je zameraná na pestovanie zemiakov, obilnín, zrnín a viacročných krmovín, v menšej miere aj na pestovanie olejnín a cukrovej repy.** Štruktúra rastlinnej výroby vychádza z potenciálu pôdy a klimatických podmienok kraja. S pomedzi všetkých krajov mal Prešovský kraj v roku 2019 prvenstvo v pestovaní viacročných krmovín (111 tisíc ton) a zemiakov (43,6 tisíc ton).

Tabuľka 109: Hektárové úrody vybraných poľnohospodárskych plodín v tonách na hektár v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020

Územie	Zrniny spolu		Obilniny		Olejniny		Zemiaky		Viacročné krmoviny na ornej pôde	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Bratislavský kraj	4,71	5,81	4,73	5,86	2,33	2,38	28,94	32,73	4,61	**3,04**
Trnavský kraj	**5,58**	**6,79**	**5,63**	**6,85**	**2,49**	2,89	**30,43**	**33,44**	**6,46**	5,36
Trenčiansky kraj	4,92	5,8	4,94	5,85	2,37	**3,09**	12,31	18,18	4,09	4,52
Nitriansky kraj	5,39	6,67	5,42	6,73	2,51	2,77	20,56	21,22	5,91	**5,76**
Žilinský kraj	4,31	4,72	4,37	4,78	1,69	2,46	11,38	15,98	4,15	5,71
Banskobystrický kraj	4,14	4,57	4,16	4,63	**1,76**	2,37	**9,41**	**12,51**	3,51	3,8
Prešovský kraj	**4,05**	**4,12**	**4,11**	**4,15**	1,94	**2,27**	15,44	20,69	3,23	3,86
Košický kraj	4,77	5,86	4,79	5,88	2,22	2,69	13,54	13,85	**2,88**	3,84

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pl3001rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Živočíšna výroba

Živočíšna výroba v Prešovskom kraji je zameraná najmä na chov hovädzieho dobytka, oviec a ošípaných. V roku 2020 mal spomedzi okresov Prešovského kraja najviac evidovaného hovädzieho dobytka okres Bardejov (v rámci SR mu patrilo 6. miesto). Najviac ošípaných sa v tomto roku chovalo v okrese Humenné, najviac oviec v okrese Kežmarok a najviac hydiny v okrese Stropkov. Poradie jednotlivých SPR v počtoch kusov hospodárskych zvierat kopírovalo stav podľa okresov. Najviac hovädzieho dobytka bolo evidovaného v SPR Šariš, najviac ošípaných a hydiny v SPR Horný Zemplín a najviac oviec v SPR Spiš.

Tabuľka 110: Stav hospodárskych zvierat (v ks) v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020

Územie	Hovädzí dobytok spolu		Ošípané spolu		Ovce spolu		Hydina spolu	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Bratislavský kraj	14 230	13 667	24 176	28 402	821	1 542	850 845	666 304
Trnavský kraj	64 782	57 015	214 443	230 995	2 453	2 357	848 466	1 065 595
Trenčiansky kraj	41 713	41 925	54 001	42 736	35 048	28 836	1 851 585	1 584 431
Nitriansky kraj	63 003	54 884	164 927	137 396	11 784	9 204	3 723 122	2 669 801
Žilinský kraj	66 385	66 526	13 956	1 975	89 828	76 371	1 269 606	914 518
Banskobystrický kraj	76 899	73 498	69 179	54 954	125 274	88 148	1 291 758	1 933 901
Prešovský kraj	84 749	89 847	48 010	31 726	72 493	61 126	567 215	128 933
Košický kraj	45 825	44 927	44 424	10 126	44 023	26 668	2 433 627	1 640 141

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pl3003rr)

Tabuľka 111: Stav hospodárskych zvierat (v ks) v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2015 a 2020

Okres	Hovädzí dobytok spolu		Ošípané spolu		Ovce spolu		Hydina spolu	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Bardejov	12 051	11 929	3 457	76	3 638	4 363	64 835	D
Humenné	4 948	5 285	14 599	21 663	2 779	1 237	44 188	409
Kežmarok	4 706	6 298	4 764	810	13 831	12 233	16 340	237
Levoča	5 475	5 955	3 086	861	3 511	2 324	23 916	10 909
Medzilaborce	4 466	4 555	61	D	1 067	98	9 720	-
Poprad	9 232	9 144	1 058	357	1 846	3 123	31 628	4 483
Prešov	9 106	9 531	9 958	6 503	11 528	9 491	87 495	139
Sabinov	5 719	6 553	1 749	D	8 365	6 570	39 724	-
Snina	4 242	4 463	565	34	2 717	1 393	25 972	D
Stará Ľubovňa	8 540	9 743	2 398	202	8 062	9 307	26 972	-
Stropkov	4 756	4 326	582	7	2 651	1 862	114 939	96 578
Svidník	5 121	6 139	981	19	5 229	3 349	9 001	-
Vranov nad Topľou	6 387	5 926	4 752	853	7 269	5 776	72 622	D

D – dôverný údaj
Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pl3003rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tržby za predaj poľnohospodárskych výrobkov z prvovýroby

V roku 2020 dosiahli tržby za poľnohospodárske výrobky v Prešovskom kraji hodnotu 112,5 mil. €. Z toho boli tržby z rastlinnej výroby na úrovni 44,45 mil. € (39,52 %) a zo živočíšnej výroby na úrovni 68,04 mil. € (60,48 %). V porovnaní s rokom 2015 došlo k navýšeniu celkových tržieb o 14,08 %, pri vývoji však nedochádzalo k lineárnemu stúpaniu, ale tržby zaznamenali medziročné výkyvy (pokles v roku 2016 a 2018). V rámci krajov má nižšie tržby z poľnohospodárskej prvovýroby ako Prešovský kraj, už len Žilinský kraj. Najvyššie tržby dosahuje dlhodobo Nitriansky kraj, ktorého tržby v roku 2020 presiahli tržby v Prešovskom kraji takmer 5 násobne a tržby v Žilinskom kraji takmer 6 násobne.

Tabuľka 112: Vývoj tržieb za predaj poľnohospodárskych výrobkov (v tis. €) v krajoch SR medzi rokmi 2015 -2020

Územie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	109 498,00	128 402,80	121 364,60	127 021,40	111 131,90	137 289,90
Trnavský kraj	346 521,60	357 287,90	350 024,80	375 228,20	384 146,80	398 772,80
Trenčiansky kraj	117 064,30	117 396,90	140 371,20	131 459,80	128 995,10	184 991,80
Nitriansky kraj	**486 492,30**	**493 354,50**	**492 982,30**	**665 541,90**	**501 646,60**	**529 653,60**
Žilinský kraj	**80 043,60**	**78 509,30**	**87 616,00**	**90 084,00**	**85 998,60**	**88 886,90**
Banskobystrický kraj	124 999,60	126 987,30	141 858,60	147 754,30	147 104,00	154 275,10
Prešovský kraj	96 652,40	92 188,70	105 078,30	103 210,60	106 687,80	112 489,10
Košický kraj	170 227,70	198 739,40	210 921,00	185 910,30	162 466,30	173 565,10

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pl3006rr)

Lesníctvo

Lesné pozemky Prešovského kraja zaberajú približne 22 % z celkovej výmery lesných pozemkov SR a po Banskobystrickom kraji je tak druhým krajom SR s najväčšou výmerou lesných pozemkov. Výmera lesných pozemkov má z dlhodobého hľadiska stúpajúcu tendenciu ako aj v rámci Slovenska, tak aj v rámci Prešovského kraja. V roku 2015 bola výmera lesných pozemkov Prešovského kraja na úrovni 49,38 % z celkovej výmery a v roku 2020 zaberala 49,77 % z celkovej výmery. Spomedzi okresov Prešovského kraja majú najvyššiu lesnatosť okresy, v ktorých sa nachádzajú veľkoplošné chránené územia, a to okresy Poprad (69,81 %) a Snina (64,25 %). Naopak najnižšiu majú najviac poľnohospodársky využívané okresy, a to okres Prešov (36,67 %) a Vranov nad Topľou (37,92 %). Okres Prešov je zároveň aj najviac urbanizovanou časťou kraja.

Graf 105: Vývoj výmery lesných pozemkov v Prešovskom kraji medzi rokmi 1996 - 2020

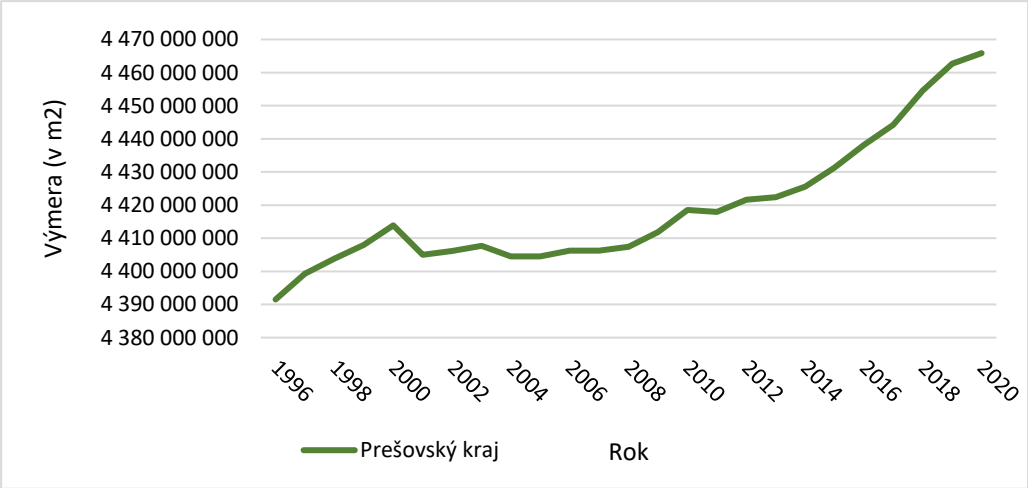

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2021 (pl5001rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 68: Kategórie lesa v Prešovskom kraji v roku 2020

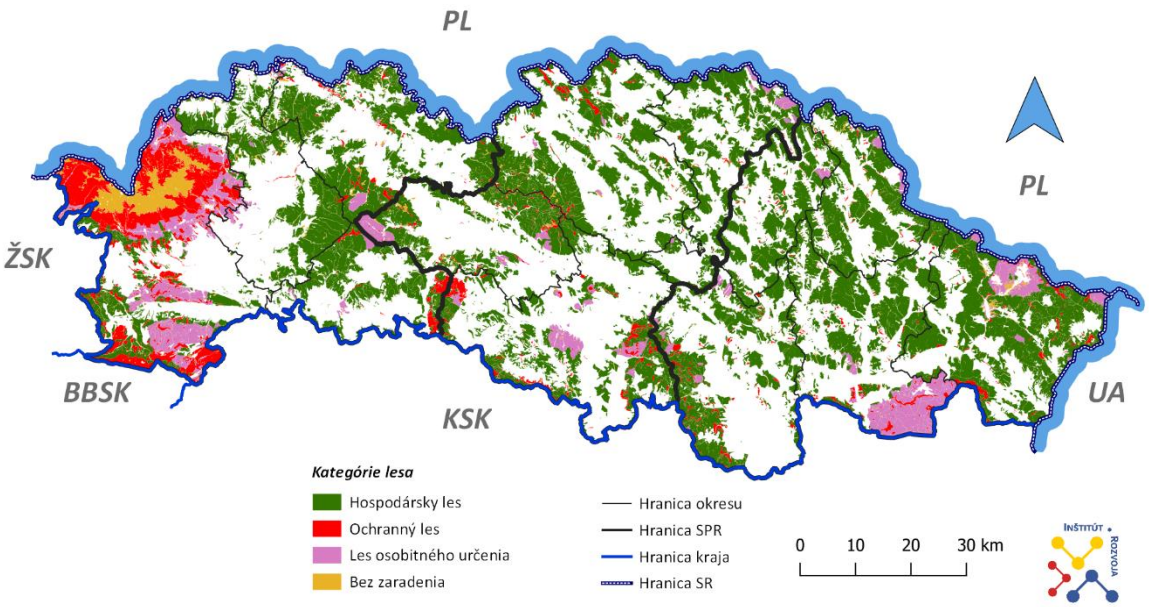

Zdroj: Národné lesnícke centrum, 2021

Graf 106: Kategórie lesa v Prešovskom kraji v roku 2020

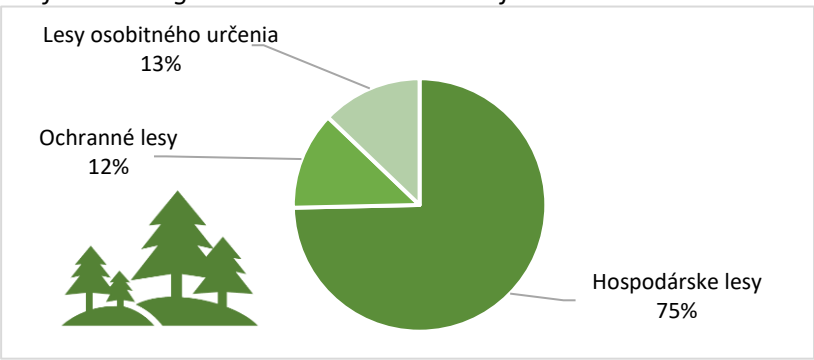

Z celkovej výmery lesov je podiel hospodárskych lesov na území kraja až 75 %, lesov osobitného určenia je 13 % a ochranných lesov je 12 %. **V roku 2015 bola ročná realizovaná ťažba lesov SR na úrovni 9,14 mil. m³ drevnej hmoty, v roku 2020 poklesla na 7,5 mil. m³ drevnej hmoty.**

Zdroj: Národné lesnícke centrum, 2021

Graf 107: Podiel na realizovanej ťažbe77 v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020

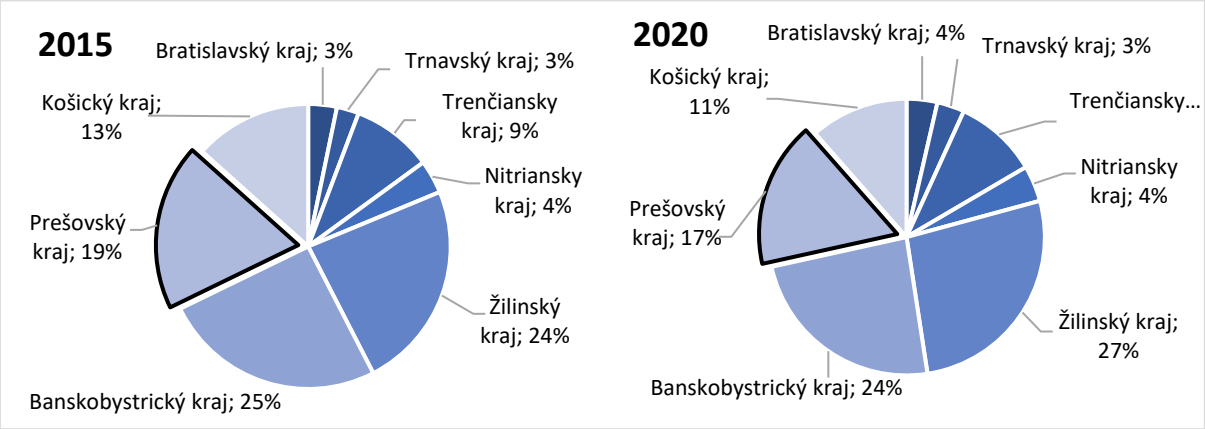

Zdroj: Národné lesnícke centrum, 2021

[77] Realizovaná ťažba podľa definície ťažby v § 22 ods. 1 zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 113: Celková obnova lesov v krajoch SR v hektároch v rokoch 2015 až 2020

Územie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	919	738	596	594	591	472
Trnavský kraj	669	534	616	537	455	472
Trenčiansky kraj	992	1 069	1 024	979	932	976
Nitriansky kraj	649	652	577	596	637	508
Žilinský kraj	4 391	4 590	4 213	4 913	5 555	5 256
Banskobystrický kraj	2 759	3 971	3 642	4 015	3 553	3 166
Prešovský kraj	3 506	4 354	3 543	3 516	2 961	2 416
Košický kraj	2 016	2 152	2 487	2 239	2 334	1 734
Slovenská republika	***15 901***	***18 060***	***16 698***	***17 389***	***17 018***	***15 000***

Zdroj: Národné lesnícke centrum, 2021

V roku 2020 sa v SR obnovilo 15 000 ha lesa, najviac v Žilinskom kraji (5 256 ha). **V Prešovskom kraji došlo k obnove 2 416 ha, čo bolo najmenej za posledných 5 rokov.**

Sekundárny sektor

Do **sekundárneho sektora patria činnosti** ako ťažba a dobývanie nerastných surovín, priemyselná výroba, stavebníctvo, dodávka a rozvod elektriny, plynu, pary a vzduchu, dodávka vody a likvidácia odpadov a odpadových vôd. Najviac podnikov sekundárneho sektora v rámci Prešovského kraja sídli v okrese Prešov.

Tabuľka 114: Podniky sekundárneho sektora v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

Územie	Ťažba a dobývanie	Priemyselná výroba	Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	Dodávka vody; čistenie a odvod odpad. vôd, odpady a služby odstr. odpadov	Stavebníctvo
Okres Bardejov	3	465	4	7	508
Okres Humenné	3	218	2	6	189
Okres Kežmarok	1	191	3	8	214
Okres Levoča	2	76	0	3	89
Okres Medzilaborce	0	22	1	0	18
Okres Poprad	2	538	10	14	507
Okres Prešov	8	909	10	30	785
Okres Sabinov	1	208	2	4	287
Okres Snina	1	166	2	8	92
Okres Stará Ľubovňa	2	207	2	9	328
Okres Stropkov	1	88	1	2	106
Okres Svidník	0	201	3	14	201
Okres Vranov nad Topľou	0	258	1	13	195
Prešovský kraj	24	3547	41	118	3519

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)

Ťažba nerastov

Územie Prešovského kraja je chudobné na zásoby rudných nerastných surovín (na úrovni krajov Slovenska je 2. najchudobnejším po Nitrianskom kraji), **predstavuje však významnú surovinovú základňu nerudných surovín a stavebných materiálov** (ktoré zásoby potenciálne umožňujú rozvoj hlavne stavebného priemyslu). Nachádzajú sa tu najmä ložiská bentonitu a zeolitu, cementárske suroviny, stavebné suroviny – andezity a ich suroviny. Významné sú ložiská kamennej soli na ploche cca 25 km^2 v hĺbke 150-800 m (ťažba soli bola významná najmä v minulosti, podzemná ťažba soli začala

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

v roku 1570, avšak v roku 2009 bola ukončená). Evidované ložiská kamennej soli okrem lokality Prešov – Solivar sa nachádzajú ešte v obciach Poša a Soľ (neťažené ložiská). Pokiaľ ide o energetické a rudné suroviny Prešovského kraja, prieskumy nepotvrdili významnejšie zásoby. **Pasportizáciou nerastných surovín v roku 2018 boli na území kraja zistené ložiská nasledujúcich nerastných surovín:**

1. **Energetické suroviny** – bituminózne horniny, ropa, uhlie, urán, zemný plyn
2. **Rudné suroviny** – antimón, meď, olovo, ortuť, striebro, volfrám, zinok, zlato, železná ruda
3. **Nerudné suroviny** – barit, bentonit, tavný čadič, dekoračný kameň, diatomit, dolomit, drahé kamene, grafit, kamenná soľ, kaolín, keramické íly, kremenné suroviny, magnezit, mastenec, perlit, sadrovec a anhydrit, sľuda, vápenec a sementárske suroviny, zeolit, zlievarenské a sklárske piesky, žiaruvzdorné íly, živec
4. **Stavebné suroviny** – stavebný kameň, štrkopiesky a piesky, tehliarske suroviny
5. **Ostatné suroviny** – mineralizované I-Br vody, pyrit

Mapa 69: Lokalizácia ložísk nerastných surovín v Prešovskom kraji v roku 2020

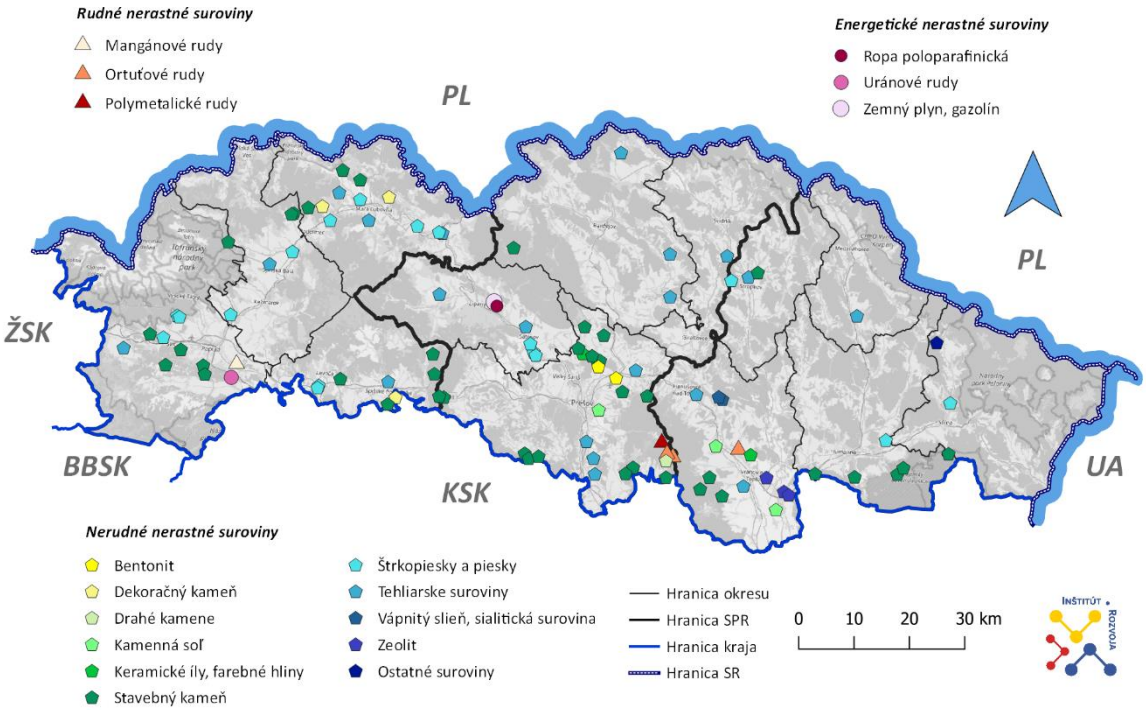

Zdroj: Štátny geologický ústav Dionýza Štúra, 2021

Priemysel

Priemyselná výroba je jedným z najdôležitejších faktorov zabezpečujúcich výkonnosť hospodárstva SR. **Z hľadiska počtu priemyselných podnikov patrilo v roku 2020 Prešovskému kraju 4. miesto (s 344 podnikmi).** Najviac podnikov mal Trenčiansky kraj (449), naopak najmenej ich bolo v Košickom kraji (256). Aj napriek pomerne vysokému počtu podnikov v Prešovskom kraji bol ich celkový hrubý obrat najnižší spomedzi krajov a taktiež podniky Prešovského kraja vytvorili najnižšiu pridanú hodnotu. Najvyšší hrubý obrat mali podniky v Bratislavskom kraji, ktoré zároveň vytvorili aj najvyššiu pridanú hodnotu. **V priemyselných podnikoch Prešovského kraja v roku 2020 pracoval druhý najnižší počet zamestnancov spomedzi ostatných krajov** (52 645 zamestnancov, čo predstavovalo 10,06 % z celkového počtu zamestnancov v priemysle v rámci SR). Menej zamestnancov v priemyselných podnikoch mal len Banskobystrický kraj. V Trenčianskom a Bratislavskom kraji bolo v priemysle zamestnaných najviac osôb. **Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v priemyselnej výrobe bola v roku 2020 najnižšia v Prešovskom kraji** (929 €).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 115: Vybrané ukazovatele priemyslu v samosprávnych krajoch SR v roku 2020

Územie	Počet priemyselných podnikov	Hrubý obrat (v tis. €)	Pridaná hodnota (v tis. €)	Priemerný počet zamestnaných osôb (fyzické osoby)	Priemerná nominálna mesačná mzda (v €)
Bratislavský kraj	307	**26 483 337**	**4 797 350**	84 635	**1 600**
Trnavský kraj	325	11 263 933	1 831 740	60 448	1 241
Trenčiansky kraj	**449**	8 570 203	2 357 331	**86 048**	1 169
Nitriansky kraj	376	5 774 102	1 310 105	63 656	1 055
Žilinský kraj	375	12 641 656	2 391 032	69 615	1 140
Banskobystrický kraj	299	3 678 997	1 077 386	**49 278**	1 083
Prešovský kraj	344	**3 494 163**	**940 658**	52 645	**929**
Košický kraj	**256**	5 920 686	1 377 763	56 992	1 103
Slovenská republika	*2 731*	*77 827 077*	*16 083 365*	523 317	1 190

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pm3001rr, pm3002rr)

Na úrovni okresov v rámci raja sa najviac priemyselných podnikov nachádza v okrese Prešov (91), ale ich hrubý obrat a pridaná hodnota nepresiahli podniky v okrese Poprad. Údaje o hrubom obrate a pridanej hodnote boli dôverné pre okresy Levoča a Medzilaborce. Údaje o priemernom počte zamestnaných osôb ani o priemernej nominálnej mzde neboli na úrovni okresov v čase spracovania dostupné.

Tabuľka 116: Vybrané ukazovatele v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

Okres	Počet priemyselných podnikov	Hrubý obrat (v tis. €)	Pridaná hodnota (v tis. €)
Bardejov	44	138 201	43 436
Humenné	20	368 946	94 560
Kežmarok	29	287 373	59 704
Levoča	4	**D**	**D**
Medzilaborce	**2**	**D**	**D**
Poprad	47	**1 272 736**	**323 310**
Prešov	**91**	852 062	258 458
Sabinov	18	93 202	27 735
Snina	19	82 680	22 985
Stará Ľubovňa	18	91 932	32 403
Stropkov	8	53 238	20 308
Svidník	8	**14 174**	**5 324**
Vranov nad Topľou	36	229 390	48 662

D – dôverný údaj
Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pm3002rr)

Podľa Ročenky priemyslu 2021, ktorú každoročne vydáva ŠÚ SR, pri rozdelení priemyslu do jednotlivých odvetví podľa klasifikácie ekonomických činností a na základe priemerného evidenčného počtu zamestnancov v roku 2020 bolo v rámci Prešovského kraja **najviac osôb zamestnaných v nasledujúcich pododvetviach priemyselnej výroby:**
- výroba motorových vozidiel – 14,22 % z celkového počtu zamestnancov v priemysle v kraji
- výroba potravín – 12,57 % z celkového počtu zamestnancov v priemysle v kraji
- výroba výrobkov z gumy – 10,33 % z celkového počtu zamestnancov v priemysle v kraji
- výroba odevov – 8,80 % z celkového počtu zamestnancov v priemysle v kraji
- výroba kovových konštrukcií – 8,06 % z celkového počtu zamestnancov v priemysle v kraji

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Pri celkovom pohľade na zamestnanosť v priemysle SR, dosahoval Prešovský kraj najvyššie podiely zamestnancov v odvetviach:
- výroba odevov – 39,55 % z celkového počtu zamestnancov SR v tomto pododvetví
- výroba nápojov – 25,34 % z celkového počtu zamestnancov SR v tomto pododvetví
- výroba textilu – 24,21 % z celkového počtu zamestnancov SR v tomto pododvetví
- výroba potravín – 17,43 % z celkového počtu zamestnancov SR v tomto pododvetví
- výroba výrobkov z gumy – 12,58 % z celkového počtu zamestnancov SR v tomto pododvetví

Výroba potravín je orientovaná najmä na výrobu mlieka a mliečnych výrobkov, spracovanie mäsa a výrobu mäsových výrobkov, pekárenských výrobkov. Významným potravinárskym podnikom v kraji sú Tatranská Mliekareň a.s. v Kežmarku, Milk Agro s.r.o. v Prešove a MECOM GRUOP s.r.o. v Humennom. **Výroba nápojov** sa orientuje na výrobu piva, alkoholických nápojov a upravovaných minerálnych vôd. Najvýznamnejším podnikom je pivovar vo Veľkom Šariši, pod značkou Plzeňský Prazdroj Slovensko a.s. **Chemický priemysel** je charakteristický pre okres Poprad (Chemosvit Folie s.r.o., Svit – výroba potravinových a nepotravinových obalov) a Sabinov (IMUNA PHARM a.s., Šarišské Michaľany – výroba základných farmaceutických výrobkov). **Odevný a textilný priemysel** je reprezentovaný podnikom Tytex Slovakia s.r.o. v Humennom, v ktorom sa venujú výrobe textilných výrobkov z prírodných a syntetických vláken (napr. výroba spodnej bielizne, pančúch a pleteného tovaru). Významným predstaviteľom **drevospracujúceho priemyslu** v celoslovenskom meradle je skupina spoločností Bukóza Holding, do ktorej patria spoločnosti zamerané na spracovanie drevnej hmoty najmä chemickým spôsobom (napr. BUKOCEL s.r.o. a GREENCEL s.r.o. v Hencovciach). **Strojárenský priemysel** je zastúpený už spomínanými podnikmi Tatravagónka a.s. a Whirlpool Slovakia s.r.o. v Poprade a Spinea s.r.o. v Prešove, automobilový priemysel zase podnikmi ako TESCA SLOVAKIA s.r.o. a TREVES Slovakia s.r.o. v Kežmarku, CEMM THOME SK, spol. s.r.o. a Lear Corporation Seating Slovakia s.r.o. v Prešove a TESLA STROPKOV a.s. v Stropkove.

Priemyselné parky v Prešovskom kraji

Z hľadiska rozvoja priemyselnej výroby a potreby prilákania nových investorov sú na území SR vyčlenené zóny označené ako **priemyselný park**[78]. Ide o komplexy v ktorých sú primárne sústredené výrobné haly, ale aj skladovacie a logistické priestory na manipuláciu, skladovanie a distribúciu tovarov. Neskôr bývajú častokrát doplnené centrami vedy a výskumu, vzdelávacími zariadeniami, zónami oddychu, športu alebo aj obytnými zónami. **Ku koncu roka 2020 Ministerstvo hospodárstva SR evidovalo na území PSK 13 priemyselných parkov.** Ich rozmiestnenie je viac-menej rovnomerné, takmer vo všetkých okresoch Prešovského kraja. Výnimku predstavujú okresy Stará Ľubovňa a Svidník, ktoré na svojom území neevidujú žiadny priemyselný park. Z hľadiska delenia podľa spôsobu vybudovania prevládajú zelené parky, ktorých je deväť, čo činí necelých 70 percent z celkového počtu.

[78] Priemyselné parky sa delia na:
Zelený priemyselný park („greenfield“) – priemyselný park vybudovaný na nevyužívanej a nezastavanej ploche
Hnedý priemyselný park („brownfield“) – vybudovaný na už zastavanej a využívanej ploche

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 117: Základné charakteristiky priemyselných parkov Prešovského kraja

Názov	Okres	Obec	Typ	Rozloha (ha)	Voľná plocha (ha)	Využitie (%)
Priemyselný park Lipany - Za traťou	Sabinov	Lipany	Zelený park	10,13	2,31	77,20
Priemyselný prak Poprad - Matejovce	Poprad	Poprad	Zelený park	9,09	**0**	**100,00**
Priemyselný park Kežmarok	Kežmarok	Kežmarok	Zelený park	17,6	8,7	50,57
Priemyselný park Levoča -Juh	Levoča	Levoča	Hnedý park	11,98	4,8	59,93
Priemyselná zóna Petrovany	Prešov	Petrovany	Zelený park	8,53	8,53	**0,00**
Priemyselný park Prešov - Záborské	Prešov	Prešov	Zelený park	**24,63**	5,35	78,28
Priemyselný park Bardejov	Bardejov	Bardejov	Hnedý park	1,18	**0**	**100,00**
Priemyselný park Stropkov - I. etapa	Stropkov	Stropkov	Hnedý park	2,11	0,72	65,88
Priemyselný park Snina	Snina	Snina	Hnedý park	**0,47**	**0**	**100,00**
Priemyselný park Myslina	Humenné	Myslina	Zelený park	1,98	**0**	**100,00**
Priemyselný park Vranov nad Topľou - Ferovo	Vranov nad Topľou	Vranov nad Topľou	Zelený park	12,77	**10,13**	20,67
Priemyselný park Humenné - Guttmanovo	Humenné	Humenné	Zelený park	5,4	1,06	80,37
Priemyselná zóna Medzilaborce	Medzilaborce	Medzilaborce	Zelený park	4,69	3,67	21,75

Zdroj: Ministerstvo hospodárstva SR, priemyselneparkyslovenska.sk, 2021

Všetky priemyselné parky Prešovského kraja majú dobrú dopravnú dostupnosť. Územie 4 parkov je 100 percentne využité (Poprad – Matejovce, Bardejov, Snina a Myslina). Priemyselný park v Petrovanoch zatiaľ nie je využívaný. Rozlohou najväčší je Priemyselný park Prešov – Záborské, najmenší zas Priemyselný park Snina. Priemyselné parky Prešovského kraja sú v prevažnej miere orientované na **strojárstvo, elektrotechnický priemysel, priemyselnú výrobu a textilnú produkciu**. Oblasť energetiky, logistiky a odpadového hospodárstva je zastúpená v menšej miere. Nakoľko kapacity priemyselných parkov nie sú využité na 100 percent, Prešovský kraj disponuje dostatočným množstvom voľných hál pre investorov pôsobiacich v daných odvetviach. Na oblasť **energetiky** je orientovaný Priemyselný park Lipany – Za traťou (spoločnosti Tecoma Travel Agency s.r.o., BioLipany s.r.o. a Repox s.r.o.). Na oblasť **logistiky** sú orientované firmy pôsobiace v Priemyselnom parku Poprad – Matejovce (spoločnosti TRANSERVICE EUROPA SK, s.r.o., TOL spol. s.r.o. a HO&PE FAMILY s.r.o.), čo vyplýva z priaznivej lokalizácie parku a dobrej infraštruktúry. Napojenie na diaľnicu D1 je vzdialené 1 km. Železničná stanica sa nachádza vo vzdialenosti 1,6 km. Možnosť leteckej prepravy ponúka letisko mesta Poprad. Na oblasť **odpadového hospodárstva** sa zatiaľ neorientuje žiadna firma pôsobiaca v priemyselných parkoch Prešovského kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 70: Priemyselné parky v Prešovskom kraji v roku 2020

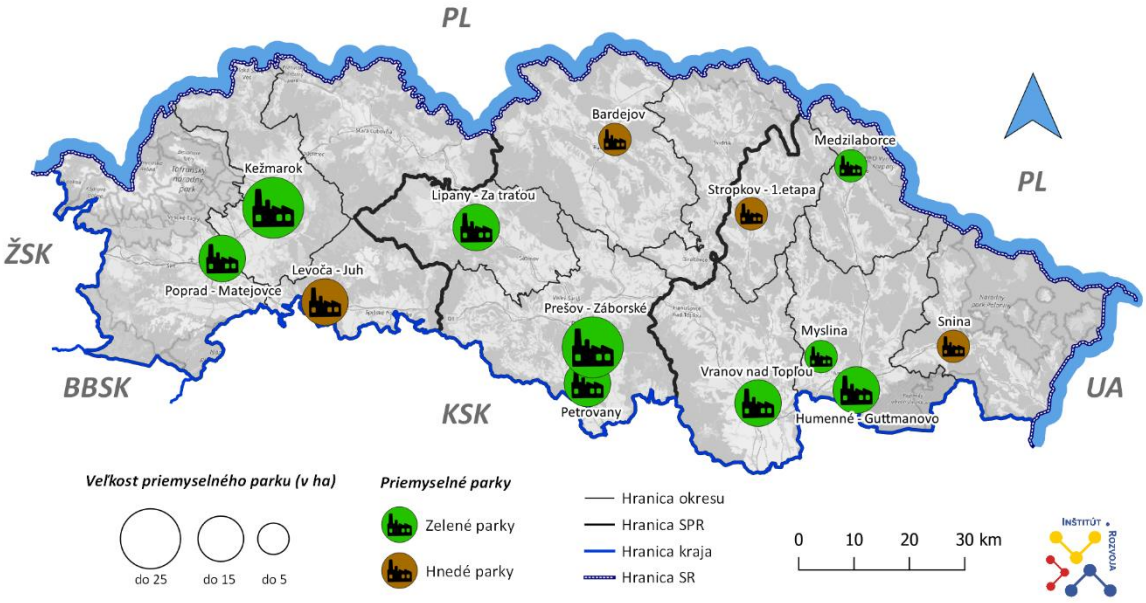

Zdroj: Ministerstvo hospodárstva SR, priemyselneparkyslovenska.sk, 2021

Stavebníctvo

Podľa údajov ŠÚ SR bol ku koncu roka 2020 v Prešovskom kraji priemerný evidenčný počet zamestnancov v odvetví stavebníctva celkovo 10 577 osôb, čo predstavovalo podiel 6,02 % z celkového počtu zamestnancov v kraji. Prešovský kraj tak bol spomedzi krajov na treťom mieste v priemernom počte zamestnaných v stavebníctve. Pre porovnanie podiel na úrovni SR je 4,58 % a Bratislavský kraj je v priemernom počte zamestnancov v stavebníctve a v stavebnej produkcii dlhodobo na prvom mieste v rámci SR. Najvýznamnejšie podniky v oblasti stavebníctva v Prešovskom kraji sú UNISTAV s.r.o. Prešov, PEhAES, a.s. Prešov a Chemkostav HSV a.s. Humenné. Na úrovni okresov boli v čase spracovania dokumentu dostupné len údaje o priemernom počte zamestnancov v stavebníctve. Z okresov Prešovského kraja má dlhodobo najviac zamestnancov v tomto odvetví okres Prešov a naopak najmenej majú okresy Stropkov a Medzilaborce (a aj preto boli pre nich niektoré údaje dôverné).

Tabuľka 118: Priemerný počet zamestnancov v stavebníctve a stavebná produkcia v krajoch SR v rokoch 2010, 2015 a 2020

Územie	Priemerný evidenčný počet zamestnancov			Stavebná produkcia vykonaná vlastnými zamestnancami (v tis. €)		
	2010	2015	2020	2010	2015	2020
Bratislavský kraj	10 155	11 870	14 520	1 559 949,24	1 913 070,40	1 686 149,85
Trnavský kraj	4 525	5 138	6 450	522 138,12	428 146,59	409 599,54
Trenčiansky kraj	5 024	4 479	5 408	475 920,87	364 287,44	367 290,33
Nitriansky kraj	8 859	7 633	9 107	506 988,55	464 115,45	442 828,89
Žilinský kraj	8 571	8 468	11 006	850 314,86	685 537,73	743 404,75
Banskobystrický kraj	7 078	5 330	6 361	444 004,82	369 568,24	371 051,93
Prešovský kraj	5 678	7 765	10 577	566 711,15	604 317,02	584 884,28
Košický kraj	7 534	6 301	10 468	590 222,34	624 090,21	553 070,34
Slovenská republika	*57 424*	*56 984*	*73 897*	*5 516 249,94*	*5 453 133,07*	*5 158 279,90*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3113r, st3001rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 108: Vývoj priemerného evidenčného počtu zamestnancov v stavebníctve a stavebnej produkcie vykonanej vlastnými zamestnancami v Prešovskom kraji v rokoch 2010 až 2020

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3113r, st3001rr)

Tabuľka 119: Priemerný evidenčný počet zamestnancov v stavebníctve v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2010, 2015 a 2020

Okres	2010	2015	2020
Okres Bardejov	519	715	2 264
Okres Humenné	278	416	520
Okres Kežmarok	162	388	1 009
Okres Levoča	12	70	22
Okres Medzilaborce	14	D	D
Okres Poprad	1 016	1 651	1 595
Okres Prešov	1 422	2 055	2 037
Okres Sabinov	335	437	496
Okres Snina	635	278	309
Okres Stará Ľubovňa	501	616	1 183
Okres Stropkov	D	D	D
Okres Svidník	519	363	705
Okres Vranov nad Topľou	265	452	339

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3113r)

Graf 109: Podiel priemerného evidenčného počtu zamestnancov v stavebníctve z celkového počtu zamestnancov v stavebníctve kraja v jednotlivých SPR v roku 2020

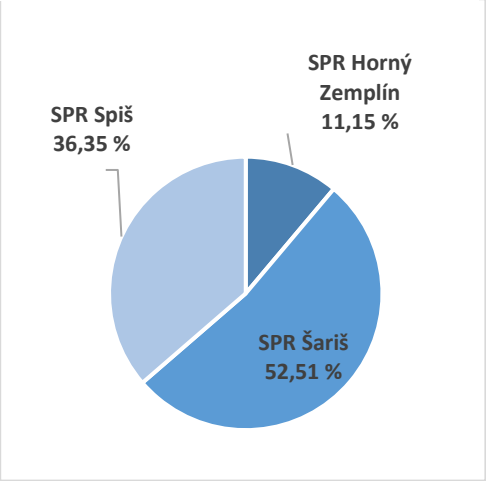

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3113r)

V posledných rokoch výrazne stúpol priemerný evidenčný počet zamestnancov zamestnaných v stavebníctve v okresoch Bardejov, Kežmarok a Stará Ľubovňa čo súvisí najmä s investičnými akciami štátu a VÚC v oblasti budovania dopravnej a technickej infraštruktúry. Na úrovni SPR mal v roku 2020 viac ako polovičný podiel počtu zamestnancov v stavebníctve z celkového počtu zamestnancov v stavebníctve kraja SPR Šariš (52,51 %), nasledovaný SPR Spiš (36,35 %) a naopak najmenej mal SPR Horný Zemplín (11,15 %). Takéto poradie sa počas posledného desaťročného sledovaného obdobia nemenilo.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Terciárny sektor

Tretí sektor je označovaný ako sektor **služieb**. Zahŕňa všetky druhy ľudskej činnosti, ktoré sú postavené na poskytovaní platených alebo aj neplatených služieb, ako sú napríklad obchod, poskytnutie práce, vedomostí, finančných prostriedkov, infraštruktúry, alebo tovarov a výrobkov. Zamestnanosť v tomto sektore býva najvyššia spravidla v ekonomicky rozvinutých krajinách. Pri pohľade na Prešovský kraj môžeme označiť za centrum ponúkajúce služby každé mesto, pričom platí, že s rastúcim počtom obyvateľov rastie aj kvalita a počet ponúkaných služieb. Najvyššiu vybavenosť má teda najväčšie mesto kraja – mesto Prešov, kde nájdeme sídla verejnej správy, administratívy, bankovníctva, finančníctva, zdravotníctva, množstvo zariadení maloobchodu a veľkoobchodu, ubytovacích a stravovacích zariadení, informačných, voľnočasových a iných služieb. Ďalšími centrami s vysokou vybavenosťou sú mestá Poprad a Humenné. Prešov, Poprad a Humenné sú aj územiami mestského rozvoja (UMR). **V roku 2020 dosiahol podiel podnikov v terciárnom sektore na celkovom počte podnikov v kraji hodnotu 46 % a v tomto sektore pracovalo 84 667 zamestnancov (48,16 % zo všetkých zamestnancov). Na úrovni okresov majú najvyšší počet podnikov a najvyššiu zamestnanosť v terciárnom sektore práve tie okresy v ktorých sa spomínané mestá nachádzajú (okresy Prešov – 50 % podnikov, Poprad – 51 % podnikov a Humenné – 47 % podnikov).** V týchto okresoch zamestnanosť v terciárnom sektore vysoko prevyšuje zamestnanosť vo zvyšných sektoroch. Výnimkou, kde tretí sektor nie je najväčším zamestnávateľom sú okresy Medzilaborce (tu prevažuje primárny sektor) a Sabinov (tu prevažuje sekundárny sektor). Z pohľadu činností podľa SK NACE Rev. 2 **na úrovni SPR, je vo všetkých troch SPR terciárny sektor najväčším zamestnávateľom.**

Graf 110: Podiel podnikov v sektoroch hospodárstva v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

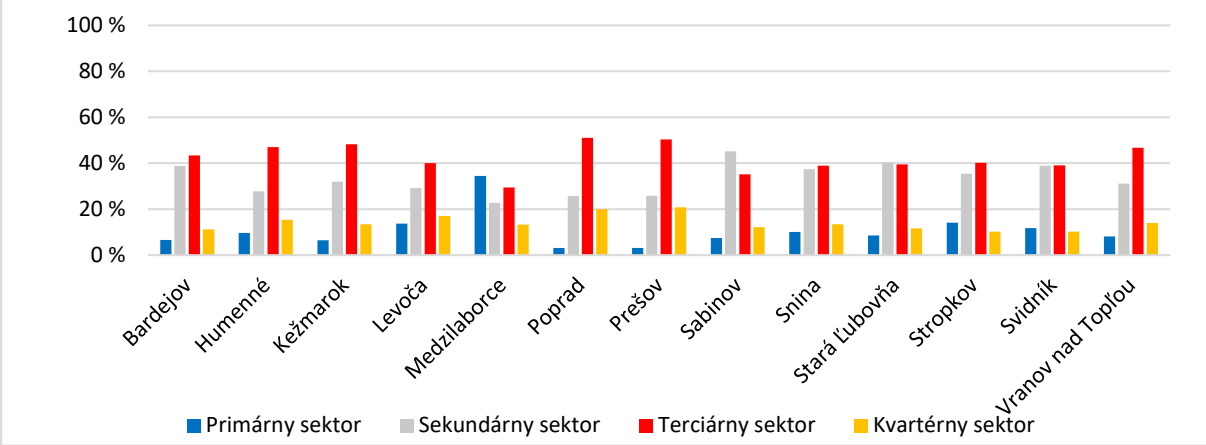

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)

Graf 111: Podiel podnikov v sektoroch hospodárstva v SPR Prešovského kraja v roku 2020

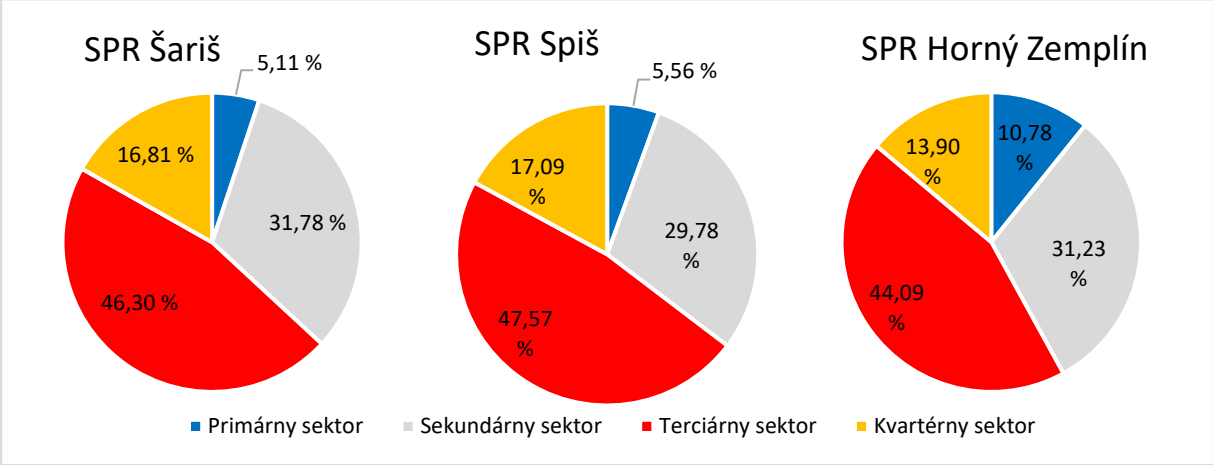

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Kvartérny sektor

Širšie poňatie tohto sektora zahŕňa okrem **vedy a výskumu** aj služby v oblasti **informácií, informačných a komunikačných technológií a vzdelávania**. Aj pri tvorbe tohto dokumentu boli 3 činnosti z klasifikácie SK NACE Rev. 2 (Informácie a komunikácia, Odborné, vedecké a technické činnosti a Vzdelávanie) zaradené práve do tohto sektora. **V roku 2020 tak v Prešovskom kraji v tomto sektore pracovalo 24 763 zamestnancov (6,30 % zo všetkých zamestnancov). Najviac podnikov aj najviac zamestnancov v tomto sektore mali v roku 2020 okresy Prešov a Poprad, ktoré výrazne prevyšovali zvyšné okresy** (rovnako aj na úrovni SPR). Okres Prešov v tomto sektore dominuje hlavne vďaka lokalizácii univerzity v okresnom meste, ktorá centralizuje odborníkov a výskumníkov z celého kraja a vytvára pre nich vhodné prostredie pre rozvoj inovácií.

Graf 112: Počet podnikov pôsobiacich v kvartérnom sektore v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

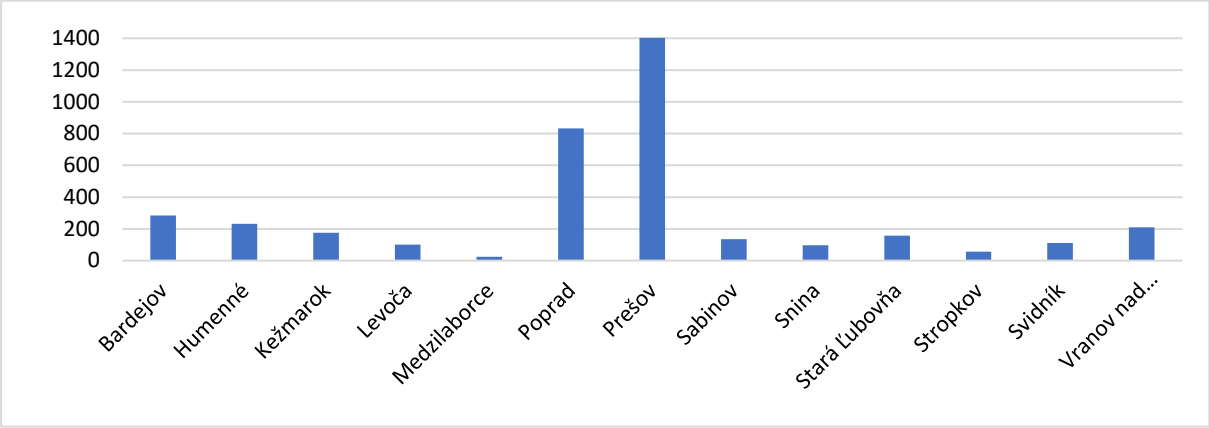

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)

Graf 113: Počet zamestnancov pracujúcich v kvartérnom sektore v okresoch Prešovského kraja v roku 2020

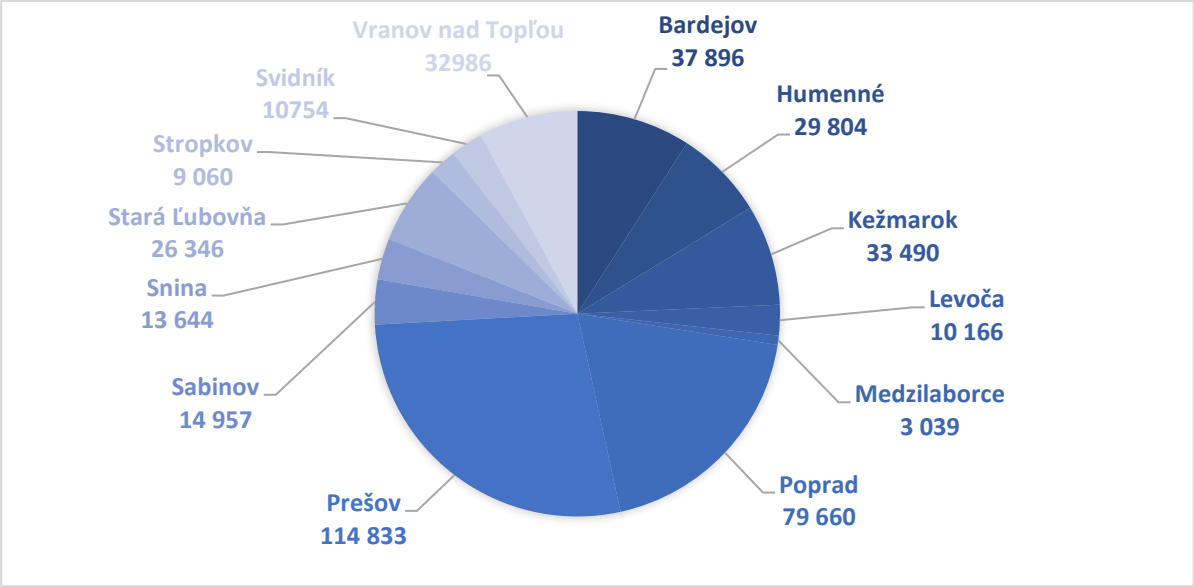

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3113rr)

S kvartérnym sektorom súvisí aj nasledujúca kapitola 2.6 Výskum, vývoj a inovácie, v ktorej je podrobnejšie tento sektor rozpracovaný.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Najväčší podiel na tvorbe hrubej pridanej hodnoty kraja má priemysel + Stabilná podnikateľská a živnostnícka základňa a vysoká ochota obyvateľstva k samozamestnávaniu (ochota podnikať) + Pestré zloženie podnikov podľa ekonomických činností + Rast počtu malých a stredných podnikov v kraji + Najvyšší počet ekonomicky aktívnych obyvateľov spomedzi ostatných krajov + Vysoké stavy hospodárskych zvierat v porovnaní s ostatnými krajmi (najmä hovädzí dobytok a ovce) + Vysoký podiel lesných pozemkov z celkovej výmery územia kraja + Územie kraja má významnú surovinovú základňu nerudných surovín a stavebných materiálov + Rozvinutý stavebný priemysel a vysoká stavebná produkcia v porovnaní s ostatnými krajmi SR + Diverzifikované odvetvia priemyselnej výroby v porovnaní s ostatnými krajmi SR + Lokalizácia priemyselných parkov a logistických centier v kraji s dobrou dopravnou dostupnosťou a existujúcou technickou infraštruktúrou + Dostatok voľnej pracovnej sily pre prácu s nižšou pridanou hodnotou	- Najnižší HDP na obyvateľa spomedzi všetkých krajov SR - Najmenší podiel zahraničných investícií smerujúcich do kraja spomedzi ostatných krajov - Nízky export tovarov a služieb, resp. slabé marketingové zručnosti pri presadzovaní sa na zahraničnom trhu - Klesajúci počet veľkých podnikov (s 250 a viac zamestnancami) - Lokalizácia podnikov len v troch väčších hospodárskych centrách – Poprad, Prešov a Humenné - Najnižšia priemerná hrubá mesačná nominálna mzda spomedzi ostatných krajov - Dlhodobo najvyššia miera nezamestnanosti v rámci krajov SR - Najvyšší počet uchádzačov o zamestnanie v rámci krajov SR - Vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných UoZ bez pracovných návykov na celkovom počte evidovaných UoZ - Vysoký počet zamestnancov pracujúcich v odvetviach s najnižšou pridanou hodnotou (výroba textilu, odevov, potravín a nápojov), t.j. v sekundárnom sektore - Málo kvalifikovaných pracovníkov v kategórii Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov (v primárnom sektore) - Ťažké výrobné podmienky v primárnom sektore nedovoľujú vysokointenzívne využitie ani rozmanitejšiu štruktúru pestovaných plodín (produkcia zameraná najmä na nenáročné plodiny ako zemiaky a krmoviny) - Nízke tržby z predaja poľnohospodárskych výrobkov v porovnaní s ostatnými krajmi - Územie kraja chudobné na zásoby rudných nerastných surovín

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

	- Nízky počet zamestnancov v priemysle v porovnaní s ostatnými krajmi - Najnižší hrubý obrat a pridaná hodnota tvorená v odvetviach priemyslu v porovnaní s ostatnými krajmi - Nízky počet pracovných miest s manažérskymi zručnosťami (s vyššou pridanou hodnotou)
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Medziročný rast hrubej pridanej hodnoty vytváranej krajom + Zvýšiť konkurencieschopnosť a export tovarov a služieb do zahraničia + Podporovať miestne podnikateľské aktivity v NRO za účelom vytvárania nových pracovných miest + Vytvorenie lepších podmienok pre malé a stredné podniky - zvýšenie kvality a diverzity ponúkaných tovarov a služieb + Rast počtu ekonomický aktívnych obyvateľov + Pomocou nových regionálnych nástrojov a opatrení znížiť počet dlhodobo nezamestnaných UoZ a zaradiť ich na trhu práce. + Maximálne využitie finančných zdrojov EÚ z Plánu obnovy v kraji + Zvýšenie kvalifikáciu uchádzačov o zamestnanie + Trend práce formou „home office“ môže zabrániť odchodu pracovnej sily mimo región + Stúpajúci trend elektronického obchodovania, ktoré sa viaže na lokálny trh + Región ako zaujímavá destinácia pre digitálnych nomádov – „freelancerov“ z rôznych krajín, ktorí poskytujú služby v oblasti online marketingu a kreatívneho priemyslu + Rozvoj cestovného ruchu ako faktor podpory ekonomiky	- Spomalenie rastu (prípadne až klesanie) medziročnej hodnoty HDP na obyvateľa - Pokles zahraničných investícii smerujúcich do kraja - Zmena legislatívnych podmienok a daňovo-odvodové zaťaženie živnostníkov a podnikateľov - Pokles malých a stredných podnikov, ktoré nedokážu konkurovať zahraničným podnikom - Zvyšovanie miery nezamestnanosti v kraji - Pokles výmery poľnohospodárskej pôdy kvôli rozširovaniu obytnej a priemyselnej zástavby - Slabá kúpyschopnosť obyvateľstva bude uprednostňovať lacné a nekvalitné potraviny zo zahraničia - Legislatíva s nevhodnými nástrojmi na TP, nemotivujúce pre dlhodobo nezamestnaných UoZ - Zmenou klímy sa zmení štruktúra pestovaných plodín - Choroby hospodárskych zvierat - Šírenie lesných škodcov - Nadmerná ťažba drevnej hmoty - Rozširovanie povrchovej aj podpovrchovej ťažby nerudných surovín a stavebných materiálov s dopadom na životné prostredie - Pokles zamestnancov v tradičnej priemyselnej výrobe vplyvom digitalizácie a automatizácie výroby

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ Vytváranie nových pracovných miest a podnikateľských aktivít v spojení so striebornou ekonomikou + Zvýšenie potravinovej sebestačnosti kraja + Rast tržieb za predaj poľnohospodárskych výrobkov + Rozvoj poľnohospodárstva zavádzaním inovatívnych foriem v pestovaní plodín a chove hospodárskych zvierat s dôrazom na adaptáciu na klimatickú zmenu + Zvyšovanie podielu lesných pozemkov z celkovej výmery kraja obnovou lesa + Efektívne využitie prírodného odpadu z lesov na ďalšie spracovanie + V maximálnej miere využitie nerudných surovín na výrobu produktov a ich využívanie v stavebníctve + Vytváranie miestnych, resp. regionálnych partnerstiev s viacerými podnikateľmi a vytváranie regionálnych produktov + Tvorba podnikateľského prostredia pre nových investorov + Vytvárať podnikateľské inkubátory na podporu podnikania v kraji v spolupráci so vzdelávacími inštitúciami + Vytvorenie informačného portálu spolu s podnikateľským sektorom za účelom spolupráce pri modernizácii výroby a zvyšovaní konkurencieschopnosti + Vytvárať spoločné podniky v rámci prihraničných regiónov + Vytváranie nových nástrojov zo strany zamestnávateľov na stabilizáciu pracovnej sily a zníženie mobility (prepojenie zamestnávania so službami a benefitmi pre zamestnancov) + Zlepšenie integrovanej dopravy v regióne za účelom zvýšenia komfortu cesty do zamestnania	- Nedostatok finančných zdrojov na rozširovanie podnikateľských zámerov – nevyhovujúce úvery - Pokračovanie pandémie a s ňou súvisiace obmedzenia pre podnikateľov a zamestnancov - Vznik novej situácie u susediacich štátov (vojnový konflikt na Ukrajine)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

NÁSLEDKY

Hospodársky i ekonomicky zaostávajúci kraj.
Strata konkurencieschopnosti a zatváranie existujúcich podnikov.
Odchod obyvateľov (a najmä mladých) za prácou do iných regiónov alebo do zahraničia.
Slabá atraktivita kraja pre nových investorov.

PROBLÉMY

Rastúca nezamestnanosť
- znižovanie počtu pracovných miest
- ťažké uplatnenie znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie a dlhodobo nezamestnaných

Nízkopríjmoví pracujúci
- vysoké ceny bývania a uspokojovania základných potrieb v porovnaní s príjmami (pracujúca chudoba)

Nízke HDP na obyvateľa
- slabá produkčná schopnosť kraja

Pokles malých a stredných podnikov
- zánik konkurenčného prostredia a zníženie rozmanitosti ponúkaných projektov a služieb

Nedostatok inovatívnych a konkurencieschopných podnikov v kraji a slabá adaptačná schopnosť existujúcich podnikov na aktuálne potreby trhu.

PRÍČINY

Nízky počet kvalifikovaných pracovníkov
- potreba prepájať vzdelávanie s praxou

Málo domácich aj zahraničných investícií
- nedostatočná logistická a technická infraštruktúra
- slabé využitie pozemkov kraja na budovanie skladov alebo priemyselných parkov

Nedostatočné využívanie možností, ktoré by pomohli zaradiť nezamestnaných do pracovného procesu
- chýbajúca podpora aktivít zo strany štátu aj VÚC v oblasti Aktívnej politiky trhu práce

Nevyhovujúce podnikateľské prostredie a zaťažujúca legislatíva
- vysoká administratívna záťaž podnikateľov
- nedostatočná podpora podnikania zo strany štátu a VÚC (obzvlášť v sektoroch najviac postihnutých pandémiou koronavírusu)
- chýbajúca komunikácia a spolupráca medzi podnikateľmi a samosprávami
- absencia krajského podporného nástroja

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.5.2 Výskum, vývoj a inovácie

Oblasť vedy, výskumu, vývoja a inovácií je v Slovenskej republike dlhodobo podfinancovanou oblasťou. Aj keď sa v posledných rokoch objem finančných prostriedkov smerujúcich do tejto oblasti značne zvýšil, Slovenská republika sa stále radí medzi krajiny s najnižším podielom investícií do vedy a výskumu v rámci krajín EÚ. Podľa údajov z Eurostatu bolo v roku 2020 Slovensko na 20. priečke spomedzi členských krajín EÚ v objeme výdavkov na vedu a výskum z celkového rozpočtu krajiny.

Tabuľka 120: Podiel (v %) výdavkov na výskum a vývoj v členských štátoch EÚ v rokoch 2011, 2015 a 2020 z celkového rozpočtu krajín

Krajina	2011	2015	2020
Nemecko	1,95	**1,99**	**2,16**
Dánsko	1,78	1,84	1,8
Chorvátsko	1,51	1,64	1,6
Grécko	0,58	0,97	1,58
Holandsko	1,63	1,58	1,54
Estónsko	**2,02**	1,72	1,53
Fínsko	1,95	1,68	1,53
Rakúsko	1,54	1,56	1,51
Švédsko	1,56	1,58	1,47
Česká republika	1,47	1,43	1,35
Luxembursko	1,37	1,53	1,32
Belgicko	1,15	1,13	1,21
Španielsko	1,48	1,28	1,16
Francúzsko	1,45	1,14	1,11
Taliansko	1,13	1,01	1,1
Slovinsko	1,16	0,84	1,04
Cyprus	0,96	0,82	0,97
Poľsko	0,7	0,98	0,85
Írsko	0,97	0,96	0,84
Slovenská republika	*1,09*	*0,91*	*0,83*
Lotyšsko	0,95	0,93	0,77
Portugalsko	0,89	0,79	0,75
Litva	**0,36**	**0,49**	0,62
Bulharsko	0,69	0,59	0,56
Maďarsko	0,59	0,55	0,54
Malta	0,51	0,65	0,5
Rumunsko	0,68	0,71	**0,31**
EU 27	***1,46***	***1,38***	***1,42***

Zdroj: Eurostat, 2021 (https://ec.europa.eu/eurostat/web/science-technology-innovation/data/database)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Najviac vedecko-výskumných a inovačných aktivít je v rámci Slovenska sústredených v Bratislavskom kraji a preto sem v sledovanom období od roku 2010 do roku 2020 smerovalo najviac investícií (47 % zo všetkých výdavkov SR v oblasti vedy a výskumu). **Prešovský kraj mal spomedzi krajov najnižšie výdavky na výskum a vývoj v celom sledovanom období. V roku 2020 boli výdavky do tejto oblasti v Prešovskom kraji vo výške 26 133 005 € (3 % z celkových výdavkov SR), čo bolo až o 93 % menej ako výška výdavkov v Bratislavskom kraji.**

Tabuľka 121: Celkové výdavky na výskum a vývoj zo štátnych zdrojov v krajoch SR v rokoch 2010, 2015 a 2020 v tis. € a prepočítané výdavky na 1 000 obyvateľov

Územie	Výdavky v roku 2010 prepočítané na 1 000 obyvateľov	Celkové výdavky v roku 2010	Výdavky v roku 2015 prepočítané na 1 000 obyvateľov	Celkové výdavky v roku 2015	Výdavky v roku 2020 prepočítané na 1 000 obyvateľov	Celkové výdavky v roku 2020
Bratislavský kraj	331,1	208 159,7	607,7	384 880,5	581,7	393 853,1
Trnavský kraj	49,7	27 996,4	174,6	97 749,2	90,5	51 182,5
Trenčiansky kraj	79,4	47 520,4	88,4	52 150,7	152,5	88 865,3
Nitriansky kraj	26,6	18 776,3	129,3	88 226,1	66,7	44 788,8
Žilinský kraj	44,5	31 043,8	194,4	134 196,9	121,3	83 863,4
Banskobystrický kraj	28,8	18 775,5	68,2	44 540,5	77,0	49 498,0
Prešovský kraj	**14,3**	**11 589,0**	**28,1**	**23 061,2**	**31,6**	**26 133,0**
Košický kraj	67,3	52 507,7	128,6	102 467,1	125,6	100 743,2
Slovenská republika	76,6	416 368,7	170,9	927 272,3	153,7	838 927,3

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (vt3002rr)

V rámci SR bola najviac podporovanou oblasťou, do ktorej smerovalo najviac výdavkov, oblasť **vývoja softvéru v oblasti informačno-komunikačných technológií**. Okrem nej výdavky smerovali aj do výskumu ostatných informačno-komunikačných technológií, biotechnológií, nových materiálov a v menšej miere aj do výskumu nanotechnológií a nanomateriálov.

Graf 114: Výdavky na výskum a vývoj vo vybraných oblastiach výskumu a vývoja v SR v roku 2020

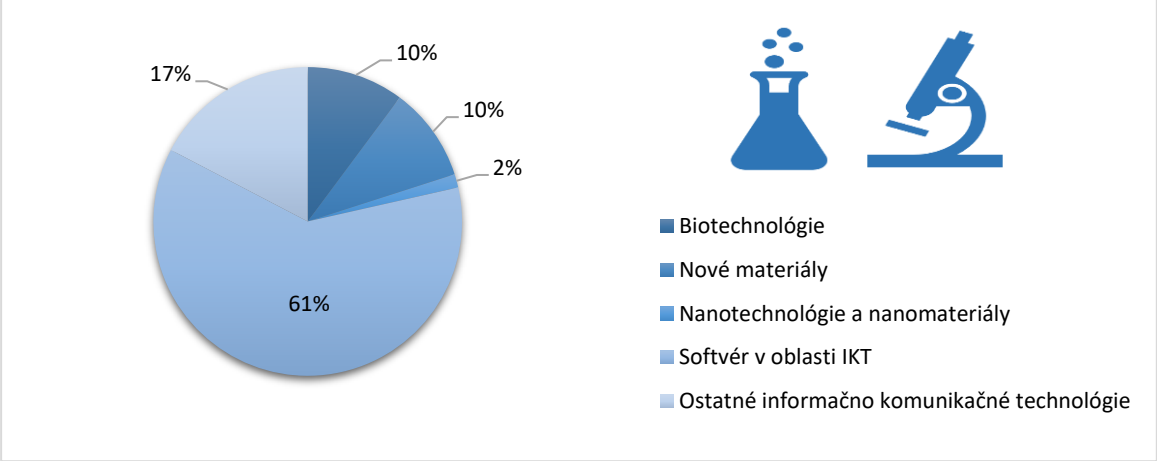

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (vt1801rr)

V roku 2020 boli v rámci Prešovského kraja vednými oblasťami, na ktoré bolo vyčlenených najviac výdavkov **technické vedy**, (67,41 % z celkových výdavkov na vedu a výskum – 17 616 451 €). Vednými oblasťami, na ktoré bolo najmenej výdavkov boli **lekárske a farmaceutické vedy** (1,42 % z celkových výdavkov na vedu a výskum – 370 540 €) a **pôdohospodárske vedy** (1,78 % z celkových výdavkov na

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

vedu a výskum – 465 507 €). Približne po 10 % výdavkov smerovalo na 3 vedné oblasti – **prírodné vedy, humanitné vedy a spoločenské vedy**.

Tabuľka 122: Výdavky na výskum a vývoj podľa vednej oblasti v Prešovskom kraji v roku 2020

Vedná oblasť	Výdavky v roku 2020 (€)	Podiel (%)
Prírodné vedy	2 509 697	9,60
Technické vedy	**17 616 451**	**67,41**
Lekárske a farmaceutické vedy	**370 540**	**1,42**
Pôdohospodárske vedy	465 507	1,78
Spoločenské vedy	2 464 828	9,43
Humanitné vedy	2 705 982	10,35
Spolu	*26 133 005*	*100*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (vt3007rr)

Podľa zisťovania počtu zamestnancov pracoviskovou metódou z údajov ŠÚ SR, pracovalo v roku 2020 na Slovensku spolu **82 700 pracovníkov** v ekonomickej činnosti **Odborné, vedecké a technické činnosti**. **Z toho len 3,5 % (2 868 zamestnancov) z nich pôsobilo v Prešovskom kraji, čo bolo najmenej spomedzi krajov. Na okresnej úrovni majú najviac zamestnancov v tejto kategórii okresy Poprad** (981 zamestnancov) **a Prešov** (504 zamestnancov). Nikto v tejto kategórii v roku 2020 podľa zisťovania nebol zamestnaní v okresoch Medzilaborce, Snina a Stropkov. Pre okresy Sabinov, Stará Ľubovňa a Svidník boli údaje v čase zisťovania dôverné. Prehľad počtu zamestnancov v tejto kategórii v roku 2020 na úrovni SPR kopíroval rozdelenie na úrovni okresov a najviac zamestnancov tak bolo v SPR Spiš (1353 zamestnancov) a najmenej v SPR Horný Zemplín (182 zamestnancov). Do počtu zamestnancov v jednotlivých SPR nie sú započítané počty z okresov, v ktorých boli tieto údaje dôverné, ale keďže ide o údaje s nízkymi hodnotami, výsledné poradie by neovplyvnili.

Tabuľka 123: Počet zamestnancov pracujúcich v odborných, vedeckých a technických činnostiach v krajoch SR, v SPR a okresoch Prešovského kraja v roku 2020*

Územie	Počet zamestnancov vo VaV	Okres	Počet zamestnancov vo VaV	Evidenčný počet zamestnancov	Podiel (%)
Slovenská republika	*82 700*	Bardejov	39	17 165	0,23
Bratislavský kraj	**46 291**	Humenné	10	12 972	0,08
Trnavský kraj	4 948	Kežmarok	330	14 070	2,35
Trenčiansky kraj	4 535	Levoča	42	4 710	0,89
Nitriansky kraj	7 846	Medzilaborce	**0**	**1 329**	**0,00**
Žilinský kraj	5 433	Poprad	**981**	36 619	**2,68**
Banskobystrický kraj	3 481	Prešov	504	**50 837**	0,99
Prešovský kraj	**2 868**	Sabinov	D	6 722	D
Košický kraj	7 292	Snina	**0**	6 149	**0,00**
SPR Šariš	543	Stará Ľubovňa	D	12 021	D
SPR Spiš	**1 353**	Stropkov	D	4 705	D
SPR Horný Zemplín	**182**	Svidník	**0**	5 020	**0,00**
SPR Spolu	*2 078*	Vranov nad Topľou	172	14 578	1,18

D – dôverný údaj
* – do počtu zamestnancov v SPR nie sú započítané dôverné údaje
Zdroj: Štatistický úrad SR, 2021 (vt3007rr, pr3114rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Na podporu vedy, výskumu a inovácií existuje množstvo vypracovaných **stratégií a politík** na medzinárodnej úrovni (najmä stratégie a politiky EÚ, napr. program Horizont, v ktorom bola najúspešnejším žiadateľom spomedzi všetkých MSP na Slovensku Farma Oborín sídliaca v Prešovskom kraji, venujúca sa najmä chovu hovädzieho dobytka a pestovaniu paradajok, ktorá na výrobu elektrickej energie a tepla využíva vlastnú bioplynovú stanicu), národnej aj regionálnej úrovni. V Slovenskej republike je oblasť výskumu, vývoja a inovácií v rámci legislatívnej oblasti riešená v niekoľkých právnych úpravách: Zákon č. 172/2005 Z.z. o organizácii štátnej podpory výskumu a vývoja, Zákon č. 185/2009 Z.z. o stimuloch pre výskum a vývoj, Zákon č. 243/2017 Z.z. o verejnej výskumnej inštitúcii, Zákon č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách a Zákon č. 133/2002 Z.z. o Slovenskej akadémii vied). Spravovaniu, navrhovaniu a implementovaniu výskumných politík sa na Slovensku venuje **Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR** (MŠVVaŠ SR), zatiaľ čo inovačné politiky spadajú pod **Ministerstvo hospodárstva** (MH SR). Oba orgány spravujú sieť vlastných agentúr. Pod MŠVVaŠ SR spadá Vedecká grantová agentúra (VEGA), Kultúrna a edukačná grantová agentúra (KEGA), Agentúra na podporu výskumu a vývoja (APVV) a Výskumná agentúra (VA). MH SR je spoluzakladateľom Slovak Business Agency a okrem tejto agentúry spravuje aj Slovenskú agentúru pre rozvoj investícií a obchodu (SARIO) aj Slovenskú inovačnú a energetickú agentúru (SIEA). V priebehu posledných rokov sa do problematiky zapája aj **Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR** (MIRRI SR), ktoré vzniklo transformáciou Úradu podpredsedu vlády pre investície a informatizáciu (ktorý okrem iného koordinoval aj implementáciu *Stratégie výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR* – RIS3).

Na Slovensku sú nositeľmi výskumu, vývoja a inovácií najmä **vysoké školy, výskumné ústavy, Slovenská akadémia vied, ale aj súkromné podniky**. Vysoké školy sú podľa Zákona č.131/2002 Z.z.v znení neskorších predpisov, vrcholné vzdelávacie, vedecké a umelecké ustanovizne, ktorých poslaním je prispieť k rozvoju vedomostnej spoločnosti. Podľa údajov ŠÚ SR v roku 2020 na Slovensku fungovalo 34 vysokých škôl so 117 fakultami, ktoré študentov vzdelávali v 4 813 študijných programoch. Celkové zdroje vyčlenené v rozpočtoch MŠVVaŠ SR, Ministerstva vnútra SR, Ministerstva obrany SR a Ministerstva zdravotníctva SR na vysoké školstvo v roku 2020 predstavovali 893,42 mil. € a v roku 2021 bolo plánovaných 863 mil. €.

Podľa portálu vysokých škôl v Prešovskom kraji pôsobí dokopy 12 vysokých škôl.

Tabuľka 124: Vysoké školy, ich pobočky a detašované pracoviská na území Prešovského kraja v roku 2020

Vysoká škola	Lokalita
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave	Bardejov
Žilinská univerzita v Žiline - Výskumný ústav vysokohorskej biológie	Tatranská Javorina
Katolícka univerzita v Ružomberku - Pedagogická fakulta	Levoča
Katolícka univerzita v Ružomberku - Pedagogická fakulta	Poprad
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici - Ekonomická fakulta	Poprad
Prešovská univerzita v Prešove	Prešov
Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove	Prešov
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave - Inštitút sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča	Prešov
Technická univerzita Košice - Fakulta výrobných technológií	Prešov
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave	Spišská Nová Ves
Katolícka univerzita v Ružomberku - Teologický inštitút	Spišské Podhradie
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave	Bardejov

Zdroj: www.portalvs.sk, 2021

Prešovská univerzita v Prešove (PU v Prešove) je verejnou vysokou školou a v rámci komplexnej akreditácie si obhájila **status univerzity** a svoje doterajšie zaradenie medzi univerzitné vysoké školy. Je členom viacerých medzinárodných konzorcií a asociácií univerzít, v rámci ktorých sa podieľa na príprave spoločných študijných programov i projektov medzinárodnej spolupráce. Členstvo v European

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Associoation for Erasmus Coordinators umožňuje implementovať aktuálne stratégie týkajúce sa mobilít študentov a učiteľov. V roku 2020 študovalo na univerzite 6 773 študentov v dennej forme štúdia a 1 482 študentov v externej forme (spolu 8255 študentov, čo ju dlhodobo radí na 3.-4. miesto z hľadiska veľkosti univerzít SR meranej počtom študentov). Prešovská univerzita v Prešove ponúka **vzdelanie na ôsmich fakultách**:

- Filozofická fakulta
- Gréckokatolícka teologická fakulta
- Fakulta humanitných a prírodných vied
- Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu
- Pedagogická fakulta
- Pravoslávna bohoslovecká fakulta
- Fakulta športu
- Fakulta zdravotníckych odborov

Na univerzite je pozornosť venovaná **vedecko-výskumným aktivitám**. podľa aktuálnej metodiky klasifikácie MŠVVaŠ SR bola väčšina fakúlt podľa hodnotenia výkonu vo výskume zaradená medzi Excelentné pracoviská. Postupne sa vybudovali tri centrá excelentnosti – *Lingvokulturologické a prekladateľsko-tlmočnícke centrum, Centrum excelentnosti sociohistorického a kultúrnohistorického výskumu* a *Centrum excelentnosti ekológie živočíchov a človeka*. V súčasnosti sa PU v partnerstve dominantne s Technickou univerzitou v Košiciach podieľa na príprave vedecko-technologického parku UNIPOLAB, ktorého súčasťou sú aj výskumné a technologické laboratóriá. FVT TUKE má ako jediná v SR špičkový vedecký tím v oblasti strojárstva.
Na to, aby Prešovský kraj napredoval vo výskumných a inovačných aktivitách nestačí len aktivita verejných výskumných inštitúcií a vysokých škôl, ale je potrebné aby sa do tohto procesu zapojila aj súkromná sféra. Podnikateľský výskum a vývoj je však na Slovensku už dlhodobo hodnotený ako za jeden z najslabších v EÚ. Podnikateľský sektor sa výskumu a inováciám nevenuje zväčša z dôvodu vysokých nákladov, častých legislatívnych zmien a byrokratickej záťaže spojenej s potenciálnymi rizikami.
Prešovský kraj je na chvoste aj v **počte zaregistrovaných a udelených patentov, ochranných známok, dizajnov, úžitkových vzorov** a nízky je aj **počet publikácií a citácií** výskumných pracovníkov. Celkovo má teda Prešovský kraj **slabý inovačný ekosystém**.

Graf 115: Regionálna príslušnosť žiadateľov o registráciu patentov v rokoch 2015-2020

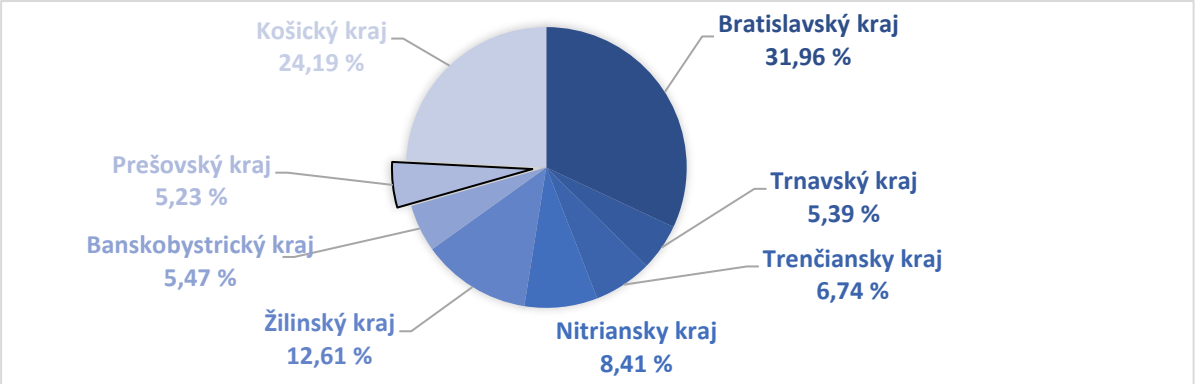

Zdroj: Výročná správa 2020, Úrad priemyselného vlastníctva SR

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

V oblasti **ochranných známok** mali subjekty so sídlom v Prešovskom kraji v roku 2020 podľa Úradu priemyselného vlastníctva SR zapísané a chránené označenie pôvodu a zemepisné označenie zaregistrované na 5 produktoch, čo bolo najviac spomedzi všetkých krajov. Konkrétne ide o:

- Baldovská minerálna voda
- Cigeľská prírodná liečivá voda
- Liptovská minerálna voda Salvator
- Soľnobanská čipka
- Slovenský opál

V oblasti výskumu a inovácií majú v posledných rokoch dôležitú úlohu aj **technologické klastre** - zoskupenia podnikov, podnikateľov súkromného sektora, univerzít a iných aktérov venujúcich sa určitému špecializovanému odvetviu. Najvýznamnejšími klastrami na území kraja sú:

- **AT+R klaster** – klaster automatizačnej techniky a robotiky, pôsobiaci na území celého východného Slovenska od marca 2010. Združuje podniky najmä v oblasti automobilového priemyslu, spotrebnej elektroniky, meracej a regulačnej techniky, komponentov pohonovej, senzorickej a riadiacej techniky, manipulačnej, robotickej techniky a automatizovaných výrobných systémov. Najvýznamnejšími členmi klastra sú SPINEA s.r.o., ZŤS VVU a.s., VUKOV Extra a.s., EVPU a.s., PROCONT s.r.o., CEIT SK s.r.o., Technická univerzita Košice, Žilinská univerzita, Prešovský samosprávny kraj, Košický samosprávny kraj a iní.
- **Energetický klaster Prešovského kraja** – partnerská inštitúcia v oblasti diverzifikácie energetickej závislosti kraja s podporou technologicky orientovaných spoločností, ktorá vznikla v roku 2012. Zakladajúcimi členmi boli Prešovský samosprávny kraj, Environmentálna energetická agentúra Prešov, Slovenská agentúra životného prostredia Banská Bystrica a Prešovská univerzita v Prešove. Klaster si za cieľ stanovil podporu rozvoja využívania, propagácie a výskumu obnoviteľných zdrojov energie a zelených technológií s využívaním poznatkov z výskumu a praxe u nás aj v zahraničí.

Okrem klastrov sú nositeľmi vedy a výskumu v Prešovskom kraji aj:

- **RPIC Prešov – Regionálne poradenské a informačné centrum Prešov** – vzniklo v roku 1993 ako združenie právnických osôb (mesto Prešov a štyri komerčné firmy – LPH a.s., Jakor s.r.o., Mliekofarma -SK spol. s.r.o., JH Consultancy s.r.o.). Organizácia sa prioritne zaoberá podporou podnikania vo všetkých jej formách. RPIC Prešov je členom národných a medzinárodných organizácií v oblasti podpory podnikania a inovácií: EMN – european microfinance network, EEN – enterprise europe network, SAPTI – slovenská asociácia podnikateľských a technologických inkubátorov.
- **IPC – Inovačné partnerské centrum** – záujmové združenie právnických osôb (Prešovský samosprávny kraj, Prešovská univerzita a Agentúra regionálneho rozvoja PSK). Cieľom združenia je inštitucionálne zabezpečovanie infraštruktúry prostredníctvom inovačných nástrojov pre implementáciu regionálnej a štátnej inovačnej politiky v regiónoch v súlade s regionálnymi inovačnými stratégiami a Inovačnou stratégiou Slovenskej republiky, znovu obnovovanie a rozširovanie potenciálu inovácií pre inovatívne podnikanie, pre rozvoj spolupráce podnikov s výskumnými, vývojovými a vzdelávacími inštitúciami v regiónoch, pre vzdelávanie pracovnej sily podľa požiadaviek podnikateľov a posilnenie a rozvoja spolupráce univerzít, výskumno-vývojových a vzdelávacích inštitúcií s podnikateľmi na regionálnej a nadregionálnej a medzinárodnej úrovni. Predmetom činnosti združenia je najmä príprava a realizácia inovačných nástrojov na úrovni NUTS III, správa inovačných nástrojov, poskytovanie služieb pre začínajúcich podnikateľov, poradenstvo pri zoskupovaní firiem do klastrov a pri budovaní ich siete a infraštruktúry ako základu stratégií regionálneho rozvoja, nadväzovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

kontaktov s investormi a zabezpečovanie vzdelávania v inovačných centrách a ďalšie aktivity súvisiace s činnosťou IPC.

- **Astronomický ústav SAV Stará Lesná** – vznikol v roku 1953 a v súčasnosti je zložený z 3 vedeckých oddelení (Oddelenie fyziky Slnka, Oddelenie medziplanetárnej hmoty a Stelárne oddelenie), ktoré sa špecializujú na pozorovanie a skúmanie Slnka, hviezd, planét a iných medziplanetárnych telies. Ústav má zriadené observatóriá na Lomnickom štíte, Skalnatom Plese a v Starej Lesnej.
- **Výskumný ústav pôdoznalectva a ochrany pôdy** – regionálne pracovisko v Prešove zabezpečuje koordináciu niektorých úloh na celoštátnej úrovni a zodpovedá za úlohy a činnosti na území Východoslovenského regiónu. Spravuje informácie (databázy a mapové elaboráty) o poľnohospodárskych pôdach a poskytuje poradenstvo a expertnú činnosť súvisiacu s pôdou a jej vlastnosťami.
- **EASTCUBATOR** – miesto na prácu v zdieľaných priestoroch. Vzniklo v roku 2016 v Prešove.
- **FITCUBATOR** – startupové centrum v Poprade

Slovenská organizácia pre výskumné a vývojové aktivity (SOVVA) vo svojej **publikácii Hodnotenie výskumu a inovácií v regiónoch SR** za rok 2021 vybrala 11 firiem s najvyšším inovačným potenciálom v Prešovskom kraji. Kritériom na výber bola participácia týchto firiem na súčasných európskych grantových schémach.

Tabuľka 125: Inovatívne súkromné firmy v Prešovskom kraji v roku 2021

Názov	Sídlo	Popis
2J Antennas	Štefánikova 724/61, 085 01 Bardejov	Výroba elektroniky
Chemosvit Fibrochem a.s.	Štúrova 101/2, 059 21 Svit	Výroba vlákien
Cviker	Letná 312, 058 01 Gánovce	Tvorba aplikácie na vizualizovanie 3D modelov
Ekoservis Slovensko	Stredná 126, 059 91 Veľký Slavkov	Technológie v oblasti čistenia odpadových vôd, aj pitných vôd a úžitkovej vody
Elcom	Jesenná 2695, 080 01 Prešov	Elektronika - registračné pokladne
Imuna Pharm a.s.	Jarková 169/17, 082 22 Šarišské Michaľany	Farmaceutická spoločnosť
Nexis Fibers a.s.	Chemlonská 1, 066 01 Humenné	Výroba vlákien a polymérov
SEAK s.r.o.	Levočská 109, 080 01 Prešov	Riadenie osvetlenia a nabíjacie stanice pre e-autá
SPINEA Technologies s.r.o.	Volgogradská 4782/13, 080 01 Prešov	Výroba a vývoj high-tech mechatronických zariadení
Tatravagónka a.s.	Štefánikova 887/53, 058 01 Poprad	Výroba železničných vagónov
Terichem Tervakoski	Štúrova 2/101, 059 21 Svit	Výroba polymérových fólií

Zdroj: Hodnotenie výskumu a inovácií v regiónoch SR, SOVVA, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 71: Priestorové rozloženie inovatívnych súkromných firiem v Prešovskom kraji v roku 2021

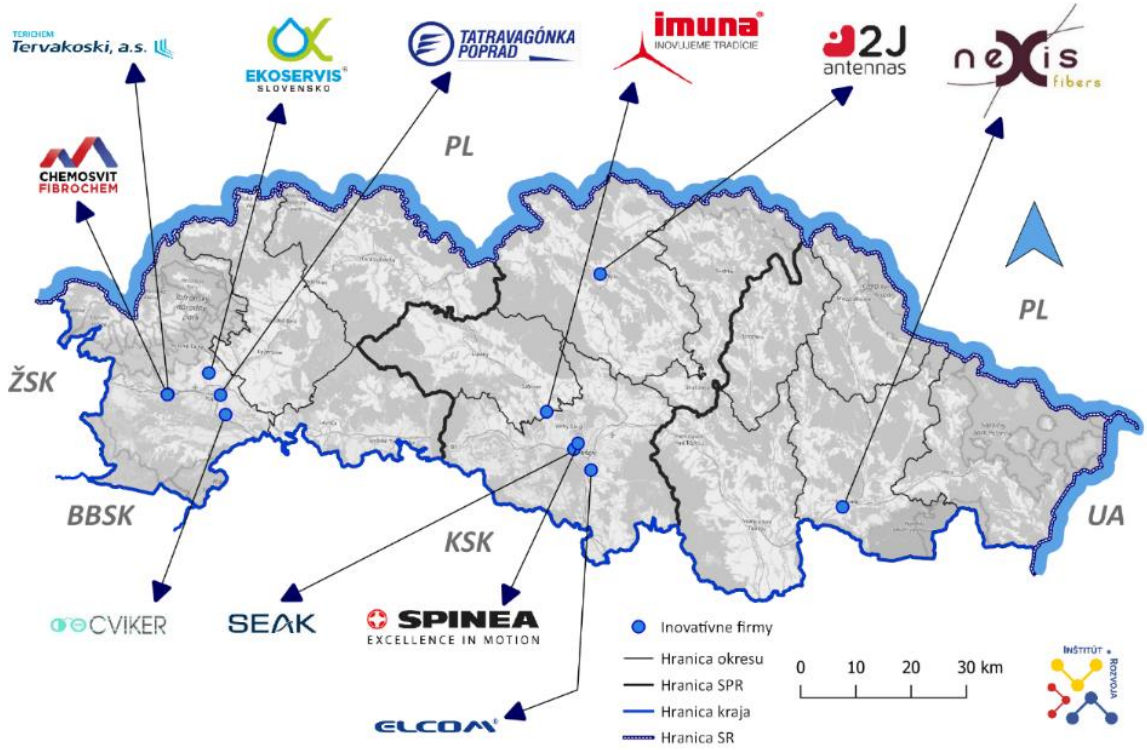

Zdroj: Hodnotenie výskumu a inovácií v regiónoch SR, SOVVA, 2021

V roku 2019 sa Slovenskej inovačnej a energetickej agentúre (SIEA) podarilo zmerať **inovačný potenciál krajov SR**. Vstupné dáta pre výpočet tohto ukazovateľa boli získané kvalitatívnym prieskumom medzi podnikateľskými subjektmi a subjektmi verejnej správy. Základom prieskumu bol dotazník zložený z 25 hlavných otázok rozdelený do piatich domén: Ľudia a spolupráca, Politika a financovanie, Infraštruktúra, Kultúra a konvencie a Ekonomická výkonnosť – a niekoľkých doplnkových otázok. V Prešovskom kraji sa do dotazníka zapojilo krajské mesto a 13 firiem. Podľa výsledného indexu inovačného potenciálu (42,65 %) bol Prešovský kraj druhým najhorším (po Banskobystrickom kraji) a v prípade umiestnenia podľa názoru firiem na hospodársku výkonnosť kraja, bol Prešovský kraj posledný.

Tabuľka 126: Inovatívny potenciál krajov SR v roku 2019

Kraj	Ľudia a spolupráca	Politika a financovanie	Infraštruktúra	Kultúra a konvencie	Ekonomická výkonnosť	IPK index
Bratislavský kraj	51	25	81	74	89	64,03
Trnavský kraj	40	29	50	51	59	45,65
Trenčiansky kraj	37	33	36	49	64	43,74
Nitriansky kraj	47	26	54	47	61	46,76
Žilinský kraj	43	41	62	53	58	51,42
Banskobystrický kraj	33	40	25	44	39	36,22
Prešovský kraj	***24***	***49***	***58***	***42***	***39***	***42,65***
Košický kraj	43	28	56	50	44	44,19

Zdroj: SIEA, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 72: Inovatívny potenciál krajov SR v roku 2019

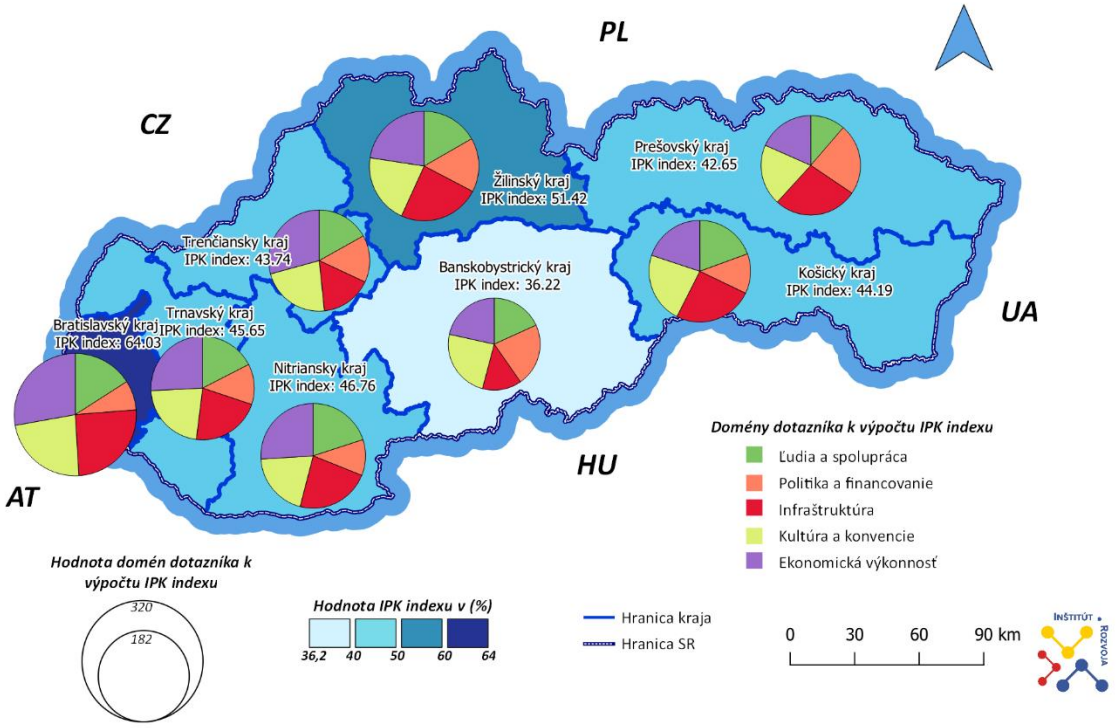

Zdroj: SIEA, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 127: Prehľad hodnotenia IPK samosprávami a firmami v Prešovskom kraji v roku 2019

Doména dotazníka	Pohľad firiem	Hodnotenie (%)	Pohľad samosprávy	Hodnotenie (%)
ĽUDIA A SPOLUPRÁCA	Vývoj vzdelania na všetkých úrovniach	33	Dostupnosť výskumníkov a inžinierov	67
	Štruktúra vysokoškolsky vzdelaných	23		
	Všeobecná spolupráca podnikov	25		
	Spolupráca podnikov pri VaV úlohách	17		
POLITIKA A FINANCOVANIE	Využitie OP Vaí	100	Podpora zo strany samosprávy	50
	Podpora inovácií zo strany samosprávy	46		
	Podmienky pre inovácie na úrovni štátu	23		
	Podmienky pre inovácie na úrovni kraja	27		
INFRAŠTRUKTÚRA	Technologický transfer	50	Štruktúra vzdelávacích inštitúcií	100
	Dostupnosť internetového pripojenia	100		
	Úroveň sieťovania	25		
KULTÚRA A KONVENCIE	Inovatívnosť podnikateľského prostredia	56	Inovatívnosť samosprávy	50
	Experimentálna kultúra	33		
	Očakávania o štruktúre hospodárstva	54		
	Adaptabilita subjektov	69		
	Duševné vlastníctvo	0		
EKONOMICKÁ VÝKONNOSŤ	Vývoj hosp. výkonnosti v kraji za posl. tri roky	69	Atraktívnosť regiónu	56
	Zamestnanosť vo VaV odvetviach v kraji	88		
	HDP na obyvateľa (2017)	0		
	Miera nezamestnanosti (VZPS; 2. štvrťrok 2019)	0		

Zdroj: SIEA, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Pôsobnosť viacerých vysokých škôl na území kraja + Zriadené excelentné pracoviská vedy a výskumu a špičkový tím + Široká ponuka výmenných pobytov a stáží pre študentov a vedecko-výskumných pracovníkov + Medzinárodné kontakty a spolupráce univerzít + Kvalitní a skúsení pracovníci v oblasti vedy a výskumu (najmä v prírodných spoločenských, humanitných a technických vedách)	- Nízka aktivita kraja v medzinárodných výskumných projektoch - Nízky podiel pracovníkov v oblasti vedy a výskumu - Slabá miera angažovanosti súkromného a podnikateľského sektora vo vede a výskume - Chýbajúci komplexný mechanizmus financovania vedy a výskumu - Najmenší podiel výdavkov na vedu a výskum spomedzi všetkých krajov - Nedostatočná priestorová, prístrojová a laboratórna výskumná infraštruktúra - Chýbajúca prepojenosť súkromného sektora so základným výskumom na univerzite - Rozdrobenosť výskumu na univerzite, absencia špecializovaných monotematicky zameraných výskumných tímov schopných zapojiť sa do náročnejších projektových výziev
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Spolupráca univerzít a súkromného sektora + Prilákanie vedecko-výskumných pracovníkov zo zahraničia + Získanie priamych investícií do regiónu v oblasti vedy a výskumu + Zapojenie sa do výskumu a vývoja v rýchlo sa rozvíjajúcich odvetviach (IKT, nanotechnológie, nové materiály) + Rast počtu obyvateľov kraja s dosiahnutým terciérnym vzdelaním + Rozvoj celoživotného vzdelávania + Prezentácia výsledkov vedecko-výskumných pracovísk na podujatiach a veľtrhoch + Vytvorenie strategického dokumentu – manuálu rozvoja regiónu v oblasti inovačných príležitosti	- Odliv študentov a kvalifikovaných pracovníkov z kraja - Vysoká administratívna náročnosť pri podávaní a implementovaní projektov v oblasti vedy a výskumu - Nezáujem o zamestnanie sa v oblasti vedy a výskumu v PSK (chýba motivácia – adekvátne finančné ohodnotenie na základe výsledkov, chýba aj priaznivé pracovné prostredie a zázemia podporujúce tvorivosť a zmysluplnú vedeckú činnosť) - Nedostatočná podpora obnovy infraštruktúry cez rozvojové projekty, čoho následkom je morálne starnutie existujúcej výskumnej a vývojovej základne - Nedostatočná podpora ľudských zdrojov vo vede a výskume vo forme grantových schém na prijímanie postdoktorandov

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ ECDI – jednotné centrá podpory digitalizácie a inovácií do komerčných a nekomerčných oblastí + Technologické centrá podpory zavádzania inovácií do praxe – zdieľané technológie výskumu a vývoja, podpora praxe študentov a doktorandov + Kvalitné vedecko-výskumné výstupy základného výskumu v oblasti ekológie, environmentalistiky a geoinformatiky ponúkajú možnosti na podporu rozvoja aplikačných výskumných centier + Kvalitné vedecko-výskumné výstupy výskumu v oblasti aplikovanej (lekárskej) genetiky ponúkajú možnosti na podporu rozvoja aplikačných výskumných centier	- Nedostatočná podpora návratu kvalitných vedecko-výskumných pracovníkov zo zahraničia

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

Nevyužitý inovačný potenciál kraja.
Strata medzinárodných kontaktov a spoluprác.
Odliv kvalifikovaných výskumníkov a študentov z kraja.
Pomalá modernizácia výskumno-vývojových inštitúcií.
Zatváranie univerzít a rušenie študijných odborov.

NÁSLEDKY

Nízky počet vedeckých a inovačných výstupov
- publikácie, citácie, patenty alebo ochranné známky

Nízka miera zahraničnej spolupráce
- zníženie počtu výmenných pobytov
- zníženie zapojenia do medzinárodných projektov

Nízka diverzifikácia výskumných oblastí
- výskum a inovácie sústredené len na jednu oblasť

Nedostatočná spolupráca medzi podnikateľmi, samosprávami a vedecko-výskumnými inštitúciami
- slabá angažovanosť firiem

PROBLÉMY

PROBLÉM
Nedostatok vedeckých a výskumných inštitúcií, inovačných hubov, alebo iných centier združujúcich aktérov v oblasti vedy a výskumu

PRÍČINY

Nedostatok pracovníkov v oblasti vedy výskumu
- nízke finančné ohodnotenie odborných, pedagogických aj nepedagogických zamestnancov v oblasti vedy a výskumu

Nízka miera účasti malých a stredných podnikov v oblasti výskumu
- nákladné financovanie hlavne pre menšie podniky

Nedostatočné financovanie a koordinácia v oblasti vedy a výskumu
- nízke výdavky na oblasť vedy a výskumu na úrovni štátu aj VÚC
- chýbajúce fungujúce mechanizmy na zastrešenie financovania vedy a výskumu
- vysoká administratívna záťaž pri podávaní a implementácií projektov

Neefektívna komunikácia medzi podnikateľmi, samosprávami a vedecko-výskumnými inštitúciami
- nefungujúci model triple helix

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.5.3 Digitalizácia a informatizácia

Digitálne inovácie možno hrubo rozdeliť na tri úrovne: informatizácia, digitalizácia, digitálna transformácia. **Informatizácia** je zavádzanie IT do praxe (obstaranie a používanie hardvéru a softvéru). **Digitalizácia** je zmena dát a dokumentov z analógových (papierových) na digitálne (strojovo spracovateľné formáty súborov). **Digitálna transformácia** je zmena procesov z tradičných na inteligentné procesy riadené dátami, dátovou analytikou, umelou inteligenciou. Digitálna transformácia spoločnosti je príprava na život v digitálnej dobe.
Úrad Prešovského samosprávneho kraja poskytuje prostredníctvom webového sídla (www.po-kraj.sk/sk/e-sluzby/) elektronické služby pre obyvateľov a podnikateľov. Prioritným cieľom je uľahčiť styk občana s Prešovským samosprávnym krajom ako inštitúciou verejnej správy a to najmä sprehľadnením služieb, ktoré kraj občanovi poskytuje, spôsobom požiadavky na vybavenie služby, sledovania procesu vybavenia a predovšetkým znížením nákladov na vybavenie služby. Portál elektronických služieb PSK ponúka elektronické vybavenie požadovanej agendy, získanie potrebných informácií, efektívnu komunikáciu s odbormi Úradu PSK. Prostredníctvom týchto služieb **môže občan elektronicky poslať žiadosť (podanie) na Úrad PSK.** Po spracovaní žiadosti (podania) bude občanovi **elektronicky zaslané vyjadrenie.** Jednotlivé služby sú zatriedené podľa zamerania do jednotlivých oblastí:

- doprava,
- financie a rozpočet,
- informácie o kraji a VÚC,
- kultúra,
- legislatíva,
- majetok,
- školstvo a šport,
- sociálne služby,
- podnety, petície, návrhy, sťažnosti,
- územné plánovanie,
- zastupiteľstvo,
- zdravotníctvo,
- životné prostredie.

Stav využitia elektronických služieb Prešovského kraja za posledné roky je vyjadrený v nasledujúcej tabuľke, kde percento využitia e-služieb vyjadruje percentuálny podiel elektronických žiadostí (podaní) z množiny všetkých registratúrnych záznamov Úradu PSK. Možno skonštatovať rastúci trend využívania elektronických žiadostí (podaní) pri súčasnom znižovaní počtu konkrétnych druhov elektronických služieb.

Tabuľka 128: Stav využitia e-služieb Prešovského kraja v rokoch 2017-2021

Rok	2017	2018	2019	2020	2021
Percento využitia e-služieb	1,3	10,6	14,4	17,4	23,8
Počet druhov používaných e-služieb	25	20	16	18	10

Zdroj: Prešovský samosprávny kraj

Čo sa týka elektronizácie verejnej správy a rozvoja elektronických služieb na miestnej a regionálnej úrovni možno skonštatovať, že **viac ako 85 percent obcí a miest Prešovského kraja** – z celkového počtu 665 obcí a miest kraja je to v číselnom vyjadrení 566 – **využíva pre správu a rozvoj elektronických služieb Dátové centrum obcí a miest (DCOM)**. Toto dátové centrum poskytuje mestským a obecným úradom potrebné aplikácie ako službu, zabezpečuje ich integráciu s ISVS a zároveň sprostredkováva prístup k eSlužbám samospráv širokej verejnosti. Poskytované služby IS DCOM zodpovedajú okruhu originálnych kompetencií obcí a miest a sú realizované ako národný projekt.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Uvedený systém pre elektronizáciu agendy miest a obcí vybudoval DEUS – DataCentrum elektronizácie územnej samosprávy Slovenska. Ide o združenie, ktoré založilo Ministerstvo financií Slovenskej republiky (MF SR) a Združenie miest a obcí Slovenska (ZMOS). V súčasnosti spolupracuje so siedmimi certifikovanými dodávateľmi informačných systémov, s ktorými spolu modernizuje pôvodné systémy v obciach. Združenie participuje na tvorbe legislatívy a zároveň všetky platné zmeny v legislatíve automaticky zapracováva do systému DCOM. Činnosť DEUS-u je regulovaná zákonom (ďalšie informácie o združení: *www.zdruzeniedeus.sk*).

Z hľadiska zapojenia okresných miest Prešovského kraja do elektronizácie prostredníctvom platformy DCOM sú zapojené okresné mestá: Medzilaborce, Sabinov, Snina, Stropkov, Svidník, Vranov nad Topľou a zatiaľ nezapojené okresné mestá: Bardejov, Humenné, Kežmarok, Levoča, Poprad, Prešov, Stará Ľubovňa (zdroj údajov: DCOM, stav k 1.2.2022).

Bližšie informácie a podrobnosti o využívaných službách za jednotlivé obce/mestá sú dostupné na *www.dcom.sk/opis-modulov-pre-esluzby* a *www.dcom.sk/zoznam-zapojenych-obci* .

Mapa 73: Využívanie platformy Dátového centrá obcí a miest (DCOM) samosprávami v Prešovskom samosprávnom kraji – stav k 1.2.2022

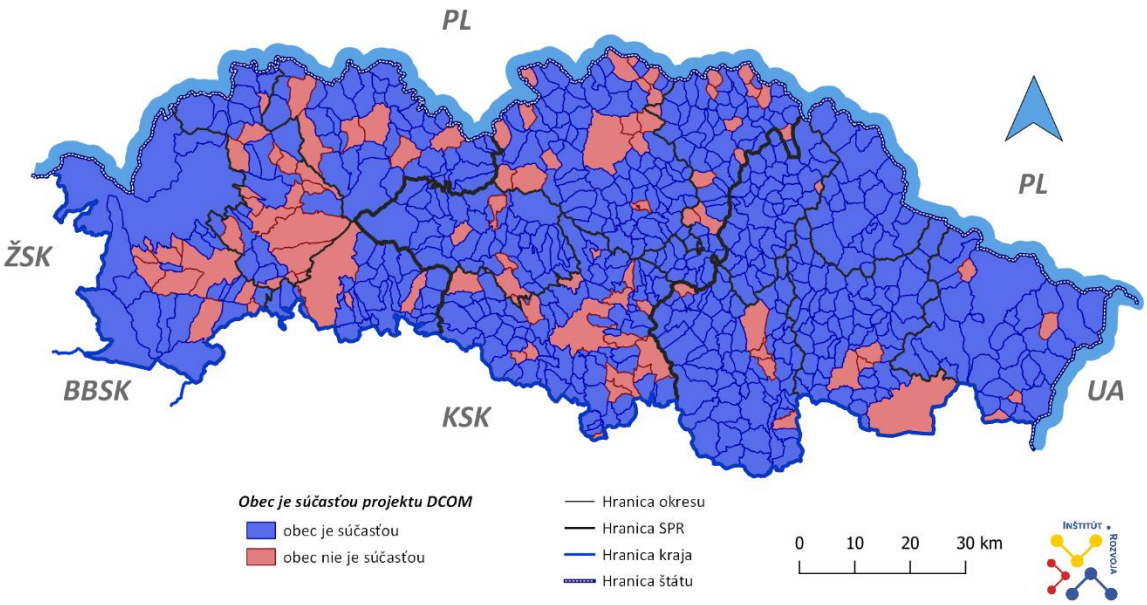

Zdroj: DCOM, 2022

Prešovský samosprávny kraj sa pravidelne zúčastňuje súťaže ZlatyErb.sk o najlepšiu webovú stránku a elektronické služby samospráv, v ktorej už niekoľko rokov obsadzuje popredné miesta a aj v roku 2021 obhájil svoje prvenstvo v kategórii „Najlepšia stránka Samosprávneho kraja“. V súťaži, ktorú každoročne vyhlasuje Únia miest Slovenska a eSlovensko spoločne so Združením informatikov samospráv Slovenska a Úniou nevidiacich a slabozrakých Slovenska a je spolufinancovaná Európskou Úniou v rámci programu Connecting Europe Facility, je vyhodnocovaných celkovo 59 kritérií v 11 kategóriách.

Webové stránky PSK majú vysoké/najvyššie hodnotenie najmä čo sa týka dostupnosti povinne zverejňovaných informácií (tie sú členené do 3 kategórií) a tiež informácií v oblasti cestovného ruchu. Naopak nižšie hodnotenie vykazujú pri technickej správnosti (responzívny dizajn - zobrazenie stránky v mobilnom zariadení, správnosť kódu) či službách diskusie, zasielaní noviniek mailom, RSS a/alebo mobilom a nízko je hodnotená aj dostupnosť otvorených dát. Bližšie informácie o súťaži ZlatyErb.sk sú dostupné na *www.zlatyerb.sk/*.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Úrad PSK (ako orgán riadenia v správe informačných technológií verejnej správy) v súčasnom období začína z realizáciou/realizuje niekoľko projektov z oblasti IKT, ktoré sú podporené k prostriedkov EŠIF a ktoré kraj spolufinancuje. Zámerom je vylepšiť šírku a efektivitu v oblasti informatizácie a implementovaných komunikačných prostriedkov - webové stránky, elektronické služby a kvalitu údajov spravovaných registrov a agend - v súlade s Národnou koncepciou informatizácie verejnej správy a príslušnou legislatívou.

Podrobnejšie informácie o projektoch:

1. LEpší MAnažment Dát Prešovského samosprávneho kraja II (iniciačná fáza)
Projekt LEMAD PSK II umožní zaviesť systematický manažment údajov Úradu PSK a vo vybraných organizáciách v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti, vytvorí nástroje a metodiky pre používanie údajov, riadenie údajov a samotnú správu údajov. Hlavným cieľom projektu je **„Modernizácia a racionalizácia správy Prešovského samosprávneho kraja IKT prostriedkami ako aj zlepšenie celkovej dostupnosti dát PSK vo forme otvorených dát“**. Tento cieľ bude dosiahnutý zavedením internej integrácie a konsolidácie údajov PSK, poskytovaním otvorených dát PSK širokej verejnosti, a ich integráciou na centrálnu správu referenčných údajov (CSRÚ).
Projekt bude realizovaný v priebehu 18 mesiacov prostredníctvom 5 hlavných aktivít doplnených o podporné aktivity, ktoré zabezpečia plynulú implementáciu projektu. Prispeje k riešeniu problémov vo vzťahu k cieľovým skupinám i komunite systematických užívateľov otvorených údajov, dôjde k zníženiu byrokracie, zvýši sa miera transparentnosti údajov, skvalitní sa poskytovanie dát verejnosti s vysokým potenciálom využitia, ako aj s finančnou návratnosťou. Vo vzťahu k činnostiam Úradu PSK a organizáciám v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK dôjde k dosiahnutiu požadovanej kvality dát, k dátovej integrácii na CSRÚ a tiež k zníženiu byrokracie v rámci PSK. Vytvorený katalóg údajov bude slúžiť zastupiteľstvu kraja, zamestnancom Úradu PSK, a rovnako potrebám občanov, podnikateľov, žiadateľov, akademického sektora i ostatných aktérov regionálneho rozvoja.
Začiatok realizácie projektu 12/2021, koniec realizácie projektu 05/2023.

2. Malé zlepšenia eGov služieb Prešovského samosprávneho kraja (iniciačná fáza)
Malé zlepšenia eGov služieb Prešovského samosprávneho kraja zlepšia komunikáciu medzi občanom a samosprávnym krajom - cieľom je modernizácia webového portálu, modernizácia elektronických služieb, modernizácia eZastupiteľstva tak, aby boli tieto nástroje v súlade s technológiami a potrebami 21. storočia a modernej spoločnosti.
Cieľom projektu má byť:

- zvýšenie využívania eslužieb a spokojnosti ich používateľov prostredníctvom optimalizácie (zjednodušenia a skvalitnenia) koncových elektronických služieb a webového sídla PSK,
- zvýšenie spokojnosti s riešením potrieb v rámci životnej situácie,
- zvýšenie používateľskej prívetivosti koncových služieb,
- zjednodušenie životných situácií pre občanov a podnikateľov,
- zjednotenie dizajn manuálu webového sídla podľa ID-SK (jednotný dizajn manuál elektronických služieb).

3. Projekt kyberbezpečnosti
Cieľom pripravovaného projektu má byť:

- overenie dizajnu, implementácie a spôsobu vykonávania (prevádzková účinnosť) bezpečnostných opatrení u prevádzkovateľa základnej služby,
- identifikovanie nedostatkov pri zabezpečovaní a riadení informačnej a kybernetickej bezpečnosti prevádzkovateľom základnej služby,
- navrhnutie odporúčaní na mitigáciu identifikovaných nesúladov – „akčný plán“ strategických úloh (opatrení) na zabezpečenie súladu s požiadavkami Zákona o kybernetickej bezpečnosti,
- realizácia akčného plánu a realizácia nápravných opatrení na na mitigáciu identifikovaných nesúladov,

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

- príprava na audit kybernetickej bezpečnosti.

4. Moderné technológie v PSK

Smart platforma PSK (prípravná fáza) bude nástrojom na zabezpečenie zvýšenej energetickej úspornosti a možnosti riadenia v objektoch spravovaných Úradom PSK. Súčasťou projektu je nasadenie IoT technológií pre meranie, riadenie a efektívne vyhodnocovanie spotreby energií.

Za významný míľnik v oblasti digitalizácie a informatizácie v Prešovskom kraji je možné považovať zavedenie regionálnej infraštruktúry pre priestorové informácie, tzv. geoportálu - *www.geopresovregion.sk* v júni roku 2019. Platforma je tvorená komplexom softvérových nástrojov, dátovej základne a vyškoleným tímom personálu, ktorý sa venuje problematike priestorových dát a s nimi súvisiacimi úlohami.
Zavedenie platformy je jedným z výsledkov spolupráce Prešovského samosprávneho kraja s Európskou komisiou prostredníctvom iniciatívy Catching Up Regions, ktorá prebiehala so zameraním na územie prešovského kraja za technickej podpory Svetovej banky. Už v prvom roku aktivít bol identifikovaný deficit dát a ich nedostatočná výmena medzi partnermi v kraji, ako jedna zo základných bariér pre ďalší rozvoj kraja.
Kumuláciou potrebných dát a ich zdieľaním, zdieľaním samotnej platformy a tvorbou vzťahov s (dátovými) partnermi v kraji vznikol solídny základ nevyhnutný pre koordináciu regionálneho rozvoja a komplexného plánovania v kraji. Platforma a jej nástroje sú v prevažnej miere založené na Open Source technológiách. Slúži na prezentáciu a zdieľanie dát, máp a priestorových analýz regiónu.
Cieľovými používateľskými skupinami platformy je **verejnosť** – z dôvodu transparentného poskytovania širokospektrálnych informácií o regióne, **Úrad Prešovského samosprávneho kraja** – pre kvalitné rozhodovanie na základe (priestorových) dát a vhodné nastavenie politík v rôznych oblastiach života - regionálny rozvoj, zdravotníctvo, sociálna oblasť a pod., **podnikateľský sektor** – napr. pre monitorovanie a analýzu demografických a ekonomických ukazovateľov v priestore a následne rozhodovanie sa na základe týchto informácií, **akademický sektor** – pre štúdium a skúmanie rôznych skutočností a javov v regióne a iní **sociálno-ekonomickí používatelia** – neziskové organizácie a pod.
Prostredníctvom platformy sa Prešovský samosprávny kraj snaží transparentne a participatívne komunikovať a tvoriť jednotlivé politiky, stratégie so všetkými relevantnými hráčmi v regióne a to na podklade všetkých dostupných a relevantných dát, aby bola zabezpečená dlhodobá udržateľnosť a kontinuita správy a rozhodovania v území.

Prehľad popularizačných aktivít z oblasti digitalizácie a informatizácie na území PSK:

- Šarišský hackathon (https://sarisskyhackathon.sk), doterajší hlavný organizátor Mesto Prešov, budúci hlavný organizátor PSK.
- WebElement (https://webelement.sk, https://www.facebook.com/WebElementPresov/)
- národný projekt IT Akadémia – vzdelávanie pre 21. storočie (vzdelávanie)
- a ďalšie

Prehľad relevantných poskytovateľov vzdelávania v oblasti základnej digitálnej gramotnosti a pokročilej digitálnej gramotnosti na území PSK

- SPŠE Prešov
- Akreditované testovacie centrá ICDL/ECDL *www.ecdl.sk/akreditovane-testovacie-centra*
- SomIT o.z.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Internetové pripojenie v pevnej sieti a informačno-komunikačné technológie v domácnostiach

Ukazovateľmi hodnotiacimi úroveň digitalizácie a informatizácie v krajoch SR sú aj **počty internetových pripojení v pevnej sieti**, alebo **podiel domácností, ktoré majú prístup na internet**. Podľa údajov Štatistického úradu sa podiel domácností s prístupom na internet v rámci SR zvýšil medzi rokmi 2010 a 2020 o 18,3 %, z pôvodných 67,5 % na súčasných 85,8 %. Podobné hodnoty vykazuje aj **Prešovský kraj, kde došlo k zvýšeniu o 16,8 %** z 68,9 % na **85,7 % domácností s prístupom na internet**.

Tabuľka 129: Podiel domácností s prístupom na internet (% zo všetkých domácností) v rokoch 2010 až 2020

Územie	2010 (%)	2020 (%)	Zmena medzi rokmi 2010 a 2020 (%)
Bratislavský kraj	**74,7**	**90,1**	+ 15,4
Trnavský kraj	63	**82,1**	+ 19,1
Trenčiansky kraj	66,6	84,5	+ 17,9
Nitriansky kraj	70,1	87,7	+ 17,6
Žilinský kraj	67,1	84,4	+ 17,3
Banskobystrický kraj	**62,5**	87,3	**+ 24,8**
Prešovský kraj	**68,9**	**85,7**	**+ 16,8**
Košický kraj	66,1	83,3	+ 17,2
Slovenská republika	*67,5*	*85,8*	*+ 18,3*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (ik3002rr)

Graf 116: Podiel domácností s prístupom na internet (% zo všetkých domácností) v roku 2021

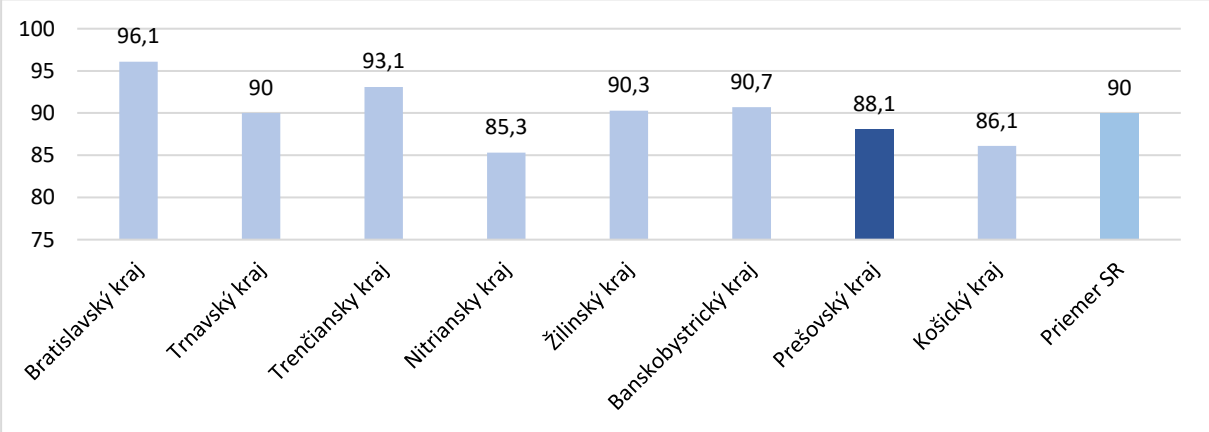

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (ik3002rr)

Z najaktuálnejších údajov malo **v roku 2021 prístup na internet 88,1 % domácností Prešovského kraja**, čo bolo o 1,9 % menej oproti Slovenskému priemeru, kde podľa údajov ŠÚ SR malo prístup k internetu 90 % domácností.

Pri pohľade na celkové internetové pripojenie v pevnej sieti došlo podobne ako pri pripojení domácností k zvýšeniu prípojok vo všetkých krajoch SR. V roku 2020 mal **Prešovský kraj v reálnych číslach 189 256 internetových pripojení** čo bol o 47,1 % vyšší počet ako tomu bolo v roku 2010. O tom, že sa úroveň digitalizácie a informatizácie zvyšuje niet pochýb a súvisí to s celkovými zmenami v spoločnosti. Najvýznamnejším faktorom, ktorý však zapríčinil nárast počtu internetových prípojok v pevnej sieti a domácnostiach v rokoch 2020 a 2021, bolo vypuknutie pandémie Covid 19, ktorá prinútila množstvo ľudí pracovať alebo študovať z domu.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 130: Internetové pripojenie v pevnej sieti medzi rokmi 2010 a 2020

Územie	2010	2020	Zmena medzi rokmi 2010 a 2020 (%)
Bratislavský kraj	**203 265**	**345 137**	+ 41,1
Trnavský kraj	**89 307**	179 941	+ 50,4
Trenčiansky kraj	97 473	180 564	+ 46,0
Nitriansky kraj	100 192	219 221	**+ 54,3**
Žilinský kraj	111 036	203 438	+ 45,4
Banskobystrický kraj	94 791	**174 821**	+ 45,8
Prešovský kraj	**100 074**	**189 256**	**+ 47,1**
Košický kraj	126 528	227 745	+ 44,4
Slovenská republika	*922 666*	*1 720 123*	*+ 46,4*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (ik3001rr)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Krajská samospráva poskytuje občanom elektronické služby + Väčšina obcí kraja využíva DCOM (Dátové centrum miest a obcí) + Vysoko hodnotená krajská web stránka v oblasti povinného zverejňovania + Zriadená krajská platforma „geoportál“ pre zdieľanie a vizualizáciu priestorových údajov a prácu s otvorenými dátami + Samosprávy zapojené do projektov v oblasti zvyšovania zručností IKT + Dostupní poskytovatelia vzdelávania pre základné digitálne zručnosti + Dostupní inovátori a sprostredkovatelia inovácií v oblasti digitalizácie + Popularizačné aktivity v oblasti digitalizácie	- Ťažkopádnosť používania elektronických služieb pre koncového používateľa - Chýbajúce zabezpečenie štandardizácie a digitalizácie niektorých dokumentov (napr. územných plánov, koncepcií) - 3. najnižší podiel domácností s prístupom na internet spomedzi ostatných krajov - Nedostatok pracovnej sily s pokročilými digitálnymi zručnosťami - Nedostatok poskytovateľov vzdelávania pre pokročilé digitálne zručnosti - Nedostatočná spolupráca rôznych aktérov digitalizácie (kraj, mestá a obce, podniky, školy, tretí sektor, inovátori)
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Zvyšovanie využívania e-služieb občanmi + Zapojenie sa do projektov IKT financovaných z národných zdrojov a zdrojov EÚ + Potenciál geoportálu, ako nástroja na manažovanie a strategické plánovanie územia + Zvyšovanie používateľskej prívetivosti koncových služieb kraja a zvyšovanie spokojnosti užívateľov s ponúkanými službami + Zavádzanie SMART opatrení v oblasti merania, riadenia a efektívneho vyhodnocovania spotreby energií v budovách v správe alebo vo vlastníctve krajskej samosprávy + Cielené vzdelávanie v oblasti IKT a kybernetickej bezpečnosti + Spolupráca s ostatnými susedskými krajinami (výmena skúseností a know-how) + Využitie otvorených dát pre digitálne inovácie podporuje dátovú ekonomiku	- Nezáujem a neochota istej časti populácie využívať e-služby - V čase sa meniace technické nároky na používateľov - Zvyšujúce sa riziká v oblasti kybernetickej bezpečnosti - Vplyv automatizácie výroby na trh práce

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

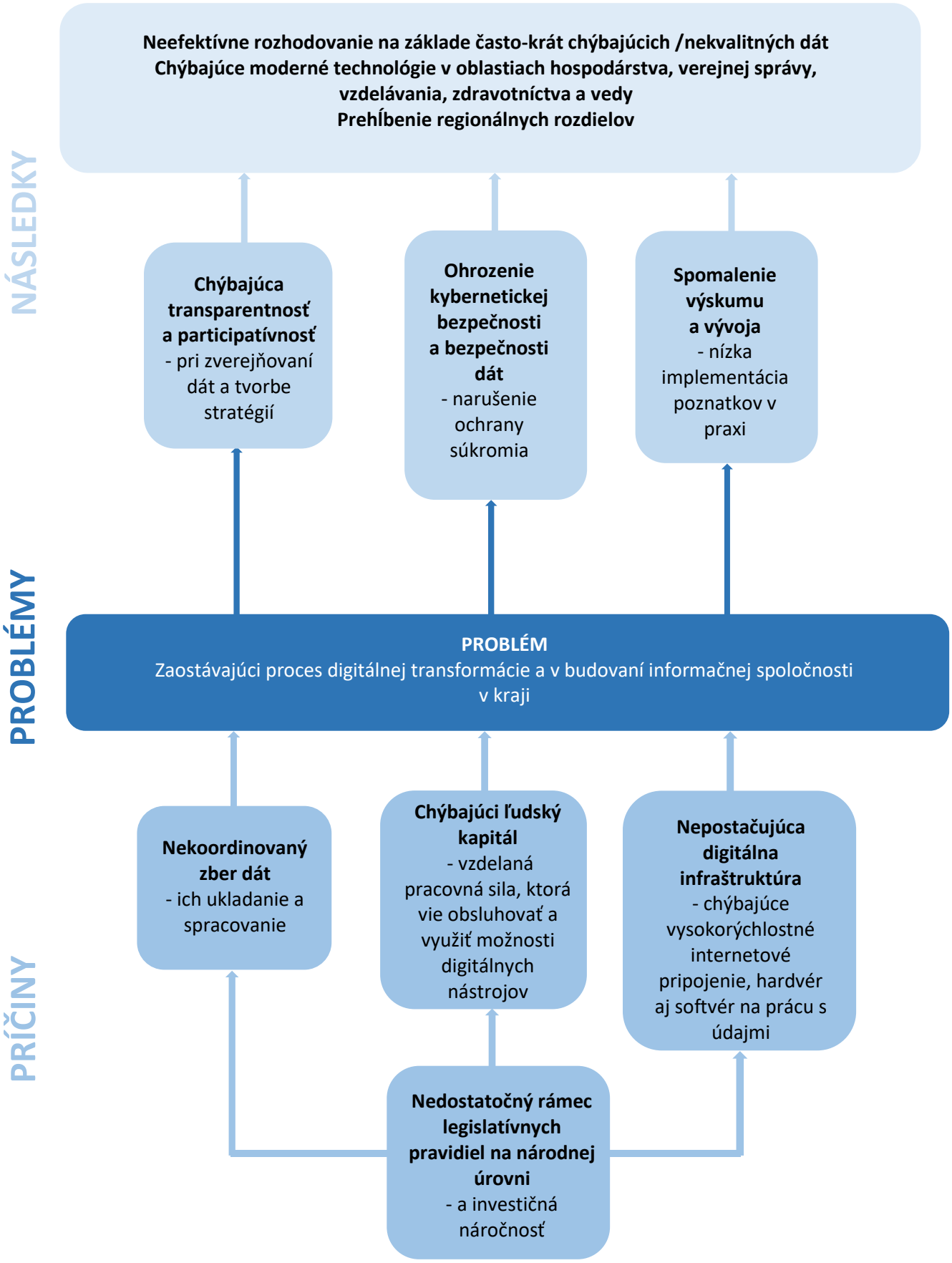

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.5.4 Analýza financovania samospráv v Prešovskom kraji

Rozpočtové a príspevkové organizácie

V Prešovskom kraji v roku 2020 pôsobilo spolu **124 rozpočtových alebo príspevkových organizácií**, ktorých zriaďovateľom bol VÚC. Išlo predovšetkým o stredné školy a gymnáziá, osvetové strediská, knižnice, centrá sociálnych služieb a domovy pre seniorov, ale aj študentské internáty alebo organizáciu z oblasti dopravy.

Graf 117: Počet organizácií a v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC v roku 2020 podľa odvetvia

Zdroj: INEKO, 2021

Organizáciou s najvyššími výnosmi bola v tomto roku **Správa a údržba ciest PSK**. Z celkových výnosov vo výške 35,2 mil. € a nákladov vo výške 32,6 mil. € bola v zisku 2,5 mil. €, čo bolo tiež najviac spomedzi zvyšných rozpočtových a príspevkových organizácií PSK.

Tabuľka 131: TOP 10 rozpočtových a príspevkových organizácií PSK v roku 2020

Názov	Typ organizácie	Odvetvie	Výnosy	Rozdiel výnosov a nákladov
Správa a údržba ciest PSK	rozpočtová	Doprava a skladovanie	35,2 mil. €	+ 2,5 mil. €
Divadlo Jonáša Záborského	príspevková	Umenie, zábava a rekreácia	3,4 mil. €	+ 112,4 tis. €
Centrum sociálnych služieb Vita vitalis	rozpočtová	Zdravotníctvo a sociálna pomoc	3,0 mil. €	+ 5,4 tis. €
SOŠ agropotravinárska a technická, Kušnierska brána 349/2, Kežmarok	príspevková	Vzdelávanie	3,0 mil. €	+ 59,6 tis. €
Domov pre seniorov Stará Ľubovňa	rozpočtová	Zdravotníctvo a sociálna pomoc	2,9 mil. €	+ 34,3 tis. €
Centrum sociálnych služieb Domov pod Tatrami	rozpočtová	Zdravotníctvo a sociálna pomoc	2,7 mil. €	+ 39,3 tis. €
SOŠ technická, Volgogradská 1, Prešov	príspevková	Vzdelávanie	2,7 mil. €	- 29,1 tis. €
Centrum sociálnych služieb AMETYST	rozpočtová	Zdravotníctvo a sociálna pomoc	2,6 mil. €	+ 2,9 tis. €
SOŠ lesnícka, Kollárova 10, Prešov	príspevková	Vzdelávanie	2,6 mil. €	- 30,8 tis. €
Spojená škola, Ľ. Podjavorinskej 22, Prešov	rozpočtová	Vzdelávanie	2,6 mil. €	- 7,2 tis. €

Zdroj: INEKO, spracované podľa účtovných uzávierok, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Príjmy a výdavky Prešovského VÚC

V roku 2020 boli **príjmy** Prešovského kraja na úrovni **361,9 mil. €,** čo v tomto roku prevyšovalo **výdavky** na úrovni **318,9 mil. €** celkovo o 43 mil. €. Oproti roku 2019 stúpli príjmy kraja a zároveň aj jeho výdavky. Príjmy sa zvýšili o 8,7 % (nárast o 31,4 mil. €, z 330,6 mil. € na 361,9 mil. €), zatiaľ čo výdavky o 10,5 % (nárast o 33,6 mil. €, z 285,4 mil. € na 318,9 mil. €).

Tabuľka 132: Príjmy Prešovského samosprávneho kraja v rokoch 2019 a 2020

Ekonomická klasifikácia príjmov	2019 (€)	2020 (€)	Zmena (%)
Granty a transfery	135 058 013	154 081 560	+ 12,3
Daňové príjmy	141 545 935	140 698 106	- 0,6
Príjmy z transakcií s finančnými aktívami a pasívami	26 051 863	32 498 758	+ 19,8
Prijaté úvery, pôžičky a návratné finančné výpomoci	9 609 518	19 530 691	+ 50,8
Nedaňové príjmy	18 320 869	15 132 337	- 21,1
Spolu	**330 586 198**	**361 941 452**	**+ 8,7**
Typová klasifikácia príjmov	**2019 (€)**	**2020 (€)**	**Zmena (%)**
Bežné	275 192 026	284 637 009	+ 3,3
Finančné operácie	36 600 581	52 653 786	+ 30,5
Kapitálové	18 793 591	24 650 657	+ 23,8
Spolu	**330 586 198**	**361 941 452**	**+ 8,7**
Zdrojová klasifikácia príjmov	**2019 (€)**	**2020 (€)**	**Zmena (%)**
Vlastné zdroje	193 751 343	196 523 933	+ 1,4
Zo štátneho rozpočtu	125 541 262	155 596 257	+ 19,3
Iné zdroje a vybrané finančné prostriedky	10 994 681	6 053 213	- 81,6
Bankové úvery	298 912	3 768 049	+ 92,1
Spolu	**330 586 198**	**361 941 452**	**+ 8,7**

Zdroj: INEKO, spracované podľa účtovných uzávierok, 2021

Z hľadiska ekonomickej klasifikácie príjmov, pochádzajú príjmy VÚC najmä z **daní z príjmov a kapitálového majetku** (daňové príjmy) a z **tuzemských bežných grantov a transferov**. V roku 2020 tvorili príjmy z **grantov a transferov** celkovo **43 %** všetkých príjmov a **daňové príjmy 39 %** všetkých príjmov VÚC. Až 99 % z grantov a transferov, boli granty tuzemské a len 1 % bolo zahraničných. Medziročne medzi rokmi 2019 a 2020 sa najviac zvýšili **príjmy z prijatých úverov a návratnej finančnej výpomoci** (nárast o 50,8 %) a naopak najvyšší pokles bol zaznamenaný v **nedaňových príjmoch** (pokles o 21,1 %). Medzi nedaňové príjmy kraja patria napríklad administratívne poplatky a platby, príjmy z podnikania a z vlastníctva majetku, úroky z tuzemských úverov a iné kapitálové príjmy. Prešovský VÚC dosahuje v oblasti príjmov v každej klasifikácii podobné hodnoty ako je priemer všetkých slovenských VÚC.

Tabuľka 133: Výdavky Prešovského samosprávneho kraja v rokoch 2019 a 2020

Ekonomická klasifikácia výdavkov	2019 (€)	2020 (€)	Zmena (%)
Mzdy, platy, služobné príjmy a ostatné osobné vyrovnania	81 707 152	90 083 404	+ 9,3
Bežné transfery	74 479 432	81 861 645	+ 9,0
Kapitálové výdavky	53 227 024	61 765 302	+ 13,8
Tovary a služby	45 584 597	46 683 531	+ 2,4
Poistné a príspevok do poisťovní	29 863 330	32 645 398	+ 8,5
Výdavky z transakcií s finančnými aktívami a finančnými pasívami	450 050	5 432 599	+ 91,7

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Splácanie úrokov a ostatné platby súvisiace s úverom, pôžičkou	40 734	442 945	+ 90,8
Spolu	**285 352 319**	**318 914 823**	**+ 10,5**
Typová klasifikácia výdavkov	**2019 (€)**	**2020 (€)**	**Zmena (%)**
Bežné	231 222 959	251 150 124	+ 7,9
Kapitálové	53 227 024	61 762 497	+ 13,8
Finančné operácie	902 336	6 002 202	+ 85,0
Spolu	**285 352 319**	**318 914 823**	**+ 10,5**
Zdrojová klasifikácia výdavkov	**2019 (€)**	**2020 (€)**	**Zmena (%)**
Vlastné zdroje	154 451 468	164 624 824	+ 6,2
Zo štátneho rozpočtu	121 319 495	145 765 152	+ 16,8
Iné zdroje a finančné prostriedky a ostatné príjmy	4 757 830	4 726 798	- 0,7
Bankové úvery	4 823 525	3 768 049	- 28,0
Spolu	**285 352 319**	**318 914 823**	**+ 10,5**

Zdroj: INEKO, spracované podľa účtovných uzávierok, 2021

Z hľadiska ekonomickej klasifikácie výdavkov, bolo najviac výdavkov v roku 2019 aj v roku 2020 vyčlenených na **mzdy, služobné príjmy a iné osobné vyrovnania zamestnancov VÚC**. V roku 2020 tvorili tieto výdavky **28 %** zo všetkých výdavkov VÚC. Medziročne medzi rokmi 2019 a 2020 sa najviac zvýšili **výdavky z transakcií s finančnými aktívami a pasívami** (nárast o 91,7 %) a výdavky na splácanie úrokov (nárast o 90,8 %). Podobne ako v oblasti príjmov, aj v oblasti výdavkov dosahuje Prešovský VÚC hodnoty blížiace sa priemerným hodnotám všetkých VÚC SR. Pri pohľade na **funkčnú klasifikáciu výdavkov**, smerovalo v roku 2020 najviac financií do oblasti vzdelávania, ekonomickej oblasti (kde je zahrnutá doprava) a do sociálneho zabezpečenia.

Graf 118: Výdavky Prešovského VÚC v roku 2020 podľa ich funkčnej klasifikácie

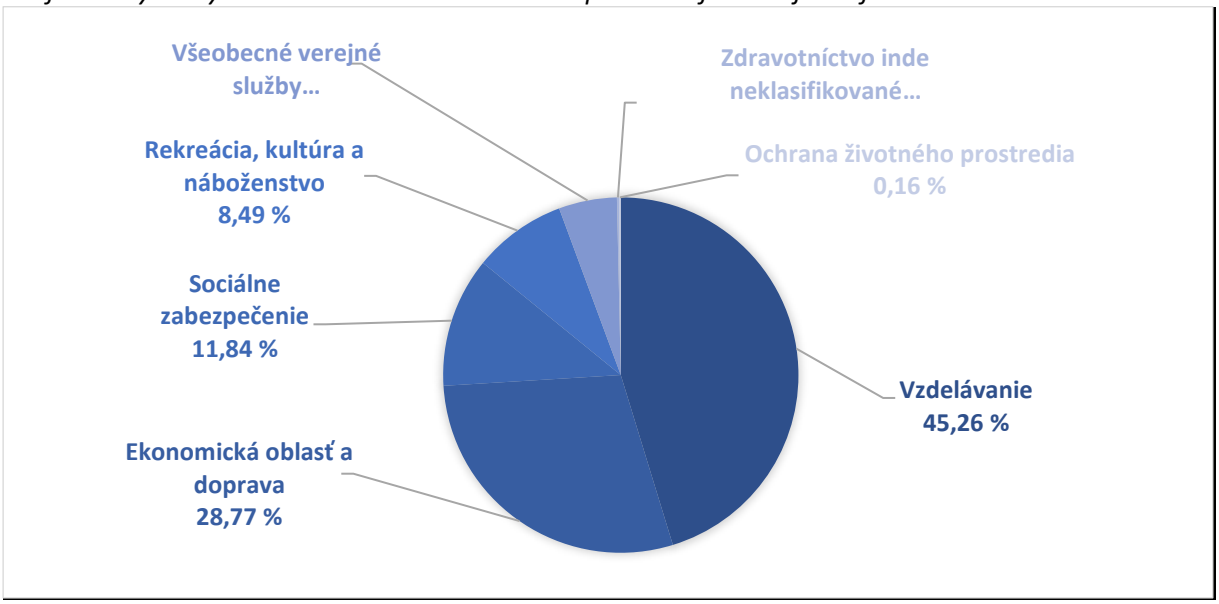

Zdroj: INEKO, spracované podľa účtovných uzávierok, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Finančné zdravie Prešovského VÚC

Hodnoteniu **finančného zdravia** podľa množstva ekonomických ukazovateľov, na úrovni obcí a VÚC, sa venuje **Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy** (INEKO)[79]. Tento Inštitút pri hodnotení vychádza z účtovných závierok jednotlivých obcí a VÚC, pričom hodnotí nasledovné zložky: celkový dlh, dlhovú službu, bilanciu bežného účtu, záväzky po splatnosti k príjmom a záväzky aspoň 60 dní po splatnosti. **Na základe týchto ukazovateľov bolo celkové finančné zdravie Prešovského VÚC v roku 2020 ohodnotené ako Dobré (s počtom 4,8 bodov zo 6 možných), pričom VÚC dosiahlo najlepšie výsledky v kategórii Dlhová služba a najhoršie v kategórii Záväzky aspoň 60 dní po splatnosti.**

Tabuľka 134: Hodnotenie finančného zdravia Prešovského VÚC v roku 2020

Zložka finančného zdravia	Získané skóre na stupnici od 0 po 6
Celkový dlh	4,3
Dlhová služba	5,7
Bilancia bežného účtu	5,3
Záväzky po splatnosti k príjmom	6
Záväzky aspoň 60 dní po splatnosti	3
Celkové finančné zdravie	**4,8**

Zdroj: INEKO, 2021

Pri pohľade na **vývoj celkového finančného zdravia VÚC** od roku 2010 do 2020 sa jeho hodnoty pohybovali v rozmedzí 4,26 bodov (rok 2011) až 4,91 bodov (rok 2019) zo 6 možných, čo bolo Inštitútom označené ako Dobré finančné zdravie. Do roku 2015 sa hodnoty celkového finančného zdravia Prešovského VÚC držali nad celoslovenským priemerom ostatných VÚC, po tomto roku sa vyrovnali a s priemernými hodnotami boli až po súčasnosť takmer totožné. Pre porovnanie mali v roku 2020 najlepšie finančné zdravie Nitriansky a Trenčiansky VÚC (5,1 bodov) a najhoršie bol na tom Žilinský VÚC so 4,5 bodmi.

Graf 119: Vývoj celkového finančného zdravia Prešovského VÚC v rokoch 2010 až 2020

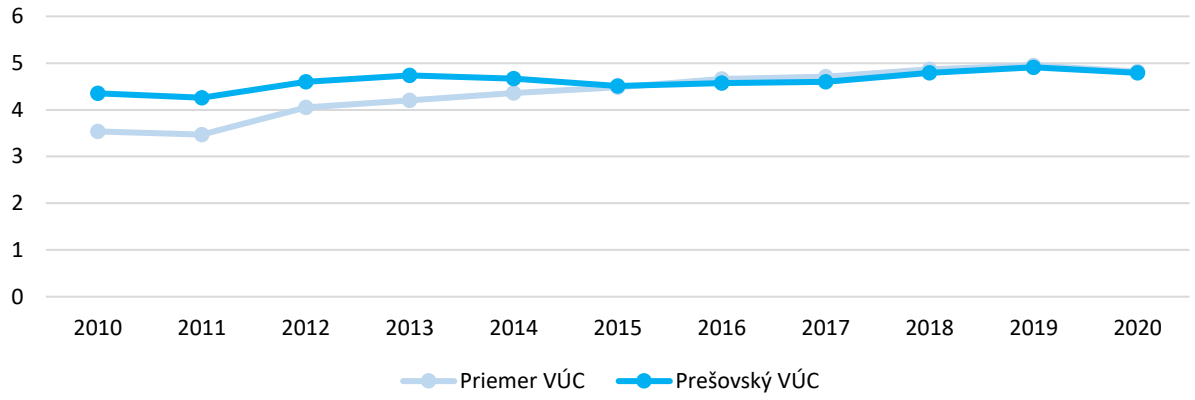

Zdroj: INEKO, spracované podľa účtovných uzávierok, 2021

Finančné zdravie obcí Prešovského kraja

Organizácia INEKO skúma finančné zdravie aj na úrovni obcí. Za obdobie od roku 2010 po rok 2020 bol **priemer finančného zdravia obcí Prešovského kraja na úrovni 4,86 bodu** zo 6 možných. Najhoršie na tom bola v sledovanom období obec Ondavka (s priemerným hodnotením 0,6 bodov), naopak najlepšie obec Petrovce (s priemerom 5,95 bodov). Pri hodnote menšej ako 2,99 bodov je finančné zdravie obce hodnotené ako nedostatočné a okrem spomínanej Ondavky sa v Prešovskom kraji nachádzala len

[79] INEKO je mimovládnou neziskovou organizáciou. Bližšie informácie ohľadom používanej metodiky hodnotenia a výsledkov sú dostupné na www.hospodarenieobci.sk

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

jedna ďalšia takto ohodnotená obec – Šarišský Štiavnik s 2,80 bodmi. **Výborné finančné zdravie** (obec získala viac ako 5 bodov) má v Prešovskom kraji **283 obcí, čo predstavuje 43 % zo všetkých samospráv.**

Mapa 74: Priemerné finančné zdravie samospráv Prešovského kraja medzi rokmi 2010 až 2020

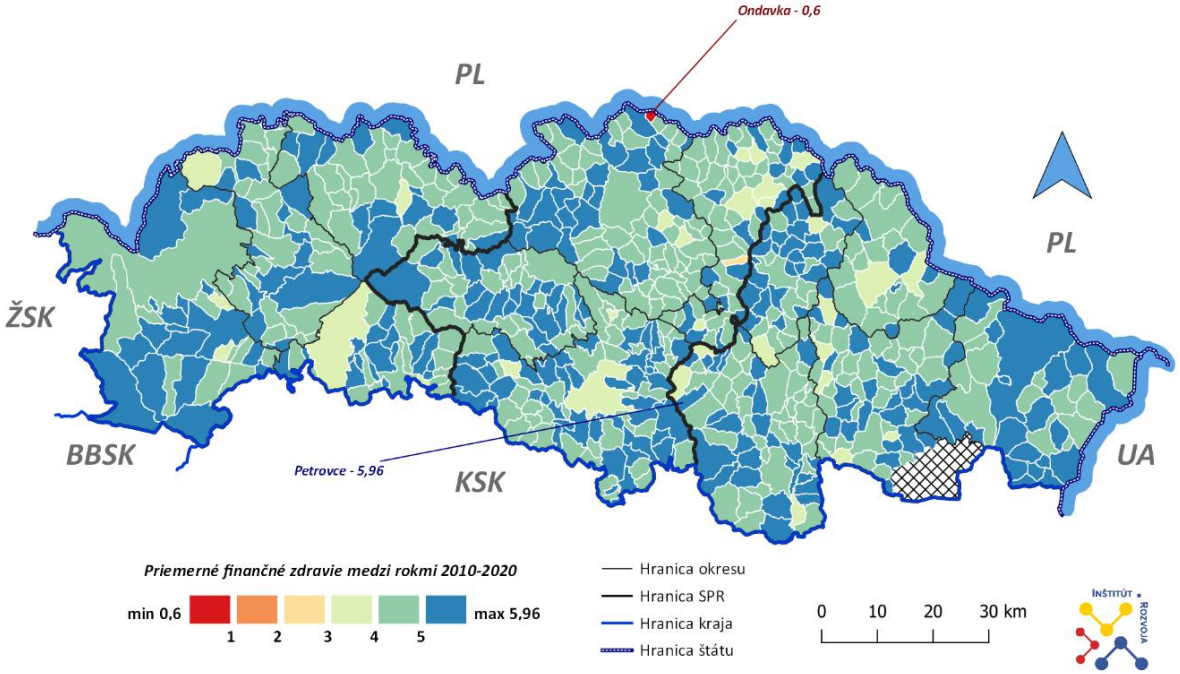

Zdroj: INEKO, 2021

Čerpanie financií v programovom období 2014-2020 na úrovni úradov samosprávnych krajov

Dňa 20.6.2014 uzavrela Slovenská republika s Európskou komisiou Partnerskú dohodu o využívaní európskych štrukturálnych a investičných fondov na roky 2014-2020. **Partnerská dohoda** definovala stratégiu a priority pre efektívne a účinné investície v objeme 15,3 mld. € na desaťročné obdobie. Štrukturálne fondy a Kohézny fond predstavovali 13,7 mld. €, Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka 1,55 mld. € a Európsky námorný a rybársky fond 15,8 mil. €. Všetky kraje SR tak mali možnosť zapojiť sa do vyhlasovaných výziev počas celého programového obdobia. Alokácie z tohto programového obdobia je možné čerpať až do roku 2023. Podľa údajov z ITMS2014+[80] podali všetky úrady samosprávnych krajov ku koncu roka 2021 **celkovo 391 žiadostí o nenávratný finančný prostriedok (NFP)** v rámci programového obdobia 2014-2020. **Schválených ich bolo 261** (66,75 %), **zamietnutých 71** (18,16 %) a v čase spracovania ešte **nemalo ukončené konanie** zvyšných **59 žiadostí** (15,09 %).

[80] ITMS2014+ je nástroj pre žiadosti, implementáciu a monitorovanie fondov EÚ.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 120: Výkonnosť čerpania na úradoch samosprávnych krajov v programovom období 2014-2020

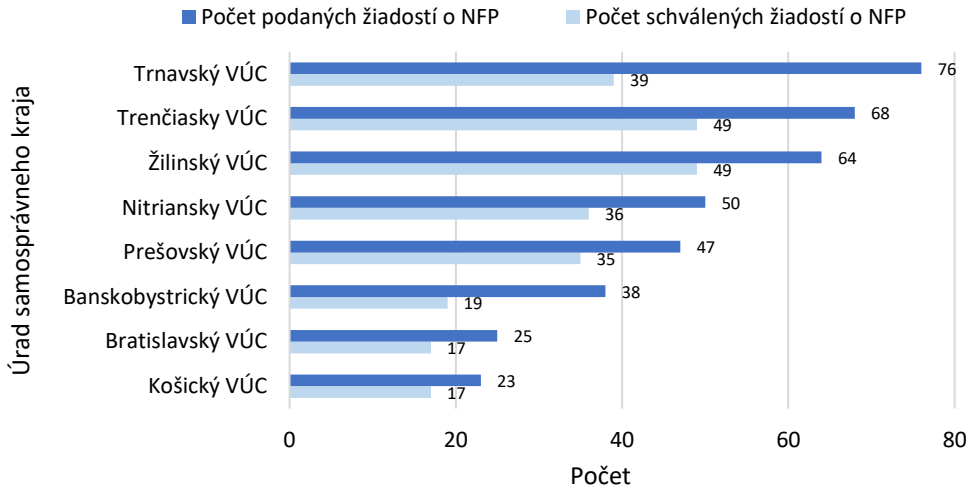

Zdroj: ITMS2014+, 2021

Graf 121: Aktuálna miera čerpania úradov samosprávnych krajov v programovom období 2014-2020

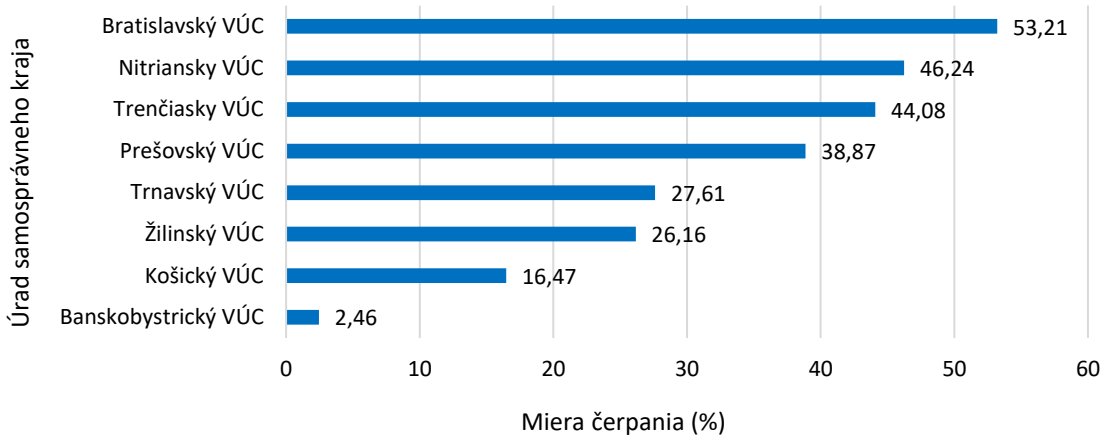

Zdroj: ITMS2014+, 2021

Spomedzi samosprávnych krajov podal v programovom období 2014-2020 **najviac žiadostí** o NFP Trnavský VÚC (76 žiadostí o NFP), najviac **schválených žiadostí** však mali Trenčiansky a Žilinský VÚC (oba po 49 žiadostí o NFP). Celková žiadaná suma žiadostí bola vo výške 879,21 mil. €, pričom schválená suma žiadostí o NFP bola vo výške 536,6 mil. €. Pri pohľade na **reálne čerpanie** bol na tom najlepšie Bratislavský VÚC (53,21 %) a najmenšie čerpanie mal Banskobystrický VÚC (2,46 %). **Priemerná výška schváleného NFP na 1 obyvateľa** kraja dosiahla 100,25 € (najviac v Trenčianskom kraji – 193,37 € a najmenej v Žilinskom kraji – 71,04 €). **Úrad Prešovského samosprávneho kraja** podal dokopy 47 žiadostí, z ktorých bolo schválených 35 a miera čerpania bola na úrovni 38,87 %. Prešovský VÚC doposiaľ žiadal o financovanie v celkovej výške 111,46 mil. €, z čoho bolo zatiaľ schválených 75,89 mil. €. Výška NFP na 1 obyvateľa Prešovského kraja bola vo výške 91,76 €. Úrad PSK podával žiadosti najmä v oblasti dopravy (rekonštrukcie ciest a eliminácia bezpečnostných rizík na cestách), vzdelávania (zlepšenie technickej vybavenosti škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti), životného prostredia (znižovanie energetickej náročnosti budov a energetické audity), digitalizácie (lepší manažment dát, kybernetická bezpečnosť) a v neposlednom rade aj žiadosti na vypracovanie strategických a koncepčných materiálov (Plán udržateľnej mobility PSK, Adaptačná stratégia PSK, SMART koncepcia).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Čerpanie financií v programovom období 2014-2020 na úrovni ostatných organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti Úradu PSK

Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK podali v programovom období 2014-2020 ďalších **103 žiadostí o NFP**. 64 z nich bolo schválených (62,14 %), 28 ešte v čase spracovania nemalo ukončené konanie (27,18 %) a 11 ich bolo zamietnutých (10,68 %). Žiadosti o NFP boli vo výške 58,36 mil. € (celkové výdavky 61,43 mil. €), z toho zazmluvnená suma bola vo výške 37,24 mil. €, s čerpaním 40,22 %. Projekty, na ktoré bolo žiadaných najviac finančných prostriedkov sa týkali najmä zlepšenia vzdelávacej infraštruktúry a investovania do odbornej prípravy žiakov. Najvyššia žiadaná suma bola na projekt Zlepšenie vzdelávacej infraštruktúry v SOŠ elektrotechnickej, Hlavná 1400/1, Poprad Matejovce, vo výške 7,70 mil. € (s celkovými výdavkami 8,11 mil. €). Prevažná časť projektov bola financovaná cez Integrovaný regionálny operačný program (IROP) a jeho 2. prioritnú os – Ľahší prístup k efektívnym a kvalitnejším verejným službám.

Graf 122: Čerpanie financií ostatných organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti Úradu PSK podľa zapojenia do operačných programov v programovom období 2014-2020 a stav ich schválenia

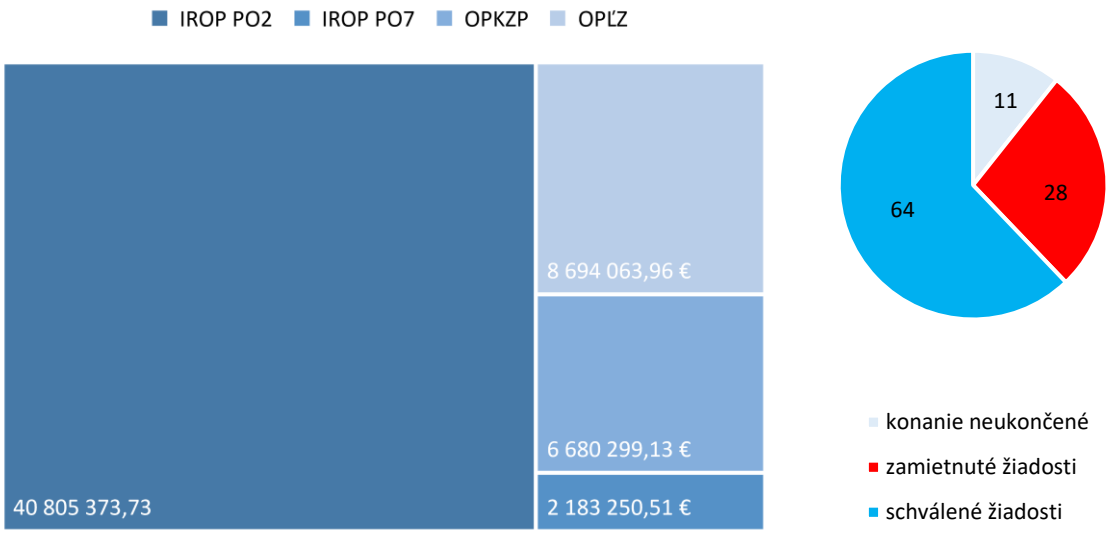

Zdroj: ITMS2014+, 2021

Čerpanie financií v programovom období 2014-2020 na úrovni obcí Prešovského kraja

Systém ITMS2014+ nezobrazuje prehľad o zapojení obcí do cezhraničných projektov ako Interreg Poľsko-Slovensko, alebo program ENI (spolupráca medzi Maďarskom, Slovenskom, Rumunskom a Ukrajinou). Dostupné údaje z ITMS2014+ uvádzajú, že do eurofondových projektov (s výnimkou spomínaných cezhraničných programov) sa zapojilo celkovo **380 obcí** Prešovského kraja (57 % z celkového počtu obcí kraja), ktoré podali **1 372 projektov** a **zazmluvnená suma** na tieto projekty predstavovala **332,9 mil. €. Čerpanie** bolo v čase spracovania na úrovni **53 %** (čerpaná suma bola vo výške 175,8 mil. €).

68 obcí, ktoré sa zapojili do projektov, patrilo medzi obce s počtom obyvateľov vyšším ako 2000 (do tejto kategórie patrí aj všetkých 23 miest Prešovského kraja, ktoré sa všetky zapojili do projektov) a z celkového počtu 69 takýchto obcí v kraji sa ich v percentuálnom vyjadrení do projektov zapojilo **98,6 % obcí**. Najviac projektov podali mestá Prešov (38 projektov), Bardejov (23 projektov) a Stará Ľubovňa (19 projektov). Najviac čerpali mestá Prešov (15,4 mil. €), Bardejov (12,8 mil. €) a Kežmarok (8,4 mil. €).

Zvyšných 311 obcí zapojených do projektov patrilo medzi menšie obce s počtom obyvateľov nižším ako 2000 a z celkového počtu 596 takýchto obcí v kraji sa ich v percentuálnom vyjadrení do projektov zapojilo **52,2 % obcí.** Môžeme tak konštatovať, že zapájanie sa do projektov je pre väčšie obce

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

jednoduchšie (či už z hľadiska spolufinancovania, administratívneho spravovania, implementovania projektov, ich hodnotenia a i.). Z obcí, ktoré majú menej ako 2000 obyvateľov **sa do najviac projektov zapojili** obce Lemešany (16 projektov), Varhaňovce (12 projektov) a Lenartov (12 projektov). **Najviac čerpali** obce Petrovany (7,9 mil. €), Ľubotín (4 mil. €) a Malcov (2,3 mil. €).

Mapa 75: Čerpanie financií v obciach Prešovského kraja v programovom období 2014-2020 podľa ITMS2014+

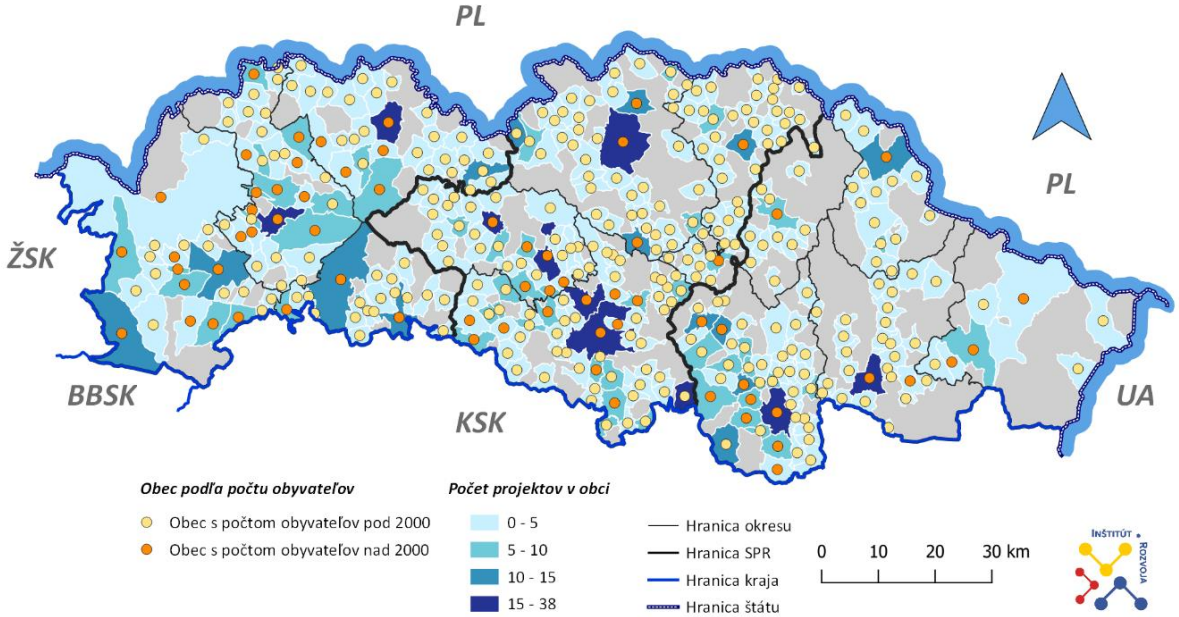

Zdroj: ITMS2014+, 2021

Obce prešovského kraja boli v programovom období 2014-2020 zapojené aj do **8 projektov v programe ENI** (Maďarsko, Slovensko, Ukrajinskej a Rumunskej spolupráce), ktoré mali celkový rozpočet **12,2 mil. €.** Projekty mali cieľ podporiť najmä menšiny a mládež žijúcu v prihraničných regiónoch, zachovanie tradícií, obnovu kultúrnych pamiatok, opravy a rozvoj cestnej a cyklistickej infraštruktúry spájajúcej susediace štáty. Najvyšší rozpočet (7,1 mil. €) mal projekt Cezhraničný kultúrny dialóg k zachovaniu Európskeho kultúrneho dedičstva, do ktorého sa na slovenskej strane zapojila obec Jakubova Voľa a na ukrajinskej strane obce Veľké Berezné a Perečín.

Obce Prešovského kraja boli v programovom období 2014-2020 zapojené aj do **projektov v programe Interreg.** Program Interreg V-A Poľsko-Slovensko 2014-2020 fungoval v rámci troch prioritných osí:

1. Ochrana a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva cezhraničného územia
2. Trvalo udržateľná cezhraničná doprava
3. Rozvoj cezhraničného a celoživotného vzdelávania územia

Oprávnenými žiadateľmi na slovenskej strane bolo 25 okresov zo Žilinského a Prešovského kraja a 26 okresov a 5 miest na poľskej strane (z Malopoľského a Podkarpatského vojvodstva).
Za implementáciu mikroprojektov sú na poľskej strane zodpovedné Euroregióny pôsobiace na poľsko-slovenskej prihraničnej oblasti, t. j. Euroregión Beskydy, Karpatský euroregión a Euroregión Tatry. Na slovenskej strane sú za implementáciu mikroprojektov zodpovedné Žilinský samosprávny kraj a Prešovský samosprávny kraj. Každý z vedúcich partnerov strešných projektov implementuje dva strešné projekty: jeden v I. prioritnej osi a jeden v III. prioritnej osi.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 135: Počet projektov a ich financovanie podľa okresov Prešovského kraja

Okres prijímateľov	Počet projektov	Finančný príspevok EFRR pre mikroprijímateľov spolu
Prešov	20	844 623,35 €
Kežmarok	14	509 807,50 €
Bardejov	11	287 868,45 €
Stará Ľubovňa	9	395 034,79 €
Svidník	9	287 110,36 €
Poprad	7	264 793,43 €
Medzilaborce	6	258 500,69 €
Levoča	6	253 153,11 €
Vranov nad Topľou	6	198 835,17 €
Snina	6	173 260,09 €
Humenné	5	156 852,20 €
Sabinov	2	75 726,82 €
Stropkov	2	10 393,30 €
Celkový súčet	***103***	***3 715 959,26 €***

Zdroj: Interreg PL-SK 2014-2020 – Mikroprojekty

V programovom období 2014-2020 bolo zatiaľ na území PSK podporených dokopy **103 projektov** celkovým finančným príspevkom z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR) pre mikroprijímateľov vo výške **3,7 mil. €.** Najviac finančných prostriedkov putovalo do obcí a miest v okresoch Prešov a Kežmarok, naopak najmenej do okresov Sabinov a Stropkov. Priemerná zazmluvnená výška projektu slovenských partnerov bola približne vo výške **36 077,27 €**. Financované boli či už mäkké aktivity alebo aj drobné investičné aktivity alebo prvky vedúce k vytvoreniu spoločných cezhraničných produktov, ktoré propagujú kultúrne a prírodné dedičstvo, ako napr. nové cezhraničné produkty cestovného ruchu, zmodernizované/zdokonalené cezhraničné turistické chodníky, zmodernizované pamiatky kultúrneho a prírodného dedičstva po reštaurátorských a konzervačných prácach ale aj e-produkty a e-služby (napr. mobilné aplikácie). V oblasti vzdelávania to boli predovšetkým mäkké aktivity prispievajúce k rozširovaniu vzdelávacej ponuky a k zvýšeniu počtu účastníkov projektov v prospech celoživotného vzdelávania (napr. vedecké konferencie, výmena znalostí odborníkov v rôznych oblastiach z Poľska a Slovenska a i.).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 76: Financovanie mikroprojektov v rámci programu Interreg V-A Poľsko-Slovensko 2014-2020 v obciach Prešovského kraja

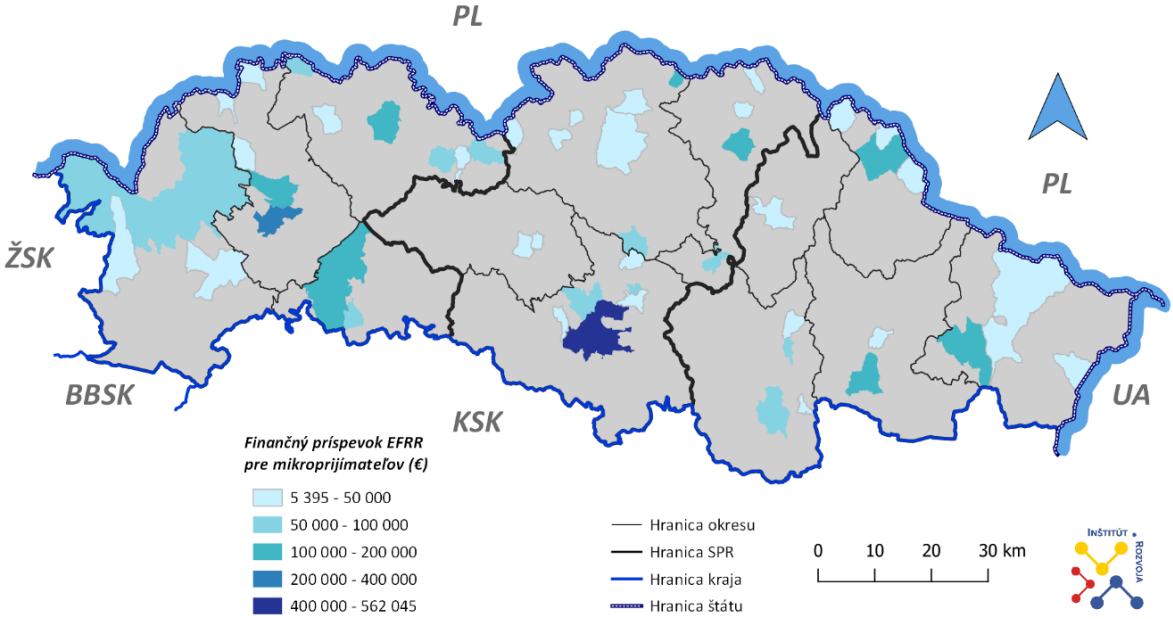

Zdroj: Interreg PL-SK 2014-2020 – Mikroprojekty

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ zapojenie samospráv do národných projektov + zapojenie samospráv do cezhraničných projektov (najmä s Poľskom a Ukrajinou) + územie rovnomerne pokryté sieťou MAS + skvelé finančné zdravie samospráv v kraji + rozpočtové a príspevkové organizácie kraja venujúce sa širokému spektru činností (doprava, zdravotníctvo, sociálna pomoc, vzdelávanie,...) + príjmy VÚC sú vyššie ako jeho výdavky – možnosť znižovať dlh a investovať vlastné prostriedky + participatívny rozpočet PSK na rok 2022	- administratívna záťaž pri zapájaní do projektov a čerpaní finančných prostriedkov - chýbajúce finančné prostriedky v rozpočte na spolufinancovanie (hlavne u menších obcí – s menej ako 2000 obyvateľmi) - nízke čerpanie financií na úrovni kraja - nejednotný systém riadenia financovania (napr. chýbajúce cezhraničné programy v systéme ITMS2014+)
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ účelovo zameraná spolupráca samospráv (na úrovni obcí, okresov aj krajov) pri riešení spoločných problémov (v oblastiach ako napr. vodné hospodárstvo, nakladanie s odpadmi, poskytovanie soc. služieb,...) + spolupráca samospráv (na úrovni obcí, okresov aj krajov) s lokálne blízkymi subjektmi súkromného sektora (zdieľanie vedomostí, kvalifikovanej pracovnej sily, či kapitálu) + spoločné verejné obstarávanie + outsourcing v oblastiach kde samospráva nemá dostatočné kapacity (napr. účtovníctvo, personálna agenda, verejnoprospešné práce,...) + spájanie obcí, ktoré nie sú súčasťou žiadneho zoskupenia do MAS, mikroregiónov alebo iných nezáväzných zoskupení + zlepšenie ekonomickej situácie miestnych obyvateľov a miestnych firiem so silnejúcim postavením samosprávy + zvýšenie kvality života komunity ako celku + využívanie zdrojov z Plánu obnovy, iných štátnych zdrojov a európskych fondov	- nedôvera medzi partnermi pri spolupráci - legislatívne zmeny - zvyšovanie dlhu samospráv a úverová zaťaženosť - zvyšovanie miery spolufinancovania (menšie obce s menším rozpočtom nebudú schopné sa zapojiť do projektov) - nezáujem obyvateľstva o veci verejné (neúčasť v zastupiteľstvách) - uprednostňovanie krátkodobých efektov a cieľov (operatívne riešenia skôr ako systémové kroky)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

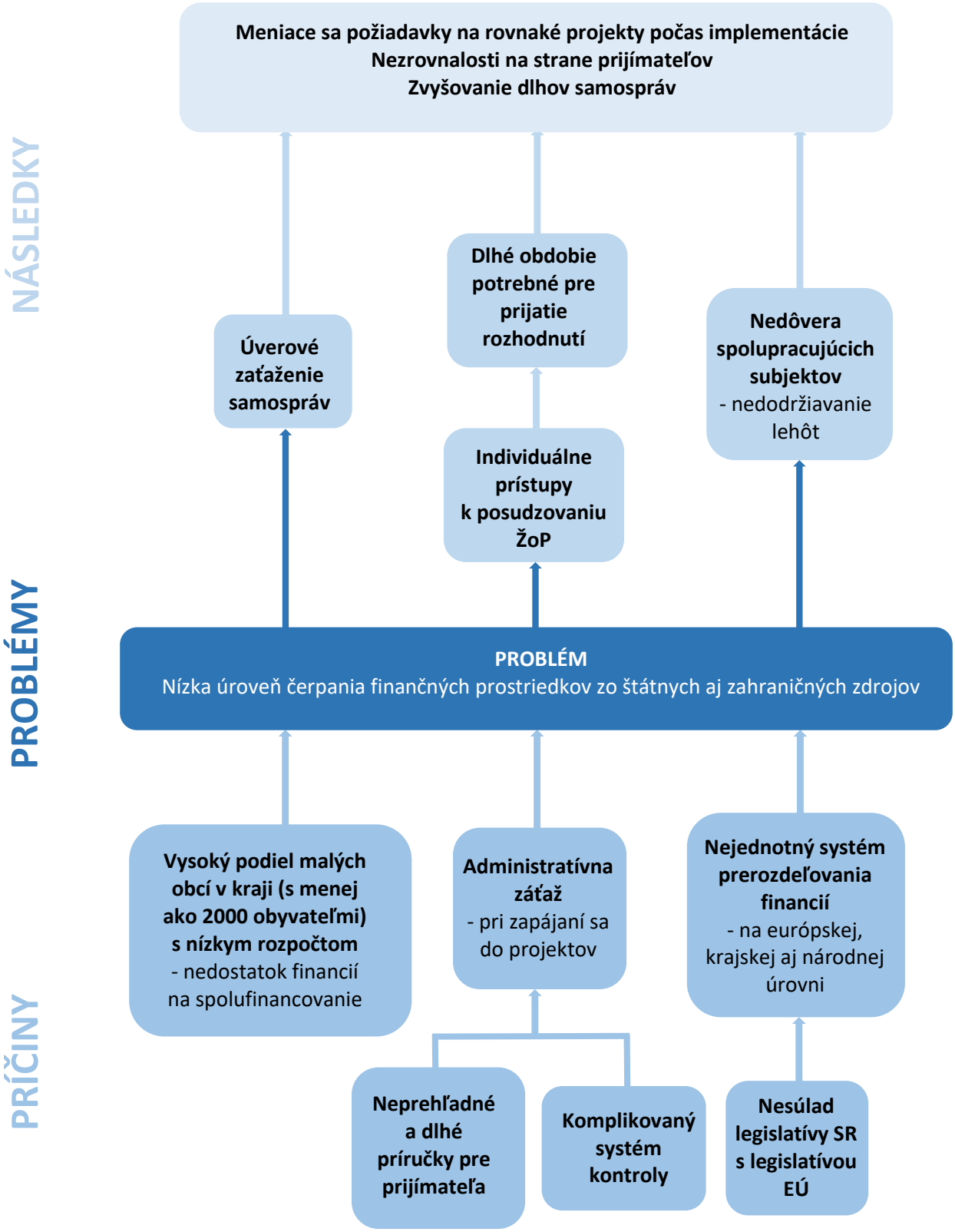

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zhrnutie kapitoly B.5

Pri pohľade na súčasný stav a vývoj ekonomických ukazovateľov, **je Prešovský kraj najmenej výkonným regiónom SR**. Jeho HDP na obyvateľa je dokonca nižšie ako 75 % priemeru krajín EÚ. **Podiel priamych zahraničných investícií** smerujúcich do kraja, v rámci ostatných krajov SR, je dlhodobo **najnižší**. Ekonomická aktivita obyvateľov kraja, je na vysokej úrovni. Prešovský kraj mal v roku 2020 spomedzi všetkých krajov najvyšší počet fyzických osôb evidovaných ako živnostníci (priemerný počet živnostníkov na tisíc obyvateľov bol 61,1 živnostníkov). Pohľad na podnikové štatistiky ukázal, že najviac podnikov v kraji pôsobilo v kategóriách podľa SK NACE rev. 2 *Veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov*, *Priemyselná výroba* a *Stavebníctvo*. Najmenšie zastúpenie mali naopak kategórie *Ťažba a dobývanie*, *Dodávka energií* a *Finančné a poisťovacie činnosti*. Medzi rokmi 2015 a 2020 došlo v kraji k **výraznému poklesu veľkých podnikov** (s 250 a viac zamestnancami), **naopak sa zvýšil počet malých a stredných podnikov**. **Najväčším zamestnávateľom** v kraji bola popradská Tatravagónka a. s. (s viac ako 2 000 zamestnancami), ktorá sa venuje výrobe nákladných vozňov a podvozkov. Zvyšné veľké podniky patrili najmä do kategórií automobilový priemysel, zdravotníctvo, maloobchod a veľkoobchod, ale aj elektrotechnika, energie a ťažba, odevy a obuv či chémia a plasty. V roku 2020 bolo v kraji evidovaných 399 tisíc **ekonomicky aktívnych obyvateľov** (najviac spomedzi krajov) a miera ekonomickej aktivity dosiahla 58,9 % (5. miesto spomedzi krajov). **Priemerná hrubá mesačná nominálna mzda** bola v tomto roku na úrovni 1 091 €, čo je dlhodobo najmenej spomedzi všetkých krajov. Dlhodobým problémom v kraji je **miera nezamestnanosti**, ktorá bola na úrovni 11,93 % - najvyššia v rámci krajov SR, pričom okresy s najvyššou nezamestnanosťou boli Kežmarok, Sabinov a Vranov nad Topľou. Prešovský kraj má dlhodobo najvyšší počet **uchádzačov o zamestnanie**, z ktorých najväčšiu skupinu tvoria dlhodobo nezamestnaní uchádzači. V kapitole sú ďalej rozpracované 4 sektory hospodárstva. Z analýzy **primárneho sektora** vyplynulo, že sa v kraji zvyšuje podiel výmery lesných pozemkov, rastlinnej výrobe dominuje pestovanie zemiakov a v živočíšnej výrobe chov hovädzieho dobytka. V oblasti **sekundárneho sektora** boli zaujímavými zisteniami, že kraj disponuje dostatkom nerudných surovín a stavebných materiálov, na čo nadväzuje aj rozvinutý stavebný priemysel a v kraji bolo identifikovaných 13 priemyselných parkov, pričom ich počet a kapacita je pre potencionálnych investorov nepostačujúca. **Terciérny a kvartérny sektor** boli podrobnejšie rozpracované v iných častiach PHRSR. Z podkapitoly *Veda, výskum a inovácie* vyplynulo, že oblasť **vedy a výskumu je dlhodobo podfinancovanou oblasťou** v rámci SR aj kraja. Hlavnými nositeľmi výskumu, vývoja a inovácií v kraji sú Prešovská univerzita, Fakulta výrobných technológií TUKE, AT+R klaster, Energetický klaster Prešovského kraja, RPIC Prešov, IPC, Astronomický ústav SAV v Starej Lesnej, Výskumný ústav pôdoznalectva a ochrany pôdy, EASTCUBATOR a FITCUBATOR. Z analýzy jednoznačne vyplynulo, že práve juhozápadná časť kraja je rozvinutejšia a inovatívnejšia, zatiaľ čo severovýchod kraja zaostáva. Územie kraja nie je atraktívne pre investorov, hlavne z dôvodu chýbajúcej infraštruktúry a nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily. V oblasti **digitalizácie a informatizácie** bolo zistené, že počet poskytovaných e-služieb síce klesá, ale percento ich využitia neustále stúpa. Až 85 % obcí a miest kraja využíva pre správu a rozvoj e-služieb Dátové centrum obcí a miest (DCOM). Podiel domácností s prístupom na internet bol v roku 2021 na úrovni 88,1 %, čo bolo pod celoslovenským priemerom (90 % domácností SR malo prístup na internet) a dá sa tak konštatovať, že proces digitálnej transformácie za zvyškom Slovenska zaostáva. Z poslednej časti socio-ekonomickej analýzy, ktorá sa venovala **financovaniu samospráv** vyplynulo, že Úrad PSK má 124 rozpočtových a príspevkových organizácií, pričom organizáciou s najvyššími výnosmi v roku 2020 bola Správa a údržba ciest PSK. Všetky samosprávy kraja majú dobré, priemerné finančné zdravie samosprávy (podľa portálu INEKO). V rámci programového obdobia 2014-2020 podal Prešovský VÚC dokopy 391 žiadostí o nenávratný finančný príspevok, z ktorých bolo schválených 261 a miera čerpania finančných prostriedkov bola na úrovni 38,8 %. Na úrovni obcí a miest sa do projektov zapojilo 380 samospráv s 1 372 projektami, na ktoré bolo zazmluvnených 332,9 mil. €, pri čerpaní na úrovni 53 %. Celková úroveň čerpania prostriedkov je nízka, keďže pre menšie obce je zapojenie do projektov náročné. V analýze boli hodnotené aj medzinárodné programy ENI a INTERREG.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
Prešovského samosprávneho kraja
na roky 2021-2030

INŠTITÚT ROZVOJA

Analytická časť

B.6 Územno-technická analýza

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu

ÚZEMNO-TECHNICKÁ ANALÝZA

Prvá časť územno-technickej analýzy sa venuje dopravnej infraštruktúre. V rámci nej je bližšie popísaná železničná doprava, cestná doprava, cyklistická doprava, letecká doprava, vodná doprava a verejná hromadná doprava a integrovaný dopravný systém. Nosnú časť dopravy v Prešovskom kraji tvorí železničná a cestná sieť. V rámci nich boli analyzované širšie (medzinárodné) a užšie (národné a regionálne) vzťahy. Štatistické údaje reprezentovali dĺžky ciest a železníc, hustotu dopravnej siete, počet a štruktúru cestujúcich. Kvalita dopravnej infraštruktúry je skúmaná z hľadiska viacerých aspektov. Osobitná pozornosť je venovaná kvalite mostov vzhľadom na vysoký počet mostov v nevyhovujúcom stave a časovej dostupnosti krajského mesta, keďže sa jedná o veľké územie. Dôležitými dokumentami pri spracovaní časti dopravnej infraštruktúry boli Plán udržateľnej mobility Prešovského samosprávneho kraja a Generel dopravnej infraštruktúry Prešovského kraja.
Druhá časť územno-technickej analýzy sa venuje technickej infraštruktúre a využívaniu OZE. V tejto kapitole je podrobnejšie priblížené **zásobovanie kraja vodou**, v rámci ktorého sú spracované štatistické údaje napojenosti obyvateľstva na verejné vodovody na krajskej, okresnej a obecnej úrovni. Taktiež sa v tejto časti zameriavame na vodárenské sústavy zásobujúce Prešovský kraj a spotrebu vody v kraji. Ďalej sa v časti rieši **kanalizácia v kraji**, kde sa sleduje napojenosť obyvateľstva na kanalizáciu na úrovni krajov, okresov a obcí. Následne sa táto časť kapitoly zameriava na plynofikáciu a zásobovanie teplom v kraji, popísaná je úroveň plynofikácie obcí v kraji, distribučné siete a významné zdroje tepla. Ďalej je spracovaná **energetika v kraji,** v rámci ktorej sú popísané témy elektrizačná sieť v kraji a **využívanie obnoviteľných zdrojov energie** v kraji. V závere tejto časti je rozobratá **telekomunikačná infraštruktúra** a jej poskytovatelia v kraji.
Tretia časť územno-technickej analýzy sa venuje téme **bezpečnosti**. Kapitola okrem iného ponúka základný pohľad na tému **kriminality** v Prešovskom kraji, kde sleduje vývoj počtu spáchaných trestných činov (všeobecných aj ekonomických) a ich objasnenosť. Taktiež ponúka prehľad pokrytia územia **policajnými obvodmi**. Časť o **požiarnej ochrane** zase sleduje rozmiestnenie **hasičských staníc a dobrovoľných hasičských zborov,** vývoj počtu požiarov, obetí požiarov a vzniknutých materiálnych škôd. Do kapitoly boli zahrnuté aj výsledky dotazníkového prieskumu o **kamerových systémoch v obciach kraja**, ktoré sú ideálnym nástrojom pre monitorovanie bezpečnostnej situácie.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.6.1 Dopravná infraštruktúra

V Prešovskom kraji dominuje cestná doprava, ktorú dopĺňa železničná sieť. Letecká doprava je v kraji využívaná málo. Vodné plochy sú v kraji využívané prevažne na šport a rekreáciu. Rôzne analýzy týkajúce sa dopravnej infraštruktúry sú dostupné na Geoportáli Prešovského kraja, napríklad Prehľad kvality mostov v Prešovskom kraji, Analýza dostupnosti zastávok prímestskej autobusovej dopravy k zastávkam železničnej dopravy a taktiež aj samostatná tematická mapa týkajúca sa dopravy v kraji.

Železničná doprava

Územím Prešovského kraja prechádzajú hlavné železničné koridory siete TEN-T. Základnú sieť tvorí trať Košice – Žilina (Core Network), ktorá cez Prešovský kraj prechádza len na úseku v okrese Poprad (Vydrník – Poprad – Štrba – Važec) a je zaradená do koridoru Rýn – Dunaj. Na území kraja je taktiež aj železničná trať Kysak – Plaveč – Plaveč, št. hr. (Extended Core), ktorá je zaradená do koridoru Baltské more – Čierne more – Egejské more.

Obrázok 3: Koridory európskeho významu v železničnej doprave (širšie vzťahy)

Zdroj: prevzaté z ÚPN PSK, 2021

Železničná trať Košice - Poprad - Žilina má celoštátny a taktiež aj medzinárodný význam. V budúcnosti sa ráta s modernizáciou a zvýšením traťovej rýchlosti na 160 km/h. Po modernizácii sa očakáva so zaťažovaním tejto trate najmä tranzitnými prepravnými prúdmi v smere východ – západ (Čierna nad Tisou – Košice – Žilina).
Ďalšou traťou celoštátneho a medzinárodného významu je trať Kysak – Prešov – Plaveč – Muszyna (PL) v ďalšom prepojení Kysak – Košice – Čaňa – Hidasnémeti (H). Trať s regionálnym a medzinárodným významom je aj na úseku Prešov – Vranov – Strážske – Humenné – Medzilaborce – Palota – Lupkow (PL).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Železničná sieť v Prešovskom kraji je málo rozvinutá. Tvorí ju 417 km železničných tratí (*Tabuľka 136*). Hustota železničnej siete predstavuje 0,047 km/km² resp. 47 km/1000 km² čo zaostáva za priemerom SR (približne 73 km/1000 km²). V prepočte na 1000 obyvateľov, je v priemere v Prešovskom kraji 0,5 km železníc. V rámci okresov Prešovského kraja, má najviac km železníc okres Poprad (84,675 km), kde sa nachádzajú aj Tatranské elektrické železnice a ozubnicová železnica Štrba – Štrbské Pleso. Odhliadnuc od okresov, v ktorých železnice nie sú (Stropkov, Svidník), má najmenej železníc v kraji okres Levoča (8,740 km). Hustota železničnej siete dosahuje najvyššie hodnoty v okrese Poprad (0,077 km/km²) a Medzilaborce (0,076 km/km²). V prepočte na 1000 obyvateľov, je najviac km železníc v okrese Medzilaborce (2,747 km/1000obyv.). Táto vysoká hodnota v okrese Medzilaborce je spôsobená výrazne nízkym počtom obyvateľov v okrese.

Tabuľka 136: Základné údaje o železničnej sieti v okresoch Prešovského kraja v roku 2021

Okres	Dĺžka železníc	Hustota železničnej siete	
	[km]	km/km²	km/1000 obyv.
Bardejov	24,117	0,026	0,310
Humenné	38,966	0,052	0,631
Kežmarok	30,752	0,049	0,407
Levoča	8,740	0,021	0,259
Medzilaborce	32,376	0,076	**2,747**
Poprad	**84,675**	**0,077**	0,807
Prešov	55,245	0,059	0,314
Sabinov	30,647	0,056	0,505
Snina	18,022	0,022	0,499
Stará Ľubovňa	48,570	0,069	0,900
Stropkov	-	-	-
Svidník	-	-	-
Vranov nad Topľou	45,301	0,059	0,560
Prešovský kraj	**417,411**	**0,047**	**0,505**

Zdroj: ŽSR, 2021

Regionálnu dopravu v kraji zabezpečuje viacero železničných spojení. Medzi najdôležitejšie železničné uzly v kraji patrí mesto Prešov, Poprad a Humenné. Mesto Poprad je zároveň významným uzlom na medzinárodnej trati. V železničnom uzle Prešov, sa napája viacero tratí regionálneho významu v smeroch na okresné mestá Sabinov, Bardejov, Vranov nad Topľou a v uzle Humenné na okresné mestá Snina a Medzilaborce. Okresy Svidník a Stropkov sú bez obsluhy železničnou dopravou.

Analýza dopytu regionálnej železničnej dopravy v Prešovskom kraji zahŕňa dokument Plán udržateľnej mobility PSK (PUM PSK), ktorý spracováva dáta ZSSK. Do skúmania boli zaradené všetky regionálne vlakové spoje v rámci zmluvy o doprave vo verejnom záujme dopravcu ZSSK.. V tejto analýze nie sú zahrnuté spoje iných dopravcov a spoje ZSSK kategórie R, EX, SC a IC.
Cez krajské mesto Prešov prechádza **železničná trať** č. **188 (Košice – Kysak – Prešov – Plaveč)**, ktorá plní funkciu nosnej trate medzi Prešovským a Košickým krajom. Priemerná denná frekvencia cestujúcich prichádzajúcich do Prešova ako zo smeru Lipany, tak zo smeru Košice je 2300 osôb/deň, naopak priemerná frekvencia cestujúcich odchádzajúcich z Prešova je 1850 osôb/deň. Na tomto úseku železničnej trate sú taktiež prevádzkované sezónne spojenia z Prešova do okresného mesta Stará Ľubovňa.
Železničná trať č. **194 (Prešov – Bardejov)** spája Prešov s okresným mestom Bardejov. Frekvencia cestujúcich v rámci tejto trate je približne 500 osôb/deň v smere Bardejov – Prešov a 570 osôb/deň v smere Prešov – Bardejov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Železničná trať č. 193 vedie z Humenného do Prešova. Denne toto vlakové spojenie využije približne 1000 osôb/deň v smere Humenné – Prešova 880 osôb/deň v smere Prešov – Humenné.
Do stanice Humenné, ústia ďalšie trate, a to trať č. **196 (Stakčín – Humenné)** a trať č. **191 ((Košice –) Michaľany – Medzilaborce – Lupków)**. Železničný uzol Humenné je významný aj z hľadiska diaľkovej dopravy, ktorú tvoria vlaky kategórie REX v relácii Humenné – Strážske – Trebišov – Košice, a 2 páry vlakov Humenné – Bratislava/Praha. Priemerná denná frekvencia cestujúcich smer Trebišov/Košice je 720 osôb/deň, naopak priemerný počet cestujúcich zo smeru Trebišov/Košice je 650 osôb/deň.
Na trati č. **191** je priemerná denná frekvencia cestujúcich prichádzajúcich zo smeru Medzilaborce do Humenného približne 900 osôb/deň, naopak priemerný počet cestujúcich v smere Medzilaborce je približne 1000 osôb/deň.
Na trati č. 196 (Humenné – Snina – Stakčín) je priemerná denná frekvencia cestujúcich prichádzajúcich zo smeru Stakčín do Humenného približne 1200 osôb/deň, naopak priemerná denná frekvencia cestujúcich v smere Medzilaborce je približne 1300 osôb/deň.
Druhým významným dopravným uzlom v rámci PSK je železničná stanica Poprad-Tatry, ktorou prechádza nosná **trať č. 180 (Košice – Kysak – Žilina).** V Prešovskom kraji začína táto trať od západu v obci Štrba a končí v obci Vydrník, z ktorej ďalej smeruje do KSK. V smere Košice – Kysak – Žilina je priemerná denná frekvencia cestujúcich prichádzajúcich do Popradu približne 1200 osôb/deň a zároveň približne 400 osôb/deň odchádzalo z Popradu smer Štrba/Žilina. V smere Žilina – Kysak - Košice je priemerná denná frekvencia cestujúcich prichádzajúcich do Popradu približne 600 osôb/deň a zároveň približne 1000 osôb/deň odchádzalo z Popradu smer Košice.
Trať č. 185 (Plaveč – Stará Ľubovňa – Poprad) je charakteristická predovšetkým segmentom osobnej dopravy (vlaky kategórie Os) a v čase turistických sezón aj tzv. sezónnymi vlaky kategórie RR na trase Poprad – Stará Ľubovňa – Muszyna. Priemerná denná frekvencia cestujúcich prichádzajúcich zo smeru Kežmarok/Stará Ľubovňa do Popradu je približne 800 osôb/deň, naopak priemerný denná frekvencia cestujúcich v smere Kežmarok/Stará Ľubovňa je približne 1200 osôb/deň. Súčasťou tejto trate je aj úsek Studený Potok – Tatranská Lomnica.
Trať č. 183 (Poprad – Štrbské Pleso) patrí pod tzv. *„Tatranské elektrické železnice (TEŽ).*Ide o železničnú trať, ktorú vo väčšej miere využívajú turisti. Priemerná denná frekvencia cestujúcich v smere Štrbské Pleso je približne 1100 osôb/deň, naopak priemerná denná frekvencia cestujúcich v smere Poprad je približne 1250 osôb/deň.
Ďalšou železničnou traťou v rámci systému „TEŽ“ je aj **trať č. 184 (Tatranská Lomnica – Starý Smokovec).** V oboch smeroch sa využívajú najmä jej koncové stanice, z ktorých denne vycestuje 500 – 700 cestujúcich.
Trať č. 182 (Štrbské Pleso – Štrba) je špecifickou železnicou vo Vysokých Tatrách, pretože ide o ozubnicovú železnicu. Slúži najmä na prepravu cestujúcich zo stanice v Štrbe, ktorá sa nachádza v časti obce Tatranská Štrba. Zo stanice v Štrbe vycestuje denne približne 660 osôb/deň a zo zástavky Štrbské Pleso približne 620 osôb/deň.

V rámci kraja premávajú aj sezónne spoje. V rámci letnej turistickej sezóny roka 2021 boli prevádzkované aj tzv. cezhraničné vlakové spojenia medzi Slovenskom a Poľskom. Konkrétne išlo o vlakové spojenie na trase Poprad-Tatry – Stará Ľubovňa – Muszyna a späť a na trase Rzeszów – Sanok – Łupków – Medzilaborce a späť a takisto aj. V rámci kraja boli prevádzkované sezónne vlaky na trase Prešov – Plaveč – Stará Ľubovňa a späť, Prešov – Humenné – Stakčín, Spišská Nová Ves – Levoča, Spišské Podhradie – Spišské Vlachy a späť a takisto bolo prevádzkované aj vlakové spojenie na trase Prešov – Margecany – Dobšinská ľadová jaskyňa – Banská Bystrica a späť.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 77: Železničná sieť v Prešovskom kraji

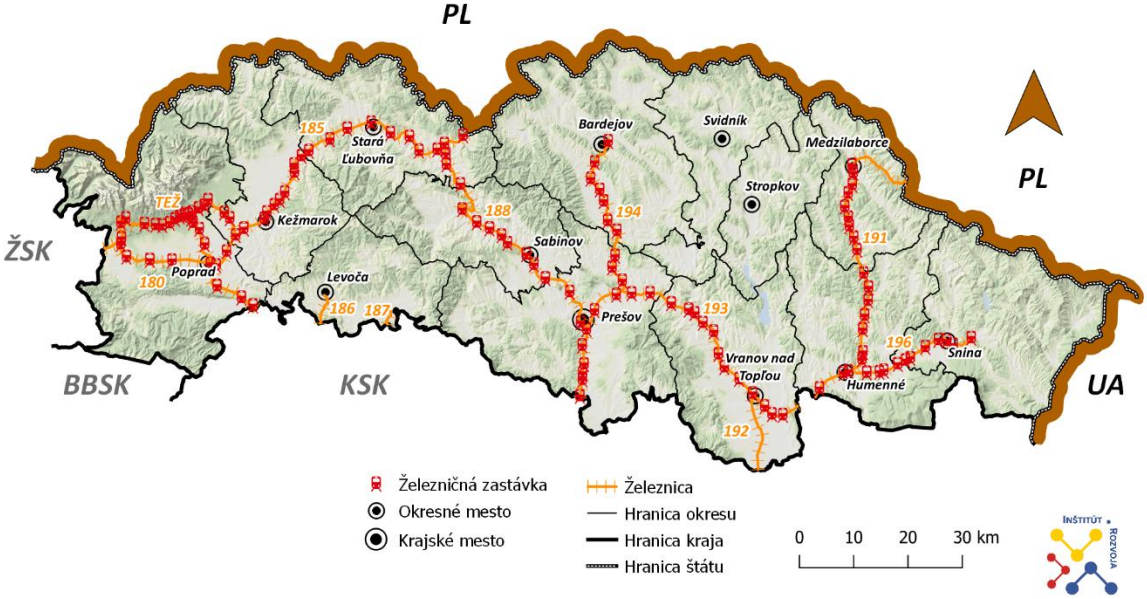

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa ŽSR, 2021

Z analýzy v plánu udržateľnej mobility vyplýva, že **najvyšší podiel cestujúcich železničnou dopravou v Prešovskom kraji cestuje v rámci svojho kraja.** V Prešovskom kraji sú odchody a príchody cestujúcich približne na rovnakej úrovni. V rámci kraja tak cestuje vyše 66 % všetkých cestujúcich využívajúcich železničnú dopravu. Približne 22 % cestujúcich sa pohybuje medzi Košickým a Prešovským krajom. Medzi Žilinským a Prešovským krajom prejde približne 5 % cestujúcich. Zvyšných 7 % cestujúcich je prerozdelených medzi ostatné kraje SR.

Graf 123: Odchody a príchody cestujúcich v železničnej doprave v rámci Prešovského kraja a vo vzťahu k ostatným krajom SR v roku 2018 (vľavo odchody, vpravo príchody)

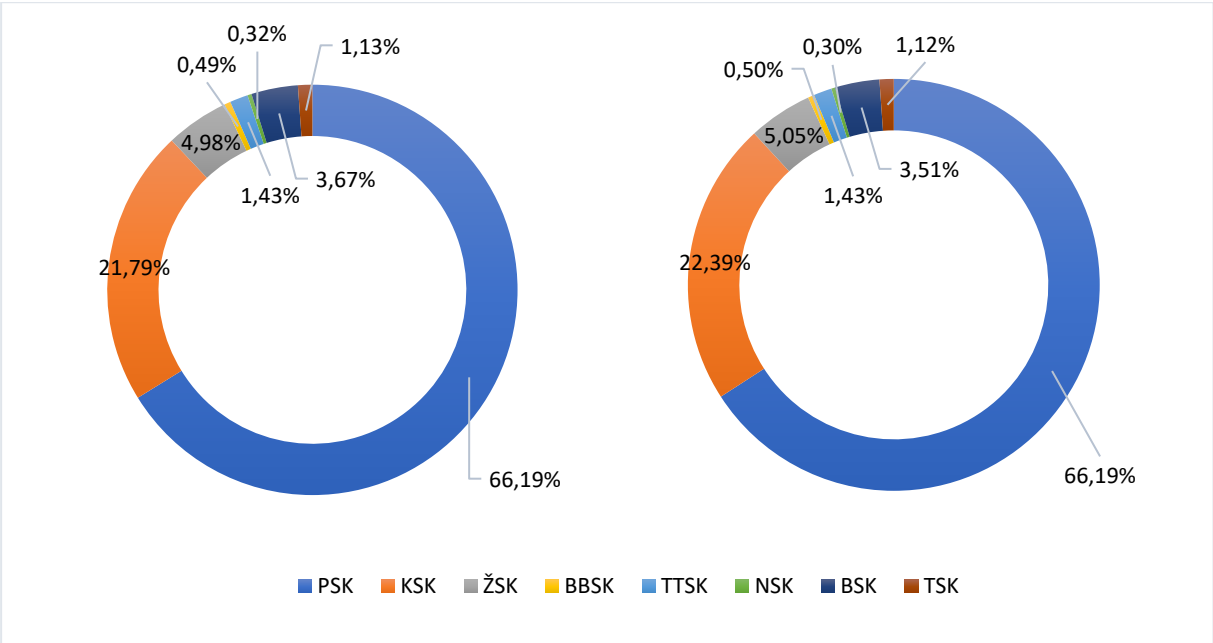

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa PUM PSK, 2021

Z hľadiska štruktúry cestujúcich využívajúcich železničnú dopravu v Prešovskom kraji, pripadá 5,5 % podiel z celkového počtu cestujúcich na deti. Dôchodcovia tvoria 19 % cestujúcich. **Najviac využívajú**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

železničnú dopravu žiaci a študenti, ktorí tvoria takmer 38 % všetkých cestujúcich. Ľudia, ktorí si kupujú obyčajné cestovné, tých je vyše 35 % a zvyšné 2 % pripadajú pre ostatné kategórie.

Graf 124: Štruktúra cestujúcich železničnou dopravou v Prešovskom kraji v roku 2018

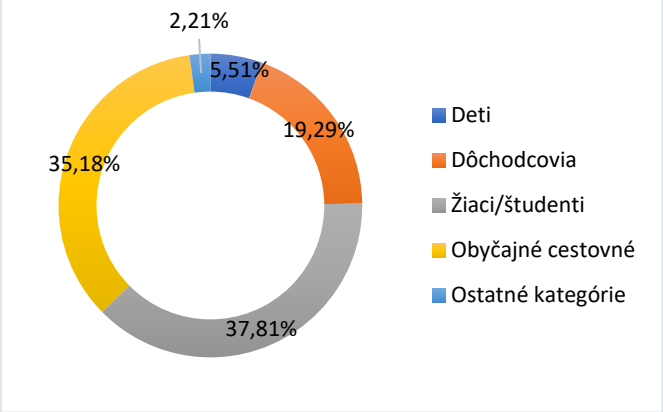

Zdroj: Spracované ÚPSK, podľa PUM PSK, 2021

Kvalita železničnej infraštruktúry

Súčasná železničná sieť vznikala v dobe, kedy neexistoval Prešovský samosprávny kraj a Košický samosprávny kraj. Železničná sieť nerieši súčasné územné hranice samosprávnych krajov. **Hlavným problémom železničnej siete v rámci územia Prešovského kraja je zastaranosť a v mnohých prípadoch až nevyhovujúci/havarijný stav železničnej infraštruktúry a vozového parku, čo má za následok napr. nižšiu priepustnosť tratí, nízku cestovnú rýchlosť, či nemožnosť konkurencie voči individuálnej automobilovej doprave. Tento fakt spôsobuje dlhší prepravný čas pri ceste vlakom. Na základe toho je možné konštatovať, že aktuálny stav železničnej infraštruktúry a vozového parku v súčasnej dobe vyžaduje značné investície na území východného Slovenska t. j. oboch samosprávnych krajov.**

Kvalita železničnej infraštruktúry v Prešovskom kraji je z hľadiska počtu koľají, maximálnych rýchlostí a elektrifikácie, rôznorodá:

- **trať č. 180: Košice – Kysak – Žilina.** Prešovským krajom táto trať prechádza v úseku Štrba – Vydrník, je dvojkoľajná, elektrifikovaná s najvyššou traťovou rýchlosťou 100 km/h. V úseku Svit – Poprad-Tatry je traťová rýchlosť 120 km/h (po ukončení modernizácie úseku Lučivná – Poprad bude najvyššia traťová rýchlosť na tomto úseku 160 km/h).
- **trať č. 188: Košice – Kysak – Prešov – Plaveč.** Trať je jednokoľajná, elektrifikovaná s najvyššou traťovou rýchlosťou 80 km/h v úseku Kysak – Prešov, 100 km/h v úseku Prešov – Lipany a 60 km/h v úseku Lipany – Plaveč.
- **trať č. 193: Prešov – Vranov nad Topľou – Humenné.** V úseku Prešov – Strážske je trať jednokoľajná, neelektrifikovaná s najvyššou traťovou rýchlosťou 100 km/h, pričom v niektorých úsekoch je rýchlosť obmedzená na 80 km/h,
- **trať č. 191: Medzilaborce – Humenné – Strážske – Michaľany.** Trať je jednokoľajná, neelektrifikovaná s najvyššou traťovou rýchlosťou 90 km/h v úseku Medzilaborce – Humenné a 100 km/h v úseku Humenné – Strážske.
- **trať č. 196: Humenné – Snina – Stakčín.** Je to vedľajšia trať z Humenného, je jednokoľajná, neelektrifikovaná s maximálnou traťovou rýchlosťou 70 km/h. Traťová rýchlosť je obmedzená na ¼ dĺžky trati.
- **trať č. 194: Bardejov – Prešov.** Dôležitá spojnica na Šariši. Je vedľajšou traťou z Prešova. Je jednokoľajná, neelektrifikovaná s maximálnou traťovou rýchlosťou 60 km/h v úseku Bardejov – Kapušany pri Prešove.
- **trať č. 185: Poprad-Tatry – Plaveč.** Trať je jednokoľajná, neelektrifikovaná s výnimkou oboch koncových bodov (Poprad a Plaveč), ktoré sú elektrifikované. Traťová rýchlosť je v úseku Plaveč

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

– Podolínec 80 km/h, na zvyšku trati je 60 km/h. Z tejto trate vedie aj odbočka Studený Potok – Tatranská Lomnica, ktorá je neelektrifikovaná, jednokoľajná s najvyššou traťovou rýchlosťou 60 km/h.

- **trať č. 182: Štrba – Štrbské Pleso.** Ozubnicová jednokoľajná železnica s najvyššou traťovou rýchlosťou 30 km/h s obmedzeniami takmer na celej dĺžke trati.
- **TEŽ (trať č. 183 a č. 184): Tatranské elektrické železnice.** Tento systém železníc zabezpečuje obsluhu Vysokých Tatier. Základnou časťou je jednokoľajná trať v úseku Poprad – Štrbské Pleso, kde je najvyššia traťová rýchlosť 60 km/h a je obmedzená vo väčšej časti trati. V Starom Smokovci sa na ňu napája prípojná trať č. 184 z Tatranskej Lomnice, ktorá tiež patrí do systému TEŽ, je jednokoľajná s najvyššou traťovou rýchlosťou 60 km/h s viacerými obmedzeniami.

Na všetkých uvedených tratiach sa nachádzajú okrem uvedeného aj výrazné prepady traťovej rýchlosti, čo spôsobuje veľké komplikácie v zavedení pravidelného intervalu osobnej dopravy na jednotlivých tratiach.

Časová dostupnosť k zastávkam železničnej dopravy môže pre určité množstvo obyvateľstva predstavovať problém. **V dvoch okresoch (Svidník a Stropkov) nie je vybudovaná žiadna železničná infraštruktúra. Na území Prešovského kraja sa taktiež nachádzajú aj trate s minimálnou obsluhou železničnej osobnej dopravy, a to z Lipian do Plavča a Starej Ľubovne. Bez pravidelnej železničnej dopravy sú trate zo Spišskej Novej Vsi do Levoče, Spišského Podhradia do Spišských Vlách a z Vranova nad Topľou do Trebišova.** Je veľká pravdepodobnosť, že absencia železničnej osobnej dopravy na uvedených tratiach podnecuje obyvateľov k využitiu dostupnejších druhov dopravy(zväčša ide o využitie individuálnej automobilovej dopravy).

Mapa 78: Časová dostupnosť autom z obcí k najbližšej železničnej zastávke v Prešovskom kraji v roku 2021

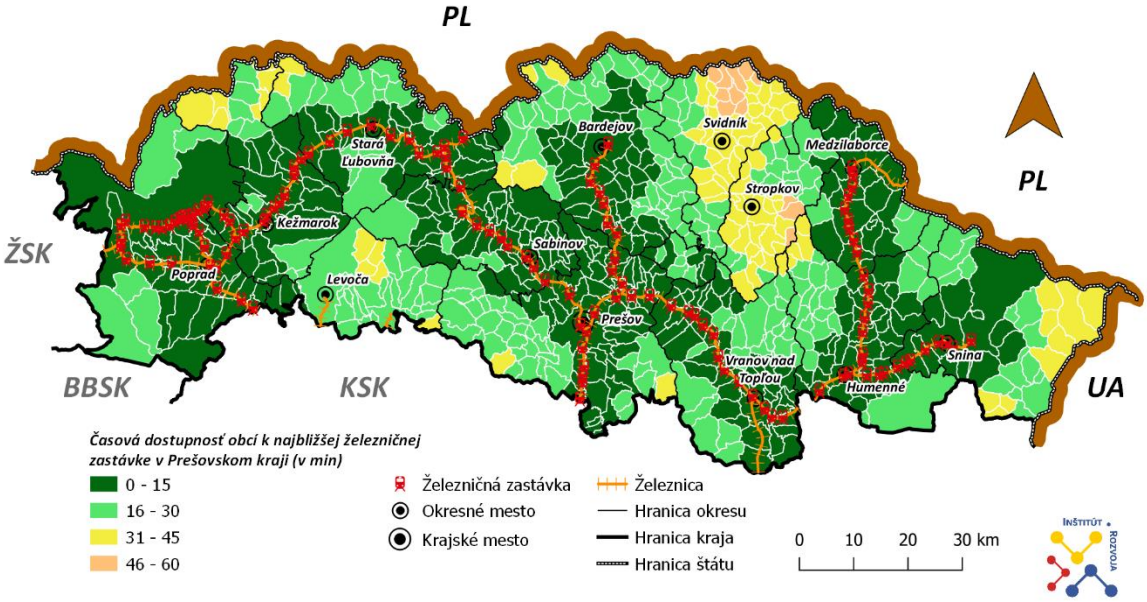

Zdroj: Spracované ÚPSK, podľa ŽSR, 2021

Takmer polovica obcí v Prešovskom kraji (326) má autom dostupnosť k najbližšej železničnej zastávke do 15 minút. Ďalších 240 obcí (36 %) sa vie k najbližšej železničnej zastávke dostať v intervale 16 – 30 minút. Obce, ktoré sa k najbližšej železničnej zastávke dostanú v rozmedzí 31 – 45 minút, tých je 87 (13 %). Zvyšných 12 obcí sa nachádza v intervale od 46 do 60 minút. Obce v tretej a štvrtej časovej kategórii sa nachádzajú najmä v okresoch Svidník a Stropkov, kde sa nenachádza železničná sieť.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Cestná doprava

Územím Slovenska prechádzajú tri koridory základnej transeurópskej dopravnej siete (TEN-T), z čoho jeden koridor Rýn – Dunaj prechádza aj Prešovským krajom.

Obrázok 4: Schéma medzinárodných súvislostí v doprave (širšie vzťahy

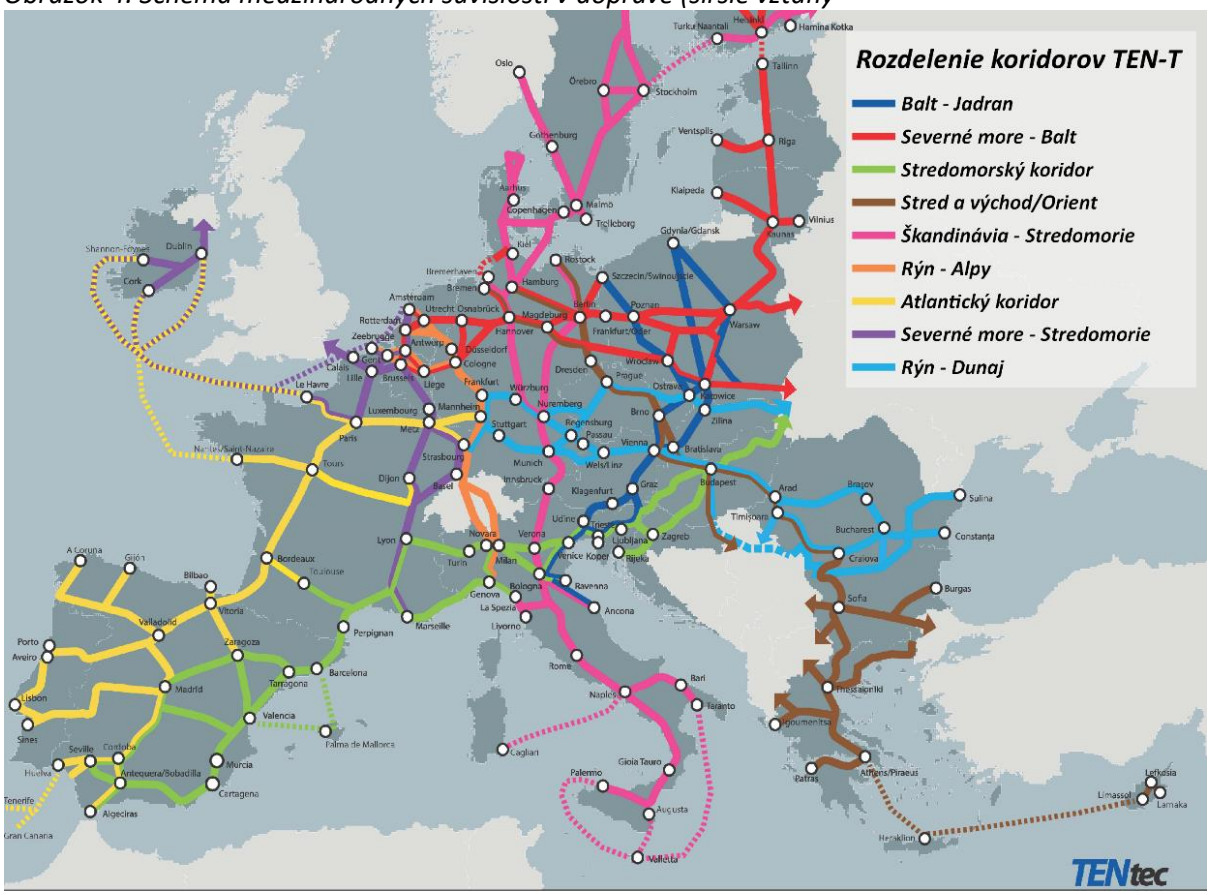

Zdroj: TEN-T Connecting Europe, 2022

V rámci TEN-T koridorov evidujeme ich **základnú sieť a súhrnnú sieť. Základná sieť** TEN-T koridoru Rýn – Dunaj, ktorá prechádza Prešovským krajom, sa napája v západnej časti kraja na hranici so Žilinským krajom po diaľnici D1, ktorá smeruje do krajského mesta Prešov. V meste Prešov sa koridor stáča južným smerom a vedie po hranicu s Košickým krajom, kde smeruje na mesto Košice. Z Košíc ďalej pokračuje východným smerom na hranicu s Ukrajinou. **Súhrnná sieť** lemuje základnú sieť po celej jej dĺžke v rámci Prešovského kraja, avšak pridáva nové cestné prepojenie v smere sever – juh. Toto cestné spojenie prepája Poľsko s Maďarskom cez územie Prešovského a Košického kraja. Cestné spojenie vedie z Poľského mesta Rzeszów smerom na Slovenskú hranicu do obce Vyšný Komárnik, odkiaľ ďalej smeruje do krajského mesta Prešov. Z Prešova vedie južným smerom do Košíc, odkiaľ vedie na hranicu s Maďarskom do obce Milhosť a ďalej smerom do mesta Miskolc v Maďarsku. Počas svojho priebehu v smere sever – juh, využíva táto súhrnná sieť na území Prešovského a Košického kraja koridory medzinárodných ciest E371, E50 a koridory ciest I. triedy I/21, I/18 a I/20. Toto cestné spojenie je aktuálne do doby realizácie multimodálneho Pobaltského koridoru, v rámci ktorého sa ráta s vybudovaním rýchlostnej cesty R4 (Via Carpatia) na území Prešovského kraja na úseku Prešov – Vyšný Komárnik.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 79: Multimodálne koridory „TEN-T“, základná a súhrnná sieť

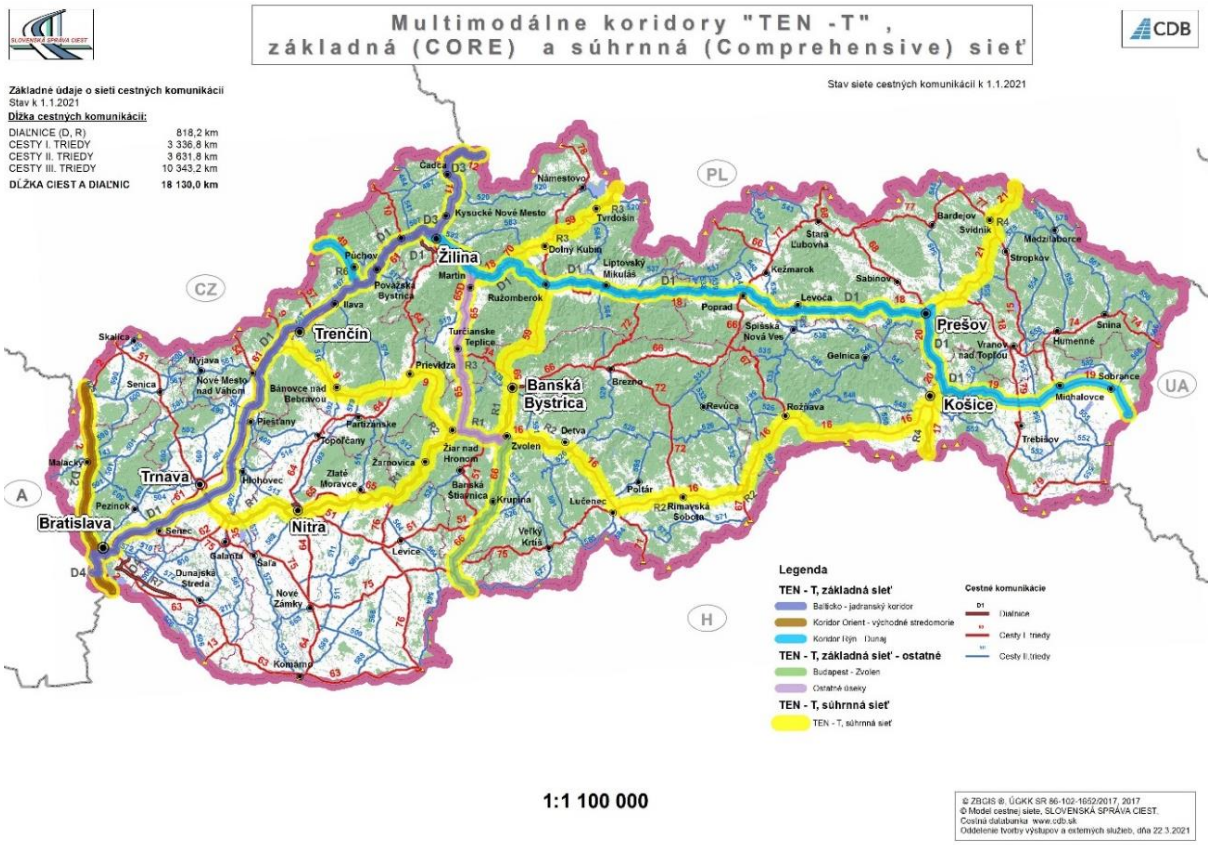

Zdroj: www.cdb.sk, 2021

Obsluhu regiónu a napojenie na sieť ciest vyššieho dopravného významu a sieť európskeho významu zabezpečujú v regióne najmä cesty II. triedy. Dopravnú obsluhu a spojenie odľahlých obcí na centrá príslušných regiónov v kraji zabezpečujú hlavne cesty III. triedy.

Prešovský kraj disponuje cestami I., II., III. triedy, diaľnicou (D1) a rýchlostnou cestou (R4 – obchvat mesta Svidník). Hustota cestnej siete v Prešovskom kraji je ku dňu 1.1.2021 na úrovni 0,355 km/km², čo v porovnaní s ostatnými krajmi SR znamená zdieľané 5. miesto spolu s Košickým krajom. Nižšie hodnoty majú už len Žilinský a Banskobystrický kraj. Priemer SR je na úrovni 0,370 km/km².

Graf 125: Hustota cestnej siete v krajoch SR v roku 2021 (km/km²)

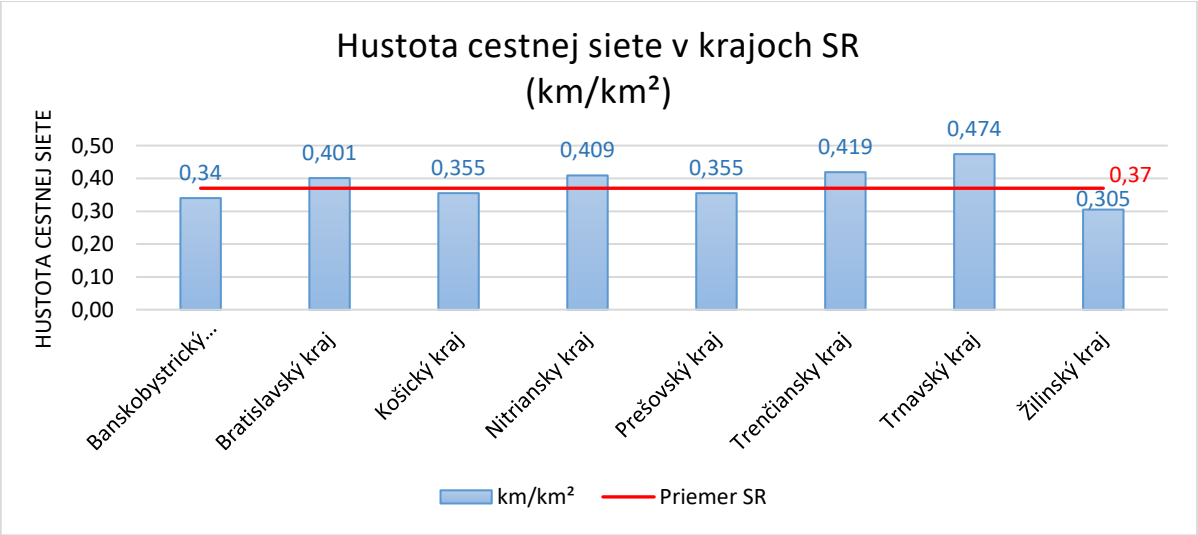

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa www.cdb.sk, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Hustota cestnej siete sa uvádza aj v kilometroch v prepočte na 1000 obyvateľov, kde s 3,852 km ciest na 1000 obyvateľov, je Prešovský kraj, hneď po Banskobystrickom, na druhom mieste. Hodnota je výrazne vyššia aj v porovnaní s priemerom SR, ktorý je 3,322 km/1000 obyv. Z hľadiska celkovej dĺžky ciest je Prešovský kraj opäť na druhom mieste, kde celková dĺžka ciest v Prešovskom kraji je 3182,29 km, pričom za Banskobystrickým krajom zaostáva len o necelých 30 km.

Graf 126: Hustota a dĺžka cestnej siete v krajoch SR v roku 2021

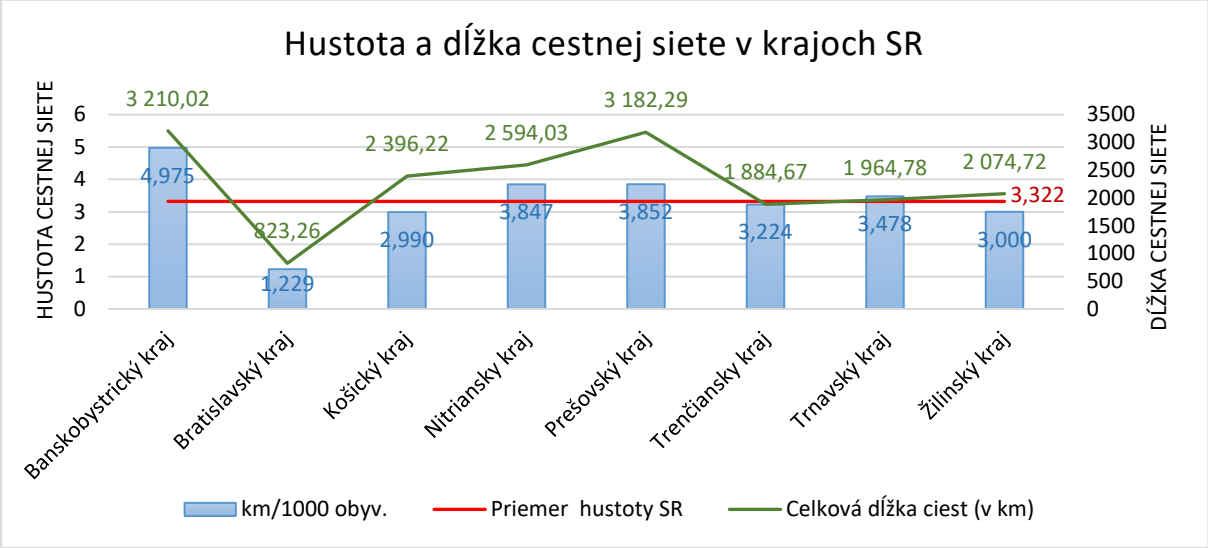

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa www.cdb.sk, 2021

Správu väčšieho podielu ciest v kraji zabezpečuje Prešovský samosprávny kraj pomocou svojej organizácie Správa a údržba ciest Prešovského samosprávneho kraja. Pod túto organizáciu spadá správa ciest II. a III. triedy. Cesty I. triedy sú vo vlastníctve štátu, ktorých správu a údržbu zabezpečuje Slovenská správa ciest. Diaľnice a rýchlostné cesty sú taktiež vo vlastníctve Slovenskej republiky, ktorých správa a údržba prináleží Národnej diaľničnej spoločnosti. V roku 2021 bolo v Prešovskom kraji celkovo 3182,29 km ciest.

Tabuľka 137: Základné údaje o sieti cestných komunikácií v okresoch Prešovského kraja v roku 2021

Okres	Diaľnica	Rýchlostná cesta	Cesty I. triedy	Cesty II. triedy	Cesty III. triedy	Spolu	Hustota cestnej siete	
	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]	km/km²	km/1000 obyv.
Bardejov	-	-	45,205	30,907	268,746	344,858	0,368	4,435
Humenné	-	-	22,462	48,418	149,094	219,974	0,292	3,561
Kežmarok	1,129	-	30,381	57,360	124,019	212,889	0,338	2,818
Levoča	29,120	-	38,426	12,967	117,411	197,924	0,470	5,872
Medzilaborce	-	-	-	**81,964**	46,351	128,315	0,300	**10,886**
Poprad	34,065	-	92,792	71,330	142,109	340,296	0,308	3,241
Prešov	**42,464**	-	**92,896**	35,271	**286,364**	**456,995**	**0,489**	2,594
Sabinov	-	-	26,563	-	146,902	173,465	0,318	2,860
Snina	-	-	39,529	60,963	84,426	184,918	0,230	5,119
Stará Ľubovňa	-	-	72,698	19,958	139,725	232,381	0,328	4,307
Stropkov	-	-	22,420	33,189	108,778	164,387	0,423	8,042

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Svidník	-	4,472	68,311	8,671	153,474	234,928	0,427	7,232
Vranov nad Topľou	-	-	79,811	55,373	155,774	290,958	0,378	3,599
Prešovský kraj	**106,778**	**4,472**	**631,494**	**516,371**	**1 923,173**	**3 182,288**	**0,355**	**3,852**

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa www.cdb.sk, 2021

Jediná diaľnica, ktorá prechádza Prešovským krajom je diaľnica D1. Má celkovú dĺžku 106,78 km a prechádza cez štyri okresy: Kežmarok, Levoča, Poprad a Prešov, pričom najdlhší úsek s dĺžkou 42,46 km sa nachádza v okrese Prešov. V súčasnosti je v Prešovskom kraji vybudovaný malý úsek rýchlostnej cesty R4, ktorý slúži ako obchvat mesta Svidník s dĺžkou 4,47 km. **V budúcnosti sa plánuje s dobudovaním rýchlostnej cesty R4, ktorá by spájala južné a severné Slovensko resp. Maďarsko s Poľskom.** Cesty I. triedy sú vo všetkých okresoch Prešovského kraja s výnimkou okresu Medzilaborce. Najviac kilometrov ciest I. triedy sa nachádza v okrese Prešov (92,89 km) a ak nerátame Medzilaborce so žiadnou cestou I. triedy, tak najmenej ich je v okrese Stropkov (22,42 km). Celková dĺžka ciest I. triedy v kraji je 631,49 km. Dĺžka ciest II. triedy je v kraji nižšia v porovnaní s cestami I. triedy. Ich celková dĺžka je 516,37 km. Najviac kilometrov ciest II. triedy sa nachádza v okrese Medzilaborce (81,96 km). V okrese Sabinov sa nenachádzajú žiadne cesty II. triedy. Odhliadnuc od Sabinova, je najmenej kilometrov ciest II. triedy v okrese Svidník (8,61 km). Cesty III. triedy tvoria najväčšiu časť cestnej siete v Prešovskom kraji. Spolu majú dĺžku 1923,17 km a sú prítomné v každom okrese v kraji. Najviac kilometrov ich je v okrese Prešov (286,36 km) a najmenej v okrese Medzilaborce (46,35 km). V celkovej dĺžke ciest v kraji vedie okres Prešov, ktorý má spolu 456,99 km ciest a najmenej má okres Medzilaborce 128,31 km ciest. Hustota cestnej siete v kraji je rôznorodá. Nájdeme tu štyri okresy, ktoré prekračujú Slovenský priemer (3,70 km/km²), sú to okresy Prešov, Levoča, Stropkov a Svidník, z ktorých okres Prešov má najvyššiu hustotu cestnej siete (0,489 km/km²). Zvyšným trom okresom napomáha značne menšia rozloha územia. Všetky ostatné okresy majú hustotu cestnej siete nižšiu v porovnaní so slovenským priemerom. Hustota cestnej siete, ktorá je vyjadrená počtom kilometrov na 1000 obyvateľov je taktiež v kraji zastúpená nerovnomerne. Nachádzajú sa tu okresy, ktoré sú výrazne nad slovenským priemerom (Medzilaborce, Stropkov, Svidník), kde je hustota ovplyvnená hlavne nízkym počtom obyvateľov v okrese. V tomto prípade je najvyššia hustota cestnej siete v okrese Medzilaborce (10,88 km/1000 obyv.) a najnižšia v okrese Prešov (2,59 km/1000 obyv.). V prípade okresu Prešov, aj keď má najdlhšiu cestnú sieť spomedzi okresov, je hustota cestnej siete v prepočte na 1000 obyvateľov nízka a to z dôvodu, že je to najľudnatejší okres nie len v kraji, ale aj celoštátne.

Graf 127: Podiel cestných komunikácií v Prešovskom kraji v roku 2021

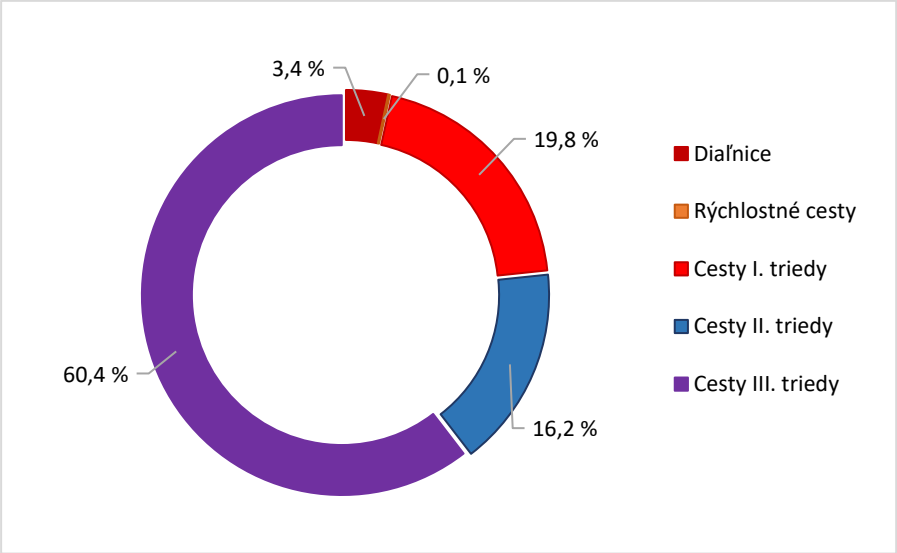

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa www.cdb.sk, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Cestná sieť v Prešovskom kraji je intenzívne využívaná. Podľa celoštátneho sčítania dopravy z roku 2015 boli v Prešovskom kraji ročné priemery denných intenzít najvýraznejšie na cestách I. triedy a na diaľnici. Diaľnice, ktoré by mali primárne slúžiť na urýchlenú prepravu tovaru a osôb, v kraji absentujú, čo spôsobuje zvýšenú intenzitu dopravy, ako osobných, tak aj nákladných vozidiel na cestách nižšej kategórie. Počas sčítania dopravy z roku 2015, bola intenzita dopravy na diaľnici D1 v Prešovskom kraji výrazne nižšia v porovnaní s najfrekventovanejšími cestami I. triedy.

Mapa 80: Cestná sieť v Prešovskom kraji

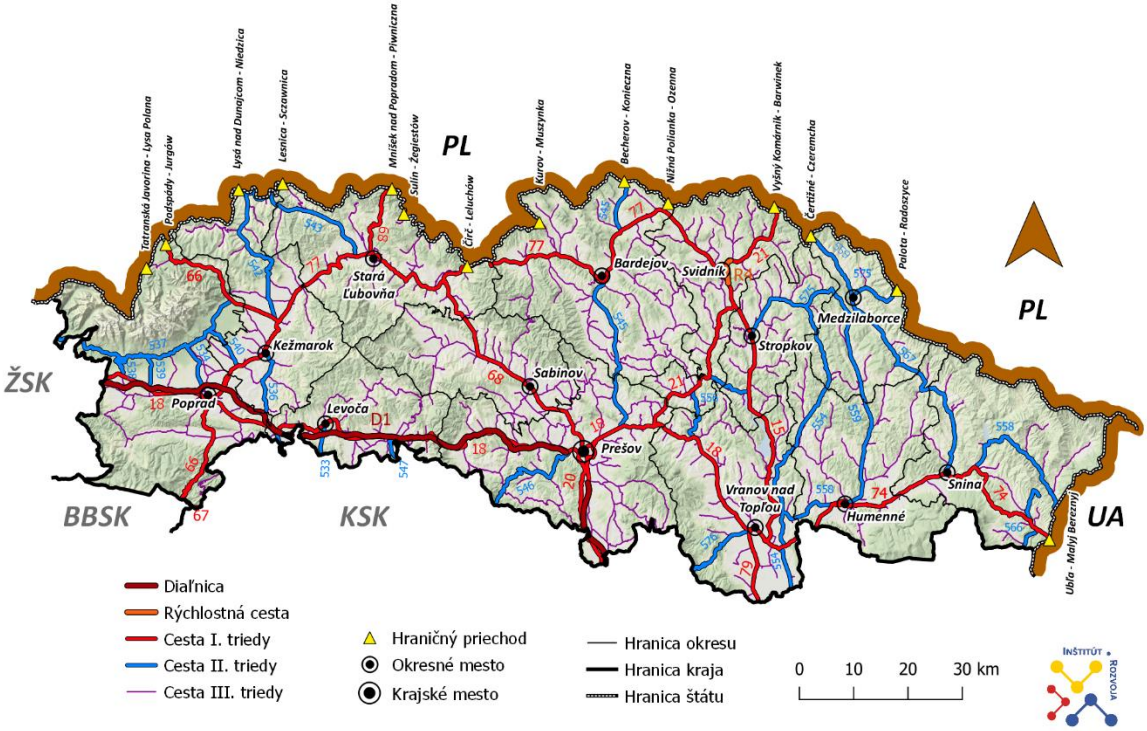

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa www.cdb.sk, 2021

Diaľnicou D1, pri jej vstupe na územie Prešovského kraja, zo západu do okresu Poprad, prejde **13 500 vozidiel denne.** Prechádzajúc mestom Svit sa intenzita zvyšuje na 14 500 vozidiel, v meste Poprad 13 500 vozidiel. V jej pokračovaní smerom na východ sa počet vozidiel znižuje, kde pri Spišskom Podhradí prejde denne približne 10 000 vozidiel. Pri vstupe zo západu do mesta Prešov, diaľnica obslúži približne 12 000 vozidiel. Časť diaľnice D1, ktorá vstupuje do kraja z juhu a smeruje do krajského mesta Prešov, je využívaná s intenzitou 16 500 vozidiel denne. Intenzívnejšiemu využívaniu diaľnice pomôže juhozápadný obchvat Prešova a jeho zavedenie do prevádzky koncom roka 2021.
Rýchlostná cesta R4, ktorá v súčasnosti tvorí 4,5 km dlhý úsek v podobe obchvatu mesta Svidník, je využívaná v priemere 3500 vozidlami denne, z čoho až 60% tvoria nákladné vozidlá. V budúcnosti sa ráta s prepojením mesta Prešov, resp. diaľnice D1 s R4. Rýchlostná cesta má v krajskom meste slúžiť ako severný obchvat, ktorá bude ďalej smerovať k poľskej hranici na hraničný priechod Vyšný Komárnik.

Najfrekventovanejšia cesta I. triedy (I/18) prechádza cez krajské mesto Prešov. Cesta prechádza cez mesto zo západu, kde pri vstupe do mesta je intenzita na úrovni takmer 22 000 vozidiel denne. Cesta pokračuje cez ulicu Levočská, kde je denná intenzita už na úrovni 29 000 vozidiel denne. Na ulici Duklianska s dennou intenzitou 25 000 vozidiel denne sa cesta mierne stáča na severovýchod, kde prechádza do susednej obce Ľubotice na Bardejovskú ulicu, kde **cez významnú križovatku prejde denne viac ako 30 000 vozidiel**, čo z nej činí najfrekventovanejší cestný úsek v kraji.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Na území mesta sa nachádzajú ešte dve cesty I. triedy (I/68, I/20), ktoré denne zjazdí, v ich najfrekventovanejších úsekoch v prípade I/68 18 000 áut a vyše 23 000 áut na ceste I/20. V prípade cesty I/68 je najfrekventovanejší úsek na ulici Sabinovská, ktorá sa nachádza v severnej časti mesta a smeruje na severozápad do mesta Sabinov.

Medzi ďalšie frekventované cesty I. triedy v kraji patrí **križovatka ciest I/18 a I/66** v južnej časti mesta Poprad, kde je denná frekvencia vozidiel na úrovni viac ako **21 000 vozidiel**. Samotná cesta I/18 si na území mesta udržiava frekvenciu približne 15 000 vozidiel denne a v prípade cesty I/66 to je 16 000 – 19 000 vozidiel denne. Cesta I/66 vedie severovýchodným smerom do mesta Kežmarok, ktorou denne prejde viac ako 17 000 vozidiel. Cesta I/77 v meste Bardejov patrí medzi ďalšie frekventované cesty I. triedy v kraji. V čase celoštátneho sčítania dopravy viedla táto cesta ešte stredom mesta. V roku 2016 bol dokončený juhozápadný obchvat mesta, ktorý odklonil nákladnú dopravu z mestských častí a bol klasifikovaný ako cesta I. triedy I/77. Najfrekventovanejší úsek na tejto ceste sa nachádza v severovýchodnej časti mesta na Duklianskej ulici, na ktorú sa napája viacero mestských ciest, ako aj cesty II. a III. triedy. V tomto úseku denne prejde takmer 20 000 vozidiel. S denným tokom takmer 19 000 vozidiel, je cesta I/74 v meste Humenné, v zozname najfrekventovanejších ciest v kraji. Križovatka ciest I/18 a I/79 spolu s napojením ďalších ciest II. a III. triedy, obslúži denne viac ako 17 000 vozidiel. Nachádza sa v okresnom meste Vranov nad Topľou, kde vedie ponad rieku Topľa cez ulice Herlianska a Duklianskych hrdinov.
Na základe sčítania dopravy z roku 2015, môžeme vidieť, že najfrekventovanejšie cesty I. triedy prechádzajú priamo cez mestské časti. Vo väčšine miest absentujú obchvaty, ktoré by odklonili časť dopravy, hlavne nákladnej. Cesty vedúce cez mesto, nemusia byť postačujúce na obsluhu takého veľkého množstva vozidiel, čo sa časom prejavuje v zhoršení kvality ako ciest, tak aj celkovej infraštruktúry miest, životného prostredia, zvýšenej hlučnosti, vibráciám a bezpečnosti účastníkov cestnej premávky.
Z ciest II. triedy sú najvyťaženejšie II/559 v meste Humenné, II/545 medzi obcami Kapušany a Bardejov, II/536 v Kežmarku, II/534 od mesta Poprad, resp. napojenia na diaľnicu D1 smerom na mesto Vysoké Tatry – Smokovce a II/537 tzv. tatranská magistrála v úseku od Vyšných Hágov po Tatranskú kotlinu.

Mapa 81: Denná priemerná intenzita využívania ciest v Prešovskom kraji v roku 2015

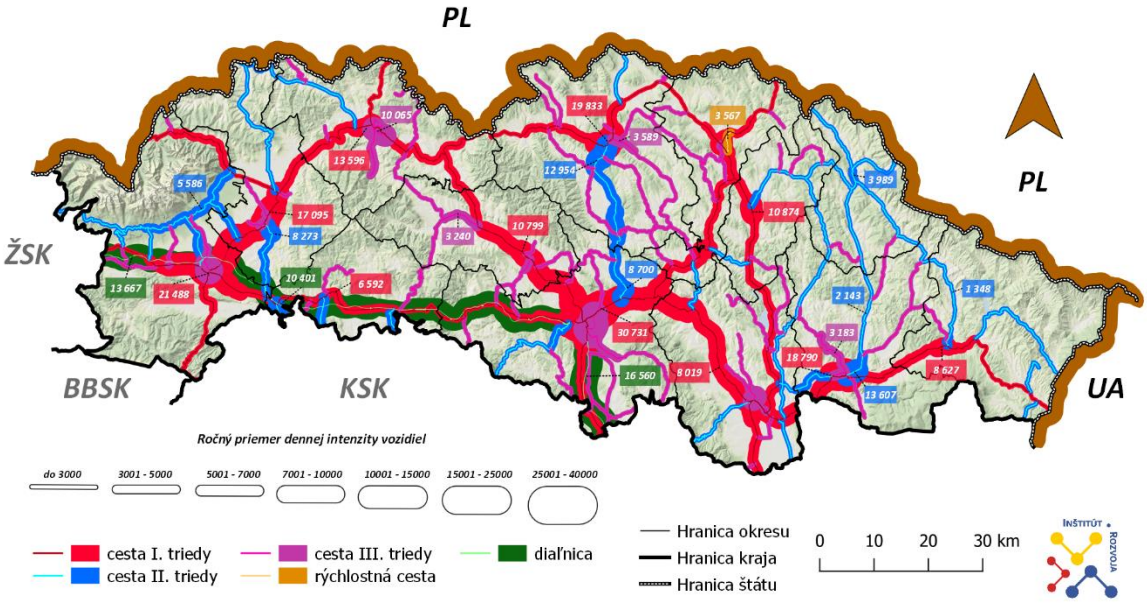

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa www.cdb.sk, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Úroveň kvality dopravy je jedným z kritérií kvality dopravnej siete regiónu, ktoré zaisťuje dopravnú obsluhu územia. Na základe dostupných dát bola v rámci plánu udržateľnej mobility (PUM) vykonaná analýza cestnej siete II. a III. triedy, kedy boli stanovené úrovne kvality dopravy jednotlivých úsekov cestnej siete Prešovského kraja. Jednotlivé úseky cestnej siete boli zaradené do piatich stupňov funkčnej úrovne A – F (od najlepšej po najhoršiu). Pre cesty I. triedy je nutné zabezpečiť úroveň kvality dopravy (ÚKD) / funkčnú úroveň (FÚ) maximálne do stupňa C, pre cesty II. triedy stupeň D a cesty III. triedy max. stupeň E.

Tabuľka 138: Prehľad úrovne kvality dopravy (ÚKD) na cestách II. a III. triedy v Prešovskom kraji v roku 2018

Cesta	A		B		C		D		E		F	
	[km]	%	[km]	%	[km]	%	[km]	%	[km]	%	[km]	%
II. triedy	421,70	81,01	73,50	14,12	25,40	4,88	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
III. Triedy	1 893,00	98,80	19,00	0,99	2,60	0,13	1,30	0,07	0,00	0,00	0,00	0,00
Spolu (km)	**2 314,70**		**92,50**		**28,00**		**1,30**		**0,00**		**0,00**	

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa PUM PSK, 2021

Žiaden úsek na sieti ciest nedosahuje úrovne kvality dopravy E a F. Funkčná úroveň stupňa D, je opísaná ako Stav premávky je ešte stabilný – Pohyb dopravných prúdov je charakterizovaný jazdou v kolónach. Hustota dopravného prúdu je vysoká a vedie k obmedzeniam možnosti pohybu jednotlivých účastníkov premávky a individuálnu voľbu jazdnej rýchlosti. Do stupňa D patria vybrané úseky ciest I/66 v Poprade (železničný podjazd), I/66 Poprad – Veľká Lomnica, I/66 Kežmarok – Spišská Belá, I/68 Sabinov – Veľký Šariš, I/18 Kapušany – Lipníky, I/18 v Prešove (Volgogradská – Obrancov mieru) a I/20 v Prešove (Rusínska). V prípade ciest II. a III. triedy, vyše 95% spadá do kategórií A a B, na ktorých je minimálny stupeň vyťaženia. Stupeň C je na cestách II. triedy na úsekoch II/534 Poprad – Nová Lesná a II/545 Kapušany – Fulianka.

Kvalita ciest v Prešovskom kraji je každoročne sledovaná Slovenskou správou ciest (SSC). Merania sú vykonávané diagnostickou technikou a sledujú nerovnosť vozoviek a vyjazdené koľaje na cestách. Najnovšie merania sú aktuálne k 1.1.2021.
Meraniami bolo zistené, že v rámci všetkých sledovaných úsekov **na diaľniciach v Prešovskom kraji bolo až 99 % meranej dĺžky v stave vyhovujúcom a lepšom.** Stav ciest I. triedy je z hľadiska vyjazdených koľají a pozdĺžnej nerovnosti značne horší, avšak treba podotknúť, že ciest I. triedy je v kraji približne 6-násobne viac ako diaľnic. **V prípade ciest I. triedy, predstavoval podiel úsekov v stave vyhovujúcom a lepšom 75 % z celkovej meranej dĺžky.** Zvyšných 25 % pripadá na úseky v nevyhovujúcom a havarijnom stave. **Cesty II. triedy sú na tom podobne ako cesty I. triedy. Vo vyhovujúcom a lepšom stave ich je vyše 75 %. Ciest III. triedy je v kraji najviac a aj napriek tomu je vyše 75% ciest III. triedy vo vyhovujúcom a lepšom stave. V nevyhovujúcom alebo havarijnom stave je 458 km ciest III. triedy, 116 km ciest II. triedy, 161 km ciest I. triedy a približne 2 km rýchlostných ciest a diaľnic.**

Celkový prehľad kvality ciest v Prešovskom kraji poukazuje na to, že takmer ¼ meraných úsekov je v nevyhovujúcom alebo horšom stave. Zvyšnú časť tvoria úseky, ktoré spadajú do kategórií ciest vo vyhovujúcom a lepšom stave. Ciest vo vyhovujúcom stave je vyše 16 %, v dobrom vyše 20 % a **vo veľmi dobrom 41 %. Výrazný podiel na cestách vo veľmi dobrom stave majú cesty III. triedy, ktorých je 934 km a tvoria až 70 % všetkých ciest vo veľmi dobrom stave.**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 128: Kvalita ciest v Prešovskom kraji v roku 2021

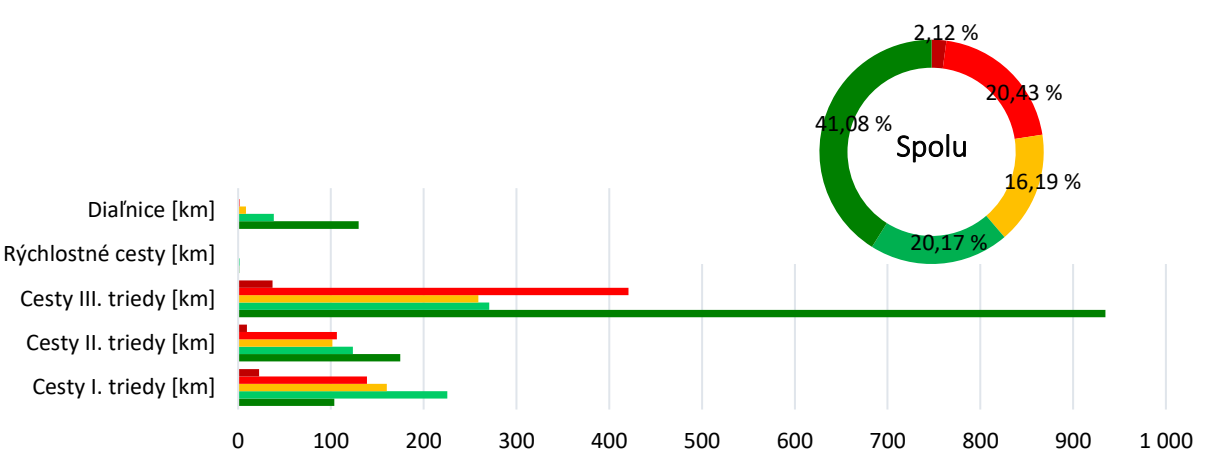

	Cesty I. triedy [km]	Cesty II. triedy [km]	Cesty III. triedy [km]	Rýchlostné cesty [km]	Diaľnice [km]
Havarijný	22,5	9,5	37,2	0,0	0,2
Nevyhovujúci	139,0	106,5	420,8	0,8	1,6
Vyhovujúci	160,1	101,7	258,8	0,8	8,5
Dobrý	225,6	123,7	270,7	1,6	38,6
Veľmi dobrý	103,8	174,8	934,9	1,3	129,7

Havarijný Nevyhovujúci Vyhovujúci Dobrý Veľmi dobrý

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa SSC Cestná databanka, 2021

Spojením troch najlepších kategórií hovoríme o cestách, ktoré sú vo **vyhovujúcom** stave**.** Spojením dvoch najhorších kategórií hovoríme o cestách v stave **nevyhovujúcom.** Na základe tohto rozdelenia vieme jednoducho porovnať kvalitu ciest v porovnaní s ostatnými krajmi SR.

Cesty I. triedy sú prítomné v každom kraji. Ich dĺžka a kvalita závisí od viacerých faktorov. Spomedzi všetkých krajov SR, **má Prešovský kraj vyše 75 % ciest I. triedy vo vyhovujúcom stave**, **čo ho radí na druhé miesto**, hneď za Košickým krajom s 81,4 % ciest I. triedy vo vyhovujúcom stave. Najnižší podiel ciest I. triedy vo vyhovujúcom stave má Bratislavský kraj (57,9 %). **Ak by išlo o počet kilometrov ciest I. triedy vo vyhovujúcom stave, Prešovský kraj by mal v tomto smere prvenstvo**.

Cesty II. triedy sú na tom, s výnimkou Nitrianskeho a Prešovského kraja, horšie z hľadiska kvality v porovnaní s cestami I. triedy. V tomto smere sa **Prešovský kraj nachádza na 1. mieste s 77,6 % podielom ciest II. triedy vo vyhovujúcom stave.** Najnižší podiel ciest II. triedy vo vyhovujúcom stave má opäť Bratislavský kraj (51,5 %).

Diaľnice sú vo všetkých krajoch vo veľmi dobrom stave. **V každom kraji, kde sú prítomné diaľnice, je vyše 98 % z nich vo vyhovujúcom stave.** Dĺžka rýchlostných ciest v Prešovskom kraji je len 4,5 km, a preto je analýza kvality nepodstatná.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 129: Kvalita ciest I. triedy v krajoch SR z hľadiska vyjazdených koľají a pozdĺžnej nerovnosti v roku 2021

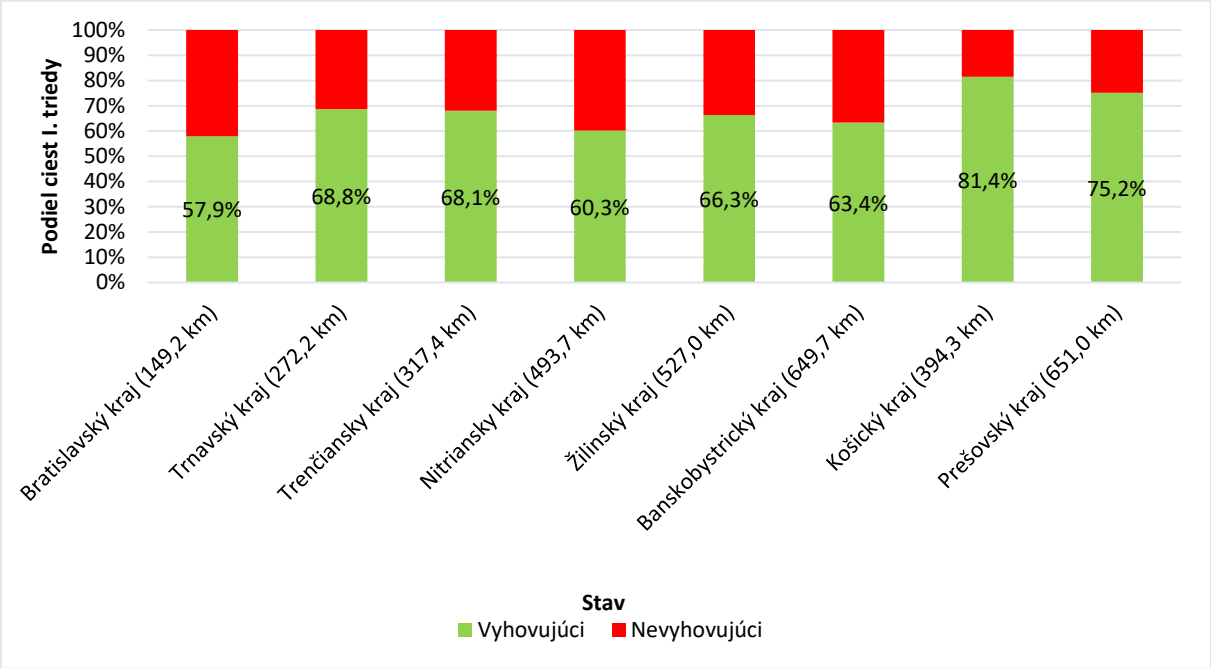

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa SSC Cestná databanka, 2021

Graf 130: Kvalita ciest II. triedy v krajoch SR z hľadiska vyjazdených koľají a pozdĺžnej nerovnosti v roku 2021

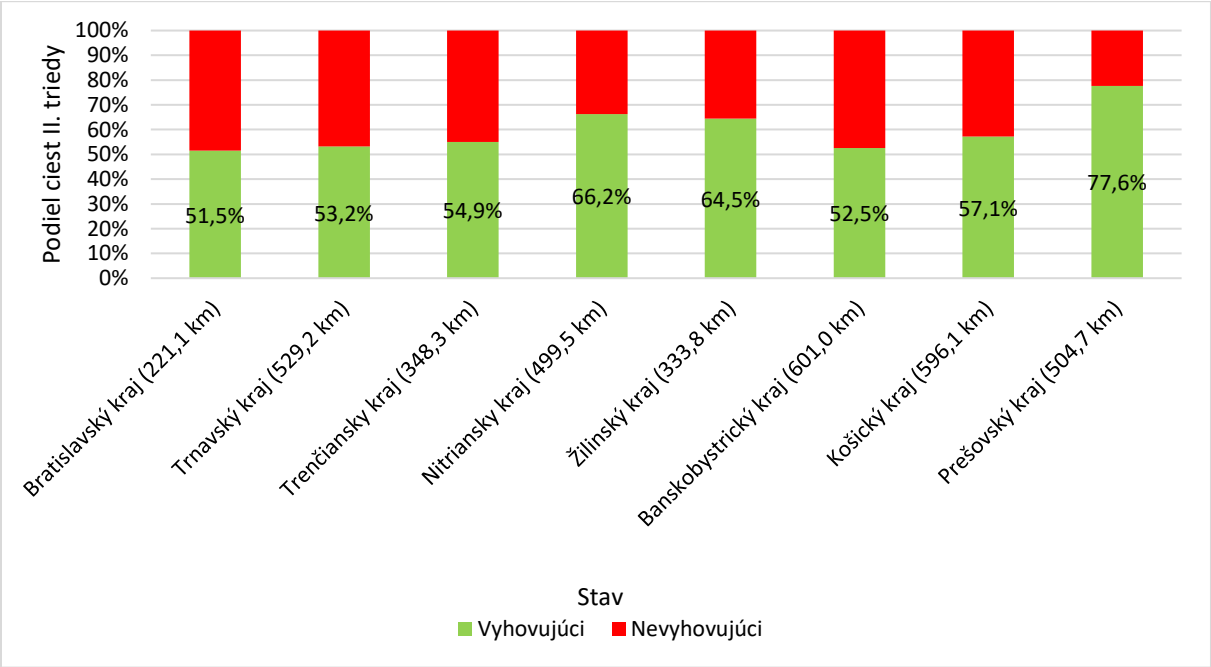

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa SSC Cestná databanka, 2021

Kvalita mostov v Prešovskom kraji na základe dát Slovenskej správy ciest (SSC), je publikovaná na geoportáli Prešovského kraja. Dáta sú poskytované prostredníctvom cestnej databanky, ktoré spravuje SSC vo forme otvorených dát. Analýza bola vykonaná na dátach z rokov 2020 a 2021 a výsledky boli vizualizované pomocou Microsoft PowerBI dashboardov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Analýzou sa ukázalo, že došlo k výraznému nárastu mostov v nevyhovujúcom stave. Za nevyhovujúci stav, sa považuje kategória, v ktorej bol most označený ako zlý, veľmi zlý alebo havarijný. **Na cestách II. a III. triedy, ktoré má v správe Prešovský samosprávny kraj došlo k medziročnému nárastu mostov v nevyhovujúcom stave až o 55 %.** Na porovnanie, v roku 2020 bolo na cestách II. a III. triedy celkovo 207 mostov v nevyhovujúcom stave, zatiaľ čo v roku 2021 ich už je 320. Najviac mostov v nevyhovujúcom stave spomedzi všetkých okresov, mal okres Poprad, celkovo 50 mostov. **Výrazné zhoršenie kvality mostov zaznamenal okres Sabinov, kde došlo k takmer 100-percentnému medziročnému nárastu počtu mostov II. a III. triedy v nevyhovujúcom stave (z 21 na 40).** Počet mostov v kraji narástol z 1762 mostov v roku 2020 na 1766 mostov v roku 2021. Bližšie štatistiky o kvalite mostov sú uvedené v publikovaných dashboardoch, ktoré taktiež ponúkajú rôzne možnosti filtrovania údajov.

Obrázok 5: Stav mostov v Prešovskom kraji v roku 2020

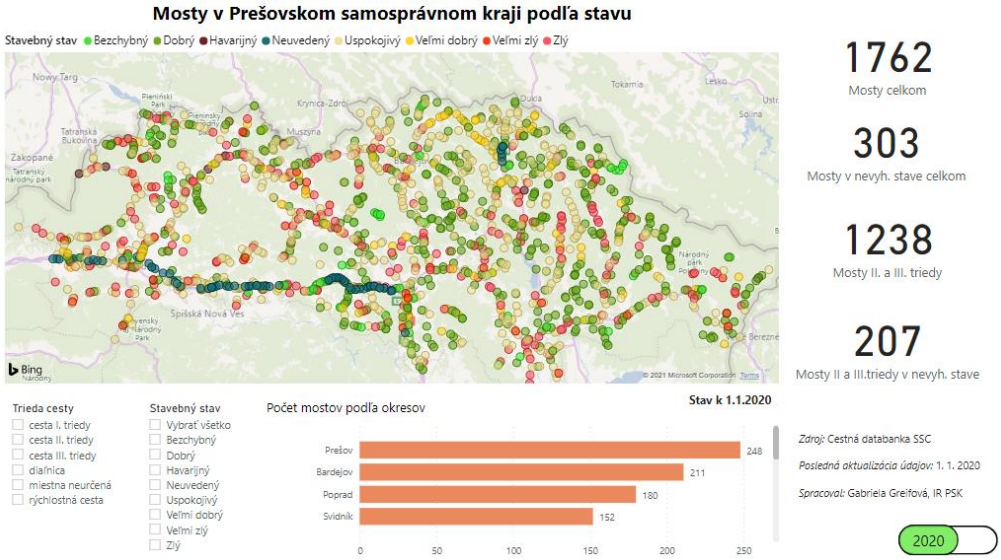

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa geopresovregion.sk, 2021

Obrázok 6: Stav mostov v Prešovskom kraji v roku 2021

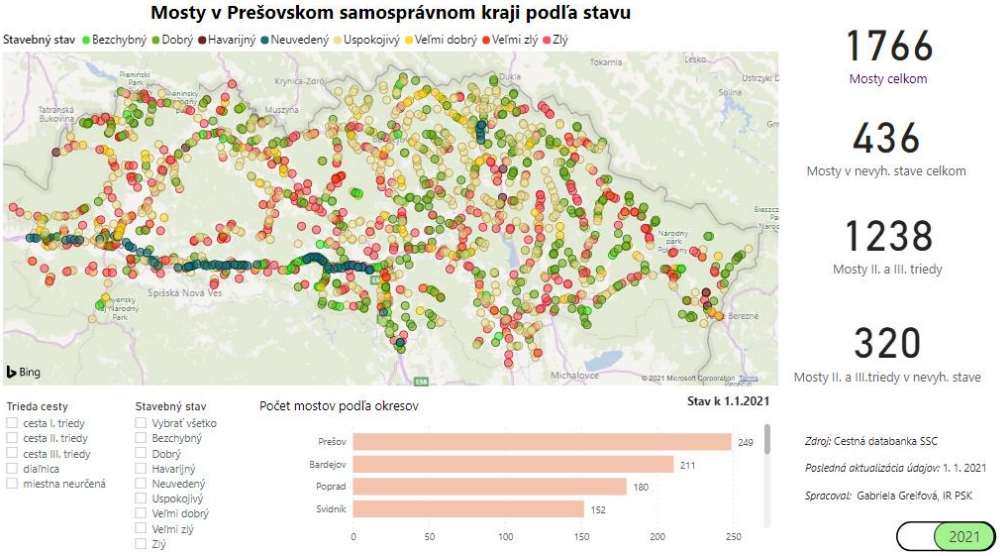

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa geopresovregion.sk, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Nehodovosť predstavuje špecifickú tému dopravy. Analýza nehodovosti na cestách v Prešovskom kraji je obsiahnutá v pláne udržateľnej mobility PSK. **Celkovo bolo za rok 2017 v Prešovskom kraji na diaľniciach, rýchlostných cestách, cestách I., II., a III. triedy zaznamenaných 1062 nehôd.** Najviac dopravných nehôd v kraji evidujeme na cestách I. triedy. Fakt, že najviac nehôd je na cestách I. triedy potvrdzuje intenzita využívania ciest, z ktorej vyplýva, že cesty I. triedy sú využívané najviac. V roku 2017 bolo v kraji na cestách I. triedy celkovo 604 dopravných nehôd. V porovnaní s predošlým rokom (552 dopravných nehôd) ide o nárast. Najmenej dopravných nehôd (DN) bolo na diaľniciach a rýchlostných cestách (83).

Z národnej štatistiky dopravnej nehodovosti za rok 2017 vyplýva, že nehodovosť na cestách I. triedy v kraji je vyššia (0,95 DN/km) v porovnaní s celoštátnym priemerom (0,72 DN/km). Pri cestách II. triedy je to opačne, kde krajské hodnoty 0,24 DN/km boli výrazne lepšie v porovnaní s celoštátnym priemerom na úrovni 0,40 DN/km. Priemerná hustota dopravných nehôd na cestách III. triedy v Prešovskom kraji v roku 2017 dosahovala hodnotu 0,13 DN/km.

Medzi úseky s najvyššou nehodovosťou patria úseky ciest dôležitých dopravných uzlov a križovatiek medzinárodných ťahov v blízkosti veľkých miest. Podľa údajov SSC Bratislava a Policajného zboru SR, patria k najkritickejším cestám: I/18 (Švábovce, Hozelec, Prešov, Kapušany, Lada, Lipníky, Čierne nad Topľou), I/68 (Červenica pri Sabinove, Pečovská Nová Ves), I/77 (Spišská Belá-Bušovce) a I/74 (Brekov, Humenné, Stakčín).

Na cestách II. triedy z hľadiska následkov nehôd, patria medzi kritické úseky: II/542 Matiašovce, II/543 Stráňany, II/559 Koškovce-Zbudské Dlhé, II/567 Svetlice-Zbojné.

V počte DN/km na cestách II. triedy, bolo najviac dopravných nehôd na ceste II/540, kde na 9km dlhom úseku bolo v roku 2017 až 10 dopravných nehôd. Cestou s veľmi nízkym resp. nulovým výskytom dopravných nehôd bola cesta II/566 vo východnej časti kraja, čo sa pripisuje práve jej nízkemu využitiu.

Z hľadiska výskytu dopravných nehôd, prevažujú nehody v intravilánoch obcí, kde je v priemer 3 až 5 násobok počtu nehôd ako je dopravných nehôd mimo obec. **Zo štatistík z roku 2017 vyplýva, že celkom na území obcí kraja bolo 1590 dopravných nehôd, z toho mimo obce ich bolo 589.**

Časová dostupnosť krajského mesta Prešov prezentuje čas, ktorý je potrebný na cestu osobným automobilom z intravilánu obce do krajského mesta. Rýchlosť prepravy neberie do úvahy dopravnú situáciu na cestách, čo predstavuje ideálne podmienky v doprave za dodržiavania cestných predpisov. Čas potrebný na prepravu do krajského mesta je ovplyvnený jednak kvalitou ciest, ale aj ich kategóriou a členitosťou územia.

Mapa 82: Časová dostupnosť obcí ku krajskému mestu Prešov

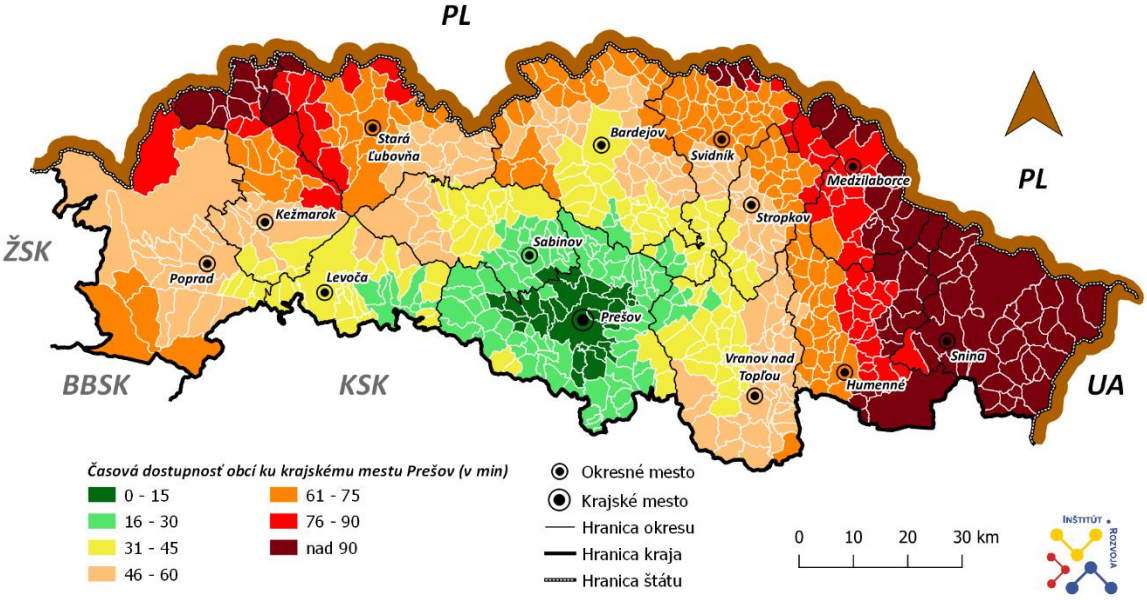

Zdroj: ÚPSK, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Dostupnosť do 15 minút od krajského mesta majú obce v jeho bezprostrednej blízkosti, ako aj obce v trochu väčšej vzdialenosti vďaka dostupnej cestnej infraštruktúre. **Do 15 minút sa do krajského mesta dostane obyvateľstvo z 24 obcí** čo je takmer 4 % z celkového počtu obcí v kraji. **Celkovo sa do krajského mesta do jednej hodiny dostane približne 60 % obcí kraja (398).** Viac ako jednu hodinu trvá cesta do krajského mesta zvyšným 40 % obcí (267) vrátane piatich okresných miest. **V kraji sa nachádzajú aj obce, ktorým cesta do krajského mesta trvá viac ako 90 minút.** Tie sa nachádzajú na severovýchode, vo východnej časti kraja a niekoľko obcí na severe.

Cyklistická doprava

Cyklistika je rozvíjajúci sa druh novodobej dopravy. V súčasnosti sa v našich podmienkach silno rozvíja najmä rekreačná cyklistika, nastupuje však aj obdobie renesancie „dopravnej“ cyklistiky, t. j. každodenného využívania bicykla ako výhodného dopravného prostriedku v mestách a obciach na vzdialenosti do 5 až 10 km. Rozvoj nemotoristickej dopravy je jednou zo základných úloh dopravnej politiky podporovanej Európskou úniou v rámci stratégie trvalo udržateľného rozvoja. Európske i národné politiky ohľadom klimatických zmien, kvality vzduchu, cestnej bezpečnosti, rozvoja turizmu, ako aj mnohé ďalšie, svorne uvádzajú potrebu rozvoja príležitosti pre rozvoj a propagáciu cyklistiky ako jedného zo základných druhov dopravy najmä v urbanizovaných územiach.
Podpora cyklistiky je na Slovensku zakotvená v Národnej stratégii rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike, schválenej uznesením vlády č.223/2013 dňa 7. mája 2013.
Rozvoj cyklistickej infraštruktúry aj v Prešovskom kraji, rovnako ako na celom Slovensku nie je konzistentný. Do značnej miery bol závislý od aktivity miestnych iniciatív záujmových združení a mimovládnych organizácií a od prístupu a možností jednotlivých samosprávnych orgánov. Existujúca cyklistická infraštruktúra je veľmi rozmanitá od samostatných cyklistických cestičiek prevažne v zastavanom území obcí a miest po sieť cyklistických trás vedených po rôznych typoch komunikácií, s veľmi rôznou kvalitou, náročnosťou, vybavením a údržbou. **V kraji je cca 2 000 km cyklistických trás**, ale ich hustota, kvalita a dostupnosť v jednotlivých častiach (regiónoch) je veľmi rozdielna a rozdielna je aj miera ich využitia. Súčasné poznatky jednoznačne ukazujú, že čím je kvalita cyklotrasy nižšia, tým je menšia aj miera jej využívania cyklistami.
So snahou zabezpečiť dopravnú obslužnosť územia pomocou cyklotrás prišiel VÚC s dokumentom – Kostrová sieť.

Mapa 83: Návrh kostrovej siete cyklistických trás vo vzťahu k výkresu nemotorovej dopravy a cykloturistiky v Prešovskom kraji

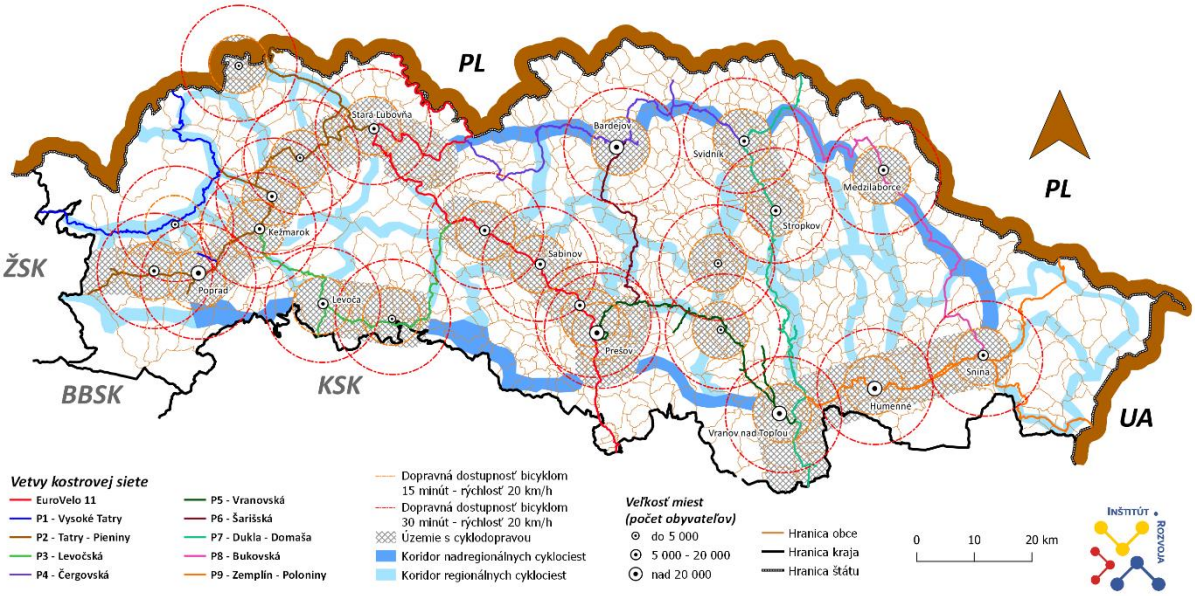

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa Generel dopravnej infraštruktúry Prešovského kraja, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Okrem kostrovej siete, sú na území Prešovského kraja aj cykloturistické trasy, ktoré majú miestnu, rekreačnú funkciu. Zastúpenie majú vo všetkých okresoch Prešovského kraja. Podrobnejšie sa cyklotrasám v kraji venuje Lexikón cyklotrás Prešovského kraja.

Letecká doprava

Spolu s letiskom Košice patrí letisko Poprad - Tatry do súhrnnej siete letísk systému transeurópskej dopravnej siete TEN-T. V súčasnosti sa z tohto letiska vykonáva pravidelná a nepravidelná (charterová) letecká doprava. Zároveň sa na území Prešovského kraja nachádza vojenské letisko Prešov a tiež letiská pre všeobecné letectvo, a to vnútroštátne verejné letisko Svidník, vnútroštátne neverejné letiská Ražňany, Kamenica nad Cirochou a heliport vrtuľníkovej záchrannej zdravotnej služby pri NsP Poprad.

Mapa 84: *Letecká doprava v Prešovskom kraji*

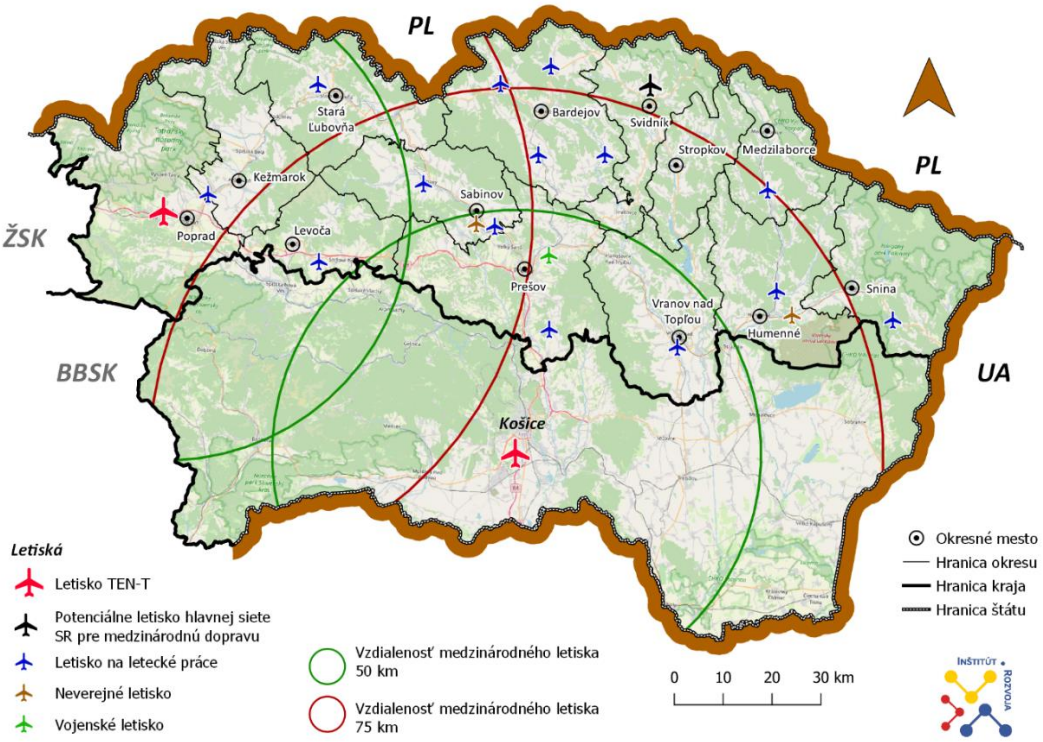

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa Generel dopravnej infraštruktúry Prešovského kraja, 2021

V Prešovskom kraji sa nachádzajú tieto letiská pre letecké práce v poľnohospodárstve, lesnom a vodnom hospodárstve: Hertník, Kurov, Zborov, Kurima, Udavské, Voliča, Veľká Lomnica, Mirkovce, Ďačov, Šarišské Michaľany, Kamienka, Klčov, Kolonica, Vranov – Čemerné. V rámci plánovanej výstavby a ďalších aktivít na území PSK je potrebné rešpektovať ochranné pásma a územia letísk / osobitných letísk (podľa predpisov platných od 01.01.2021 sa letiská pre letecké práce v poľnohospodárstve bez platného povolenia na prevádzkovanie považujú za osobitné letiská) a leteckých pozemných zariadení.

Letisko Poprad-Tatry

Letisko vzniklo v roku 1938 ako poľné letisko v rámci obranných opatrení pred druhou svetovou vojnou. Medzinárodné letisko Poprad – Tatry predstavuje vďaka svojej polohe vstupnú bránu do oblasti Vysokých a Nízkych Tatier, ktoré poskytujú návštevníkom širokú škálu služieb a zážitkov, či už v strediskách zimných športov alebo letnej turistiky.
Povrch vzletovej a pristávacej dráhy vykazuje mnohé poruchy, čo si vyžaduje jej kompletnú rekonštrukciu. Od roku 1994 prebieha pravidelná cyklická stavebná údržba dráhy.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Letisko je otvorené celoročne a využívajú ho: najmä nepravidelné lety, charterové lety s turistami a športovcami, súkromné a obchodné lety, výcvikové lety, Vrtuľníková záchranná zdravotná služba, Aeroklub Poprad, Spoločnosť TLS Air – vyhliadkové lety. Letisko využívajú aj pravidelné, avšak iba niekoľko dní v týždni.
Letisko prepravilo v roku 2019 spolu 94 249 cestujúcich, čo je oproti predošlým rokom nové maximum.

Graf 131: Počet prepravených cestujúcich na letisku Poprad-Tatry v rokoch 2014 - 2019

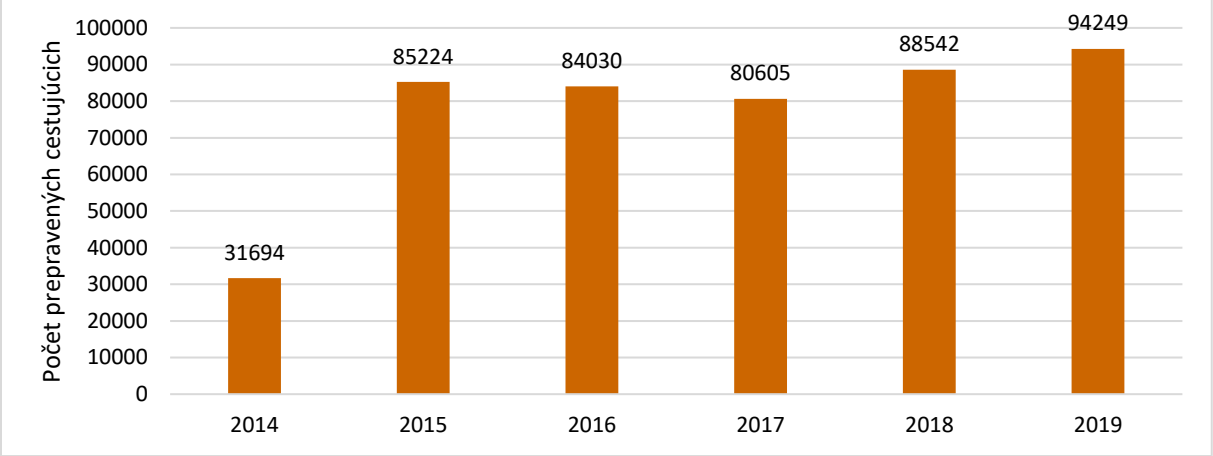

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa airport-poprad.sk, 2021

Vodná doprava

Na území kraja sa vodná doprava nenachádza. V Prešovskom kraji sa nachádza len regionálna rekreačná vodná doprava na rieke Dunajec s dvoma prístaviskami v Červenom Kláštore a Lesnici na hranici s Poľskom. Medzi sledované úseky patria stredný tok rieky Poprad, Ondava, Topľa a Laborec. Ostatné rieky nie sú z hľadiska prietokov sledované pre rekreačnú plavbu. Na vodnej nádrži Veľká Domaša je počas sezóny dostupná aj náučná plavba loďou Bohemia.

Verejná hromadná doprava (VHD) a integrovaný dopravný systém (IDS)

Systém dopravnej obslužnosti v Prešovskom kraji funguje na základe zmlúv o dopravných službách vo verejnom záujme. Prešovský samosprávny kraj vydáva dopravné licencie dopravcom, ktorí majú záujem o vnútroštátnu pravidelnú dopravu, t. j. prímestskú alebo diaľkovú autobusovú linku na území Prešovského kraja alebo prímestskú alebo diaľkovú linku, ktorá začína na území Prešovského kraja.

Prímestskú autobusovú dopravu v Prešovskom kraji zabezpečuje SAD Prešov, a.s., SAD Humenné, a.s., SAD Poprad, a.s. a BUS Karpaty s.r.o.. Do kraja zachádzajú ešte aj linky dopravcov zo susedných krajov, najmä Košického a Banskobystrického. Niekoľko obcí v okolí krajského mesta je zapojená do systému MHD Prešov, ktoré spravuje DPMP, a.s.. V prípade železníc to je Železničná spoločnosť Slovensko, a.s. (ZSSK).

Výkon jednotlivých dopravcov prímestskej autobusovej dopravy v Prešovskom kraji je analyzovaný v Pláne udržateľnej mobility Prešovského samosprávneho kraja (PUM PSK), kde boli zozbierané dáta z vybavovacieho systému autobusových dopravcov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 139: Celkový počet cestujúcich a spojov v autobusovej doprave v Prešovskom kraji za 1 pracovný deň v roku 2018

Dopravca	Počet cestujúcich	Počet spojov
Bus Karpaty	5 534	278
SAD Humenné, OZ HE	11 645	640
SAD Humenné, OZ VT	18 414	952
SAD Poprad, PAL Kežmarok	6 916	467
SAD Poprad, PAL Levoča	5 205	281
SAD Poprad, PAL Poprad	9 716	553
SAD Prešov	39 067	1 626
Spolu	96 497	4 797

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa PUM PSK, 2021

Dopyt po autobusovej doprave je najvýraznejší v okresných mestách kraja. Vyskytujú sa tu však aj mestá, ktoré nie sú okresné a dopyt po autobusovej doprave je v nich výrazne vyšší ako v niektorých okresných mestách. V
Tabuľka 140 je zobrazená najviac frekventovaná autobusová zastávka v každom okresnom meste, za nimi nasleduje 7 najviac frekventovaných zastávok mimo okresných miest. Vo väčšine prípadov sa jedná o hlavné autobusové stanice v týchto mestách.

Tabuľka 140: Dopyt v prímestskej autobusovej doprave v najvyťaženejších zastávkach v Prešovskom kraji za 1 pracovný deň v roku 2018

Zastávka	Odchádzajúci cestujúci	Prichádzajúci cestujúci	Obrat cestujúcich	Všetci cestujúci PAD v meste
Prešov, AS	6 499	8 119	14 618	18 234
Vranov nad Topľou, AS	2 347	3 786	6 133	10 154
Poprad, AS	2 605	3 583	6 188	9 136
Bardejov, AS	2 589	3 248	5 837	6 826
Humenné, železničná stanica	1 917	2 944	4 861	6 182
Kežmarok, AS	1 621	2 145	3 766	5 257
Sabinov, autobusová stanica	734	1 669	2 403	4 325
Stará Ľubovňa, AS	1 328	1 607	2 935	3 428
Svidník, AS	1 073	1 433	2 506	3 262
Stropkov, autobusová stanica	984	1 079	2 063	2 845
Levoča, autobusová stanica	918	969	1 887	2 781
Snina, námestie	921	1 037	1 958	2 204
Medzilaborce, Mierová ulica	163	152	315	760
Lipany, autobusová stanica	1 978	1 963	3 941	4 092
Svit, autobusová stanica	936	1 090	2 026	2 808
Giraltovce, AS	889	992	1 881	2 113
Spišská Belá, obchodný dom	726	756	1 482	1 761
Vysoké Tatry, Tatranská Lomnica, autobusová stanica	311	277	588	1 577
Hanušovce nad Topľou, námestie	629	669	1 298	1 348
Spišské Podhradie, námestie	612	612	1 224	1 266

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa PUM PSK, 2021

Jednoznačne najvyšší dopyt cestujúcich po verejnej doprave sa nachádza v krajskom meste Prešov, kde priemerná denná intenzita cestujúcich v rámci autobusovej stanice Prešov, vo vzťahu k prímestskej autobusovej doprave, je vyše 14 500 osôb/deň a celkovo v meste Prešov je to až vyše 18 000 osôb/deň. **Najnižší dopyt cestujúcich spomedzi všetkých okresných miest je v Medzilaborciach**, kde priemerná denná frekvencia cestujúcich v rámci najvyťaženejšej zastávky je vyše 300 osôb/deň a celkovo v rámci

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

mesta sa intenzita cestujúcich pohybuje okolo 700 osôb/deň. Za najvýznamnejšiu autobusovú stanicu (mimo autobusových staníc okresných miest) môžeme považovať autobusovú stanicu v meste Lipany. Jedná sa o významný prestupný bod medzi vlakovou a prímestskou autobusovou dopravou. Priemerná denná frekvencia cestujúcich v rámci tejto stanice je takmer 4 000 osôb/deň. Táto autobusová stanica obslúži denne viac cestujúcich ako najvyťaženejšie zastávky v 8 okresných mestách. Medzi ďalšie významné zastávky patrí autobusová stanica v meste Svit, Giraltovce, Tatranská Lomnica a zastávky v Spišskej Belej, Hanušovciach nad Topľou a Spišskom Podhradí.

K najvyťaženejším linkám v rámci Prešovského samosprávneho kraja sú zaradené linky, ktorých frekvencia cestujúcich v posudzovanom momente presiahla viac ako 100 cestujúcich/spoj. V čase tvorby analýzy, bolo takýchto liniek identifikovaných celkovo 13. Najvyťaženejší spoj bol zaznamenaný na linke 701423 prevádzkovanej dopravcom SAD Prešov. Konkrétne sa jednalo o spoj č. 10 a úsek Frička – Bardejov, ktorý v posudzovanom dni využilo až 135 cestujúcich (v istom momente bolo vo vozidle vyše 100 cestujúcich). Druhá najvyťaženejšia linka v kraji bola opäť zaznamenaná u dopravcu SAD Prešov. Konkrétne sa jednalo o linku 707437 spoj č. 52 v trase Geraltov – Prešov, ktorú v posudzovanom dni využilo celkovo 127 cestujúcich (v istom momente však bolo vo vozidle až 113 cestujúcich). Treťou najvyťaženejšou linkou v rámci Prešovského kraja bola linka prevádzkovaná dopravcom SAD Humenné na trase Michalovce – Vranov nad Topľou, ktorej spojom dokopy cestovalo 117 cestujúcich s maximálnym vyťažením 61 cestujúcich v jednom momente. Medzi ďalšie vyťažené linky, ktoré boli identifikované analýzou vyťaženosti spojov v daných úsekoch môžeme zaradiť: : Humenné – Prešov, Vyšný Komárnik – Svidník, Prešov – Geraltov, Olejníkov – Sabinov, Bardejov – Stropkov, Vranov nad Topľou – Michalovce, Ihľany – Kežmarok, Michalovce – Soľ, Červenica – Prešov a Stropkov – Košice.

Vyťaženosť spojov v rámci kraja nie je rovnaká. Okrem spojov, ktoré sú výrazne vyťažované, sú tu aj také, ktoré previezli malé množstvo cestujúcich resp. žiadnych cestujúcich.

Tabuľka 141: Autobusové spoje v Prešovskom kraji bez cestujúcich za 1 pracovný deň v roku 2018

Dopravca	Počet spojov	Počet spojov bez cestujúcich	Podiel spojov bez cestujúcich (v %)
Bus Karpaty	278	35	12,59
SAD Humenné, OZ HE	640	31	4,84
SAD Humenné, OZ VT	952	85	8,93
SAD Poprad, PAL Kežmarok	467	44	9,42
SAD Poprad, PAL Levoča	281	16	5,69
SAD Poprad, PAL Poprad	553	49	8,86
SAD Prešov	1 626	112	6,89
Spolu	4 797	372	7,75

Zdroj: spracované ÚPSK, podľa PUM PSK, 2021

Je potrebné podotknúť, že spoje s nulovou frekvenciou cestujúcich predstavujú najmä prejazdy autobusov na linku v skorých hodinách alebo návraty do garáže v neskorých večerných hodinách. V rámci analýzy bolo zistené, že vrátane tých spojov, ktoré išli prázdne, je dokopy ¼ spojov kapacitne obsadená štyrmi a menej cestujúcimi a zvyšné ¾ spojov viezli priemerne 26 cestujúcich.

Mestská hromadná doprava

Za MHD nesú zodpovednosť jednotlivé mestá, ktoré rozhodujú o linkovom vedení a dopravných výkonoch, ktoré si objednávajú. Mestská hromadná doprava je v kraji v mestách Poprad, Kežmarok, Bardejov, Stará Ľubovňa, Svit, Levoča, Vranov nad Topľou, Humenné a Snina.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

MHD v krajskom meste Prešov obsluhuje aj niekoľko priľahlých obcí, ktoré sa podieľajú na financovaní prevádzky týchto liniek. **MHD v Prešove zabezpečuje Dopravný podnik mesta Prešov** (DPMP). Hlavné prúdy cestujúcich sú medzi hlavnými ťažiskami bývania a centrom, na ktoré nadväzujú priemyselné zóny. Limitujúcim faktorom v MHD v krajskom meste je absencia vyhradených jazdných pruhov (tzv. BUS pruhov), čo spôsobuje meškanie spojov v čase dopravných špičiek. Mesto Prešov v spolupráci s Dopravným podnikom zaviedlo preferenciu MHD na vybraných križovatkách riadenými cestnou svetelnou signalizáciou s pozitívnym dopadom na meškanie vozidiel MHD. Podiel cestujúcich MHD v Prešove je vyšší ako v porovnateľne veľkých stredoeurópskych mestách. Prevažnú časť cestujúcich tvoria študenti a seniori. **MHD je geograficky dostupná prakticky väčšine obyvateľov v meste.** Väčšina z nich má v dochádzkovej vzdialenosti 300 m možnosť voľby medzi viacerými zastávkami. **Hlavným problémom MHD v Prešove nie je ani tak obmedzená ponúkaná kapacita, ale rýchlosť a spoľahlivosť prepravy.** Zmena cestovných poriadkov sa vykonáva spravidla raz ročne v termíne celoslovenských zmien cestovných poriadkov v prímestskej autobusovej doprave a železničnej osobnej doprave. Tarifu MHD Prešov je možné charakterizovať ako pásmovú, časovú, prestupnú a jednotnú pre dennú a nočnú prevádzku. Z územného hľadiska je rozdelená na dve tarifné pásma. Prvé tarifné pásmo tvorí územie mesta Prešov a obce Ľubotice. Do druhého tarifného pásma spadajú obce Bzenov, Fintice, Haniska, Malý Šariš, Ruská Nová Ves, Teriakovce, Záborské a Veľký Šariš (s mestskou časťou Kanaš), Vyšná Šebastová (s miestnou časťou Severná) a Dulová Ves. Celkovo je v meste Prešov 30 km trolejbusových tratí, z čoho vyše 1/3 je v nevyhovujúcom stave. Trolejbusové trate využíva 6 trolejbusových liniek: 1, 2/5, 4, 7, 8, 38. Autobusových liniek je 32. Vychytávka v Prešovskej MHD je mobilná aplikácia MHD Prešov, ktorá obsahuje cestovné poriadky všetkých liniek. V rámci aplikácie je možné prezerať všetky linky a konkrétne časy odchodov z jednotlivých zastávok. Rovnako tak je dostupná interaktívna mapa, kde sú zobrazené všetky spoje, ktoré po rozkliknutí ukážu polohu všetkých vozidiel v rámci daného spoja. Polohy autobusov je možné vidieť aj po otvorení cestovného poriadku, ktorý ukazuje aj aktuálne meškanie konkrétneho autobusu.

Integrovaný dopravný systém

Integrovaný dopravný systém predstavuje najefektívnejšiu formu koordinácie verejnej dopravy, kde sú zo strany objednávateľov dopravných výkonov (samosprávnych krajov, miest, či štátu) prenášané kompetencie potrebné pre integráciu verejnej dopravy v danom regióne na tzv. nezávislého organizátora IDS. Pre potreby tvorby a organizácie integrovaného dopravného systému na území východného Slovenska pod značkou **IDS Východ** bol dňa 08. 10. 2019 založený organizátor IDS – spoločnosť IDS Východ, s.r.o. – ktorého zakladateľmi sú Košický samosprávny kraj a Prešovský samosprávny kraj (v rovnakom podiele).

Medzi hlavné úlohy organizátora IDS – spoločnosti IDS Východ, s.r.o. – patria napríklad:

- Koordinácia dopravnej obsluhy, najmä cestovných poriadkov.
- Príprava tarifnej integrácie prímestskej autobusovej dopravy, železničnej dopravy a mestských dopráv v rámci regiónu východného Slovenska (tvorba spoločnej tarify).
- Rokovania s mestami prevádzkujúcimi MHD o problematike IDS, prestupných bodoch, či preferencii verejnej osobnej dopravy.
- Rokovania s obcami o pripomienkach k dopravným riešeniam, námetoch na zmeny dopravných riešení a o zmenách cestovných poriadkov.
- Spracovávanie, vydávanie a priebežné aktualizovanie prepravného poriadku IDS.
- Zlepšovania prestupných väzieb v rámci systému verejnej dopravy.
- Informačné služby pre cestujúcich a dopravcov.
- Informačné, marketingové a propagačné činnosti v súvislosti s IDS.

Cieľovým stavom integrovaného dopravného systému (IDS) na východnom Slovensku je moderný zákaznícky atraktívny systém verejnej dopravy, pozostávajúci zo všetkých druhov verejnej dopravy

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

(vlaky, autobusy, MHD), zahrňujúci celé územie Prešovského a Košického samosprávneho kraja a umožňujúci cestovanie na jeden cestovný doklad (jednorazový alebo časový predplatný) bez ohľadu na prestupy či použité druhy dopravy, pri jednotných prepravných a tarifných podmienkach a vzájomne zosúladených cestovných poriadkoch.
Prínosy pre cestujúcich budú s postupným budovaním IDS najmä:

- Jednotné prepravné a tarifné podmienky vo vlakoch, autobusoch, aj MHD.
- Nové druhy cestovného: prestupné lístky, časové predplatné lístky (mesačné, štvrťročné,…) a pod.
- Technologické novinky: mobilná aplikácia, NFC platby a pod.
- Pravidelnejšie, rýchlejšie a komfortnejšie spojenia v rámci regiónu aj v rámci miest.
- Harmonizovaný systém verejnej dopravy (pravidelné garantované nadväznosti spojov/liniek).
- Jednoduchý a prehľadný dopravný systém (schémy trás liniek, taktové cestovné poriadky,…).
- Včasné informácie o mimoriadnostiach v doprave (meškania, obchádzky,…).
- Všeobecne vyššia kvalita poskytovaných služieb v doprave.

Novinku v integrovanom dopravnom systéme predstavuje zmena tarify prímestskej autobusovej dopravy z kilometrickej na zónovú, ktorá prináša výrazné rozšírenie ponuky cestovných lístkov, najmä prestupných a predplatných.

Obrázok 7: Rozdelenie územia východného Slovenska do tarifných zón podľa IDS Východ

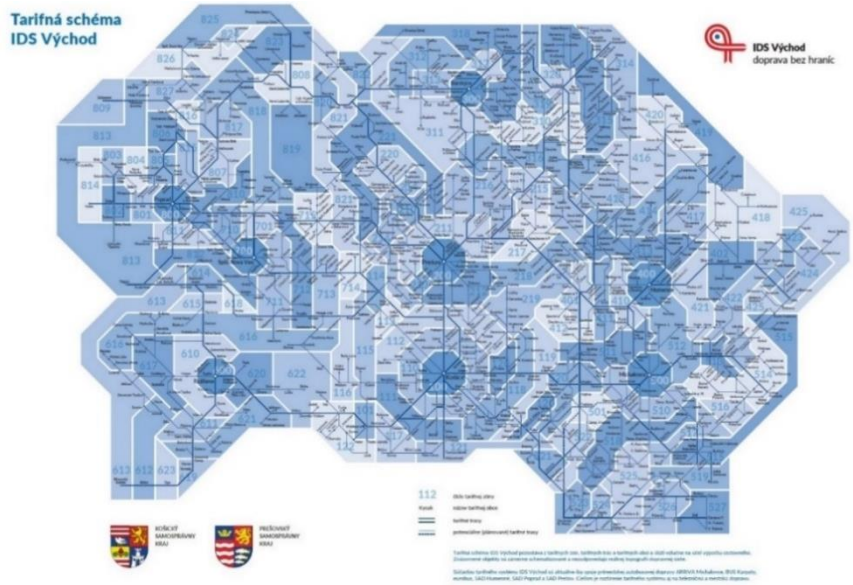

Zdroj: IDS Východ, 2021

Okrem toho dôjde k zavedeniu virtuálnych dopravných kariet, teda platieb priložením mobilu s NFC technológiou. Novinky v integrovanej doprave boli plánované na leto 2021, avšak boli odložené na neurčito kvôli problémom s jedným z dopravcov. V rámci novinky je zjednodušená a sprehľadnená aj štruktúra poskytovaných zliav. Nárok na polovičnú zľavu budú mať po novom aj seniori od 63 do 70 rokov, ktorí do teraz plné cestovné. Zároveň dôjde k zjednoteniu a percentuálnemu zvýšeniu zľavy pre všetky kategórie cestujúcich, ktorí majú nárok na tzv. zľavnené cestovné (50 % zľava), a to zo súčasných 40 – 45 % na rovných 50 %.
Zónová tarifa bude v prvej fáze uplatnená iba v prímestskej autobusovej doprave, následne sa však počíta s jej postupným rozširovaním aj na železničnú dopravu a MHD v jednotlivých mestách Košického a Prešovského samosprávneho kraja. Konečným cieľom je, aby jeden cestovný lístok platil bez obmedzení v autobusovej, železničnej, aj mestskej hromadnej doprave na celom území východného Slovenska.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Prestupné body v Prešovskom samosprávnom kraji

Prestupné body predstavujú pre značnú časť obyvateľstva významné uzly, pomocou ktorých sa dokážu dostať do svojho cieľa či už to je škola, zamestnanie, alebo lekárska starostlivosť a ďalšie rôzne služby. **Na základe spolupráce medzi Prešovským samosprávnym krajom a Prešovskou univerzitou bola v rámci diplomovej práce študenta vytvorená analýza dostupnosti zastávok prímestskej autobusovej dopravy k zastávkam železničnej dopravy**. Jej cieľom bolo lokalizovať zastávky prímestskej autobusovej dopravy nachádzajúce sa vo vhodnej vzdialenosti od zastávok železničnej dopravy, ktoré môžu slúžiť pre identifikáciu prestupných bodov medzi týmito druhmi dopravy v kraji. Na vytvorenie analýzy bol použitý dataset zastávok PSK, ktorý bol vytvorený internými kapacitami pomocou terénneho prieskumu (pasportizácia).

Obrázok 8: Analýza prestupných bodov v Prešovskom samosprávnom kraji

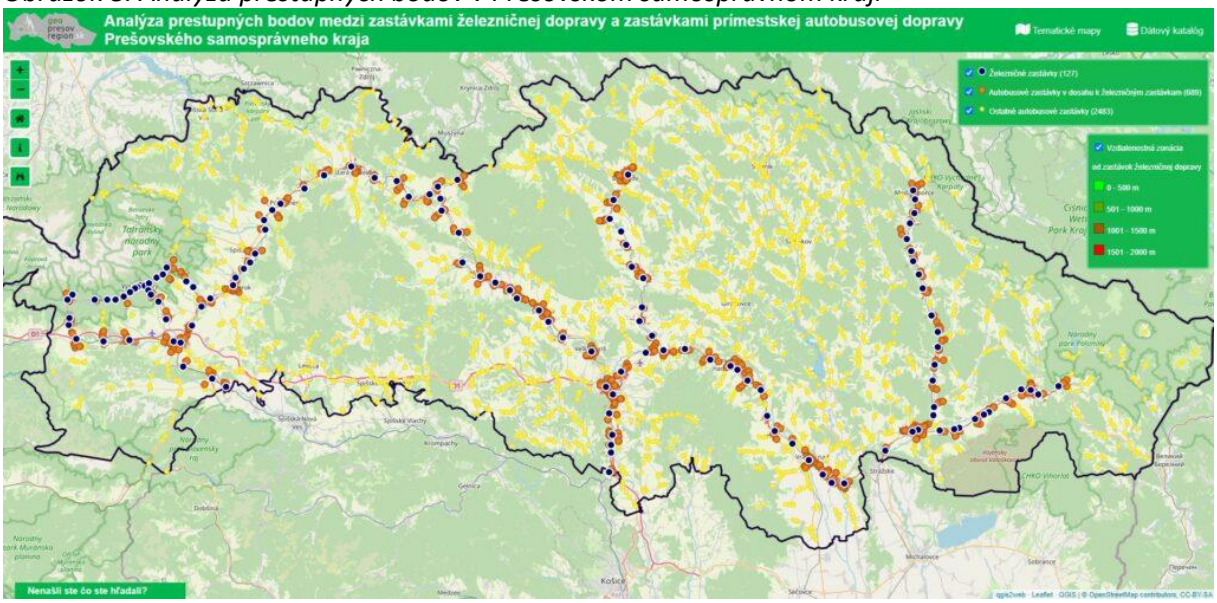

Zdroj: geopresovregion.sk, 2021

Vytvorené boli 4 zóny v intervaloch po 500 m. Ide teda o zóny do 500 m, 1 000 m, 1 500 m a 2 000 m od zastávok železničnej dopravy. Na základe týchto zón boli identifikované zastávky prímestskej autobusovej dopravy, ktoré patrili do niektorých z vytvorených zón. Všetky zastávky, ktoré sa nachádzali v niektorej zo štyroch zón, môžeme už hovoriť o prestupnom bode.

Analýzou bolo zistené, že z celkového počtu 3 172 prímestských autobusových zastávok v kraji, bolo identifikovaných ako prestupných bodov celkovo 689 zastávok, čo predstavuje 21,72 %. Z 689 identifikovaných prestupných zastávok prímestskej autobusovej dopravy, má 75 možnosť využitia prestupu na MHD.

Analýza ponúka aj interaktívnu tematickú mapu, ktorá ponúka bližšie informácie už o konkrétnych prestupných bodov. V rámci jednotlivých prestupných bodov vieme po rozkliknutí zistiť informácie ako napr. sú: názov zastávky, možnosť prestupu na MHD, smer autobusovej dopravy, vzdialenosť od najbližšej železničnej zastávky, názov najbližšej železničnej zastávky. Tematická mapa je prístupná na geoportáli Prešovského samosprávneho kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Hustá sieť ciest II. a III. Triedy + Inštitucionálne riešenie správy a údržby ciest II. a III. triedy vo vlastníctve kraja + Rozsiahla sieť autobusových liniek zahrňujúca všetky obce kraja + Zachovanie prevádzky osobných vlakov na väčšine železničnej infraštruktúry v kraji + Hotové diaľničné prepojenie s Žilinským a Košickým krajom + Vypracovaná a navrhnutá kostrová sieť cyklotrás v kraji	- Nízka technická kvalita veľkej časti cestnej siete a jej preťažovanie a poškodzovanie nákladnou dopravou - Nedostatok finančných zdrojov na údržbu ciest a investície do nich - Nevyhovujúci technický stav mostov - Veľa obcí s nízkym štandardom obsluhy a bez obsluhy autobusovej dopravy počas víkendov - Nízka kvalita infraštruktúry a vozového parku v železničnej doprave - Železničná doprava netvorí chrbticu systému verejnej osobnej dopravy - Nízka atraktivita verejnej dopravy - Chýbajúce cestné obchvaty miest a obcí s vysokou intenzitou dopravy
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Zvyšujúce sa zdroje financovania nízkoemisnej dopravy z rozpočtu EÚ + Rozvoj ekologickej infraštruktúry - podpora e-mobility, zdieľanej dopravy a rozvoj nemotorovej dopravy + Zavedenie integrovaného dopravného systému + Zatraktívnenie verejnej dopravy + Cielená modernizácia železničnej infraštruktúry na rýchlosť a zvýšenie kapacity + Ponuka autobusovej prímestskej dopravy v rukách kraja + Rozvoj ponuky železničnej dopravy na jednotlivých traťových úsekoch + Dobudovanie cyklochodníkov a cykloturistických trás	- Rozhodovanie o železničných investíciách v rukách národného dopravcu - Ohrozovanie ciest a mostov z hľadiska prírodných vplyvov a mimoriadnych situácií - Narastajúce využívanie individuálnej automobilovej dopravy - Tlak na obmedzovanie výkonov pod vplyvom narastajúcich celkových nákladov - Nedostatok lokálnych zdrojov pre modernizáciu železničnej siete

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

NÁSLEDKY

Obmedzenie plynulosti dopravy v mestách
Vyššie riziko dopravných nehôd
Nižší príliv investorov do kraja
Nezáujem občanov využívať verejnú hromadnú dopravu
Zvýšenie znečistenia ovzdušia tuhými látkami a z toho plynúce zdravotné riziká
Neplnenie záväzku SR v dekarbonizácii
Zvyšujúca sa závislosť na dovážaných fosílnych palivách

PROBLÉMY

Preťažená cestná sieť
- časté opravy cestných komunikácií a z toho plynúce zdržania cestujúcich
- nedostatok parkovacích miest

Zhoršená dostupnosť kraja
- nárast nákladnej dopravy v mestských častiach

Málo využívaná verejná hromadná doprava
- znižovanie počtu spojov verejnej hromadnej dopravy

Nedostatočná kvalita cestnej infraštruktúry
Nízka atraktivita verejnej hromadnej dopravy

PRÍČINY

Nárast individuálnej automobilovej dopravy

- dopravné preťaženie komunikácií na území väčších miest

Rozľahlosť kraja

- vysoká dĺžka cestnej siete a vysoký počet koncových obcí

Oneskorené realizácie kľúčových dopravných stavieb (výstavba R4)

- chýbajúce obchvaty miest, ktoré sú kľúčovými križovatkami

- zlý technický stav ciest a mostov

- málo finančných zdrojov na rekonštrukciu ciest

Verejná hromadná doprava ako časovo a finančne neatraktívny spôsob dopravy

- zastaralá železničná infraštruktúra spolu s vozovým parkom

- chýbajúca elektrifikácia kľúčových úsekov tratí

- chýbajúci integrovaný dopravný systém

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.6.2 Technická infraštruktúra

Zásobovanie vodou

V porovnaní s krajmi Slovenskej republiky patrí Prešovský kraj na koniec s percentuálnym podielom obyvateľov, ktorí sú zásobovaní pitnou vodou z verejných vodovodov. Za prvým Bratislavským krajom, ktorý ma podiel obyvateľov napojených na verejný vodovod 98,6 % zaostáva o 16,5 %. Prešovský kraj zaostáva aj za celoslovenským priemerom, ktorý je 90,15 %.

Graf 132: Podiel obyvateľov zásobovaných pitnou vodou z verejných vodovodov v krajoch v roku 2020 (%)

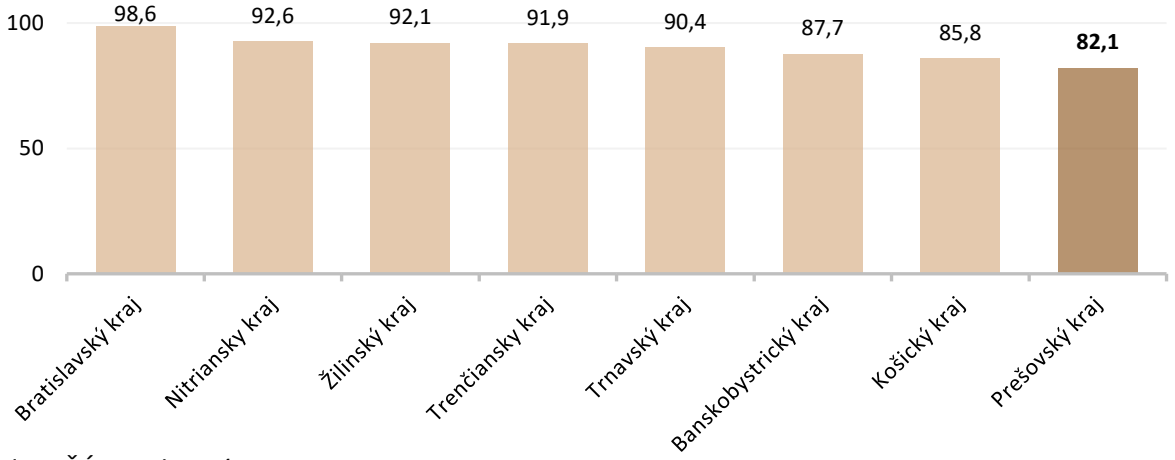

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Z celkového počtu obyvateľov, žijúcich k 31. 12. 2020 v počte 827 028 bolo na verejný vodovod napojených 678 990 obyvateľov, t. j. 82,1 %. Z hľadiska jednotlivých okresov je najpriaznivejšia situácia v okrese Poprad, kde zásobovanie pitnou vodou obyvateľov dosahuje 97,3 %. Zásobovanie pitnou vodou je vyššie ako krajský priemer v okresoch Poprad (97,3 %), Humenné (87,5 %), Levoča (86,7 %), Bardejov (84,8 %), Snina (84,2 %) a Stará Ľubovňa (82,8 %). Najnižší podiel obyvateľov zásobovaných pitnou vodou z verejných vodovodov je v okrese Vranov n/T (73,7 %), okrese Sabinov (73,2 %) a okrese Medzilaborce (68,2 %).

Graf 133: Podiel obyvateľov zásobovaných pitnou vodou z verejných vodovodov v okresoch Prešovského kraja v roku 2020 (%)

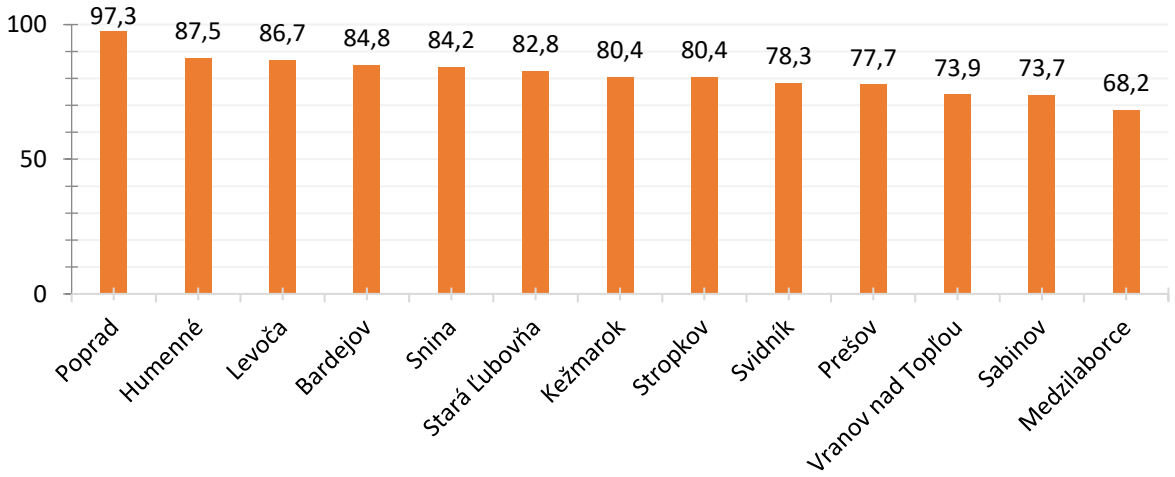

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Počet obcí Prešovského kraja napojených na verejný vodovod k 30.6.2020 bol 447, z tohto počtu obcí má 286 obcí podiel obyvateľov napojených na verejný vodovod nad 90 %. V 156 obciach môžeme sledovať 100 % napojenie obyvateľov na verejný vodovod. Obce, v ktorých absentuje napojenie na verejný vodovod sa vyznačujú počtom obyvateľov menším ako 2000, takýchto obcí je v kraji 217. V kraji sa nachádza iba jedna obec s počtom obyvateľov väčším ako 2000, kde absentuje verejný vodovod a to obec Chminianske Jakubovany. Celkovo je bez pripojenia na verejný vodovod v kraji 148 493 obyvateľov, z toho je 63 923 obyvateľov v obciach s počtom obyvateľov do 2000 a 2623 obyvateľov v obciach nad 2000 obyvateľov. Z obcí v ktorých je vybudovaný verejný vodovod nie je pripojených 41 272 obyvateľov v obciach s počtom obyvateľov do 2000 a 40 676 v obciach s počtom nad 2000 obyvateľov. Z obcí, ktoré sa zapojili do dotazníkového prieskumu zameraného na programové obdobie 2021-2027, má 122 plány v tomto období budovať verejný vodovod a 24 obcí nemá v úmysle zameriavať sa na výstavbu verejného vodovodu. Úroveň zásobovanosti v jednotlivých okresoch Prešovského kraja je veľmi rozdielna. Najnižší podiel zásobovaných obyvateľov v rámci Prešovského kraja je dlhodobo v okrese Vranov nad Topľou. Nízka napojenosť je aj v okresoch Svidník, Stropkov. Z celkového počtu 664 obcí v Prešovskom kraji je 219 obcí, čo je skoro 1/3 bez verejného vodovodu. V absolútnych číslach je najviac obcí bez verejného vodovodu v okresoch Svidník (29), Prešov (27), Snina (24), Humenné (23), Stropkov (23), Bardejov (21).

Mapa 85: Napojenosť obcí Prešovského kraja na verejný vodovod

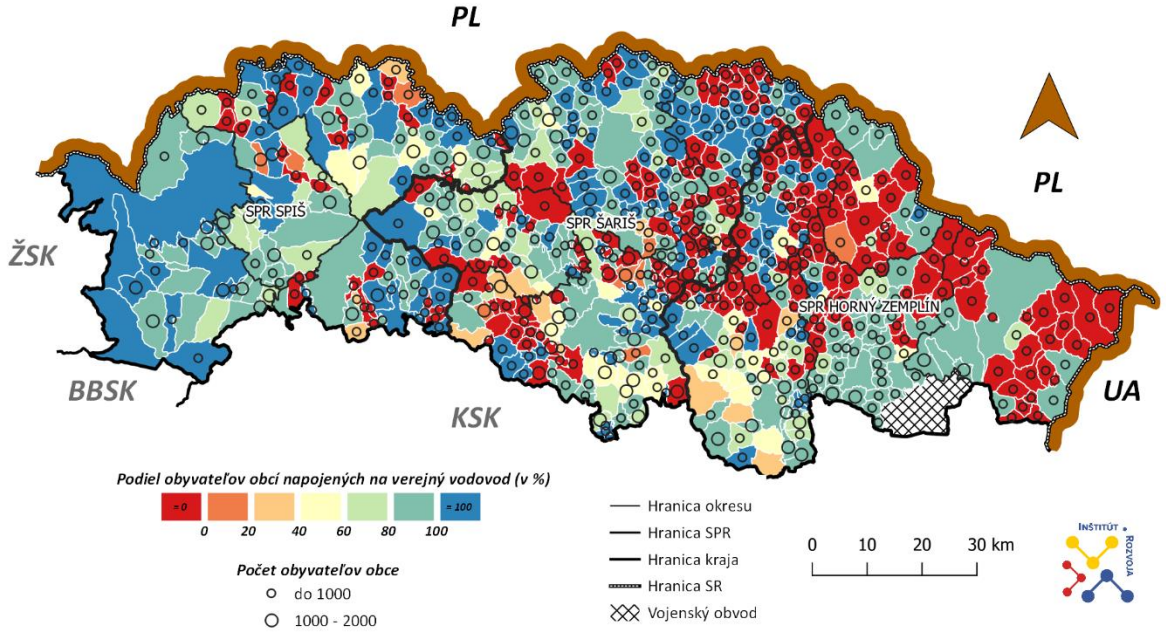

Zdroj: VUVH, vlastné spracovanie

V súčasnej dobe sú pre zásobovanie pitnou vodou Prešovského kraja rozhodujúce dve nadradené vodárenské sústavy, ktoré zásobujú pitnou vodou rozhodujúcu časť, nielen riešeného regiónu Prešovského kraja, ale aj Košického kraja. Ide o tieto vodárenské sústavy:

Východoslovenská vodárenská sústava (VVS), prevádzkovaná Východoslovenskou vodárenskou spoločnosťou a.s. (VVS a.s.), ktorá s odberom z vodnej nádrže Starina zásobuje rozhodujúce časti okresov Humenné, Snina, Vranov nad Topľou, Prešov a Sabinov, časti okresov Bardejov, Svidník a Stropkov a tiež okresy Michalovce, Trebišov, Košice-mesto a Košice-okolie v Košickom kraji. VVS vymedzujú základné skupinové vodovody (SKV) a diaľkový prívod vody z VdN Starina a celý bilančný koridor SKV: Snina, Humenné, Vranov nad Topľou, Trebišov - Sečovce, Prešov a Drieňovec - Košice. Z VdN Starina bolo rozhodnutím OUŽP Košice - vidiek v roku 1993 povolený odber 1000 $l.s^{-1}$ - toto

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

rozhodnutie bolo upravené a doplnené rozhodnutím OUŽP Košice - vidiek, č. ŽP-785/94-Ku, zo dňa 25.1.1995. VVS je prepojená s Prešovským skupinovým vodovodom s využívaním najmä veľkokapacitných zdrojov (povrchový odber TORYSA a prameň Vyšný Slavkov).

Spišsko-popradská vodárenská sústava (SPVS), prevádzkovaná Podtatranskou vodárenskou spoločnosťou a.s., ktorej základnú kostru v okresoch Poprad, Kežmarok, Levoča a Spišská Nová Ves tvorí Popradský skupinový vodovod, a ktorý využíva najmä zdroje podzemných vôd v k. ú. Liptovská Teplička a okolí. Pretože oblasť Spišskej Novej Vsi (Košický kraj) a Levoče je nedostatková z hľadiska vlastných zdrojov vody, kryje sa deficit zdrojov vody v týchto okresoch prívodom vody z Popradského SKV, a tým sa vytvára SPVS. Podtatranská oblasť je zásobovaná z miestnych zdrojov napojených na viacero skupinových vodovodov: SKV Kežmarok, Belanský SKV, SKV Smokovce a oblasť Starej Ľubovne SKV s povrchovým odberom Jakubany.

Tabuľka 142: Spotreba pitnej vody v Prešovskom kraji (v tis. m3)

	2001		2010		2020	
Okres	Spolu	Dom.	Spolu	Dom.	Spolu	Dom.
Bardejov	2 818	2 271	2 008	1 644	2 023	1 662
Humenné	3 098	2 077	2 187	1 623	1 975	1 466
Kežmarok	2 357	1 636	1 901	1 434	2 037	1 531
Levoča	1 226	935	902	751	884	741
Medzilaborce	438	330	252	195	235	181
Poprad	7 140	4 325	4 567	2 933	4 525	2 918
Prešov	7 483	4 677	5 400	3 454	5 414	3 647
Sabinov	1 005	785	889	716	1 168	964
Snina	1 347	1 038	1 010	745	1 018	826
Stará Ľubovňa	1 376	1 059	1 144	839	1 213	918
Stropkov	667	554	493	442	511	434
Svidník	1 196	912	876	795	796	657
Vranov nad Topľou	1 894	1 461	1 616	1 281	1 926	1 541
Spolu	**30 151**	**22 060**	**23 245**	**16 852**	**23 725**	**17 486**

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Zásobovanie vodou je v posledných rokoch poznačené značným poklesom odberov vody a jeho stabilizácie, ktorý je spôsobený útlmom výroby, zániku mnohých subjektov, reštrukturalizácie podnikov, obnovovania odberov vody z vlastných zdrojov a najmä zvýšením ceny vody. Základným koncepčným materiálom pre rozvoj verejných vodovodov je Plán rozvoja verejných vodovodov a kanalizácií pre územie Slovenska a PSK.

Na základe rozboru súčasného stavu zásobovania Prešovského kraja pitnou vodou skupinovými a samostatnými vodovodmi vyplýva, že niektoré časti okresov, prípadne celé okresy, nie je možné zásobovať kvalitnou pitnou vodou na báze miestnych vodných zdrojov. Rozhodujúce pre zásobovanie sú predovšetkým veľkokapacitné zdroje, predovšetkým VdN Starina, realizácia nových VdN Tichý Potok a VdN Garajky (v povodí Váhu). Zásobovanie pitnou vodou Prešovského kraja je trvale previazané cez VVS s Košickým krajom.

Kanalizácia

Východiskovým prvkom rozvoja verejných kanalizácií je uplatňovanie zásad trvalo udržateľného rozvoja, rešpektujúcich starostlivosť o životné prostredie a zabezpečenie všetkých zákonných nárokov na využívanie vôd (vodných zdrojov). Zabezpečenie zodpovedajúceho odvádzania a čistenia odpadových vôd je stanovené požiadavkami smernice Rady 91/271/EHS a záväzkami, ktoré sa

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Slovenská republika zaviazala plniť v rámci predvstupových rokovaní s EÚ. Základným materiálom pre návrh odkanalizovania je Plán rozvoja verejných kanalizácií Slovenskej republiky resp. Prešovského kraja.

V rámci efektívneho odvádzania a čistenia odpadových vôd je uplatňovaný systém kanalizačných aglomerácií, ktorý vychádza z ustanovení našej a európskej právnej úpravy. Pojem aglomerácia vyjadruje územie, v ktorom je osídlenie alebo hospodárska činnosť natoľko rozvinutá, že je opodstatnené odvádzať z neho komunálne odpadové vody stokovou sieťou do čistiarne odpadových vôd, alebo na miesto ich spracovania a vypúšťania.

Na základe porovnaní podielov obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV jednotlivých krajov SR sa Prešovský kraj vyznačuje hodnotami blízko k priemeru SR, ktorý je 69,3 %.

Graf 134: Podiel obyvateľov krajov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV (%)

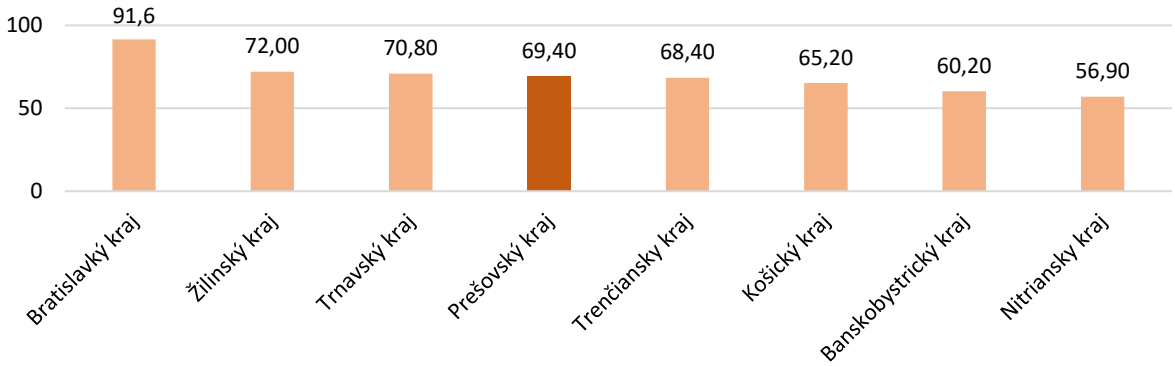

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Ku koncu roku 2020 bol počet obyvateľov v Prešovskom kraji bývajúcich v domoch pripojených na verejnú kanalizáciu s ČOV 573 305 (69,4 % z celkového počtu obyvateľov). Priemer napojenosti okresov na verejnú kanalizáciu je v rámci kraja 66,1 %, najvyššia napojenosť na verejnú kanalizáciu je v okrese Poprad (92 %) a najnižšia v okrese Medzilaborce 50,3 %. V Prešovskom kraji je vybudovaných 165 čistiarní odpadových vôd.

Tabuľka 143: Podiel obyvateľov okresov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV (v %)

Okres	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bardejov	53,8	55,4	56,1	56,4	56,3	56,2
Humenné	67,2	68,7	69,2	69,3	70,0	69,8
Kežmarok	65,1	66,0	66,0	66,9	67,9	68,4
Levoča	55,2	64,7	66,4	67,0	66,0	69,4
Medzilaborce	43,2	43,8	48,9	49,5	49,7	**50,3**
Poprad	88,0	88,8	89,2	90,2	90,9	**91,4**
Prešov	64,4	65,2	65,2	66,3	66,9	66,9
Sabinov	68,8	71,2	71,9	72,7	78,2	73,5
Snina	75,1	76,3	76,7	77,3	77,3	77,5
Stará Ľubovňa	62,8	64,4	64,4	64,6	64,7	64,8
Stropkov	51,0	56,1	56,2	56,5	56,3	56,4
Svidník	56,7	58,0	58,8	58,2	58,1	58,0
Vranov nad Topľou	60,0	62,1	64,2	64,9	66,1	66,7

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné spracovanie

V posledných rokoch môžeme sledovať minimálny nárast podielov napojených obyvateľov na verejnú kanalizačnú sieť, čo je dôsledkom, že sa Slovensko pri vstupe do Únie zaviazalo do roku 2015

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

odkanalizovať všetky aglomerácie s viac ako 2000 ekvivalentných obyvateľov[81]. Kedy väčšina menších obcí, pod 2000 EO, mala ťažšiu situáciu pri hľadaní verejných zdrojov na vybudovanie kanalizácie. Dôvodom sú spomenuté záväzky Slovenskej republiky pri vstupe do Európskej únie odkanalizovať predovšetkým aglomerácie s viac ako 2000 EO. Práve preto sa eurofondy zameriavali najmä na väčšie sídla. Táto situácia by sa mala v najbližších rokoch zlepšiť z dôvodov schválenia materiálov o možnostiach financovania ich rozvoja najmä v obciach pod 2000 ekvivalentných obyvateľov. Od roku 2020 do roku 2030 tak z rozpočtu Environmentálneho fondu každoročne poputuje minimálne 50 miliónov eur do budovania a dobudovania verejných kanalizácií či vodovodov.

Verejná kanalizácia s čistiarňou odpadových vôd je vybudovaná v 227 obciach iba v obci Vernár je vybudovaná verejná kanalizácia bez ČOV. Z obcí s vybudovanou kanalizáciou s ČOV je v 100 obciach podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV vyšší ako 90 % a v 34 obciach je to podiel nad 99 % napojenosti obyvateľov. Verejná kanalizácia úplne absentuje v 438 obciach Prešovského kraja a menej ako 20 % napojenosť obyvateľov môžeme sledovať v 9 obciach. V kraji sa nachádza 7 obcí s počtom obyvateľov väčším ako 2000 v ktorých absentuje verejná kanalizácia. Väčší počet obcí bez vybudovanej verejnej kanalizácie sa nachádza vo veľkostnej skupine obcí s počtom obyvateľov menším ako 2000, konkrétne to je 430 obcí. Celkovo je bez pripojenia na verejnú kanalizáciu s ČOV v kraji 253 152 obyvateľov z toho 158 941 obyvateľov v obciach s počtom obyvateľov do 2000 a 17 165 obyvateľov v obciach nad 2000 obyvateľov. Z obcí v ktorých je vybudovaná verejná kanalizácia nie je pripojených 37 205 obyvateľov v obciach s počtom obyvateľov do 2000 a 39 841 v obciach s počtom nad 2000 obyvateľov. V dotazníkovom prieskume 251 obcí avizovalo plán výstavby verejnej kanalizácie, zatiaľ čo 39 obcí neplánuje výstavbu verejnej kanalizácie v rámci programového obdobia 2021-2027

Mapa 86: Napojenosť obcí na verejnú kanalizáciu s ČOV

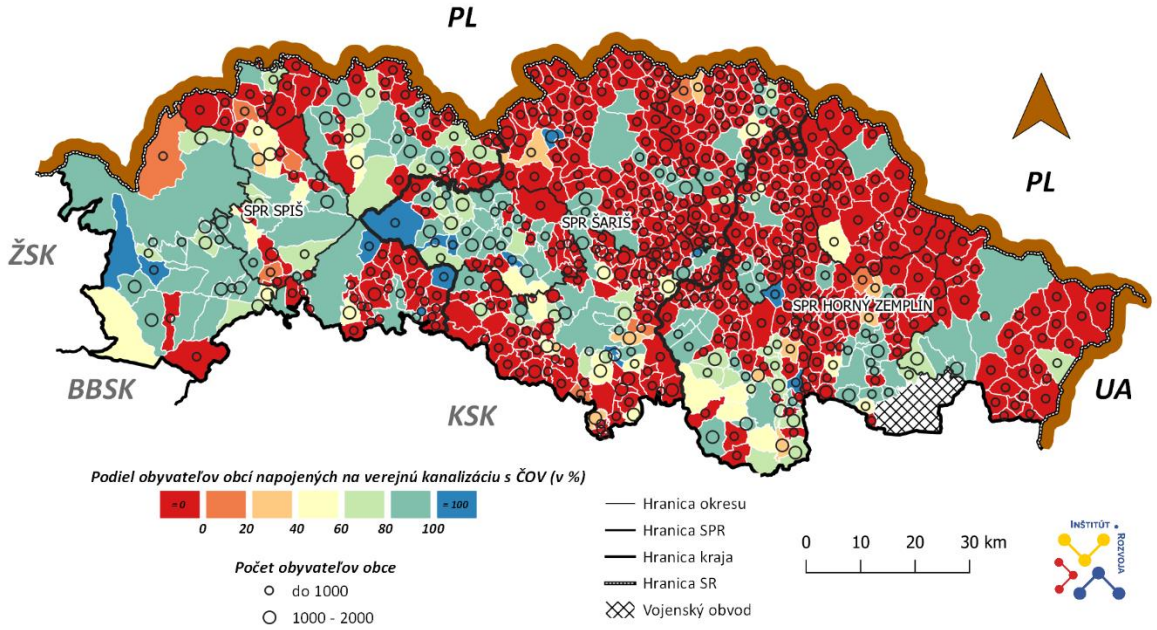

Zdroj: VUVH, vlastné spracovanie

[81] Ekvivalentní obyvatelia - EO – súčet skutočného počtu obyvateľov žijúcich v danej sídelnej aglomerácii a jej populačného ekvivalentu – prevodovej hodnoty priemyselných odpadových vôd produkovaných v danej oblasti za deň

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Plynofikácia a zásobovanie teplom

Územie kraja je plynofikované na 77 %. Zo 665 obcí je plynofikovaných 508. Zo 157 neplynofikovaných obcí patria dve do veľkostnej skupiny nad 2000 obyvateľov a to konkrétne obec Lomnička a obec Chminianske Jakubovany. V nastávajúcom programovom období neplánuje na základe dát z dotazníkov plynofikáciu 78 obcí, naopak 51 obcí má v pláne plynofikáciu.

Mapa 87: Plynofikované obce Prešovského kraja

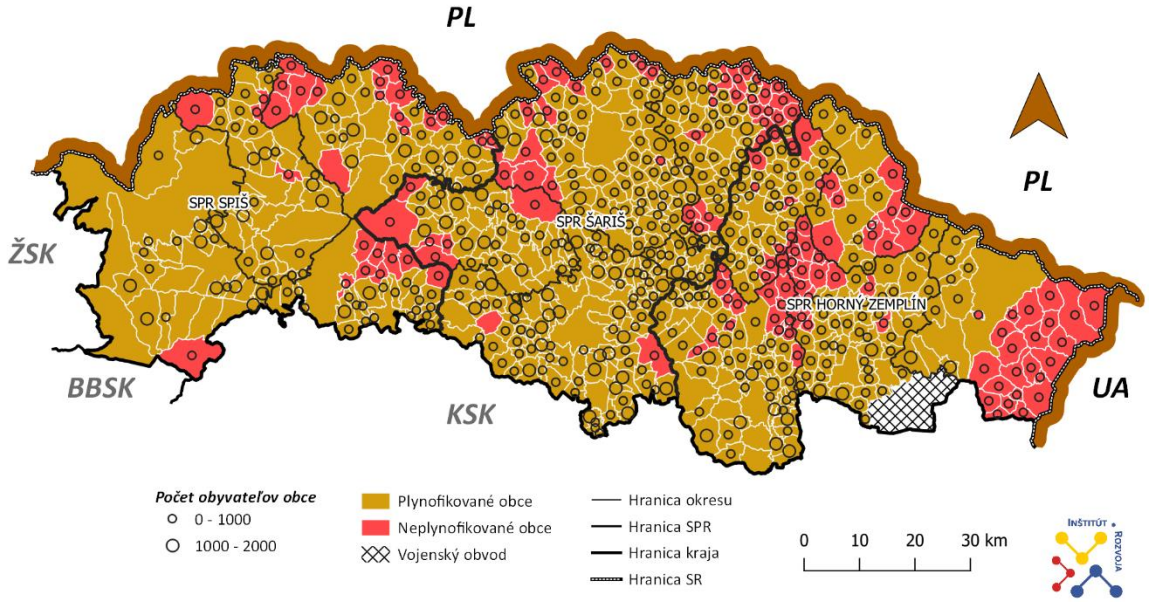

Zdroj: ÚPN PSK 2019, vlastné spracovanie

Distribučné siete sú prevádzkované v troch tlakových úrovniach – stredotlak (STL) – 0,3 MPa a 0,1 MPa a nízkotlak (NTL) – 2 kPa. Najvyšší stupeň plynofikácie vykazujú okresy Poprad, Prešov, Sabinov a Kežmarok, najnižší stupeň naopak okresy Medzilaborce, Snina a Svidník v severovýchodnej časti územia Prešovského kraja. Za účelom zlepšenia a rozšírenia plynofikácie obcí na severe kraja došlo k rozšíreniu siete distribučných VTL plynovodov vybudovaním prepojenia VTL DN 100 Ňagov – Výrava s VTL Snina– Pčoliné. Na území kraja sa nenachádzajú podzemné zásobníky plynu.

Prevádzkovateľom tranzitnej siete na Slovensku je spoločnosť eustream, a. s. Bratislava. Cez územie Prešovského kraja v súčasnosti neprechádzajú prepravné plynovody ani tranzitné prepojenia so susednými krajinami. Najvýznamnejším projektom zaradeným na zoznam spoločného záujmu Európskej únie je prepojovací plynovod VTL DN 1000 Slovensko – Poľsko (Veľké Kapušany – Lupkowska Pass – Strachocina). Jeho zaradenie medzi významné investície v Slovenskej republike je v štádiu prípravy a začínajúcej realizácie.
Navrhovaná trasa pre výstavbu úseku prepojovacieho vysokotlakového (VTL) DN 1000 plynovodu Poľsko – Slovensko je v trase Palota – Výrava – Svetlice – Zbojné v okrese Medzilaborce a Rokytov pri Humennom – Jabloň – Zbudské Dlhé – Koškovce – Hankovce – Ľubiša - Veľopolie – Udavské – Kochanovce nad Laborcom – Lackovce – Hažín nad Cirochou – Kamienka – Ptičie – Chlmec v okrese Humenné a s ňou súvisiace lokality pre technologické objekty za účelom diverzifikácie dodávok a prepravy zemného plynu na území SR.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 88: Plynofikácia obcí Prešovského kraja

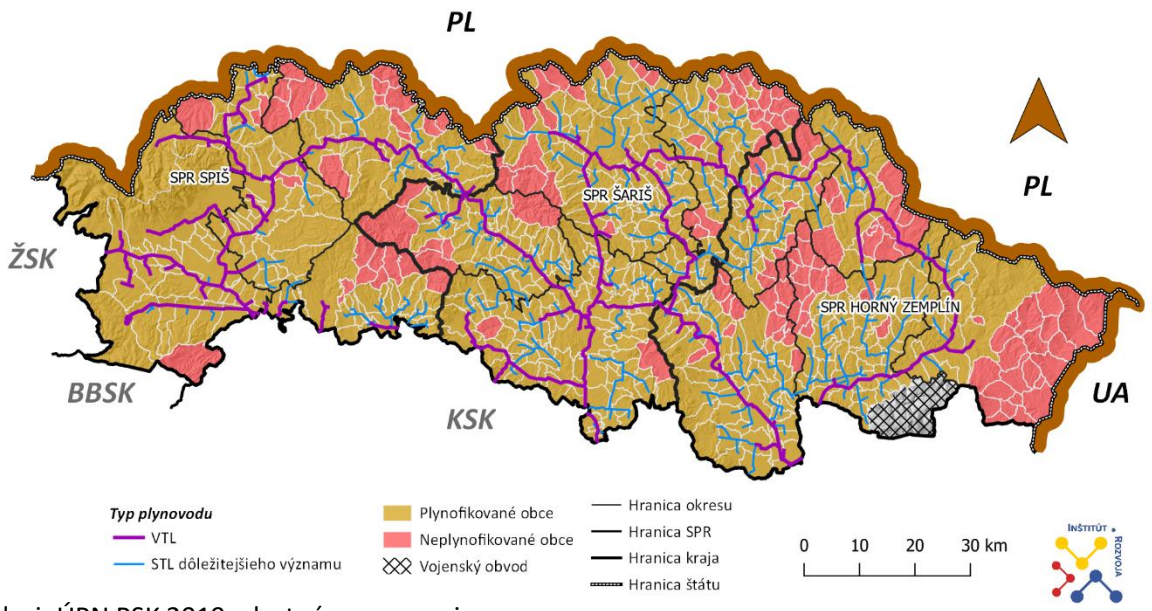

Zdroj: ÚPN PSK 2019, vlastné spracovanie

Zásobovanie teplom

V oblasti zásobovania teplom nedošlo k výrazným zmenám výkonových kapacít priemyselných zdrojov tepla ako aj zdrojov tepla, ktoré zásobujú bytovo-komunálnu sféru. Vzhľadom na to nedošlo ani k výraznému nárastu v oblasti spotreby jednotlivých druhov používaných palív. **Významnými zdrojmi tepla v kraji sú teplárne priemyselných podnikov, Teplárne Chemes, a. s. Humenné, Chemosvit, a. s. Svit a Vihorlat, s. r. o. Snina. Zásobujú obyvateľstvo teplom na kúrenie a prípravu teplej úžitkovej vody. Výhrevňa Spravbytu, a. s. Prešov pokrýva v meste Prešov čiastočne územné centralizované zásobovanie teplom.** Zvýšený stupeň plynofikácie obcí spôsobil, že v súčasných energetických podmienkach sa využíva málo zdrojov z energetických surovín. Vo vidieckych sídlach je na vykurovanie domov používané aj palivové drevo.

Energetika

Na území Prešovského kraja nie sú žiadne významnejšie zdroje elektrickej energie. V prevádzke sú štyri teplárne, ktoré zároveň vyrábajú aj elektrickú energiu pre vlastnú potrebu a pre odberateľov materských akciových spoločností a jedna vodná elektráreň. **Zabezpečenie zásobovania Prešovského kraja elektrickou energiou od výrobcu - Slovenské elektrárne, a. s.** (EVO Vojany I. a II., EMO Mochovce, EBO Jaslovské Bohunice a iné) **realizuje prevádzkovateľ prenosovej sústavy SEPS, a. s. Bratislava prostredníctvom svojich 400, 220 a 110 kV vedení na území SR a kraja.**

Prešovský kraj je zásobovaný elektrickou energiou z nadradenej elektrizačnej prenosovej sústavy, ktorá napája elektrické stanice Spišská Nová Ves 400/110 kV, Lemešany 400/220/110 kV a Voľa 220/110 kV. ES Lemešany, ES Spišská Nová Ves a ES Voľa sú uvedené v tabuľke vzhľadom na dôležitosť zásobovania kraja elektrickou energiou, i keď vlastná elektrická stanica je na území obce Obišovce, Spišská Nová Ves, resp. Strážske, t. j. v Košickom kraji.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 89: Elektrifikačná sieť Prešovského kraja

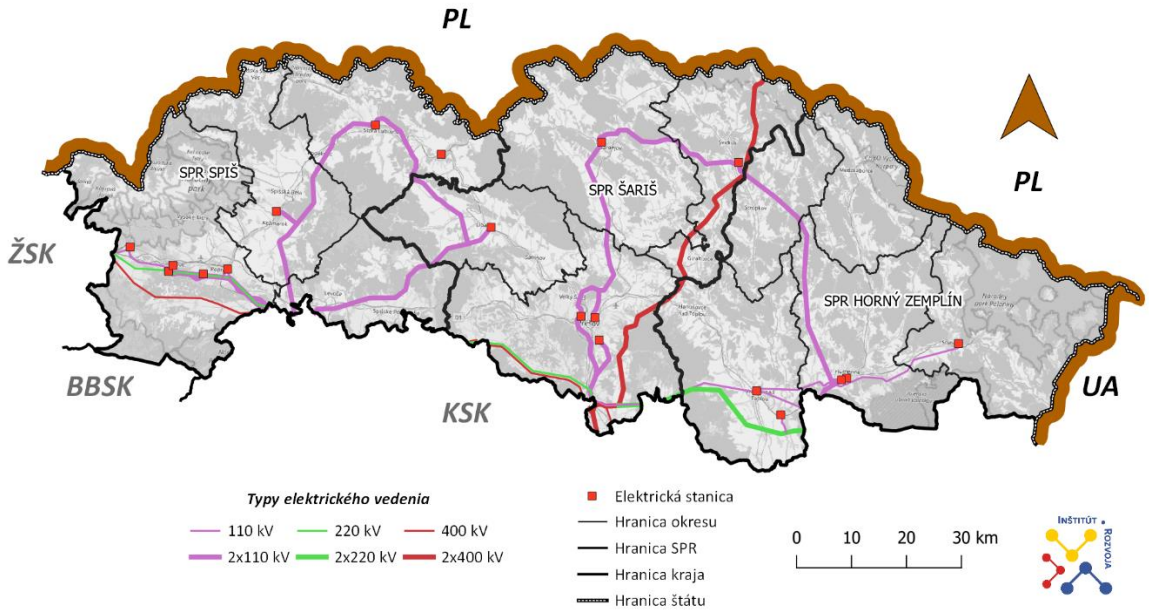

Zdroj: ÚPN PSK 2019, vlastné spracovanie

Tabuľka 144: Existujúce elektrické stanice VVN/VVN zásobujúce PSK elektrickou energiou

Názov/miesto	kV	Inštalovaný výkon MVA
ES Lemešany	400/220	1x500
	400/110	2x350
	220/110	1x200
ES Spišská Nová Ves	400/110	2x250
ES Voľa	220/110	1x200

Zdroj: SEPS a. s. Bratislava

Z týchto elektrických staníc - transformovní sú napájané 110 kV vedeniami el. stanice VVN/VN uvedené v tabuľke. Sú tu uvedené aj napájacie vedenia 110 kV pre veľkoodberateľov – Chemosvit Svit, a.s., ŽSR Plaveč, Bukóza, a.s. Vranov nad Topľou, Chemes, a.s. Humenné.

Tabuľka 145: Existujúce elektrické stanice v Prešovskom kraji

Okres	Názov/miesto	kV	Inštalovaný výkon MVA
Bardejov	ES Bardejov	110/22	40+40
Svidník	ES Svidník	110/22	25+40
Humenné	ES Humenné	110/22	25+40
Snina	ES Snina	110/22	25+25
Poprad	ES Poprad 1	110/22	25+40+25
Poprad	ES Poprad 2	110/22	25+40
Kežmarok	ES Kežmarok	110/22	25+40
Sabinov	ES Lipany	110/22	40+25
Prešov	ES Prešov 1	110/22	50+50
Prešov	ES Prešov 2	110/22	40+40
Prešov	ES Prešov 3	110/22	40+40
Stará Ľubovňa	ES Stará Ľubovňa	110/22	25+25
Vranov nad Topľou	ES Vranov	110/22	25+40+25
Poprad	ES Lopušná dolina	110	Spínacia stanica
Poprad	ES Chemosvit Svit	110/VN	3x25

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Stará Ľubovňa	ES ŽSR Plaveč	110/VN	2x10
Vranov nad Topľou	ES Bukóza Vranov	110/VN	2x25
Humenné	ES Chemes Humenné	110/VN	40+3x25

Zdroj: VSD, a. s. Košice

Východoslovenská distribučná, a. s. Košice (VSD, a. s. , predtým VSE, a. s.) zabezpečuje na území Prešovského kraja distribúciu elektriny pre účely zásobovania odberateľov:

- veľkoodber - väčšie firmy,
- maloodber - obyvateľstvo a podnikatelia

VSD, a. s. Košice distribuuje elektrinu zákazníkom prostredníctvom svojich zariadení – predovšetkým elektrickými vedeniami a transformátormi napäťových hladín 110 kV, 22 kV, 10 kV a 0,4 kV.

Využívanie obnoviteľných zdrojov energie (OZE)

V súlade s Národným akčným plánom pre energiu z obnoviteľných zdrojov (schválený v roku 2010) a zákonom č. 309/2009 Z. z o podpore obnoviteľných zdrojov energie je rozvoj obnoviteľných zdrojov energie potrebné chápať komplexne. Okrem zhodnotenia energetickej efektívnosti je aj stanovenie pravidiel vzťahu medzi využívaním obnoviteľných zdrojov energie a ochranou prírody a krajiny tak, aby nebola ani jedna z týchto oblasti diskriminovaná. Súčasťou sú štandardy, ktoré je potrebné rešpektovať ako krajinnoekologické a environmentálne limity.

Intenzívnejšie využívanie OZE v Prešovskom kraji má svoje opodstatnenie nielen v legislatíve, ale aj z pohľadu environmentálnych činností potrebných pre rozvoj Prešovského kraja a jeho dlhodobú stabilitu. Využívanie OZE významnou mierou prispieva k zvýšeniu sebestačnosti pri výrobe energie i pri energeticky efektívnom hospodárení s energiami. Zvyšovanie podielu OZE v energetickom mixe má kľúčovú úlohu pri dosahovaní trvalo udržateľného rozvoja kraja a dosahovaní stanovených cieľov v uhlíkovej neutralite vyplývajúcich z medzinárodných záväzkov SR. Nasadzovanie OZE prispieva k znižovaniu emisií skleníkových plynov a iných škodlivín, k ochrane biodiverzity a má potenciál riešiť problematiku zaobchádzania s odpadmi. Optimálne nasadzovanie OZE zlepšuje celkový stav životného prostredia v regiónoch na strane jednej, pričom na strane druhej zlepšuje činitele vplývajúce na zdravotný stav obyvateľstva. Investície do OZE sú neoddeliteľnou súčasťou boja proti klimatickým zmenám, zároveň prinášajú benefity vo forme podpory vzdelávania, rozvoja vidieka, medziregionálnej i medzinárodnej spolupráce, podporujú tiež vedu a výskum. Implementácia OZE v Prešovskom kraji prispieva k rozvoju služieb, podnikania, priemyslu a poľnohospodárstva, pričom napomáha tvorbe nových pracovných príležitostí a medziregionálnych rozdielov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 90: Zdroje elektrickej energie na území Prešovského kraja

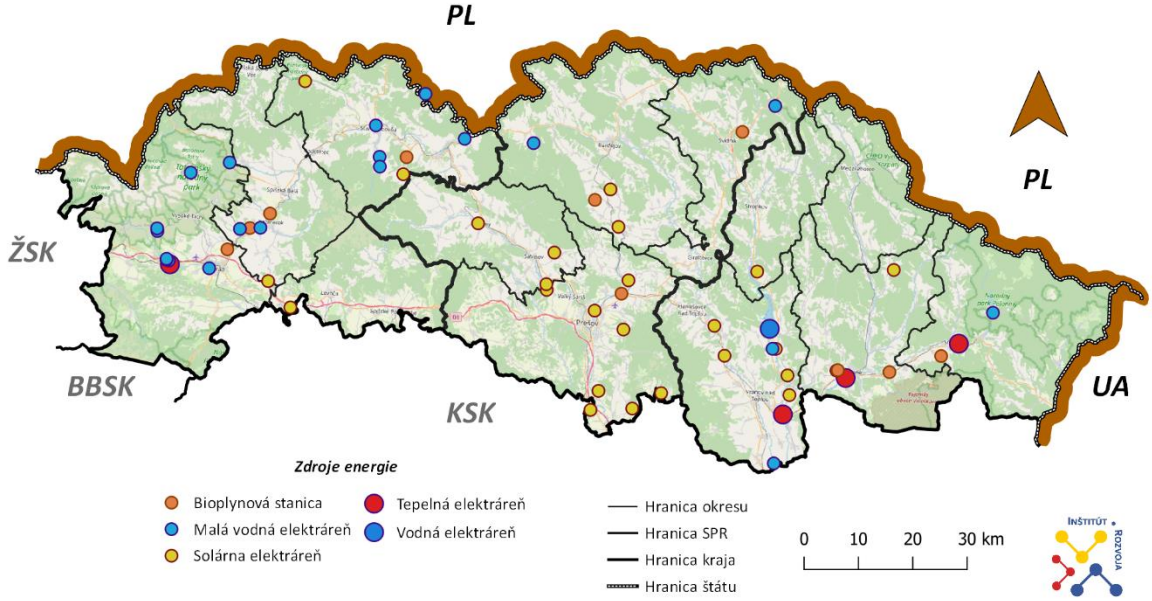

Zdroj: MŽP SR, ŠVPS SR, ÚPN PSK 2019, vlastné spracovanie

Solárna energia

Využívanie solárnej energie doterajším spôsobom je nešetrné ku krajine - lokálnej faune a flóre. Predpokladom je prioritne využívať tzv. ostrovnú solárnu energiu na objektoch v zastavaných územiach obcí, čo je šetrnejšie ku krajine z hľadiska záberu pôdy a ochrany lokálnej fauny a flóry. Už existujúce solárne elektrárne, ktoré nie sú funkčne využívané je potrebné odstrániť a terén vrátiť do pôvodného stavu.

Tabuľka 146: Zdroje solárnej energie v Prešovskom kraji

Lokalita zdroja	Palivo primárneho zdroja	Inštalovaný výkon generátora(ov) [kW]
FVE Kobyly 1	slnečná energia<1MW	998
FVE Vaniškovce	slnečná energia<1MW	220
Kobyly 2	slnečná energia<1MW	999
FVE Rokytov pri Humennom	slnečná energia<1 MW	998
FVE Humenné 1	slnečná energia<1MW	998
FVE Humenné 1	slnečná energia<1MW	998
FVE Humenné	slnečná energia<100kW strecha	100
FVE Abrahámovce	slnečná energia<1MW	998
FVE Drienov	slnečná energia<1MW	998
FVE Varhaňovce	slnečná energia<1MW	990
FVE Lemešany	slnečná energia<1MW	600
FVE Drienov	slnečná energia<1MW	998
FVE Drienov	slnečná energia<1MW	998
FVE Drienov	slnečná energia<100kW strecha	100
FVE Drienov	slnečná energia<100kW strecha	100
FVE Lipany	slnečná energia<1MW	998
FVE Jakubovany	slnečná energia<1MW	995
FVE Nižná Šebastová	slnečná energia<1 MW	250
FVE Ľubotice	slnečná energia<1MW	998
FVE Fulianka 1	slnečná energia<1MW	799
FVE Fulianka 2	slnečná energia<1MW	989
FVE Ostrovany 1	slnečná energia<1MW	998

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

FVE Ostrovany 2	slnečná energia<1MW	998
FVE Ostrovany 3	slnečná energia<1MW	990
FVE Ostrovany 4	slnečná energia<1MW	990
FVE Medzany 1	slnečná energia<1MW	974
FVE Teriakovce	slnečná energia<1MW	999
FVE Červenica	slnečná energia<1MW	805
Snina	slnečná energia<100kW strecha	100
FVE Mečedelovce 1	slnečná energia<1MW	354
FVE Mečedelovce 2	slnečná energia<1MW	743
FVE Šambron	slnečná energia<1MW	989
Veľký Lipník	slnečná energia<1MW	990
FVE Turany nad Ondavou	slnečná energia<1 MW	590
FVE Malá Domaša	slnečná energia<1MW	730
FVE Hlinné	slnečná energia<1MW	999
FVE Čierne nad Topľou 1	slnečná energia<1 MW	1000
FVE Čierne nad Topľou 2	slnečná energia<1 MW	1000
FVE Kladzany	slnečná energia<1MW	989
FVE Ondavské Matiašovce	slnečná energia<1 MW	993
Celkom		**32343**

Zdroj: Územný plán 2019

Potenciál využívania slnečnej energie je závislý od množstva slnečného žiarenia dopadajúceho na povrch, na ktorom môžu byť umiestnené slnečné kolektory. Limitujúcimi faktormi, ktoré obmedzujú reálne využívanie slnečnej energie v praxi sú najmä ekonomika projektov inštalovania solárnych systémov, spotreba nízko potenciálového tepla v letnom období a disponibilná plocha pre umiestnenie kolektorov.

Veterná energia

Obnoviteľné zdroje energie – vrátane energie vetra – sú neoddeliteľnou súčasťou existencie civilizácie. Európska komisia očakáva, že veterná energia bude po roku 2020 predstavovať najväčší prínos k cieľom EÚ v oblasti obnoviteľnej energie.

Na Slovensku nebol v dostatočnej miere zmapovaný a aktualizovaný potenciál využiteľnej energie vetra. Technicky využiteľný potenciál výroby elektrickej energie z veternej energie bol v roku 2003 stanovený na úrovni 605 GWh za rok. Technicky využiteľný potenciál veternej energie závisí od aktuálnej úrovne technológií, t. j. od schopnosti vyrobiť a postaviť veternú elektráreň s požadovaným inštalovaným výkonom. Technický potenciál bol vypočítaný za predpokladu využitia veterných turbín s inštalovaným výkonom 500 až 1 000 kW. Vzhľadom na technický pokrok a zvyšovanie inštalovaného výkonu turbín od tých čias je možné predpokladať, že tento potenciál je značne vyšší, dokonca viac ako dvojnásobný.

Na stanovenie veternosti v danej lokalite je potrebné dostatočne dlhé meranie rýchlosti vetra lokalite (aspoň 1 rok). Výsledkom merania rýchlosti vetra je štúdia veternosti a odporúčania týkajúce sa využitia energie vetra v lokalite. Vypracovanie takejto štúdie je finančne náročné. Iným vhodným spôsobom je využitie internetových mapových portálov, ktoré v počiatočnej fáze výberu lokality dokážu investora zorientovať a poskytnúť základnú odpoveď na otázku, či je v danej lokalite účelné dať merať veternosť. Jedným z takýchto mapových portálov je portál dánskej univerzity odkiaľ boli čerpané dáta k nasledujúcim mapám veternosti vo výške 10 a 50 m nad terénom.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 91: Veternosť Prešovského kraja vo výške 10 m nad terénom

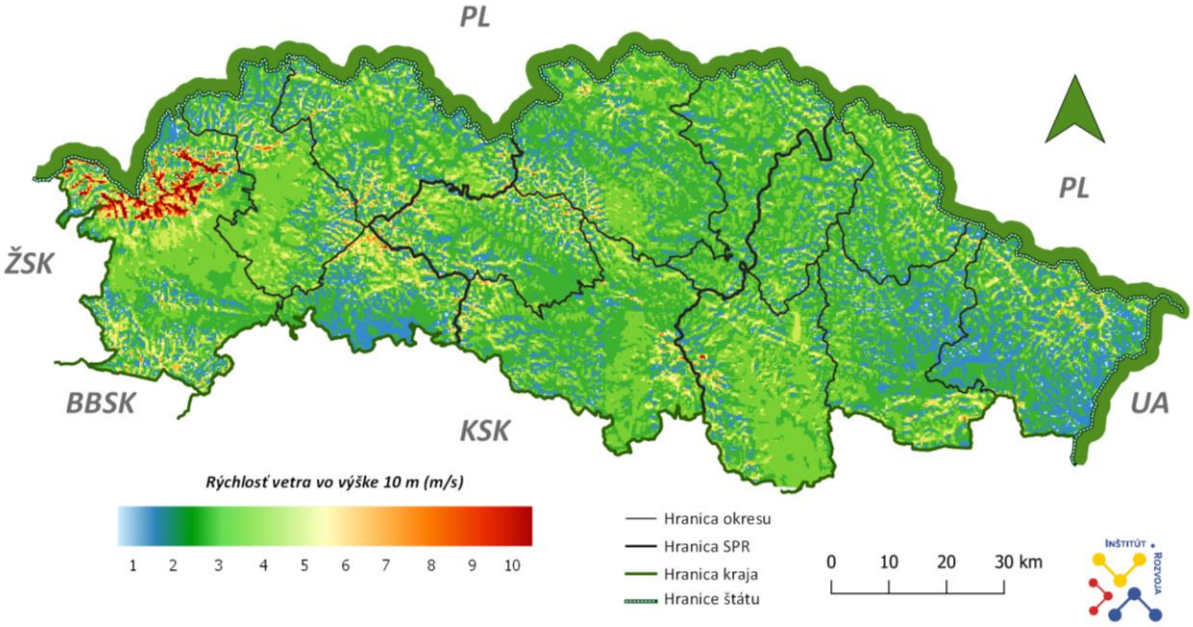

Zdroj: Globalwindatlas, 2021

Mapa 92: Veternosť Prešovského kraja vo výške 50 m nad terénom

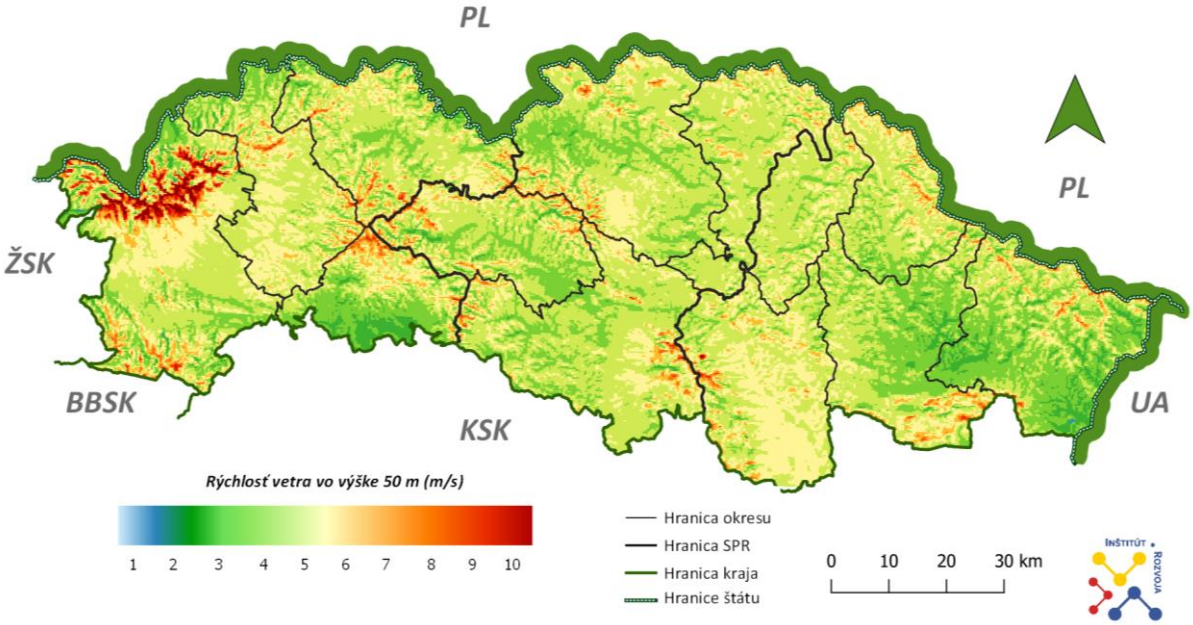

Zdroj: Globalwindatlas, 2021

Z uvedených modelových máp je zrejmé, že umiestnenie osi vrtule veternej elektrárne čo možno najvyššie nad terén prináša lepšie prevádzkové výsledky veternej elektrárne. Vo vyšších výškach „fúka viac“. Výber lokality patrí medzi najdôležitejšie faktory pri investícii do veternej elektrárne. Z uvedených máp vidno, že vo výške 10 m je potenciál Prešovského kraja vo využívaní energie vetra na hranici technického minima (s výnimkou hrebeňov pohorí – tie sú však väčšinou v pásmach ochrany prírody, kde platia prísne obmedzenia pre stavbu akýchkoľvek stavieb). Treba upozorniť, že meranie rýchlosti vetra vo výške h_{ref} rovnej 10 m nad terénom je referenčné.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Vzhľadom na to, že sa v posledných piatich rokoch na Slovensku nepostavila žiadna veľká veterná elektráreň, je ťažké kvantifikovať náklady na výstavbu a prevádzku zodpovedajúce reáliám na Slovensku. Dôvodov, prečo sa u nás veterné elektrárne nestavajú, je niekoľko:

• Prístup štátu k využívaniu veternej energie (komplikovaný proces povoľovania a schvaľovania výstavby veternej elektrárne)
• Prístup odbornej energetickej verejnosti (veterná energia je na Slovensku považovaná za nestabilný zdroj energie)
• Subjektívny prístup hodnotenia vplyvu veterných elektrární na charakter krajiny odbornou verejnosťou
• Neaktuálne údaje o veternosti Slovenska

Rozvoju veternej energetiky na Slovensku stoja v ceste najmä legislatívne faktory a politika štátu, ktorá svojimi cenami veternú energetiku nepreferuje. Záujem zo strany investorov je zrejmý. Posledný poddaný zámer evidovaný na Informačnom portáli Ministerstva životného prostredia bol v roku 2010. Celkový počet podaných zámerov dosiahol 66. Dá sa predpokladať, že po vytvorení priaznivého prostredia sa záujem investorov o výstavbu veterných elektrární obnoví. Okrem zreálnenia cenovej politiky a zjednodušenia komplikovaného posudzovania výstavby by rozvoju veternej energetiky malo pomôcť aj presadenie orientácie ekonomiky Slovenska na bezuhlíkovú.

Vodná energia

„Aktualizácia koncepcie využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov Slovenskej republiky do roku 2030“ identifikovala profily na vodných tokoch, ktoré z technického hľadiska umožňujú zabezpečiť požiadavky energetickej politiky Slovenskej republiky a stratégie energetickej bezpečnosti Slovenskej republiky v nadväznosti na zásady energetickej politiky Európskej únie. Podľa Stratégie vyššieho využitia obnoviteľných zdrojov energie v SR (MHSR 2007) v Slovenskej republike je najviac využívaným obnoviteľným zdrojom na výrobu elektriny s dlhoročnou tradíciou vodná energia, ktorá pokrýva vyše 98 % výroby elektriny z OZE.

Malé vodné elektrárne (MVE) sú relatívne jednoduché, technicky nenáročné energetické stavby. Napriek tomu sa s nimi spájajú významné environmentálne a sociálnoekonomické vplyvy, ktoré závisia od viacerých činiteľov a podmienok, počnúc prehradením toku, resp. odvedením časti jeho prietoku a súvisiacimi zmenami, cez prírodné a krajinné hodnoty dotknutého vodného útvaru/úseku, hodnoty a záujmy miestnych obyvateľov, a zamýšľané technické riešenie vodnej elektrárne až po jej umiestnenie. Všeobecne je potrebné zdôrazniť, že výroba elektrickej energie v malých vodných elektrárňach má pozitívne, ako aj negatívne vplyvy.

Prešovský kraj má veľmi dobré podmienky na výrobu elektrickej energie z vodných zdrojov a to využitím malých vodných elektrární. Najväčšou vodnou elektrárňou je VN Domaša. Na území Prešovského kraja sa nenachádzajú žiadne veľké zdroje elektrickej energie a ani sa neuvažuje o ich výstavbe. Potenciál na výrobu vodnej energie majú hlavne rieky Poprad, Torysa a vodná nádrž Domaša.

Tabuľka 147: Využívané MVE v Prešovskom kraji k 31.12.2015

Tok	Profil	rkm	Výkon (MW)	Výroba (GWh)
Batizovský potok	Starý mlyn	4,00	0,024	0,050
Batizovský potok	Batizovce II	4,60	0,018	0,070
Batizovský potok	Batizovce I	4,60	0,011	0,060
Biela	Tatranská Kotlina	16,00	0,030	0,190
Cirocha	Starina	37,30	0,130	0,240
Jakubianka	Jakubany II	9,20	0,030	0,100

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Jakubianka	Jakubany I	7,60	0,022	0,061
Ladomírka	Krajná Poľana	15,50	0,050	0,170
Okna	Ruskovce I	17,50	0,048	0,080
Ondava	Malá Domaša	67,50	0,170	0,900
pod Zeleným plesom	Brnčalova chata	1,60	0,011	0,037
Poprad	Huncovce I	107,60	0,120	1,350
Poprad	Svit I	127,50	0,060	0,248
Poprad	Huncovce III	107,60	0,055	0,250
Poprad	Huncovce II	107,60	0,030	0,150
Poprad	Poprad	118,45	0,020	0,330
Poprad	Stará Ľubovňa	65,12	0,400	2,600
Poprad	Sulín	16,00	0,900	3,950
Poprad	Čirč	39,70	0,090	0,518
Poprad - náhon	Svit IIII	1,20	0,019	0,080
Poprad - náhon	Svit II - Podskalka	0,70	0,006	0,025
Skalnatý potok	Veľká Lomnica	2,80	0,011	0,050
Topľa	Lukov I	124,10	0,030	0,300
Topľa	Sečovská Polianka	5,20	0,075	0,360

Zdroj: MŽP SR, 2015

Biomasa

Celkové množstvo využiteľnej biomasy z drevospracujúcich prevádzok a z drevného odpadu po ťažbe v Prešovskom kraji je 302 413 ton. Z tohto bilancovaného množstva využiteľnej biomasy v drevnej hmote je možné vyrobiť ročne cca 3100 TJ (pri H = 12 MJ/kg), čo predstavuje cca 25 % z tepelnej potreby bytovo–komunálnej sféry Prešovského kraja. V Prešovskom kraji je vybudovaných 11 bioplynových staníc.

Tabuľka 148: Zoznam bioplynových staníc na území Prešovského kraja

Okres	Názov	Činnosti a výrobky
Stropkov	Bioplynová stanica Brusnica	BIOGP / BIOG, MANU
Bardejov	Bioplynová stanica Hertník	BIOGP / BIOG
Humenné	Bioplynová Stanica Humenné	BIOGP / BIOG
Kežmarok	Bioplynová stanica Kežmarok	BIOGP / BIOG, MANU
Svidník	Bioplynová stanica Ladomírová	BIOGP / BIOG
Poprad	Bioplynová stanica Poprad Matejovce	BIOGP / BIOG, MANU
Stará Ľubovňa	Bioplynová stanica Roľnícke družstvo v Plavnici	BIOGP / BIOG, BIOR
Snina	BPS Belá,s.r.o.	BIOGP / BIOG
Kežmarok	BPS Huncovce - bioplynová Stanica	BIOGP / BIOG, BIOR
Humenné	Poľnohospodárska bioplynová stanica Kamenica	BIOGP / BIOG, MANU
Prešov	Poľnohospodárske družstvo KAPUŠANY pri Prešove - Bioplynová stanica na hospodárskom dvore Kapušany	BIOGP / BIOG, BIOR

Vysvetlivky: Činnosti: BIOGP - výrobňa bioplynu; Výrobky: BIOG – bioplyn, MANU - nespracovaný hnoj, BIOR - zvyšky trávenia pri výrobe bioplynu
Zdroj: ŠVPS SR, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Geotermálna energia

V súčasnosti je na Slovensku vymedzených 26 útvarov geotermálnych vôd, resp. štruktúr geotermálnych vôd.

V rámci územia kraja sa nachádzajú resp. zasahuje tu 5 štruktúr geotermálnej energie:

- č. 10 – SK300140FK – Levočská panva Z a J časť (okresy Poprad, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Levoča, Prešov, Sabinov), je jedinou oblasťou v kraji, kde sa už geotermálna energia využíva,
- č. 11 – SK300170FK – Košická kotlina, (okresy Prešov, Vranov n/Topľou), zatiaľ nevyužívané,
- č. 24 – SK300150FK – Levočská panva SV časť, (okresy Kežmarok, Stará Ľubovňa, Prešov, Sabinov), zatiaľ nevyužívané,
- č. 25 – SK300160FK – Humenský chrbát (okresy Prešov, Vranov n/Topľou, Humenné) zatiaľ nevyužívané,
- č. 9 – okrajovo i východná časť SK300130 – Liptovská kotlina (okres Poprad).

Významné zdroje termálnych vôd sú v Poprade, Starej Lesnej, Vrbove, Vyšných Ružbachoch. Geotermálna energia je využívaná v termálnych kúpaliskách Vyšné Ružbachy (3 bazény + možnosť kúpania v travertínovom kráteri s termálnou vodou), Vrbov (4 bazény pre dospelých a 3 pre deti , Poprad (6 bazénov, z toho 4 vonkajšie termálne, vo výstavbe sú ďalšie).

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, medzi významné lokality súčasného využitia zdrojov geotermálnej energie na Slovensku patrí len Levočská panva Z a J časť, kde karbonáty, t. j. vápence a dolomity, sú zvodnencami (kolektormi) geotermálnych vôd pod príkrovmi sedimentov paleogénu.

Významným potenciálnym zdrojom pre využívanie energie sú zdroje na území mesta Prešov a obcí Ruská n. Ves, Teriakovce, Solivar, Dulová Ves, Ľubotice, Nižná a Vyšná Šebastová, a aj v oblasti Veľkého Šariša.

K nesporným výhodám využívania geotermálnej energie patrí to, že:

- predstavuje vlastný (domáci) zdroj energie,
- predstavuje lacnejší zdroj energie ako fosílne palivá,
- patrí medzi obnoviteľné zdroje energie,
- znižuje zaťaženie transportných komunikácií redukciou transportu fosílnych palív,
- znižuje nebezpečenstvo ohrozenia životného prostredia redukciou transportu, spracovania a využívania fosílnych palív (havárie produktovodov, výstavba a prevádzka zásobníkov plynov a ropných produktov, skládkové hospodárstvo, emisie),
- umožňuje ovládanie ceny energie,
- prevádzka je bezpečná, s minimálnym dopadom na životné prostredie a záber pôdy.

Hlavné perspektívy pre využitie geotermálnych vôd je možné vidieť v rozšírení využitia:

- v poľnohospodárstve (vykurovanie skleníkov, fóliovníkov a maštalí, sušiarne poľnohospodárskych plodín, rybné hospodárstvo), kde sú vhodné geotermálne vody s teplotou od 25 – 90 °C,
- vo vykurovaní budov, čo si vyžaduje teploty geotermálnych vôd v intervale 50 – 100 °C, v špeciálnych prípadoch to môže byť aj 40 °C teplá voda; tepelné čerpadlá rozširujú tento spôsob využitia geotermálnych vôd až do teploty 4 °C,
- pre chladiarenské, mraziarenské účely a iné typy priemyselného využitia, kde sú vhodné vody s teplotou nad 100 °C,

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

- na výrobu elektrickej energie (princíp Rankinovho cyklu), čo pre tieto účely umožňuje využívať stredno teplotné zdroje geotermálnej energie, ale aj vody od 85 °C až do 170 °C; takto je možné zostaviť elektrárne s modulmi s výkonom od 0,2 do 120 MWe; elektrickú energiu priamo je možné vyrábať iba z vysokoteplotných zdrojov geotermálnej energie,
- v rozvoji rekreácie pre geotermálne vody s teplotou od 25 °C a viac (vznik nových termálnych kúpalísk a aquaparkov),
- v rozvoji nových kúpeľných lokalít na Slovensku (obce, mestá), a to po preukázaní liečivých vlastností nízkoteplotných zdrojov geotermálnej energie (balneoterapia, balneorekreácia).

Tabuľka 149: Prehľad výsledkov geotermálnych vrtov realizovaných na Slovensku

Perspektívna oblasť, štruktúra	Počet vrtov	Hĺbka vrtov (m) min. -max.	Výdatnosť (l/s)		Teplota (°C)	Tepelný výkon (MWt)		Mineralizácia (g/l)
			min. - max.	celkom	min. - max.	min. - max.	celkom	min. - max.
Liptovská kotlina	4	1987 - 2500	6,0 – 31,0	84,0	32 - 62	0,43 – 5,30	13,30	0,5 – 4,7
Levočská panva Z a J časť	6	607 - 3616	8,0 – 61,2	164,3	25 - 58	0,33 – 6,08	22,61	0,6 – 4,0
Košická kotlina	7	160 - 3210	4,9 – 65,0	207,4	18 - 129	0,12 – 29,0	78,88	0,7 – 31,0
Levočská panva SV časť	3	3500	4,0 – 5,0	13,5	51 - 65	0,57 – 1,20	2,45	8,7 – 12,3
Humenský chrbát	2	600 – 823	2,0 – 4,0	6,0	29 - 34	0,16 – 0,25	0,41	4,7 – 11,9

Zdroj: Geotermálne vody - stav a možnosti využitia na Slovensku, MŽP SR a ŠGÚDŠ

Tabuľka 150: Rozšírenie geotermálnych vôd (GV) podľa teploty (T)

Druh a teplota GV	Vymedzená oblasť, resp. štruktúra GV
Nízkoteplotné T < 100 °C	Liptovská kotlina, Levočská panva (Z + J časť), Levočská panva (SV časť), Humenský chrbát, Košická kotlina
Strednoteplotné T = 100 - 150 °C	Košická kotlina, Humenský chrbát, Levočská panva (SV časť), Liptovská kotlina
Vysokoteplotné T > 150 °C	Humenský chrbát

Zdroj: Geotermálne vody - stav a možnosti využitia na Slovensku, MŽP SR a ŠGÚDŠ

Telekomunikácie

Rozvoj telekomunikačnej infraštruktúry zaznamenal v poslednom období výrazný kvalitatívny aj kvantitatívny nárast, predstihujúci rozvoj ostatných odvetví. Uskutočňuje sa to obnovou a rozšírením telekomunikačných technológií a prístupových sietí, výrazne sa rozvinul rozsah poskytovaných služieb po pevnej sieti, súčasne sa modernizujú a rozvíjajú služby mobilných operátorov. V dostupnosti optických zariadení v rámci Prešovského kraja vidiek zaostáva, táto ponuka prakticky absentuje. Veľkí operátori ako Telekom alebo Orange sa sústreďujú hlavne na krajské mesto a okresné sídla. Alternatívni operátori, napr. Antik Telecom s.r.o., Slovanet, a.s. a ďalší, síce prevádzkujú optické siete aj v menších mestách v chudobnejších regiónoch, ale stále ide o omrvinky z lukratívnych častí koláča. Obce a lazy nie sú atraktívnym trhom ani pre malých hráčov. V rovnakej miere to platí aj pre operátorov CaTV, ktorí poskytujú rýchly internet väčšinou len v mestách a v prímestských oblastiach.

Jediná mobilná technológia schopná v reálnej prevádzke zabezpečiť dostatočnú priepustnosť (30 až 100 Mbit/s) pre veľký počet účastníkov je LTE. Prirovnávanie LTE k FTTH samozrejme trochu

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

pokrivkáva, ale minimálne z hľadiska bežne poskytovaných rýchlosti pri optickom pripojení alebo internete cez káblovky je LTE porovnateľnou technológiou. V niektorých krajinách si preto operátori alebo vládne inštitúcie kladú otázku, či má zmysel za ťažké peniaze budovať optiku do domu, keď omnoho rýchlejšie aj lacnejšie sa dajú husto osídlené oblasti (nehovoriac o vidieku) pokryť mobilným širokopásmovým prístupom. Samotní mobilní operátori pripúšťajú, že skutočne neobmedzený mobilný širokopásmový internet by bol neúnosne náročný na investície, a preto drahý. To je fakt. Majú v podstate pravdu aj pri tvrdení, že mobilný internet má iný účel a je orientovaný na iný typ terminálov ako pevné pripojenie.

Telekomunikačné služby v Prešovskom kraji poskytuje niekoľko telekomunikačných operátorov, čo umožňuje možnosť výberu a nižších cien pre zákazníkov. Operátori na pevnej telekomunikačnej sieti: Slovak Telekom, a. s., Antik Telecom, s. r. o., Orange, a. s., Slovanet, a. s., SWAN, a. s., UPC, s.r. o. Operátori na mobilnej telekomunikačnej sieti: Slovak Telekom, a. s., Orange, a. s. , O2 Slovakia, s. r. o., SWAN, a. s.

Slovak Telekom je najväčší slovenský multimediálny operátor. Svoje produkty a služby ponúka pod značkou Telekom jednotlivcom, domácnostiam i firemným zákazníkom prostredníctvom pevnej i mobilnej telekomunikačnej siete. V oblasti pevných sietí je najväčším poskytovateľom širokopásmového internetu v krajine prostredníctvom optických a metalických sietí (FTTX, ADSL, VDSL). Ponúka tiež digitálnu televíziu formou najmodernejšej IPTV a tiež satelitnej technológie DVB-S2. V oblasti mobilnej komunikácie poskytuje prístup na internet prostredníctvom viacerých technológií vysokorýchlostného prenosu dát - GPRS/EDGE, UMTS FDD/HSDPA/HSUPA, FLASH-OFDM, LTE (4G). FTTH (Fiber To The Home – optika do bytu) poskytuje len v troch mestách - Prešove, Poprade a Bardejove, aj to len na sídliskách.

Orange je vedúcou telekomunikačnou spoločnosťou a najväčším mobilným operátorom. Mobilné služby poskytuje prostredníctvom 2G siete, ktorá pokrýva 99,6 % populácie, prostredníctvom 3G siete s maximálnou rýchlosťou 42 Mbit/s, ktorá je dostupná pre takmer 80 % populácie a prostredníctvom 4G siete najnovšej generácie práve prebieha. Orange Slovensko je telekomunikačný operátor na Slovensku, ktorý spustil medzi prvými najmodernejšiu pevnú sieť novej generácie na báze FTTH (Fiber To The Home – optika do bytu). Pevný internet a digitálnu televíziu poskytuje Orange taktiež prostredníctvom technológie DSL, ktorá je dostupná na väčšine územia Prešovského samosprávneho kraja.

O2 je tretím najväčším mobilným operátorom na Slovensku, ktorý pokračuje v rozširovaní vlastnej 3G siete. 3G sieť O2 aktuálne pokrýva takmer 60 % populácie Slovenska. O2 ako prvý operátor na Slovensku odštartoval v auguste 2012 prvú pilotnú komerčnú prevádzku najrýchlejšej LTE siete vo vybraných obciach západného Slovenska a začiatkom roka 2014 získalo O2 kľúčové frekvenčné spektrum pre 4G sieť.

SWAN, a. s. je najmladším mobilným operátorom, ktorý získal kľúčové frekvenčné spektrum pre 4G sieť a momentálne buduje vlastnú infraštruktúru.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT ANALÝZA

Silné stránky	Slabé stránky
+ Nachádza sa tu veľkokapacitný zdroj pitnej vody – vodárenská nádrž Starina + Výskyt zdrojov podzemných vôd + Vysoká úroveň ochrany vôd + Realizácia projektu vyhľadávania zdrojov pitnej vody a spracovanie projektovej dokumentácie k vodohospodárskej infraštruktúre v 28 obciach v okrese Snina (obce do 2000 obyvateľov) + Takmer 100 % napojenie vybudovanej verejnej kanalizácie na čističky odpadových vôd (okrem obce Vernár) + 77 % obcí napojených na plynovod + Plány 251 obcí k výstavbe verejnej kanalizácie v nastávajúcom programovom období + Dostačujúce pokrytie telekomunikačných sieti poskytujúcich operátormi + Väčšie portfólio operátorov poskytujúcich telekomunikačné služby OZE + Existencia VE Domaša + Alokácia finančných zdrojov z Plánu obnovy na výstavbu nových a modernizáciu starých zariadení na výrobu OZE + Tretí sektor poukazujúci na možnosti OZE + Vysoký potenciál využitia existujúcej plynárenskej distribučnej siete pre alternatívne palivá	- Nerovnomerné rozloženie zdrojov podzemných vôd, resp. technicky ťažko využiteľné zásoby podzemných vôd - Najnižšie % počtu obyvateľov napojených na verejný vodovod zo všetkých krajov - Pomerne nízke % počtu obcí s vybudovaným, resp. využívaným verejným vodovodom - Nízke % počtu obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV - Veľký interval v percentuálnom napojení podľa počtu obyvateľov v obciach na verejnú kanalizáciu s ČOV - Veľmi nízke % obcí s vybudovanou verejnou kanalizáciou s napojením na ČOV - Značné rozdiely v podieloch napojených obyvateľov na VK s ČOV medzi okresmi - Absencia verejnej kanalizácie v 65,8 % obcí kraja - Nedostatočne vybudovaná kanalizačná infraštruktúra v obciach do 2000 obyvateľov - Technická a technologická zastaranosť vodohospodárskej infraštruktúry, jej nedostatočná kapacita, hlavne vo väčších sídlach v súvislosti s ich rozvojom - Nedostatočná plynofikácia obcí s počtom obyvateľov do 2000 - Absencia podzemných zásobníkov plynu - Na území sa nenachádzajú významnejšie zdroje el. energie OZE - Nedostatok odborných kapacít - Chýbajúci koncept rozvoja OZE na úrovni kraja - Vysoká administratívna náročnosť procesov, povolení a prevádzky zdrojov OZE

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

	- Vysoké vstupné náklady na výstavbu, modernizáciu a transformáciu niektorých typov OZE - Slabý medziročný prírastok podielu OZE na celkovej výrobe energie
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Možnosti využitia financovania z fondov EÚ + Podpora výstavby vodohospodárskej infraštruktúry aj v obciach do 2000 obyvateľov + Investície a podpora rozvoja vodohospodárskej infraštruktúry zo strany PSK + Projekt výstavby prepojovacieho plynovodu VTL DN 1000 Slovensko – Poľsko, s prechodom cez kraj + Výstavba významnejších zdrojov el. energie + Podpora výstavby OZE z rôznych finančných schém OZE + Plán na zriadenie RCUE (Regionálne centrá pre udržateľnú energetiku) pravdepodobne na úrovni SPR + Možnosť využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov + Možnosti využitia geotermálnych vôd + Vysoký potenciál využitia solárnej energie + Zmena legislatívy v prospech tvorby energie z bioplynových staníc (biologický odpad) + Výroba a využitie OZE na lokálnej úrovni – energeticky sebestačné územné jednotky + Zvýšený záujem a ochota distribútorov na odber energie od malých výrobcov OZE + Vyšší dopyt po OZE z dôvodu zvyšovania cien fosílnych palív + Plán výstavby geotermálnej elektrárne s výkonom 43 GWh v okrese Prešov	- Nerealizovanie výstavby kanalizácií a ČOV - Nedostatok finančných prostriedkov na kofinancovanie projektov z fondov EÚ - Vysoká náročnosť realizačná i prevádzková (terén, veľké vzdialenosti, vymierajúce obce) pri zabezpečovaní zdrojov pitnej vody a realizácie výstavby vodohospodárskej infraštruktúry - Ohrozenie zdrojov pitnej vody v dôsledku znečistenia podzemných a povrchových vôd - Slabá podpora obcí pod 2000 obyvateľov pri výstavbe vodohospodárskej a technickej infraštruktúry - Znížená kvalita života v obciach s obmedzeným, resp. žiadnym prístupom k vodohospodárskej a technickej infraštruktúre OZE - Zlý manažment štátnej a verejnej správy pri transformácii energetiky (nezapojenie odborníkov, chýbajúce plány a pod.) - Problematika vhodného nastavenia cien pre koncového odberateľa - Nepripravenosť distribučných sietí na výkyvy výroby OZE - Potreba zabezpečiť stabilný zdroj energie uskladňovaním a vhodnou diverzifikáciou zdrojov

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov – technická infraštruktúra

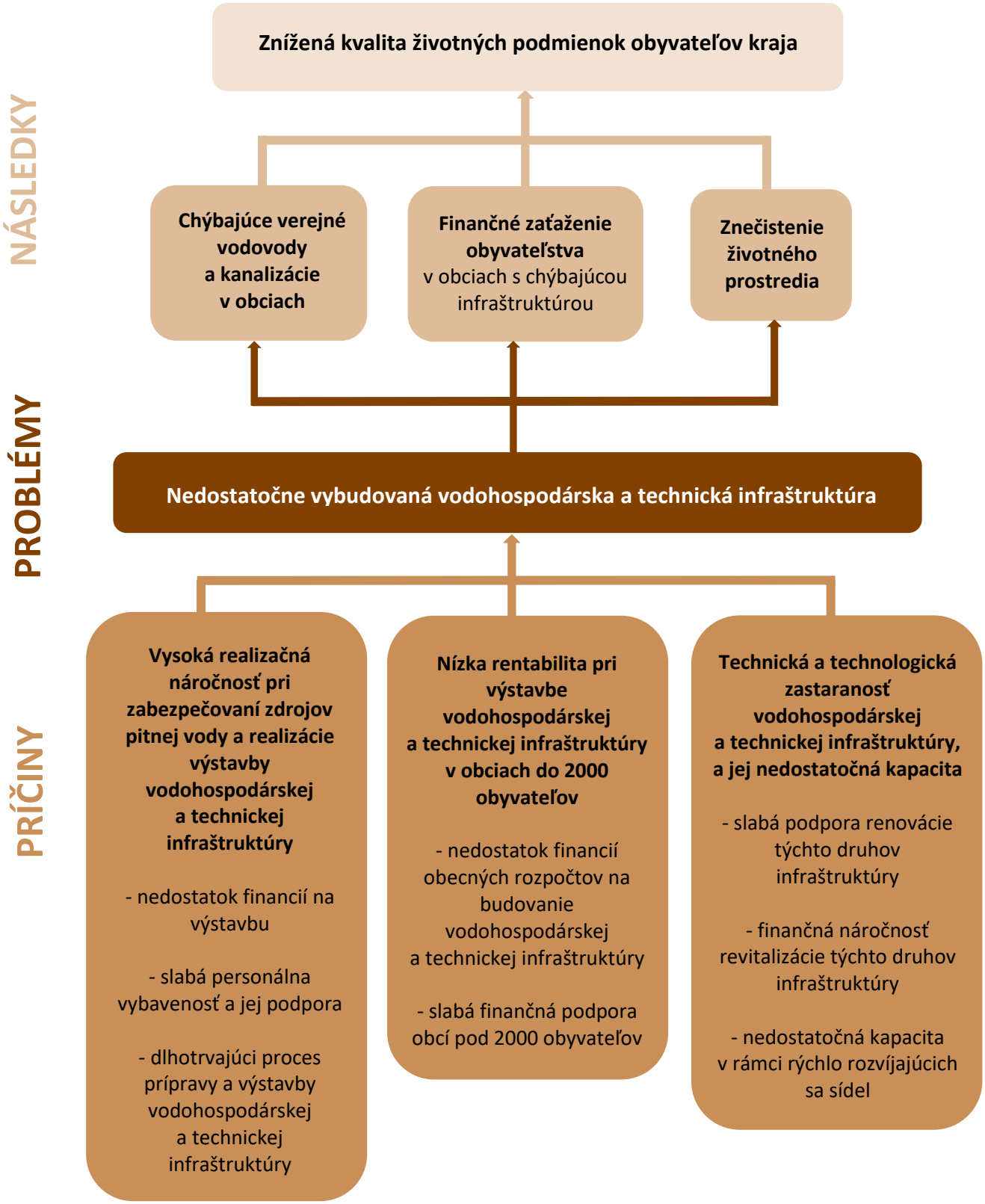

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov – OZE

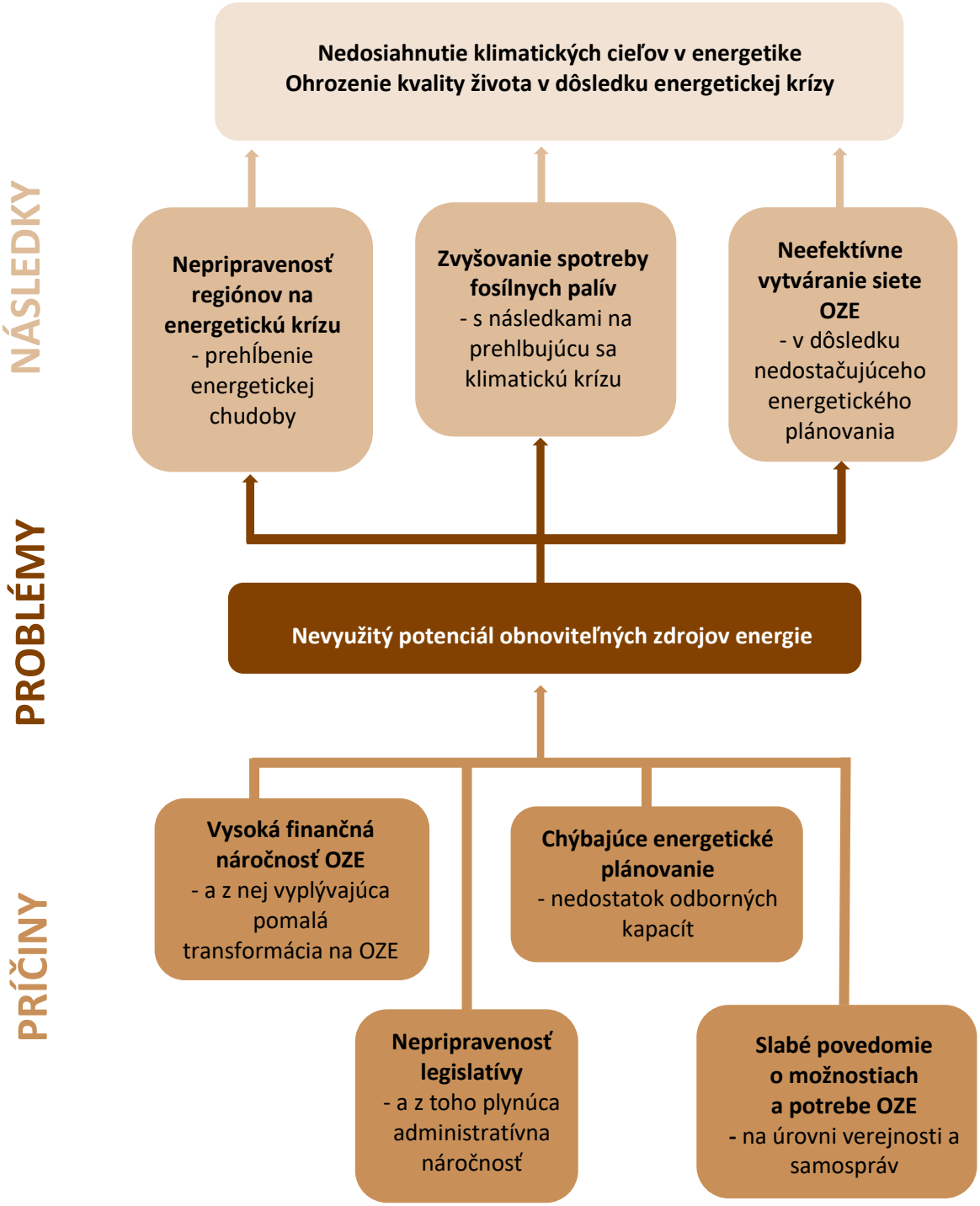

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.6.3 Bezpečnosť

Kriminalita

Podľa údajov zo ŠÚ SR bolo **v SR v roku 2020 spáchaných celkovo 54 244 trestných činov**, z ktorých 57,82 % bolo klasifikovaných ako všeobecné trestné činy, 20,67 % ako ekonomické trestné činy a 21,49 % patrilo k zostávajúcim trestným činom[82]. Od roku 2010 dochádza v SR ku **každoročnému poklesu** spáchaných trestných činov a v porovnaní s rokom 2010 bolo v roku 2020 až o 43,05 % menej trestných činov. Na úrovni krajov bola najvyššia trestná činnosť z hľadiska počtu trestných činov zaznamenaná v Bratislavskom kraji počas celého sledovaného obdobia a najnižšia v Trenčianskom kraji. Pri prepočte na 1000 obyvateľov mal opäť najhoršie výsledky Bratislavský kraj, a najlepšie na tom boli v sledovanom období Trenčiansky a Prešovský kraj. **Dôležité je, že vo všetkých krajoch bol zaznamenaný pokles trestnej činnosti.** V Bratislavskom kraji sa za sledované obdobie rokov 2010 až 2020 znížil počet trestných činov najviac (pokles o 53,68 %), najmenej sa znížil v Nitrianskom kraji (pokles o 34,58 %). **V Prešovskom kraji bolo v roku 2020 spáchaných celkovo 6 308 trestných činov**, z ktorých bolo 54,76 % všeobecných trestných činov, 19,71 % ekonomických trestných činov a 25,51 % zostávajúcich trestných činov. Na 1000 obyvateľov tak v tomto roku v Prešovskom kraji pripadlo 7,63 trestných činov, čo bolo o 2,31 trestných činov menej ako priemer SR a najmenej spomedzi zvyšných krajov.

Tabuľka 151: Vývoj počtu trestných činov v prepočte na 1000 obyvateľov v krajoch SR v rokoch 2010 až 2020

Územie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	33,35	32,26	30,36	28,09	24,68	22,63	20,96	18,04	16,86	15,26	14,37
Trnavský kraj	15,80	16,17	15,95	16,30	14,68	13,25	13,86	12,98	11,37	10,95	9,61
Trenčiansky kraj	12,65	13,08	13,05	12,76	11,75	10,62	10,42	10,17	9,39	8,59	8,14
Nitriansky kraj	13,80	13,76	13,66	14,36	13,44	12,05	11,76	11,58	10,87	10,04	9,45
Žilinský kraj	15,13	14,88	14,22	14,18	13,66	12,43	11,59	11,25	10,20	10,10	9,52
Banskobystrický kraj	18,86	18,23	17,07	17,02	15,24	13,34	12,06	11,78	11,03	11,24	10,80
Prešovský kraj	12,70	12,48	12,55	12,76	11,28	9,78	9,47	9,35	8,66	8,67	7,63
Košický kraj	17,68	18,42	18,01	17,99	16,00	14,52	13,29	12,67	11,94	11,44	10,09
Slovenská republika	*17,56*	*17,22*	*16,72*	*16,57*	*15,00*	*13,50*	*12,83*	*12,18*	*11,28*	*10,79*	*9,94*

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (sk3003rr)

Graf 135: Vývoj počtu trestných činov spáchaných v SR a v Prešovskom kraji v rokoch 2010 až 2020, prepočítaný na 1000 obyvateľov

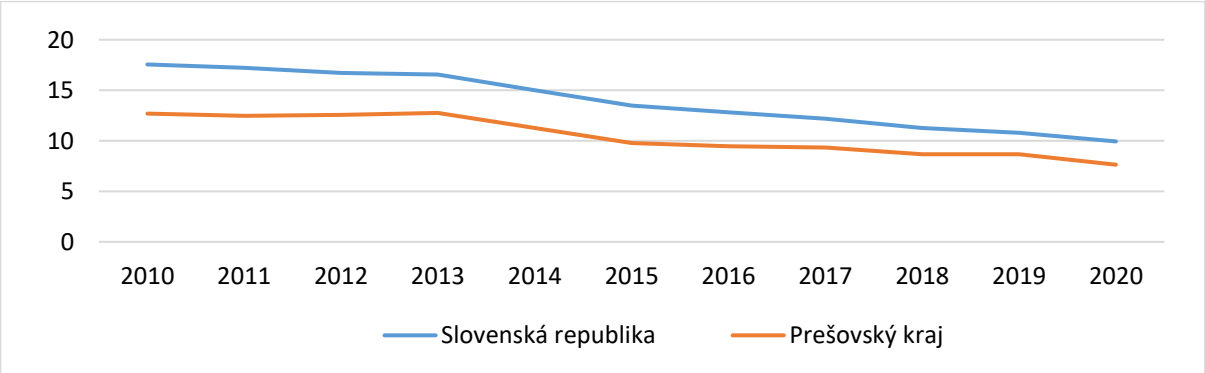

Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (sk3003rr)

[82] Medzi zostávajúce trestné činy patria napr. dopravné nehody, ublíženie na zdraví z nedbanlivosti (pracovné úrazy), ohrozenia pod vplyvom návykovej látky, zanedbanie povinnej výživy a iné.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Z celkového počtu spáchaných trestných činov v roku 2020, **v SR sa podarilo objasniť 60,3 % trestných činov** (32 709 u 54 244 trestných činov). Úroveň objasnenosti trestných činov v tomto roku bola **v Prešovskom kraji** vyššia ako celoslovenský priemer s hodnotou **67,59 %** objasnených trestných činov zo všetkých trestných činov spáchaných v kraji.
Na úrovni okresov sa na území kraja nachádza **8 policajných obvodov** s vlastným okresným riaditeľstvom. Okresy Kežmarok, Stará Ľubovňa, Bardejov a Vranov nad Topľou tvoria samostatné policajné obvody s vlastným okresným riaditeľstvom. Okresy Poprad a Levoča tvoria obvod Poprad s okresným riaditeľstvom v Poprade, okresy Stropkov a Svidník tvoria obvod Svidník s okresným riaditeľstvom vo Svidníku, okresy Medzilaborce, Snina a Humenné tvoria policajný obvod Humenné, s okresným riaditeľstvom v Humennom a okresy Prešov a Sabinov tvoria obvod Prešov s okresným riaditeľstvom v Prešove. Mesto Prešov je aj sídlom **Krajského riaditeľstva PZ** v Prešove. Na území kraja sa okrem okresných riaditeľstiev nachádza aj 36 obvodných oddelení.

Mapa 93: Policajné obvody a objasnenosť trestných činov v Prešovskom kraji v roku 2020

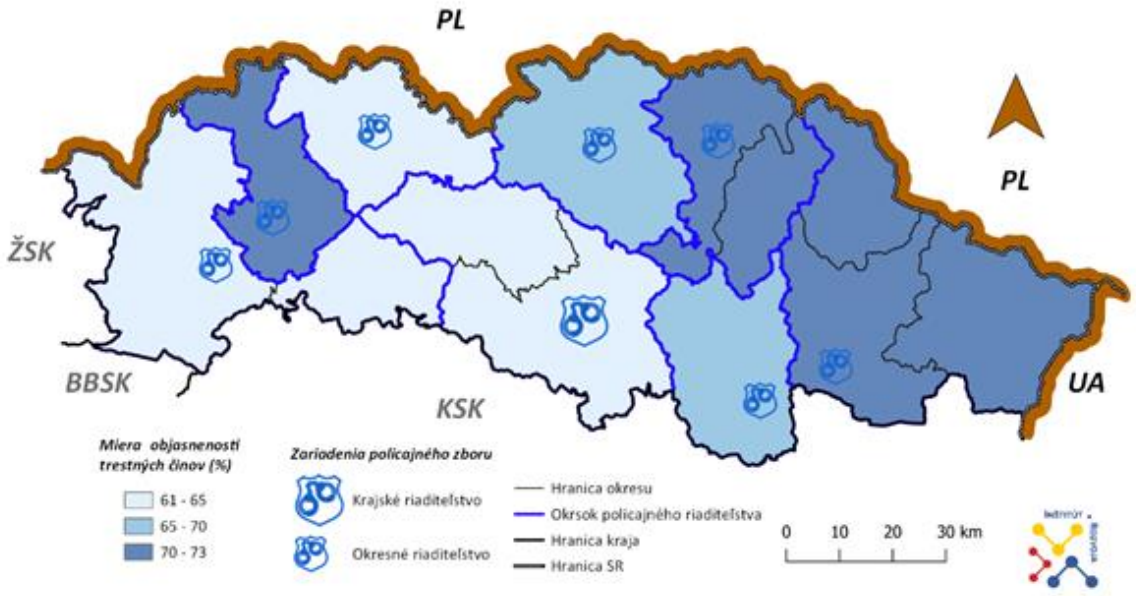

Zdroj: MV SR, 2021

Požiarna ochrana

Ochranu pred požiarmi na území kraja zabezpečujú **príslušníci Hasičského a záchranného zboru** (HaZZ) a **dobrovoľní hasiči** v dobrovoľných hasičských zboroch (DHZ). **Hasičských staníc**, ktoré spadajú pod gesciu Ministerstva vnútra SR a sú zároveň sídlami **okresných riaditeľstiev HaZZ, sa na území kraja nachádza 9**, konkrétne sú rozmiestnené v Starej Ľubovni, Vranove nad Topľou, Kežmarku, Levoči, Prešove, Svidníku, Humennom, Bardejove a Poprade. Okrem nich je v kraji aj 5 vedľajších staníc: OR HaZZ Stará Ľubovňa má vedľajšiu stanicu v Ľubotíne, OR HaZZ Levoča má vedľajšiu stanicu v Behárovciach, OR HaZZ Svidník má vedľajšie stanice v Stropkove a Giraltovciach a OR HaZZ Kežmarok má vedľajšiu stanicu v Spišskej Starej Vsi. Mesto Prešov je aj sídlom **Krajského riaditeľstva HaZZ**. Okrem týchto staníc v roku 2021 fungovalo v obciach kraja **449 DHZ**, čo predstavovalo 24,1 % zo všetkých DHZ v SR (čo bolo najviac spomedzi krajov). Pri pohľade na obce kraja tak DHZ pôsobil v 67,5 % obcí Prešovského kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 94: Hasičské stanice a DHZ v Prešovskom kraji v roku 2021

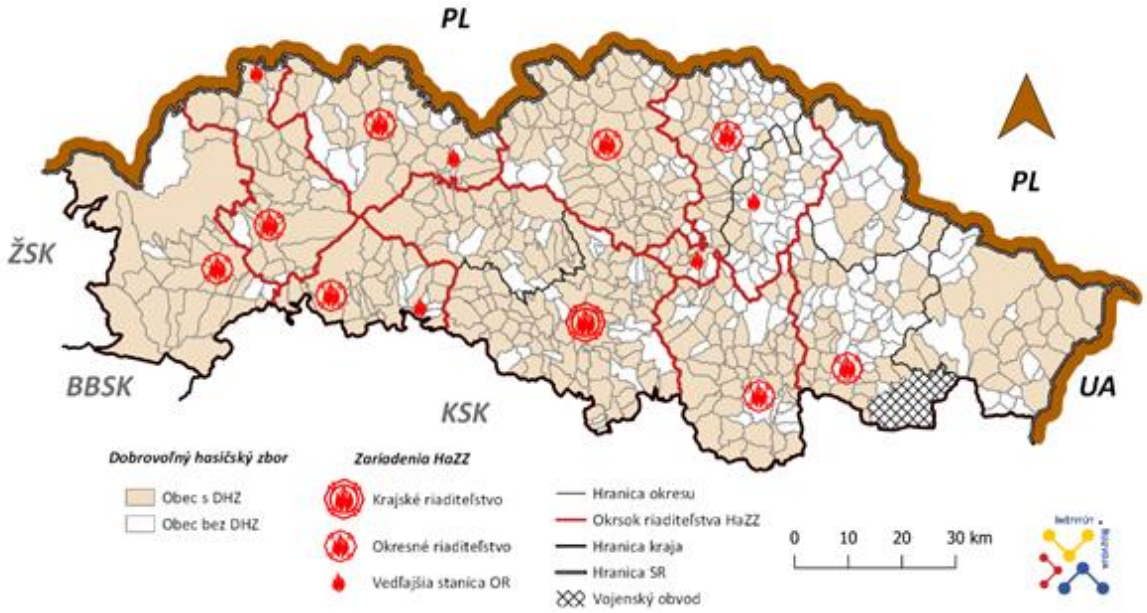

Zdroj: MV SR, dposr.sk, 2021

V roku 2020 bolo v SR zaznamenaných celkovo 8 356 požiarov, pri ktorých **zahynulo 54 osôb**, ďalších **210 osôb bolo zranených**. Medziročne tak oproti roku 2019 počet požiarov poklesol o 10,18 % (9 304 požiarov v roku 2019), ale počet obetí sa zvýšil o 13 osôb (41 usmrtených osôb v roku 2019). Celkové priame hmotné škody dosiahli výšku 45,6 mil. € (o 8,6 mil. € viac ako v roku 2019).

Kamerový systém na verejných priestranstvách

Dôležitou súčasťou, ktorá pomáha pri dohliadaní nad poriadkom a pri zvyšovaní bezpečnosti v obci, je kamerový systém. Pomocou neho je možné monitorovať situáciu v obci v reálnom čase a rýchlo a vhodne reagovať na vzniknuté situácie. Údaje o počte obcí, ktoré majú funkčný kamerový systém na verejných priestranstvách sa podarilo Úradu PSK zozbierať pomocou dotazníkového prieskumu (ktorý prebiehal od októbra 2020 do januára 2021). Z celkového počtu 665 obcí sa do dotazníkového prieskumu v tematickej oblasti Občianska vybavenosť zapojilo 409 samospráv, pričom 224 z nich (54,90 %) vyjadrilo, že **kamerový systém v obci chýba**. Avšak až 80,27 % (179) z týchto obcí **plánuje kamerový systém zriadiť**, s účelom zvýšenia bezpečnosti verejných priestranstiev, občanov a ich majetku.

Graf 136: Kamerový systém na verejných priestranstvách v obciach PSK*

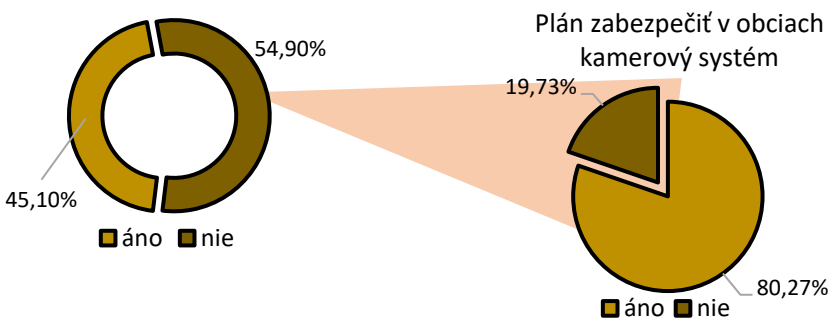

*z celkového počtu 409 respondentov

Zdroj: dotazníkový prieskum PSK, 2020-2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Pokles celkového počtu trestných činov spáchaných v rámci SR aj v rámci Prešovského kraja, rovnako aj pokles počtu trestných činov v prepočte na 1000 obyvateľov + Vysoká objasnenosť spáchaných trestných činov v kraji (objasnenosť v rámci kraja je vyššia ako priemer SR) + Dobré pokrytie územia kraja hasičskými stanicami v gescii Ministerstva vnútra SR + Doplňujúca protipožiarna ochrana množstvom dobrovoľných hasičských zborov + Medziročný pokles celkového počtu požiarov v kraji	- Nerovnomerné rozdelenie policajných obvodov (do obvodu Svidník spadá o 4,5 krát menej obyvateľov ako do obvodu Prešov) – vyššia dochádzková vzdialenosť do niektorých okresných riaditeľstiev (napr. z okresov Snina a Medzilaborce, obyvatelia dochádzajú až do Humenného)
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Znižovanie miery kriminality v kraji pomocou znižovania celkového počtu spáchaných trestných činov a ich objasňovaním a zavádzaním kamerových systémov na verejných priestranstvách v obciach + Zakladanie a podpora občianskych hliadok (napr. Miestna občianska poriadková služba) v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít + Zlepšovanie podmienok pre vznik a udržateľnosť dobrovoľných hasičských zborov (podpora nákupu modernej techniky, usporadúvanie hasičských súťaží, prezentácia HaZZ a PZ na základných a stredných školách)	- Zanikanie DHZ v menších obciach - Zvyšovanie počtu zranených a usmrtených osôb a zvyšovanie celkových hmotných škôd pri požiaroch aj napriek klesajúcemu počtu požiarov v kraji

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

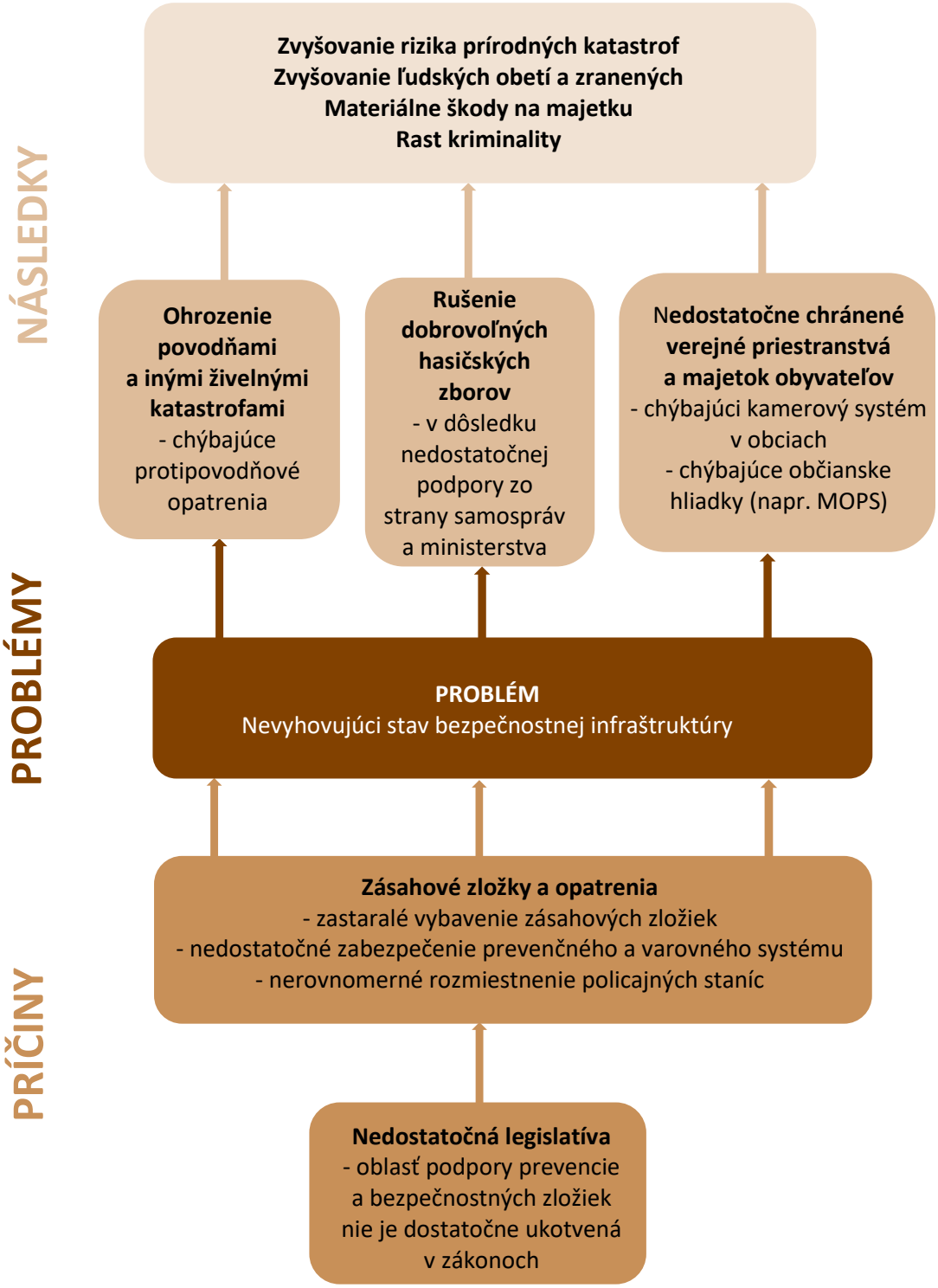

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zhrnutie kapitoly B.6

Prešovský kraj je svojou rozlohou 2. najväčší kraj na Slovensku. Takto veľké územie si vyžaduje množstvo dopravných spojení, ktoré zabezpečia presun obyvateľov či už za službami, školou, alebo za prácou. Kraj obsluhuje celkovo vyše 410 km železníc pričom ich kvalita je rôzna. Železničná sieť nie je vybudovaná v dvoch okresoch (Svidník, Stropkov). Najviac ľudí, ktorí využívajú železničnú dopravu, cestuje v rámci kraja (66 %). Približne 22 % cestujúcich využíva železničnú sieť na dopravu do susedného Košického kraja. Štruktúra cestujúcich pozostáva najviac zo žiakov a študentov (37 %), ďalej z cestujúcich s obyčajným cestovným (35 %) a dôchodcov (19 %). Najväčšie problémy železničnej siete v Prešovskom kraji spočívajú v jej zastaranosti a nevyhovujúcom stave železníc a vozového parku. Viacero tratí má v dôsledku zlej kvality zníženú traťovú rýchlosť a nižšiu priepustnosť. Niektoré úseky nie sú v súčasnosti elektrifikované a vyžadujú si značné investície.
Prešovský kraj má vyše 3 100 km ciest, čo ho radí na 2. miesto spomedzi všetkých krajov. Krajom prechádza diaľnica D1, ktorá je dokončená v celom svojom priebehu krajom. Vyše 60 % z celkovej dĺžky ciest tvoria cesty III. triedy. Cesty II. triedy 16 %, cesty I. triedy takmer 20 %. Zvyšnú časť (4 %) tvoria diaľnice a rýchlostné cesty. Najvyťaženejšie cesty sú v krajskom meste Prešov a v 2. najväčšom meste v kraji v Poprade. Počas sezóny je problém s dopravou najmä v Tatrách, ktoré navštevuje čoraz viac ľudí. Kapacita parkovacích plôch nepostačuje pokryť dopyt a dochádza tak ku kolapsu dopravy, kde vznikajú dlhé kolóny. Celkovo je v kraji ¼ ciest v nevyhovujúcom stave. Najviac ciest v nevyhovujúcom stave sa nachádza v kategórií ciest III. triedy, čo je vzhľadom na ich podiel na celkovej dĺžke ciest normálnym javom. V porovnaní s ostatnými krajmi, je na tom Prešovský kraj z hľadiska kvality cestnej infraštruktúry, relatívne dobre. Horšie je to však z hľadiska kvality mostov. V Prešovskom kraji sa nachádza vyše 1 700 mostov, pričom až ¼ je v nevyhovujúcom stave.
Problém v doprave v Prešovskom kraji je aj pri organizácií liniek verejnej hromadnej dopravy. V kraji sa nachádza množstvo koncových obcí, ktoré majú väčšinou nízky počet obyvateľov. Tieto obce je potrebné obslúžiť hromadnou dopravou, avšak vo väčšine prípadov je to ekonomicky nevýhodné, keďže sa jedná o koncové obce s nízkym počtom obyvateľov.
Krajské mesto Prešov je významný dopravný uzol v kraji a taktiež významné administratívne, kultúrne a ekonomické centrum. Z hľadiska časovej dostupnosti, je krajské mesto dostupné do 1 hodiny pre 60 % obcí.
Na území kraja sa nachádza 1 medzinárodné letisko v meste Poprad. Letisko každoročne prepraví čoraz viac cestujúcich. V roku 2019 prepravilo letisko celkovo vyše 94 000 cestujúcich. Vodná doprava v kraji nie je využívaná. Vodné toky a nádrže sú využívané na rekreáciu.
Z druhej časti územno-technickej analýzy vyplynulo, že v Prešovskom kraji je **najmenší podiel obyvateľov napojených na verejný vodovod zo všetkých krajov SR a to 82,1%.** Najlepšie napojenie je okres Poprad kde je na verejný vodovod napojených až 97,3 % obyvateľov a najhoršie okres Medzilaborce kde je napojených iba 68,2 %. **Počet obcí Prešovského kraja napojených na verejný vodovod je 447, 286 obcí ma podiel obyvateľov napojených na verejný vodovod nad 90 %. V 156 obciach môžeme sledovať 100 % napojenie obyvateľov na verejný vodovod.** Obce, v ktorých absentuje napojenie na verejný vodovod sa vyznačujú počtom obyvateľov menším ako 2000, takýchto obcí je v kraji 217. V súčasnej dobe zásobovanie kraja pitnou vodou zaoberajú tieto vodárenské sústavy: Východoslovenská vodárenská sústava (VVS), Spišsko-popradská vodárenská sústava (SPVS). **Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV sa Prešovský kraj vyznačuje hodnotami blízko k priemeru SR, ktorý je 69,3 %, v Prešovskom kraji je táto hodnota 69,4 %.** Priemer napojenosti okresov na verejnú kanalizáciu je v rámci kraja 66,1 %, najvyššia napojenosť na verejnú kanalizáciu je v okrese Poprad 92 % a najnižšia v okrese Medzilaborce 50,3 %. V Prešovskom kraji je vybudovaných 165 čistiarní odpadových vôd. **Verejná kanalizácia s čistiarňou odpadových vôd je vybudovaná v 227 obciach**, v 100 obciach podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV vyšší ako 90 %, a 34 obciach je to podiel nad 99 %. Verejná kanalizácia úplne absentuje v 438 obciach Prešovského kraja a menej ako 20 % napojenosť obyvateľov môžeme sledovať v 9 obciach. Vysoký počet obcí bez

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

vybudovanej verejnej kanalizácie sa nachádza vo veľkostnej skupine obcí s počtom obyvateľov menším ako 2 000, konkrétne to je 430 obcí.

Územie kraja je plynofikované na 77 %. Zo 665 obcí je plynofikovaných 508. Zo 157 neplynofikovaných obcí patria dve do veľkostnej skupiny nad 2000 obyvateľov. Distribučné siete sú prevádzkované v troch tlakových úrovniach – stredotlak (STL) – 0,3 MPa a 0,1 MPa a nízkotlak (NTL) – 2 kPa. Cez územie Prešovského kraja v súčasnosti neprechádzajú prepravné plynovody ani tranzitné prepojenia so susednými krajinami.

Prešovský kraj je zásobovaný elektrickou energiou z nadradenej elektrizačnej prenosovej sústavy, ktorá napája elektrické stanice Spišská Nová Ves 400/110 kV, Lemešany 400/220/110 kV a Voľa 220/110 kV. Intenzívnejšie využívanie OZE v Prešovskom kraji má svoje opodstatnenie nielen v legislatíve, ale aj z pohľadu environmentálnych činností potrebných pre rozvoj Prešovského kraja a jeho dlhodobú stabilitu. **Prešovský kraj má potenciál využívať obnoviteľné zdroje energie** či už z pohľadu hydroenergetického potenciálu vodných tokov, geotermálnych vôd alebo solárnej energie. **Tento potenciál je však v súčasnej dobe nevyužitý**. Vplýva na to niekoľko faktorov ako vysoká finančná náročnosť OZE, chýbajúce energetické plánovanie v kraji, nepripravenosť legislatívy, či slabé povedomie o možnostiach a potrebe OZE na verejnosti alebo v samotných samosprávach.

Telekomunikačné služby v Prešovskom kraji poskytuje niekoľko telekomunikačných operátorov, čo umožňuje možnosť výberu a nižších cien pre zákazníkov. Operátori na pevnej telekomunikačnej sieti: Slovak Telekom, a. s., Antik Telecom, s. r. o., Orange, a. s., Slovanet, a. s., SWAN, a. s., UPC, s.r. o. Operátori na mobilnej telekomunikačnej sieti: Slovak Telekom, a. s., Orange, a. s. , O2 Slovakia, s. r. o., SWAN, a. s.. V dostupnosti optických zariadení v rámci Prešovského kraja vidiek zaostáva, táto ponuka prakticky absentuje. Veľkí operátori ako Telekom alebo Orange sa sústreďujú hlavne na krajské mesto a okresné sídla.

Hlavným problémom v oblasti technickej infraštruktúry je vysoký počet malých obcí v kraji, pre ktoré sa javí budovanie tejto infraštruktúry z finančného hľadiska za nerentabilné a neudržateľné s chýbajúcou pridanou hodnotou.

Z tretej časti územno-technickej analýzy vyplynulo, že v oblasti bezpečnosti došlo za posledných 10 rokov k **poklesu celkového počtu trestných činov**, tak ako aj v rámci SR, tak aj v rámci Prešovského kraja. **Objasnenosť trestných činov** je v Prešovskom kraji dokonca vyššia ako je priemer SR. Podobne došlo v sledovanom období aj k poklesu **celkového počtu požiarov** v kraji. Územné **pokrytie policajnými a hasičskými obvodmi však v kraji nie je ideálne**. Napríklad do obvodu PZ Svidník spadá o 4,5 krát menej obyvateľov ako do PZ Prešov a dochádzková vzdialenosť do okresných riaditeľstiev je príliš veľká (napr. z okresov Snina a Medzilaborce musia obyvatelia dochádzať až do Humenného). Problémom v protipožiarnej ochrane je aj **zanikanie dobrovoľných hasičských zborov**. Pri zvyšovaní bezpečnosti a dohliadaní nad poriadkom vyjadrili obce kraja v dotazníkovom prieskume vysoký dopyt pre **inštalovanie bezpečnostných kamier na verejných priestranstvách**.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
Prešovského samosprávneho kraja
na roky 2021-2030

INŠTITÚT ROZVOJA

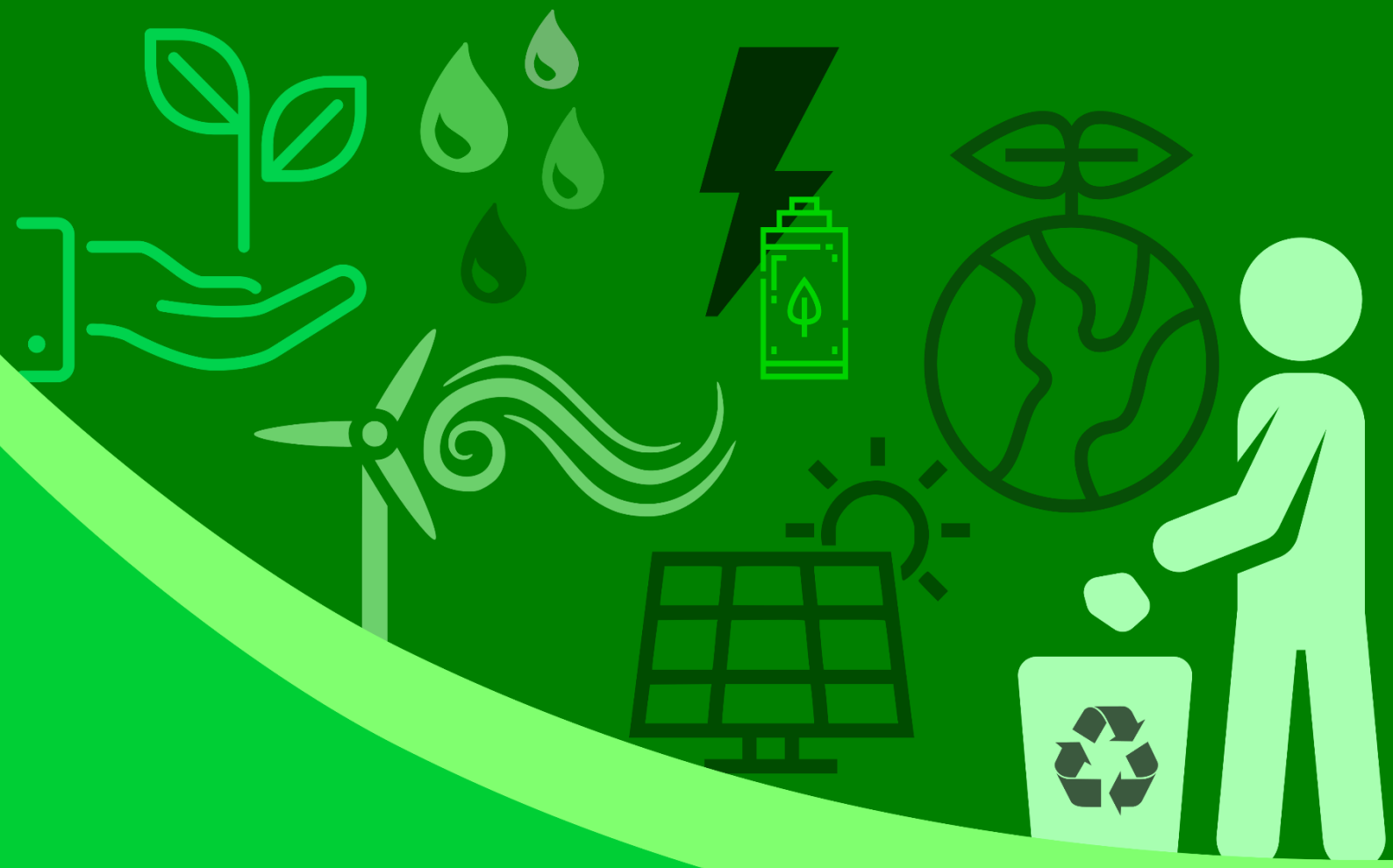

Analytická časť

B.7 Prírodno-environmentálna analýza

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu

PRÍRODNO-ENVIRONMENTÁLNA ANALÝZA

Nasledujúce kapitoly prinášajú súčasný pohľad na prírodno-environmentálnu analýzu v Prešovskom kraji. V kapitole ochrana prírody je pozornosť venovaná národným parkom a CHKO, ďalej prírodným rezerváciám, prírodným pamiatkam, chráneným areálom, sústave NATURA 2000 a Ramsarským lokalitám. V rámci tejto kapitoly je časť venovaná environmentálnym záťažiam v Prešovskom kraji, ktoré sa delia na pravdepodobné, potvrdené a sanované/rekultivované záťaže. Odpadové hospodárstvo sa venuje témam komunálneho odpadu, skládok a a kompostární v rámci územia Prešovského kraja. V rámci kapitoly ovzdušie, voda, pôda sa časť ovzdušie venuje najväčším znečisťujúcim látkam, ktoré sú vypúšťané do ovzdušia a najvýznamnejšími prevádzkovateľmi znečisťujúcich látok. Takýmito látkami sú oxid síry, oxid dusíka a oxid uhoľnatý. Oblasti riadenia kvality ovzdušia a oblasti prekročenia výstražného prahu sú dôležitými atribútmi na základe, ktorých vznikajú v území smogové situácie. Časť voda sa venuje hydrologickým pomerom v kraji ako sú vodné toky, vodné plochy, podzemné vody, termálne a minerálne vody, ochrane vôd, kvalite povrchových a podzemných vôd, zdrojom znečistenia vôd a povodniam. V časti pôda sú uvedené pôdne typy, ktoré sa nachádzajú v Prešovskom kraji, stupeň kvality poľnohospodárskych pôd, ohrozenie pôd vodnou eróziou, veternou eróziou či ohrozenie pôdy zhutnením. V rámci prírodno-environmentálnej analýzy je v kapitole klimatické podmienky a dopady zmeny klímy v Prešovskom kraji uvedená aj charakteristika klimatických oblastí, dôsledky klimatických zmien, ale aj riziká ovplyvňujúce zmenu klímy na krajinu. V rámci kapitoly energetická efektívnosť budov na území Prešovského kraja je uvedený súčasný stav energetickej politiky v Európe a na Slovensku, energetický manažment Prešovského samosprávneho kraja a výsledky dotazníkového prieskumu v rámci prípravy nového programového obdobia na roky 2021-2027.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.7.1 Ochrana prírody

Príroda v Prešovskom kraji sa vyznačuje vysokou diverzitou prírodného prostredia. V súčasnosti je vytvorený zákonný rámec pre existenciu chránených území na Slovensku, zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.
Do Prešovského kraja plošne zasahuje päť národných parkov (Tatranský národný park – TANAP, Pieninský národný park – PIENAP, Národný park Poloniny, Národný park Nízke Tatry – NAPANT, a národný park Slovenský raj). Na území Prešovského kraja sa nachádzajú dve chránené krajinné oblasti (CHKO) (Vihorlat a Východné Karpaty) a 177 chránených území menšieho plošného rozsahu.

Mapa 95: Národné parky a CHKO v Prešovskom kraji

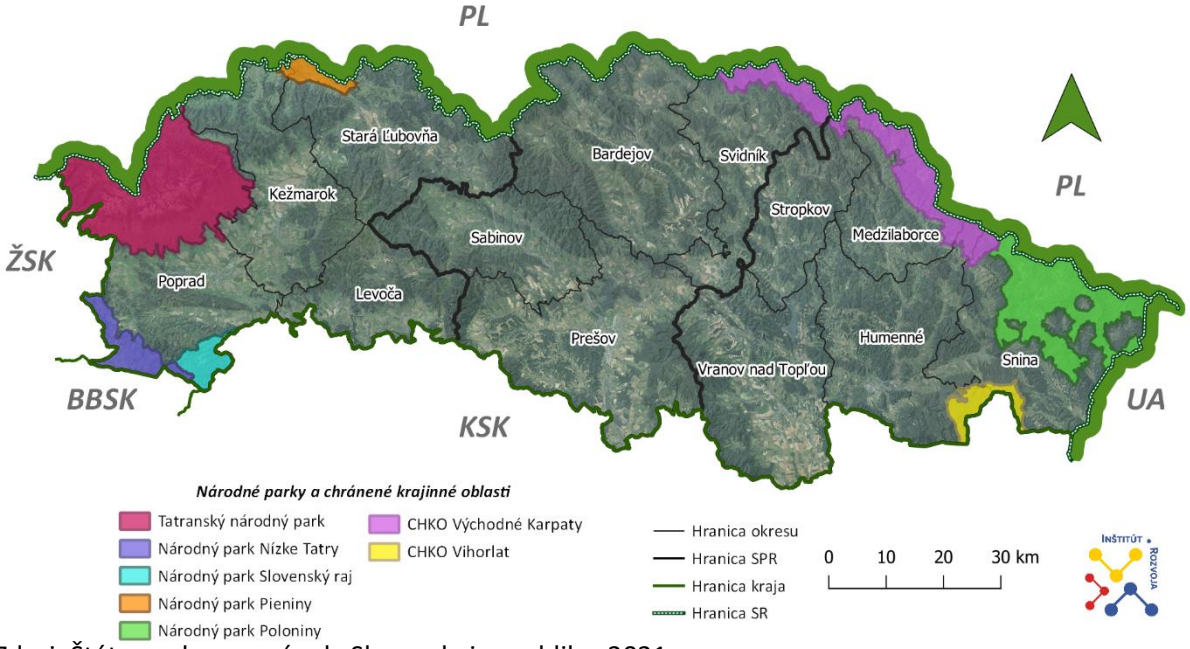

Zdroj: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2021

Národný park (NP)

Tabuľka 152: Rok vyhlásenia a výmera národných parkov v Prešovskom kraji podľa jednotlivých okresov v roku 2021

Názov územia	Rok vyhlásenia	Výmera v ha			Výmera v okresoch v ha	
		Celková	Z toho v kraji	Podiel (%)		
NP Nízke Tatry	1978	72 843	5 736	7,87	Poprad	5 736
NP Pieniny	1967	3 749	3 749	100	Kežmarok Stará Ľubovňa	438 3 312
NP Poloniny	1997	29 805	29 805	100	Snina	29 805
NP Slovenský raj	1964	19 414	5 004	25,32	Poprad	5 004
TANAP	1948	73 800	48 818	66,15	Poprad	48 818
Výmera spolu						**93 113**

Zdroj: Adaptačná stratégia na zmeny klímy PSK, ÚPN PSK, 2021

Je najrozsiahlejšie územie (nad 1000 ha), prevažne s ekosystémami podstatnejšie nezmenenými ľudskou činnosťou, alebo v jedinečnej a prirodzenej krajinnej štruktúre, tvoriace nadregionálne biocentrá a najvýznamnejšie prírodne dedičstvo. Ochrana prírody je nadriadená nad ostatné činnosti. Ak nie je stanovené inak, platí tu 3. stupeň ochrany. Celková výmera chránených krajinných oblastí a

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

národných parkov spolu s ich ochrannými pásmami v Prešovskom kraji je 178 232 ha. V Prešovskom kraji sa nachádza celkovo 5 národných parkov z toho 2 sa nachádzajú na území kraja s celou svojou rozlohou.

Tatranský národný park – TANAP

Bol vyhlásený za národný park 1.1.1949 a je najstarším národným parkom na Slovensku. Rozloha TANAP-u je 73 800 ha rozloha jeho ochranného pásma je 30 703 ha. Na území Prešovského kraja sa nachádza 66,15 % jeho územia, zvyšných 33,85 % sa nachádza v Žilinskom kraji. Je tvorený najvyššiu horskou skupinou v karpatskom oblúku. Najvyšším vrcholom parku je Gerlachovský štít (2655 m n. m.), ktorý sa nachádza na území Prešovského kraja. TANAP sa člení na dva základné podcelky - Východné Tatry (Vysoké, ktoré sú dlhé 26 km a Belianske, ktoré sú dlhé 14 km) a Západné Tatry, dlhé 37 km. Jeho územie slúži na ochranu mimoriadnych prírodných hodnôt územia, ale aj ako miesto rekreácie, športu, poznávanie, liečby či turistiky. Turistické chodníky majú dĺžku cca 600 km. Spolu s poľským národným parkom sú Tatry od roku 1993 biosférickou rezerváciou UNESCO. Vo Vysokých Tatrách sa nachádza viac ako 170 horských jazier ľadovcového pôvodu, jaskyne či horské vodopády. Vyskytujú sa tu druhy vzácnych živočíchov, ktorými sú kamzík vrchovský tatranský, svišť vrchovský tatranský či orol skalný. Z flóry je výnimočný výskyt plesnivca alpinského.

Pieninský národný park – PIENAP

Bol vyhlásený za národný park 16.1.1967, nachádza sa v severovýchodnej časti Slovenska a jeho rozloha je 3 749 ha. Na území Prešovského kraja sa nachádza celé jeho územie. Vyskytuje sa tu množstvo jedinečných a vzácnych druhov fauny a flóry a ich biotopov. V území PIENAP-u bolo vyhlásených 19 osobitne chránených častí prírody v kategóriách prírodná rezervácia, prírodná pamiatka, chránený areál a skupina chránených stromov. Na území národného parku sa nachádzajú národné prírodné pamiatky ako Prielom Dunajca, Prielom Lesnického potoka, Haligovské skaly, národná prírodná pamiatka jaskyňa Aksamitka, prírodná rezervácia Kamienska tisina a chránený areál Pieninské lipy. V Pieninách a ochrannom pásme národného parku bolo doteraz zaznamenaných 61 druhov cicavcov vrátane rysa obyčajného, medveďa hnedého či vlka dravého.

Národný park Poloniny

Bol vyhlásený za národný park 1.10.1997 a je najvýchodnejším slovenským národným parkom. Na území Prešovského kraja sa nachádza celé jeho územie. Je miestom, ktoré spája slovenskú, poľskú a ukrajinskú hranicu svojim najvyšším bodom – Kremenec (1 210 m n. m.). Jeho rozloha je 29 805 ha a jeho územie je súčasťou jedinej trilaterálnej biosférickej rezervácie na svete – Medzinárodnej biosférickej rezervácie Východné Karpaty, vyhlásenej v roku 1993. V roku 1999 mu bol udelený Diplom Rady Európy. V roku 2007 boli do UNESCO zapísané Karpatské bukové pralesy v Poloninách. V roku 2021 došlo k premenovaniu lokality na Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy. Na území národného parku je najvyššia koncentrácia prírodných pralesov na Slovensku. V súčasnosti sú Poloniny jediným územím na Slovensku, kde žije voľne žijúca populácia zubra hrivnatého.

Národný park Nízke Tatry – NAPANT

Bol vyhlásený za národný park v roku 1978. Po prehodnotení stavu územia, najmä vzhľadom na nové majetkoprávne vzťahy bol vypracovaný návrh úpravy hraníc národného parku i ochranného pásma. Na základe toho v roku 1997 nariadením vlády SR č. 182/97 Z.z. bola podľa nových hraníc stanovená výmera národného parku na 72 843 ha a ochranného pásma na 110 162 ha. Na území Prešovského kraja sa nachádza 7,87 % jeho územia, 65,98 % sa nachádza v Žilinskom kraji a zvyšných 26,15 % v Banskobystrickom kraji. Po Vysokých Tatrách je masív Nízkych Tatier najvýznamnejším geografickým a relatívne vysoko ekologickým stabilným celkom Slovenska. Tiahnu sa v smere východ-západ v dĺžke takmer 100 km. Sedlo Čertovica delí pohorie na časť Ďumbiersku na západe a Kráľovo-hoľskú na východe. Najvyšší vrch je Ďumbier - 2043 m n. m, ktorý sa však nenachádza na území Prešovského kraja.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Národný park Slovenský raj

Bol vyhlásený za národný park v roku 1988. Rozloha územia parku je 19 414 ha a jeho ochranné pásmo má rozlohu 5 475 ha. Na území Prešovského kraja sa nachádza 25,32 % jeho územia, 74,65 % v Košickom kraji a zvyšných 0,03 % v Banskobystrickom kraji. Národný park Slovenský raj sa nachádza v severovýchodnej časti Slovenského rudohoria. Nachádzajú sa tu bohaté komplexy ihličnatých a listnatých lesov na pôvodne súvislej, eróziou rozbrázdenej plošine. Typickými pre toto územie sú hlboké kaňony, náhorné plošiny, rokliny, vodopády, povrchové krasové javy a podzemné priestory s kvapľovou a ľadovou výzdobou. Najvyšším bodom národného parku je Predná hoľa (1545 m n. m.), ktorý sa nachádza na území Prešovského kraja. Na území parku sa vyskytuje viac ako 2000 druhov motýľov. K najvzácnejším jednoznačne patrí jasoň červenooký a modráčik krvavcový.

Chránená krajinná oblasť (CHKO)

Je rozsiahle územie (nad 1000 ha), s rozptýlenými ekosystémami, významnými pre zachovanie biologickej rozmanitosti a ekologickej stability s charakteristickým vzhľadom krajiny, alebo so špecifickými formami osídlenia. Ak nie je ustanovené inak, na území CHKO platí 2. stupeň ochrany.

Tabuľka 153: Rok vyhlásenia a výmera chránených krajinných oblastí v Prešovskom kraji podľa jednotlivých okresov

Názov územia	Rok vyhlásenia	Výmera v ha			Výmera v okresoch v ha	
		Celková	Z toho v kraji	Podiel (%)		
CHKO Vihorlat	1973	17 485	6 577	37,62	Snina Humenné	2 557 4 020
CHKO Východné Karpaty	1997	25 307	25 307	100	Snina Humenné Medzilaborce Stropkov Svidník	1 645 1 922 13 673 482 7 584
Výmera spolu						**31 883**

Zdroj: Adaptačná stratégia na zmeny klímy PSK, 2021

CHKO Vihorlat

Za chránenú krajinnú oblasť bol vyhlásený v roku 1973, z dôvodu ochrany sopečného pohoria Vihorlat. Najvyšší bod je vrch Vihorlat (1 076 m n. m.), ktorý sa nachádza na území Prešovského kraja. Sopečná činnosť bola vo Vihorlate aktívna pred 15 miliónmi rokov a naposledy bola aktívna pred 9 miliónmi rokov. Rozloha územia je 17 485 ha. Na území Prešovského kraja sa nachádza 37,62 % jeho územia a zvyšných 62,38 % je v Košickom kraji. CHKO Vihorlat je zaujímavá zoo-geograficky i ekologicky. Rozmanitá fauna je zastúpená bocianom čiernym, hadiarom krátkoprstým, rybníkom čiernym či orlom skalným. Dominantou je vyvrelinový andezitový útvar Sninský kameň (1 005 m n.m.). Prírodnou zaujímavosťou pohoria Vihorlat je jazero Morské oko, nachádzajúce sa v bývalej sopečnej kaldere pod Sninským kameňom. Cez územie CHKO vedú dva náučné chodníky. Prvý náučný chodník Morské oko-Sninský kameň-Sninské rybníky prechádza okolo jazera Morské oko cez Sninský kameň a končí na Sninských rybníkoch. Druhý náučný chodník Vihorlatským bučinami prechádza rozsiahlym komplexom prírodných bukových lesov, ktoré sú zapísané do UNESCA ako "Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy".

CHKO Východné Karpaty

Za chránenú krajinnú oblasť boli vyhlásené 1.9.1977 a jej výmera je 25 307 ha. Na území Prešovského kraj sa nachádza celé jeho územie. Najvyšším bodom je Vysoký Grúň (904 m n. m.). Nachádza sa tu prírodná rezervácia Hostovické lúky, ktoré sú známe najmasovejším výskytom kosatca sibírskeho na Slovensku. Na tomto území sa nachádzajú dve národné prírodné rezervácie, a to Palotská jedlina

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

a Komárnická jedlina a sedem prírodných rezervácií ako Dranec, Čretižnianske lúky, Hostovické lúky, Beskydy, Miroľská slatina, Haburské rašelinisko a Pod Demjatou. Táto oblasť je bohatá na lesy, najmä bučiny situované na flyšových svahoch Laboreckej vrchoviny, preto tu prevládajú lesné rastlinné a živočíšne spoločenstvá.

V rámci chránených území menšieho plošného rozsahu sa tieto územia delia do kategórií prírodná rezervácia, národná prírodná rezervácia, prírodná pamiatka, národná prírodná pamiatka a chránený areál.

Prírodná rezervácia (PR)
Je územie do 1000 ha s pôvodnými alebo málo pozmenenými biotopmi národného alebo európskeho významu, alebo biotopmi druhov európskeho alebo národného významu. Ako súčasť najvýznamnejšieho prírodného dedičstva môže byť vyhlásená za Národnú prírodnú rezerváciu (NPR). Na území platí 4. alebo 5. stupeň ochrany. V Prešovskom kraji sa nachádza 81 PR a 55 NPR a jedna súkromná PR.

Prírodná pamiatka (PP)
Sú bodové, líniové, alebo inak maloplošné ekosystémy, ich zložky alebo prvky, väčšinou s výmerou do 50 ha, ktoré majú vedecký, kultúrny, ekologický, alebo krajinotvorný význam. Jedinečné prírodné pamiatky, ktoré predstavujú súčasť najvýznamnejšieho prírodného dedičstva môžu byť vyhlásené za národné prírodné pamiatky (NPP) Ak nie je ustanovené inak, platí 4. alebo 5. stupeň ochrany. V zmysle § 243 prírodnou pamiatkou sú aj všetky jaskyne a prírodné vodopády. V Prešovskom kraji sa nachádza 30 PP a 3 NPP.

Chránený areál (CHA)
Je lokalita spravidla o výmere do 1000 ha s významnými biotopmi, kde priaznivý stav týchto biotopov záleží na obhospodarovaní človekom, alebo územie s trvalý výskytom chránených druhov bioty, skamenelín a nerastov, prípadne plocha na prírodovedecké, a kultúrno-výchovné účely, dotvorená ľudskou činnosťou. Na území platí 3., 4. alebo 5. stupeň ochrany. V Prešovskom kraji sa nachádza 7 CHA.

Mapa 96: Maloplošne chránené územia v Prešovskom kraji podľa okresov za rok 2021

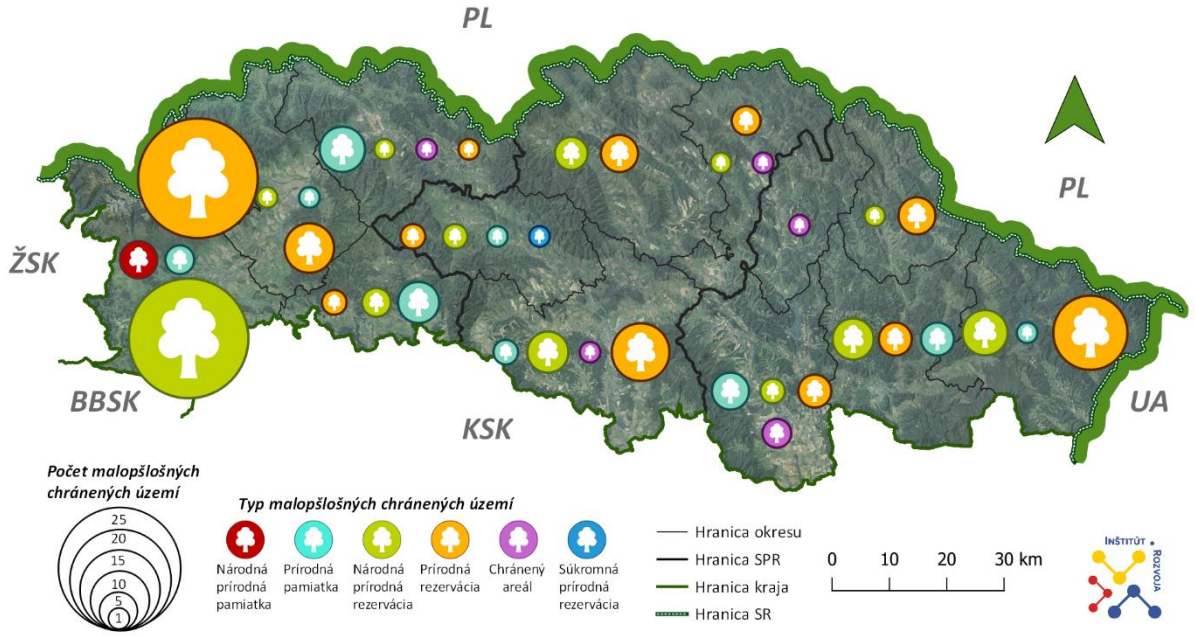

Zdroj: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 154: Prehľad maloplošne chránených území v Prešovskom kraji podľa okresov (2021)

Okres	Kategória Chráneného územia						
	NPP	PP	NPR	PR	CHA	Súkromná PR	Spolu
Poprad	3	3	24+1*	23+2*	-	-	56+
Kežmarok	-	1	0+1*	6+2*	-	-	10+
Stará Ľubovňa	-	7	0+1*	1	1	-	10
Levoča	-	6	3	2	-	-	11
Prešov	-	2	5+1*	10	1	-	19+
Bardejov	-	-	3+1*	5	-	-	9*
Sabinov	-	1	1+1*	2	-	1	6+
Svidník	-	-	1	3	1		5
Vranov nad Topľou	-	5	1+1*	4	3	-	14+
Humenné	-	4	6	4	-	-	14
Snina	-	1	7	14	-	-	22
Stropkov	-	-	-	-	1	-	1
Medzilaborce	-	-	1	5	-	-	6
PSK spolu	3	30	55	81	7	1	**177**

* Počet chránených území, ktoré zasahujú i do iných okresov
\+ Niektoré chránené územia zasahujú i do iných okresov
Zdroj: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2021

NATURA 2000

NATURA 2000 je názvom sústavy chránených území členských krajín Európskej únie a jej hlavným cieľom je zachovanie prírodného dedičstva, ktoré je významné pre celú Európsku úniu. Právnymi normami pre vytvorenie sústavy NATURA 2000 sú smernica Rady Európskych spoločenstiev č. 79/409/EHS o ochrane voľne žujúcich vtákov a smernica Rady Európskych spoločenstiev č. 92/43/EHS o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín. Európska sústava chránených území NATURA 2000 sa delí na dva typy území, územie európskeho významu (ÚEV) a chránené vtáčie územie (CHVÚ).

Mapa 97: Prehľad území európskeho významu (ÚEV) – NATURA 2000 a chránených vtáčích území (CHVÚ) v Prešovskom kraji

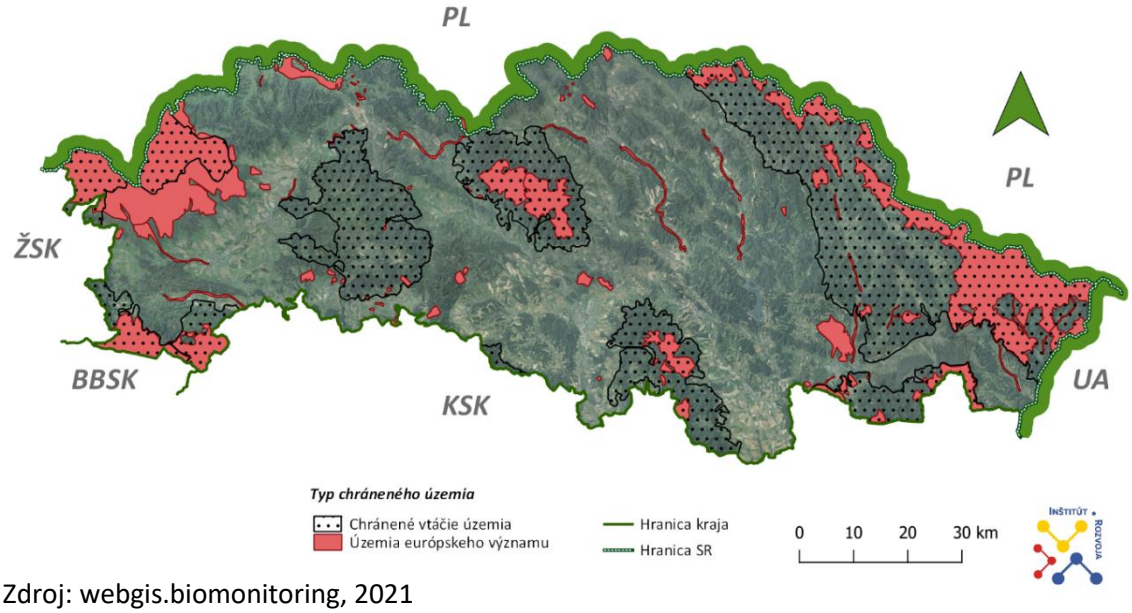

Zdroj: webgis.biomonitoring, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Rámsarské lokality

Rámsarský dohovor bol podpísaný 2. februára 1971 v Rámsare (Irán) a do platnosti vstúpil v roku 1975. Slovenská republika pristúpila k Rámsarskému dohovoru 2. júla 1990. Každá zmluvná strana Rámsarského dohovoru je povinná zaradiť aspoň jedno mokradné územie do „Zoznamu mokradí medzinárodného významu“ a zaistiť adekvátnu ochranu a rozumné využívanie týchto území. Do zoznamu sú zaraďované mokrade, ktoré spĺňajú medzinárodné kritériá z hľadiska ekológie, botaniky, zoológie, limnológie alebo hydrológie. Slovenská republika doposiaľ zapísala do Zoznamu mokradí medzinárodného významu 14 území.
Podľa zákona č. 543/2002 Z. z. je mokraď územie s močiarmi, slatinami alebo rašeliniskami, vlhká lúka, prírodná tečúca voda a prírodná stojatá voda vrátane vodného toku a vodnej plochy s rybníkmi a vodnými nádržami.
Na území Prešovského kraja sa rámsarské lokality medzinárodného významu nenachádzajú, ale vyskytujú sa tu národne (v počte 21), regionálne (50) a lokálne (41) významné mokrade. Najväčší počet takýchto mokradí je v SPR Šariš, v okrese Svidník (26) a v okrese Bardejov (17).

Národne významné mokrade (N)
Mokrade, ktorých význam presahuje okres a kraj. Špecifické typy mokradí z hľadiska botanického, zoologického alebo hydrologického.

Regionálne významné mokrade (R)
Tvoria lokality rôznej veľkosti s výraznejším hydrologickým, biologickým a ekologickým ovplyvňovaním okolia, lokality výskytu významných chránených a ohrozených druhov fauny a flóry.

Lokálne významné mokrade (L)
Tvoria menšie lokality ovplyvňujúce najbližšie okolie, so sústredeným výskytom bežných druhov rastlín a živočíchov.

Graf 137: Počet národne, regionálne a lokálne významných mokradí v okresoch Prešovského kraja za rok 2021

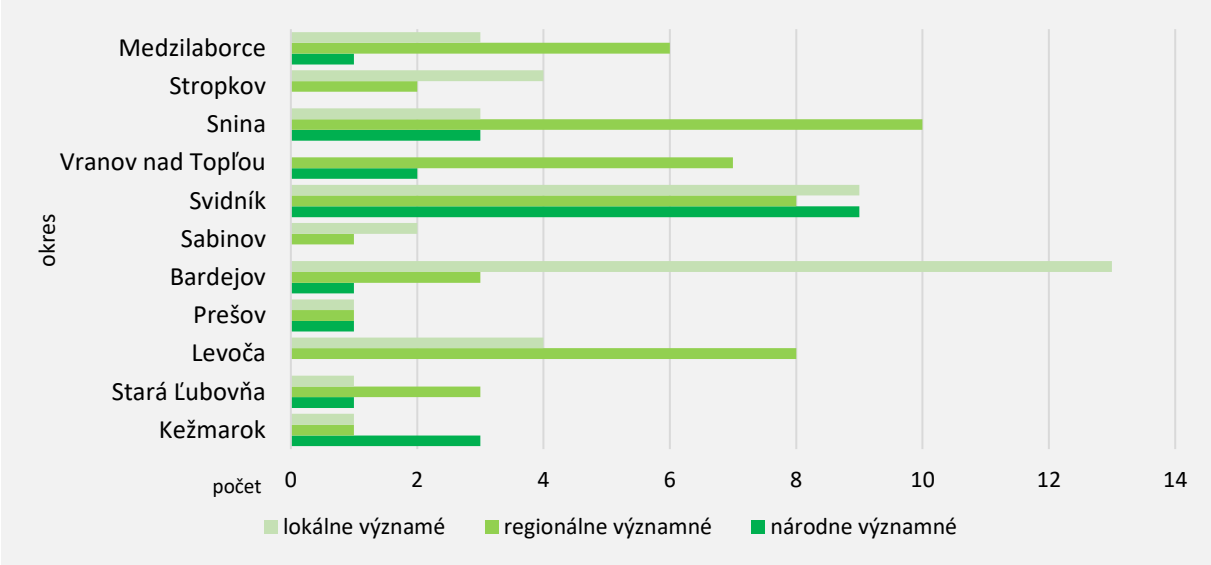

Zdroj: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, 2021

Biosférické rezervácie

Svetová sieť biosférických rezervácií (BR) zahŕňa v súčasnosti 714 území rezervácií v 129 krajinách sveta. Tieto územia sa stali významným nástrojom pre podporu implementácie globálnych dohovorov

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

a politík, ktoré podporujú udržateľný rozvoj, ako je v súčasnosti Agenda 2030 alebo Dohovor o biologickej diverzite. Väčšina biosférických rezervácií zahŕňa prírode blízke územie a rovnako tak aj územie narušené činnosťou človeka. To umožňuje študovať konflikty medzi človekom a prírodným prostredím a podporovať zvyšovanie biodiverzity v narušených oblastiach. Tieto územia predstavujú reprezentatívne ukážky kultúrnych i prírodných krajín, v ktorých zároveň hrá dôležitú úlohu človek a jeho aktivity.

Každá biosférická rezervácia plní tri základné funkcie:

- Ochrana biodiverzity, ekosystémov a krajiny
- Udržateľný hospodársky a socio-ekonomický rozvoj miestneho obyvateľstva
- Podpora vedy, výskumu a vzdelávania s dôrazom na budovanie partnerstiev na lokálnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni.

Slovenská republika zohráva významnú úlohu pri implementácii programu. V roku 1977 bola vyhlásená prvá biosférická rezervácia Slovenský kras, ktorá sa však nenachádza na území Prešovského kraja. Slovensko zároveň zdieľa svetové prvenstvo pri vyhlasovaní cezhraničných biosférických rezervácií. V roku 1992 bola vyhlásená bilaterálna biosférická rezervácia Tatry, ktorá sa nachádza v Prešovskom a Žilinskom kraji. Neskôr, v roku 1998 vznikla prvá trilaterálna biosférická rezervácia Východné Karpaty, ktorá sa celým územím nachádza v na území Prešovského kraja. Biosférická rezervácia Poľana (Banskobystrický kraj), ktorá vznikla v roku 1990, patrí v ostatných rokoch medzi najlepšie manažované územia na svete.

Biosférická rezervácia Tatry

Biosférická rezervácia Tatry sa nachádza v severnej časti Slovenskej republiky. Územie pokrýva dva národné parky na oboch stranách hranice medzi Poľskom a Slovenskom. Slovenskú časť predstavuje Tatranský národný park (TANAP), ktorý z poľskej strany susedí so súčasným Tatrzański Park Narodowy (TPN). Biosférická rezervácia Tatry bola schválená Programom UNESCO pre človeka a biosféru v roku 1993.

Vlastnosť a malebnosť prírodných podmienok územia spočíva predovšetkým v ich vysokohorskom charaktere. Nachádzajú sa tu tri pohoria Vysoké Tatry, Západné Tatry a Belianske Tatry. Bohatá rôznorodosť krajiny má pôvod v zložitom geologickom vývoji. Extrémne členitý povrch a meniace sa klimatické podmienky umožnili zachovať stav postglaciálnych procesov v území. BR Tatry má unikátne postavenie v Karpatskom oblúku vďaka svojim špecifikám medzi ktoré patria ojedinelý vysokohorský reliéf s viditeľnými znakmi bývalej ľadovcovej činnosti, početné ľadovcové jazerá (plesá) a vysoká početnosť endemických druhov (karpatské endemity). Zároveň predstavuje najväčšie alpské pásmo na Slovensku a taktiež je územím s veľmi dobre zachovanými prírodnými lesnými porastami v pásme smrekového lesa.

Biosférická rezervácia Východné Karpaty

Územie sa stalo súčasťou Svetovej siete biosférických rezervácií v dvoch etapách, pričom v roku 1993 bola vyhlásená biosférická rezervácia medzi slovenskou a poľskou stranou a v roku 1998 sa k územiu pričlenila aj ukrajinská časť. Biosférická rezervácia Východné Karpaty je prvou trojstrannou cezhraničnou biosférickou rezerváciou na svete. Zahŕňa chránené územia Slovenska, Poľska a Ukrajiny. Slovenskú časť reprezentuje Národný park Poloniny. Jej dominantou sú najväčšie európske komplexy pôvodných bukových pralesov, ktoré patria k najzachovalejším v Európe a sú súčasťou svetového dedičstva UNESCO. Pýchou územia sú aj a východokarpatské horské lúky nazývané poloniny. Pralesy sú objektom rozvoja prírodného turizmu. Komunikácia a spolupráca s miestnou komunitou sú rozhodujúce pre dosiahnutie cieľov biosférickej rezervácie a ochrany prírody. Zachovalé vegetačné bukové lesy, kosené lúky, pasienky a špeciálne horské lúky „poloniny“ predurčujú prirodzenú rozmanitosť biocenóz. V roku 2010 bol oficiálne vyhlásený na území slovenskej časti biosférickej

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

rezervácie Východné Karpaty park tmavej oblohy Poloniny. Park je najtemnejšou lokalitou Slovenska, kde si nočná obloha zachováva svoj prirodzený vzhľad. Lesy pokrývajú viac ako 90 % územia. Lesníctvo je dominantnou hospodárskou činnosťou. Prírodné hodnoty sú potenciálom cestovného ruchu.

Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy

O zápise Karpatských pralesov rozhodla Konferencia Výboru Svetového dedičstva UNESCO dňa 28. júna 2007 na zasadnutí v novozélandskom meste Christchurch. . V roku 2021 došlo k premenovaniu lokality na Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy. Ide o cezhraničné, bilaterálne svetové prírodné dedičstvo, ktoré pozostáva zo samostatných lokalít bukových pralesov. Z nich päť sa nachádzajú na území Slovenska (Stužica, Havešová, Rožok, Vihorlat a Udava), ďalších šesť v susednej Ukrajine (Čornohora, Kuzyj-Tribušany, Maramoroš, Stužica-Užok, Svidovec, Uhoľka-Široký luh). Z desiatich kritérií výberu lokalít vhodných pre zápis do zoznamu svetového dedičstva boli v prípade karpatských bukových pralesov rozhodujúce prebiehajúce ekologické a biologické procesy v evolúcii a vývoji terestrických ekosystémov a rastlinných a živočíšnych spoločenstiev.

Stužický prales, Havešová, Rožok, Udava a Vihorlat

Charakteristickou drevinou Stužického pralesa je jedľa biela, i keď jej zastúpenie nepresahuje 30 %. V podhrebeňových partiách jej miesto vedľa dominantného buka zaberajú listnaté stromy ako jaseň, brest a predovšetkým javor. Národná prírodná rezervácia Stužica svojou výmerou 761,49 ha získala prvenstvo medzi najväčšími prírodnými bukovými a jedľovo-bukovými slovenskými pralesmi. Ekologické a biologické podmienky, stabilita ekosystému a jeho výmera vytvárajú predpoklady nenarušeného priebehu vývojového cyklu. Podmienky sú bohaté na rastlinných ako aj živočíšnych predstaviteľov ríše. Prieskumy hovoria o prítomnosti takmer 500 druhov húb, z ktorých mnohé sú vzácne a ohrozené. O hodnote územia okrem iného vypovedá aj prítomnosť viac ako 190 druhov machorastov a 354 druhov vyšších rastlín, z ktorých sa mnohé radia k východokarpatským endemitom.

Havešová má výmeru 171,32 ha, nachádza sa v orografickej oblasti Polonín, v celku Bukovské lesy a oddiele Nastaz. Bukový prales Havešová sa vyznačuje najvyššou štruktúrou kvality zo všetkých pralesov Slovenska. Má relatívne vyrovnané ekologické podmienky, čo pri svojej vysokej ekologickej stabilite a výmere vytvára predpoklad nenarušeného priebehu jeho vývojového cyklu. Takýto prírodný les s charakterom pralesa je posledným objektom, kde môžeme ešte preniknúť k samotnej podstate zákonite prebiehajúcich procesov lesných ekosystémov. Národná prírodná rezervácia Havešová nie je verejnosti sprístupnená.

Rožok je rozlohou najmenšie územie, ktoré je súčasťou NP Poloniny a leží v Bukovských vrchoch severovýchodne od obce Ulič a juhovýchodne od obce Uličské Krivé. Jeho nárazníková zóna sa dotýka štátnej hranice medzi Slovenskom a Ukrajinou. V lokalite prevažuje takmer čistý bukový prales vyznačujúci sa premenlivou štruktúrou z hľadiska výšky a priemeru kmeňa. Pôdy bohaté na humus vytvárajú podmienky pre jeden z najproduktívnejších bukových lesov na území Slovenska so zásobou dreva ž 1 029 m3 na hektár.

Prírodná rezervácia **Udava** sa nachádza v Národnom parku Poloniny, v katastri obce Osadné v okrese Snina. Predstavuje mimoriadne hodnotný lesný areál s prirodzeným výskytom jedle.

Vihorlat je rozsiahly komplex bukových pralesov, ktorý sa tiahne pozdĺž oblúka hlavného hrebeňa Vihorlatských vrchov severne od jazera Morské oko. Zahŕňa vrchol Vihorlatu a časť Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat až po vrch Fedkov. Bukové lesy rezervácie majú dobrý zdravotný stav. Sú charakteristické dominanciou buka lesného, absenciou smreka obyčajného a nízkym zastúpením jedle bielej, javora horského a jaseňa štíhleho. Nie sú výnimkou 240 - ročné a staršie exempláre buka. Celý vývojový cyklus v tomto pralese trvá 220 - 230 rokov. Zaujímavosťou pralesov je aj množstvo viacerých vzácnych a ohrozených druhov rastlín a živočíchov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Vysoký podiel chránených území (5 národných parkov, 2 chránené krajinné oblasti a 177 chránených území menšieho plošného rozsahu + Na území kraja sa nachádza najstarší národný park na Slovensku – TANAP – 66,15 % jeho územia + Národný park PIENAP a Poloniny sa nachádzajú na území kraja celou svojou rozlohou + CHKO Východné Karpaty sa nachádza na území kraja celou svojou rozlohou	- Nedostatočné pochopenie dôvodov ochrany prírody a krajiny zo strany obyvateľov kraja - Chýbajúca zonácia NP - Takmer žiadne kompetencie vyšších územných celkov v oblasti ochrany prírody - Nedostatočné financovanie ochrany prírody
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Zachovalé množstvo chránených území prírodného bohatstva a krajiny + Národný park Poloniny je súčasťou jedinej trilaterálnej biosférickej rezervácie na svete – možnosť realizácie medzinárodných projektov v oblasti ochrany prírody + NP Poloniny je ekonomicky slabo rozvinutý preto je možné ďalší rozvoj realizovať v súlade s ochranou prírody + Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy v Poloninách sú zapísané do zoznamu UNESCO + Poloniny sú jediným územím na Slovensku, kde žije populácia zubra hrivnatého + Na území Prešovského kraja sa nachádzajú ramsarské lokality národného, regionálneho a lokálneho významu + Celistvé územia NP PIENAP a Poloniny umožňuje jednotný rozvoj cestovného ruchu v súlade s ochranou prírody a reguláciou návštevnosti + Potenciál zaradenia nových lokalít do ramsarského dohovoru - aj do kategórie medzinárodne významných (napr. Sivá brada) + Programové obdobie 2021-2027 - zvýšený dôraz na ochranu prírody, udržateľnosť a vo	- Antropogénne ohrozenia (vysoká neregulovaná návštevnosť v územiach ochrany prírody) - Dôsledky klimatických zmien – zánik mokradí (nárast období sucha), posun vegetačných stupňov, prísun inváznych rastlín a živočíchov, zmena druhovej skladby porastov a ich oslabenie - Vznik chorôb - Enormný tlak investorov a developerov, nekoncepčná výstavba v rozpore so záujmami ochrany prírody a udržateľného turistického ruchu (najmä TANAP a jeho ochranné pásmo) - Návrh zákona o územnom plánovaní a zákona o výstavbe (v znení predloženom na rokovanie NR SR) - Nedostatky v ochrane medzinárodnej biosférickej rezervácie Východné Karpaty dlhodobo avizované neziskovými organizáciami, odbornou ochranárskou komunitou a dokonca aj Najvyšším kontrolným úradom

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

všetkých projektoch uplatňovaný princíp „zásada, výrazne nenarušiť“ („do no significant harm“) + Zvýšený záujem verejnosti o ochranu prírody + Plán obnovy - reforma ochrany prírody a hospodárenia s vodou v krajine a investície do adaptácie regiónov na klimatickú zmenu s dôrazom na ochranu prírody a zachovanie biodiverzity	

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

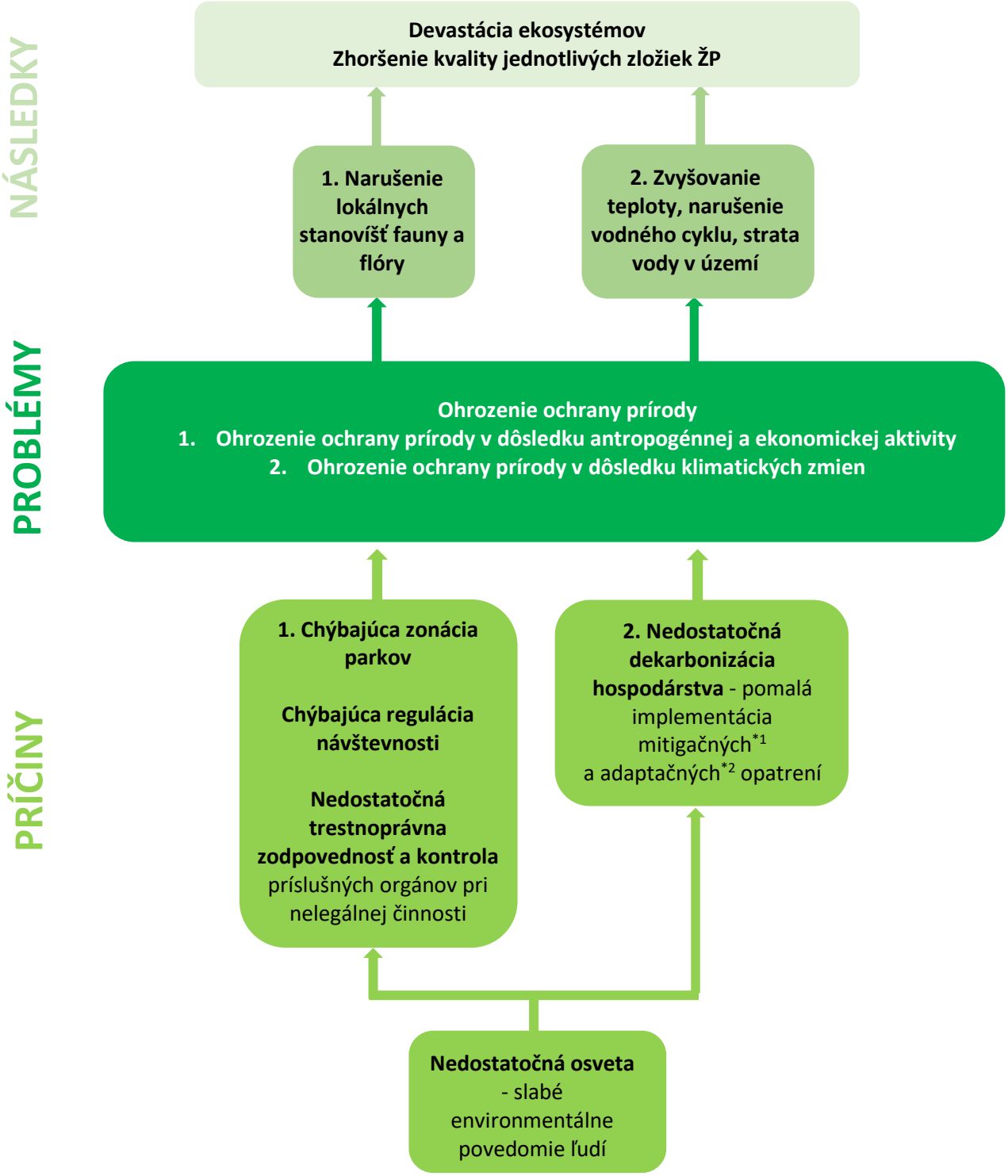

*1 mitigačné opatrenia – obmedzovanie emisií skleníkových plynov, aby sa zmiernila/spomalila klimatická zmena, na zmiernenie príspevku človeka k zmene klímy v jednotlivých segmentoch – t.j. v energetike, doprave, poľnohospodárstve...

*2 adaptačné opatrenia – opatrenia na prispôsobenie sa súčasným a budúcim dopadom zmeny klímy na rôzne oblasti kvality života občanov, aby sme zvýšili našu schopnosť zmenám odolávať

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.7.2 Odpadové hospodárstvo

Komunálny odpad[83] je zmesový odpad a oddelene vyzbieraný odpad z domácností. Triedený zber komunálnych odpadov je činnosť, pri ktorej sa oddelene zbierajú zložky komunálnych odpadov. Zložka komunálnych odpadov je ich časť, ktorú možno mechanicky oddeliť a zaradiť ako samostatný druh odpadu. Komunálny odpad z domácností vrátane oddelene zbieraných zložiek komunálneho odpadu z domácností sa podľa Katalógu odpadov zaraďuje do skupiny 20. Stav konca odpadu je stav, ktorý dosiahne odpad, ak prejde niektorou z činností zhodnocovania odpadu alebo recyklácie, a teda prestáva byť po splnení istých podmienok odpadom.
Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky ustanovuje programové dokumenty odpadového hospodárstva, ktorým je samotný Program odpadového hospodárstva a Program predchádzania vzniku odpadu vypracovávané s prihliadnutím na ich environmentálnu účinnosť, ekonomickú efektívnosť a sociálnu akceptovateľnosť. Vyhláška 371/2015 Z. z. je vyhláška, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o odpadoch.
Biologicky rozložiteľný odpad je odpad, ktorý je schopný rozložiť sa anaeróbnym spôsobom alebo aeróbnym spôsobom, ako je najmä odpad z potravín, odpad z papiera a lepenky, odpad zo záhrad a parkov. Biologický odpad je odpad zo záhrad a parkov, potravinový odpad a kuchynský odpad z domácností, kancelárií, reštaurácií, veľkoobchodu, jedální, stravovacích zariadení a maloobchodných zariadení, ktorý je biologicky rozložiteľný a porovnateľný biologický odpad z potravinárskych závodov.
Produkcia komunálnych odpadov rástla vo všetkých krajoch. V porovnaní s rokom 2010 sa objem vyprodukovaného komunálneho odpadu v roku 2019 vo všetkých krajoch zvýšil takmer o jednu tretinu. V r. 2019 sa na Slovensku vyprodukovalo spolu 1 993 832 ton komunálneho odpadu, z toho 59 % tvoril zmesový komunálny odpad, 17 % kovy, biologicky rozložiteľný odpad 12 %, papier a lepenka 5 %, sklo 4 % a plasty 3 % podľa kritéria váhy komunálneho odpadu.

Graf 138: Produkcia komunálnych odpadov v krajoch SR v r. 2010 – 2019 [t]

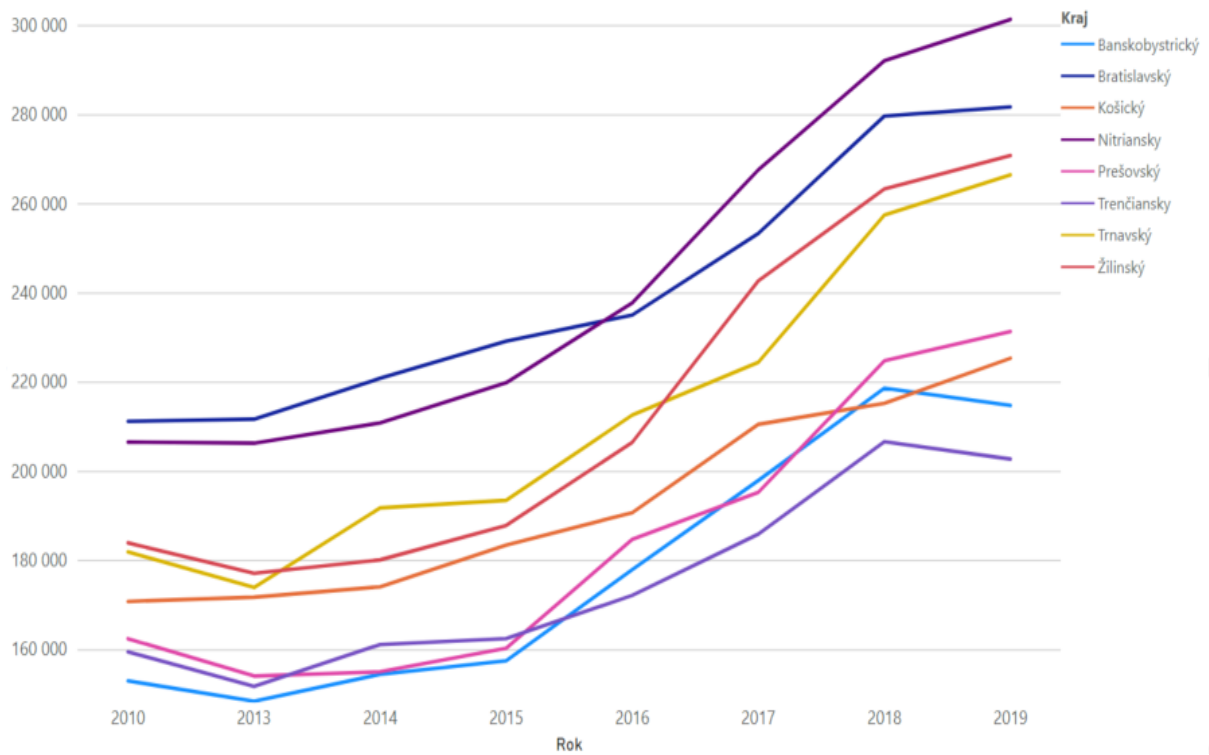

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia SR, 2021

[83] V zmysle zákona č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Najväčší podiel komunálnych odpadov vo všetkých krajoch tvorí predovšetkým zmesový komunálny odpad. Úroveň triedenia komunálneho odpadu bola v roku 2020 33 %. Prešovský kraj vykazuje najnižšiu produkciu komunálnych odpadov na obyvateľa, a to 0,28 ton/obyv. v roku 2019, z toho zmesový komunálny odpad tvoril podiel 0,16 ton/obyv. v roku 2019. Z pohľadu zmeny produkcie odpadov na obyvateľa vzrástla produkcia odpadov o 39,5 % v Prešovskom kraji, ktorý je z tohto pohľadu na 5. mieste spomedzi krajov. Najvyšší je podiel zmesového komunálneho odpadu, ktorý tvorí 0,16-0,26 t/obyv. vo všetkých krajoch.

Mapa 98: Index zmeny produkcie komunálnych odpadov v krajoch medzi rokmi 2010 a 2019 [t] a produkcia komunálnych odpadov a ich typov v krajoch SR v r. 2019 podľa typov odpadov

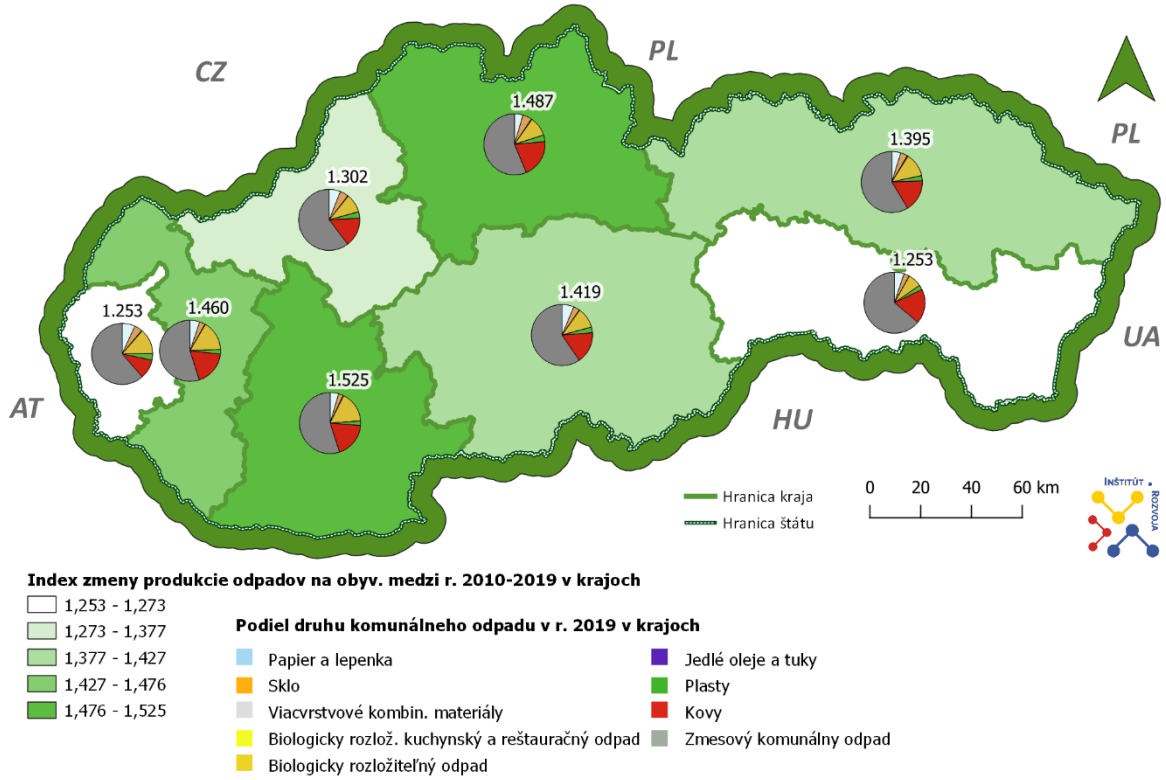

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia SR, 2021

Z pohľadu okresov Prešovského kraja v absolútnom vyjadrení bola produkcia komunálnych odpadov najvyššia v okrese Prešov v hodnote 51 230 ton, ktorý má aj najvyšší počet obyvateľov (176 181 obyv.) v roku 2019. Hranicu 100 000 ton odpadov prekračuje už len okres Poprad. Najnižšiu produkciu vykazuje okres Medzilaborce v hodnote 1983 ton. Zmesový komunálny odpad tvorí v okresov Prešovského kraja podiel 59 %, čo je aj celoslovenský priemer.
Túto situáciu produkcie odpadov reprezentuje pomer - index zmeny v roku 2019 oproti roku 2010 v absolútnom vyjadrení ako aj v relatívnom vyjadrení produkcie odpadov na obyvateľa. Produkcia komunálnych odpadov vzrástla v SR v priemere o 39 %, najrýchlejšie v Žilinskom kraji (o 47 % oproti roku 2010), avšak na obyvateľa to bolo 48 % zvýšenie, v Prešovskom kraji o 42 % v absolútnom vyjadrení (na 4. mieste medzi krajmi) a o 39,5 % na obyvateľa (na 5. mieste medzi krajmi). Celkovo v produkcii na obyvateľa vzrástla produkcia odpadov najviac v Nitrianskom kraji, a to o 53 % v roku 2019 na obyvateľa oproti roku 2010 na obyvateľa. Obce v Prešovskom kraji sú na 4. mieste v absolútnom poradí produkcie komunálnych odpadov a na 5. mieste v tejto produkcii na obyvateľa. V produkcii odpadov na obyvateľa vykazuje najvyšší podiel okres Poprad, v ktorom pripadá až 0,36 t/obyv. Z tohto okresu najvyšší podiel produkcie komunálnych odpadov pripadá na mesto Vysoké Tatry (až 1,37 t/obyv.), pričom priemer všetkých miest Prešovského kraja je 0,41 t/obyv. a priemer všetkých dedín 0,15 t/obyv., čo sa dá pripísať oblasti Tatier ako najnavštevovanejšej a najatraktívnejšej oblasti

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

cestovného ruchu Prešovského kraja z hľadiska miery návštevnosti. Na druhom mieste na obyv. je okres Svidník (0,31 t/obyv.), nasleduje okres Kežmarok (0,30 t/obyv.) a okres Prešov (0,29 t/obyv), okres Stará Ľubovňa (0,29 t/obyv.), okres Levoča (0,28 t/obyv.), okres Humenné (0,28 t/obyv.), okres Snina (0,27 t/obyv.), okres Bardejov (0,27 t/obyv.), okres Stropkov (0,22 t/obyv.), okres Medzilaborce (0,22 t/obyv.), okres Sabinov (0,21 t/obyv.), okres Vranov nad Topľou (0,20 t/obyv.).
Tieto vzťahy druhov odpadov spolu s indexom zmeny produkcie komunálnych odpadov v okresoch medzi rokmi 2010 a 2019 znázorňuje nasledujúce priestorové zobrazenie. Najviac vzrástla produkcia odpadov na obyvateľa v okrese Medzilaborce, a to o 79 %, pričom v priemere za všetky kraje predstavoval nárast asi o 44 %. Veľkosť koláčového grafu podľa druhov odpadov graficky predstavuje závislosť na absolútnej produkcii odpadov, a teda najväčší absolútny podiel majú okresy Prešov, Poprad, Kežmarok a Bardejov.

Mapa 99: Index zmeny produkcie komunálnych odpadov v Prešovskom kraji medzi rokmi 2010 a 2019 [t] a produkcia komunálnych odpadov a ich typov v krajoch SR v r. 2019 podľa typov odpadov

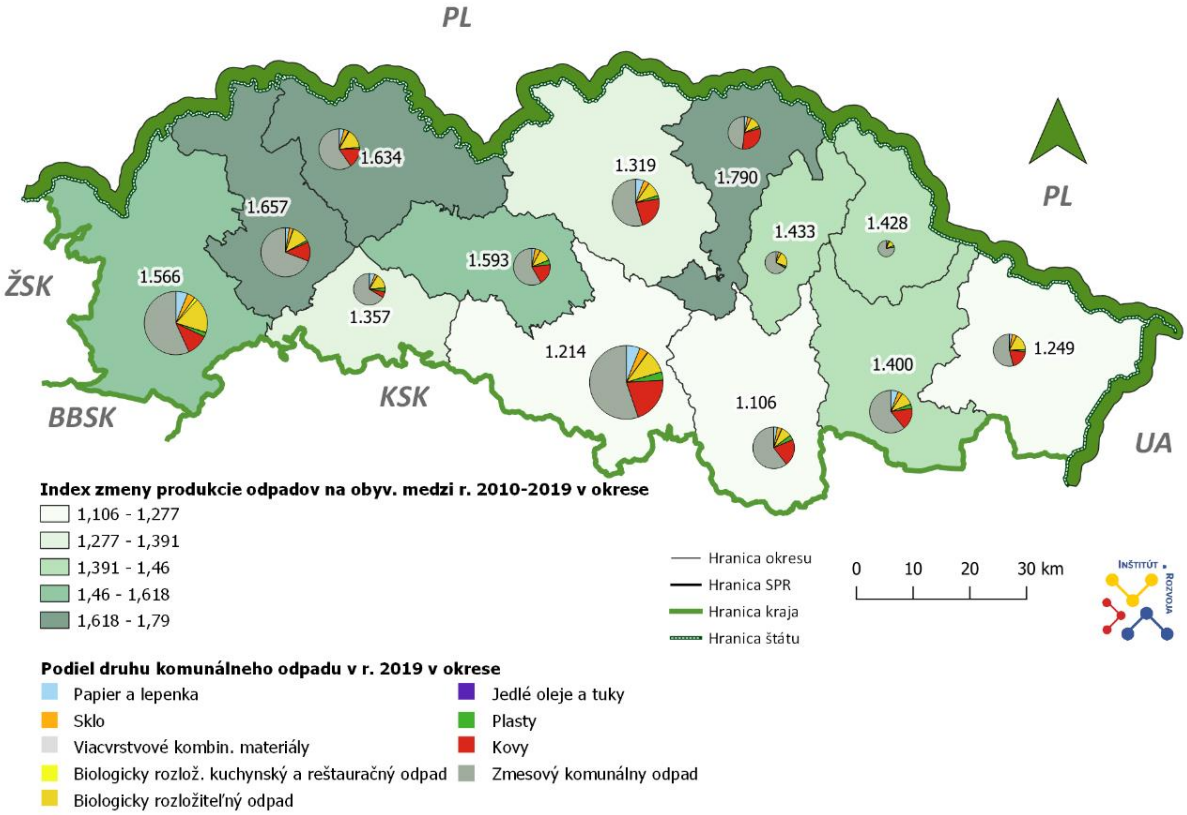

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia SR, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Nasledujúci graf zobrazuje 10 obcí s najvyššou produkciou komunálnych odpadov na obyvateľa a 10 obcí s najnižšou produkciou na obyvateľa.

Graf 139: Obce (10, vľavo) s najvyššou a s najnižšou (10, vpravo) produkciou odpadov na obyvateľa v Prešovskom kraji

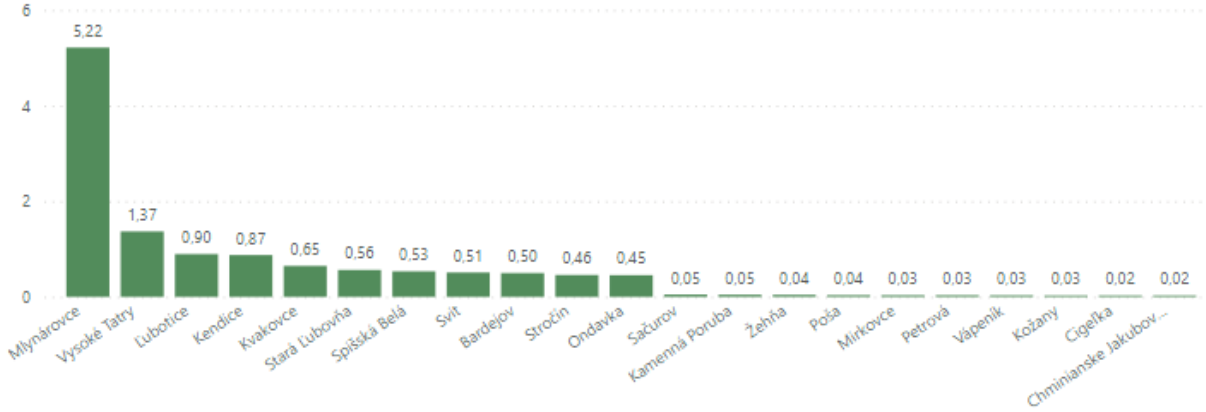

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia SR, 2021

V roku 2010 tvoril podiel zmesového komunálneho odpadu v Prešovskom kraji ca 88 %. V roku 2019 tento podiel klesol na ca 58 %, pričom sa zároveň zvýšil podiel separovania odpadu (kovy u 0,68 % na takmer 17 %, biologicky rozložiteľný odpad z ca 5 % na 12,67 %, papier z 1,8 % na 4,78 %, sklo z 3,1 % na 3,66 %, plasty z 1,4 % na 2,8 %). Pri všetkých týchto druhoch odpadov je tento podiel porovnateľný s ostatnými krajmi. Aj keď separácia plastov mohla narásť násobne, neprejavilo sa to vzhľadom na váhu odpadov z plastov na celkovom objeme.
Skládka odpadov je v zmysle zákona o odpadoch ukladanie odpadov na skládku odpadov. Na Slovensku je podľa údajov MŽP SR 109 skládok odpadov. Skládky sa v zmysle vyhlášky č. 382/2018 Z. z. o skládkovaní odpadov a uskladnení odpadovej ortuti členia na:

- skládky odpadov na inertný odpad (SKIO),
- skládky odpadov na odpad, ktorý nie je nebezpečný (SKNO),
- skládky odpadov na nebezpečný odpad (SKNNO)

Tabuľka 155: Prehľad prevádzkovaných skládok odpadov podľa tried v SR v roku 2019

KRAJ	SKIO	SKNO	SKNNO	Spolu
Bratislavský	1	2	2	6
Trenčiansky	0	0	12	12
Nitriansky	1	1	9	11
Žilinský	2	2	12	16
Banskobystrický	4	1	13	18
Prešovský	1	1	15	17
Košický	4	3	10	17

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia SR, 2021

Podľa nového schváleného Programu odpadového hospodárstva na roky 2021 – 2025 je hlavným cieľom slovenského odpadového hospodárstva do roku 2025 odklonenie odpadov zo skládok.
Dlhodobou snahou krajiny však má byť aj predchádzanie vzniku odpadu spolu s opätovným použitím a prípravou na opätovné použitie, triedenie odpadu pri zdroji.
Cieľom Slovenska má byť aspoň 60 % miera triedenia a aspoň 55 % miera recyklácie komunálnych odpadov v roku 2025. Zároveň platí, že do roku 2035 má byť skládkovanie obmedzené tak, aby na skládkach nekončilo viac ako 10 % KO.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 100: Rozmiestnenie skládok odpadov v Prešovskom kraji

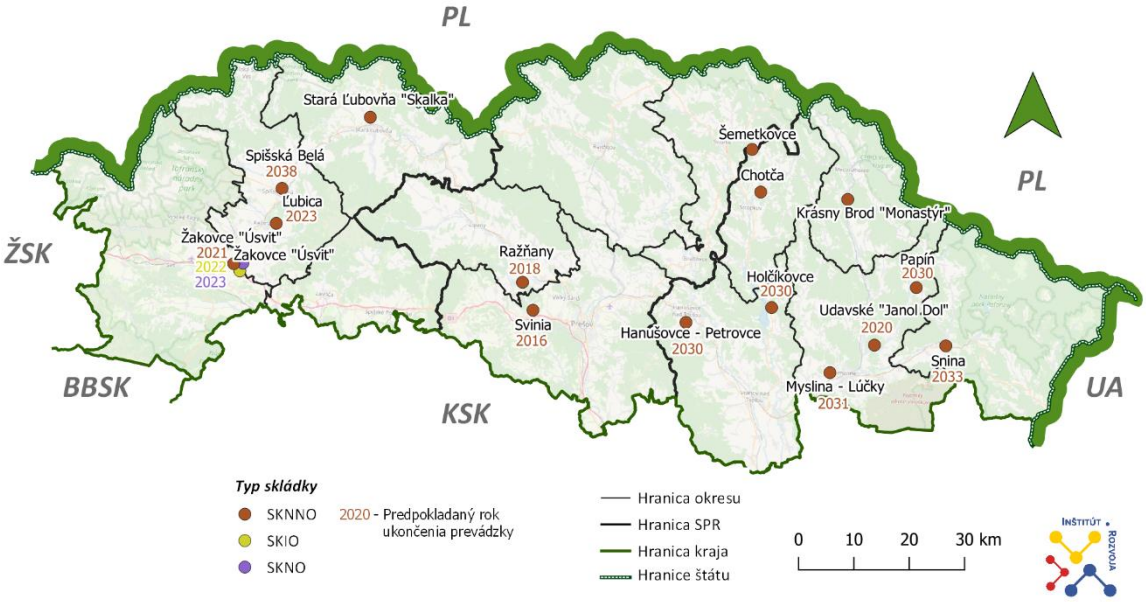

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia SR, 2017

Podľa Inštitútu environmentálnej politiky Ministerstva životného prostredia (2020) sa na Slovensku odhadujú „tisíce nelegálnych skládok“, ktoré sú menšie a viacej rozmiestnené v území.

1. januára 2019 nadobudli účinnosť Zákon č. 329/2018 Z. z. o poplatkoch za uloženie odpadov a o zmene a doplnení zákona č. 587/2004 Z. z. o Environmentálnom fonde a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 330/2018 Z. z. ktorým sa ustanovuje výška sadzieb poplatkov za uloženie odpadov a podrobnosti súvisiace s prerozdeľovaním príjmov z poplatkov za uloženie odpadov.
Pre obce a mestá priniesla táto legislatíva podstatné zmeny, ktoré výrazne ovplyvnili ich rozpočty na strane príjmov a výdavkov. Zvýhodňované sú tie obce, u ktorých je miera triedenia viac ako 30 %. V roku 2019 len necelá tretina v počte 201 obcí v Prešovskom kraji malo podiel skládkovania nižší ako 70 %. Okrem skládkovania pripadá zvyšok na materiálové alebo energetické zhodnotenie.
Podiel produkcie na obyvateľa v okresoch znázorňuje aj index produkcie komunálnych odpadov na obyvateľa v roku 2019. Z foriem likvidácie odpadu prevláda stále skládkovanie (59 %), nasleduje materiálové zhodnotenie (41 %) a v najmenšej miere je to energetické zhodnotenie len v 10 obciach (0,37 %). Túto situáciu znázorňuje aj Mapa 102. Veľkosť kruhu za každú obec znázorňuje relatívny pomer k veľkosti absolútnej produkcie odpadov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 101: Index produkcie komunálnych odpadov na obyvateľa v relatívnom vyjadrení za okres v r. 2019 a forma likvidácie odpadu za obce v absolútnom vyjadrení v r. 2019

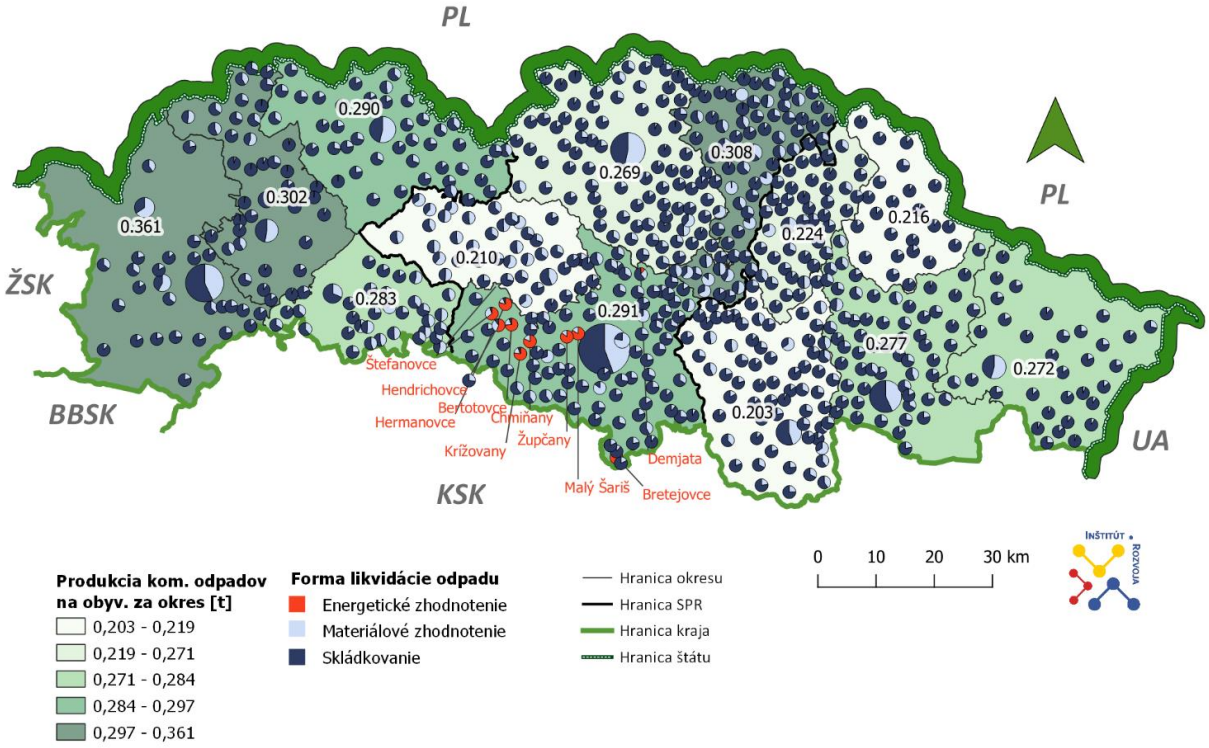

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia SR, 2017

V Prešovskom kraji bolo v roku 2020 registrovaných 56 kompostární, z toho jedna (v Starej Ľubovni), z toho najväčší podiel pripadá na 52 kompostární schválené pre 1 prevádzku[84] a slúžia iba pre potreby jednej lokálnej prevádzky, pri ktorej sú zväčša aj vybudované, z toho 31 je vybudovaných pri školských zariadeniach a 16 pri domovoch alebo centrách sociálnych služieb, 5 pri nejakej reštaurácií (v rámci hotela, motorestu a pod.). Tri kompostárne sú zriadené všeobecne pre vnútroštátny trh a jedna pre trh EÚ, ktorá môže vstupy a výstupy spracovávať a predávať v rámci EÚ.

[84] Schválené podľa Nariadenia EP a Rady (ES) č. 1069/2009 podľa článku 10 – kategórie 3 v rámci kategorizácie vedľajších živočíšnych produktov a odvodených produktov písm. p) pre kuchynský odpad.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 102: Kompostárne v Prešovskom kraji

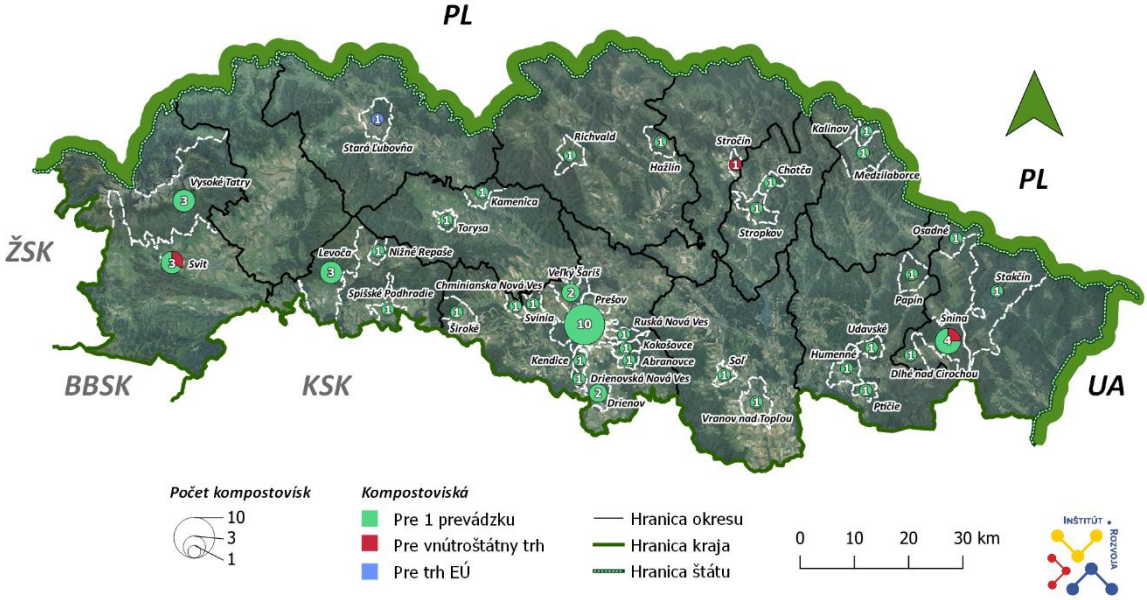

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia SR, 2017

Environmentálne záťaže

Environmentálna záťaž (EZ) je v zmysle geologického zákona definovaná ako znečistenie územia spôsobené činnosťou človeka, ktoré predstavuje závažné riziko pre ľudské zdravie alebo horninové prostredie, podzemnú vodu a pôdu s výnimkou environmentálnej škody. Ide o široké spektrum území kontaminovaných priemyselnou, vojenskou, banskou, dopravnou a poľnohospodárskou činnosťou, ale aj nesprávnym nakladaním s odpadom.

Územie Prešovského kraja eviduje na svojom území 371 záznamov environmentálnych záťaží a sanovaných/rekultivovaných lokalít v troch registroch environmentálnych záťaží (ďalej iba "REZ"), podľa Informačného systému environmentálnych záťaží (november 2021). V registri A – pravdepodobná environmentálna záťaž je evidovaných 195 záznamov, v registri B – potvrdená environmentálna záťaž je evidovaných 38 záznamov a v registri C – sanovaná/rekultivovaná lokalita 138 záznamov. Územie Prešovského kraja eviduje 371 záznamov environmentálnych záťaží, ale keďže niektoré oblasti sú zároveň v dvoch registroch záťaží, celkovo je oblastí 319. Environmentálne záťaže na území Prešovského kraja predstavujú viac než 18 % všetkých záznamov na Slovensku. Takmer jedna pätina environmentálnych záťaží s vysokou prioritou riešenia z celkového počtu environmentálnych záťaží na Slovensku, je práve v Prešovskom kraji. Najviac environmentálnych záťaží sa vyskytuje v SPR Horný Zemplín, kde je evidovaných 119 záťaží. Spomedzi všetkých okresov Prešovského kraja má najviac záťaží okres Vranov nad Topľou (46). Celkovo najmenej environmentálnych záťaží sa nachádza v SPR Šariš (94). Okres, ktorý má spomedzi všetkých okresov Prešovského kraja najmenej environmentálnych záťaží je okres Sabinov (9).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 103: Environmentálne záťaže v Prešovskom kraji za rok 2021

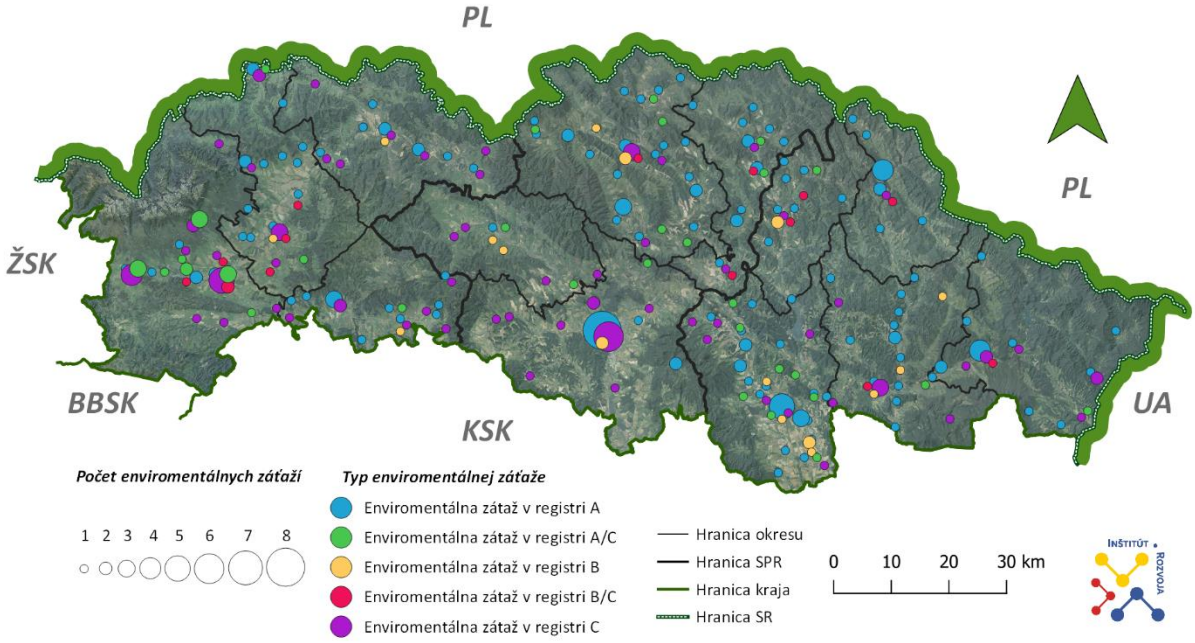

Zdroj: IS EZ, 2021

Z hľadiska environmentálnej kvality sa v Prešovskom kraji nachádzajú regióny prevažne s nenarušeným prostredím, ďalej s mierne narušeným prostredím, v rámci ktorého sa tu vyskytujú okrsky so značne narušeným prostredím, ale nachádzajú sa tu aj regióny so silne narušeným prostredím. Regióny so silne narušeným prostredím sa vyskytujú v Košickom regióne, ktoré ale na území Prešovského kraja zasahuje len minimálne a v Zemplínskom regióne. Celkovo je prostredie environmentálnej kvality narušené najmä v južnej časti Prešovského kraja.

Mapa 104: Regióny environmentálnej kvality v Prešovskom kraji

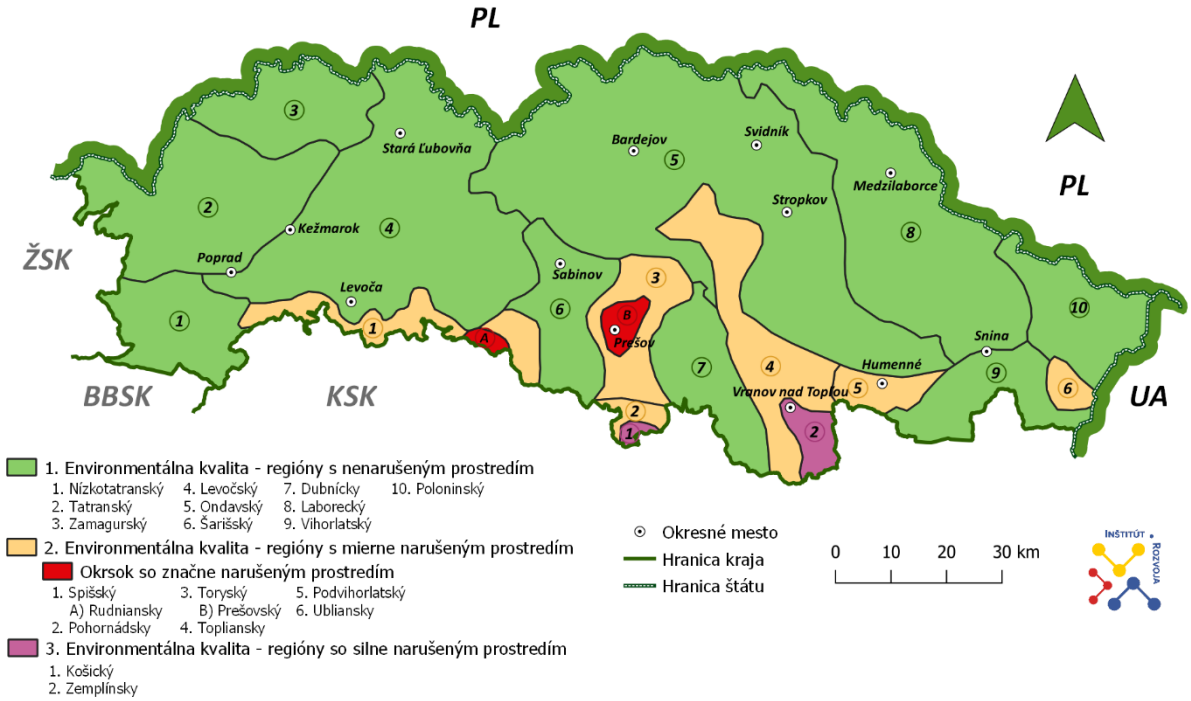

Zdroj: Environmentálna regionalizácia Slovenskej republiky 2016

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Potreba a problematika odstraňovania environmentálnych záťaží rezonuje vo viacerých strategických dokumentoch, ktoré majú za cieľ poukázať na potrebu podporovať ich sanáciu. Štátny program sanácie environmentálnych záťaží (ďalej iba "ŠPS EZ") je strategický plánovací dokument pre oblasť EZ na Slovensku, ktorý určuje rámcové úlohy na postupné znižovanie negatívnych vplyvov EZ na zdravie človeka a životné prostredie. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky sa týmto dokumentom snaží stanoviť a napĺňať ciele európskych a národných strategických dokumentov.
ŠPS EZ nadväzuje na ŠPS EZ na roky 2016 - 2021, je tretím ŠPS EZ v poradí a je vypracovaný na roky 2022 - 2027 s výhľadom do roku 2029 tak, aby pokryl celé plánovacie obdobie Operačného programu Slovensko.
V závislosti od kritérií a postupov, ktoré by mali viesť k sanáciám EZ, sú podľa tohto strategického dokumentu lokality s EZ v rámci Prešovského kraja rozdelené na základe viacerých kritérií.

Tabuľka 156 Lokality s EZ po realizácii podrobného geologického prieskumu životného prostredia (ďalej iba "GPŽP") (z OP KŽP P1, OP ŽP P1, OP ŽP P2, ŠR P) zoradené podľa priority na základe výsledkov analýzy rizík, prírodných pomerov a ďalších faktorov, navrhnuté na prípadnú sanáciu, alebo realizáciu iných opatrení

Por. Číslo (podľa priority)	Identifikátor	Názov lokality	Okres	REZ	Priorita	Poznámka
6.	SK/EZ/MI/494	Strážske - Chemko - odpadový kanál	MI	B	50	OP ŽP P1, pred sanáciou je nutný doplnkový GPŽP rozsahu dnových sedimentov, ťažiskom sanácie je odstránenie dnových sedimentov znečistených PCB a ich likvidácia, odporúčaný je pilotný test likvidácie odpadov
10.	SK/EZ/SB/811	Rožkovany - mrak chlór. uhľovodíkov	SB	B	42	OP ŽP P1, kombinácia viacerých sanačných metód, doplnkový GPŽP v okolí (ZVL, Odeva Lipany...)
11.	SK/EZ/BJ/24	Bardejov - areál SNAHA v.d.	BJ	B	42	OP ŽP P1, kombinácia viacerých sanačných metód, doplnkový GPŽP v predsanačnej etape
13.	SK/EZ/PP/1447	Poprad - ŽSR - stanica	PP	B,C	41	OP ŽP P1, kombinácia viacerých sanačných metód
15.	SK/EZ/HE/264	Udavské - železničná stanica	HE	A	38	OP ŽP P2, kombinácia viacerých sanačných metód, doplnkový GPŽP v predsanačnej etape
25.	SK/EZ/PO/689	Prešov - bývalý závod ZPA	PO	A	29	OP ŽP P2, nevyhnutný doplnkový GPŽP pred sanáciou alebo v predsanačnej etape, lebo nebol povolený vstup do areálu ZPA, monitorovanie sa realizuje do roku 2022
36.	SK/EZ/PO/695	Vyšná Šebastová - obaľovačka	PO	A	23	OP KŽP P1, kombinácia viacerých sanačných metód

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

40.	SK/EZ/VT/1030	Poša - odkalisko Chemka Strážske	VT	B	20	ŠR P, odporúča sa izolácia územia, pred sanáciou nutné ukončenie činnosti odkaliska, jeho rekultivácia, odporúča sa aj doplnkový GPŽP pred sanáciou a dovtedy monitorovanie
56.	SK/EZ/SB/808	Lipany - areál ZVL	SB	B	14	OP ŽP P2, prioritne je odporúčaná metóda chemickej oxidácie podzemnej vody, odporúča sa doplnkový GPŽP v predsanačnej etape, realizuje sa monitorovanie, ktoré skončí v r. 2022
59.	SK/EZ/PP/704	Poprad - obaľovačka Kvetnica	PP	A	14	OP KŽP P1, odporúčaná sanácia odťažbou po cieľové limity ak bude obaľovačka v prevádzke (možné komplikácie), alebo úplné odstránenie znečistenia odťažbou v prípade zmeny využitia územia - ukončenia prevádzky obaľovačky
66.	SK/EZ/SV/928	Snina - obaľovačka	SV	A	13	OP KŽP P1, odporúčané je sanačné čerpanie a čistenie, rekultivácia a monitorovanie
71.	SK/EZ/PO/1907	Prešov - letisko	PO	B	11	OP ŽP P1, odporúčaná je prirodzená atenuácia a monitorovanie
78.	SK/EZ/VT/1045	Vranov nad Topľou - ČS PHM Dlhá ul.	VT	B	10	OP ŽP P2, odporúča sa aktívny sanačný zásah ex situ aj in situ kombináciou sanačných metód, realizuje sa monitorovanie, ktoré skončí v r. 2022
80.	SK/EZ/BJ/44	Nižná Polianka - sklad agrochemikálií	BJ	A	9	OP ŽP P2, stačí odstrániť zdroj znečistenia
84.	SK/EZ/HE/251	Ľubiša - areál PD	HE	A	4	OP ŽP P2, stačí odstrániť zdroj znečistenia
85.	SK/EZ/SV/935	Strihovce - sklad chemikálií bývalého VD Podvihorlat	SV	A	3	OP ŽP P2, stačí odstrániť zdroj znečistenia
88.	SK/EZ/SK/876	Stročín - areál bývalej chemickej čistiarne	SK	A	2	OP ŽP P2, stačí odstrániť zdroj znečistenia

Zdroj: ŠPS EZ 2021-2027

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Na niektorých lokalitách prebiehali monitorovacie práce už v predchádzajúcom období, avšak vzhľadom na zistené závažné znečistenie je navrhované v monitorovaní aj naďalej pokračovať.

Tabuľka 157: Lokality s EZ odporúčané na monitorovanie

Por. číslo	Identifikátor	Názov lokality	okres	REZ	Poznámka
1.	SK/EZ/BJ/22	Bardejov - areál Bardejovských strojární (ZŤS)	BJ	B+C	Lokality riešené v rámci udržateľnosti projektu geologickej úlohy„Monitorovanie environmentálnych záťaží na vybraných lokalitách SR, na ktorých bolo zistené závažné znečistenie a sú odporúčané na ďalšie monitorovanie
2.	SK/EZ/SP/915	Stropkov - areál TESLA Stropkov	SP	B	
3.	SK/EZ/VT/1026	Nižný Hrabovec - odkalisko Bukocel	VT	B	
4.	SK/EZ/VT/1030	Poša - odkalisko Chemka Strážske	VT	B	
5.	SK/EZ/KK/295	Kežmarok - OKTAN	KK	B+C	
6.	SK/EZ/VT/1027	Nižný Hrabovec - skládka v areáli firmy Bukocel	VT	B	
7.	SK/EZ/HE/254	Myslina - stará skládka TKO	HE	B+C	
8.	SK/EZ/PP/710	Svit - skládka Chemosvit	PP	B+C	
9.	SK/EZ/SV/929	Snina - stará riadená skládka odpadov	SV	B+C	
10.	SK/EZ/SL/890	Stará Ľubovňa - skládka Skalka	SL	B	
11.	SK/EZ/KK/300	Spišská Belá - skládka Za potokom	KK	B+C	
12.	SK/EZ/PP/716	Veľký Slavkov - skládka Pod farmou	PP	B+C	
13.	SK/EZ/KK/310	Žakovce - skládka Úsvit	KK	B+C	
14.	SK/EZ/SK/867	Hrabovčík - skládka TKO Technických služieb Svidník	SK	B+C	
15.	SK/EZ/PO/693	Prešov - Solivary	PO	A	Lokality riešené v rámci prebiehajúceho projektu geologickej úlohy „Zabezpečenie monitorovania environmentálnych záťaží Slovenska - I.časť“ (ZMEZ1), na ktorých bolo zistené závažné znečistenie a sú odporúčané na ďalšie monitorovanie
16.	SK/EZ/SB/808	Lipany - areál ZVL	SB	B	
17.	SK/EZ/ZA/1067	Žilina - areál ZVL	ZA	B	
18.	SK/EZ/PO/1907	Prešov - letisko	PO	B	

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

19.	SK/EZ/PO/689	Prešov - bývalý závod ZPA	PO	A	Lokality riešené v rámci prebiehajúceho projektu geologickej úlohy„Zabezpečenie monitorovania environmentálnych záťaží Slovenska - I.časť“ (ZMEZ1), na ktorých zatiaľ nebolo v monitorovacich objektoch potvrdené rozsiahlejšie závažné znečistenie. Budú monitorované minimálne do roku 2022
20.	SK/EZ/PP/700	Poprad - ČS PHM - areál SAD	PP	A+C	
21.	SK/EZ/PP/709	Svit - ČS PHM Hlavná ul.	PP	A+C	
22.	SK/EZ/SL/891	Stará Ľubovňa - SKRUTKÁREŇ-EXIM	SL	A	
23.	SK/EZ/PP/1447	Poprad - ŽSR - stanica	PP	B+C	
24.	SK/EZ/PO/1898	Prešov - Sokolovské kasárne	PO	A	
25.	SK/EZ/PO/1899	Prešov - Duklianske kasárne	PO	A	
26.	SK/EZ/VT/1042	Vranov nad Topľou - Čemerné - areál tehelne	VT	A	
27.	SK/EZ/PO/2126	Zlatá Baňa - štôlne a haldy	PO	A	Lokality riešené v rámci prebiehajúceho projektu geologickej úlohy „Zabezpečenie monitorovania environmentálnych záťaží Slovenska - 2. časť“ (ZMEZ2), pričom monitorovanie bude prebiehať minimálne do roku 2023.
28.	SK/EZ/PO/2142	Zlatá Baňa - Nosger, štôlne a haldy	PO	A	Lokality, ktoré boli navrhnuté na monitorovanie v ŠPS EZ 2016 - 2021, ale monitorovanie nebolo realizované

Zdroj: ŠPS EZ 2021-2027

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ pomerne hustá riečna sieť, všetky hlavné toky kraja pramenia na jeho území + zavedenie systému zálohovania PET fliaš a plechoviek od 1.1.2022 + Pomerne sa zvyšujúce environmentálne povedomie v oblasti triedenia odpadov + Z hľadiska environmentálnej kvality sa v Prešovskom kraji nachádzajú regióny prevažne s nenarušeným prostredím + Existencia informačného systému pre environmentálne záťaže	- vysoká miera skládkovania - nízka miera energetického zhodnocovania - nízka úroveň triedenia pri vysokom podiele zmesového komunálneho odpadu - Kontrola efektívnosti procesov nakladania s odpadom v regióne – logistika - Slabé kompetencie vyšších územných celkov v oblasti spôsobu nakladania s odpadom aj vo vzťahu k sociálno - ekonomickým podmienkam - Nedostatočné kapacity zariadení v regióne na nakladanie (zneškodňovanie) s nebezpečným odpadom - Nenaplnené kapacity zariadení na nakladanie s odpadom (skládky odpadov, triediace linky, recyklačné zariadenia, zberné dvory) a potreba zlepšenia a zvýšenia ich naplnenosti - Nepripravenosť na logistiku a nakladanie s BRKO - Takmer jedna pätina environmentálnych záťaží s vysokou prioritou riešenia v rámci celkového počtu environmentálnych záťaží sa nachádza v Prešovskom kraji - Výskyt okrskov so značne narušeným prostredím a regiónov so silne narušeným prostredím environmentálnej kvality v južnej časti kraja
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Cielená podpora bezobalových produktov resp. produktov s ekologickými obalmi + Možnosti alokácie finančných zdrojov pre oblasť odpadového hospodárstva	- ohrozenie kvality pôd v dôsledku absencie sanácie skládok odpadov - Emisie skládkových plynov (CO_2, metán a iné) - Obmedzená životnosť a kapacita skládok bez pripravenosti územia s alternatívami

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ Cielená podpora zariadení ako zberné dvory, výkupne druhotných surovín v chudobnejších (prípadne marginalizovaných) častiach regiónu - potreba separovania odpadu pri zdroji + Možnosti tvorby nástrojov financovania sanácií environmentálnych záťaží zo štátnych zdrojov a z fondov EÚ + Možnosti sanácií environmentálnych záťaží	ekologickejšieho spracovania a zhodnocovania odpadov - Nákladné zabezpečenie zariadení na MBÚ (mechanicko biologickú úpravu) odpadov pred skládkovaním - Evidencia 371 záznamov environmentálnych záťaží - Pomalá sanácia environmentálnych záťaží - Zvyšujúce sa náklady potrebné na sanácie environmentálnych záťaží

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

NÁSLEDKY

1. Negatívny vplyv kvalitu životného prostredia zamoreného odpadmi alebo jeho časťami
2. Zhoršenie kvality života obyvateľov žijúcich v blízkosti EZ

1. Prítomnosť nelegálnych skládok
2. Zvýšená záťaž územia odpadmi, najmä v blízkostí obydlí
3. Zvýšené nároky na likvidáciu odpadov

1. Nízka miera materiálového zhodnocovania odpadu a upcyklácie
2. Zvýšenie cien produktov v dôsledku výroby nových obalov

1. Vysoké riziko ohrozenia kvality povrchových a podzemných vôd, pôdy
2. Narušenie scenérie a krajinného obrazu
3. Riziko ohrozenia zdravia obyvateľov v blízkosti EZ

PROBLÉMY

1. Vysoká miera produkcie komunálnych odpadov
2. Vysoká miera podielu zmesových komunálnych odpadov, nízka úroveň triedenia
3. Výskyt environmentálnych záťaží bez sanácie

PRÍČINY

1. Nízky podiel bezobalových produktov resp. produktov s ekologickými obalovými materiálmi
2. Zvyšujúca sa konzumná spotreba domácností

1. Nedostatočné environmentálne povedomie výhod recyklácie
2. Absencia kontajnerov na triedený zber na všetkých miestach
3. Absencia cielenej komunálnej politiky

3. Vysoké náklady na sanácie EZ a nedostatok finančných zdrojov

2. Pomalý proces vedúci k sanáciám EZ

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.7.3 Ovzdušie, voda, pôda

Ovzdušie

Prešovský kraj má po Košickom a Trenčianskom kraji najmenej evidovaných stacionárnych zdrojov znečisťovania ovzdušia (ďalej ZZO). Prešovský kraj má najmenej (63) veľkých ZZO spomedzi všetkých krajov na Slovensku, z toho v prevádzke je 54. Stredných ZZO sa v Prešovskom kraji nachádza v počte 1542, z toho v prevádzke je 1356.

Stacionárny ZZO je definovaný v § 3 ods. 1 písm. a) zákona č. 137/2010 Z. z. o ovzduší, v znení neskorších predpisov ako „technologický celok, sklad alebo skládka palív, surovín a produktov, skládka odpadov, lom alebo iná plocha s možnosťou zaparenia, horenia alebo úletu znečisťujúcich látok alebo iná stavba, objekt a činnosť, ktorá znečisťuje alebo môže znečisťovať ovzdušie; vymedzený je ako súhrn všetkých častí, súčastí a činností v rámci funkčného celku a priestorového celku“. Odsek 2 uvedeného paragrafu zákona o ovzduší ďalej uvádza, že ZZO sa podľa miery ich vplyvu na ovzdušie alebo podľa rozsahu znečisťovania ovzdušia členia na veľké, stredné a malé zdroje.

Pod pojmom emisia sa rozumie každé priame alebo nepriame vypustenie znečisťujúcej látky do ovzdušia. K základným znečisťujúcim látkam (ďalej ZZL) patria tuhé znečisťujúce látky (tuhé emisie - TZL), oxid siričitý (SO_2), oxidy dusíka (N_x) a oxid uhoľnatý (CO). Tuhé znečisťujúce látky sa podľa veľkosti delia na dve hlavné skupiny, a to PM_{10} a $PM_{2,5}$. PM_{10} sú častice s priemerom od 2,5 do 10 µm (mikrometrov), ktoré môžu ľahko prenikať do pľúcnych tkanív a spôsobiť zdravotné problémy v oblasti srdcovo-cievnej a dýchacej sústavy. Zdrojom PM_{10} častíc je zvírený prach z ciest, priemyselných závodov, spaľovanie tuhých látok či výfukové plyny z motorových vozidiel. $PM_{2,5}$ sú častice s priemerom menším ako 2,5 µm a rovnako majú negatívny vplyv na ľudské zdravie, hlavne na dýchacie cesty. Ich zdrojom sú všetky druhy spaľovacích procesov, vrátane obytného spaľovania dreva, lesných požiarov, elektrárne, procesy v poľnohospodárstve, automobilová doprava atď. Oxid siričitý (SO_2) je plynná látka, ktorá pôsobí dráždivo na sliznice dýchacích ciest a na očné spojivky, je obsiahnutý vo výfukových plynoch spaľovacích motorov, vzniká aj pri spaľovaní fosílnych palív alebo pri spracovávaní rúd obsahujúcich síru. Oxidy dusíka (NOx) vznikajú v technických zariadeniach, v ktorých dochádza k spaľovaniu vo vzduchu za vysokých teplôt, sú taktiež súčasťou výfukových plynov. Môžu spôsobiť mierne až ťažké zápaly priedušiek alebo pľúc a taktiež sa podieľajú na poškodzovaní ozónovej vrstvy Zeme, okysľovaní dažďových zrážok a tvorbe smogu. Oxid uhoľnatý (CO) je produktom spaľovania z priemyselných pecí, kotlov a iných technologických zariadení spaľujúcich plynné, kvapalné a tuhé palivá, a je najškodlivejšou zložkou výfukových plynov.

Nasledujúca mapa zobrazuje priestorové zobrazenie údajov o vykurovaní bytov a domov, ktoré nie sú napojené na centrálny zdroj vykurovania, ktoré nespĺňajú kritéria stredného zdroja Národného emisného informačného systému (NEIS). V databáze NEIS viacmodulového systému pod správou SHMÚ sú údaje o prevádzke veľkých a stredných zdrojov znečisťovania ovzdušia. Zdrojom emisií sú okrem týchto zdrojov aj líniové zdroje (cestná doprava) a lokálne kúreniská (vykurovanie domácností). Práve informácie o počte, type a umiestnení lokálnych kúreniská sú nepresné, pretože nejestvuje žiadna systematická databáza o týchto dôležitých zdrojoch emisií okrem údajov z oficiálneho Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011. Tieto údaje môžu byť už s vysokou pravdepodobnosťou neaktuálne a už aj v čase svojho vzniku malo nahlasovanie týchto dát zo strany domácností dobrovoľný charakter, pričom tieto údaje neboli overované žiadnym orgánom. Napriek tomu máme zato, že tieto údaje zo sčítania obyvateľov môžu poskytovať približný obraz o rozmiestnení a podiele jednotlivých palív na vykurovaní rodinných domov v Prešovskom kraji. Nasledujúca mapa potvrdzuje geograficky nehomogénne rozloženie týchto zdrojov palivovej základne pre domáce kúreniská. Priestorové rozloženie kúrenísk s tuhým palivom a plynových kotlov vysoko koreluje s územiami, ktoré sú resp. nie sú plynofikované (*porov. mapu plynofikácií obcí Prešovského kraja v kapitole Technická infraštruktúra*).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

V roku 2011 uviedlo v SPR Spiš len približne necelých 14 % domácností SPR Spiša. Podobný údaj bol zaznamenaný v SPR Šariš. V SPR Horný Zemplín uviedlo tento údaj asi 16 % domácností. Hlavným zdrojom vykurovania asi jednej tretiny domácností Prešovského kraja sú kotly na tuhé palivo. Avšak tento podiel je pravdepodobne vyšší, a to predovšetkým v chladnejších ročných obdobiach, v ktorých kotol na tuhé palivo je často aj doplnkovým zdrojom vykurovania v prípade, že hlavný zdroj je iného druhu. Je možné predpokladať, že tento stav je spôsobený okrem dostupnosti plynárenskej siete aj faktorom relatívne nízkej ceny plynu vzhľadom na ostatné druhy energií. Nezanedbateľným faktorom môže byť aj blízka dostupnosť lesov v horských oblastiach ako aj dostupné ceny palivového dreva vo vybraných oblastiach. Pri uvažovaní o trende je potrebné rátať v budúcnosti s väčšou dostupnosťou alternatívnych zdrojov vykurovania (napr. tepelné čerpadlá, solárne kolektory, fotovoltaické panely a určite aj menších lokálnych veterných turbín), čo bude závisieť nielen od samotnej výšky dotácií, ktoré v uplynulom programovom období 2014-2020 boli financované predovšetkým prostredníctvom Operačného programu Kvalita životného prostredia (financovaný z fondu EÚ EFRR) v správe Slovenskej inovačnej a energetickej agentúry (SIEA) prostredníctvom projektov s názvom „Zelená domácnostiam“, ale predovšetkým aj od potreby zvyšovania environmentálneho povedomia obyvateľstva nielen pri stavbe nových domov, ale aj pri ich rekonštrukcii.

Mapa 105: Podiely rodinných domov využívajúce jednotlivé druhy palív v Prešovskom kraji

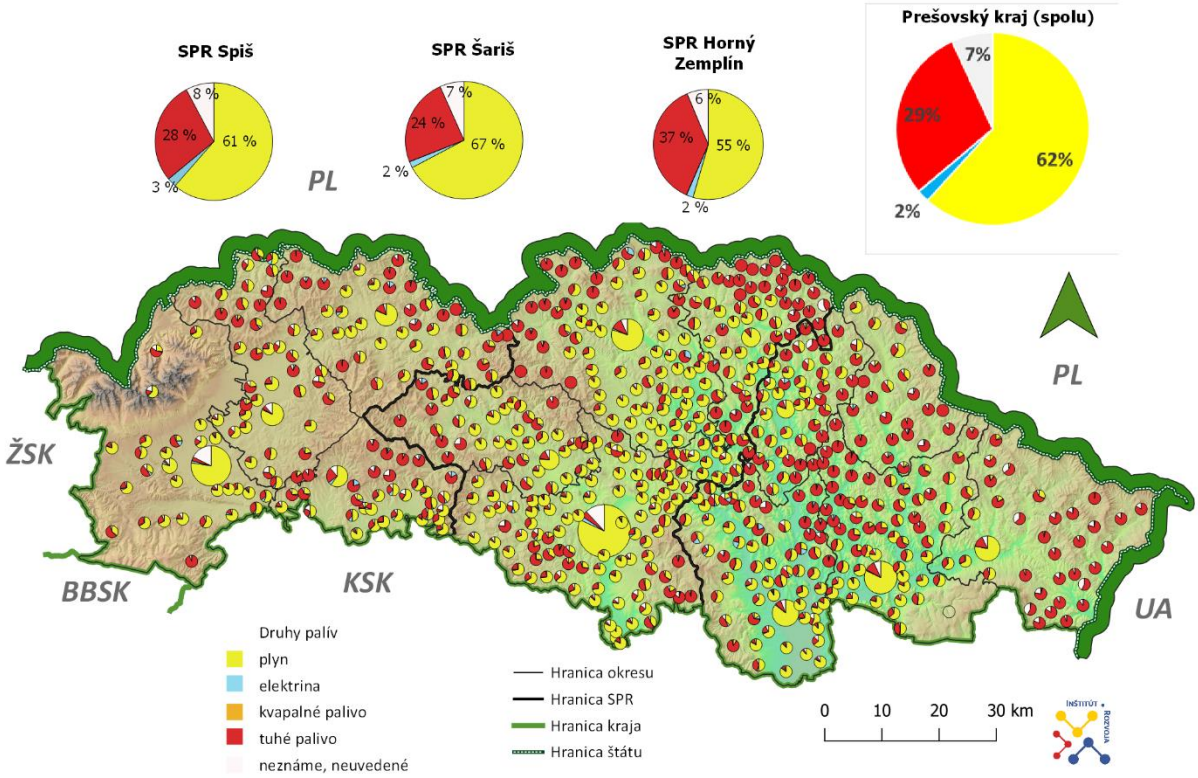

Zdroj: SHMÚ, 2021 (Sčítanie obyvateľstva z r. 2011)

Najvýznamnejším územím, v ktorom sa produkuje do ovzdušia najviac **tuhých znečisťujúcich látok** (TZL) v rámci Prešovského kraja za rok 2019 je oblasť SPR Horný Zemplín v okrese Vranov nad Topľou. Jedným z najvýznamnejších prevádzkovateľov je BUKOCEL, a.s., ktorý vyprodukoval do ovzdušia 40,38 t emisií. Najvýznamnejším prevádzkovateľom zdrojov znečisťovania ovzdušia **oxidom síry** (SO_2) je rovnako SPR Horný Zemplín okres Vranov nad Topľou. Prevádzkovateľmi sú BUKÓZA ENERGO, a.s. (145,5 t) a BUKOCEL, a.s. (142,9 t), ktorý vyprodukovali najviac emisií do ovzdušia v rámci Prešovského kraja. Najvýznamnejším prevádzkovateľom zdrojov znečisťovania ovzdušia **oxidov dusíka** (NO_x) je rovnako BUKÓZA ENERGO, a.s. (461,15 t) a BUKOCEL, a.s. (224,05 t). Najvýznamnejším prevádzkovateľom zdrojov znečisťovania ovzdušia **oxidu uhoľnatého** (CO) je SPR Šariš okres Prešov.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Prevádzkovateľom je Leier Baustoffe SK s.r.o., ktorý vyprodukuje 388,84 t emisií do ovzdušia. Ďalšími prevádzkovateľmi je BUKOCEL, a.s. (290,28 t) a BUKÓZA ENERGO, a.s. (227,7 t). Najviac znečisťujúcich látok v ovzduší je jednoznačne v SPR Horný Zemplín v okrese Vranov nad Topľou a najmenej rovnako v SPR Horný Zemplín, konkrétne v okrese Stropkov.

Graf 140: Prehľad množstva tuhých znečisťujúcich látok (TZL) v ovzduší v okresoch Prešovského kraja od roku 2012 - 2020

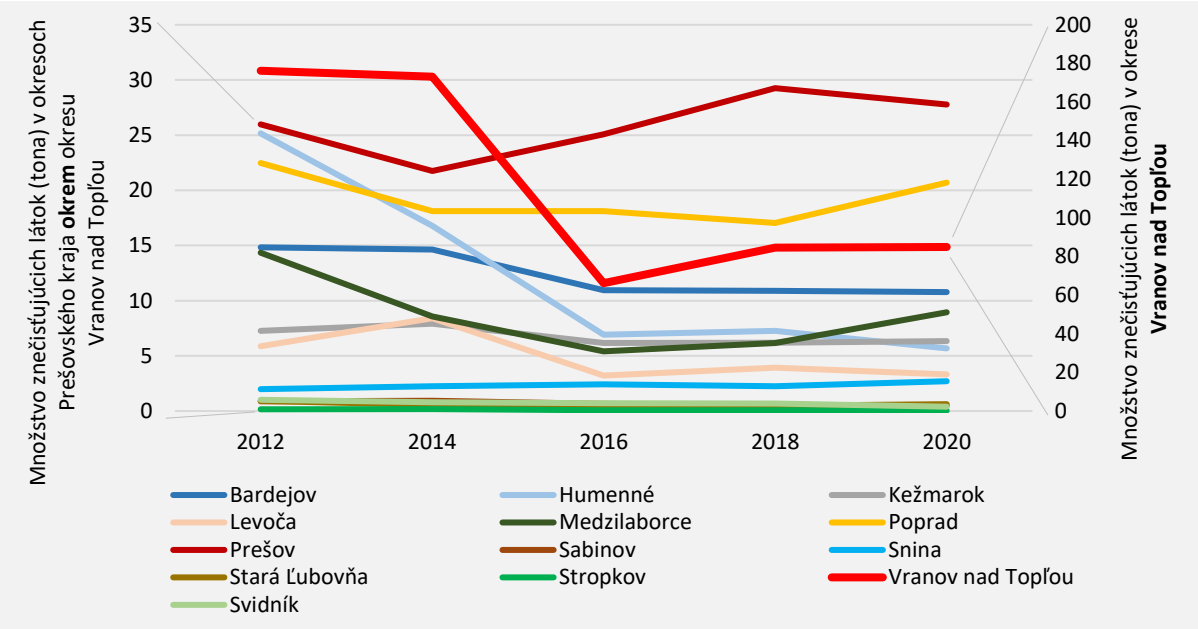

Zdroj: NEIS, 2021

*Tabuľka 158: Prehľad množstva **oxidu siričitého** v ovzduší (t) v okresoch Prešovského kraja od roku 2012 - 2020*

Okres	2012	2014	2016	2018	2020
Poprad	1,425	1,827	1,367	1,473	1,604
Kežmarok	2,774	3,997	4,133	1,622	0,891
Stará Ľubovňa	10,773	11,195	9,597	0,239	0,258
Levoča	1,753	1,767	3,281	4,353	2,131
Prešov	4,564	1,94	5,634	5,534	4,537
Bardejov	3,506	3,903	2,504	2,477	2,534
Sabinov	0,075	0,138	0,132	0,359	0,075
Svidník	0,867	5,455	5,811	2,014	0,539
Vranov nad Topľou	1 292,59	1 534,35	1 243,21	313,629	311,52
Humenné	54,659	16,553	27,187	23,751	20,354
Snina	120,788	0,192	0,216	0,207	0,21
Stropkov	0,024	0,104	0,223	0,07	0,243
Medzilaborce	0,016	0,012	0,015	0,006	0,069

Zdroj: NEIS, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

*Tabuľka 159: Prehľad množstva **oxidov dusíka** v ovzduší (t) v okresoch Prešovského kraja od roku 2012 - 2020*

Okres	2012	2014	2016	2018	2020
Poprad	99,492	91,058	96,343	93,339	87,387
Kežmarok	25,419	31,466	31,401	37,22	33,278
Stará Ľubovňa	25,688	24,076	23,221	20,445	21,442
Levoča	6,913	6,452	8,08	8,5	7,456
Prešov	125,928	120,967	151,49	153,272	136,455
Bardejov	108,316	87,883	109,293	109,854	111,299
Sabinov	18,162	18,988	15,394	14,166	17,148
Svidník	9,314	13,757	13,892	7,961	6,188
Vranov nad Topľou	863,046	653,395	577,504	795,053	444,776
Humenné	43,941	58,387	53,169	50,779	46,067
Snina	101,18	43,963	35,779	33,032	34,114
Stropkov	4,618	4,016	3,794	3,147	3,131
Medzilaborce	5,706	5,101	10,14	9,71	9,132

Zdroj: NEIS, 2021

*Tabuľka 160: Prehľad množstva **oxidu uhoľnatého** v ovzduší (t) v okresoch Prešovského kraja od roku 2012 – 2020*

Okres	2012	2014	2016	2018	2020
Poprad	120,792	214,524	110,987	153,392	121,12
Kežmarok	47,044	44,438	34,737	36,131	41,449
Stará Ľubovňa	17,971	15,074	7,129	6,732	7,105
Levoča	14,318	6,235	17,372	27,588	32,053
Prešov	244,048	144,939	445,461	508,551	423,594
Bardejov	94,709	8,196	25,121	25,21	25,389
Sabinov	14,761	15,656	11,004	10,664	11,159
Svidník	8,172	13,651	13,454	7,177	4,417
Vranov nad Topľou	493,391	761,581	240,02	381,661	1 763,39
Humenné	45,969	71,691	34,256	31,958	28,514
Snina	92,327	65,569	76,94	65,928	71,019
Stropkov	5,117	5,333	1,469	1,216	1,212
Medzilaborce	16,142	16,756	25,099	2,054	5,337

Zdroj: NEIS, 2021

Tabuľka 161: Znečisťujúce látky vypustené do ovzdušia zo ZZO najvýznamnejších prevádzkovateľov na území Prešovského kraja za rok 2019

Znečisťujúce látky	Prevádzkovateľ	ZZO v okrese	Emisie [t]	Podiel na celkových emisiách	
				kraja [%]	SR [%]
Tuhé znečisťujúce látky	1. BUKOCEL, a.s.	Vranov nad Topľou	**40,38**	24,22	1,14
	2. TeHo Bardejov, s.r.o.	Bardejov	8,86	5,31	0,25
	3. BUKÓZA ENERGO, a. s.	Vranov nad Topľou	8,52	5,11	0,24
	4. VSK MINERAL s.r.o.	Vranov nad Topľou	7,94	4,76	0,22
	5. TATRAVAGÓNKA a.s.	Poprad	6,82	4,09	0,19
	6. BYTENERG spol. s r.o.	Medzilaborce	5,95	3,57	0,17
	7. IS-LOM s.r.o., Maglovec	Prešov	5,11	3,07	0,14
	8. SPRAVBYTKOMFORT a.s. Prešov	Prešov	3,72	2,23	0,11

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

	9. BEKY, a.s.	Snina	3,29	1,97	0,09
	10. LOMY, s. r. o.	Prešov	3,14	1,88	0,09
	SPOLU		**93,74**	**56,22**	**2,65**
***Oxidy síry** vyjadrené ako SO2*	1. BUKÓZA ENERGO, a. s.	Vranov nad Topľou	**145,5**	44,47	1,02
	2. BUKOCEL, a.s.	Vranov nad Topľou	**142,9**	43,68	1
	3. CHEMES, a.s. Humenné	Humenné	15,09	4,61	0,11
	4. AGROKOMPLEX, spol. s r.o. Humenné	Humenné	4,81	1,47	0,03
	5. Leier Baustoffe SK s.r.o.	Prešov	3,38	1,03	0,02
	6. Centrum sociálnych služieb Spišský Štvrtok, n.o.	Levoča	3,11	0,95	0,02
	7. Základná škola v Malcove	Bardejov	1,89	0,58	0,01
	8. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky	Humenné	1,8	0,55	0,01
	9. BPS Ladomirová, s. r. o.	Svidník	1,67	0,51	0,01
	10. IKA TRANS, spol. s r.o.	Kežmarok	1,15	0,35	0,01
	SPOLU		**321,3**	**98,21**	**2,26**
***Oxidy dusíka** vyjadrené ako NO2*	1. BUKÓZA ENERGO, a. s.	Vranov nad Topľou	**461,15**	37,37	1,97
	2. BUKOCEL, a.s.	Vranov nad Topľou	**224,05**	18,15	0,96
	3. TeHo Bardejov, s.r.o.	Bardejov	101,53	8,23	0,43
	4. SPRAVBYTKOMFORT a.s. Prešov	Prešov	78,19	6,34	0,33
	5. Leier Baustoffe SK s.r.o.	Prešov	29,26	2,37	0,13
	6. CHEMOSVIT ENERGOCHEM, a.s.	Poprad	28,06	2,27	0,12
	7. CHEMES, a.s. Humenné	Humenné	25,54	2,07	0,11
	8. Popradská energetická spoločnosť, s.r.o.	Poprad	16,74	1,36	0,07
	9. Team ENERGO SK s.r.o.	Vranov nad Topľou	14,37	1,16	0,06
	10. AGROKOMPLEX, spol. s r.o. Humenné	Humenné	11,49	0,93	0,05
	SPOLU		**990,37**	**80,25**	**4,23**
Oxid uhoľnatý	1. Leier Baustoffe SK s.r.o.	Prešov	**388,84**	28,75	0,38
	2. BUKOCEL, a.s.	Vranov nad Topľou	**290,28**	21,46	0,28
	3. BUKÓZA ENERGO, a. s.	Vranov nad Topľou	**227,7**	16,84	0,22
	4. Schule Slovakia, s.r.o.	Poprad	79,34	5,87	0,08
	5. SPRAVBYTKOMFORT a.s. Prešov	Prešov	40,26	2,98	0,04
	6. PRO POPULO PP a.s.	Levoča	37,6	2,78	0,04
	7. Teplo GGE s. r. o.	Snina	27,48	2,03	0,03
	8. Spravbytherm s.r.o.	Kežmarok	24,93	1,84	0,02
	9. TeHo Bardejov, s.r.o.	Bardejov	20,74	1,53	0,02
	10. UNEX Slovakia, a.s.	Snina	10,21	0,75	0,01
	SPOLU		**1 147,39**	**84,84**	**1,12**

Zdroj: SHMÚ, 2019

Oblasťou riadenia kvality ovzdušia (ORKO) je aglomerácia alebo vymedzená časť zóny, kde je prekročená:

- limitná hodnota jednej látky alebo viacerých znečisťujúcich látok zvýšená o medzu tolerancie,
- limitná hodnota jednej látky alebo viacerých znečisťujúcich látok, ak nie je určená medza tolerancie,
- cieľová hodnota pre ozón, častice $PM_{2,5}$, arzén, kadmium, nikel alebo benzo(a)pyrén.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Keďže monitorovacie stanice nemôžu svojím meraním pokryť celú krajinu s tak členitým terénom je potrebné vymedziť ORKO nielen tam, kde sa zistilo znečistenie prekračujúce limitné hodnoty alebo cieľové hodnoty niektorej znečisťujúcej látky na základe merania (oranžová farba) (zohľadňujú sa najmenej ostatné 3 roky), ale do ORKO treba zahrnúť aj rizikové oblasti, kde zhoršená kvalita ovzdušia vychádza na základe modelovania. ORKO vymedzené na základe matematického modelovania boli určené na základe metodiky ako rizikové oblasti, kde nadmerné znečistenia ovzdušia vychádza z vysokých emisií z lokálneho vykurovania najmä tuhým palivom (biomasou a uhlím) a na základe zhoršených rozptylových podmienok (slabomodrá farba). Na základe tohto modelovania bol vypočítaný aj index kvality ovzdušia pre okresy. V Prešovskom kraji dosahuje hodnoty od 0,05 – čo predstavuje hodnotu 2 % a najvyššie hodnoty 0,53 pre okres Sabinov (34 %) a pre okres Snina 0,62 (35 %). Avšak okresy rizikové ako celok (s percentuálnym indexom zhoršenej kvality ovzdušia nad 40 %) podľa metodiky SHMÚ sa na rozdiel od iných krajov predovšetkým na južnom, strednom a severnom Slovensku na území Prešovského kraja nenachádzajú, avšak sú v priamom susedstve Prešovského kraja, a to okresy Liptovský Mikuláš, Brezno, Rožňava, Spišská Nová Ves a Gelnica.

Mapa 106: Oblasti riadenia kvality ovzdušia v Prešovskom kraji za rok 2018-2020

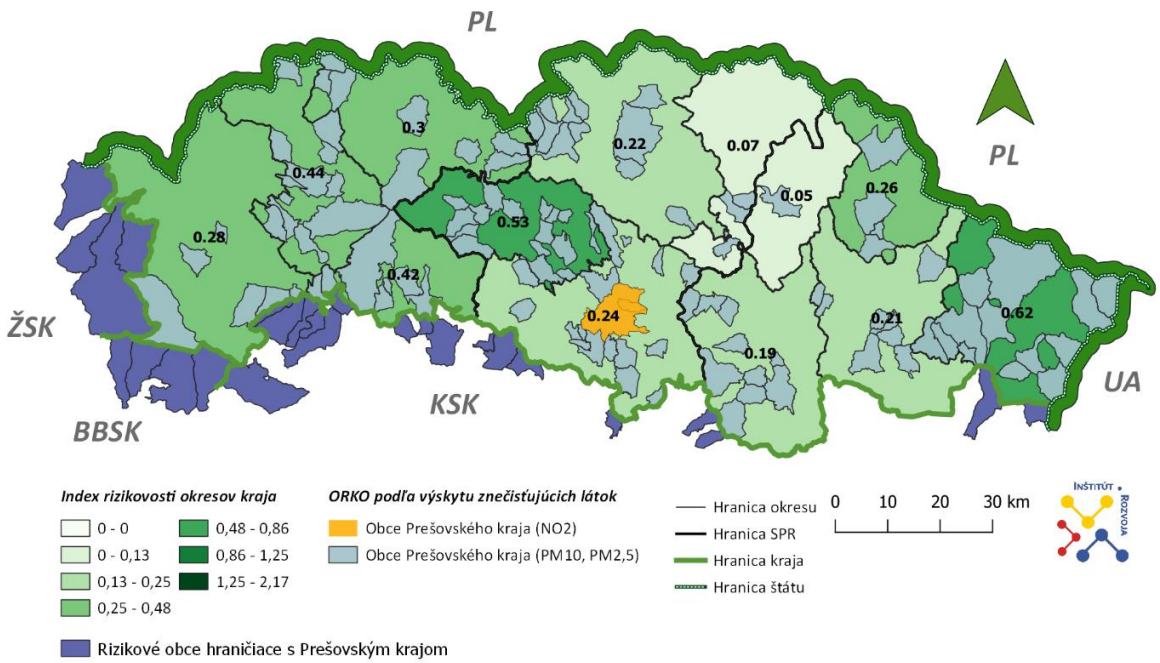

Zdroj: SHMÚ 2022 (porov. https://www.shmu.sk/sk/?page=2186#_ftn1 a https://ruraj-git.github.io/folium_html/)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 162: Vyhodnotenie znečistenia ovzdušia podľa limitných hodnôt na ochranu ľudského zdravia v Prešovskom kraji za rok 2019

	Ochrana zdravia										VP [2]	
AGLOMERÁCIA Zóna	**Znečisťujúca látka**	**SO_2**		**NO_2**		**PM_{10}**		**$PM_{2.5}$**	**CO**	**Benzén**	**SO_2**	**NO_2**
	Doba spriemerovania	1 hod	24 hod	1 hod	1 rok	24 hod	1 rok	1 rok	8 hod [1]	1 rok	3 hod po sebe	3 hod po sebe
	Parameter	počet prekročení	počet prekročení	počet prekročení	priemer	počet prekročení	priemer	priemer	priemer	priemer	počet prekročení	počet prekročení
	Limitná hodnota (µg.m^{-3})	350	125	200	40	50	40	25	10 000	5	500	400
	Maximálny počet povolených prekročení	*24*	*3*	*18*		*35*						
Prešovský kraj	Gánovce Meteo. st.			*0*	8							0
	Humenné, Nám. slobody			*0*	9	*20*	23	18				0
	Prešov, arm. gen. Ľ. Svobodu			*0*	39	*28*	28	18	1 413	1,1		0
	Vranov nad Top., M.R.Štefánika	*0*	*0*			*20*	23	16			0	0
	Stará Lesná, AÚ SAV, EMEP [3]			*0*	5	*0*	14	11				0
	Starina Vodná nádrž, EMEP			*0*	3							
	Kolonické sedlo [3]					*2*	18	10				0

Vysvetlivky: 1) maximálna osemhodinová koncentrácia; 2) limitné hodnoty pre výstražné prahy
Označenie výťažnosti: > = 90 % platných meraní
Zdroj: Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2019

V Prešovskom kraji nebola v roku 2019 prekročená ani jedna hodnota znečisťujúcich látok podľa limitných hodnôt na ochranu ľudského zdravia.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Smogové situácie

Legislatíva stanovuje podmienky na vydanie oznámenia o vzniku smogovej situácie aj pre PM_{10} s cieľom chrániť zdravie obyvateľov aj pri krátkodobejšom zhoršení kvality ovzdušia. Podľa vyhlášky MŽPSR č. 244/2016 Z. z. o kvalite ovzdušia v znení neskorších predpisov je oznámenie o vzniku smogovej situácie pre častice PM_{10} vydané, **ak dvanásťhodinový kĺzavý priemer koncentrácií PM_{10} prekročí informačný prah 100 µg.m^{-3},** a súčasne podľa vývoja znečistenia ovzdušia a na základe meteorologickej predpovede nie je odôvodnené predpokladať zníženie koncentrácie tejto znečisťujúcej látky v priebehu nasledujúcich 24 hodín pod hodnotu informačného prahu. **Výstraha pred závažnou smogovou situáciou pre častice PM_{10} je vydaná, ak dvanásťhodinový kĺzavý priemer koncentrácií PM_{10} prekročí výstražný prah 150 µg.m^{-3}**, a súčasne podľa vývoja znečistenia ovzdušia a na základe meteorologickej predpovede nie je odôvodnené predpokladať zníženie koncentrácie tejto znečisťujúcej látky v priebehu nasledujúcich 24 hodín pod hodnotu výstražného prahu.
V Prešovskom kraji bolo zaznamenané prekročenie informačného prahu pre PM_{10} vo Vranove nad Topľou v SPR Horný Zemplín, na stanici M .R. Štefánika po dobu 12h a v Prešove v SPR Šariš, na stanici Arm. gen. L. Svobodu po dobu 6h. **Prekročenie výstražného prahu v roku 2019 bolo len vo Vranove nad Topľou na stanici M .R. Štefánika po dobu 10h.**

Tabuľka 163: Trvanie prekročenia informačného a výstražného prahu pre PM10 v Prešovskom kraji za rok 2019

Stanica	Trvanie Prekročenia (h)	
	Informačného prahu	Výstražného prahu
Vranov nad Top., M. R. Štefánika	12	10
Prešov, Arm. gen. L. Svobodu	6	0

Zdroj: Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2019

Voda

Hydrologické pomery

Z hydrologického hľadiska patrí najzápadnejšia časť územia Prešovského kraja do povodia Váhu, juhozápadná časť do povodia Hornádu, východná časť do povodia Bodrogu a severozápadná časť do Popradu a Dunajca.

Vodné toky

Územie Prešovského kraja odvodňuje hustá riečna sieť. Väčšina riek v území pramení a tečie viac-menej južným smerom, patrí do povodia Dunaja, k úmoriu Čierneho mora. Okrem rieky Dunajec a Poprad, tečúce severným smerom, patriace k povodiu Visly a úmoriu Baltského mora.

Hornád preteká územím Prešovského kraja v krátkom úseku južne od Kozích chrbtov Vikartovskou brázdou, za Šarišským Štiavnikom opúšťa územie kraja. **Torysa** pramení v Levočských vrchoch, tečie Spišsko-šarišským medzihorím, územie kraja opúšťa pri Drienove v Košickej kotline. K najvýznamnejším prítokom Torysy patrí Sekčov, Svinka a Delňa. **Topľa** pramení v Čergove, tečie Ondavskou vrchovinou, Beskydským predhorím, JV od Sečovskej Polianky vteká do územia Košického kraja. K jej najvýznamnejším prítokom patrí Kamenec, Kurimka, Radomka. **Ondava** pramení v Ondavskej vrchovine na poľsko-slovenskej hranici, tečie cez mestá Svidník a Stropkov, Ondavskou vrchovinou a Beskydským predhorím, pod Dlhým Klčovom vo Východoslovenskej pahorkatine opúšťa územie kraja. K najvýznamnejším prítokom Ondavy patrí Chotčianka, Kapišovka, Brusnička. **Laborec** pramení v Laboreckej vrchovine pri hranici s PR, tečie Laboreckou vrchovinou a Beskydským predhorím, pod Brekovom pod Humenskými vrchmi opúšťa územie kraja. K najvýznamnejším prítokom Laborca patrí

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Výrava, Udava a Cirocha. Najvýchodnejší cíp Bukovských vrchov odvodňujú Ulička so Zbojským potokom a Ubľanka, obe tečúce na Ukrajinu. **Poprad** vzniká sútokom Hincovho potoka a potoka Krupá. Po obec Čirč v okrese Stará Ľubovňa preteká len územím SR. Medzi Ruskou Voľou nad Popradom a Muszynou (dĺžka 5,1 km) a medzi Legnavou a Mníškom nad Popradom (dĺžka 26 km) tvorí hraničnú rieku s PR. Na území PR sa vlieva do rieky Dunajec. **Dunajec** je prítok Visly a vzniká sútokom riek Bieleho Dunajca a Čierneho Dunajca na území PR. Územím SR preteká v dĺžke 17 km, vytvára slovensko-poľskú štátnu hranicu od Lysej nad Dunajcom po Lesnicu.

Vodné plochy

Z prirodzených vodných plôch má výrazný význam sústava vysokohorských jazier - plies vo Vysokých Tatrách. Z umelých vodných plôch má špecifický význam vodná nádrž Starina (vodárenská nádrž, najväčšia nádrž na pitnú vodu v strednej Európe) v Bukovských vrchoch na Ciroche a vodná nádrž Domaša (vodohospodársky význam s polyfunkčným charakterom - regulácia prítokov vôd, zásobáreň úžitkovej vody a využitie na rekreačne účely). Účelové vodné nádrže na menších alebo malých výmerách sú na území celého Prešovského kraja, plnia rôzne funkcie – rybníky, rekreačné plochy, odkaliská. Mnohé sú dôležitým prvkom v prostredí (biotopy chránených a ohrozených živočíchov, udržiavanie vody v krajine ovplyvňovanie mikroklímy). Viaceré vznikli po ťažbe pieskov a štrku. K významným patria napr. štrkoviská pri Mengusovciach v okrese Poprad, rybníky pri Vrbove a Huncovciach v okrese Kežmarok, štrkoviská pri Orlove na rieke Poprad v okrese Stará Ľubovňa, Sigordská vodná nádrž a štrkoviská pri Veľkom Šariši v okrese Prešov, Smilnianské rybníky v okrese Bardejov, rybník pri Nižnom Mirošove v okrese Svidník a iné.

Mapa 107: Vodné toky, funkcie vodných nádrží, typ vodného zdroja a funkcie minerálnych zdrojov v Prešovskom kraji

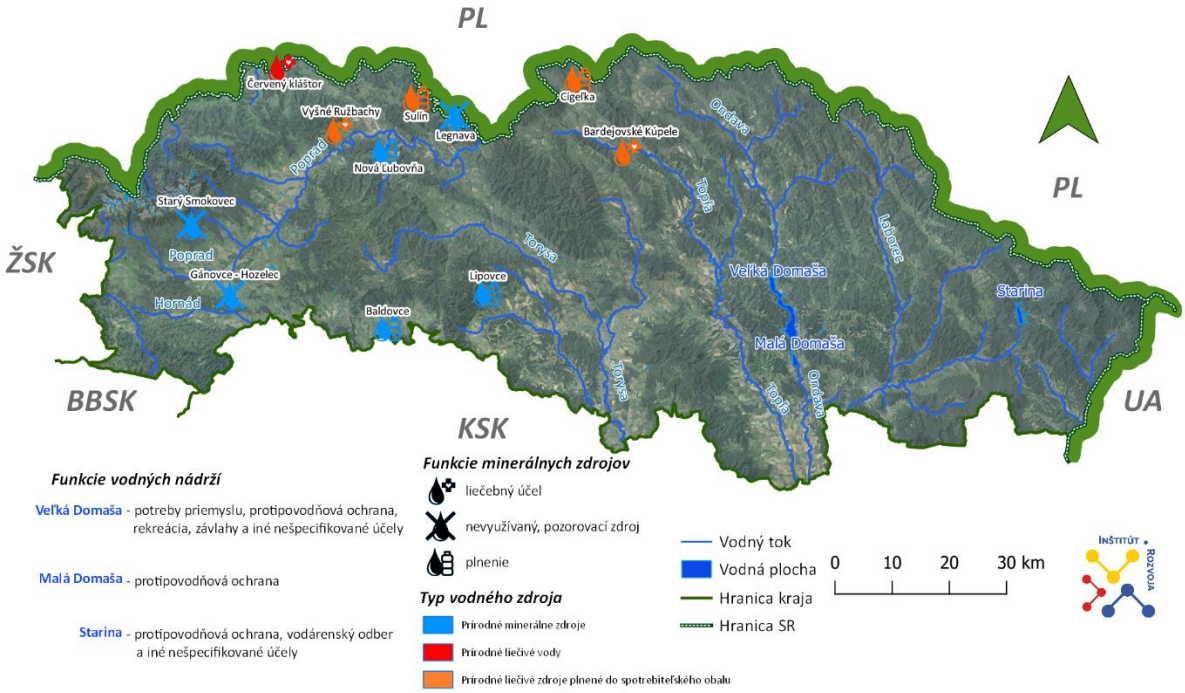

Zdroj: data.gov.sk

Podzemné vody

Geologická stavba územia je základným faktorom podmieňujúcim charakter hydrogeologických pomerov. Jednotlivé vyčlenené hydrogeologické celky sa líšia hydrofyzikálnymi vlastnosťami horninového prostredia, ako aj obehom, režimom a chemizmom podzemných vôd. Podľa hydrogeologickej rajonizácie SR patrí územie Prešovského kraja resp. zasahuje do 24

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

hydrogeologických rajónov. Najvýznamnejšie využiteľné zásoby podzemných vôd sa nachádzajú v kvartérnych aluviálnych náplavoch všetkých hlavných tokoch a ich väčších prítokov (využiteľné množstvá podzemných vôd > 9,99 $l.s^{-1}.km^{-2}$), ďalej v oblasti Tatier (využiteľné množstvá podzemných vôd 5,00 - 9,99 $l.s^{-1}.km^{-2}$). Naopak najnižšie využiteľné zásoby podzemných vôd sa nachádzajú v severnej (0,20 - 0,99 $l.s^{-1}.km^{-2}$) a severovýchodnej časti kraja (< 0,20 - 0,49 $l.s^{-1}.km^{-2}$).

Termálne a minerálne vody

Štruktúry geotermálnej energie predstavujú oblasti vhodné na exploatáciu a energetické využívanie a na Slovensku sú zastúpené predovšetkým geotermálnymi vodami. V rámci územia Prešovského kraja sa nachádza resp. zasahuje tu 5 štruktúr geotermálnej energie, a to SK300140FK – Levočská panva Z a J časť, SK300150FK – Levočská panva SV časť, SK300170FK – Košická kotlina, SK300160FK – Humenský chrbát a okrajovo i východná časť SK300130 – Liptovská kotlina. Významné zdroje termálnych vôd sú v Poprade, Starej Lesnej, Vrbove, Vyšných Ružbachoch.

Minerálna voda je voda, ktorá sa od ostatných podzemných vôd odlišuje svojimi vlastnosťami, predovšetkým vyšším obsahom rozpustených minerálnych látok a teplotou. Táto voda môže prirodzene vyvierať, alebo byť čerpaná z prírodných žriediel. Podľa noriem sú za minerálne vody považované tie, ktoré v 1 litri vody obsahujú viac ako 1 g rozpustených pevných látok alebo 1 g rozpusteného CO_2 (minimálne 1000 mg/l). Obsahuje minerály alebo iné rozpustené zložky, ktoré zvýrazňujú jej chuť alebo jej liečebné účinky. Podľa slovenskej legislatívy musí byť mikrobiologicky bezchybná, mať pôvod v podzemnej vrstve a získaná zo zdroja vyhláseného osobitným predpisom. Prešovský kraj je pomerne bohatý na pramene rozličných minerálnych vôd a niektoré kúpeľné miesta sú majú aj nadnárodný význam. Uznanými prírodnými liečivými zdrojmi (PLZ) a prírodnými minerálnymi zdrojmi (PMZ) sú PLZ Bardejovské Kúpele, Cígeľka, Červený Kláštor, Sulín, Vyšné Ružbachy a PMZ Baldovce, Gánovce – Hozelec, Legnava, Lipovce, Nová Ľubovňa, Starý Smokovec.

Ochrana vôd

Ochranu vodných pomerov a vodárenských zdrojov definuje zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách v znení neskorších predpisov. Nad rámec uvedeného zákona do Registra chránených území (Vodný plán Slovenska, 2016) sú zaradené aj územia určené pre ochranu biotopov alebo druhov rastlín a živočíchov, pre ktoré je udržanie alebo zlepšenie stavu vôd dôležitým faktorom ich ochrany. Register chránených území zahŕňa:

Chránené oblasti určené pre odber pitnej vody (ochranné pásma vodárenských zdrojov, povodia vodárenských tokov; chránené vodohospodárske oblasti) - podzemné a povrchové vodárenské zdroje na území Prešovského kraja určené na zásobovanie pitnou vodou majú vyhlásené ochranné pásma I., II. a III. stupňa, ustanovené povodia vodárenských tokov a sú tu vyhlásené resp. zasahujú tu 3 chránené vodohospodárske oblasti, a to Vihorlat a čiastočne do územia zasahujú Horné povodie Hnilca a Nízke Tatry – východná časť.

Chránené oblasti určené na rekreáciu vrátane vôd vhodných na kúpanie (vody na rekreáciu nie sú v SR osobitne definované a vymedzené, vymedzené sú vody vhodné na kúpanie) - v tejto kategórii ide o akúkoľvek prírodná povrchovú vodnú plochu vyhlásenú v zmysle vodného zákona všeobecne záväznou vyhláškou príslušného orgánu štátnej správy pre tvorbu a ochranu životného prostredia s dlhodobo vyhovujúcou kvalitou vody na kúpanie, ktorú využíva veľký počet kúpajúcich sa a nebol pre ňu vydaný trvalý zákaz kúpania alebo trvalé odporúčanie nekúpať sa. Na území kraja bola v kúpacej sezóne 2021 do tejto kategórie zaradená Veľká Domaša – Tíšava, Valkov, pláž Dobrá, Holčíkovce, Poľany, Nová Kelča a Nová Kelča – poloostrov Krym.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Chránené oblasti citlivé na živiny (citlivé oblasti a zraniteľné oblasti) - za citlivé oblasti sú ustanovené vodné útvary povrchových vôd na území SR. Za zraniteľné oblasti sú ustanovené poľnohospodársky využívané pozemky v obciach, z ktorých zrážkové vody odtekajú do povrchových vôd alebo vsakujú do podzemných vôd, v ktorých je koncentrácia dusičnanov vyššia ako 50 $mg.l^{-1}$ alebo sa môže v blízkej budúcnosti prekročiť. K. ú. obcí, v ktorých sú ustanovené zraniteľné oblasti sú uvedené v NV SR č. 174/2017 Z. z. v prílohe č. 1.

Chránené oblasti pre ochranu biotopov alebo živočíšnych a rastlinných druhov, vrátane príslušných území NATURA 2000, vyhlásených podľa smernice 92/43/EHS a smernice 79/409/EHS (európska sústava chránených území NATURA 2000, národná sústava chránených území, osobitný druh chránených území – mokrade) - Problematika území NATURA 2000 je popísaná v kapitole B.4.1. Ochrana prírody.

Chránené oblasti určené pre ochranu hospodársky významných vodných druhov (v SR neboli zavedené)

Ochrana sladkých povrchových vôd vhodných pre život a reprodukciu pôvodných druhov rýb - za povrchové vody vhodné pre život a reprodukciu pôvodných druhov rýb boli určené vodohospodársky významné vodné toky (kmeňové toky č. I.) a toky ústiace do vodohospodársky významných vodných tokov vrátane ich prítokov (kmeňové toky č. II.). Ich zoznam bol vyhlásený Všeobecne záväznou vyhláškou Krajského úradu ŽP v Prešove č. 4/2005 z 5. mája 2005 (Príloha č. 2).
Na zabezpečenie vhodných podmienok pre život a reprodukciu pôvodných druhov rýb stanovuje NV SR č. 269/2010 Z. z. v prílohe 2 časti C kvalitatívne ciele pre povrchové vody vhodné pre život a reprodukciu pôvodných druhov rýb, a to samostatne pre pásma lososovitých rýb a pásma kaprovitých rýb. Vodoprávny orgán zohľadňuje tieto kvalitatívne ciele pri vydávaní povolení na nakladanie s vodami v úsekoch tokoch vyhlásených pre toto využívanie vôd.

Ochrana prírodných liečivých a minerálnych zdrojov - z hľadiska ochrany záujmov podľa zákona č. 538/2005 Z. z. sa na riešenom území nachádzajú kúpeľné územia kúpeľných miest Vysoké Tatry, Lučivná, Vyšné Ružbachy, Bardejov, Štós a ochranné pásma I. a II. stupňa prírodných liečivých zdrojov v Bardejove, v Červenom Kláštore a vo Vyšných Ružbachoch. V Prešovskom samosprávnom kraji sú aj ochranné pásma I. a II. stupňa prírodných minerálnych zdrojov v Novej Ľubovni, Starom Smokovci, Baldovciach, Lipovciach, v Sulíne, Cígeľke a Legnave.

Kvalita povrchových a podzemných vôd

Povrchové vody

Hodnotenie kvality povrchových vôd je spracované podľa prílohy č. 1 NV SR č. 269/2010 Z. z. a prílohy č. 1 NV SR č. 167/2015 Z. z. princípom či daný ukazovateľ spĺňa alebo nespĺňa limitnú hodnotu, a to za rok 2020 aj s porovnaním s minulými hodnotenými obdobiami:

V povodí Bodrogu najčastejšie prekročenie limitných hodnôt bolo v posledných rokoch pri ukazovateľoch kyslíkového režimu (nasýtenosť vody kyslíkom, BSK_5, $CHSK_{Cr}$), NEL_{UV}, obsahu nutrientov (zlúčeniny dusíka a fosfor) vo vode, ročného priemeru organických látok (polyaromatické uhľovodíky, prchavé uhľovodíky) a ukazovateľov mikrobiologického znečistenia (koliformné baktérie). Ojedinele dochádza k prekročeniu i limitných hodnôt ročného priemeru anorganických polutantov (Hg).
V povodí Hornádu najčastejšie prekročenie limitných hodnôt bolo v posledných rokoch pri ukazovateľoch kyslíkového režimu ($CHSK_{Cr}$, vodivosť, organický uhlík), základných fyzikálno-chemických ukazovateľoch (Ca), NEL_{UV}, obsahu nutrientov (zlúčeniny dusíka a fosfor) vo vode a ročného priemeru organických látok (polyaromatické uhľovodíky, prchavé uhľovodíky, organický uhlík). Ojedinele došlo i k prekročeniu mikrobiologického ukazovateľa – sapróbneho indexu biosestónu.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

V povodí Dunajca a Popradu najčastejšie prekročenie limitných hodnôt bolo v posledných rokoch pri ukazovateľoch kyslíkového režimu (nasýtenosti vody kyslíkom, BSK_5, organický uhlík), základných F-CH ukazovateľov (pH), NEL_{UV}, obsahu nutrientov (dusík) vo vode a ročného priemeru organických látok (polyaromatické uhľovodíky, prchavé uhľovodíky, kyanidy) a ukazovateľov mikrobiologického znečistenia (koliformné baktérie). Ojedinele dochádza k prekročeniu limitných hodnôt ročného priemeru anorganických polutantov (Cu, Zn, Hg).

Základom hodnotenia chemického stavu útvarov povrchových vôd sú špecifické znečisťujúce látky, ktoré sú definované ako znečistenie spôsobené prioritnými látkami. Pri ich hodnotení sa uplatňujú environmentálne normy kvality (ENK), v súlade so smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2008/105/ES. Pri hodnotení sa berú do úvahy aj požiadavky smernice 2009/90/ES. Na území Prešovského kraja, na základe hodnotenia chemického stavu, boli klasifikované útvary povrchových vôd v povodí Dunajca a Popradu v dobrom chemickom stave až na Vrbovský potok (zaťaženie syntetickými látkami), v povodí Hornádu v dobrom chemickom stave až na Klčovský potok (zaťaženie syntetickými prioritnými látkami – priemyselné polutanty) a v povodí Bodrogu v dobrom chemickom stave až na toky Oľka, Čičava a Hrabovčík (zaťaženie nesyntetickými prioritnými látkami – kovy, syntetickými prioritnými látkami – priemyselné polutanty).

Základom hodnotenia ekologického stavu útvarov povrchových vôd sú biologické prvky kvality. Vodné spoločenstvá totiž citlivo a najmä synergicky prijímajú všetky zmeny vo vodnom prostredí. Reakcia organizmov na zmeny prostredia sa odráža v zmene ich štruktúry a fungovania. Hodnotením ekologického stavu boli na území kraja identifikované útvary povrchových vôd v rámci povodia Dunajca a Popradu vo veľmi dobrom, dobrom a priemernom ekologickom stave (1. – 3. trieda), v priemernom ekologickom stave (3. trieda) je hlavný tok Poprad a Dunajec, vrátanie ich niekoľkých prítokov. V povodí Hornádu boli identifikované útvary povrchových vôd prevažne v dobrom až priemernom ekologickom stave (2. – 3. trieda), ojedinele vo veľmi dobrom stave (1. trieda). Torysa pod mestom Prešov až po jej ústie do toku Hornád bola zaradená do zlého ekologického stavu (4. trieda). V povodí Bodrogu boli identifikované útvary povrchových vôd (hlavné toky Topľa, Ondava, Laborec a Cirocha) prevažne v priemernom ekologickom stave (3. trieda), prítoky v dobrom ekologickom stave (2. trieda) a ojedinele prítoky i vo veľmi dobrom stave (1. trieda). Ondava v oblasti miest Svidník a Stropkov, Laborec pod mestom Humenné boli zaradené do zlého ekologického stavu (4. trieda).

Podzemné vody

Výsledky laboratórnych analýz z monitoringu kvality podzemných vôd sú hodnotené podľa Vyhláška MZ SR č. 247/2017 Z. z. porovnaním nameraných a limitných hodnôt pre všetky analyzované ukazovatele za rok 2020 aj s porovnaním s minulými hodnotenými rokmi. Kvalita podzemných vôd v rámci kraja sa sleduje v 5 útvaroch podzemných vôd v kvartérnych sedimentoch a v 9 útvaroch podzemných vôd v predkvartérnych horninách. Limitné hodnoty v porovnaní s požiadavkami NV v posledných rokoch boli prekročené vo všetkých kvartérnych útvaroch podzemných vôd a 6 predkvartérnych útvaroch podzemných vôd zasahujúcich do kraja.

Medzi najčastejšie prekračované ukazovatele v útvaroch podzemných vôd v kvartérnych sedimentoch patria celkové Fe a Mn, čo je hlavne dôsledkom nepriaznivých kyslíkových pomerov. Prekročenie limitných hodnôt bolo namerané u dusičnanov, chloridov a amónnych iónov. Z ťažkých kovov boli prekročené limitné hodnoty As a Pb. Z organických látok boli namerané prekročenia pre chlórované rozpúšťadlá a polyaromatické uhľovodíky. Prekročené boli aj limitné hodnoty pesticídov. Medzi najčastejšie prekračované ukazovatele v útvaroch podzemných vôd v predkvartérnych horninách patria celkové Fe a Mn. Toto zvýšenie je hlavne dôsledkom nepriaznivých kyslíkových pomerov. Prekročenie limitných hodnôt bolo namerané u síranov, amónnych iónov, ojedinele u sodíka a reakcie vody – pH. Z ťažkých kovov boli prekročené limitné hodnoty Al. Z organických látok boli namerané

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

prekročenia pre organické rozpúšťadlá a polyaromatické uhľovodíky. Znečistenie pesticídmi nebolo identifikované.

Hlavným environmentálnym cieľom pre útvary podzemných vôd v zmysle zákona č. 364/2004 Z. z. o vodách v znení neskorších predpisov je dosiahnuť dobrý stav do roku 2015, resp. najneskôr do roku 2027. Hodnotenie stavu podzemných vôd sa vykonáva v zmysle uvedeného zákona o vodách a je založené na hodnotení ich chemického a kvantitatívneho stavu. Jeden kvartérny útvar podzemných vôd zasahujúci na územie kraja bol identifikovaný v zlom chemickom stave i kvantitatívnom stave. Zaznamenaný bol významný trvalo vzostupný trend pre chloridy, sírany, TTE (1,2,3,4-tetrachlóretylén), hlavnými kontaminantmi sú pesticídy. Zlý kvantitatívny stav bol identifikovaný na základe nepriaznivého hodnotenia zmien režimu podzemných vôd. Predkvartérne útvary podzemných vôd boli identifikovaný v dobrom chemickom stave i kvantitatívnom stave.

Zdroje znečistenia vôd

Kvalita vôd v Prešovskom kraji je negatívne ovplyvnená aktivitami sústredenými v rámci väčších (okresných) miest – priemysel, komunálna sféra – samotné mestské čistiarne odpadových (vyššie negatívne zaťaženie tokov v oblasti pod sídlami) , ale i poľnohospodárskou prípadne lesohospodárskou činnosťou. Verejné kanalizácie s ČOV a priemyselné aktivity miest patria k hlavným zdrojom znečistenia vôd nielen v samotnom kraji, ale i v rámci SR. Nezanedbateľným problémom sú zdroje plošného znečistenia, ktoré sú však ťažšie identifikovateľné než bodové, ale ich účinky sú rovnako dlhodobé a ťažko odstrániteľné. Najväčšími zdrojmi plošného znečistenia sú poľnohospodárstvo, odkaliská a rozptýlené skládky, kontaminované závlahové, ale i zrážkové vody. Dlhotrvajúcim vysokým rizikom ohrozenia znečistením povrchových i podzemných vôd je neadekvátne zneškodňovanie produkovaných odpadových vôd, vzhľadom na ti že v kraji k 1.7.2021 z celkového počtu 664 obcí malo vybudovanú verejnú kanalizáciu, resp. ČOV 227 obcí. Pre úplnosť a komplexný pohľad je potrebné uviesť, že % napojenia počtu obyvateľov v jednotlivých sídlach kraja sa pohybuje v intervale 1,57 % - 100 %, čo tiež nepredstavuje uspokojivý stav.
K významným bodovým priemyselným, komunálnym a iným zdrojom znečistenia vôd v Prešovskom kraji patrili v roku 2017-2020:

- APP, s.r.o. Levoča
- IMUNA PHARM, a.s. Šarišské Michaľany
- SLOVNAFT, a.s. – terminál Kapušany
- VVS, a.s., OZ Prešov – ČOV Prešov – Kendice
- Final Form, a.s. – ČOV Kendice
- Ekologické služby, a.s. Strážske
- TESLA STROPKOV, a.s.
- Slovenské eklektrárne, a.s. – VE Dobšiná (VE Domaša)
- BUKOCEL, a.s. Hencovce
- TP 2, s.r.o. Strážske
- FINCHEM, a.s. Svit
- WHIRLPOOL SLOVAKIA, spol. s r.o. Poprad
- Podtatranská vodárenská prevádzková spoločnosť, a.s. – ČOV Poprad – Matejovce
- PROGRESS TRADING, a.s. – Sklad minerálnych olejov, Kežmarok
- POLYFORM, s.r.o. Podolínec
- Podtatranská vodárenská prevádzková spoločnosť, a.s. – ČOV Stará Ľubovňa

Povodne

Povodeň je prírodný proces, počas ktorého voda dočasne zaplaví zvyčajne nezaplavené územie. Najčastejšími príčinami povodní sú dlhotrvajúce zrážky spôsobené regionálnymi dažďami zasahujúcimi veľké územie, ktoré nasýtia povodia, následkom čoho je veľký odtok; prívalové dažde s krátkymi časmi

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

trvania a veľkou, značne premenlivou intenzitou, ktoré zasahujú pomerne malé územia, vysoká intenzita dažďa neposkytuje čas potrebný na vsakovanie vody do pôdy a preto takmer okamžite po jeho začiatku začína aj povrchový odtok; rýchle topenie snehu po náhlom oteplení, keď voda ktorá nemôže vsakovať do ešte zamrznutej pôdy odteká po povrchu terénu, pričom nebezpečný priebeh takýchto povodní mnohokrát znásobujú súčasne prebiehajúce dažde.

V oblasti vodného hospodárstva spôsobujú povodne škody na vodohospodárskej infraštruktúre, to znamená priame poškodenie čistiarní odpadových vôd, obmedzenie alebo narušenie funkčnosti ich biologického stupňa, zatopenie lokálnych vodných zdrojov, priame škody na vodných dielach, korytách vodných tokov, poškodenie prahov, poškodenie technickej infraštruktúry. Povodne majú za následok i zaplavenie ciest, odplavenie cestných panelov, domov, garáží, záhrad, zatarasené koryto toku, poškodenia až odplavenie mostov, ihrísk, vytvorenie výmoľov, poškodenie brehov, zaplavenie pozemkov, čím vytvárajú negatívny tlak na človeka (zdravotné riziká, majetková ujma) a spoločnosť (náklady na úpravu a revitalizáciu územia, stále sa zvyšujúce nároky na zintenzívnenie protipovodňových opatrení).

Povodňové riziko vzniká vtedy, keď povodeň zasiahne územie, na ktorom žijú a pracujú ľudia a začne ich ohrozovať, číže môže mať nepriaznivé dôsledky na ľudské zdravie, životné prostredie, kultúrne dedičstvo a hospodársku činnosť.

Hodnotenie povodňového rizika v Prešovskom kraji

Európska únia v roku 2007 ustanovila spoločný rámec na hodnotenie a manažment povodňových rizík (Smernica EU2007/60/ES). Tento dokument bol transformovaný v SR zákonom č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami. Podľa § 5 ods. 3 a § 11 ods. 4 a 5 uvedeného zákona sa vykonalo predbežné hodnotenie povodňového rizika na celom území SR s cieľom určiť oblasti s potenciálne významným povodňovým rizikom. V súčasnosti je vypracované Predbežné hodnotenie povodňového rizika v Slovenskej republike – aktualizácia 2018.

Na území Prešovského kraja boli vyšpecifikované úseky tokov, vrátane prislúchajúcich obcí, s potenciálnym a potenciálne významným povodňovým rizikom.

Mapa 108: Zoznam obcí s povodňovým rizikom v Prešovskom kraji za rok 2018

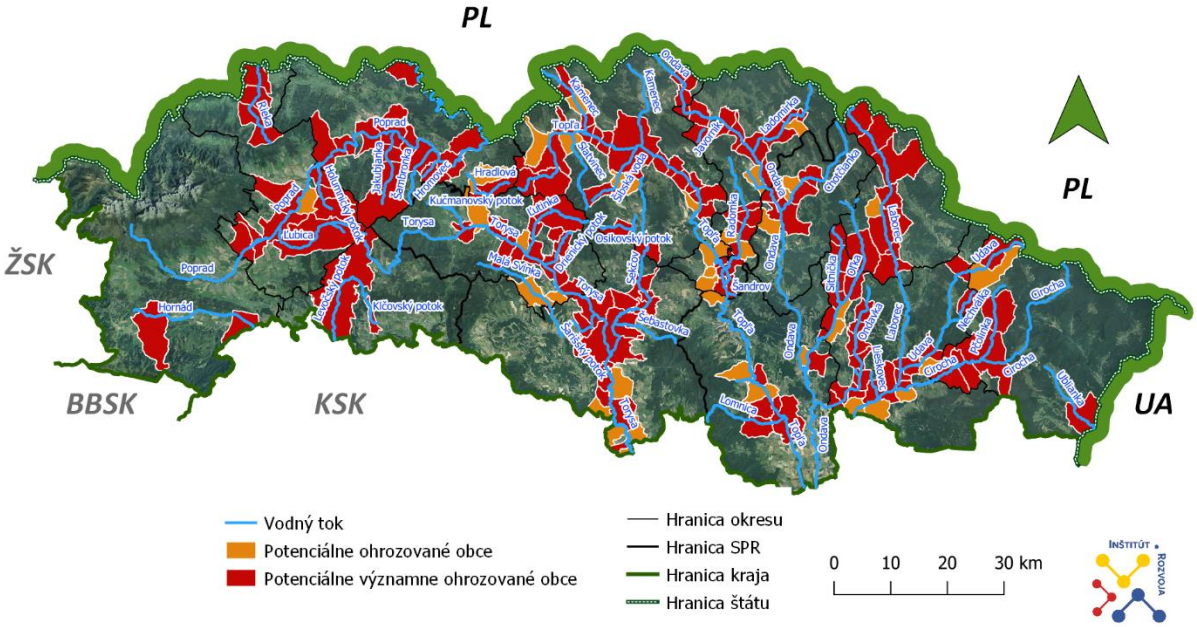

Zdroj: Predbežné hodnotenie povodňového rizika v Slovenskej republike – aktualizácia 2018, MŽP SR

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Pôda

Pôda je významným krajinným prvkom s nezastupiteľnou energetickou a bioprodukčnou funkciou. Je výsledkom vzájomného pôsobenia atmosféry, hydrosféry, litosféry a biosféry. Je s nimi úzko spätá, a preto detailne odráža súčasnú a čiastočne i minulú štruktúru krajiny. Zároveň je významným prírodným zdrojom s nezastupiteľnou produkčnou funkciou, ktorá je jedným z najdôležitejších existenčných faktorov ľudskej spoločnosti.

Poľnohospodárske pôdy Prešovského kraja z väčšej časti spadajú do tzv. flyšovej oblasti. Najrozšírenejším pôdnym typom sú kambizeme. Fluvizeme a pseudogleje dominujú najmä v okrajových častiach Košickej kotliny a Východoslovenskej nížiny. V oblastiach stretu nížin s pahorkatinami až vrchovinami (úpätia svahov, kotliny) v mierne chladných a vlhších klimatických podmienkach sa vyskytujú luvizeme. Vyvinuli sa z rôznych, prevažne nekarbonátových pôdotvorných substrátov v podmienkach premyvného vodného režimu. Považujeme ich teda za menej skultúrnené pôdy, málo biologicky oživené, často povrchovo zamokrené s horšou kvalitou humusu. V priterasových depresiách a na podmáčaných podsvahových zvetralinách, s pomalým odtokom podzemnej vody, sú rozšírené hydromorfné pôdy ako gleje a organozeme (rašelinové pôdy). Organozeme a gleje sú typické pôdy pre mokraďové ekosystémy (rašeliniská, lužné lesy, jelšové lesy a pod.). V Prešovskom kraji prevládajú pôdy stredne ťažké až ťažké s vyšším obsahom ílovej frakcie. Tieto pôdy majú najvyššiu tendenciu k zhutňovaniu. Zhutnenie sa zaraďuje k vážnym degradačným procesom, preto je dôležité venovať zvýšenú pozornosť preventívnym a ochranným opatreniam.

Mapa 109: Pôdne typy na území Prešovského kraja

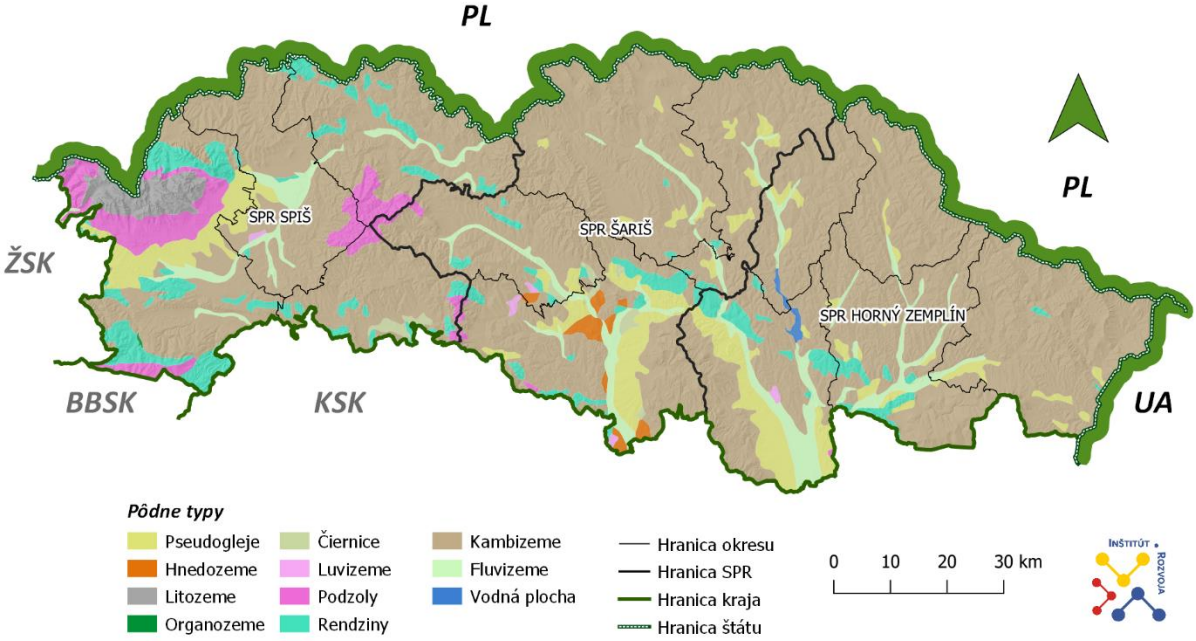

Zdroj: data.gov.sk

Podľa zákona č. 220/2004 Z.z. sú všetky poľnohospodárske pôdy podľa príslušnosti do BPEJ zaradené do 9 skupín kvality pôdy. Najkvalitnejšie patria do 1. skupiny a najmenej kvalitné do 9. skupiny. Prvé 4 skupiny sú chránené podľa §12 zákona o ochrane poľnohospodárskej pôdy a možno ich dočasne alebo trvale použiť na nepoľnohospodárske účely iba v nevyhnutných prípadoch, ak nie je možné alternatívne riešenie.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 164: Zastúpenie stupňov kvality poľnohospodárskych pôd v okresoch Prešovského kraja (% z poľnohospodárskej pôdy)

Okres	Stupeň kvality								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Bardejov	-	-	-	-	9,5	13,84	26,05	21,87	28,74
Humenné	-	-	-	-	5,69	29,7	27,04	14,11	23,46
Kežmarok	-	-	-	-	0,45	11,07	36,13	10,73	41,62
Levoča	-	-	-	-	8,24	10,87	22,77	10,76	47,35
Medzilaborce	-	-	-	-	2,63	10,32	32,63	22,91	31,51
Poprad	-	-	-	-	0,07	8,02	35,88	26,02	30,01
Prešov	-	-	-	-	9,3	27,32	23,16	15,81	24,4
Sabinov	-	-	-	-	7,43	13,36	21,58	24,66	32,97
Snina	-	-	-	-	8,08	17,18	29,09	8,37	37,28
Stará Ľubovňa	-	-	-	-	1,45	3,66	27,66	11,55	55,68
Stropkov	-	-	-	-	3,79	16,05	35,07	23,35	21,74
Svidník	-	-	-	0,1	5,52	18,78	38,67	16,93	20,04
Vranov nad Topľou	-	-	-	0,5	14,68	34,99	26,47	8,46	14,92
Prešovský kraj	**-**	**-**	**-**	**0,1**	**6,46**	**17,53**	**28,74**	**16,2**	**31,02**

Zdroj: Pôdny portál 2019

Členitý charakter reliéfu Prešovského kraja, klimatické podmienky a prevládajúce zastúpenie stredne ťažkých pôd kambizemného typu zaraďujú tento región medzi regióny pomerne senzitívne z pohľadu výskytu vodnej erózie na pôde. Ohrozenejšie sú pôdy nachádzajúce sa na výraznejších svahoch geomorfologických celkov Prešovského kraja. V zmysle zákona o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy (Z.č. 220/2004 Z. z.) je žiaduce minimalizovanie, alebo zvrátenie degradačného vplyvu erózie na pôdu a to využívaním vhodných pôdoochranných opatrení. Podľa zaradenia do skupín kvality pôdy (Z.č. 220/2004 Z. z.) väčšina poľnohospodárskych pôd patrí k menej kvalitným pôdam. Chránené pôdy sa tu takmer nevyskytujú.

Vodná erózia spôsobuje celkovú degradáciu pôdy, ktorá sa prejavuje zmenšovaním pôdneho profilu, stratou jemnozeme a živín, zhoršovaním textúry a štruktúry pôdy a vodného režimu, znižovaním prirodzenej úrodnosti, poškodzovaním rastlinnej pokrývky najmä pri nesprávnej orbe a výsadbe plodín), zanášaním vodných tokov, nádrží a priekop, chemickým znečisťovaním povrchovej a podzemnej vody a v neposlednom rade zvyšovaním nákladov na nevyhnutnú asanáciu pôdneho fondu.

Tabuľka 165: Zastúpenie kategórií ohrozenosti vodnou eróziou v okresoch Prešovského kraja (% z poľnohospodárskej pôdy)

Okres	Kategória eróznej ohrozenosti			
	žiadna až slabá erózia	stredná erózia	silná erózia	extrémna erózia
Bardejov	8,27	25,53	40,98	25,23
Humenné	22,15	13,38	40,29	24,18
Kežmarok	13,31	32,16	29,16	25,37
Levoča	5,33	25,67	35,71	33,3
Medzilaborce	6,42	10,25	54,56	28,8
Poprad	15,66	52,66	19,75	11,93
Prešov	13,69	32,11	33,31	20,89
Sabinov	7,46	24,9	40,63	27,02
Snina	10,6	15,59	36,57	37,24

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Stará Ľubovňa	6,84	11,32	39,29	42,55
Stropkov	12,78	13,73	52,14	21,35
Svidník	9,65	24,37	45,92	20,06
Vranov nad Topľou	33,18	19,41	31,28	16,13
Prešovský kraj	**13,43**	**24,21**	**37,12**	**25,24**

Zdroj: Pôdny portál 2019

Mapa 110: Potenciálna vodná erózia v Prešovskom kraji

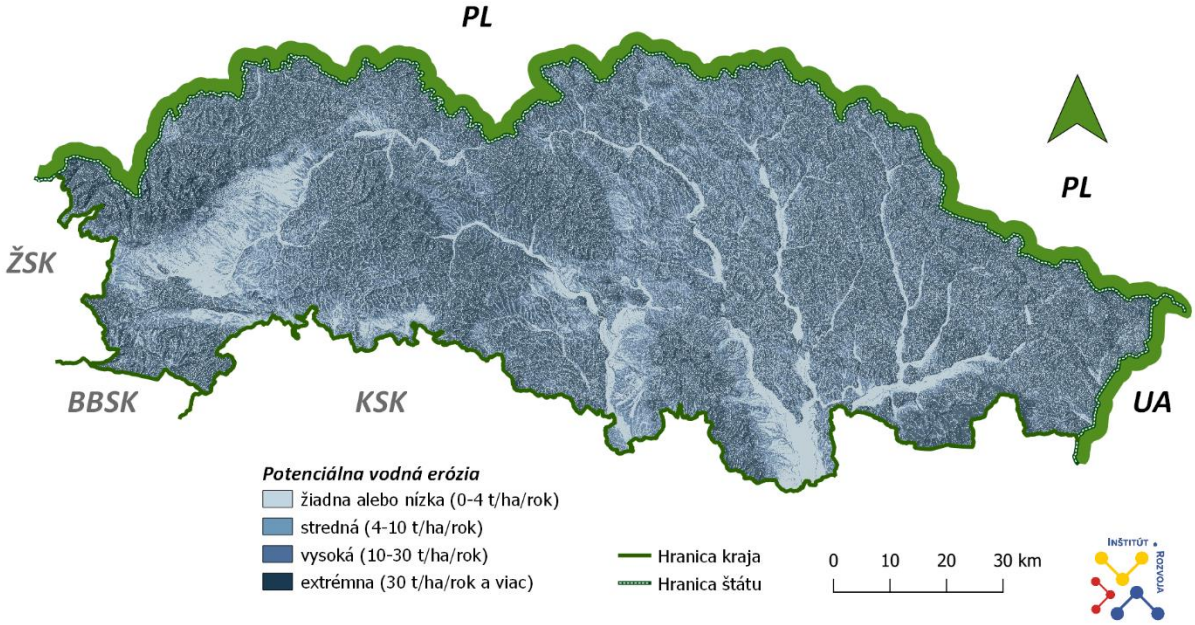

Zdroj: data.gov.sk

Veterná erózia je degradačným procesom, ktorý spôsobuje škody nielen na poľnohospodárskej pôde a výrobe, odnosom ornice, hnojív, osív a ničením poľnohospodárskych plodín, ale aj zanášaním komunikácií, vodných tokov, vytváraním návejov a znečisťovaním ovzdušia. Veterná erózia pôsobí rozrušovaním pôdneho povrchu mechanickou silou vetra (abrázia), odnášaním rozrušovaných častíc vetrom (deflácia) a ukladaním týchto častíc na inom mieste (akumulácia). V Prešovskom kraji je vo väčšine zastúpenie žiadnej až slabej veternej erózie.

Tabuľka 166: Zastúpenie kategórií ohrozenosti veternou eróziou v okresoch Prešovského kraja (% z poľnohospodárskej pôdy)

Okres	Kategória eróznej ohrozenosti			
	žiadna až slabá erózia	stredná erózia	silná erózia	extrémna erózia
Bardejov	100	-	-	-
Humenné	100	-	-	-
Kežmarok	100	-	-	-
Levoča	100	-	-	-
Medzilaborce	100	-	-	-
Poprad	100	-	-	-
Prešov	99,79	0,16	0,05	-
Sabinov	100	-	-	-
Snina	100	-	-	-

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Stará Ľubovňa	100	-	-	-
Stropkov	100	-	-	-
Svidník	100	-	-	-
Vranov nad Topľou	96,4	3,43	0,17	-
Prešovský kraj	**99,59**	**0,38**	**0,02**	**-**

Zdroj: Pôdny portál 2019

Zhutnenie pôdy je významný proces degradácie pôdy, ktorý ovplyvňuje produkčnú funkciu pôdy, ale aj jej náchylnosť na iné degradačné procesy pôdy a krajiny (erózia pôdy, záplavy).

Náchylnosť pôdy na zhutnenie môže byť podmienená primárne alebo sekundárne. Primárne zhutnenie je podmienené genetickými vlastnosťami pôdy. Trpia ním všetky ťažké pôdy (ílovitohlinité, ílovité, íly) ako aj pôdy s mramorovanými a iluviálnymi luvickými horizontmi (pseudogleje, luvizeme). Sekundárne (technogénne) zhutnenie je spôsobené činnosťou človeka, a to priamo - vplyvom tlaku kolies poľnohospodárskych mechanizmov, alebo nepriamo – znižovaním odolnosti pôd voči zhutneniu nesprávnym hospodárením (nedostatočným organickým hnojením, nevhodným sortimentom hnojív, nedodržiavaním biologicky vyvážených osevných postupov, spôsobov a podmienok obhospodarovania, a pod.)

Tabuľka 167: Zastúpenie kategórií ohrozenosti zhutnením v okresoch Prešovského kraja (% z poľnohospodárskej pôdy)

Okres	Náchylnosť na zhutnenie			
	primárna	primárna i sekundárna	sekundárna	bez zhutnenia
Bardejov	12,98	20,94	1,11	64,97
Humenné	23,4	36,72	2,92	36,96
Kežmarok	17,2	23,38	0,69	58,73
Levoča	8,36	9,63	0,13	81,88
Medzilaborce	37,87	24,53	0,23	37,36
Poprad	15,76	16,12	0,2	67,91
Prešov	16,1	35,45	0,91	47,55
Sabinov	42,63	16,5	1,52	39,35
Snina	20,76	27,96	2,06	49,22
Stará Ľubovňa	19,99	18,63	0,34	61,04
Stropkov	13,08	36,97	0,36	49,6
Svidník	12,02	29,27	0,59	58,13
Vranov nad Topľou	17,43	47,66	6,47	28,44
Prešovský kraj	**19,03**	**27,14**	**1,52**	**52,31**

Zdroj: Pôdny portál 2019

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
Ovzdušie	Ovzdušie
+ Po Košickom a Trenčianskom kraji je Prešovský kraj krajom s najmenej evidovanými stacionárnymi zdrojmi znečisťovania ovzdušia	- Nedostatok automatizovaných monitorovacích staníc v Prešovskom kraji a z toho vyplývajúce nedostatočné zistenia stavu kvality ovzdušia
+ Prešovský kraj má najmenej veľkých ZZO spomedzi všetkých krajov na Slovensku	- Vysoká intenzita dopravy v intravilánoch miest a obcí
	- Nedostatočné povedomie a informovanosť obyvateľstva o negatívnych vplyvoch nesprávneho vykurovania
	- Nedostatočná výsadba (napr. náhradná výsadba za poškodené resp. staré porasty) zelene na zlepšenie kvality ovzdušia v sídlach
Voda	Voda
+ Bohaté prírodné zdroje (voda, pôda)	- Zaťaženie povrchových vôd znečistením zo sídelných aglomerácií pozdĺž hlavných tokov v Prešovskom kraji
+ Pomerne hustá riečna sieť, všetky hlavné toky Prešovského kraja pramenia na jeho území	- Dlhodobé a pretrvávajúce znečistenie podzemných vôd v kvartérnych sedimentoch Hornádu a jeho prítokov na území kraja ako dôsledku priemyselnej činnosti
+ Nachádza sa tu vodná nádrž Domaša a niekoľko významných prírodných vodných plôch	- Nachádzajú sa tu významné zdroje znečistenia vôd vyšpecifikované aj v rámci SR
+ Výskyt významných zdrojov minerálnych vôd národného i medzinárodného významu	- Neestetický vzhľad tokov a ich okolia – neupravené okolie, pevný odpad v tokoch a ich okolí, málo upravených oddychových zón
+ Výskyt geotermálnych vôd	- Výkyvy v kvalite vôd vo vodách na kúpanie
+ Vysoká úroveň ochrany vôd vo všetkých kategóriách	- Región náchylný na výskyt vodnej erózie
+ Postupná realizácia protipovodňovej ochrany intravilánov miest	- Nedoriešenie protipovodňových opatrení menších tokov
+ Začleňovanie ekologicko-vodohospodárskych opatrení s cieľom zvýšenia retenčnej schopnosti a spomalenia odtoku vody v krajine	- Zrýchlenie toku v dôsledku nevhodných úprav korýt
Pôda	- Zložité prírodné podmienky (terén) pre realizáciu opatrení najmä vo vyšších polohách
+ Pestré klimatické, pôdne a produkčné podmienky umožňujúce rôznorodosť poľnohospodárskeho hospodárenia	- Identifikované úseky tokov s existujúcim potenciálne významným povodňovým rizikom

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

	- Identifikované problémy so zanášaním korýt odpadom (konáre, pevný odpad) – vytváranie bariér Pôda - V Prešovskom kraji patrí poľnohospodárska pôda medzi menej kvalitné pôdy - Veľký rozsah a počet nevyužitých, zdevastovaných plôch a objektov brownfieldov - Pomerne vysoký podiel nevyužitej poľnohospodárskej pôdy - Pokračujúci trend výstavby na poľnohospodárskej pôde pred preferenciou plôch brownfields - Pestovanie monokultúr - Nedostatočný rozsah živočíšnej výroby majúci vplyv na zanedbanosť trávnatých porastov a zatrávnenej ornej pôdy - Neefektívne využívanie pôdneho fondu (pestovanie energetických plodín na kvalitnej pôde) - Degradácia pôdy spôsobená vodnou eróziou
Príležitosti	**Ohrozenia**
Ovzdušie + Plánované aktivity Prešovského kraja s cieľom zníženia znečistenia ovzdušia a zlepšiť kvalitu ovzdušia dlhodobo (Projekt Life) + Plán podpory alternatívnych pohonov v doprave (elektromobilita, vodík) + Plán obnovy rodinných domov Voda + Možnosti využívania potenciálu geotermálnych vôd (rekreačné i hospodárske účely) + Vodné plochy a kúpele poskytujúce veľký potenciál rozvoja turizmu a cestovného ruchu + Horné úseky tokov poskytujúce možnosti vodných aktivít (splavovanie)	Ovzdušie - SPR Horný Zemplín (okres Vranov nad Topľou) je územím, v ktorom sa produkuje do ovzdušia najviac tuhých znečisťujúcich látok v rámci Prešovského kraja - Zvýšenie prašnosti intenzívnejším výskytom období sucha Voda - Ohrozenie kvality vôd v dôsledku absencie resp. nedostatočnej úrovni čistenia produkovaných odpadových vôd - Riziko zvyšovania zaťaženia vôd dusičnanmi z poľnohospodárskej výroby (nevyhovujúce koncovky živočíšnej výroby, nesprávne používanie hnojív)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ Vodné toky s trasou cez intravilán poskytujúce možností vytvárania oddychových zón v mestách a obciach + Zníženie rizika znečistenia vôd podporou budovania verejných kanalizácií s ČOV aj v obciach s počtom obyvateľov do 2000 + Podpora realizácie programov revitalizácie riečnych systémov, vodozádržných opatrení vrátane opatrení na ochranu proti povodniam + Pravidelný cyklus aktualizácie máp povodňového ohrozenia a povodňového rizika + Možnosti čerpania finančných prostriedkov z národných a európskych fondov na realizáciu a budovanie protipovodňových opatrení + Zvyšovanie pripravenosti všetkých zložiek spolupracujúcich pri krízových situáciách + Dlhodobé znižovanie znečistenia povrchových a podzemných vôd + Zvýšený záchyt dažďovej vody v krajine + Hľadanie možností využívania sivej vody Pôda + Potenciál pre rozvoj systému environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvety + Posilňovanie iných ako produkčných funkcií poľnohospodárstva – napr. ochrana biodiverzity + Vytvorenie opatrení proti vodnej erózii + Preferovanie a podporovanie vrstevnicovej agrotechniky + U poľnohospodárskych kultúr preferovať racionálnu rotáciu plodín + Vzdelávanie vlastníkov pôdy o možnostiach „ekologickejšieho hospodárenia“	- Riziko zníženia rekreačného potenciálu pri zhoršení kvality vôd v prírodných kúpaliskách – riziko zákazu kúpania - Nevyužitie možnosti kofinancovania resp. financovania realizácie verejnej kanalizácie a ČOV z národných i európskych fondov - Nedostatok finančných prostriedkov na kofinancovanie nákladov v rámci projektov hlavne zo strany menších obcí - Riziko veľkých povodňových škôd v dôsledku oneskorenej realizácie potrebných protipovodňových opatrení - Nárast počtu lokalít ohrozených prívalovými vodami Pôda - Ďalší rozvoj stavebnej činnosti na úkor poľnohospodárskej pôdy - Zaberanie poľnohospodárskej plochy pre výstavbu zariadení OZE - Nízky dôraz na krajinotvornú funkciu poľnohospodárstva v rámci územného plánovania - Negatívny vplyv neobhospodarovania poľnohospodárskej pôdy na krajinný ráz - Chýbajúca snaha o konsenzus a o vytvorenie podmienok pre fungovanie poľnohospodárstva vo forme, ktoré je prospešné pre vybrané biotopy chránených území

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

NÁSLEDKY

1. Negatívny vplyv na ľudské zdravie, kvalitu životného prostredia
2. Znížená dostupnosť ku kvalitnej – čistej vode a devastácia krajiny, škody na zdraví a majetku obyvateľov
3. Degradácia poľnohospodárskej pôdy a zníženie potravinovej sebestačnosti

PROBLÉMY

1. **Zvýšená prašnosť** (zvýšená koncentrácia $PM_{2,5}$ a PM_{10})
2. **Zvýšená záťaž územia exhalátmi z dopravy**
3. **Nedostatok dát** v tvorbe opatrení

1. Ohrozenie kvality pitnej vody
2. Postupné zhoršovanie kvality povrchových a podzemných vôd
3. Úbytok vody v krajine
4. Ohrozenie poľnohospodárskej činnosti
5. Negatívny vplyv na krajinu a biodiverzitu
6. Nárast oblastí s identifikovaným povodňovým rizikom

1. Úbytok poľnohospodárskej pôdy
2. Potenciálne riziko kontaminácie pôdy
3. Zníženie výživnosti pôdy a následná vysoká potreba priemyselného hnojenia

5. Zhoršená kvalita ovzdušia
6. Zhoršená kvalita a úbytok povrchových a podzemných vôd, ohrozenie prívalovými povodňami
7. Úbytok poľnohospodárskej pôdy a jej znečisťovanie

PRÍČINY

3. **Existencia lokálnych kúrenísk**
4. **Vysoká intenzita dopravy**
5. **Nesprávne vykurovanie –** nevhodné palivo, vysoký podiel zastaraných vykurovacích telies
6. **Nedostatočne obnovený fond rodinných domov –** zlá efektivita vykurovania
7. **Nedostatočná výsadba** (napr. náhradná výsadba za poškodené resp. staré porasty) **zelene na zlepšenie kvality ovzdušia v sídlach**
8. **Nedostatočná sieť monitorovacích staníc**, zlá informovanosť o kvalite ovzdušia

1. Ohrozenie kvality vôd v dôsledku absencie resp. nedostatočnej úrovni čistenia produkovaných odpadových vôd
2. Znečistenie vôd dusičnanmi z poľnohospodárskej výroby
3. Identifikované významné zdroje znečistenia vôd v rámci SR
4. Narušený kolobeh vody
5. Narastajúca početnosť období sucha
6. Narastajúca početnosť prívalových búrok a dažďov

1. **Záber poľnohospodárskej pôdy stavebnou činnosťou a energetickým sektorom**
2. **Ohrozenie kvality pôdy nelegálnymi skládkami odpadov, dopravou**
3. **Zvýšené riziko vodnej erózie pôdy v dôsledku zlej poľnohospodárskej praxe**
4. **Pestovanie monokultúr**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.7.4 Klimatické podmienky a dopady zmeny klímy

Základné klimatické pomery Prešovského kraja sú popísané podľa klimatických oblastí uvedených v Atlase krajiny SR, 2002. Západná časť Prešovského kraja patrí prevažne do chladnej, veľmi vlhkej oblasti, okrsku mierne chladného C1. Pohorie Nízkych Tatier patrí do chladného horského okrsku C2. Tatry patria do studeného horského okrsku C3. Východná časť Prešovského kraja (Ondavská a Laborecká vrchovina) patrí prevažne do mierne teplej oblasti (M), zasahuje do okrskov M7, M6 a M3. Smerom na juh prechádza mierne teplá oblasť (M) do teplej oblasti (T), do okrsku T7. Južne od Vranova nad Topľou vybieha okrsok T5. V okolí Hornádskej kotliny vybieha mierne teplá oblasť (T), okrsok M2.

Tabuľka 168: Charakteristika klimatických oblastí a okrskov v rámci kraja

Klimatická oblasť	Charakteristika oblasti	Klimatický okrsok	Charakteristika okrsku
C - Chladná	júl < 16°C	C1 - mierne chladný	júl ≥ 12°C až < 16°C
		C2 - chladný horský	júl ≥ 10°C až < 12°C
		C3 - studený horský	júl < 10°C
M - Miene teplá	júl ≥ 16°C, do 50 LD za rok	M2 - mierne teplý, mierne vlhký, so studenou zimou, dolinový/kotlinový	január ≤ -5°C, júl ≥ 16°C, LD < 50, Iz = 0 až 60
		M3 - mierne teplý, mierne vlhký, pahorkatinový až vrchovinový	júl ≥ 16°C, LD < 50, Iz = 0 až 60 (okolo 500 m n.m.)
		M5 - mierne teplý, vlhký, s chladnou až studenou zimou, dolinový/kotlinový	január ≤ -3°C, júl ≥ 16°C, LD < 50, Iz = 60 až 120
		M6 - mierne teplý, vlhký, vrchovinový	júl ≥ 16°C, LD < 50, Iz = 60 až 120 (prevažne nad 500 m n.m.)
		M7 - mierne teplý, veľmi vlhký, vrchovinový	júl ≥ 16°C, LD < 50, Iz ≥ 120 (prevažne nad 500 m n.m.)
T - Teplá	viac ako 50 LD za rok	T5 - teplý, mierne suchý, s chladnou zimou	január ≤ -3°C, Iz = 0 až -20
		T7 - teplý, mierne vlhký, s chladnou zimou	január ≤ -3°C, Iz = 0 až 60

LD – letné dni (maximum teploty ≥ 25°C), Iz – Končekov index zavlaženia

Zdroj: Atlas krajiny SR, 2002

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 111: Klimatické oblasti Prešovského kraja podľa Atlasu krajiny SR

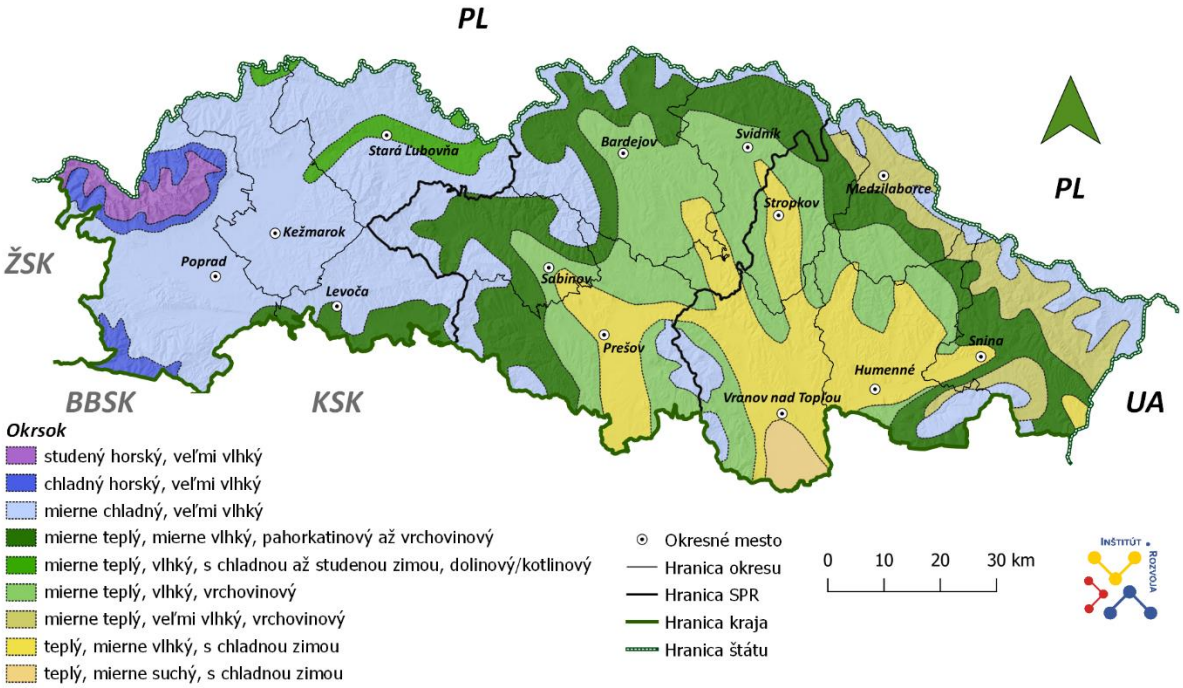

Zdroj: Atlas krajiny SR, 2002

Priemerná teplota vzduchu v januári je na základe dlhodobého pozorovania (1961 – 1990) v intervale -6 °C až -3 °C. V najvyšších horských polohách Tatier je to do -10 °C. Priemerná teplota vzduchu v júli sa pohybuje v rozpätí 14 až 20 °C, v najvyšších horských polohách Tatier je to 4 až 12 °C. Priemerné ročné úhrny zrážok, podobne ako teplota vzduchu, sú v závislosti od nadmorskej výšky v rozsahu 600 – 1200 mm, v oblasti Tatier 1200 - 2000 mm.
Priemery teploty vzduchu za rok a teplý polrok (TP, IV-IX) sa takmer rovnomerne zvýšili v období 1961-2020 na všetkých meteorologických staniciach. V období 1991-2020 bol priemer teploty zväčša o 0,9°C až 1,2°C vyšší ako v období 1961-1990. V období 1991-2020 sa v Kamenici nad Cirochou a v Medzilaborciach zvýšili úhrny zrážok za rok len o 1,5 % resp. 4,6 %, v teplom polroku (TP) o 2,4 % resp. 1,8 %. Najväčšie zvýšenie bolo zaznamenané v Červenom Kláštore (o 15,8 % za rok a o 18,8 % v teplom polroku).

Tabuľka 169: Rozdiel mesačných, ročných a sezónnych priemerov teploty vzduchu medzi normálovými obdobiami 1991-2020 a 1961-1990 v °C na 4 meteorologických staniciach kraja podľa údajov SHMÚ

Meteorologická stanica	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Rok	TP
Poprad	1,21	0,97	0,85	1,20	0,99	1,50	1,55	1,80	0,24	0,30	0,99	0,64	1,02	1,21
Prešov	1,62	0,64	0,70	0,82	0,52	1,05	1,24	1,71	0,38	0,45	0,91	0,61	0,89	0,95
Medzilaborce	1,99	1,01	0,82	0,95	0,72	1,51	1,76	1,90	0,63	0,68	1,15	0,92	1,17	1,24
Kamenica	1,85	0,92	0,88	0,94	0,76	1,56	1,75	1,94	0,52	0,62	1,00	0,90	1,14	1,25

Zdroj: Analytická časť Adaptačnej stratégie PSK, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 170: Zvýšenie alebo zníženie mesačného, ročného a sezónneho priemerného úhrnu zrážok v období 1991-2020 v porovnaní s úhrnom v období 1961-1990 v % podľa údajov SHMÚ

Meteorologická stanica	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Rok	TP
Poprad	7,8	11,0	11,3	-0,2	2,2	-6,3	48,3	15,9	14,5	33,5	-18,0	-6,0	9,9	11,9
Č. Kláštor	-1,4	20,6	20,0	15,3	19,4	6,4	43,2	5,7	24,1	40,3	-2,1	-15,9	15,8	18,8
Prešov	-14,7	6,4	-17,1	-6,0	15,2	13,2	22,2	3,4	13,2	49,0	-16,6	-18,5	7,7	11,6
Medzilaborce	15,0	25,2	-0,1	-11,8	24,1	-5,8	5,1	-8,1	8,8	32,0	-1,1	-10,7	4,5	1,8
Kamenica	0,6	14,8	-17,3	-8,5	11,7	-17,5	15,8	-0,6	16,5	26,4	-9,4	-11,8	1,5	2,4

Zdroj: Analytická časť Adaptačnej stratégie PSK, 2021

Nasledujúce grafy ukazujú, že v období 1961-2020 došlo k výraznému zvyšovaniu priemernej teploty vzduchu najmä v teplom polroku (TP, IV-IX). Trend zvýšenia teploty vzduchu je aj v lineárnom vyjadrení s koeficientom determinácie R^2 s hodnotou 0,4 a viac, teda veľmi významný.

Graf 141: Trend ročných priemerov teploty vzduchu na 4 meteorologických staniciach SHMÚ v kraji v období 1961-2020 podľa údajov SHMÚ

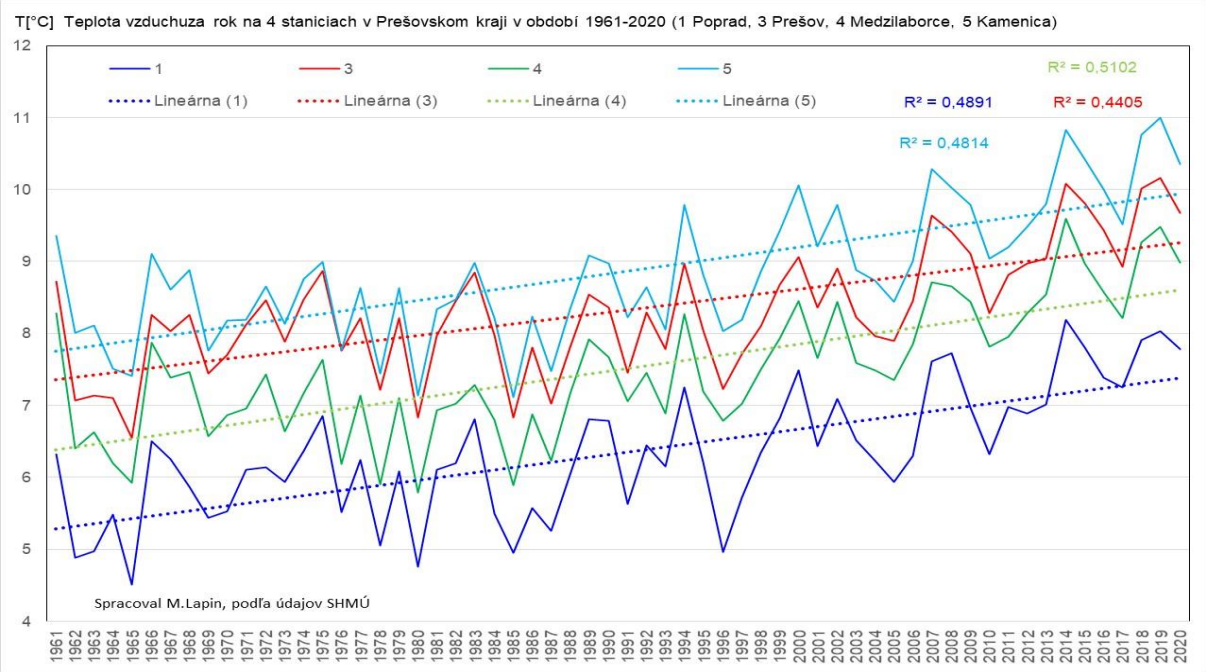

Zdroj: Analytická časť Adaptačnej stratégie PSK, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 142: Trend priemerov teploty vzduchu v teplom polroku (TP, IV-IX) na 4 meteorologických staniciach SHMÚ v kraji v období 1961-2020 podľa údajov SHMÚ

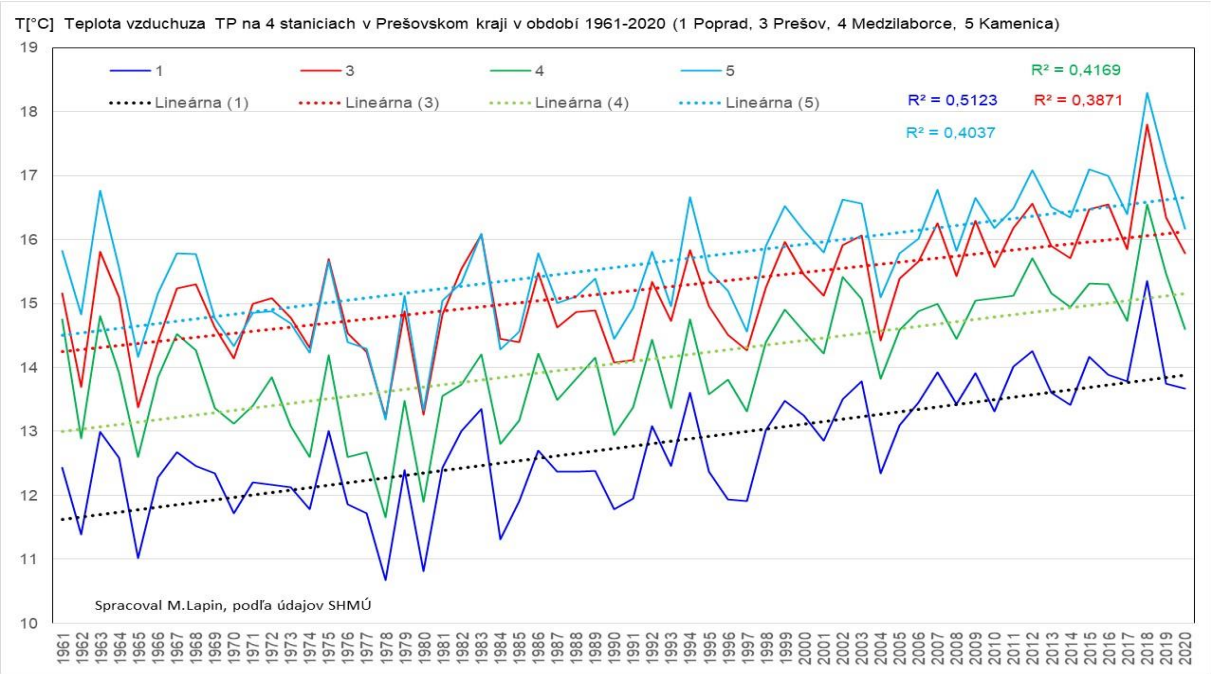

Zdroj: Analytická časť Adaptačnej stratégie PSK, 2021

Z nasledujúcich grafov vyplýva, že trend ročných a polročných úhrnov zrážok nie je rovnaký a ani paralelný, pričom koeficient determinácie R^2 je v niektorých prípadoch hlboko pod hranicou významnosti na hladine 95 %. Naznačuje to, že trend zrážkových úhrnov je v období 1961-2020 väčšinou malý a nevýznamný.

Graf 143: Trend priemerov ročných úhrnov zrážok na 5 meteorologických staniciach SHMÚ v kraji v období 1961-2020 podľa údajov SHMÚ

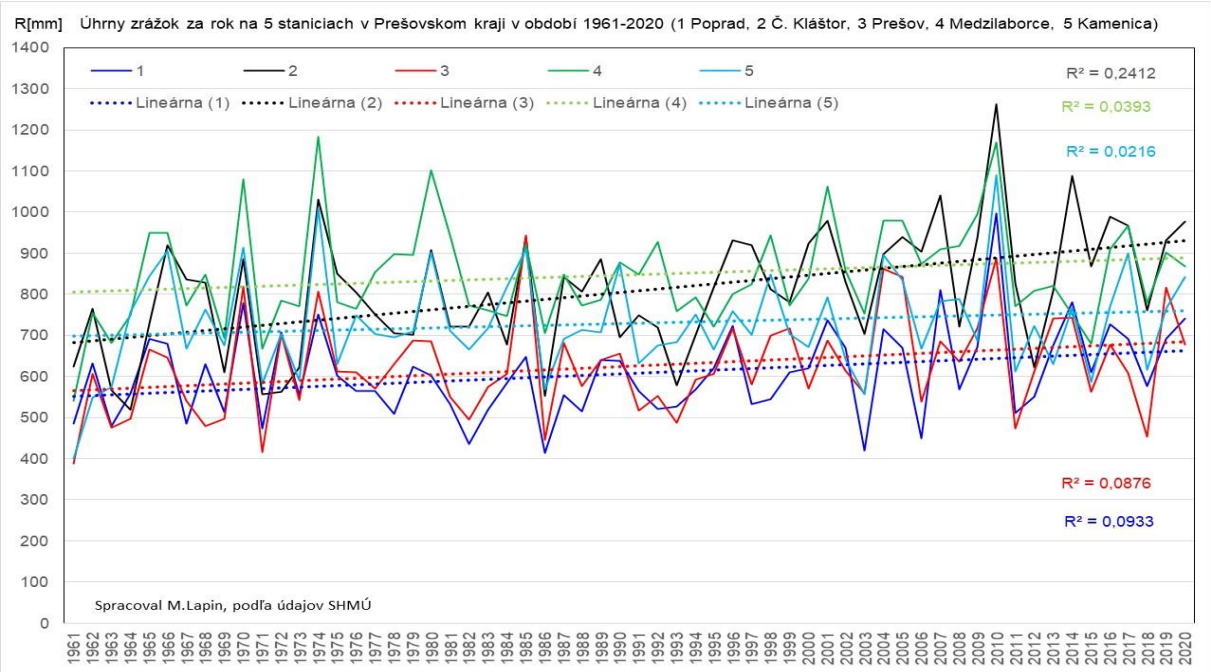

Zdroj: Analytická časť Adaptačnej stratégie PSK, 2021

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 144: Trend priemerov úhrnov zrážok v teplom polroku (TP, IV-IX) na 5 meteorologických staniciach SHMÚ v kraji v období 1961-2020 podľa údajov SHMÚ

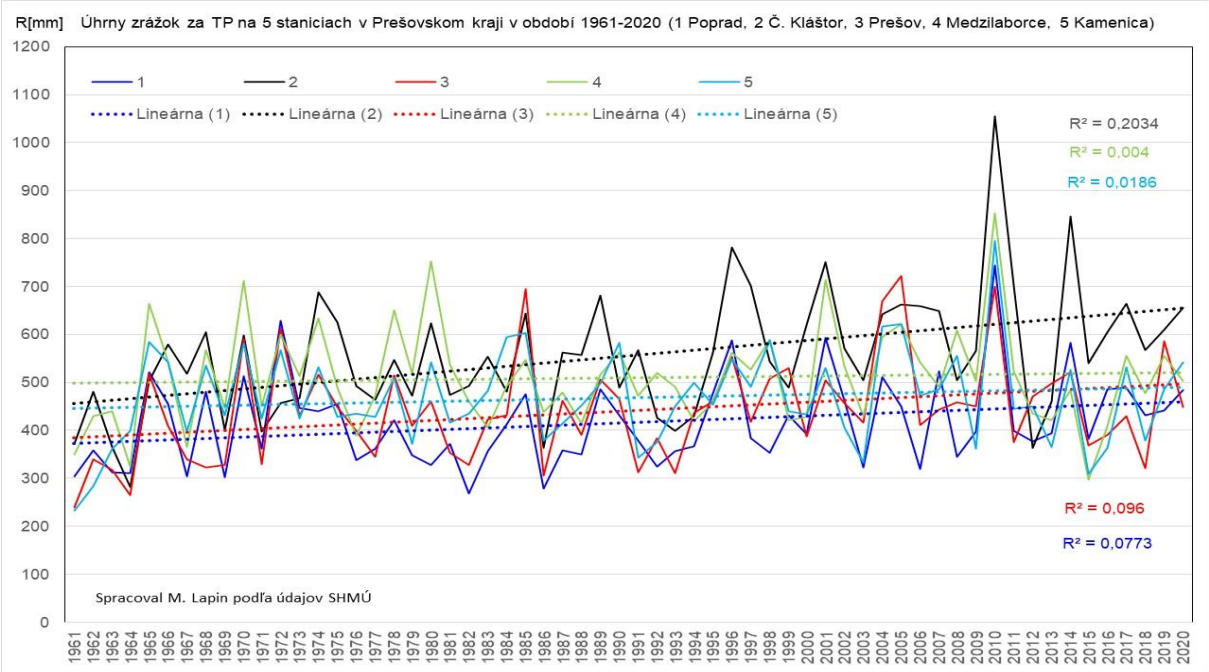

Zdroj: Analytická časť Adaptačnej stratégie PSK, 2021

K významným dôsledkom klimatickej zmeny patrí jej potenciálny vplyv na ľudské zdravie. Výkyvy teploty ako extrémne vysoké teploty, veľmi nízke teploty, zvýšenie frekvencie ich výskytu, trvanie vĺn horúčav, zvýšenie počtu horúcich dní predstavujú záťaž a stres pre organizmus, ktorého dôsledkom môže byť zvýšený výskyt ochorení hlavne u staršej populácie. Vzhľadom k vyššiemu priemernému veku populácie je zrejmé, že starší ľudia s chronickým ochorením predstavujú skupinu zvlášť citlivú na prudké zmeny počasia, resp. na jeho extrémne prejavy (výskyt tropických dní s teplotou nad 30°C).

Súčasné zmeny klímy predstavujú riziká i pre samotné mestá a urbanizovanú krajinu. Extrémne poveternostné javy, ako sú vlny horúčav, záplavy a sucho, sú zreteľne sprevádzané so socioekonomickými zmenami. Zastavané plochy vytvárajú špecifickú mikroklímu v dôsledku postupnej náhrady prirodzenej vegetácie umelými výtvormi. To ovplyvňuje teplotu vzduchu, smer a silu vetra a množstvo zrážok. V Prešovskom kraji sa nachádza 13 okresných miest a ďalších 10 obcí so štatútom mesta.

Prejavy klimatickej zmeny nemajú dopad a vplyv len na populáciu a urbanizovanú krajinu, ale predstavujú i významný negatívny dopad na prírodné prostredie. Medzi najčastejšie prejavy na území kraja, tak ako to vyplýva z analytickej časti Adaptačnej stratégie PSK, patria:

- **Svahové deformácie** - k najporušenejším okresom patrí okres Poprad, Prešov, Bardejov, Snina, patriace k flyšovým územiam, neogénnym i sedimentárnym horninám. Prírodnými príčinami svahových deformácií sú klimatické faktory v kombinácií s eróznou činnosťou vodných tokov, vývermi podzemných vôd a vztlakovými účinkami podzemných vôd. Z antropogénnych príčin sú to najmä nevhodné podkopanie alebo priťažovanie svahu, poddolovanie a nekontrolované odvádzanie povrchových a splaškových vôd.
- **Vodná erózia** sa prejavuje znižovaním hĺbky pôdneho profilu, úbytkom organickej hmoty a živín a zhoršovaním pôdnej štruktúry. Plošná vodná erózia sa vyskytuje u svahov využívaných ako orná pôda, kde na niektorých lokalitách počas búrkových dažďov dochádza k odnosu vrchného pôdneho horizontu odtekajúcou vodou, niekedy k tvorbe stružiek a rýh. Podľa

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

zdrojov VÚPOP Bratislava je v kraji ohrozených 62,36 % poľnohospodárskej pôdy vodnou eróziou.

- **Ohrozenie biotopov a druhov** najmä v oblasti Vysokých Tatier, kde rizikom sú kontinuálne zvyšovanie teploty, zhoršujúce sa snehové podmienky, zmenšujúce sa vrstvy snehu v horských polohách. K ohrozeným patria i mokrade. Môže dochádzať k vysychaniu stanovíšť mokradí a stojatých vôd v dôsledku nárastu teplôt.
- **Výskyt inváznych druhov** – zvyšovanie teplôt má vplyv na nárast populácií inváznych druhov (ich pôvodný areál výskytu sú teplejšie oblasti), ktoré významne ovplyvňujú nielen stav prírodných biotopov a populácií pôvodných druhov, ale môže meniť i obraz krajiny.
- **Ohrozenie lesného hospodárstva** – riziko predstavujú zvýšené priemerné teploty vzduchu (postupná zmena vegetačných pásiem), sucho, početnosť výskytu ničivých vetrov a extrémnych zrážok, teplotné extrémy a zvýšenie rizika vzniku lesných požiarov (ich rýchle šírenie práve v obdobiach sucha).
- **Zmeny v poľnohospodárstve** – zvyšovanie teplôt môže mať za následok i postupnú zmenu zamerania rastlinnej a živočíšnej výroby, vzhľadom na to že táto zodpovedá typologicko-produkčným kategóriám poľnohospodárskej pôdy. Ďalším významným ohrozením pôdy je sucho, čo v budúcnosti môže zvyšovať nároky na závlahy.
- **Ohrozenie vodného hospodárstva** – voda je s klímou zložito prepojená množstvom súvislostí a cyklov spätnej väzby. Všeobecne oteplenie zvyšuje schopnosť vzduchu zadržiavať vodu a umocňuje vyparovanie. To vedie k zvýšenému množstvu vlhkosti vo vzduchu, zvýšenej intenzite kolobehu vody v prírode a zmenám rozloženia, frekvencii a intenzite zrážok. Zmena klímy ovplyvňuje resp. v budúcnosti môže ovplyvniť:
    - dostupnosť a dopyt po vode ako zdroja pitnej vody (podzemná i povrchová voda), zdroja vody pre priemysel a závlahy,
    - intenzitu a frekvenciu povodní, výskyt suchých období, stav vysokého alebo nízkeho prietoku – škody na majetku, chorobnosť, zhoršená dostupnosť potravín,
    - kvalitu povrchovej vody a následne i biodiverzitu vodných ekosystémov – zvýšená eutrofizácia tokov (nárast obsahu nutrientov v súvislosti so zvyšovaním teploty).

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ Vysoký podiel chránených území (prírodné prostredie) + Významný podiel lesnatých oblastí s vyššou nadmorskou výškou a v bezprostrednej blízkosti miest – pozitívny vplyv na biodiverzitu + Existencia spoločenstiev mokradí, ich pozitívny dopad na retenciu vody v krajine a ochranu proti suchu + Výskyt území s vyššou nadmorskou výškou a tým pádom menšie straty výparu z vodných hladín	- Rast podielu spevnených nepriepustných plôch v mestách na úkor zelene - Vysoká závislosť hospodárstva na fosílnych palivách, nárast osobnej aj nákladne dopravy - Zlé povedomie verejnosti a spochybňovanie klimatickej zmeny a taktiež zľahčovanie významu opatrení, nízky dôraz na riešenia zo strany štátu a samospráv - Nízka miera realizácie adaptačných opatrení na budovách - Zvýšená náchylnosť na kalamity v dôsledku nevhodnej skladby porastov - Vysoký tlak ekonomických činností na prírodné zdroje (zasnežovanie) - Lokálne narušené či nedostatočné zabezpečenie vodného režimu v krajine, chýbajúci konsenzus autorít na riešenie zadržiavania vody v krajine - Nedostatočná pozornosť obcí venovaná príprave na mimoriadne udalosti a krízové situácie (napr. povodne, nárast horúčav, požiare)
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Zalesňovanie nevyužívaných nelesných plôch, obnova lesa, úprava drevinového zloženia lesa + Zavedenie oceňovania celospoločenských funkcií lesov + Podpora agrolesníctva farmám s podielom lesníckej výroby + Podpora ekologicky šetrnejších foriem dopravy, znižovanie energetickej a uhlíkovej náročnosti hospodárstva + Podpora budovania verejnej zelene a uplatňovanie hospodárenia s dažďovou vodou v urbanizovanom území	- Zvyšovanie nákladov na poskytovanie zdravotníckych a sociálnych služieb u ohrozených skupín (seniori, chronický chorí) a na zabezpečenie znesiteľných podmienok v urbanizovanom prostredí - Tlak na urbanizáciu v sídlach vo vyšších nadmorských polohách - Zlé hospodárenie v lesoch, úbytok prirodzených a starých lesov s vysokou absorbciou CO2 - Riziko zhoršenia vodného režimu v povodí, zmeny dynamiky toku v dôsledku plošného odlesnenia (napr. plošný rozpad porastov pre zlý zdravotný stav) v horných úsekoch tokov

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

+ Podpora budovania verejnej zelene a uplatňovanie hospodárenia s dažďovou vodou v urbanizovanom území + Podpora vodozádržných opatrení mimo zastavané územie obcí + Podpora adaptačných opatrení na budovách + Podpora využívania OZE + Vysoká podpora opatrení na boj s klimatickou zmenou v Pláne obnovy (37 %) – reformy aj investície; ako aj v OP Slovensko (30 %) + Zavádzanie konceptu ekosystémových služieb + Modernizácia vozového parku v dopravných podnikoch – nákup elektrobusov, modernizácia trolejbusov	- Pokračujúci rast priemernej teploty a zvyšovanie intenzity tepelných ostrovov hlavne v mestách (zóny s prehriatym povrchom) - Riziko povodní a prívalových zrážok, výšené riziko požiarov v dôsledku nárastu teplôt - V budúcnosti už nepostačujúce kapacity zariadení pre seniorov hlavne v okresných sídlach (ťažké znášanie tropických horúčav v urbanizovanom prostredí)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

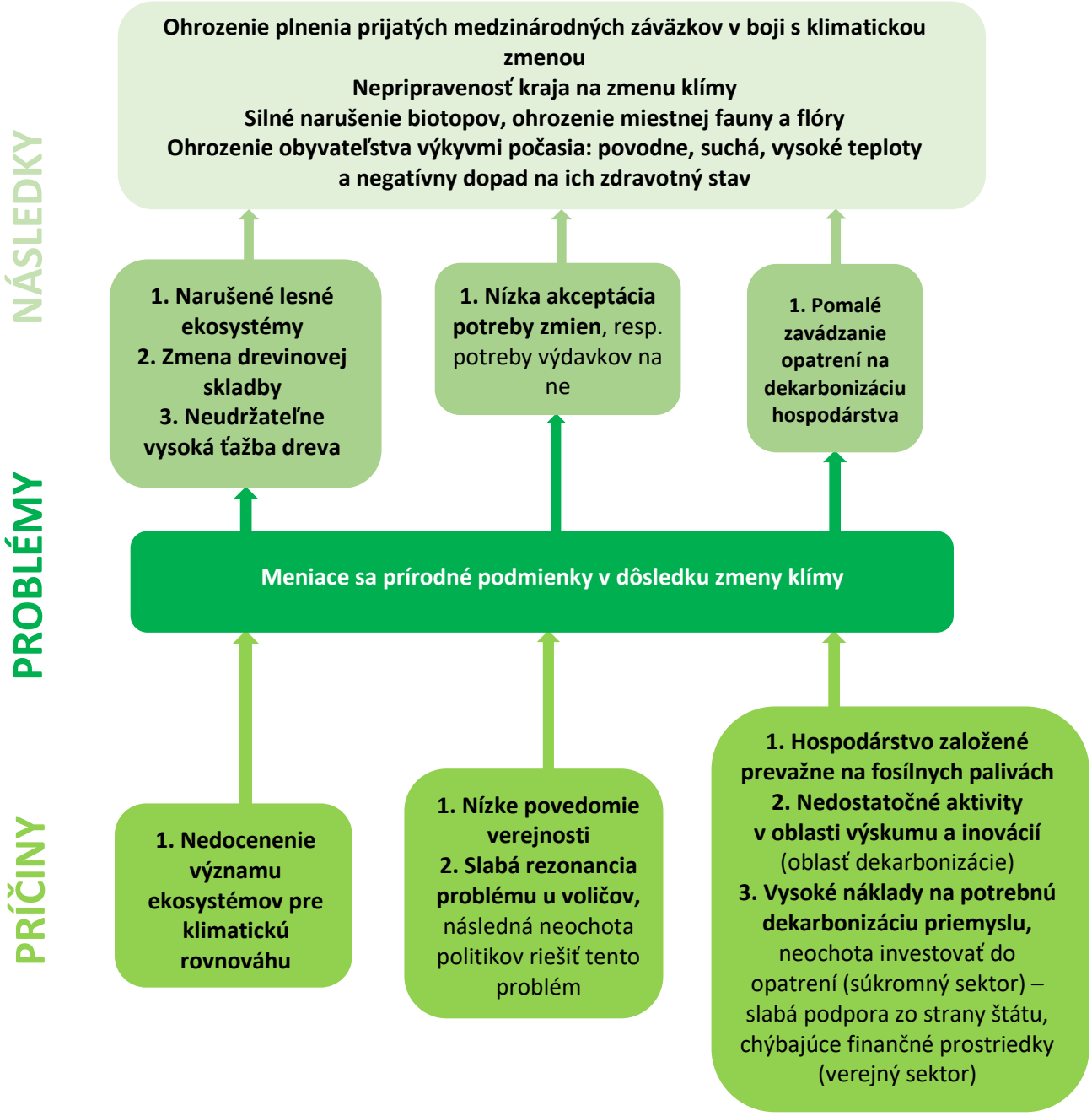

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.7.5 Energetická efektívnosť budov

Súčasný stav v oblasti energetickej politiky EÚ je charakterizovaný prepojením politík energetiky a boja proti klimatickým zmenám. Integrácia oboch politík do jedného celku poskytuje EÚ väčšie možnosti opatrení v oblasti energetiky so súčasným sledovaní ich dopadov na oblasť klimatických zmien. Európska únia nie je energeticky sebestačná, a teda väčšinu palív a energie musí dovážať z krajín mimo EÚ. Z tohto dôvodu predstavuje Energetická politika EÚ závažný dokument vyjadrujúci snahy o také riešenia v oblasti energetiky, ktoré túto nevýhodu eliminujú a dokonca ju využijú v jej prospech.
Dôležitou témou v politikách štátov i EÚ je boj proti klimatickým zmenám. Tie spôsobujú nepredvídateľnosť počasia a jeho rýchle zmeny, čím sa zvyšuje tlak na financovanie a odstraňovanie následkov prejavov klimatických zmien a to záplav, víchric, súch, chorôb, migrácie obyvateľstva, atď. EÚ sa stavia do pozície lídra v globálnych dohodách o zmiernenie dopadov klimatických zmien na život planéty. Zároveň EÚ vidí v uvedených nepriaznivých skutočnostiach príležitosť pre vývoj a výskum v oblasti energeticky efektívnych technológií a využiteľných obnoviteľných zdrojov energií. Tým chce posilniť konkurencieschopnosť a hospodársky rast ekonomík členských štátov EÚ. Energetická politika EÚ smeruje k zníženiu energetickej náročnosti jednotlivých štátov EÚ. Znižovanie energetickej náročnosti je definované ako jeden zo základných pilierov v rámci trvalo udržateľného rozvoja celej spoločnosti.
V smernici o energetickej hospodárnosti budov (EÚ) 2018 / 844, ktorou sa mení smernica 2010 / 31 / EÚ o energetickej hospodárnosti budov a smernica 2012 / 27 / EÚ o energetickej efektívnosti, stanovuje dlhodobé plány členských štátov EÚ s cieľom dosiahnuť v roku 2050 energeticky efektívne a dekarbonizované verejné a súkromné budovy. Predstavuje plány v oblasti podpory obnovy bytových i nebytových budov do roku 2030, 2040 a 2050.
Pre oblasť zmeny klímy, ktoré súvisia s energetikou existujú dôležité dokumenty a stratégie na úrovni EÚ. Sú to dokumenty ako Rámcový dohovor OSN o zmene klímy, Parížska klimatická dohoda, Čistá energia pre všetkých Európanov, Európska zelená dohoda (prioritou je obnova budov). Vlna obnovy je nová stratégia, ktorej cieľom je v budúcich desiatich rokoch zvýši rýchlosť obnovy budov minimálne na dvojnásobok za súčasného maximálneho využitie zdrojov. Od tejto iniciatívy sa očakáva nielen zníženie spotreby energie v budovách, ale aj ďalšie synergické efekty ako zvýšenie zamestnanosti v sektore stavebníctva, zlepšenie bezpečnosti, optimalizácia parametrov vnútorného prostredia a zlepšenie kvality bývania a užívania budov. Prioritou stratégie je teda zvýšenie energetickej hospodárnosti budov a väčšie využívanie obnoviteľných zdrojov energie. Slovensko zaostáva v obnove hlavne verejných budov. Pre Slovensko by iniciatíva mala predstavovať veľkú príležitosť pre zníženie veľkého deficitu financií do obnovy budov a obrovské možnosti pre ukončenie stagnácie v sektore stavebníctva. Európska komisia odštartovala novú iniciatívu LEVEL(S) – Európsky rámec pre udržateľné budovy. Všetky spomenuté stratégie by mali už v sebe zahŕňať koncept inteligentného mesta alebo regiónu.
Energetická politika SR vychádza z princípov Energetickej politiky EÚ. I pre Slovenskú republiku je rozhodujúca energetická bezpečnosť vzhľadom k situácii, že nie sme energeticky sebestační a väčšinu palív pre výrobu energie sme nútení dovážať. Úroveň energetickej náročnosti, ako ukazovateľ energetickej efektívnosti, je v súčasnosti v Slovenskej republike ešte stále výrazne vyššia ako v ostatných ekonomicky rozvinutých krajinách Európskej únie (EÚ - 15).
Základným dokumentom, ktorým sa v budúcnosti bude riadiť energetika na Slovensku, sa stáva Národný integrovaný energetický a klimatický plán na roky 2021 - 2030. Bol vypracovaný na základe povinnosti vyplývajúcich z nariadenia (EÚ) 2018 / 1999 o riadení energetickej únie a opatrení v oblasti klímy prijatého dňa 11. decembra 2018. Nahradil dokument Energetická politika Slovenska (z roku 2014). Dokument stanovuje ciele, ktoré Slovensko chce plniť na ceste k uhlíkovej neutralite v roku 2050.
Sektor budov je najväčším spotrebiteľom energie v Európe. Na vykurovanie a chladenie sa používa takmer 50 % konečnej spotreby energie v EÚ, z čoho 80 % sa využíva v budovách. **Priemerne 75 % budov v Európe je energeticky neefektívnych, pričom sa predpokladá, že takmer 80 % existujúcich**

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

budov bude v užívaní aj v roku 2050. Súčasné tempo obnovy budov v Európe je veľmi nízke a nepostačuje na dosiahnutie cieľa klimatickej neutrality do roku 2050.

V prípade nových budov je všeobecne potrebné prijať prísnejšie technické požiadavky a legislatívu v podobe stavebných predpisov. Taktiež zvýšená výstavba pasívnych domov a „zero energy buildings“ (budovy s takmer nulovou spotrebou energie) môže významne prispieť k napĺňaniu globálnych cieľov znižovania emisií skleníkových plynov. Budovy majú projektovanú životnosť približne 80 až 100 rokov, o čo kvalitnejšie a energeticky hospodárnejšie sa postavia, o to budú mať nižšie celkové náklady počas ich celej doby životnosti. Zvýšenie energetickej hospodárnosti existujúcich budov je možné významne zvýšiť prijatím vhodných energetických štandardov pre obnovu budov spĺňajúcich nákladovo-optimálne kritériá a tiež zvýšením informovanosti užívateľov budov o ich energetických vlastnostiach prostredníctvom energetickej certifikácie budov. Dôležitý je tiež komplexný pohľad na budovy a ich prevádzku prostredníctvom stanovenia požiadaviek nielen na stavebné konštrukcie (napr. okná, steny, strechy) a jednotlivé výrobky (napr. kotly, tepelné izolácie a pod.) ale aj na systémy techniky prostredia vytvorené z týchto výrobkov (napr. systémy vykurovania či vetrania a klimatizácie). Dôležité je tiež ich previazanie na doplnkové obnoviteľné zdroje energie a okolité životné prostredie.

Moderné budovy sú vybavené elektronickými systémami na zabezpečenie ich bezpečnosti z hľadiska neoprávneného vniknutia, požiaru alebo zvýšenia koncentrácie škodlivín, ďalej regulačnými systémami na zabezpečenie požadovanej kvality vnútorného prostredia a informačnými systémami na orientáciu v budove alebo prenos informácií. Väčšinu týchto zariadení tvoria spotrebiče energie, ktorých podiel na celkovej spotrebe energie v budovách sa postupne zvyšuje. Budovy bývajú vybavené aj dopravnými systémami (napríklad výťahy, eskalátory, a pod.) a ďalšími technológiami (kuchyne, práčovne, bazény a pod.), ktoré takisto môžu v závislosti od typu budovy patriť k významným spotrebičom energie.

Energetický manažment Prešovského samosprávneho kraja

Na energetický manažment je potrebné nazerať nielen z pohľadu činností, ale i z pohľadu objektov, ktoré má PSK v správe. Stav objektov rozhoduje o tom, v akej miere musí energetický manažment pristupovať k jednotlivým problémom, ktorých riešenia majú smerovať k znižovaniu energetickej náročnosti a úspore nákladov na energie.

V správe organizácií PSK a samotného úradu PSK je 488 budov (podľa údajov z Odboru majetku a investícií úradu PSK) spadajúcich pod 133 organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti PSK. Podľa auditov vykonaných v roku 2019 si väčšina budov vyžaduje rekonštrukciu.

V súčasnosti je možné budovy v správe PSK podľa rozsahu činností, ktoré sa v nich vykonávajú rozdeliť do kategórií:

Školy a školské zariadenia
Sociálne zariadenia
Kultúrne zariadenia
Budovy Správy a údržby ciest PSK
Budovy Úradu PSK

Celková podlahová plocha verejných budov v majetku PSK je 807 840 m^2.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 145: Rozdelenie budov podľa účelu [%]

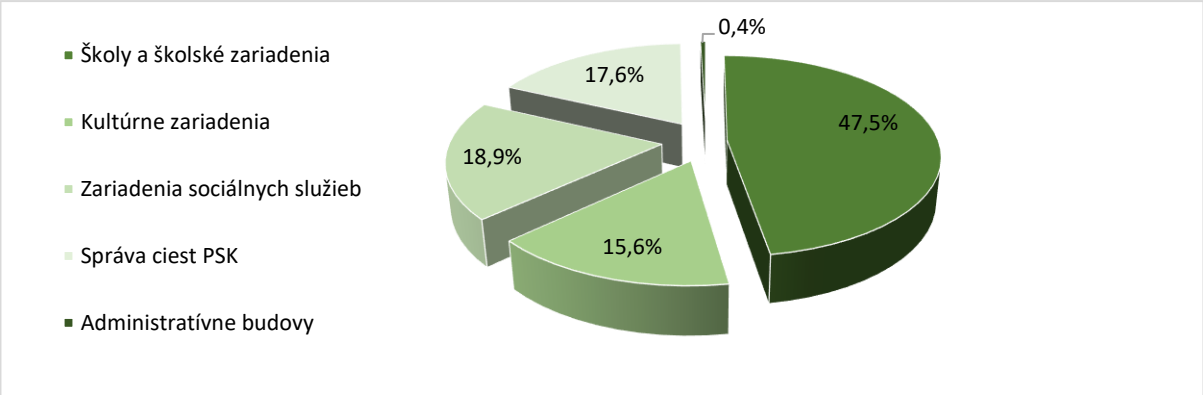

Zdroj: PSK, 2021

Najväčší počet budov a vykurovaných plôch majú školské zariadenia. Najväčší počet historických budov majú školské zariadenia. Priemerný vek budov je najvyšší pri kultúrnych zariadeniach. Merná spotreba sa počíta ako podiel súčtu energií a vykurovaných plôch budov. SÚC nemá v správe žiadne historické budovy. Úrad PSK má len historické budovy s relatívne nízkou mernou spotrebou energií.

Graf 146: Merné spotreby energií budov PSK

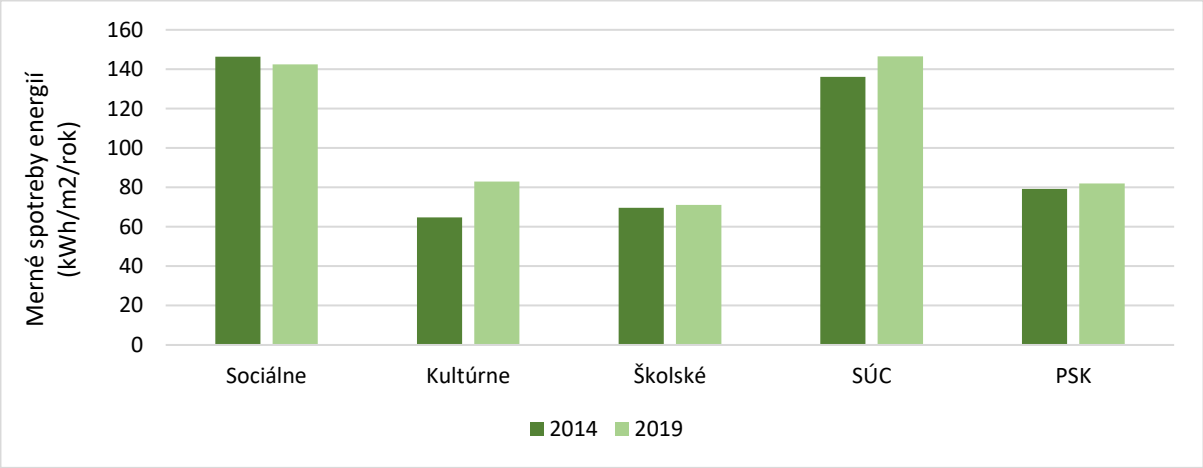

Zdroj: PSK, 2021

Priemerná spotreba energií bola vo všetkých budovách 84 kWh/m2/rok, pričom s odstupom najväčšia vykurovaná plocha sa vzťahuje na budovy v okrese Prešov (248 462 m2), keďže až 32 % všetkých budov sa nachádza v tomto okrese.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 147: Merné spotreby energií (ľavá os) a vykurovanej plochy (pravá os) podľa okresov

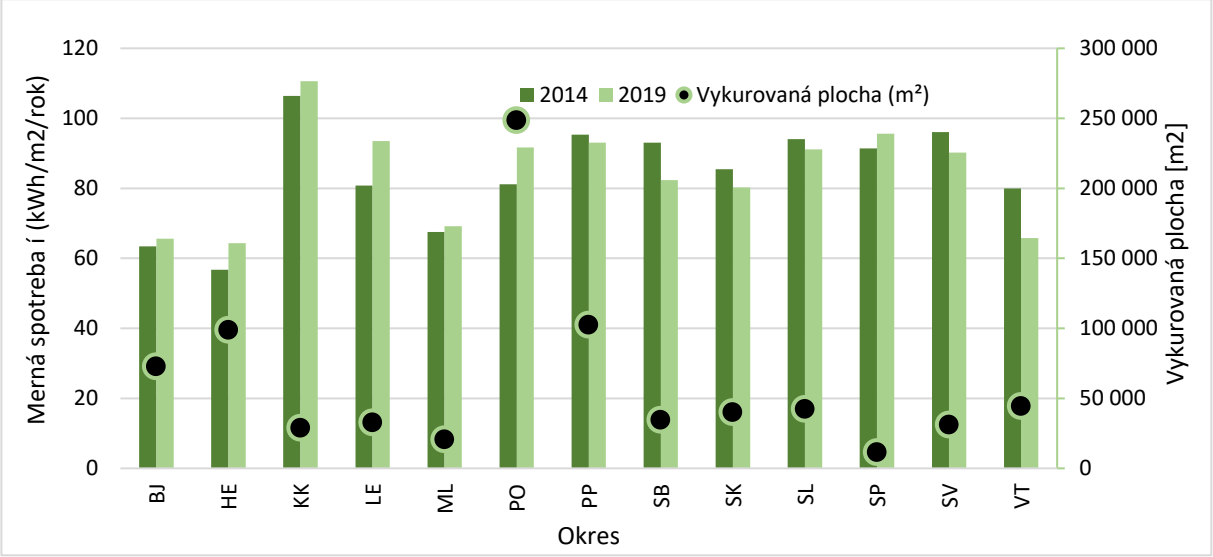

Zdroj: PSK, 2021

Organizácie vymenovaných kategórií nepozostávajú len z jednej budovy. Táto skutočnosť predstavuje dôležitý fakt, na ktorý je potrebné myslieť pri riešení otázok týkajúcich sa energetického manažmentu a opatrení smerujúcich k znižovaniu energetickej náročnosti.

Najhorším z pohľadu energetickej hospodárnosti sú historické a pamiatkovo chránené verejné budovy, ktoré však disponujú kultúrnou hodnotou a dedičstvom, ktoré je dôležité zachovať a chrániť. Tvoria dôležitú časť verejných budov a vzhľadom na finančnú náročnosť obnovy a potrebu špecifického prístupu k nej sa im nevenuje dostatočná pozornosť. Aplikácia energetickej efektívnosti v historických budovách je komplexný proces, ktorý si vyžaduje špecifický prístup a zohľadnenie kultúrnej hodnoty a dedičstva a mnohých ďalších faktorov, pričom výber konkrétnych opatrení je závislý na cieľoch obnovy, avšak nesmú byť pri ňom ohrozené hydrotermálne vlastnosti súčasného obvodového plášťa. Z pohľadu energetickej efektívnosti je nutné na budovy škôl a školských zariadení nazerať ako na samostatné subjekty, ktoré majú svoje špecifiká. Manažment energetickej efektívnosti je v súčasnosti spravidla zabezpečovaný kumulovaním funkcií na jednu osobu, pričom užívatelia (študenti, pedagógovia a iní zamestnanci) sú z tohto procesu vylúčení. V porovnaní so školami sú domovy sociálnych služieb využívané nepretržite 24 hodín denne, počas celého roka. Na základe tejto skutočnosti možno očakávať, že u týchto zariadení bude vysoká merná spotreba energie na vykurovanie a zároveň rýchla návratnosť investícií vynaložených na realizáciu navrhovaných úsporných opatrení. Kultúrne zariadenia sú prevádzkované približne 260 dní v roku, 8 hodín denne, spravujú prevažne pamiatkovo chránené budovy, na ktorých sa nerealizovali takmer žiadne úsporné opatrenia. Nakoľko všetky navrhované opatrenia musia byť schválené príslušným pamiatkovým úradom, je proces zvyšovania energetickej efektívnosti náročný.

Podľa plánov uvedených v Pláne obnovy SR energetickú hospodárnosť, kvalitu ovzdušia a adaptáciu na zmenu klímy zvýši výstavba nových úsporných verejných budov nemocníc a škôl a obnova existujúcich budov vo verejnom aj súkromnom vlastníctve, vrátane 30-tisíc rodinných domov, s dôrazom na zlepšenie tepelnoizolačných vlastností, výmenu neefektívnych zdrojov tepla a teplej vody a aplikáciu adaptačných opatrení na zmenu klímy. K zníženiu energetickej náročnosti prispeje aj podpora inteligentných systémov riadenia budov (tejto téme sa podrobnejšie venuje sektor SMART riešenia). Investície z Plánu obnovy by mali významne prispieť k cieľu znížiť spotrebu energie v budovách do roku 2050 o 40 % a súčasne znížiť emisie z budov o 79 % v porovnaní s rokom 2020.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Smernica EU o energetickej efektívnosti z roku 2016 si stanovila ambiciózny cieľ 30 % energetickej efektívnosti do roku 2030. Aby sa tento cieľ dal splniť, je nutné aby sa prijali opatrenia, ktoré zahŕňajú obnovu minimálne 3 % z celkovej podlahovej plochy verejných budov vo vlastníctve štátu s cieľom splniť minimálne požiadavky na energetickú efektivitu. Podľa hodnotenia MH SR Slovensko tento cieľ priebežne a aj kumulatívne napĺňa.
Okrem Národného programu rozvoja SR aj IROP SR prevzal ako prioritu v tematickom cieli 4: Podpora prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo vo všetkých sektoroch zvyšovanie energetickej efektívnosti verejných budov. Platnosť aktuálnej IROP SR potrvá do roku 2023.

Výsledky dotazníkového prieskumu v rámci prípravy nového programového obdobia na roky 2021-2027

V rámci prípravy nového programového obdobie na roky 2021-2027 malo všetkých 665 obcí Prešovského kraja zapojiť sa do dotazníkového prieskumu okrem iných aj v oblasti Životného prostredia, technickej a dopravnej infraštruktúry. Návratnosť dotazníkov bola takmer 50 % (332 samospráv). V rámci kapitoly *Energetická efektívnosť budov* boli z dotazníka vybraté niektoré nadväzujúce otázky a odpovede respondentov na danú tému.
V Prešovskom kraji sa 99 % budov nachádza vo vlastníctve obcí. Najčastejšie to sú administratívne budovy (mestský alebo obecný úrad), kultúrne zariadenia (kultúrne domy alebo spoločenské budovy), školské zariadenia (MŠ a ZŠ), rekreačné a športové zariadenia, požiarne zbrojnice, domy smútku, zdravotnícke zariadenie, sociálne zariadenie a pod. **Spomenuté budovy vo vlastníctve obcí sú aj využívané** okrem jednej požiarnej zbrojnice v obci Ondavka. Viac ako 90 % obcí uviedlo, že technický stav budov je vyhovujúci.

*Mapa 112: Budovy vo vlastníctve obcí Prešovského kraja a ich počet**

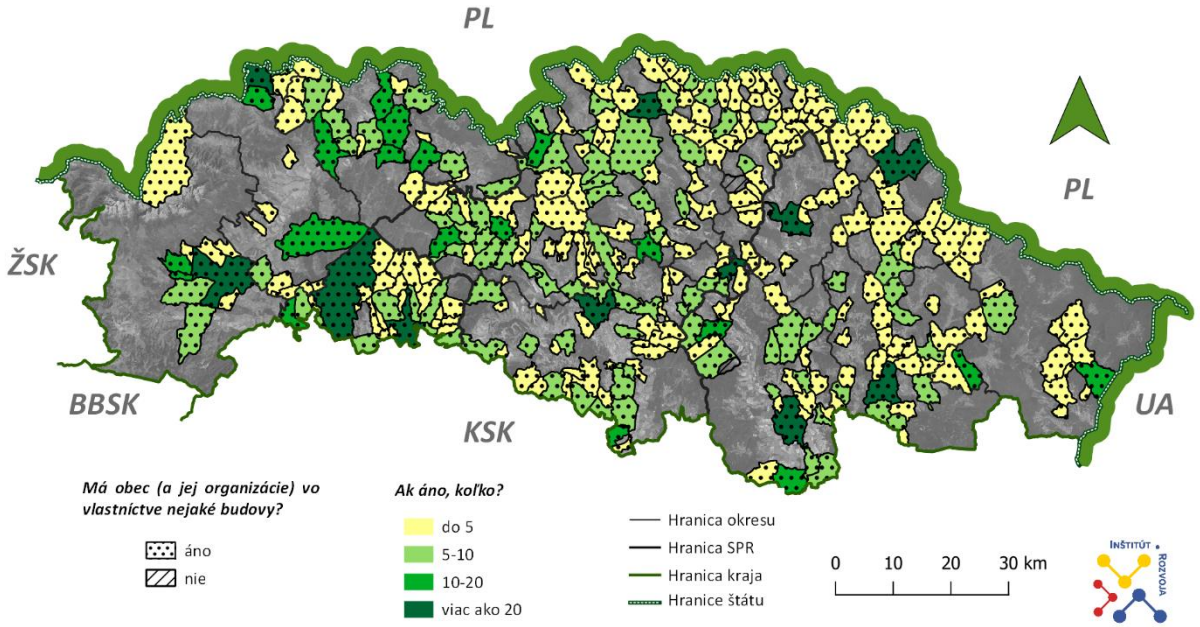

*z celkového počtu 332 respondentov
Zdroj: dotazníkový prieskum PSK, 2020-2021

Takmer jedna štvrtina respondentov (80 odpovedí) uviedla, že budovy v ich obci nemajú dobrý stav z hľadiska energetickej efektívnosti.

Vykonané energetické audity boli doposiaľ po väčšine vykonané len na niektorých budovách obcí Prešovského kraja (44,07 %) alebo na žiadnych (45,90 %). Takmer 65 % obcí plánuje vykonať energetické audity budov v budúcnosti.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

*Mapa 113: Vykonané a plánované energetické audity na budovách obcí Prešovského kraja**

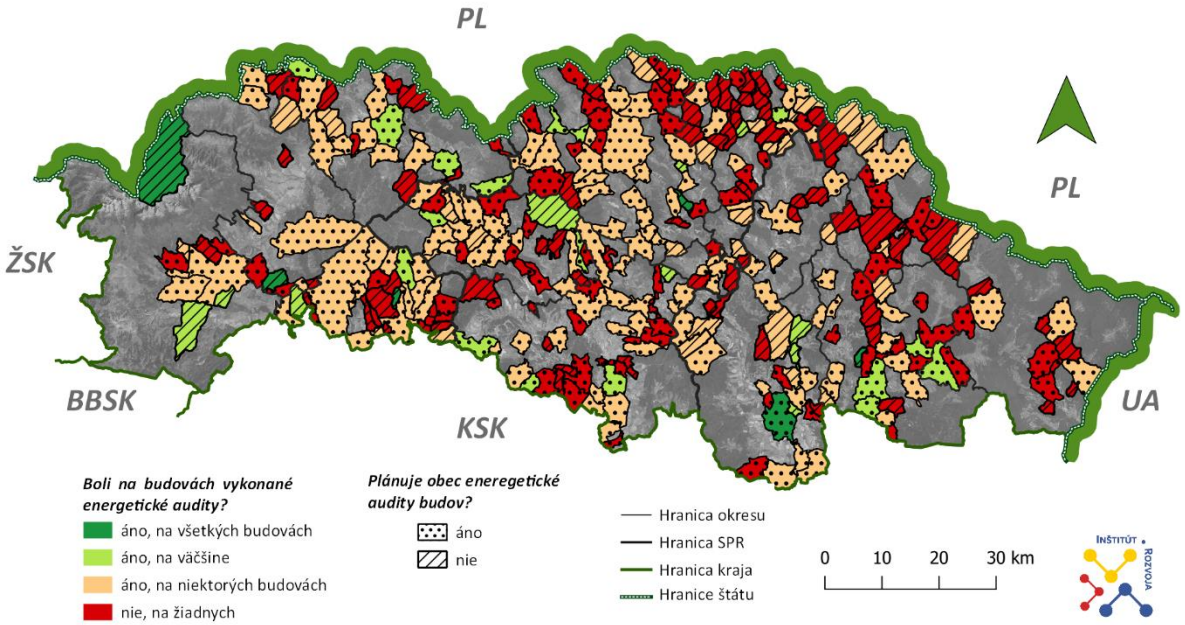

*z počtu 329 respondentov, ktorí uviedli, že majú vo vlastníctve budovu
Zdroj: dotazníkový prieskum PSK, 2020-2021

Vykonané opravy budov k energetickej úspornosti boli vo väčšine vykonané len na niektorých budovách obcí Prešovského kraja. Viac ako 88 % obcí, ktoré odpovedali na dotazníkový prieskum plánuje opravy budov, ktoré budú viesť k ich energetickej úspornosti.

*Mapa 114: Vykonané a plánované opravy budov k energetickej efektívnosti v obciach Prešovského kraja**

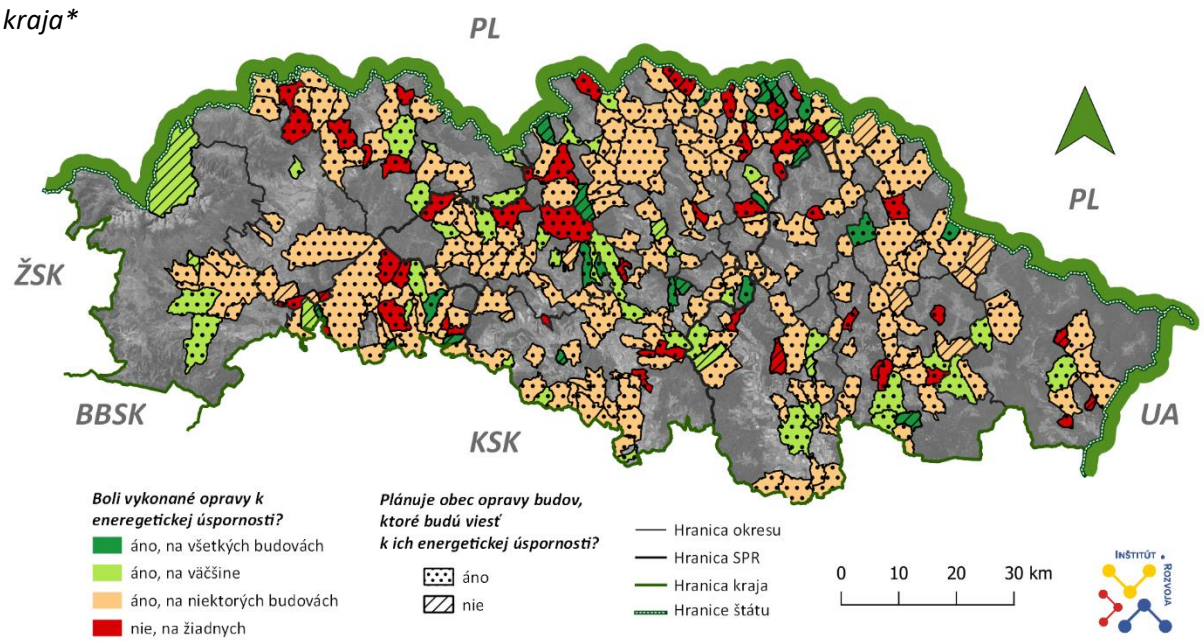

*z počtu 329 respondentov, ktorí uviedli, že majú vo vlastníctve budovu
Zdroj: dotazníkový prieskum PSK, 2020-2021

Takmer 70 % obcí, ktoré odpovedali na dotazníkový prieskum nemá zavedený systém energetického manažmentu.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
+ 99 % budov obcí Prešovského kraja je v ich vlastníctve a sú aj využívané (z počtu 332 odpovedí dotazníkového prieskumu PSK, 2020-2021) + Kultúrna hodnota historických budov	- Sektor budov je najväčším spotrebiteľom energie - Väčšina budov v správe organizácií Prešovského kraja si vyžaduje rekonštrukciu - Historické a pamiatkovo chránené verejné budovy patria k najhorším z pohľadu energetickej hospodárnosti - Takmer jedna štvrtina respondentov uviedla, že budovy v ich obci nemajú dobrý stav z hľadiska energetickej efektívnosti (z počtu 329 odpovedí dotazníkového prieskumu PSK, 2020-2021) - Energetické audity vykonané len na niektorých budovách vo vlastníctve obcí Prešovského kraja (44,07 %) alebo na žiadnych (45,90 %) (z počtu 329 odpovedí dotazníkového prieskumu PSK, 2020-2021) - Takmer 70 % obcí nemá zavedený systém energetického manažmentu (z počtu 329 odpovedí dotazníkového prieskumu PSK, 2020-2021) - Finančná náročnosť obnovy budov
Príležitosti	**Ohrozenia**
+ Prijatie prísnejších technických požiadaviek a legislatívy v podobe stavebných predpisov + Výstavba nových úsporných budov, pasívnych domov a „zero energy buildings“ (budovy s takmer nulovou spotrebou energie) + Podpora inteligentných systémov riadenia budov (SMART riešenia) + Vykonávanie energetických auditov budov a opráv, ktoré budú viesť k ich energetickej úspornosti	- Nízke tempo obnovovania budov, ktoré nepostačuje na dosiahnutie cieľa klimatickej neutrality do roku 2050

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Strom problémov

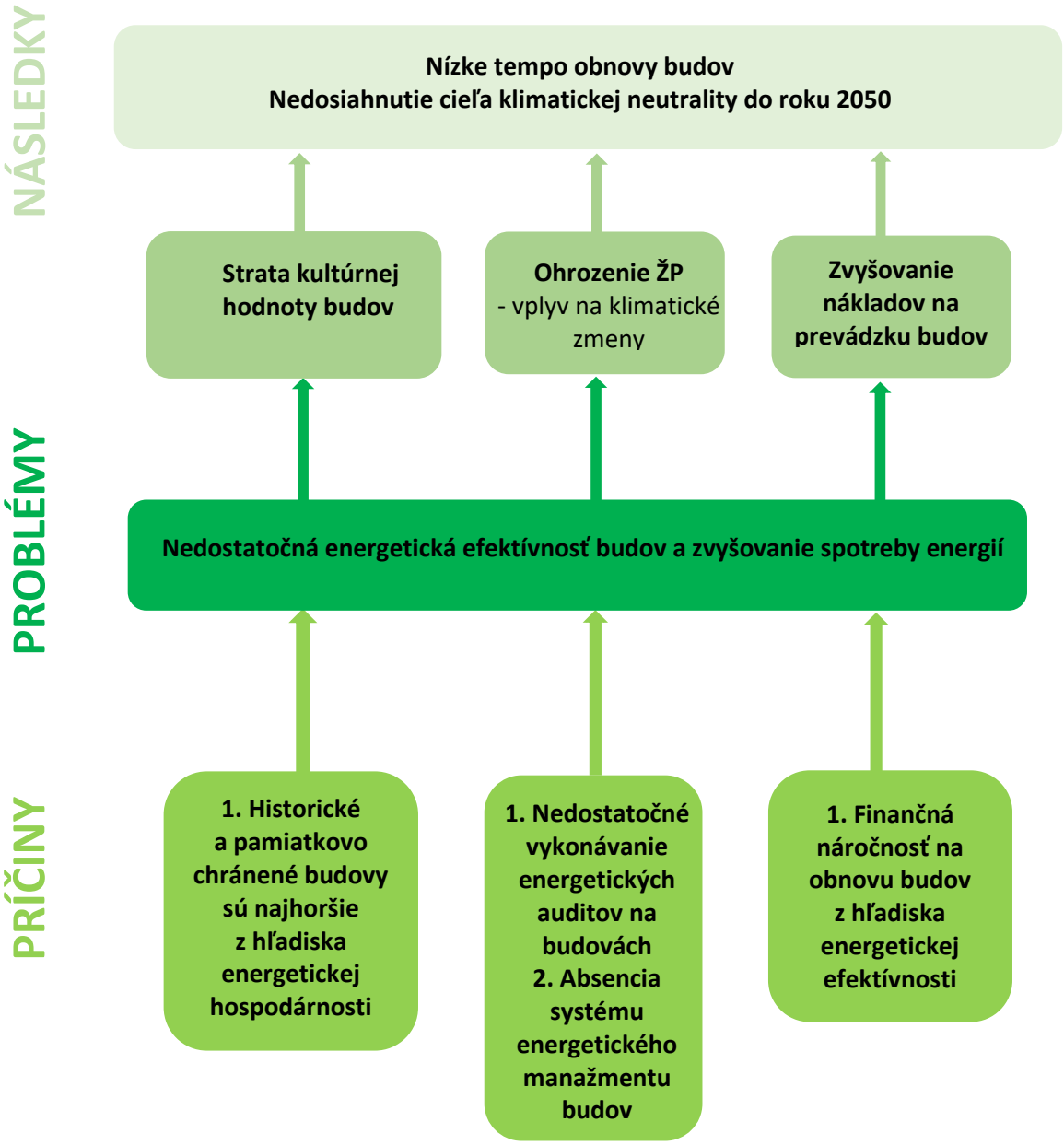

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zhrnutie kapitoly B.7

Z kapitoly ochrana prírody vyplýva jej ohrozenie predovšetkým v dôsledku antropogénnej a ekonomickej aktivity. Významným ukazovateľom naprieč celou prírodno-environmentálnou analýzou je ohrozenie v dôsledku klimatických zmien. Keďže na území Prešovského kraja sa nachádza množstvo environmentálnych záťaží bez sanácie vytvára sa tak riziko kontaminácie príslušného územia. Prešovský kraj je v celkovom dôsledku krajom s prevažne nenarušenou kvalitou prostredia. Z kapitoly odpadového hospodárstva vyplýva, že zmesový komunálny odpad tvorí najväčší podiel komunálnych odpadov v Prešovskom kraji, ale rovnako je tomu tak aj v ostatných krajoch Slovenska. Bude potrebné zvýšiť podiel triedeného zberu odpadov. Novou výzvou je aj spracovanie biologicky rozložiteľného odpadu ako aj napĺňajúce sa kapacity skládok. Situácia kvality ovzdušia sa v Prešovskom kraji zhoršuje, ale aj napriek tomu má kraj najmenej zdrojov znečistenia ovzdušia spomedzi všetkých krajov. Územie, v ktorom sa do ovzdušia vyprodukuje najviac tuhých znečisťujúcich látok do ovzdušia je okres Vranov nad Topľou, rovnako sa tu nachádzajú najvýznamnejší prevádzkovatelia týchto zdrojov ako BUKÓZA ENERGO, a. s. a BUKOCEL, a. s. Zhoršená kvalita a úbytok sú spozorované v povrchových a podzemných vodách. Prešovský kraj je ohrozený prívalovými povodňami. Tieto problémy sú vytvárané na jednej strane v dôsledku nedostatočnej úrovne čistenia odpadových vôd, znečistením vôd dusičnanmi z poľnohospodárskej výroby, narastajúcimi obdobiami sucha a na druhej strane narastajúcimi prívalovými búrkami a dažďami v dôsledku klimatických zmien. Výrazným aspektom je aj znečisťovanie poľnohospodárskej pôdy a jej úbytok. Znečistenie pôdy je spôsobené existenciou nelegálnych skládok odpadov a dopravou. V kapitole klimatické podmienky a dopady zmeny klímy dominuje jeden zásadný fakt, a to ten, že tieto podmienky sa v dôsledku zmeny klímy menia. V súčasnosti má o zmenách klímy verejnosť nízku vedomosť, častokrát je význam ekosystémov pre klimatickú rovnováhu nedocenený. V dôsledku toho môže v budúcnosti Prešovský kraj ohrozovať obyvateľstvo silnými výkyvmi počasia, ktoré budú mať nepriaznivý dopad na ich zdravotný stav. Rovnako sa naruší aj miestna fauna a flóra. Na túto problematiku priamo nadväzuje kapitola energetická efektívnosť budov. V Prešovskom kraji je doposiaľ nedostatočná energetická efektívnosť budov a spotreby energií sa zvyšujú. Obnova budov je nízka, čo je zapríčinené množstvom historických a pamiatkovo chránených budov, ktoré sú najhoršie z hľadiska energetickej hospodárnosti. Rovnako v kraji absentuje energetický manažment budov a nedostatočné vykonávanie energetických auditov, čo sa postupne v rámci už prebiehajúcich projektov a pripravovaných opatrení mení.

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.8 PRÍLOHY

V nasledujúcej kapitole je uvedený zoznam použitej literatúry, ktorý bol využitý na spracovanie dát k celej analytickej časti dokumentu PHRSR. V kapitole sa nachádza aj zoznam použitých tabuliek, máp a grafov.

B.8.1 Zoznam použitej literatúry

Adaptačná stratégia Prešovského samosprávneho kraja – návrh (2021). EKOJET, s.r.o., Bratislava 2021.

Analytická štúdia efektívnosti pri používaní energií v zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja (2015). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/projekty/rop-2007-2013/vybavenost-uzemia/analyticka-studia-efektivnosti-zariadenia-psk.html

Archív UNIPO (2022). Dostupné z: https://www.unipo.sk/pedagogicka-fakulta/akademicky-senat-pf-pu/archiv/

ASB (2015). Budovy s takmer nulovou spotrebou energie. Dostupné z: https://www.asb.sk/stavebnictvo/technicke-zariadenia-budov/energie/budovy-s-takmer-nulovou-spotrebou-energie

Atlas krajiny Slovenskej republiky (2002). Dostupné z: https://app.sazp.sk/atlassr/

Balážová, Z. (2015). Elokované pracoviská stredných odborných škôl pri marginalizovaných rómskych komunitách: Cesta k začleneniu alebo vylúčeniu rómskej mládeže? Bratislava, CVEK, 2015. 89 s. Dostupné z: http://cvek.sk/elokovane-pracoviska-strednych-odbornych-skol-pri-marginalizovanych-romskych-komunitach/

Banskobystrický samosprávny kraj (2022). Dostupné z: https://www.bbsk.sk/

Barančíková, D. a kol. (2019). Programový manuál na podporu inklúzie rómskej mládeže zo sociálne vylúčených komunít. Spišská Nová Ves, 2012. ISBN 978-80-89754-04-5, s. 13-161. Dostupné z: https://zksm.sk/wp-content/uploads/2021/02/inkluzia-romskej-mladeze.pdf

Baumruková, P. (1997). Obce, města, regiony a sociálni služby. Vyd. 1, Praha: Sociopress, 1997. ISBN

80-902260-1-9, 1997, s. 1-250. Dostupné z: ttps://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:4ad582e0-65ed-11e6-85af 005056827e52?page=uuid:b4c2d150-79a5-11e6-bb23-005056827e51

Bleha, B., Šprocha, B., Vaňo, B. (2018). Prognóza obyvateľstva Slovenska do roku 2060. Revízia poznatkov a predpokladov v kontexte pokračujúcej transformácie. INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky, Výskumné demografické centrum. Bratislava, 2018. ISBN 978-80-89398-37-9, 2018, s. 11-62. Dostupné z: http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognoza_SR_2060_DEF.pdf

Bleha, B., Šprocha, B., Vaňo, B. (2013). Prognóza populačného vývoja Slovenskej republiky do roku 2060. INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky, Výskumné demografické centrum. Bratislava, 2013. ISBN 978-80-89398-23-2, 2013, s. 10-65. Dostupné z: http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognoza2060.pdf

Bratislavský samosprávny kraj (2022). Dostupné z: https://bratislavskykraj.sk/

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Bratislavský kraj (2021). Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja BSK na roky 2021-2027 s výhľadom do roku 2030. Analytická časť. Dostupné z: https://bratislavskykraj.sk/urad-bsk/program-hospodarskeho-rozvoja-a-socialneho-rozvoja-bsk/

Budilová, L., Jakoubek, M. (2008). Cigánska osada – rodina nebo obec? In: Rómske osady na východnom Slovensku z hľadiska terénneho antropologického výskumu. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti, 2008. s. 42. Dostupné z: http://forumhistoriae.sk/sites/default/files/romske_osady_na_vychodnim_slovensku.pdf

Business Leaders forum (2017). Téma: Zamestnávanie marginalizovaných Rómov. Dostupné z: https://www.nadaciapontis.sk/wp-content/uploads/2019/01/12.1.1.-Zamestnavanie-marginalizovanych-Romov-web-verzia.pdf

Centrum vedecko-technických informácií SR (2022). Dostupné z: https://www.cvtisr.sk/

Cesta von (2022). Dostupné z: https://cestavon.sk/

Cestná databanka (2022). Cestná sieť SR. Dostupné z: https://www.cdb.sk/sk/Vystupy-CDB/Mapy-cestnej-siete-SR/SR.alej

Cestná databanka (2022). Mapy o stave vozoviek. Dostupné z: https://www.cdb.sk/sk/Vystupy-CDB/Mapy-cestnej-siete-SR/SR/Mapy-o-stave-vozoviek.alej

Cestná databanka (2021). Prehľad údajov o sieti cestných komunikácií SR. Dostupné z: https://www.cdb.sk/files/documents/cestna-databanka/vystupy-cdb/2021/kniha_ck_kraj_okres_k_01-01_2021.pdf

Copernicus – corine land cover (2018). Dostupné z: https://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover

Dianovum (2018). Východisková situácia pre podporu aktívneho starnutia a zavádzanie verejnoprospešných technológií v podmienkach SR a partnerského mesta. Dostupné z: http://www.dianovum.org/docs/seniorsity/Vychodiskova_situacia_pre_podporu_aktivneho_starnutia_v5.pdf

Enviroportál (2022). Dostupné z: https://www.enviroportal.sk/ovzdusie/dokumenty

Enviroportál (2022). Emisie znečisťujúcich látok do ovzdušia. Dostupné z: https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=141

ETP SLOVENSKO - Centrum pre udržateľný rozvoj (2018). Andal o dživipen 3. Zo života. 2018. 87 s. Dostupné z: http://etp.sk/wp-content/uploads/2018/06/andal_o_dzivipen3_INTERACTIVE-1.pdf

Euractiv (2019). K nízkouhlíkovej ekonomike sa Slovensko dostane obnovou budov. Dostupné z: https://euractiv.sk/section/energeticka-ucinnost/opinion/k-nizkouhlikovej-ekonomike-sa-slovensko-dostane-obnovou-budov/

Euractiv (2020). Štát pri kanalizáciách uprednostňuje väčšie obce, menším peniaze chýbajú. Dostupné z: https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/news/stat-pri-kanalizaciach-uprednostnuje-vacsie-obce-mensim-peniaze-chybaju/

Eurostat (2021). Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database

Európska komisia (2022). TEN-T Projects. Dostupné z: https://ec.europa.eu/inea/en/ten-t/ten-t-projects

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

eVÚC – samospráva občanom (2022). Sociálne služby v Prešovskom samosprávnom kraji. Dostupné z: https://www.e-vuc.sk/psk/socialna-pomoc/socialne-sluzby-v-presovskom-samospravnom-kraji.html?page_id=133204

Finstat (2021). Dostupné z: https://finstat.sk/48159476

Generel dopravnej infraštruktúry Prešovského kraja (2015). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/projekty/rop-2007-2013/vybavenost-uzemia/generel-dopravnej-infrastruktury-psk.html

Geoportál (2022). Dostupné z: https://www.geoportal.sk/sk/geoportal.html

Geoportál Prešovského kraja (2021). Analýza dostupnosti zastávok prímestskej autobusovej dopravy k zastávkam železničnej dopravy. Dostupné z: https://geopresovregion.sk/home/2021/08/25/analyza-dostupnosti-zastavok-primestskej-autobusovej-dopravy-k-zastavkam-zeleznicnej-dopravy/

Geoportál Prešovského kraja (2021). Prehľad kvality mostov v Prešovskom kraji. Dostupné z: https://geopresovregion.sk/home/2021/07/23/mosty-v-presovskom-kraji-podla-stavu/

Global wind atlas (2022). Dostupné z: https://globalwindatlas.info/area/Slovakia/Pre%C5%A1ovsk%C3%BD

Haluš, M. a kol. (2017). Odliv mozgov po slovensky. Analýza odchodov Slovákov do zahraničia od roku 2000. Bratislava: Inštitút finančnej politiky, 2017. 5 s. Dostupné z: https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/20281/98/2017_1_Odliv-mozgov-po-slovensky_20170109.pdf

Hidas, S., LAFFÉRSOVÁ, Z., MACHLICA. G. (2017). Inklúzia Rómov je celospoločenskou výzvou. Pohľad na výsledky Rómov na trhu práce a vo vzdelávaní cez administratívne dáta. Bratislava: Inštitút finančnej politiky, 2017. 5 s. Dostupné z: https://www.mfsr.sk/sk/

HockeySlovakia (2022). Sportnet. Dostupné z: https://www.hockeyslovakia.sk/sk/search?q=sportnet

Hodnotenie výskumu a inovácií v regiónoch SR (2021) – Dostupné z: https://www.sovva.sk/wp-content/uploads/2021/05/Hodnotenie-regionov-SR.pdf

Hrajemskrajem (2021). Atlas Moravskoslezského kraje, 2021. Dostupné z: https://geoportal.msk.cz/Public/Apps/atlasmsk/tematicky-atlas-msk.pdf

Chránená krajinná oblasť Vihorlat (2022). Dostupné z: http://chkovihorlat.sopsr.sk/

Chránená krajinná oblasť Východné Karpaty (2022). Dostupné z: http://chkovychodnekarpaty.sopsr.sk/

IDS Východ (2022). Dostupné z: https://idsvychod.sk/

Inforeg – územnoplánovacia dokumentácia obcí (2022). Dostupné z: https://inforeg.sk/upd/

Inovácie v Prešovskom kraji (2018) – Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-sr/dokumenty-oddelenia-strategickeho-planovania/

Inovačný potenciál krajov SR (2019). Slovenská inovačná a energetická agentúra, Bratislava, 2019. ISBN 978-80-88823-73-5, 2019, s. 5-48. – Dostupné z: https://www.inovujme.sk/files/dokumenty-np-zivse/Inova%C4%8Dn%C3%BD%20potenci%C3%A1l%20krajov%20SR_DIGITAL.pdf

Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy (2022). Dostupné z: https://kdesaliecit.sk/nemocnica-roka

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Internetový sprievodca trhom práce (2022). Dostupné z: https://www.istp.sk/

Invest in Prešov Region (2019) – Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-sr/dokumenty-oddelenia-strategickeho-planovania/

Klufová, R., Poláková, Z. (2010). Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Ekonomická fakulta, 2010. ISBN 9788073575465, 2010, s. 2-30. Dostupné z: https://spu.fem.uniag.sk/cvicenia/ksov/polakova/Demograf_model/klufova_polakova_2.pdf

KOCR severovýchod (2021). Dostupné z: https://www.severovychod.sk/

Koncepcia rozvoja sociálnych služieb v Prešovskom samosprávnom kraji na roky 2020 – 2025.

Prešovský samosprávny kraj, Prešov, 2019. Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-svar/dokumenty-odboru/

Koróny, S., Pisár, P. (2017). Meranie inovačného potenciálu slovenských krajov. In: Acta Aerarii Publici. ISSN 1336-8818. Ročník 14, č. 1, str. 4-24. Dostupné z: https://www.ef.umb.sk/ef/UploadFolder/583/subory/Acta%20Aerarii%2001%202017%20final.pdf

Kostrová sieť cyklistických trás v Prešovskom samosprávnom kraji (2018). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-sr/dokumenty-oddelenia-strategickeho-planovania/kostrova-siet-cyklistickych-tras-psk.html

Košický samosprávny kraj (2022). Dostupné z: https://web.vucke.sk/sk/

Králová, M. (2017). Demencie. Univerzita Komenského Bratislava, Lekárska fakulta, 2017. ISBN 978-80-223-4307-7, 2017, s. 5-73. Dostupné z: https://www.fmed.uniba.sk/fileadmin/lf/sluzby/akademicka_kniznica/PDF/Elektronicke_knihy_LF_UK/Demencie_Kralova__Maria.pdf

Letné turistické spoje v PSK sú späť (2021). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/media/tlacove-spravy/ts-2021/doprava/letne-turisticke-spoje-psk-su-pat.html

Lexikón cyklotrás Prešovského kraja (2014). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/kraj-ponuka/publikacie/

Mapa cyklotrás v Prešovskom samosprávnom kraji (2014). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/kraj-ponuka/publikacie/

Medzinárodné letisko Poprad-Tatry (2022). Dostupné z: http://www.airport-poprad.sk/

Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky (2022). Priemyselné parky. Dostupné z: www.priemyselneparkyslovenska.sk

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2022). UNESCO. Dostupné z: https://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/medzinarodna-spolupraca/unesco/

Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR (2015). Operačný program Ľudské zdroje na programové obdobie 2014 – 2020. Bratislava: MPSVaR SR, 2015. s. 13 – 14. Dostupné z: https://www.employment.gov.sk/sk/esf/programove-obdobie-2014-2020/operacny-program-ludske-zdroje/

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (2017). Analýza dvojzmennej prevádzky základných škôl a návrhy opatrení ako situáciu riešiť. Bratislava, 2017. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/8224_analyza-dvojzmennej-prevadzky-zakladnych-skol-a-navrhy-opatreni-ako-situaciu-riesit_januar-2017.pdf

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (2020). Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením (2020). Dostupné z: https://www.minedu.sk/revizia-vydavkov-na-skupiny-ohrozene-chudobou-alebo-socialnym-vylucenim-2020/

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (2022). Atlas rómskych komunít 2019. Dostupné z: https://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (2022). Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Prešovského kraja. Aktualizácia. Okresný úrad Prešov. Dostupné z: https://www.minv.sk/?plan-rozvoja-verejnych-kanalizacii-pre-uzemie-presovskeho-kraja

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (2021). Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030. Dostupné z: https://www.minv.sk/?strategia-pre-rovnost-inkluziu-a-participaciu-romov-do-roku-2030

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (2022). Stručný prehľad vývoja územného a správneho členenia Slovenska, 2007. Dostupné z: https://www.minv.sk/?strucny-prehlad-vyvoja-uzemneho-a-spravneho-clenenia-slovenska

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2015). Aktualizácia koncepcie využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov SR. Dostupné z: https://www.minzp.sk/voda/koncepcne-dokumenty/koncepcia-vyuzitia-hydroenergetickeho-potencialu-vodnych-tokov-sr-do-roku-2030.html

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2015). Plány manažmentu povodňového rizika v čiastkových povodiach Popradu a Dunajca, Hornádu a Bodrogu 2015. Dostupné z: https://www.minzp.sk/voda/ochrana-pred-povodnami/manazment-povodnovych-rizik/plan-manazmentu-povodnovych-rizik-ciastkovych-povodiach-sr-2015.html

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2019). Po rokoch sa dočkali aj malé obce. Na verejné kanalizácie a vodovody poputujú desiatky miliónov eur. Dostupné z: https://www.minzp.sk/spravy/2019/oktober/po-rokoch-dockali-aj-male-obce-verejne-kanalizacie-vodovody-poputuju-desiatky-milionov-eur.html

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2018). Predbežné hodnotenie povodňového rizika v Slovenskej republike – aktualizácia 2018. Dostupné z: https://www.minzp.sk/voda/ochrana-pred-povodnami/manazment-povodnovych-rizik/predbezne-hodnotenie-povodnoveho-rizika-2018.html

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2015). Vodný plán Slovenska 2015. Dostupné z: https://www.minzp.sk/voda/vodny-plan-slovenska/vodny-plan-slovenska-aktualizacia-2015.html

Mládek, P., Pukáčová, J. (2012). Mladé vekové štruktúry Rómov na Slovensku. In: Acta geographica Universitatis Comenianae. 2012, roč. 56., č. 1, s. 3 – 24. Dostupné z: http://www.actageographica.sk/stiahnutie/56_1_01_Mladek_Pukacova.pdf

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Nariadenie vlády SR č. 640/2008 Z. z. o verejnej minimálnej sieti poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Dostupné z: https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-640

Národná banka Slovenska (2021). Dostupné z: https://nbs.sk/

Národné centrum zdravotníckych informácií (2022). Dostupné z: https://www.nczisk.sk/Pages/default.aspx

Národné lesnícke centrum (2022). Dostupné z: https://web.nlcsk.org/

Národný park Nízke Tatry (2022). Dostupné z: http://napant.sopsr.sk/

Národný park Poloniny (2022). Dostupné z: http://nppoloniny.sopsr.sk/

Národný park Slovenský raj (2022). Dostupné z: http://npslovenskyraj.sopsr.sk/

Návrh regionálneho programu využívania obnoviteľných energetických zdrojov pre Prešovský samosprávny kraj 2008. Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/vyzvy-granty/projekty-psk/ukoncene-projekty/robinwood.html

Neupauer, R. (2017). Integrálny rozvoj Rómov v kontexte pastoračnej práce a sociálnej práce v Čičave, Lomničke a Veľkej Lomnici. Ružomberok : PF KU, 2017. 220 s. Dostupné z: https://romovia.kbs.sk/sekcia/pastoracnediela/krizova-ves-spisska-dieceza

Nitriansky samosprávny kraj (2022). Dostupné z: https://www.unsk.sk/

Oficiálna stránka Európskej komisie (2022). Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation_sk

Openrouteservice API (2022). Dostupné z: https://openrouteservice.org/

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (2022). Dostupné z: http://www.pamiatky.sk/sk

Pasportizácia cykloturistických trás v Prešovskom kraji (2021). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-sr/dokumenty-prrcr/

Pasportizácia území s výskytom nerastných surovín nachádzajúcich sa v Prešovskom kraji (2018). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-sr/dokumenty-oddelenia-up-zp/urbanisticke-studie/pasportizacia-uzemi-vyskytom-nerastnych-surovin-nachadzajucich-presovskom-kraji.html

Payne, R. K., Devol, P., Smith, T. D. (2010). Mosty z chudoby. Stratégie pre profesionálov a komunity. Košice: Equilibria s.r.o., 2010. 293 s. Dostupné z: https://www.euba.sk/www_write/files/SK/ekonomicke-rozhlady/er2_2011_autori_obsah-9269.pdf

Pieninský národný park (2021). Dostupné z: http://pienap.sopsr.sk/

Plán dopravnej obslužnosti Prešovského samosprávneho kraja (2020). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/kompetencie-psk/doprava/pdo-psk/

Plán udržateľnej mobility Prešovského samosprávneho kraja (2020). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/kompetencie-psk/doprava/pum/

Podolinská, T., Hrustič, T. (2010). Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou. Bratislava : ÚEt SAV, 2010. 173 s. Dostupné z: https://uesa.sav.sk/?q=sk/boh-medzi-barierami-socialna-inkluzia-romov-nabozenskou-cestou

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

PortalVS (2022). Dostupné z: https://www.portalvs.sk/sk/

Prešovský samosprávny kraj (2022). Dostupné z: https://po-kraj.sk/sk/

Prešovský samosprávny kraj (2021). Národné parky a chránené krajinné oblasti. Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/kraj-ponuka/publikacie/brozury-presovskom-kraji/narodne-parky-chranene-krajinne-oblasti.html

Priatelia Zeme (2020). Kvantifikácia reálne využiteľného potenciálu veternej energie na Slovensku. Metodický postup pre tvorbu regionálnych nízkouhlíkových stratégií. Dostupné z: https://cepa.prateliazeme.sk/images/publikacie/EVS_vystupy/M08_navrh.pdf

Program energetického manažmentu Prešovského samosprávneho kraja (2015). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-sr/dokumenty-oddelenia-strategickeho-planovania/

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2014-2020. Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/kompetencie-psk/regionalny-rozvoj/phsr-psk-2014-2020/

Program rozvoja vidieka Prešovského samosprávneho kraja (2015). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/projekty/rop-2007-2013/vybavenost-uzemia/program-rozvoja-vidieka-presovskeho-samospravneho-kraja.html

Regionálna integrovaná územná stratégia Prešovského kraja na roky 2014-2020 (2016). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/kompetencie-psk/irop/rius-psk/

Regionálna rozvojová stratégia Inovačného partnerského centra (2009) – Dostupné z: http://www.ipcpo.sk/images/RRSIPC%20-%20full%20-%202009%20-%20nahlad.pdf

Register účtovných závierok (2022). Dostupné z: https://www.registeruz.sk/cruz-public/domain/accountingentity/simplesearch

Rosič, M., Klamár, R. (2009). Potenciál CR regiónov Prešovského kraja. Fakulta humanitných a prírodných vied. Katedra geografie a regionálneho rozvoja, Prešov. Dostupné z: https://www.unipo.sk/public/media/13200/Potenci%C3%A1l%20CR%20regi%C3%B3nov%20Pre%C5%A1ovsk%C3%A9ho%20krja.pdf

Rozvojový program OSN (2013). Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013. Bratislava: Regionálne centrum rozvojového programu OSN pre Európu a Spoločenstvo nezávislých štátov, 2013. 120 s. Dostupné z: https://www.ia.gov.sk/external/37/atlas_rom-kom.pdf

Rozvojový program OSN (2012). Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku 2010. Bratislava: Regionálne centrum rozvojového programu OSN pre Európu a Spoločenstvo nezávislých štátov, 2012. 120 s. Dostupné z: https://www.employment.gov.sk/files/undp-sprava-2010_na-web.pdf

SBA – Postavenie MSP v zahraničnom obchode SR v roku 2019. Dostupné z: http://www.sbagency.sk/sites/default/files/postavenie_msp_v_zahranicnom_obchode_sr_v_roku_2019_.pdf

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011. Dostupné z: https://census2011.statistics.sk/

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021. Dostupné z: https://www.scitanie.sk/

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Severovýchod Slovenska (2022). Dostupné z: https://www.severovychod.sk/

SIRONA 2010. Výskum sociálnej inklúzie Rómov náboženskou cestou. FSR, Bratislava, 2010. ISBN: 978-80-89027-34-7, 2010, s. 15-146. Dostupné z: https://uesa.sav.sk/files/socialna_inkluzia_romov_nabozenskou_cestou.pdf

Slovakia travel (2021). UBYTOVACIA ŠTATISTIKA CR NA SLOVENSKU ZA ROK 2020. Dostupné z: https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/statistika/ubytovacia-statistika/rok-2020

Slovenská agentúra životného prostredia (2016). Environmentálna regionalizácia Slovenskej republiky 2016. Dostupné z: https://www.minzp.sk/files/environmentalna-regionalizacia-sr.pdf

Slovenská inovačná a energetická agentúra (2022). Energetická efektívnosť – prvý krok k energetickej budúcnosti. Dostupné z: https://www.siea.sk/kontakty/informacny-servis-pre-media/siea-v-mediach/energeticka-efektivnost-prvy-krok-k-energetickej-buducnosti/

Slovenská organizácia pre výskumné a vývojové aktivity (2021). Vnútorná štruktúra a fungovanie systému výskumu a vývoja na Slovensku. Dostupné z: https://www.sovva.sk/wp-content/uploads/2021/05/Vnu%CC%81torna%CC%81-s%CC%8Ctruktu%CC%81ra-a-fungovanie-syste%CC%81mu.pdf

Slovenská správa ciest (2021). Celkový prehľad stavu vozoviek cestných komunikácií. Dostupné z: https://www.cdb.sk/files/documents/cestna-databanka/vystupy-cdb/2021/kniha_stav_vozoviek_k_01-01-2021.pdf

Slovenská správa ciest (2022). Cestná sieť Slovenskej republiky. Dostupné z: https://www.cdb.sk/files/img/zakladne-mapy-cs/cestna-siet-sr_a3_geograficka_hr-pr.jpg

Slovenská správa ciest (2022). Prešovský kraj. Dostupné z: https://www.ssc.sk/sk/cinnosti/rozvoj-cestnej-siete/dopravne-inzinierstvo/celostatne-scitanie-dopravy-v-roku-2015/presovsky-kraj.ssc

Slovenský hydrometeorologický ústav (2020). Celkové hodnotenie kvality podzemných vôd na Slovensku v rokoch 2018-2020. Dostupné z: https://www.shmu.sk/File/Hydrologia/Monitoring_PV_PzV/Monitoring_kvality_PzV/KvPzV_2018/KvPzV_2018_hodnotenie.pdf

Slovenský hydrometeorologický ústav (2020). Kvalita podzemných vôd na Slovensku v roku 2018-2020. Dostupné z: https://www.shmu.sk/sk/?page=1&id=kvalita_podzemnych_vod

Slovenský hydrometeorologický ústav (2017). Ročné správy. Dostupné z: https://www.shmu.sk/sk/?page=997

Slovenský hydrometeorologický ústav (2020). Spracovanie údajov zmonitorovania kvality povrchovej vody za rok 2018-2020. Príloha 4 Zoznam ukazovateľov nespĺňajúcich všeobecné požiadavky na kvalitu povrchovej vody podľa NV č. 269/2010 Z. z. a NV č. 167/2015 Z. z. podľa čiastkových povodí a pre jednotlivé monitorovacie miesta. Dostupné z: https://www.shmu.sk/sk/?page=2432

Slovenský hydrometeorologický ústav (2020). Stručný prehľad vývoja znečistenia ovzdušia časticami PM10 v rokoch 2005 – 2020 so zameraním na hodnotenie zón a aglomerácie s prekročením limitnej hodnoty pre PM10 v roku 2019. Dostupné z: https://www.shmu.sk/File/Infridgement_podklady_fin4opr.pdf

Slovenský hydrometeorologický ústav (2020). Vodohospodárska bilancia SR. Vodohospodárska bilancia množstva podzemnej vody za rok 2020. Dostupné z: https://www.shmu.sk/sk/?page=1834

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Slovenský športový portál. (2022). Register a identifikátor právnických osôb, podnikateľov a orgánov verejnej moci. Dostupné z: https://sport.iedu.sk/

Strategy of Digital Transformation of Slovakia 2030 – Dostupné z: http://www.ipcpo.sk/images/Strategy_of_the_Digital_Transformation_of_Slov%C3%A1kia_2030.pdf

Stratégia destinačného marketingu cestovného ruchu PSK (2014). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/projekty/rop-2007-2013/vybavenost-uzemia/strategia-destinacneho-marketingu-cestovneho-ruchu-psk.html

Stratégia rozvoja cyklodopravy a cykloturistiky v Prešovskom kraji (2019). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-sr/dokumenty-prrcr/

Svetové dedičstvo UNESCO na Slovensku (2022). Dostupné z: http://www.unesco.sk/Pamiatky-na-zozname-svetoveho-dedicstva

Šprocha, B., Bleha, B. et al. (2019). Populačný vývoj v krajoch a okresoch Slovenska od začiatku 21. storočia. INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, 2019. ISBN: 978-80-89398-38-6, 2019, s. 10-127. Dostupné z: http://www.infostat.sk/vdc/pdf/populacny_vyvoj_2019.pdf

Štatistická klasifikácia ekonomických činností SK NACE Rev. 2 - ŠÚSR (2007). Dostupné z: https://www.financnasprava.sk/_img/pfsedit/Dokumenty_PFS/Podnikatelia/Clo_obchodny_tovar/EORI/StatistickaKlasifikaciaEkonomickychCinnosti.pdf

Štatistická klasifikácia zamestnaní SK ISCO-08 (príloha k vyhláške č. 516/2011 Z. z.) Dostupné z: https://www.kvalifikacie.sk/sites/nsk/files/employers/sk_isco-08_0.pdf

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2022). Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/portal

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2021). EU SILC 2020 - Indikátor chudoby a sociálneho vylúčenia. Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2020). Prešovský kraj v číslach 2020. Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/portal

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2021). Ročenka priemyslu 2021. Dostupné z: https://www.susr.sk/wps/portal/

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2021). Slovenská štatistika a demografia. Vedecký časopis, Bratislava, 2021. ISSN 1339-6854, 2021, s. 3. Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/c77ae1bb-c234-4fa3-bd37-b75800053a2d/Slovenska_statistika_a_demografia_3_2021.pdf?MOD=AJPERES&CVID=nGAuU5g

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2022). Vybrané indikátory sociálnej situácie osôb so zdravotným postihnutím. Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/living/disabled/!ut/p/z0/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziw3wCLJycDB0NLDw8XA0cA0wDgky9Ao3cA030C7IdFQGjl-qd/

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (2022). Dostupné z: http://www.sopsr.sk/web/?cl=1001

Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (2022). Dostupné z: https://www.geology.sk/

Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (2021). Geotermálne vody stav a možnosti využitia na Slovensku. Dostupné z: https://www.geology.sk/?s=-

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Geoterm%C3%A1lne+vody+stav+a+mo%C5%BEnosti+vyu%C5%BEitia+na+Slovensku.+RNDr.+Anton+Rem%C5%A1%C3%ADk,+CSc.+v+spolupr%C3%A1ci+s+RNDr.+Du%C5%A1anom+Bodi%C5%A1om,+CSc.

Štátny inštitút odborného vzdelávania (2020). Dostupné z: https://siov.sk/

Šveda, M., Podolák, P. (2014). Fenomén neúplnej evidencie migrácie v suburbánnej zóne (na príklade zázemia Bratislavy). Geografický časopis SAV, Bratislava, 2014. ISSN 0016-7193, 2014, s. 115-132. Dostupné z: https://www.sav.sk/journals/uploads/03101258%C5%A0veda,%20Podolak.pdf

Tatranský národný park (2021). Dostupné z: http://spravatanap.sk/web/index.php

Tradičné veľké podujatia a atrakcie (2014). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/showdoc.do?docid=10668&forceBrowserDetector=blind#

Trenčiansky samosprávny kraj (2022). Dostupné z: https://www.tsk.sk/

Trend Analyses na základe Registra účtovných uzávierok SR (2019). Dostupné z: https://www.trend.sk/trend-archiv/najvacsi-exporteri-slovenska

Trnavský samosprávny kraj. (2022). Dostupné z: https://trnava-vuc.sk/

Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (2022). Dostupné z: https://www.skgeodesy.sk/sk/ugkk/

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (2022). Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/po.html?page_id=240482

Úrad priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky (2020). Výročná správa 2020. Dostupné z: https://www.indprop.gov.sk/swift_data/source/dokumenty_na_stiahnutie/vyrocne_spravy/UPV%20SR%20-%20VYROCNA%20SPRAVA%202020%20-%20PDF%20VERZIA_resized.pdf

Úrad vlády Slovenskej republiky (2011). Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020. Bratislava, 2011. Dostupné z: https://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/strategia-integracie-romov-do-roku-2020.pdf

Územný plán Prešovského samosprávneho kraja (2019). Dostupné z: https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-sr/dokumenty-oddelenia-up-zp/uzemny-plan-psk.html

Víšek, P., Průša, L. (2012). Optimalizace sociálních služeb. Národní centrum sociálních studií, o.p.s., Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., Praha, 2012. ISBN 978-80-7416-099-8, 2012, s. 8-90. Dostupné z: https://docplayer.cz/521181-Optimalizace-socialnich-sluzeb.html

Výskumný ústav vodného hospodárstva (2022). Dostupné z: http://www.vuvh.sk/

Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2015. Dostupné z: https://www.ssc.sk/files/documents/dopravne-inzinierstvo/csd_2015/po/scitanie_vuc_po_2015.pdf

Zákon č. 209/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/209/

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. Dostupné z: https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-448

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z: https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-576

Zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v ústavnej, záchrannej, lekárenskej a ambulantnej forme zdravotnej starostlivosti. Dostupné z: https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-578

Združenie cestovného ruchu Vysoké Tatry (2021). Dostupné z: https://www.tatry.sk/

Železnice Slovenskej republiky (2021). Dostupné z: http://www.zsr.sk/

Žilinský samosprávny kraj (2022). Dostupné z: https://www.zilinskazupa.sk/

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

B.8.2 Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Harmonogram spracovania analytickej časti PHRSR PSK 2021-20230 4
Tabuľka 2: Základné údaje o okresoch Prešovského kraja – stav k 31.12.2020..... 15
Tabuľka 3: Počet obcí podľa veľkostných skupín v Prešovskom kraji – stav k 31.12.2020..... 16
Tabuľka 4: Základné údaje o strategicko – plánovacích regiónoch Prešovského kraja – stav k 31.12.2020 19
Tabuľka 5: Kategórie krajinnej pokrývky v okresoch Prešovského kraja 23
Tabuľka 6: Kategórie krajinnej pokrývky v strategicko – plánovacích regiónoch Prešovského kraja ... 24
Tabuľka 7: Veľkosť miest v Prešovskom kraji 26
Tabuľka 8: Vývoj počtu obyvateľov v okresoch Prešovského kraja za obdobie 2011-2020 (k 31.12.) .. 33
Tabuľka 9: Vývoj počtu obyvateľov v SPR Prešovského kraja za obdobie 2011-2020 (k 31.12)..... 33
Tabuľka 10: Vzdelanostná štruktúra v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2011 a 2021..... 48
Tabuľka 11: Podrobná národnostná štruktúra v okresoch Prešovského kraja za rok 2020 (k 31.12.2020) 50
Tabuľka 12: Podrobná národnostná štruktúra v jednotlivých SPR Prešovského kraja za rok 2020 (k 31.12.2020) 51
Tabuľka 13: Počet a podiel Rómov v Prešovskom kraji podľa atlasov rómskych komunít 56
Tabuľka 14: Zoznam 30 obcí na území Prešovského kraja s najvyšším počtom a podielom rómskeho obyvateľstva 59
Tabuľka 15: Základné charakteristiky obcí s RK podľa okresov Prešovského kraja..... 61
Tabuľka 16: Porovnanie základných charakteristík MRK na území Prešovského kraja..... 62
Tabuľka 17: Počet samospráv v jednotlivých kategóriách podľa ARK..... 65
Tabuľka 18: Počet a podiel zdravotne postihnutých občanov Prešovského kraja za roky 2014 – 2019 (k 31.12.2019) 74
Tabuľka 19: Miera nezamestnanosti a počet uchádzačov o zamestnanie so zdravotným postihnutím v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2020) 75
Tabuľka 20: Vybrané charakteristiky sociálnych príspevkov..... 84
Tabuľka 21: Vybrané charakteristiky sociálnych príspevkov..... 86
Tabuľka 22: Prehľad zvolených rómskych politikov v obecných samosprávach na Slovensku..... 88
Tabuľka 23: Prehľad zvolených rómskych politikov v obecných samosprávach v Prešovskom kraji..... 88
Tabuľka 24: Prehľad o počte a kapacite sociálnych služieb v Prešovskom kraji (k 21.06.2021) 94
Tabuľka 25: Počet a kapacita sociálnych služieb v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) 100
Tabuľka 26: Počet obyvateľov (k 31.12.2020) pripadajúci na 1 sociálnu službu v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021)..... 101
Tabuľka 27: Počet žiadostí PSK o zabezpečenie sociálnej služby za rok 2020 a 2021 (k 31.12.2021). 103
Tabuľka 28: Počet obyvateľov 65+ v roku 2020 a ich predpokladaný počet v roku 2035 v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2020) 105
Tabuľka 29: Predpokladaná miera odkázanosti obyvateľov 65+ v porovnaní s celkovým počtom seniorov v Prešovskom kraji (k 31.12.2020) 106
Tabuľka 30: Predpokladaná miera odkázanosti obyvateľov 65+ (k 31.12.2020) v porovnaní s počtom poskytovanej pomoci v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) 108
Tabuľka 31: Normatív vybavenosti zariadení pre obyvateľov 65+ (k 31.12.2020) a ich reálna kapacita v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) 110
Tabuľka 32: Kapacita ambulantnej sociálnej služby pre obyvateľov 65+ v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021) a počet obyvateľov (k 31.12.2021) na jedno miesto ambulantnej sociálnej služby..... 113
Tabuľka 33: Počet poskytovateľov terénnej opatrovateľskej služby pre obyvateľov 65+ v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021) a počet obyvateľov (k 31.12.2021) na 1 opatrovateľskú službu 114
Tabuľka 34: Orientačný výskyt jednotlivých druhov zdravotného postihnutia v Prešovskom kraji (k 31.12.2020) 115

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 35: Kapacita pobytových sociálnych služieb určených obyvateľom so zdravotným postihnutím v porovnaní s počtom obyvateľov (k 31.12.2021) na jedno miesto sociálnej služby v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) 116
Tabuľka 36: Kapacita pobytových sociálnych služieb určených obyvateľom so zdravotným postihnutím v porovnaní s počtom obyvateľov (k 31.12.2021) na jedno miesto sociálnej služby v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021) 117
Tabuľka 37: Počet a kapacita sociálnych služieb poskytovaných mladým dospelým po ukončení ústavnej starostlivosti v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) 119
Tabuľka 38: Počet a kapacita sociálnych služieb poskytovaných ľuďom bez domova v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) 120
Tabuľka 39: Stav MŠ v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)..... 127
Tabuľka 40 Počet a podiel detí 3 – 6 rokov (k 31.12.2020) v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 nenavštevujúcich MŠ (k 15.09.2020) 130
Tabuľka 41: Podiel nevybavené žiadosti o umiestnenie dieťaťa do MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta, za školský rok 2020/2021 v SPR Prešovského kraja (k 15.09.2020) 132
Tabuľka 42: Stav ZŠ v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) 133
Tabuľka 43: Priemerný počet žiakov 1 ZŠ v SPR Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) 134
Tabuľka 44: Počet žiakov účastných stredného vzdelávania v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) v porovnaní s počtom obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2021) 137
Tabuľka 45: Počet žiakov účastných stredného vzdelávania v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) v porovnaní s počtom obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov v SPR Prešovského kraja (k31.12.2021)..... 138
Tabuľka 46: Stav gymnázií a stredných športových škôl v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)..... 139
Tabuľka 47: Stav SOŠ v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)..... 141
Tabuľka 48: Nezamestnanosť absolventov SOŠ v SPR Prešovského kraja k septembru 2020 a máju 2021 (k 31.05.2021)..... 144
Tabuľka 49: Stav špeciálnych škôl v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)... 145
Tabuľka 50: Počet individuálne integrovaných detí a žiakov v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)..... 146
Tabuľka 51: Počet fakúlt VŠ pôsobiacich v okresoch Prešovského kraja z pohľadu skupín odborov vedy a techniky (k 13.12.2021) 147
Tabuľka 52: Top 10 požadovaných skupín odborov na trhu práce (k 22.04.2022) 148
Tabuľka 53: Vzdelanostná úroveň obyvateľstva Prešovského kraja v roku 2011 (k 2011) 149
Tabuľka 54: Základná charakteristika všeobecných nemocníc Prešovského kraja 157
Tabuľka 55: Geografická dostupnosť nemocníc okresov Prešovského kraja..... 159
Tabuľka 56: Geografická dostupnosť všeobecných nemocníc SPR Prešovského kraja..... 160
Tabuľka 57: Počet ambulancií VLD a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja 161
Tabuľka 58: Počet ambulancií VLDD a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja..... 163
Tabuľka 59: Počet špecializovaných ambulancií gynekologickej starostlivosti a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja..... 165
Tabuľka 60: Počet špecializovaných ambulancií zubno-lekárskej starostlivosti a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja..... 166
Tabuľka 61: Počet špecializovaných ambulancií a priemerný vek odborného zástupcu v okresoch Prešovského kraja..... 168
Tabuľka 62: Počet zariadení ošetrovateľskej starostlivosti v okresoch Prešovského kraja 170
Tabuľka 63: Záchranná služba v okresoch Prešovského kraja..... 170
Tabuľka 64: Lekárne a výdajne ZP v okresoch Prešovského kraja..... 171

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 65: Počet registrovaných právnických osôb podľa jednotlivých športovv roku 2021 a v roku 2022 v Prešovskom kraji 176
Tabuľka 66: Počet škôl so športovými triedami a počet športových škôl v roku 2015, 2019 a 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020) 177
Tabuľka 67: Počet športových tried v školách so športovými triedami a v športových školách v roku 2015, 2019 a 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020) 179
Tabuľka 68: Počet a podiel žiakov ZŠ a SŠ so športovými triedami podľa druhu športu v Prešovskom kraji v roku 2020 (k 15.09.2020) 180
Tabuľka 69: Zoznam športov s vlastnými športoviskami v okresoch Prešovského kraja 182
Tabuľka 70: Vývoj počtu ubytovacích zariadení v Prešovskom kraji a SR 193
Tabuľka 71: Základné informácie o cestovnom ruchu v krajoch SR v roku 2020 193
Tabuľka 72: Ukazovateľ kapacity ubytovacích zariadení v strategicko – plánovacích regiónoch Prešovského kraja v roku 2015 a 2019 195
Tabuľka 73: Ukazovateľ kapacity ubytovacích zariadení v okresoch Prešovského kraja za obdobie rokov 2010-2019 195
Tabuľka 74: Vývoj počtu návštevníkov a počtu prenocovaní v Prešovskom kraji a SR za obdobie rokov 2016 - 2020 197
Tabuľka 75: Vývoj tržieb a priemernej ceny za ubytovanie v ubytovacích zariadeniach v Prešovskom kraji a SR za obdobie rokov 2016 - 2020 199
Tabuľka 76: Porovnanie infraštruktúry divadiel v krajoch Slovenskej republiky 208
Tabuľka 77: Porovnanie infraštruktúry kín v krajoch Slovenskej republiky 208
Tabuľka 78: Porovnanie infraštruktúry múzeí a galérií v krajoch Slovenskej republiky 209
Tabuľka 79: Porovnanie infraštruktúry knižníc v krajoch Slovenskej republiky 209
Tabuľka 80: Návštevnosť a využitie kapacít divadiel v Prešovskom kraji 211
Tabuľka 81: Návštevnosť múzeí a galérii v Prešovskom kraji 212
Tabuľka 82: Návštevnosť knižníc v Prešovskom kraji 212
Tabuľka 83: Významné kultúrne podujatia v Prešovskom kraji 217
Tabuľka 84: Regionálny HDP na obyvateľa v bežných cenách meraný paritou kúpnej sily 223
Tabuľka 85: Regionálna pridaná hodnota v bežných cenách v miliónoch € 223
Tabuľka 86: Hrubá pridaná hodnota Prešovského kraja podľa ekonomických činností v bežných cenách v mil. € v roku 2019 224
Tabuľka 87: Najväčší exportéri Prešovského kraja v roku 2018 podľa TREND Analyses 225
Tabuľka 88: Vývoj priamych zahraničných investícií v SR v rokoch 2011-2019 (v mld. €) 226
Tabuľka 89: Priame zahraničné investície v okresoch Prešovského kraja v roku 2018 227
Tabuľka 90: Počet vybraných subjektov z organizačnej štruktúry hospodárstva v okresoch Prešovského kraja v roku 2020 228
Tabuľka 91: Počet vybraných subjektov z organizačnej štruktúry hospodárstva v SPR Prešovského kraja v roku 2020 229
Tabuľka 92: Podniky podľa počtu zamestnancov v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2015 a 2020 233
Tabuľka 93: Podniky podľa počtu zamestnancov v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020 233
Tabuľka 94: Podniky podľa počtu zamestnancov v SPR Prešovského kraja v rokoch 2015 a 2020 234
Tabuľka 95: Podniky podľa vybraných druhov vlastníctva v okresoch Prešovského kraja v roku 2020 235
Tabuľka 96: Podniky podľa vybraných druhov vlastníctva v SPR Prešovského kraja v roku 2020 235
Tabuľka 97: Vývoj počtu veľkých podnikov s 250 a viac zamestnancami v krajoch SR v rokoch 2015 až 2020 236
Tabuľka 98: Prehľad podnikov s 500 a viac zamestnancami v okresoch Prešovského kraja 237
Tabuľka 99: Malé a stredné podniky v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020 238
Tabuľka 100: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo a miera ekonomickej aktivity v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020 239

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 101: Priemerná hrubá mesačná nominálna mzda podľa zamestnaní v Prešovskom kraji v roku 2020 ... 242
Tabuľka 102: Miera nezamestnanosti v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2010, 2015 a 2020 ... 242
Tabuľka 103: Miera nezamestnanosti v krajoch SR v rokoch 2010, 2015 a 2020 ... 243
Tabuľka 104: Miera nezamestnanosti v SPR Prešovského kraja v rokoch 2010, 2015 a 2020 ... 243
Tabuľka 105: Vývoj evidovaného počtu uchádzačov o zamestnanie v krajoch SR v rokoch 2015 až 2020 ... 245
Tabuľka 106: Zamestnanosť v primárnom sektore v okresoch Prešovského kraja v roku 2020 ... 246
Tabuľka 107: Zamestnanosť v primárnom sektore v SPR Prešovského kraja ... 246
Tabuľka 108: Porovnanie výmery pôdy podľa jej využitia v Prešovskom kraji v rokoch 2015 a 2020. 247
Tabuľka 109: Hektárové úrody vybraných poľnohospodárskych plodín v tonách na hektár v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020 ... 247
Tabuľka 110: Stav hospodárskych zvierat (v ks) v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020 ... 248
Tabuľka 111: Stav hospodárskych zvierat (v ks) v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2015 a 2020 ... 248
Tabuľka 112: Vývoj tržieb za predaj poľnohospodárskych výrobkov (v tis. €) v krajoch SR medzi rokmi 2015 -2020 ... 249
Tabuľka 113: Celková obnova lesov v krajoch SR v hektároch v rokoch 2015 až 2020 ... 251
Tabuľka 114: Podniky sekundárneho sektora v okresoch Prešovského kraja v roku 2020 ... 251
Tabuľka 115: Vybrané ukazovatele priemyslu v samosprávnych krajoch SR v roku 2020 ... 253
Tabuľka 116: Vybrané ukazovatele v okresoch Prešovského kraja v roku 2020 ... 253
Tabuľka 117: Základné charakteristiky priemyselných parkov Prešovského kraja ... 255
Tabuľka 118: Priemerný počet zamestnancov v stavebníctve a stavebná produkcia v krajoch SR v rokoch 2010, 2015 a 2020 ... 256
Tabuľka 119: Priemerný evidenčný počet zamestnancov v stavebníctve v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2010, 2015 a 2020 ... 257
Tabuľka 120: Podiel (v %) výdavkov na výskum a vývoj v členských štátoch EÚ v rokoch 2011, 2015 a 2020 z celkového rozpočtu krajín ... 264
Tabuľka 121: Celkové výdavky na výskum a vývoj zo štátnych zdrojov v krajoch SR v rokoch 2010, 2015 a 2020 v tis. € a prepočítané výdavky na 1 000 obyvateľov ... 265
Tabuľka 122: Výdavky na výskum a vývoj podľa vednej oblasti v Prešovskom kraji v roku 2020 ... 266
Tabuľka 123: Počet zamestnancov pracujúcich v odborných, vedeckých a technických činnostiach v krajoch SR, v SPR a okresoch Prešovského kraja v roku 2020 ... 266*
Tabuľka 124: Vysoké školy, ich pobočky a detašované pracoviská na území Prešovského kraja v roku 2020 ... 267
Tabuľka 125: Inovatívne súkromné firmy v Prešovskom kraji v roku 2021 ... 270
Tabuľka 126: Inovatívny potenciál krajov SR v roku 2019 ... 271
Tabuľka 127: Prehľad hodnotenia IPK samosprávami a firmami v Prešovskom kraji v roku 2019 ... 273
Tabuľka 128: Stav využitia e-služieb Prešovského kraja v rokoch 2017-2021 ... 277
Tabuľka 129: Podiel domácností s prístupom na internet (% zo všetkých domácností) v rokoch 2010 až 2020 ... 281
Tabuľka 130: Internetové pripojenie v pevnej sieti medzi rokmi 2010 a 2020 ... 282
Tabuľka 131: TOP 10 rozpočtových a príspevkových organizácií PSK v roku 2020 ... 285
Tabuľka 132: Príjmy Prešovského samosprávneho kraja v rokoch 2019 a 2020 ... 286
Tabuľka 133: Výdavky Prešovského samosprávneho kraja v rokoch 2019 a 2020 ... 286
Tabuľka 134: Hodnotenie finančného zdravia Prešovského VÚC v roku 2020 ... 288
Tabuľka 135: Počet projektov a ich financovanie podľa okresov Prešovského kraja ... 293
Tabuľka 136: Základné údaje o železničnej sieti v okresoch Prešovského kraja v roku 2021 ... 301
Tabuľka 137: Základné údaje o sieti cestných komunikácií v okresoch Prešovského kraja v roku 2021 ... 308
Tabuľka 138: Prehľad úrovne kvality dopravy (ÚKD) na cestách II. a III. triedy v Prešovskom kraji v roku 2018 ... 312

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 139: Celkový počet cestujúcich a spojov v autobusovej doprave v Prešovskom kraji za 1 pracovný deň v roku 2018 320
Tabuľka 140: Dopyt v prímestskej autobusovej doprave v najvyťaženejších zastávkach v Prešovskom kraji za 1 pracovný deň v roku 2018 320
Tabuľka 141: Autobusové spoje v Prešovskom kraji bez cestujúcich za 1 pracovný deň v roku 2018. 321
Tabuľka 142: Spotreba pitnej vody v Prešovskom kraji (v tis. m3) 329
Tabuľka 143: Podiel obyvateľov okresov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV (v %)..... 330
Tabuľka 144: Existujúce elektrické stanice VVN/VVN zásobujúce PSK elektrickou energiou 334
Tabuľka 145: Existujúce elektrické stanice v Prešovskom kraji 334
Tabuľka 146: Zdroje solárnej energie v Prešovskom kraji 336
Tabuľka 147: Využívané MVE v Prešovskom kraji k 31.12.2015 339
Tabuľka 148: Zoznam bioplynových staníc na území Prešovského kraja 340
Tabuľka 149: Prehľad výsledkov geotermálnych vrtov realizovaných na Slovensku..... 342
Tabuľka 150: Rozšírenie geotermálnych vôd (GV) podľa teploty (T)..... 342
Tabuľka 151: Vývoj počtu trestných činov v prepočte na 1000 obyvateľov v krajoch SR v rokoch 2010 až 2020 348
Tabuľka 152: Rok vyhlásenia a výmera národných parkov v Prešovskom kraji podľa jednotlivých okresov v roku 2021..... 357
Tabuľka 153: Rok vyhlásenia a výmera chránených krajinných oblastí v Prešovskom kraji podľa jednotlivých okresov 359
Tabuľka 154: Prehľad maloplošne chránených území v Prešovskom kraji podľa okresov (2021) 361
Tabuľka 155: Prehľad prevádzkovaných skládok odpadov podľa tried v SR v roku 2019 371
Tabuľka 156 Lokality s EZ po realizácii podrobného geologického prieskumu životného prostredia (ďalej iba "GPŽP") (z OP KŽP P1, OP ŽP P1, OP ŽP P2, ŠR P) zoradené podľa priority na základe výsledkov analýzy rizík, prírodných pomerov a ďalších faktorov, navrhnuté na prípadnú sanáciu, alebo realizáciu iných opatrení..... 376
Tabuľka 157: Lokality s EZ odporúčané na monitorovanie..... 378
*Tabuľka 158: Prehľad množstva **oxidu siričitého** v ovzduší (t) v okresoch Prešovského kraja od roku 2012 - 2020..... 385*
*Tabuľka 159: Prehľad množstva **oxidov dusíka** v ovzduší (t) v okresoch Prešovského kraja od roku 2012 - 2020..... 386*
*Tabuľka 160: Prehľad množstva **oxidu uhoľnatého** v ovzduší (t) v okresoch Prešovského kraja od roku 2012 – 2020..... 386*
Tabuľka 161: Znečisťujúce látky vypustené do ovzdušia zo ZZO najvýznamnejších prevádzkovateľov na území Prešovského kraja za rok 2019..... 386
Tabuľka 162: Vyhodnotenie znečistenia ovzdušia podľa limitných hodnôt na ochranu ľudského zdravia v Prešovskom kraji za rok 2019 389
Tabuľka 163: Trvanie prekročenia informačného a výstražného prahu pre PM10 v Prešovskom kraji za rok 2019..... 390
Tabuľka 164: Zastúpenie stupňov kvality poľnohospodárskych pôd v okresoch Prešovského kraja (% z poľnohospodárskej pôdy) 398
Tabuľka 165: Zastúpenie kategórií ohrozenosti vodnou eróziou v okresoch Prešovského kraja (% z poľnohospodárskej pôdy) 398
Tabuľka 166: Zastúpenie kategórií ohrozenosti veternou eróziou v okresoch Prešovského kraja (% z poľnohospodárskej pôdy) 399
Tabuľka 167: Zastúpenie kategórií ohrozenosti zhutnením v okresoch Prešovského kraja (% z poľnohospodárskej pôdy) 400
Tabuľka 168: Charakteristika klimatických oblastí a okrskov v rámci kraja..... 405
Tabuľka 169: Rozdiel mesačných, ročných a sezónnych priemerov teploty vzduchu medzi normálovými obdobiami 1991-2020 a 1961-1990 v °C na 4 meteorologických staniciach kraja podľa údajov SHMÚ 406

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Tabuľka 170: Zvýšenie alebo zníženie mesačného, ročného a sezónneho priemerného úhrnu zrážok v období 1991-2020 v porovnaní s úhrnom v období 1961-1990 v % podľa údajov SHMÚ 407

B.8.3 Zoznam grafov

Graf 1: Index rastu počtu obyvateľov na Slovensku a v 35
Graf 2: Štruktúra obyvateľstva podľa ekonomickej aktivity 37
Graf 3: Veková pyramída v Prešovskom kraji v rokoch 2011 a 2020 38
Graf 4: Vývoj indexu starnutia a indexu vitality v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020 39
Graf 5 Vývoj prognózy priemerného veku obyvateľstva v Prešovskom kraji do roku 2035 41
Graf 6: Štruktúra podľa pohlavia v Prešovskom kraji za 42
Graf 7: Migračný pohyb obyvateľstva v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020 a hrubá miera migračného salda na Slovensku a jednotlivých krajoch za rok 2020 (k 31.12.2020) (v ‰) 44
Graf 8: Celkový pohyb obyvateľstva v Prešovskom kraji za obdobie rokov 2011-2020 a hrubá miera celkového prírastku na Slovensku za rok 2020 (k 31.12.2020) (v ‰) 46
Graf 9: Porovnanie vzdelanostnej štruktúry medzi krajmi Slovenska v rokoch 2011 a 2021 49
Graf 10: Národnostné zloženie v Prešovskom kraji a ostatných krajoch Slovenska za rok 2020 51
Graf 11: Religiózna štruktúra v Prešovskom kraji v roku 2021 52
Graf 12: Podiel rómskeho obyvateľstva v krajoch SR 55
Graf 13: Podiel rómskeho obyvateľstva v okresoch Prešovského kraja 57
Graf 14: Percentuálne zastúpenie Rómov iba v obciach s prítomnosťou MRK podľa krajov SR 58
Graf 15: Porovnanie podielu rómskych obyvateľov podľa okresov Prešovského kraja 61
Graf 16: Podiel rómskych obyvateľov v okresoch Prešovského kraja 62
Graf 17: Korelácia počtu podielu rómskych obyvateľov v samosprávach Prešovského kraja podľa okresov 68
Graf 18: Obyvatelia ohrození rizikom chudoby alebo sociálneho vylúčenia v krajoch SR (k 31.12.2020) 73
Graf 19: Miera materiálnej deprivácie obyvateľov v krajoch SR (k 31.12.2020) 74
Graf 20: Vývoj podielu zdravotne postihnutých občanov Prešovského kraja za roky 2014 – 2019 (k 31.12.2020) 75
Graf 21: Ponuka a dopyt na trhu práce pre OZP v Prešovskom kraji (k 25.10.2021) 76
Graf 22: Vedie do osídlenia cesta? 77
Graf 23: Vedie do osídlenia chodník? 77
Graf 24: Dopravná infraštruktúra v osídleniach na území Prešovského kraja 77
Graf 25: Počet obyvateľov osídlení na území Prešovského kraja, ktorí nemôžu využívať technickú infraštruktúru 77
Graf 26: Počet obyvateľov osídlení na území Prešovského kraja, u ktorých evidujeme hraničné nedostatky v technickej infraštruktúre 78
Graf 27: Počet ľudí v obciach s prítomnosťou MRK na území Prešovského kraja podľa sledovaných atribútov 79
Graf 28: Počet obydlí v koncentráciách na území Prešovského kraja podľa formy bývania Zdroj: ARK, 2019 80
Graf 29: Počet obyvateľov v obydliach v koncentráciách na území Prešovského kraja podľa formy bývania 80
Graf 30: Forma bývania v koncentráciách na území Prešovského kraja Zdroj: ARK, 2019 81
Graf 31: Počet obyvateľov podľa formy bývania v koncentráciách na území Prešovského kraja Zdroj: ARK, 2019 81
Graf 32: Priemerný počet obyvateľov podľa formy bývania 81
Graf 33: Vlastníctvo pozemkov v rómskych koncentráciách na území Prešovského kraja podľa typu vlastníka 82
Graf 34: Je dostatok miest v materských školách? 82

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 35: Vzdialenosť koncentrácií od škôl podľa typu v % Zdroj: ARK, 2019 ... 83
Graf 36: Miera zabezpečenia dopravy do školy podľa typu v % spojiť s predchádzajúcou ... 83
Graf 37: Návštevnosť školského klubu detí z osídlení podľa typu školy v % ... 84
Graf 38: Počet obcí na území Prešovského kraja vedených v ARK 2019 podľa typu sociálnej služby ... 85
Graf 39: Je v obci cirkevné/pastoračné centrum? ... 86
Graf 40: Počet obcí s cirkevným/ pastoračným centrom podľa okresov ... 86
Graf 41: Ktorá cirkev pracuje v MRK ... 87
Graf 42: Druhy sociálnych služieb z pohľadu početnosti výskytu v Prešovskom kraji (k 21.06.2021) ... 96
Graf 43: Počet poskytovaných sociálnych služieb v Prešovskom kraji podľa typu poskytovateľa a formy sociálnej služby (k 21.06.2021) ... 97
Graf 44: Počet poskytovateľov sociálnych služieb v Prešovskom kraji (k 21.06.2021) ... 97
Graf 45: Počet sociálnych služieb poskytovaných poskytovateľmi v pôsobnosti PSK v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) a počet poskytovateľov sociálnych služieb v pôsobnosti samosprávnych krajov SR (k 27.10.2021) ... 98
Graf 46: Počet poskytovateľov sociálnych služieb poskytujúcich väčší počet služieb, t. j. 10 a viac (k 21.06.2021) ... 98
Graf 47: Počet sociálnych služieb v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) ... 99
Graf 48: Počet obyvateľov (k 31.12.2020) pripadajúci na 1 miesto ambulantnej a pobytovej – ročnej sociálnej služby v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (om7102rr;), Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC), vlastné spracovanie ... 102
Graf 49: Počet žiadostí PSK o zabezpečenie sociálnej služby za rok 2021 podľa roku nadobudnutia rozhodnutia o odkázanosti (k 31.12.2021) ... 104
Graf 50: Predpokladaný počet obyvateľov 65+ v Prešovskom kraji do roku 2030 (k 31.12.2020) ... 105
Graf 51: Predpokladaný počet obyvateľov 65+ v okresoch Prešovského kraja v roku 2035 (k 31.12.2020) ... 106
Graf 52: Predpokladaná miera odkázanosti obyvateľov 65+ podľa vekových skupín v Prešovskom kraji (k 31.12.2020) ... 107
Graf 53: Predpokladaná miera odkázanosti obyvateľov 65+ (k 31.12.2020) v porovnaní s počtom poskytovanej pomoci v SPR Prešovského kraja (k 21.06.2021) ... 109
Graf 54: Počet miest zariadení pobytovej formy socialnej služby pre seniorov na 1 000 obyvateľov 65+ (k 31.12.2020) v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) ... 112
Graf 55: Kapacita ambulantnej sociálnej služby pre obyvateľov 65+ v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) Zdroj: Register poskytovateľov sociálnych služieb PSK (eVUC) ... 112
Graf 56: Počet poskytovateľov terénnej opatrovateľskej služby pre obyvateľov 65+ v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) ... 114
Graf 57: Kapacita pobytových sociálnych služieb určených obyvateľom so zdravotným postihnutím na 1 000 obyvateľov (k 31.12.2021) v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) ... 116
Graf 58: Odhadovaný počet detí (k 31.12.2021) vyžadujúcich službu včasnej intervencie pripadajúci na 1 službu včasnej intervencie v okresoch Prešovského kraja (k 21.06.2021) ... 118
Graf 59: Počet ľudí bez domova v roku 2011 v okresoch Prešovského kraja (k 2011) ... 120
Graf 60: Počet detí vo veku 3 – 6 rokov v Prešovskom kraji za obdobie rokov 2010 – 2020 a prognóza vývoja do roku 2030 (k 31.12.2020) ... 128
Graf 61: Počet detí vo veku 3 – 6 rokov (k 31.12.2020) pripadajúcich na 1 MŠ v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) ... 128
Graf 62: Počet detí vo veku 3 – 6 rokov (k 31.12.2020) pripadajúcich na 1 MŠ v okresoch Prešovského kraja v školských rokoch 2016/2017 – 2020/2021 (k 15.09.2020) ... 129
Graf 63: Počet nevybavených žiadosti o umiestnenie dieťaťa do MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta, za roky 2010 – 2020 v Prešovskom kraji a prognóza vývoja do roku 2030 (k 15.09.2020) ... 131
Graf 64: Podiel nevybavené žiadosti o umiestnenie dieťaťa do MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta, za obdobie školských rokov 2011/2012 – 2020/2021 v okresoch Prešovského kraja (k 15.09.2020) ... 131

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 65: Porovnanie počtu detí vo veku 6 rokov (k 31.12.2020) s počtom deti v rovnakom veku navštevujúcich MŠ v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)..... 132
Graf 66: Priemerný počet žiakov 1 ZŠ v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) 134
Graf 67: Počet tried ZŠ, v ktorých prebieha výuka v druhej zmene, v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) 135
Graf 68: Počet žiakov účastných stredného vzdelávania v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) v porovnaní s počtom obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2021) 138
Graf 69: Vývoj počtu obyvateľov vo veku 16 – 19 rokov (k 31.12.2020) neúčastných stredného vzdelávacieho procesu v Prešovskom kraji za roky 2010 – 2020 (k 15.09.2020) 139
Graf 70: Priemerný počet žiakov na 1 gymnázium vrátane stredných športových škôl v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) 140
Graf 71: Počet žiakov SOŠ podľa formy vzdelávania v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)..... 142
Graf 72: Počet žiakov SOŠ podľa miesta výkonu praxe v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020)..... 143
Graf 73: Počet SOŠ zapojených do systému duálneho vzdelávania v okresoch Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 30.09.2020) 143
Graf 74: Nezamestnanosť absolventov SOŠ v okresoch Prešovského kraja k septembru 2020 a máju 2021 (k 31.05.2021)..... 144
Graf 75: Počet študentov UNIPO podľa štátnej príslušnosti za obdobie rokov 2010 – 2021 (k 31.10.2021) 149
Graf 76 Vzdelanostná úroveň obyvateľstva Prešovského kraja v roku 2011 (k 2011) 150
Graf 77: Počet ústavných zdravotníckych zariadení v okresoch Prešovského kraja (k 22.02.2022) ... 156
Graf 78: Hodnotenie nemocníc Prešovského kraja v rámci projektu Nemocnica roka (k 31.12.2020) 158
Graf 79: Geografická dostupnosť nemocníc SPR Prešovského kraja..... 160
Graf 80: Veková štruktúra lekárov 171
Graf 81: Veková štruktúra sestier..... 172
Graf 82: Počet registrovaných právnických osôb podľa jednotlivých športovv Prešovskom kraji (k 03.01.2022) 177
Graf 83: Podiel ZŠ škôl so športovými triedami a podiel stredných škôl so športovo zameranou výukou v roku 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020) 178
Graf 84: Podiel športových tried v školách so športovými triedami a podiel stredných škôl so športovo zameranou výukou v roku 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020)..... 179
Graf 85: Počet škôl a počet tried v školách so športovými triedami a v športových školách v roku 2015, 2019 a 2020 v krajoch SR (k 15.09.2020) 180
Graf 86: Top 10 lokalít na Slovensku podľa počtu návštevníkov a počtu prenocovaní za rok 2020.... 189
Graf 87: Počet návštevníkov v Prešovskom kraji podľa kategórie ubytovacích zariadení za obdobie rokov 2016-2019..... 197
Graf 88: Priemerná cena za ubytovanie v Prešovskom kraji v roku 2019 200
Graf 89: Národnostné zloženie zahraničných návštevníkov Prešovského kraja v roku 2019..... 201
Graf 90: Priemerný počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Prešovskom kraji v roku 2019..... 202
Graf 91: Vývoj počtu návštevníkov v kultúrnych zariadeniach Prešovského kraja..... 212
Graf 92: Priame zahraničné investície v krajoch SR v roku 2018..... 226
Graf 93: Vývoj vybraných subjektov z organizačnej štruktúry hospodárstva v Prešovskom kraji..... 227
Graf 94: Vývoj počtu živnostníkov v krajoch SR..... 228
Graf 95: Podiel podnikov v krajoch SR v roku 2020..... 229
Graf 96: Podiel podnikov v okresoch z celkového počtu podnikov Prešovského kraja v roku 2020 Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr) 230
Graf 97: Podiel podnikov v SPR z celkového počtu podnikov PSK v roku 2020..... 230

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 98: Rozdelenie podnikov podľa ekonomických činností SK NACE Rev. 2 v okresoch Prešovského kraja v roku 2020Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr) 231
Graf 99: Rozdelenie podnikov podľa ekonomických činností SK NACE Rev. 2 v SPR Prešovského kraja v roku 2020Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr) 232
Graf 100: Vývoj počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva a miery ekonomickej aktivity Prešovského kraja v rokoch 2015 – 2020 Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3802qr)..... 239
Graf 101: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo v okresoch Prešovského kraja v roku 2020Zdroj: ÚPSVaR, 2021 (údaje aktuálne k 1.8.2021)..... 240
Graf 102: Zamestnanosť podľa ekonomickej činnosti v SPR Prešovského kraja podľa klasifikácie SK ISCO-08 v roku 2020 240
Graf 103: Vývoj hrubej mesačnej nominálnej mzdy medzi rokmi 2010 až 2020 v Prešovskom kraji v porovnaní s priemerom SR a Bratislavským krajomZdroj: ŠÚ SR, 2021 (np3101rr)..... 241
Graf 104: Výmera územia a využitie pôdy v Prešovskom kraji v roku 2020Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pl5001rr) 246
Graf 105: Vývoj výmery lesných pozemkov v Prešovskom kraji medzi rokmi 1996 - 2020..... 249
Graf 106: Kategórie lesa v Prešovskom kraji v roku 2020 250
Graf 107: Podiel na realizovanej ťažbe v krajoch SR v rokoch 2015 a 2020..... 250
Graf 108: Vývoj priemerného evidenčného počtu zamestnancov v stavebníctve a stavebnej produkcie vykonanej vlastnými zamestnancami v Prešovskom kraji v rokoch 2010 až 2020Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3113r, st3001rr) 257
Graf 109: Podiel priemerného evidenčného počtu zamestnancov v stavebníctve z celkového počtu zamestnancov v stavebníctve kraja v jednotlivých SPR v roku 2020 257
Graf 110: Podiel podnikov v sektoroch hospodárstva v okresoch Prešovského kraja v roku 2020Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr) 258
Graf 111: Podiel podnikov v sektoroch hospodárstva v SPR Prešovského kraja v roku 2020 Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr)..... 258
Graf 112: Počet podnikov pôsobiacich v kvartérnom sektore v okresoch Prešovského kraja v roku 2020Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (og3005rr) 259
Graf 113: Počet zamestnancov pracujúcich v kvartérnom sektore v okresoch Prešovského kraja v roku 2020Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (pr3113rr)..... 259
Graf 114: Výdavky na výskum a vývoj vo vybraných oblastiach výskumu a vývoja v SR v roku 2020. 265
Graf 115: Regionálna príslušnosť žiadateľov o registráciu patentov v rokoch 2015-2020Zdroj: Výročná správa 2020, Úrad priemyselného vlastníctva SR 268
Graf 116: Podiel domácností s prístupom na internet (% zo všetkých domácností) v roku 2021Zdroj: ŠÚ SR, 2021 (ik3002rr) 281
Graf 117: Počet organizácií a v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC v roku 2020 podľa odvetviaZdroj: INEKO, 2021..... 285
Graf 118: Výdavky Prešovského VÚC v roku 2020 podľa ich funkčnej klasifikácie..... 287
Graf 119: Vývoj celkového finančného zdravia Prešovského VÚC v rokoch 2010 až 2020Zdroj: INEKO, spracované podľa účtovných uzávierok, 2021..... 288
Graf 120: Výkonnosť čerpania na úradoch samosprávnych krajov v programovom období 2014-2020 290
Graf 121: Aktuálna miera čerpania úradov samosprávnych krajov v programovom období 2014-2020 290
Graf 122: Čerpanie financií ostatných organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti Úradu PSK podľa zapojenia do operačných programov v programovom období 2014-2020 a stav ich schválenia 291
Graf 123: Odchody a príchody cestujúcich v železničnej doprave v rámci Prešovského kraja a vo vzťahu k ostatným krajom SR v roku 2018 (vľavo odchody, vpravo príchody) 303
Graf 124: Štruktúra cestujúcich železničnou dopravou v Prešovskom kraji v roku 2018 304
Graf 125: Hustota cestnej siete v krajoch SR v roku 2021 (km/km²)..... 307
Graf 126: Hustota a dĺžka cestnej siete v krajoch SR v roku 2021..... 308
Graf 127: Podiel cestných komunikácií v Prešovskom kraji v roku 2021 309

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Graf 128: Kvalita ciest v Prešovskom kraji v roku 2021 ... 313
Graf 129: Kvalita ciest I. triedy v krajoch SR z hľadiska vyjazdených koľají a pozdĺžnej nerovnosti v roku 2021 ... 314
Graf 130: Kvalita ciest II. triedy v krajoch SR z hľadiska vyjazdených koľají a pozdĺžnej nerovnosti v roku 2021 ... 314
Graf 131: Počet prepravených cestujúcich na letisku Poprad-Tatry v rokoch 2014 - 2019 ... 319
Graf 132: Podiel obyvateľov zásobovaných pitnou vodou z verejných vodovodov v krajoch v roku 2020 (%) ... 327
Graf 133: Podiel obyvateľov zásobovaných pitnou vodou z verejných vodovodov v okresoch Prešovského kraja v roku 2020 (%) ... 327
Graf 134: Podiel obyvateľov krajov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV (%) ... 330
Graf 135: Vývoj počtu trestných činov spáchaných v SR a v Prešovskom kraji v rokoch 2010 až 2020, prepočítaný na 1000 obyvateľov ... 348
Graf 136: Kamerový systém na verejných priestranstvách v obciach PSK ... 350*
Graf 137: Počet národne, regionálne a lokálne významných mokradí v okresoch Prešovského kraja za rok 2021 ... 362
Graf 138: Produkcia komunálnych odpadov v krajoch SR v r. 2010 – 2019 [t] ... 368
Graf 139: Obce (10, vľavo) s najvyššou a s najnižšou (10, vpravo) produkciou odpadov na obyvateľa v Prešovskom kraji ... 371
Graf 140: Prehľad množstva tuhých znečisťujúcich látok (TZL) v ovzduší v okresoch Prešovského kraja od roku 2012 - 2020 ... 385
Graf 141: Trend ročných priemerov teploty vzduchu na 4 meteorologických staniciach SHMÚ v kraji v období 1961-2020 podľa údajov SHMÚ ... 407
Graf 142: Trend priemerov teploty vzduchu v teplom polroku (TP, IV-IX) na 4 meteorologických staniciach SHMÚ v kraji v období 1961-2020 podľa údajov SHMÚ ... 408
Graf 143: Trend priemerov ročných úhrnov zrážok na 5 meteorologických staniciach SHMÚ v kraji v období 1961-2020 podľa údajov SHMÚ ... 408
Graf 144: Trend priemerov úhrnov zrážok v teplom polroku (TP, IV-IX) na 5 meteorologických staniciach SHMÚ v kraji v období 1961-2020 podľa údajov SHMÚ ... 409
Graf 145: Rozdelenie budov podľa účelu [%] ... 416
Graf 146: Merné spotreby energií budov PSK ... 416
Graf 147: Merné spotreby energií (ľavá os) a vykurovanej plochy (pravá os) podľa okresov ... 417

B.8.4 Zoznam máp

Mapa 1: Geografická poloha Prešovského kraja ... 14
Mapa 2: Veľkostné kategórie obcí Prešovského kraja v roku 2020 ... 15
Mapa 3: Vývoj územno-správneho členenia Prešovského kraja od roku 1918 po súčasnosť ... 17
Mapa 4: Okresné mestá Prešovského kraja počas II. vojenského mapovania Uhorska (1819-1869) ... 18
Mapa 5: Strategicko–plánovacie regióny v kontexte územného členenia Prešovského kraja ... 19
Mapa 6: Povrch Prešovského kraja ... 20
Mapa 7: Geologická stavba Prešovského kraja ... 21
Mapa 8: Geomorfologické členenie Prešovského kraja ... 22
Mapa 9: Krajinná pokrývka Prešovského kraja ... 24
Mapa 10: Časová dostupnosť obcí k centrám udržateľného mestského rozvoja (UMR) ... 26
Mapa 11: Obce Prešovského kraja s vypracovaným územným plánom ... 27
Mapa 12: Partnerské regióny Prešovského kraja v roku 2021 Zdroj: Ú PSK, 2021 ... 29
Mapa 13: Index rastu počtu obyvateľov v okresoch Prešovského kraja za obdobie 2011-2020 (k 31.12.) v porovnaní s počtom obyvateľov na Slovensku a jednotlivých krajoch (k 31.12.2020) ... 34
Mapa 14: Index rastu počtu obyvateľov v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020 ... 35
Mapa 15: Hustota obyvateľstva v Prešovskom kraji za rok 2020 ... 36

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 16: Index starnutia v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020 a veková štruktúra obyvateľov v okresoch Prešovského kraja v roku 2021 39
Mapa 17: Priemerný vek obyvateľstva v Prešovskom kraji a v okresoch Prešovského kraja v roku 2020 41
Mapa 18: Prirodzený pohyb obyvateľstva v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020 43
Mapa 19: Hrubá miera migračného salda v Prešovskom kraji za obdobie 2011-2020 45
Mapa 20: Migračný pohyb obyvateľstva Prešovského kraja za obdobie 2011-2020 46
Mapa 21: Vzdelanostná štruktúra v okresoch Prešovského kraja v roku 2021 47
Mapa 22: Národnostná štruktúra v okresoch Prešovského kraja (k 31.12.2020) 50
Mapa 23: Religiózna štruktúra v Prešovskom kraji a jednotlivých okresoch kraja v roku 2021 52
Mapa 24: Prognóza vývoja počtu obyvateľov v Prešovskom kraji od roku 2011-2035 54
Mapa 25: Podiel rómskeho obyvateľstva v krajoch SR v roku 2019 vrátane porovnania s rokom 2013 56
Mapa 26: Podiel rómskeho obyvateľstva v okresoch Prešovského kraja v roku 2019 vrátane porovnania s rokom 2013 58
Mapa 27: Lokalizácia TOP 30 obcí vzhľadom na podiel a počet rómskych obyvateľov 60
Mapa 28: Samosprávy v kategóriách K1, K2, K3 a K4 vrátane samospráv (označených trojuholníkom), ktoré môžu byť v najbližších rokoch zaradené do kategórie K1 66
Mapa 29: Väčšie a menšie pôsobiská cirkví v rómskych komunitách na území Prešovského kraja k roku 2010 (vľavo) a 2020 (vpravo) 88
Mapa 30: Počet sociálnych služieb v Prešovskom kraji (k 21.06.2021) 101
Mapa 31: Sociálne zariadenia pobytovej formy pre obyvateľov 65+ v Prešovskom kraji (k 21.06.2021) 111
Mapa 32: Kapacita MŠ Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) 130
Mapa 33: Rozmiestnenie ZŠ Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) 134
Mapa 34: Rozmiestnenie ZŠ s dvojzmennou prevádzkou v Prešovskom kraji v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) 136
Mapa 35: Rozmiestnenie gymnázií a SOŠ v Prešovského kraja v školskom roku 2020/2021 (k 15.09.2020) 137
Mapa 36: Počet fakúlt VŠ pôsobiacich v okresoch Prešovského kraja z pohľadu skupín odborov vedy a techniky (k 13.12.2021) 148
Mapa 37: Vzdelanostná úroveň obyvateľstva Prešovského kraja a miera nezamestnanosti v roku 2011 (k 31.12.2011) 151
Mapa 38: Ústavné zdravotnícke zariadenia v okresoch Prešovského kraja (k 22.02.2022) 157
Mapa 39: Geografická dostupnosť všeobecných nemocníc Prešovského kraja 159
Mapa 40: Priemerný počet obyvateľov vo veku viac ako 29 rokov a 75% obyvateľstva vo veku 18 – 29 rokov na jednu ambulanciu VLD v porovnaní s počtom praktických lekárov pre dospelých v okresoch Prešovského krajaZdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr) 162
Mapa 41: Priemerný počet obyvateľov vo veku viac ako 29 rokov a 75% obyvateľstva vo veku 18 – 29 rokov na jednu ambulanciu VLDD v porovnaní s počtom praktických lekárov pre deti a dorast v okresoch Prešovského krajaZdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr) 164
Mapa 42: Priemerný počet obyvateľov ženského pohlavia na jednu špecializovanú ambulanciu gynekologickej starostlivosti v porovnaní s počtom gynekológov v okresoch Prešovského krajaZdroj: e-vuc, ŠÚ SR (om7007rr) 165
Mapa 43: Priemerný počet obyvateľov na jednu špecializovanú ambulanciu zubno-lekárskej starostlivosti v porovnaní s počtom zubárov v okresoch Prešovského kraja 167
Mapa 44: Priemerný počet obyvateľov na jednu špecializovanú ambulanciu v porovnaní s počtom lekárov špecialistov v okresoch Prešovského kraja 169
Mapa 45: Futbalové a hokejové štadióny 181
Mapa 46: Územná pôsobnosť aktérov CR v Prešovskom kraji 188
Mapa 47: Územná pôsobnosť MAS v Prešovskom kraji 189
Mapa 48: Nosné skupiny aktivít v strategicko-plánovacích regiónoch v Prešovskom kraji 190

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 49: Vybrané atraktivity v Prešovskom kraji 191
Mapa 50: Návrh kostrovej siete cyklotrás a cyklistické destinácie v Prešovskom kraji 192
Mapa 51: Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v krajoch SR v roku 2020 a počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v krajoch SR v rokoch 2019 a 2020 194
Mapa 52: Počet prenocovaní na 1 ubytovacie zariadenie v krajoch SR v roku 2020 a počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v krajoch SR v rokoch 2019 a 2020 194
Mapa 53: Počet lôžok a ubytovacích zariadení a druh ubytovacieho zariadenia v Prešovskom kraji v roku 2019 196
Mapa 54: Využitie kapacity stálych lôžok a celkový počet návštevníkov v Prešovskom kraji v roku 2019 198
Mapa 55: Priemerný počet prenocovaní a celkový počet prenocovaní v Prešovskom kraji v roku 2019 199
Mapa 56: Priemerná cena za ubytovanie a celkové tržby za ubytovanie v Prešovskom kraji v roku 2019 200
Mapa 57: Priemerný počet prenocovaní zahraničných návštevníkov a krajina trvalého pobytu zahraničných návštevníkov v Prešovskom kraji v roku 2019 201
Mapa 58: Návštevnosť ubytovacích zariadení v Prešovskom kraji podľa ročných období v roku 2019 203
Mapa 59: Kultúrne zariadenia v pôsobnosti PSK 207
Mapa 60: Kultúrne zariadenia v okresoch Prešovského kraja 211
Mapa 61: Vývoj návštevnosti kultúrnych zariadení v krajoch SR v období 2010-2019 213
Mapa 62: Kultúrne dedičstvo v Prešovskom kraji 215
Mapa 63: Najväčší importéri a exportéri SR v roku 2019 225
Mapa 64: Podniky podľa počtu zamestnancov v okresoch Prešovského kraja v rokoch 2015 a 2020 234
Mapa 65: Podniky s 250 a viac zamestnancami v Prešovskom kraji v roku 2020Zdroj: Finstat a Register účtovných závierok (k 10.8.2021) 236
Mapa 66: Nezamestnanosť v okresoch SR v rokoch 2010, 2015 a 2020 244
Mapa 67: Znevýhodnení UoZ v Prešovskom kraji v roku 2020 245
Mapa 68: Kategórie lesa v Prešovskom kraji v roku 2020 250
Mapa 69: Lokalizácia ložísk nerastných surovín v Prešovskom kraji v roku 2020Zdroj: Štátny geologický ústav Dionýza Štúra, 2021 252
Mapa 70: Priemyselné parky v Prešovskom kraji v roku 2020Zdroj: Ministerstvo hospodárstva SR, priemyselneparkyslovenska.sk, 2021 256
Mapa 71: Priestorové rozloženie inovatívnych súkromných firiem v Prešovskom kraji v roku 2021 .. 271
Mapa 72: Inovatívny potenciál krajov SR v roku 2019Zdroj: SIEA, 2021 272
Mapa 73: Využívanie platformy Dátového centrá obcí a miest (DCOM) samosprávami v Prešovskom samosprávnom kraji – stav k 1.2.2022 Zdroj: DCOM, 2022 278
Mapa 74: Priemerné finančné zdravie samospráv Prešovského kraja medzi rokmi 2010 až 2020Zdroj: INEKO, 2021 289
Mapa 75: Čerpanie financií v obciach Prešovského kraja v programovom období 2014-2020 podľa ITMS2014+ 292
Mapa 76: Financovanie mikroprojektov v rámci programu Interreg V-A Poľsko-Slovensko 2014-2020 v obciach Prešovského krajaZdroj: Interreg PL-SK 2014-2020 – Mikroprojekty 294
Mapa 77: Železničná sieť v Prešovskom kraji 303
Mapa 78: Časová dostupnosť autom z obcí k najbližšej železničnej zastávke v Prešovskom kraji v roku 2021 305
Mapa 79: Multimodálne koridory „TEN-T“, základná a súhrnná sieť 307
Mapa 80: Cestná sieť v Prešovskom kraji 310
Mapa 81: Denná priemerná intenzita využívania ciest v Prešovskom kraji v roku 2015 311
Mapa 82: Časová dostupnosť obcí ku krajskému mestu Prešov 316
Mapa 83: Návrh kostrovej siete cyklistických trás vo vzťahu k výkresu nemotorovej dopravy a cykloturistiky v Prešovskom kraji 317

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond

Mapa 84: Letecká doprava v Prešovskom kraji ... 318
Mapa 85: Napojenosť obcí Prešovského kraja na verejný vodovod ... 328
Mapa 86: Napojenosť obcí na verejnú kanalizáciu s ČOV ... 331
Mapa 87: Plynofikované obce Prešovského kraja ... 332
Mapa 88: Plynofikácia obcí Prešovského kraja ... 333
Mapa 89: Elektrifikačná sieť Prešovského kraja ... 334
Mapa 90: Zdroje elektrickej energie na území Prešovského kraja ... 336
Mapa 91: Veternosť Prešovského kraja vo výške 10 m nad terénom ... 338
Mapa 92: Veternosť Prešovského kraja vo výške 50 m nad terénom ... 338
Mapa 93: Policajné obvody a objasnenosť trestných činov v Prešovskom kraji v roku 2020 ... 349
Mapa 94: Hasičské stanice a DHZ v Prešovskom kraji v roku 2021Zdroj: MV SR, dposr.sk, 2021 ... 350
Mapa 95: Národné parky a CHKO v Prešovskom kraji ... 357
Mapa 96: Maloplošne chránené územia v Prešovskom kraji podľa okresov za rok 2021 ... 360
Mapa 97: Prehľad území európskeho významu (ÚEV) – NATURA 2000 a chránených vtáčích území (CHVÚ) v Prešovskom kraji ... 361
Mapa 98: Index zmeny produkcie komunálnych odpadov v krajoch medzi rokmi 2010 a 2019 [t] a produkcia komunálnych odpadov a ich typov v krajoch SR v r. 2019 podľa typov odpadov ... 369
Mapa 99: Index zmeny produkcie komunálnych odpadov v Prešovskom kraji medzi rokmi 2010 a 2019 [t] a produkcia komunálnych odpadov a ich typov v krajoch SR v r. 2019 podľa typov odpadov ... 370
Mapa 100: Rozmiestnenie skládok odpadov v Prešovskom kraji ... 372
Mapa 101: Index produkcie komunálnych odpadov na obyvateľa v relatívnom vyjadrení za okres v r. 2019 a forma likvidácie odpadu za obce v absolútnom vyjadrení v r. 2019 ... 373
Mapa 102: Kompostárne v Prešovskom kraji ... 374
Mapa 103: Environmentálne záťaže v Prešovskom kraji za rok 2021 ... 375
Mapa 104: Regióny environmentálnej kvality v Prešovskom kraji ... 375
Mapa 105: Podiely rodinných domov využívajúce jednotlivé druhy palív v Prešovskom kraji ... 384
Mapa 106: Oblasti riadenia kvality ovzdušia v Prešovskom kraji za rok 2018-2020 ... 388
Mapa 107: Vodné toky, funkcie vodných nádrží, typ vodného zdroja a funkcie minerálnych zdrojov v Prešovskom kraji ... 391
Mapa 108: Zoznam obcí s povodňovým rizikom v Prešovskom kraji za rok 2018 ... 396
Mapa 109: Pôdne typy na území Prešovského kraja ... 397
Mapa 110: Potenciálna vodná erózia v Prešovskom kraji ... 399
Mapa 111: Klimatické oblasti Prešovského kraja podľa Atlasu krajiny SR ... 406
Mapa 112: Budovy vo vlastníctve obcí Prešovského kraja a ich počet ... 418*
Mapa 113: Vykonané a plánované energetické audity na budovách obcí Prešovského kraja ... 419*
Mapa 114: Vykonané a plánované opravy budov k energetickej efektívnosti v obciach Prešovského kraja ... 419*

B.8.5 Zoznam obrázkov

Obrázok 1: Priemerný počet obyvateľov 65+ v okresoch Prešovského kraja na 1 000 obyvateľov (k 31.12.2020) ... 104
Obrázok 2: Počet VŠ pôsobiacich v okresoch Prešovského kraja (k 13.12.2021) ... 146
Obrázok 3: Koridory európskeho významu v železničnej doprave (širšie vzťahy) ... 300
Obrázok 4: Schéma medzinárodných súvislostí v doprave (širšie vzťahy ... 306
Obrázok 5: Stav mostov v Prešovskom kraji v roku 2020 ... 315
Obrázok 6: Stav mostov v Prešovskom kraji v roku 2021 ... 315
Obrázok 7: Rozdelenie územia východného Slovenska do tarifných zón podľa IDS Východ ... 323
Obrázok 8: Analýza prestupných bodov v Prešovskom samosprávnom kraji ... 324

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Európska únia
Európsky sociálny fond